

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

שער
שני

קובץ
שלשלת האור

היכל
שלישי

סדר

נשילת ידיים לסעודה וסדר ברכת הנהניץ

מכבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו הגדול הגאון האלהי
החסיד המפורסם אור עולם מופת הדור
נזר ישראל ותפארתו קדוש ה'

מרנא ורבנא

מוה' **שניאור זלמן** נבג"מ

מנוקדת ומבוארת

עם מקורות ציונים והערות

הוצאה חדשה ומתוקנת

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושלוש לבריאה

מאתיים שנה להסתלקות (הילולא) של רבנו הזקן

מפתח כללי

3	פתח דבר להוצאה החדשה
5	פתח דבר
7	תוכן ענינים
9	מבוא
א	סדר נטילת ידים לסעודה וקצת הלכותיה בקצרה
כט	סדר ברכת הנהנין
קעג	לוח ברכת הנהנין
ריז	הוספות

הדפסה ראשונה – ג' תמוז, ה'תשס"ו
הדפסה שנייה (בהוספת סדר נט"י לסעודה) – ח"י אלול, ה'תשע"ג

SEDER NETILAS YADAYIM L'SEUDA
V'SEDER BIRCHAS HANEHENIN
IM MEKOROS TZIYUNIM V'HAOROS

Copyright © 2013

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

editor@kehot.com

ORDER DEPARTMENT

291 Kingston Avenue / Brooklyn, New York 11213

(718) 778-0226 / FAX (718) 778-4148

www.kehot.com

All rights reserved, including the right to reproduce this book or portions thereof,
in any form, without prior permission, in writing, from the publisher.

The Kehot logo is a trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

ISBN 978-0-8266-5184-6

Printed in Israel

פתח דבר

בהמשך למהדורה החדשה של שולחן ערוך רבינו הזקן, הננו מוציאים לאור בזה את „סדר ברכת הנהנין” (מתוך סידור רבינו הזקן) בהוצאה חדשה, מנוקדת ומבוארת, עם מקורות ציונים והערות. כהנ”ל נסדר ונערך ע”י הרה”ח ר’ אברהם שי’ אלאשווילי.

פרטי אופני עריכת מהדורה זו ומעלותיה נתבארו לקמן במבוא.

בסוף הכרך באים:

(א) לוח ברכות.

(ב) טבלת ברכות.

(ג) ביאור מכ”ק אדמו”ר זי”ע בסדר ברה”נ פ”א ה”א.

(ד) לוח ברכת הנהנין לכ”ק אדמו”ר הזקן נ”ע.

*

ואנו תקוה שמהדורה זו תתרום את חלקה לידיעת הלכות ברכות הנהנין על בוריין בתורתו של כ”ק אדמו”ר הזקן, ונלך בדרך אשר הורנו נצח סלה ועד.

מערכת „אוצר החסידים”

יום ההילולא ג’ תמוז, ה’תשס”ו
ברוקלין, נ.י.

פתח דבר

בהמשך למהדורה החדשה של שולחן ערוך רבינו הזקן, הננו מוציאים לאור בזה את „סדר ברכת הנהנין” (מתוך סידור רבינו הזקן) בהוצאה חדשה, מנוקדת ומבוארת, עם מקורות ציונים והערות. כהנ”ל נסדר ונערך ע”י הרה”ח ר’ אברהם שי’ אלאשווילי.

פרטי אופני עריכת מהדורה זו ומעלותיה נתבארו לקמן במבוא.

בסוף הכרך באים:

(א) לוח ברכות.

(ב) טבלת ברכות.

(ג) ביאור מכ”ק אדמו”ר זי”ע בסדר ברה”נ פ”א ה”א.

(ד) לוח ברכת הנהנין לכ”ק אדמו”ר הזקן נ”ע.

*

ואנו תקוה שמהדורה זו תתרום את חלקה לידיעת הלכות ברכות הנהנין על בוריין בתורתו של כ”ק אדמו”ר הזקן, ונלך בדרך אשר הורנו נצח סלה ועד.

מערכת „אוצר החסידים”

יום ההילולא ג’ תמוז, ה’תשס”ו
ברוקלין, נ.י.

תוכן הענינים

מבוא 7

סדר נטילת ידים לסעודה וקצת הלכותיה בקצרה

א	[נטילה בשפע]	א.
ב	[שתי פעמים רצופות]	ב.
ג	[זהירות מנגיעה באמצע הנטילה]	ג.
ד	[זמן הברכה]	ד.
ה	[חציצה / הפסק בין נטילת ידים לסעודה]	ה.
ו	[מים כשרים]	ו.
ז	[טבילת ידים]	ז.
ח	[מים פסולים]	ח.
ט	[הכלי]	ט.
י	[על ידי כח אדם]	י.
יא	[זהירות מנגיעה בסעודה]	יא.
יב	[על פת שמברכים עליה „המוציא“]	יב.
יג	[על מאכל שטיבולו במשקה]	יג.
יד	[כף או מפה במקום נטילה]	יד.

סדר ברכת הנהנין

א	הקדמת המחבר	א.
ב	[דיני ברכות ראשונות ואחרונות על כל המינים בכלל]	ב.
ג	[פרטי דיני ברכת הפת]	ג.
ד	[דין עיקר פוטר הטפלה]	ד.
ה	[דברים הבאים בתוך הסעודה]	ה.
ו	[דיני נמלך]	ו.
ז	[פרטי דיני הפירות]	ז.
ח	[פרטי ברכת שאר אוכלין ומשקין]	ח.
ט	[דיני שיעור ברכה אחרונה]	ט.
י	[דיני הפסק ועקירת מקום]	י.

תוכן ענינים

פרק י.	[דין קדימה בברכות]	קלג
פרק יא.	[דיני הריח וה"שהחיינו"]	קמ
פרק יב.	[ברכת "שהחיינו", "הטוב והמטיב" וכיוצא בה]	קנ
פרק יג.	[ברכת נסים והודאה]	קס
לוח ברכת הנהנין לאדה"ז		קעג

הוספות

ביאור מכ"ק אדמו"ר זי"ע בסדר ברה"נ פ"א ה"א	ריט
לוח ברכות	רכה
טבלת ברכות	רמ
סדר ברכות	רמב

מבוא

בברכת שבח והודיה להשי"ת מוגשת בזה הוצאה חדשה של „סדר ברכת הנהנין“ לכ"ק אדמו"ר הזקן, במהדורה מנוקדת ומבוארת בתוספת מקורות, הערות וצינונים.

אמרו חז"ל (תקו"ז תס"ט): „הכל תלוי במזל, אפילו ספר תורה שבהיכל“. והנה, בו בזמן שהלכות רבות מתוך שלחן ערוך רבנו לא הגיעו לידינו כלל, הרי פסקיו בהל' ברכת הנהנין הגיעו לידינו בשלוש מהדורות שונות: א) הל' ברכות הנהנין שבשלחן ערוך רבנו (סי' קסו-רטו, בחסרון סימנים מסוימים), שנדפס לראשונה בקאפוסט בשנת תקע"ו לאחר פטירת רבנו, ב) לוח ברכת הנהנין, שנדפס לראשונה כנראה בשנת תק"ס, ג) סדר ברכת הנהנין, שנדפס שלש שנים אחרי הדפסת הלוח, בשנת תקס"ג, כחלק מפסקי הסידור, והוא מהדורא בתרא של הלוח.

מתוך עובדה זו אנו למדים שני דברים: א) את היחס החשוב שהעניק רבנו הזקן ללימוד וידיעת הל' ברכות הנהנין, ומשום כך טרח לחבר שלשה חיבורים בהלכות אלו, ולא שקט עד שהוציא חיבור מושלם מתחת ידו. ב) את החשיבות שאנו צריכים לתת ללימוד הלכות אלו, כיון שבהשגחה פרטית הגיעו לידינו כל שלשת החיבורים של רבנו בהלכות אלו.

והנה, אף שהלימוד הנרצה בהלכות אלו הוא ללמוד את שלשת החיבורים הללו, ולהתעמק בהם, כדי לידע את השינויים שבין שלשת החיבורים, והנפק"מ היוצאת מהם למעשה, וכפי שעשינו במהדורה זו. עם כל זה יש לזכור שלענין מעשה אנו הולכים כפסקי הסידור, כיון שהוא חובר לאחרונה, ולאחר חזרה נשנה, והוא גם החיבור המשובח שבין שלשת החיבורים.

על חובת לימוד הלכות ברכות איתא בגמרא (ברכות לה, סוף ע"א): מי שאינו יודע ברכות ילך אצל חכם וילמדנו ברכות, כדי שלא יבוא לידי מעילה. וכתב על כך בחדא"ג מהרש"א: „לא קאמר הכי אלא בברכות הנהנין, דבשאר ברכות אם למד פעם אחת שפיר — אין מקום לטעות, אבל בברכות הנהנין דיש כמה שינויים בברכות ראשונות ובאחרונות לפי המין, וכמה ספיקות שנפלו בהן, דאם שינה לא יצא, וכאילו לא בירך כלל, והרי זה מעל, גם הברכה שבירך היא לבטלה, ועל כן ילך אצל חכם וילמדנו פעם אחר פעם, עד שיהיה בקי בהן לברך מעין הברכה“. גם באגרותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע אנו מוצאים דרישות חוזרות ונשנות ללמוד הלכות ברכות הנהנין ועוד הלכות כיוצא בהן הנוגעות למעשה בחיי היום יום לכל אחד ואחת.

סדר ברה"נ שלפנינו אף כי נכתב בבהירות רבה, הרי שהוא כתוב בקיצור ובתמציתיות וברובו גם ללא טעמי ההלכה. משום כך פעמים רבות קשה להבין את ההלכה על בוריה מבלי ביאור נוסף, הן בטעמי ההלכה, הן בפרטים נוספים בהלכה, והן בביאור מושגים קשים. עובדה זו יוצרת צורך לספר עזר, שיסייע בהבנת הדברים.

אמנם כבר נתחברו כו"כ ספרים על סדר ברה"נ לאדה"ז, וביניהם יש לציין במיוחד את הספרים הבאים: „הל' נטילת ידים לסעודה והל' ברכת הנהנין" עם פירוש „לקוטי מהרי"ט" (פיעטריקוב תרע"א), מהדורת סדר ברה"נ עם ציוני מ"מ „שם הגדולים" לנכד אדמו"ר הצ"צ [ר' מרדכי שניאור זלמן] עם תוספת איזה הערות מכ"ק אדמו"ר זי"ע [בשם „תורת מנחם" (קה"ת נ"י. תשנ"ט), וכן שני ספרים בנושא זה שיצאו לאור בשנים האחרונות, מהדורת הרב לוי ביסטריצקי ז"ל עם מקורות וציונים (קה"ת כפ"ח תשל"ח), ו„ביאור סדר ברה"נ" לרב יקותיאל גרין (כפ"ח תשנ"ג). ואכן מכל מהדורות אלו שאבנו כאן הרבה חומר, אך בכל זאת נראה שעדיין יש צורך במהדורה זו מחמת המעלות היתרות שבה, ואלו הן:

(א) פיסוק וניקוד — פנים ה„סדר" נדפס בפיסוק וניקוד מלא, ובאותיות מאירות עיניים. הלכות ארוכות חולקו לקטעים להקלת הלימוד.

(ב) תירגום המילים הלועזיות וביאור המילים הקשות.

(ג) ביאור קצר בכל מקום שהיה נצרך להבנת ההלכה.

(ד) מקורות וציונים — בשולי הגליון צוינו מקורות לכל הלכה והלכה. יש לציין שחלק ניכר מהמקורות והציונים נלקחו מהמהדורה חדשה של שוע"ר שבעריכתו הראשית של הרשד"ב שי' לוי.

(ה) „הלכות בטעמיהן" — הובאו טעמים על כל הלכה והלכה, רובם הועתקו משוע"ר.

(ו) נוספו קטעים משוע"ר המוסיפים ביאור ב„סדר ברה"נ" שנכתב בקיצור ובתמציתיות.

(ז) השוואות והערות בין פסקי אדה"ז השונים בכל הלכה והלכה: שוע"ר, לוח ברה"נ וסדר ברה"נ.

(ח) הובאו פסקי וביאורי הצ"צ כו"כ מההלכות.

(ט) הובאו בקצרה רוב פסקי וביאורי הרא"ח נאה ז"ל (אשר כ"ק אדמו"ר זי"ע החשיבו מאד, כפי שרואים בהערות ש„בתורת מנחם" הנ"ל).

(י) הובאו ליקוטים מפסקי האחרונים המתאימים לשיטת אדה"ז.

(יא) בסוף הספר הוספנו: לוח ברכות מפורט ע"פ סדר הא"ב. וכן טבלא אחת בדיני ברכות.

יב) לחביבותא דמילתא הוספנו בסוף הספר ביאור בהלכה ראשונה של סדר ברה"נ מאת כ"ק אדמו"ר זי"ע.

יג) בסוף הספר הוספנו את לוח ברה"נ לאדה"ז, באותיות מאירות עינים, פתיחת ר"ת וחלוקה לקטעים.

כאן המקום להדגיש, שמטרת חיבור זה אינה כדי שיפסקו ממנו (מהביאורים וההערות) הלכה למעשה, אלא ללימוד ההלכה על בוריה בלבד, ואין בכל ההערות שבספר שום כוונה לפסוק למעשה, אלא נכתבו באופן של שקו"ט כפי הנראה לענ"ד בהבנת הדברים.

לסיום, כאן המקום להודות לכל אלו שסייעו בעבודה חשובה זו, וביניהם, אחי הרב ראובן שי' בראל (אלאשוילי), ראש בית מדרש גבוה לדיינות, שעבר והגיה חלק מהחומר והעיר הערות חשובות, ולרב מאיר שי' מזרחי, ר"מ בישיבת תות"ל לוד, שעבר על כל החומר והעיר הערות מועילות. ישלם להם ה' שכרם בכל מילי דמיטב.

אנו תקווה שהוצאת ספר זה תתרום עוד יותר להנחלת ידיעת הל' ברכות הנהנין כראוי, שתזרז עוד יותר את קיום כל הלכות התורה בשלימותם, כמצות רצונך, כביאת משיח צדקנו, ואז נברך כולנו ברכת הודיה על הגאולה האמיתית והשלימה.

אברהם בן לאאמו"ר רפאל ז"ל אלאשוילי

כ"ג סיון ה'תשס"ו
יום השנה הראשון לפטירת אאמו"ר ז"ל
לוד, אה"ק

סֵדֵר נְטִילַת יָדַיִם לְסֵעוּדָה וְקִצְצַת הַלְבוּשׁוֹתַי בְּקִצְצָה^א

[נְטִילָה בְּשֶׁפַע]

**א גָּרְסִינָן בְּגִמְרָא^ב: הַמְזוּלָל בְּנְטִילַת יָדַיִם – בָּא לְיַדֵּי עֲנִיּוֹת^ג. וּפְרַשׁ רַשִׁי^ד:
„שְׂאִינוּ רוּחִיָּה וּמִשְׁפָּשְׁפוּ יָפָה, אֶלְא מְעַט מַיִם, פְּגוּן רְבִיעִית בְּצִמְצוּם^ה.“
אָמַר רַב חֲסֵדָא^ו: „אֲנָא מְשָׂאֵי מְלֵא חֲפְנָאֵי מַיָּא, וְיַהֲבוּ לִי מְלֵא חֲפְנֵי[א]י
טִיבוֹתָא^ז.“ וְעַל פֶּן אֵין לְטוּל בְּרְבִיעִית מַיִם בְּצִמְצוּם, אֶלְא יְטוּל בְּשֶׁפַע גַּם
עַל חֲפְנֵי^ח עַד הַפְּרָקִי^ט, דִּהְיֵנוּ עַד מְקוֹם חֲבוּר כַּף הַיָּד לְקִנְה הַזְרוּעֵי^י.**

העולם". אך כאן השמיטו רבנו, כיון שעונשים אלו, נידוי ועקירה מן העולם, נוגעים במי שאינו נוטל ידים בכלל, וכלשון רש"י בסוטה ד, ב: "שאוכל תמיד בלא נטילת ידים", שכיון "שעובר על דברי חכמים – חייב מיתה". וכן לענין נידוי המובא במשנה עדויות פ"ה מ", שעקביא בן מהלאל עבר על דברי חכמים בכך שזולל בנטילת ידים ולכן נידוהו חכמים. ואילו כאן מדבר רבנו במי שנוטל ידיו, אלא שאינו נוטל ידיו בשפע, כפי שמבאר מיד, ועל כן העונש הוא: "בא לידי עניות", שכיון שמצמצם בשפיכת המים על ידיו, הרי העונש על כך הוא מדה כנגד מדה, שמצמצמים לו את שפע הברכה מן השמים.

ד שם ד"ה משא ולא משא. וכמסקנת הגמרא שם שגם על זה בא לידי עניות, ודלא כרבא.

ה משמע שעושה כן תמיד, ולא שאירע לו כן באקראי.

ו ראה לקמן הלכה ד.

ז לשון רש"י, "מצומצם". וכן הוא בשוע"ר שם: "ואפילו הנוטל ידיו ברביעית מצומצם, מביאו לידי עניות" (תורת מנחם).

ח שבת שם.

ט אני רחצי מלוא חופני מים, ונתנו לי מלוא חופני טובה. ובשוע"ר שם: "וכל הנוטל מלא חפניו מים, נותנים לו מלא חפניו טובה וברכה". וראה עוד שם: "ומכל מקום לא יכוין לכך כדי להתפשר, שנמצא עובר על מנת לקבל פרס, אלא יעשה לכבוד קונו".

י טור ושוע"ר סי' קנח סי'. שוע"ר שם סי' ח: "וסיף ליטול ידיו בשפע".

יא כלשון רב חסדא שם: "מלא חפנאי".

יב שכן החופן מגיע עד הפרק, וכיון שאמר "מלא חפנאי", הרי משמעו שנמל ידיו על כל חופניו.

יג כדעת הא"י בשוע"ר סי' קסא סי' ח, שהוא "כשיעור קידוש ידים שבמקדש", וכתב שם ש"ראוי להגות כסברא [זו], שכיון שהוא דבר שאין בו טורח למה לא נוציא נפשנו מהמחלוקת". אלא ששם הוסיף רבנו שלא ינהג כן בתורת חובה, אלא כחומרא בלבד, ומשמע מזה שמן הדין די

א בשלחן ערוך או"ח סי' קנח קסה האריך רבנו בדינים אלו בפרטים רבים ועד לפרטי פרטים [ובכללות: סי' קנח – דיני נטילת ידים לסעודה, וכו' י"ט סעיפים. סי' קנח – באיזה כלי נוטלים ידיים וכיצד יבאו המים לידיו, וכו' כ"ה סעיפים. סי' קס – איזו מים כשרים ואיזו פסולים לנטילה, וכו' י"ט סעיפים. סי' קסא – דיני חציצה ומבילה, וכו' ח' סעיפים. סי' קסב – דיני הגבהה ושפשוף הידים בנטילה, וכו' ט"ז סעיפים. סי' קסג – דין מי שאין לו מים והמאכל לאחרים, וכו' ב' סעיפים. סי' קסד – שיכול להתנות על הנטילה, וכו' ב' סעיפים. סי' קסה – דין העושה צרכיו ורוצה לאכול, וכו' ג' סעיפים]. ואילו כאן כותב רבנו רק את ההלכות הנצרכות למעשה, וגם זאת בקצרה כדרכו בפסקי הסידור. ויש לציין שבסידור חזר בו רבנו בכמה וכמה הלכות ממה שפסק בשוע"ר שלו, ובדרך כלל פסיקתו היא לחומרא (אם כי יש גם לקולא), וכפי שיצויין בכל הלכה שחזר בה במקומה.

ולחזירי שבהקדמת השוע"ר של הרבנים בני הגאון המחבר כתבו: "ואחר רוב שנים שהוסיף פליאות חכמה על חכמתו בעמקות ובקיאות, כמו בהיותו בן שלשים שנה, שחזר על כל התלמוד עם כל הראשונים והאחרונים ט"ז פעמים .. אז התחיל להגיה ולחדש בספרו זה מחלק או"ח, והתחיל מהלכות נטילת ידים, וכנראה לעין כל מבין עומק דיני נטילת ידים המיוסדים על אדני פז ודרושים נפלאים יסודתם בהררי קדש מעיני הראשונים". והכוונה לחל' נמ"י שלפנינו בשוע"ר רבנו, שהן המהדורא בתרא מהל' נמ"י מהדורא קמא שלא הגיעו לידיו (או שההגהות הן כל הקמעים שנוספו בחצע"ג, ואם כן הגיע לידיו גם המהדור"ק וגם המהדור"ב. ועצ"ע). ואילו "סדר נטילת ידים" שבסידור הוא מהדורש היותר האחרונה, כידוע. וא"כ נמצינו למדים, שבהלכות נמ"י שבסידור ישנן הלכות שהן חזרה על גבי חזרה.

ב שבת סב, ב.

ג כ"ה לשון הטור סי' קנח, אבל לשון הגמרא שם: "ג' דברים מביאין את האדם לידי עניות .. והמזולל בנטילת ידים", וא"כ צע"ק לשון "גרסינן" (תורת מנחם). וראה גם שוע"ר סי' קנח סט"ו, ושם הוסיף: "חייב נידוי .. ונעקר מן

סדר נטילת ידיים לסעודה

וַיִּזְהַר לְעֵינַי הַיָּמִים שֶׁיִּגְיְעוּ הַיָּמִים בְּכָל שְׁטַח הַיָּדִים סָבִיב סָבִיב^{טו}, וְגַם בְּכָל אֶרֶץ הָאֲצָבָעוֹת וּבְרַחְבּוֹן סָבִיב, וַיְהִי רוּחַ מְעַט בֵּין אֲצָבָע לְאֲצָבָע, וַיְהִי מוֹגְבְּהִין^{טז} פְּלָפִי מֵעֵלָה^{יז} קֶצֶת^{יח}, בְּכַדֵּי שֶׁיִּגְיְעוּ שֵׁם הַיָּמִים הַיָּמִים, וְגַם עַל רֵאשֵׁי הָאֲצָבָעוֹת^{יט}.

וְאִם בְּשִׁפְיָהּ אַחַת^כ לֹא הִגִּיעוּ הַיָּמִים בְּכָל שְׁטַח הַיָּדִים^{כא} – אֵין תִּקְנָה לְשִׁפְףָהּ עַל אוֹתוֹ מְקוֹם לְבַדּוֹ שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ הַיָּמִים, שְׂאִין נְטִילָה לְחֻצָאִין^{כב}, אֶלֶּא צָרִיךְ לְחוֹרֵר וּלְשִׁפְףָהּ עַל כָּל הַיָּד בְּבִתְחִלָּה^{כג}.

[שְׁתֵּי פְעָמִים רְצוּפוֹת]

ב הַרוּצָה לְקַיֵּם מְצוֹת נְטִילַת יָדַיִם לְדַבְרֵי הַבַּל, צָרִיךְ לְזַהֵר לְשִׁפְףָהּ עַל כָּל יָד ב' פְּעָמִים לְעוֹלָם, אֶף שֶׁשִּׁפְףָהּ רְבִיעִית וַיִּזְהַר^{כד}, וְשֶׁיִּגְיְעוּ הַיָּמִים בְּכָל

יח ולא יגביה כל היד לגמרי, כדי שלא יצאו ממנה מים על הרוגע במקום שישארו שם גם אחר שינגב ידיו, שאינו מנגב אותו מקום מפני שהוא מכוסה בנגדים, ואח"כ כשישפיל ידו לאכול בה, יחזרו מהזרוע לידו ויטמאוה, אלא יגביה ראשי אצבעותיו, ועל ידי זה תהא שאר היד מוגבהת קצת, שמהאצבעות אין לחוש שירדו על הרוגע (שוע"ר שם).

יט ב"ח ריש סי' קסב. מ"א שם סק"א שוע"ר שם.

כ ידים פ"א מ"א. מור וש"ע שם סי'. וכל עוד לא הפסיק מלשפוף עד שהגיעו המים בכל הפרק, הרי זו בכלל "שפיכה אחת" (שוע"ר שם סי'). וראה לקמן הלכה זו.

כא עד הפרק מכל סביבותיה (לקמן המ"ו).

כב גיטין מו, ב. מור וש"ע שם. שוע"ר שם (שאיין ידיים מהורות לחצאין, לפי שאין דרך נטילה בכך).

כג פירוש הר"ש והרא"ש במשנה ידיים שם. מור וב"ח שם. מ"ו ומ"א שם סק"ה. דעה הא' בשוע"ר שם סי', ופסק שם שיש להחמיר^כ כמורה (ולא לסמוך על דעת האומרים [רמב"ם הל' מקואות פ"א ה"ו. שו"ע שם]: "שאם יש עדיין על מקצת היד שנמל מופח על מנת להטפוח, מצטרפת נטילה זו עם מה שהוסף ונמל הנשאר מידו, שמשקה מופח על מנת להטפוח חיבור למחרה, והרי זה כנטילה אחת"). ומשמע שאין צריך לנגב תחילה את היד מהשפיכה הראשונה (בד"ש סי' לב סק"ד. תורת מנחם סקי"ב). וראה לקמן הלכה ו ובביאור שם.

כד ראב"ד (תמים דעים סי' סו, והל' מקואות פ"א ה"ג, וכפירוש הבי"י סי' קסב ד"ה ומ"ש רבנו שהשו"פ, שמשמעות דעת הראב"ד היא שכ"ה גם בשופך רביעית). ורשב"א בתורת הבית הארוך והקצר, בית ו שער ב. הובא במ"א סי' קסב ס"ק ג. מהירושלמי (ברכות פ"ח ה"ב, שהנומל ידיו חוזר ושונה), וכרבי יוסי רפ"ב דידים (שאם נפל כבר של תרומה על מים ראשונים ממא, וכפירוש הראב"ד הל' מקואות שכן הוא גם בככר של חולין), דלא

כנטילת ידיים עד מקום חיבור האצבעות לכף היד, כדעה השניה שם, שהקילו בנטילת ידיים" (וכן משמעות לשון רבנו בשו"ע מהדו"ב סי' ד סוס"א). אך כאן לכאורה משמעות דברי רבנו היא וזהו חיוב מן הדין, שאם לא עושה כן – הרי זה בגדר "מוזלזל בנטילת ידיים". אלא שבב"י סוף סי' קסא משמע שגם דברי רב חסדא אינם דין אלא חומרא. וכן כתב בבדי השלחן סי' לב סק"ג שמו שנמל ידיו רק עד חיבור האצבעות לכף היד, ויכל לברך ברכת ענט"י, כיון שהעיקר להלכה כדעה זו, והביא הוכחה לכך מהמבואר ב"סידור עם דא"ח", שער נט"י, שעיקר המצוה הוא השפיכה, "על האצבעות דוקא לג' פרקים שבהם, להיותם יותר קרובים אצל הצפרנים .. ועל צד היותן טוב שיושפך על כל היד, והיני בג' פרקים הגדולים שבכללות היד". אבל לכאורה מסוף ההלכה כאן שאם בשפיכה הראשונה לא שפך על כל שטח היד (דהיינו עד פרק הרוגע), צריך לשפוף פעם שניה על כל היד, משום שאין נטילה לחצאין, משמע שאין זו רק חומרא אלא זהו דין, ואם כן אינו יוצא י"ח בנטילה על אצבעותיו בלבד. ועצ"ע.

יד מלשון רבנו "לעין היטב" משמע לכאורה שלאחר השפיכה עליו לעיין אם אכן הגיעו המים לכל שטח היד, אך מזה שכתב "שיגיעו המים" (בלשון עתיד), משמע שבשעת השפיכה עליו לוודא שהמים יגיעו לכל מקום, דהיינו שהשפיכה של המים, וכן תנועת היד כלפי המים הנשפכים, צריכה להיות באופן כזה שהמים יגיעו לכל שטח היד. והכל צריך להיות בשפיכה אחת, כפי שממשך מיד.

טו כלומר, מכל הצדדים. ומה שכפל "סביב סביב", יש לומר שבא להדגיש שלא רק חפני היד צריכים נטילה, אלא גם גב היד וגם מצדדיה. ואילו לקמן גבי אצבעות היד נקט "סביב" אחד, כי שם בא להזהיר רק על צידי האצבעות.

טז אצבעותיו.

יז סוטה ד, ב (ידיו). וברש"י שם (ראשי אצבעותיו). שו"ע ורמ"א סי' קסב ס"א. שוע"ר שם סי'.

סדר נטילת ידים לסעודה

ג

שטח היד סביב עד הפרק כמו בשפיכה הראשונה ממש, כי המים שעל היד משפיכה הראשונה נטמאו מהיד, והמים השניים מטהרים את הראשונים כח.

ולכן צריך לשפך ב' פעמים רצופים כזו, ולא יגע בפלי בידו הלחה בין שפיכה לשפיכה כזו, פן יגע בידו השנייה בלחלוחית זו שעל הפלי שבאה ממים טמאים שעל ידו הראשונה לא. ואף שיחזור וישפך על ידו השנייה

כט בין שפיכה ראשונה לשפיכה שניה. כלומר, בנוסף לכך שצריך ליטול היד פעמיים ברציפות, ומילוא לא יצטרך ליגע ביד הנטולה בכלי בין שפיכה לשפיכה, הוא מזהיר גם שלא יגע (בסתם או בטעות) בכלי בידו הלחה בין שפיכה לשפיכה.

וראה שוע"ר סי' קסב ס"א: "מי ששואב בכלי קטן מכלי גדול, ואוחז בידו שפת הכלי הלחה ממים טמאים, אע"פ שהמכלי מקום אחיזתו במי רביעית כששואב מכלי הגדול – לא העויל כלום". כלומר, שפת הכלי נשארה טמאה כפי שהיתה, ולכן יש לו ליהרר שלא לאחוז בשפת הכלי גם במקרה זה.

ל שאינה נטולה כלל.

לא וראה שוע"ר סי' קסב ס"א: "צריך שישפך הראשונים ושניים על יד זו ואחר כך הראשונים ושניים על יד זו, שאם ישפך הראשונים על זו ועל זו ואחר כך השניים על זו ועל זו, נמצא נוגע בכרזא בידו לחה ממים הראשונים הטמאים ונדבקו מים טמאים בכרזא, וכשהחזיר ודוחקה בידו השניה נטמאה ממים טמאים שנדבקו בה, וצריך לנגבה. וכן יזהר בכלי שאין לו אלא אוזן אחת, שאם יאחזנה בידו לחה ממים טמאים – לא יאחזנה בידו השניה". אלא ששם מדבר כששופך על ידו פחות מרביעית, ואילו כאן בסידור חושש רבנו לזה גם כששופך על ידו רביעית ויותר.

וראה עוד שם: "אבל אם היתה האוזן מלוחלחת במים מהורים אף על פי שנגעו בהם ידים ממאות – אין לחוש ליגע בהם אפילו בשעת נטילה". וכן משמעות לשון רבנו בפנים שהחשש הוא שיעג, "בלחלוחית זו" דוקא, משא"כ שאר הלחלוחית שעל הכלי אינה מטמאה. וראה גם לקמן הלכה ג.

והנה בפסקי הסידור, בדניו השכמת הבקר, גבי נטילת ידים בבקר, הוהיר "שלא ליגע בידו הנטולה בלחלוחית המים שעל פי הכלי שנממאה בנגיעת היד שאינה נטולה". כלומר מעטם האזהרה הוא שהיד הנטולה תממא מהלחלוחית של היד שאינה נטולה, אבל כאן מעטם האזהרה הוא שהיד שאינה נטולה תממא מהלחלוחית של היד הנטולה. והתבדל ברור: בנטילת ידים שחרית, המים של השפיכה הראשונה אינם נטמאים מהיד, כיון שהטומאה אינה מהיד עצמה, אלא מפני הרוח רעה השורה על היד, וטומאה זו מסתלקת ביחד עם המים הנשפכים על היד, והחשש הוא רק מפני היד שאינה נטולה כלל, משא"כ בנטילת הידים לסעודה, הטומאה היא מצד הידים עצמן, מפני שהידיים עסקניות, ונורו עליהן טומאה משום סרך תרומה, ותהליך המהרה אצלן הוא שהמים של השפיכה

כרבי מאיר (שם, שאם נטל ברביעית אינו טמא). אך בשוע"ר סי' קסב ס"א לא חשש לדעה זו, אלא כתב בפשיטות שברביעית ויותר די בפעם אחת, ורק אם שופך פחות מרביעית צריך לשפוך ב' פעמים.

כה וכ"ה בשוע"ר סי' קסב ס"א (בפחות מרביעית). ושם הוסיף שהמים השניים מטהרים "מים הראשונים, ואת היד". אך כאן רבנו השמיט "את היד", משום שכאן מדבר שנטל ידיו ברביעית, ורביעית מים אכן מטהרים את היד, שכן הוא תהליך ההטהרות, שהמים הראשונים מעבירים תחילה את הטומאה מהיד ובתוך כך הם עצמם נטמאים, ולכך צריכים את המים השניים כדי להעביר את הטומאה מהמים הראשונים.

ומנהגו הב"ד ליטול הידים ג' פעמים (ס' המנהגים – הב"ד ע' 21), והוא כדעת ריב"א בחולין פ"ח (ראה תוס' חולין קו, א ד"ה דלא), הובאה גם בהגהות אשרי ברכות פ"ב סי' יא וחולין פ"ח סי' מג, ובב"י יו"ד סי' סט ד"ה ואחר ששהה, שנוהגין בזה כמו בהדחה שלאחר מליחה, "דמדריחין אותו שלש פעמים... ושלישית אנו עושים למהר מים השניים שנגעו בראשונים". וראה גם שוע"ר סי' קסב סוס"ו שעכשיו נוהגין "לשפך על כל יד ג' פעמים אף שהן נקיות", אלא ששם מבאר הטעם: לפי שאו "שוב אין לחוש שמא לא הלכו השניים בכל מקום שהלכו הראשונים, שאם לא הלכו השניים הלכו השלישיים".

כו כיון שהמים השניים מטהרים את המים הראשונים.

כז ס' התרומה סי' עה. שבלי הלקט סי' קלו. לכן יש ליטול פעמיים ברציפות, שפיכה ראשונה כדי להעביר הטומאה מהיד, והשפיכה השניה מיד לאחריה כדי להעביר המים הטמאים מהיד. והוהו הטעם העיקרי שצריך ליטול ברציפות ולא לסירוגין, אמנם על ידי זה מרויחים גם שלא יצטרך ליגע בכלי בידו הלחה בין שפיכה לשפיכה, כפי שמוהיר לקמן, אך לא זהו עיקר הטעם, שכן ניתן למצוא לזה פתרון ע"י עשיית שתי ידיות לכלי או על ידי נטילה במגבת, משא"כ למעט שבפנים. שו"ע הארו"ל (דברים השייכים בסעודה בחול ובשבת אות ג). וראה גם אליה רבה סי' ד ס"ק. וראה גם שוע"ר סי' קסב ס"א: "צריך שישפך הראשונים ושניים על יד זו ואחר כך הראשונים ושניים על יד זו" (אלא ששם מדבר כששופך פחות מרביעית, ואילו כאן ארה"ו מדבר אפילו ברביעית, וכנ"ל). אבל בשוע"ר סי' קנה סי"ז משמע שעדיף ליטול לסירוגין, בשביל לברך בין שטיפה ראשונה לשניה, ותהיה הברכה עובר לעשייתה. וראה לקמן ה"ד. ומנהג הב"ד ליטול ג' פעמים רצופים.

כח פירוש, וכן לא יגע.

סדר נטילת ידים לסעודה

שתי פעמים, אין המים שעל יד זו^{בב} מטהרים את הלחלוחית מים ממימים שננטמאו מיד הראשונה^ג:

[והירות מנגיעה באמצע הנטילה]

ג ואפילו אחר ששפך ב' פעמים על יד זו, ויזהר שלא יגע בה בידו השנייה שאינה נטולה^ד. ואם נגע בה – צריך לנגבה במפה תחלה יפה מהמים הראשונים^ה שננטמאו בנגיעת יד שאינה נטולה הממאה^ז, ואחר כך חוזר ושופך עליה ב' פעמים פראוי.

וכן יעשה אם נגע בה אחר ששפך עליה פעם אחת^ז.

וכן אם נגע בה^ח איש אחר שלא נטל ידיו^ט.

וכן אם אחר שננטל ידיו ונגבן, נגע ביד איש אחר ששפך עליה פעם אחת לבר^י, או בלחלוחית שעל הפלי הבאה מיד האיש שהוא ששפך עליה פעם אחת לבר, שהם מים ממימים^{יא} – מקנחה היטב, ויחזור ויטל ליד זו שנגע בה

עליה שפיכה ראשונה, מהמעט המבואר לעיל הערה הקודמת. ב' שהיד השניה, אחר ששפך עליה פעם אחת" נגעה ביד הראשונה אחרי שנמלה ב' פעמים (והוא דין הרמ"א סי' קסב סי' ו'), שהמים הממאים של היד השניה מימאו את היד הראשונה, וצריך לנגב את היד הראשונה ולחזור ולשפוך עליה ב' פעמים. ונראה שאת היד השניה אין צריך לנגב, אלא שופך עליה שפיכה שנייה דיו.

וראה שו"ע"ר שם סי' א': "וכל זה כשנטל ידו אחת או שתיהן כל אחת בפני עצמה, אבל אם מצרף ידיו זו לזו ונטל שתיהן כאחת [ע"י אחר] – הרי הן נחשבות כיד אחת לגמרי, ואינן מממאות זו את זו בנגיעתן זו במים ממאים שעליהן משטיפה הראשונה, ויכול לשפשפן זו בזו".

לח ביד הלחה אחרי ששפך עליה אפילו שתי פעמים. לט הגה"מ הל' ברכות פ"ו ה"י. וכ"ה בשו"ע"ר שם סי' (בפחות מרביעית).

מ וראה שו"ע"ר שם סוסי"ג (בחצ"ע): "מים שעל גבי ידים ממאות אינן מתממאים אלא בשעת נטילתן לאכילה, אבל מי שידיו מלוכלחות במים שלא בשעת נטילתן לאכילה ונגע בהן מי שטיהר ידיו לאכילה – דיו מהירות". וכן משמעות לשון רבנו בפנים.

מא וכן אם נגע בשופכין שעל גבי קרקע או בכלי, נטמאו ידיו, אע"פ ששפך שם גם מים שניים, שאין מים שניים מטהרים אלא מים שעל גבי ידיו ולא שעל גבי קרקע או כלי, ואפילו השניים מרובים מהראשונים, ואפילו הן מי רביעית (שו"ע"ר סי' קסב סמ"ז).

הראשונה נטמאים מרוב עצמה, ולכן הוזהר שלא לנגוע בכלי ביד הנטולה רק פעם אחת, מפני שהיא תטמא את הכלי בלחלוחית שעל ידו, ואח"כ כשיגע בכלי ביד השניה תטמא היד.

לב שישפוך על יד זו.

לג ואפילו מים שניים אין מועילין לטהרן, [ש]אין מים שניים מטהרים אלא המים שננטמאו מיד אחרת והוזרים ומממאים עליה לטהרה, ולא שננטמאו מיד אחרת והוזרים ומממאים את הידים (שו"ע"ר סי' קסב ס"ב). ומנהג הב"ד לאחוז בספל ע"י מגבת (ס' המנהגים – תב"ד ע' 21).

לד מפני שהמים שעליה מתממאין מיד הממאה שנגעה בהם (שו"ע"ר סי' קסב ס"י). אלא שבשו"ע"ר שם כותב שיהו רוקא כשנטל ידיו בפחות מרביעית, אבל אם נטל ידיו "במי רביעית בבת אחת, יש להקל ולומר שאינן מתממאין כלל". אך רבנו בסידור כאן חושש לדעה שגם כשנטל היד מרביעית ויותר, המים שעל היד הנטולה נטמאים בנגיעת היד שאינה נטולה.

לה כלומר, הקודמים.

לו לפי שאין המים, ואפילו רביעית בבת אחת, מטהרים מומאה הבאה מחמת יד אחרת (ע"פ שו"ע"ר סי' קסב סעי' מ"י, ע"ש בפרטי הדנים, ואכ"מ). וראה גם לקמן הלכה ה.

לז כוונתו לשני האופנים (וכן פירש בתורת מנחם): (א) שהיד השניה שאינה נטולה נגעה ביד הראשונה, אחר ששפך עליה פעם אחת, שצריכים לנגב את היד ולחזור ולשפוך

ה סדר נְמִילַת יָדַיִם לְסֻעוּדָה

נְמִילָה בְּשָׂרָה, לְשִׁפּוֹד עָלֶיהָ ב' פְּעָמִים כְּרָאוּי, וְאִפְלוּ בְּאֻמְצַע הַסֻּעוּדָה^{מב}, וְאִין צָרִיךְ לְטוֹל יָדוֹ הַשְּׁנֵיָה^{מג}, וּכְדִין הַנוֹגֵעַ בְּמָקוֹם הַמְּנוֹפֵת בְּאֻמְצַע הַסֻּעוּדָה^{מד}.

[זְמַן הַבְּרָכָה]

ד וְאַחַר שִׁשְׁפּוֹד ב' פְּעָמִים עַל יָד זו וּב' פְּעָמִים עַל יָד זוּ, מִצּוֹת חֲכָמִים^{מה} לְשִׁפְשֹׁפֵן יָפָה זוּ בְּזוֹ לְטַהֲרָה יְתָרָה^{מו}. וּלְפִי שִׁשְׁפִּישׁוּף זֶה הוּא מְכַלֵּל מִצּוֹת נְמִילַת יָדַיִם, לְכֵן יִכְרֵךְ בְּרֶפֶת "עַל נְמִילַת יָדַיִם"^{מי} קֹדֶם שִׁשְׁפִּישׁוּף זֶה^{מז}, כְּדִי שִׁתְּהָא הַבְּרָכָה כְּמוֹ עוֹבֵר לְעֵשִׂית הַמִּצְוָה בְּשִׂאָר בְּרֻכּוֹת הַמִּצְוֹת^{מח}], אִף שְׂאִינְהָ עוֹבֵר לְעֵשִׂיתָהּ מִמּוֹשׁ^{נא}, שְׂלֵא רְצוֹ חֲכָמִים לְתַקֵּן לְבָרֵךְ קֹדֶם הַנְּמִילָה מִמּוֹשׁ, לְפִי שְׂמֵן הַסֶּתֶם אִין הַיָּדַיִם נְקִיּוֹת^{נב}.

שהרי אינו חייב ליטול ידיו ולאכול פת. ומעשה רב תומך בסברא זו, שכן ראינו את רבנו ז"ל ע"ש שהיה נוטל ידיו בישיבה ומברך בישיבה.

מג בשוע"ר סי' קנח סמ"ז כתב: "מי שנוטל ידיו בב' שטיפות, ראוי לו לברך אחר שטיפה הראשונה קודם שיתן עליהם מים שניים, שכבר ידיו הן נקיות וראויות לברכה אף אם היה בבית הכסא". אך שם מדובר כשנוטל ידיו לסירוגין, אבל כאן בסידור החמיר אדה"ו ליטול ב' פעמים רצופות על כל יד, לכן פסק לברך קודם השפשוף (תורת מנחם).

מט כצ"ל (תורת מנחם).
נ פסחים ז, ב. כי לאחר גמר עשיית המצוה, אך יברך: וצונו לעשות מצוה פלונית, ואינו עושה כלום, שכבר עשה (שוע"ר סי' תלב ס"ה). וראה גם שוע"ר סי' מו ס"ג. סי' רסג סוס"א).

נא כי עיקר הנמילה שמברכים עליה היא הנמילה לברכה שכבר נעשית (שוע"ר סי' קנח סמ"ז).

נב בשוע"ר סי' קנח סמ"ז כתב הטעם: "שלפעמים אין ידיו נקיות, כגון היוצא מבית הכסא, לכן מברכין לעולם אחר הנמילה, שלא לחלק בין נמילה לנמילה". ובביאור לשון רבנו בפנים "שמנ הסתם אין הידים נקיות", אף שסתם ידים אינן פסולות לברכה, כמבואר בשוע"ר סי' ד ס"ג, יש לומר שמשום כך דייק רבנו לכתוב "שמנ הסתם אין הידים נקיות", ולא שסתם ידים אינן נקיות (וחילוק זה מצינו בשוע"ר סי' א מהד"ת סעי' רז, ע"ש). כלומר, אמנם סתם ידים כשרות לברכה, אך כיון שהחכמים הצריכו ליטול ידים לסעודה מפני שהידיים עסקניות הם ושמא נגעו במקום ממונה (כלשון שוע"ר סי' קסב סוס"ה), והוא הפירוש "שמנ הסתם אין הידים נקיות", לכן גם לענין ברכת הנמילה שלפניה אינן נקראות נקיות (אף שלענין שאר ברכות, כמו ברכת הקידוש, הן בנדר נקיות – ראה שוע"ר סי' תעג ס"ד: "אין ליטול הידים קודם קידוש אלא אם כן אין ידיו נקיות"). ואולי זו גם כוונת רבנו כמה שכתב, "שלא רצו חכמים לתקן לברך קודם הנמילה", שהחכמים לא רצו לתקן לברך ברכה זו בידיים שהם עצמם קבעו שאינן נקיות (לאכילת פת). וראה גם מ"מ וציונים.

מב ב"ח סי' קסד בסופו (בפחות מרביעית). שוע"ר סי' קסב סוס"ו (כנ"ל). דהיינו שבאמצע הסעודה נגע ביד רטובה של אדם אחר שאחרי נמילה ראשונה בלבד.

מג ע"פ יומא ל, א. מור וש"ע סי' קע ס"א.

מד לקמן הלכה יז.
מה תוספתא דים פ"א ה"ב. רמב"ם מקואות פ"א ה"ב. רא"ש חולין פ"ח אות יח. סמ"ג מ"ע כו. רמ"א סי' קסב ס"ב. שוע"ר שם ס"ה.

מו ב"ש הגדולים" (לכבוד הצ"צ) ציין מקור לכבוש סי' קסב ס"ז, שכתב: "צריך לשפשף ידיו זו בזו, כדי לקנח יפה כל המים קודם נגיובם במטפחת, שבוה נטהרו יפה". וראה גם שוע"ר סי' קנח ס"ז לענין שפשוף בשביל הניגוב: "שהשפשוף מטהרן ביותר". וכן בס' קסב ס"א: "משום טהרה יתרה". ומנהג חב"ד (ספר המנהגים שם): "מניח משפיכה השלישית מעט מים בכף יד השמאלית, ובוה משפשף שתי ידיו". וזוהו מובן שטעם השפשוף הוא לא בשביל לקנח הידים מהמים אלא להסוֹף טהרה יתרה על הידים ע"י שמשפשים היטב במים הטהורים שכבף היד על שתי הידים.

מז אע"פ שהנמילה היא מדברי סופרים מברכין עליה: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על נמילת ידים", והיכן ציונו? שנאמר (דברים יז, א): "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", ולפיכך כשאנו שומעים לדברי חכמים אנו מקיימים מצות ה' שצונו לשמוע אליהם, והוא טעם כל הברכות שמברכין על מצות של דבריהם (שוע"ר סי' קנח סמ"ז).

וכיון שצריך ליטול ידיו מן הכלי דוקא, לכן יברך "על נמילת ידים" ולא "על רחיצת ידים", מפני שהכלי שממנו נוטלין לידים נקרא "נשלאל" בלשון חז"ל (חולין קו, א), לכן תיקנו בברכה זו לשון נמילה, להורות דצריך כלי (שוע"ר סי' ד ס"א. סי' קנט סכ"ד).

ובשעת הברכה אין צריך לעמוד – ראה שוע"ר סי' ה שמצוות שאינן חיוניות מצד עצמם, כמו שהיטה והפרשת חלה, שאינו עושה אלא לתקן מאכלו – אין צריך לעמוד בברכתן, ואם כן אף נמילת ידים היא בכלל מצוות אלו,

סדר נטילת ידיים לסעודה

ואם לא בָּרַךְ קִדְּם הַשֶּׁשְׁשׁוּף – יִבְרַךְ אַחַר כֶּךָ קִדְּם הַנְּגוּבִי. וְאִם שָׁכַח – יִבְרַךְ אַחַר כֶּךָ.¹

הָ וְעַל פִּי הַקְּבֵלָה יֵשׁ לְהַגְבִּיחַ יָדָיו בְּשַׁעַת הַבְּרָכָה נ"ה. וְאִין לֹמַר נ"ו: „וְאִשָּׂא כַפִּי כו"י"², בִּי אִין לְהַפְסִיק בֵּין נְטִילָה לְבְרָכָה נ"ז פְּלֵל וּכְלָל נ"ט, וְצָרִיךְ לְתַכְפֵּן בְּכָל מָה דְאֶפְשָׁר.³

לברך תחלה יכול לברך אח"כ, ומהאי מעמא יש לומר שאף שהפסיק הרבה יכול לברך, דאיה גבול יש לדבר. וצ"ע למעשה.

נה וזה חדש רות (פו, א). ריקנטי פ' עקב ד"ה ואכלת. עולת תמיד להרח"ו שער התפלה. וכ"ה מנהג חב"ד – להגביה עד נגד הלב (ראה לקו"ד ח"ג תמה, ב). וראה של"ה שער האותיות אות ק' – קדושת האכילה בשם התולעת יעקב: „מים ראשונים מצוה, רמז למאורות העליונים ששם מקום המצוות, ולפיכך אנו מגביהין ידינו למעלה, שנאמר ואשא כפי אל מצותך אשר אהבתי, כדי שיתברכו כולם מהמקור, כדי שימצא מזון ושפע לכל העולמות, כי המזון תלוי במים ראשונים“.

נו בשעת הנבחת הידים. נז אַל מְצוּתֵיךְ אֲשֶׁר אֶקְבְּתִי וְאִשְׁתַּחֲוֶה כְּחֻקְךָ – תהלים קיט, מה. ומטעם זה אין לומר גם את הפסוק (תהלים קלד, ב) „שאו ידכם קדש וברכו את ה'“, ודלא כמו שכתב השל"ה שם בהגהה, שאין זה נקרא הפסק.

נח בדפוס זאלקוה: לברכתה (תורת מנחם). וכן הוא בשו"ע"ר סי' קסה. נט הן כדבור סתם והן באמירת פסוק, או אפילו ברכת „אשר יצר“ – ראה שו"ע"ר סי' קסה. ויש שכתבו שאין להפסיק בדבור מוחזקת הנטילה (ראה פסקי תשובות סי' קנה אות כג, ויש"ג). אך מדברי אדה"ז בסי' קסה שמתיר לברך „אשר יצר“ בין שמטפה ראשונה לשניה, משום „שבענין זה אין כאן הפסק בין נטילה לברכתה.. כי לא נגמרה הנטילה עד ששפך עליהם מים שניים“, משמע שהקפדה היא שלא להפסיק בין גמר הנטילה לברכה, ולא בין תחילת הנטילה לברכה.

וראה שו"ע"ר סי' קסה שם, שההפסק בין נטילה לברכתה חמור יותר מאיסור ההפסק בין נטילה ל„המוציא“ (המובא לקמן סוף הלכה ו), ומה עוד שיש בזה גם הפסקה בין נטילה ל„המוציא“.

ס כלומר, שלא יפסיק ביניהם אפילו בשתיקה. וראה גם שו"ע"ר סי' קנה סוסמ"ז: „לא שייך לברך אלא מיד אחר הנטילה ולא מופלג ממנה, ולכן יש אוסרים להפסיק כדבור בין נטילה לברכה.. ואם הפליג אפילו בשתיקה – שוב אינו מברך“. וראה גם שם סי' ו' ו' ס"ה: „שהרי כל המצוות צריך לברך עליהן קודם לעשייתן, אלא שבנטילת ידים אי אפשר לברך קודם הנטילה לכן נדחית הברכה עד לאחר הנטילה, א"כ כל מה דאפשר לקרב הברכה שתהא סמוכה להנטילה צריך לקרב, ולא להפסיק ביניהם“.

וראה רשימת היומן ע' רצ שאדמו"ר הרשב"ב לא אהב כשהיו מדברים אליו בין נטילת ידים לברכה, וכשאינע שהפסיק הוא בעצמו בקריאת „הום“ וכיו"ב, לא היה מברך,

נג תוס' פסחים ז, ב. רא"ש שם פ"א סי' י' בסופו. מור ורמ"א סי' קסב סי"א. שו"ע"ר שם סמ"ז: „שגם הניגוב הוא מן המצוה“. וצ"ע לשון אדה"ז בס' קסו סי': „ואח"כ ניגב ידיו, ויברך על נטילת ידים“. ואולי הכוונה שבירך על נטילת ידים על הניגוב (ולא בין נטילה לנטילה), אבל הברכה היתה לפני הניגוב.

כל האוכל בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא, שנאמר (יחזקאל ד, יג) „ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בנוים“, אל תקרי „לחמם“, אלא „לח מים“, ועוד „לחמם טמא“ בגמטריא, בלא ניגוב ידים (168). ולא די שיתנגבו מאליהן, אלא צריך לשפשפן במפה או בשאר דברים, שהשפשוף ממהרן ביותר (שו"ע"ר סי' קנה סי"ז). ואל ינגב ידיו בחלוקין, מפני שקשה לשכחה (שו"ע"ר שם סי"ח).

נד רמ"א שם. כלומר, אחר הניגוב. ואע"פ שכל המצות שלא בירך עליהן עובר לעשייתן אינו מברך עליהן לאחר גמר עשייתן, מכל מקום, מצוה זו, כיון שלפעמים אי אפשר לברך עליה קודם עשייתה, כגון היוצא מבית הכסא, ומוכרח לברך אחר עשייתה – אין לחלק בה בין פעם לפעם, ולעולם יכול לברך אח"כ, אלא שלכתחלה מודקדקים לברך קודם הניגוב הואיל וגם הוא מן המצוה, אבל עיקר הנטילה שמברכים עליה היא הנטילה לבדה שכבר נעשת (שו"ע"ר שם סמ"ז).

והנה רבנו כאן לא פירש עד מתי אפשר לברך. אך בשו"ע"ר שלו (שם) כתב ש„אם נזכר אחר שבירך המוציא – שוב אינו מברך על נטילת ידים“ [אך להעיר משו"ע"ר סי' קסו סי': „שברכת על נטילת ידים אינה חשובה הפסק בין המוציא לאכילה, לפי שהוא צורך הסעודה“. אלא ששם מדובר במקרה שהוא שומע ברכת „המוציא“ באמצע הנטילה, משא"כ בסי' קנה מדובר שהוא כבר נטל ידיו, אלא שנוכר לברך על נט"י לאחר שכבר בירך „המוציא“. וראה בהגהות רעק"א סי' קנה סק"ג. ואכ"מ].

וראה עוד שו"ע"ר סי' קנה שם (בחצ"ע"ג): „והוא הדין.. אם שכח ולא בירך עד שאכל פת, אינו מברך עוד, שכיון שהנטילה אינה אלא בגלל האכילה, כל שהתחיל לאכול – שוב לא שייך לברך על הנטילה, שכבר הלפה ועברה. ולא עוד, אלא אפילו לא התחיל לאכול – לא שייך לברך אלא מיד אחר הנטילה ולא מופלג ממנה.. ואם הפליג אפילו בשתיקה – שוב אינו מברך, שאף שלא היה יכול לברך עובר לעשייתה ומוכרח לברך אח"כ, אין סברא כלל שיוכל לברך עליה לעולם, אלא מיד אחר עשייתה“.

אלא שבשו"ע"ר סי' רסג בקו"א סק"ג כתב: „והנה לפי מה שכתב המנ"א בסי' קנ"ח.. דרוקא כשראוי לברך קודם עשייה ולא בירך לא יברך אח"כ, אבל כשלא היה אפשר

סדר נטילת ידים לסעודה

ז

ויש לשפך על יד ימין תחלה^{סא}, ואחר כך על יד שמאל. אך על פי הקבלה^{סב} יקח הפלי עם המים^{סג} ביד ימינו תחלה, ויתננו לשמאלו, וישפך בשמאלו על ימינו תחלה, ואחר כך ישפך בימינו על שמאלו^{סד}.

[חציצה/ הפסק בין נטילת ידים לפעודה]

ו וקדם הנטילה צריך לעיין בידיו אם אין עליהם שום דבר החוצץ^{סה}. וצפון

הנשים שדרכן לצבוע ידיהם לנוי, אין אותו צבע חוצץ (שוע"ר שם).

וכל זה במיעוט הוד, אבל אם רוב היד מכוסה בדבר שיש בו ממש – חוצץ אפילו לאותם שאין דרכם להקפיד (שוע"ר שם).

ריר היוצא מן המכה ומתייבש ונעשה גליד, אם אינו מקפיד עליו להסירו, או שמצמצער להסירו – אינו חוצץ לנטילה (שוע"ר שם ס"ו).

רטיה שעל בשרו אם אין שם מכה אלא מיחוש בעלמא ויוכל להסירה מתי שירצה – צריך להסירה קודם נטילה (שוע"ר שם ס"א). ואם אינו יכול להסירה מחמת כאב המכה – די לו שיטול שאר הוד שלא במקום המכה, אך צריך לזהר שלא יגיעו המים לרטיה, שלא יחורו ויטמאו הוד, ומפני שקשה להזהר שיגיעו המים עד הרטיה ולא יפלו על הרטיה, לכן ישפוך רביעית כאחת על כל הוד, שאו לא נטמאו המים (שוע"ר ס"י קסב סט"ו). אך לעיל בסידור החמיר שגם רביעית מים נטמאים מהוד, ואם כן לא מועיל מה שישפוך רביעית על כל הוד. ואפשר שבמקרה כזה הפתרון הוא ע"פ המבואר לקמן הלכה כב, שיכרוך יד זו במפת, או ילביש עליה כפפה.

אשה שיש על ידה מבעת, צריכה להסיר המבעת קודם נטילה, כיון שדרכה להסירה בשעת לישה, הרי היא חוצצת לעולם, אע"פ שאינה מקפדת עתה להסירה משום לכלוך המים (ע"פ שוע"ר שם ס"ו). ואפילו בדיעבד ששפכה על ידה רביעית בבת אחת, לא עלתה לה נטילה, מפני שהמים שעל המבעת חוזרים ומטמאים את הוד (בדה"ש ס"י לג סק"א, ע"פ שוע"ר ס"י קסב ס"ד, וכפי פסק רבנו בסידורו, שאינו מחלק בין פחות מרביעית לרביעית).

אבל האישי שאין דרכו ללוש, אין צריך להסיר המבעת אם אין בה אבן טובה קודם נטילה, אפילו אינה רפויה, לפי שאינו מקפיד עליה להסירה לעולם (שוע"ר ס"י קסא שם). כי דברים שאינם חוצצין מפני שאינם מקפדין עליהם להסירן לעולם – הרי הם בטלים לגבי הוד לגמרי, ואין לחוש להמים שעליהם שיחורו ויטמאו הוד, לפי שמים שניים ממחרים מים שעליהם כמים שעל הוד עצמה (שוע"ר ס"י קסב סט"ו). אבל אם יש במבעת אבן טובה, שמקפיד עליה להסירה בשעת רחיצה שלא תתלכלך, הרי זו חוצצת, וצריך להסיר המבעת, ואם לא הסיר – לא עלתה לו נטילה (ע"פ שוע"ר ס"י קסא ס"ז).

אלא מנגב ידיו ונוטלן עוד פעם.

סא שבת סא, א. מ"א ריש ס"י קנח. שוע"ר שם ס"ט. לפי שהימין היא חשובה בכל התורה כולה, לכך יש לאדם לחלוק כבוד לימינו לעולם (שוע"ר ס"י ב ס"ד). ומטעם זה נראה שאישר יד נוטל יד ימינו תחילה, שהוא שמאל של כל אדם, מפני שהיא חשובה אצלו (ראה שוע"ר ס"י קפג ס"ו, ודלא כפמ"ג ס"י קנח א"א סק"א).

סב ב"י ס"י ד בשם הוהר (תרומה קנז, ב).

סג זה כולל הן מילוי המים בכלי והן העברת הכלי עם המים שבתוכו, ולא שיעביר כלי ריק מיד ימין לשמאל וימלא הכלי בשמאלו, כי עיקר הענין הוא שהמים יבאו מימין לשמאל.

סד ראה גם שוע"ר ס"י ד ס"ו: „ולפי שטוב הוא שמן יד ימין יבואו המים על ידיו לטהרם מטעם שנתבאר בוהר, לפיכך יטול כלי של מים ביד ימינו, ונותנו לשמאלו, כדי שישפוך מים על ימינו תחילה“. וכן כתב בפסקי הסידור בדניני השכמת הבקר, סדר הנטילה: „לכתחילה יטול כלי מלא מים בימינו, ויתננו מימינו לשמאלו, ואח"כ ישפוך משמאלו על ימינו“.

ונוטל ידו בין על גבי כלים בין על גבי קרקע, שאין רוח רעה שורה עליהם כמו על אחרונים שלאחר המזון (שוע"ר ס"י קסב סט"ז), שאינו נוטל על גבי קרקע אלא בכלי, מפני שרוח שורה עליהם כשהם על גבי קרקע (שוע"ר ס"י קפא ס"ב).

סה וכל דבר החוצץ בטבילת כל הגוף חוצץ בנטילת ידים, שכל מה שתקנו חכמים תקנו כעין של תורה, ולפיכך צריך [ליזהר] מכל דבר שמקפדיים עליו להסירו לפעמים (שוע"ר ס"י קסא ס"א).

הדיו והצבע כשהם יבשים חוצצים, והוא שיש ממשות הצבע על ידיו, אבל אם אין עליהן אלא מראית הצבע אינו חוצץ (שוע"ר שם ס"ה). ובבדה"ש ס"י לג סק"ז מסתפק במי שכותב הרבה, ומשום כך לפעמים יש לכלוך של דיו על אצבעותיו, האם הוא חוצץ, שכן המג"א בס"י קסא סק"ח כתב שאינו חוצץ, משום שאינו מקפיד, אך אדה"ז לא הביאו בשו"ע שלו, וצ"ע המעט, ע"ש.

מי שהוא צובע [=צבעין] אין הצבע חוצץ על ידיו, וכן מי שאומנתו להיות שוחט או קצב וידיו מלוכלכות תמיד בדם אינו חוצץ, וכן מוכר שמן, כיון שרוב בני אומניות הללו אין מקפדין – אין חוצצין להם (שוע"ר שם).

סדר נטילה ידיים לסעודה

שהיא גדולה^{סו} והיא עזרפת חוץ לבשר^{סז}, צריך לנקר^{סח} הצואה^{סט} שתחתיה חוץ לבשר^ע, משום חציצה^{עא}. ובצק אפילו כנגד הבשר חוצץ^{עב}.

ואם יש עליהן איזה לכלוך, וצריך להעבירו תחלה על ידי שפשוף מים יפה, יזהר לקנח ולנגב המים יפה מהיד קדם נטילה, פי הם מים ממאים ויטמאו את מי הנטילה^{עג}.

לשער עד כמה רוב בני אדם מקפידים ועד כמה לא מקפידים, ולכן החמיר בזה ככל ענין.

וראה עוד בברכה"ש שם, שמי שעבודתו ללוש בצק, אפשר שאצלו אין הבצק חוצץ, כמו שזכרנו ודם אינם חוצצים לצבעו וקצב.

עג בין בשפיכה ראשונה ובין בשפיכה שניה. ואין זה דומה להמבואר לעיל הלכה א שלא הצריך נגוב, כי שם השפיכה הראשונה היתה לשם טהרת היד לאכילה, וממילא הכל נחשב לנטילה אחת, ולכן המים השניים ממחרים אותם כשם שממחרים כל מים ראשונים, אבל כאן המים באו על דיו להעביר הכלוך ולא לשם נטילה, ולכן צריך לנגבם תחילה (ברי השלחן סי' לג סק"ג, ע"ש שהאר"ך הרבה בספרת החילוק ביניהם, ובסוף נשאר בצ"ע).

ובמעט הדבר יש לומר, משום שהמים ששופך על היד שלא לשם טהרה אלא להסיר החציצה, יש להם טומאה עצמית מצד נגיעתם ביד, וכששופך אח"כ על ידו מים ראשונים לשם טהרה, המים הראשונים נטמאים מהמים שעל ידיו, ולא מהידים עצמם, וכיון שכך אין בכח המים השניים לטהר מים אלו, כי אין המים השניים ממחרים אלא מים שנטמאו מהיד עצמה שנשפכו עליה לשם טהרה, כיון שזהו חלק מתהליך הטהרה, שהמים הראשונים באים לטהר את היד ותוך כדי כך נטמאים בעצמם, והמים השניים משלימים את הטהרה בכך שממחרים את המים הראשונים, אך כאן המים שקדמו לראשונים לא טיהרו את היד אלא נטמאו גם הם מהיד, ולכן כששופך מים ראשונים על אותם המים הרי שהמים הראשונים נטמאים טומאה צדדית וחיצונית מהמים עצמם ולא מהיד, דהיינו שלא כחלק מטהרת היד, ואין בכח מים שניים לטהר טומאת מים אלו. והרי זה דומה לדין הנוגע ביד שאינה נטולה במים שעל היד הנטולה, שאין בכח המים השניים לטהר טומאה זו, כמבואר לעיל הלכה ג. ועפ"ז מובן שלא רק במקרה ששופך ידיו במים צריך לנגב הידים תחילה, אלא כל שדיו רטובות ממים, יש לנגב תחילה את המים ורק אח"כ ליטול הידים, כיון שהמים נטמאו מהיד שלא כחלק מתהליך הטהרה, והרי הם מים טמאים מצד עצמם, והם נטמאים את המים של מי הטהרה שישפוך עליהם. והמעט שאדה"ו לא כתב שכן הוא בכל יד רטובה, יש לומר משום שסתם ידים יבשות הן, וכתב הדין במקרה ששופך ידיו במים שכן הרגילות כדי להסיר חציצה מידיו, ומוזה מובן שכן הוא בכל יד רטובה. ולענין השאלה מרוע מים שעל היד שלפני נטילה נטמאים מהיד, והרי נתבאר לעיל (ה"ד) שכל ענין טומאת הידים הוא רק בשעת הנטילה (ובברכה"ש נשאר בזה בצע"ג), כתב ה"תהלה לדוד" סי' קסב סק"ב, שיש לומר: "כיון שרוצה ליטול ידיו היו כשעת נטילה". ולפי זה צ"ע מה

סו וציפורן שפירשה מעוטה (כלומר שהתחילה לפרוש מעט מהציפורן) – צריך לקצוץ אותה, מפני שהיא חוצצת, אבל אם פירשה רובה אינה חוצצת (ע"פ שוע"ר שם סי"ד, וש"ג).

עז בשר האצבע (שוע"ר שם).

סח לנקות (רש"י חולין מא, ב).

סט לכלוך המצטבר מתחת הציפורן.

ע רא"ש חולין פ"ה סי' טו. מור וש"ע סי' קסא סי"א. שוע"ר שם סי"ג.

ובשבת דוחק את הבשר שתחת הציפורן, כדי שלא יגרור את הציפורן כשמסיר המים (שוע"ר שם). כלומר, לא יגרור המים שתחת הציפורן ע"י ציפורן אחרת אלא יסיר הכלוך ע"י דחיקת הבשר, משום שכשהציפורן מגרדת בציפורן כדי להסיר המים – יש בזה חשש ממחק (ראה שוע"ר סי' שב סט"ו) ואף ששם מדובר בעור, כן הדין בכל דבר הדומה לעור, כגון כלי כסף (ראה שוע"ר סי' שכג סי"א), וכן בכלי עץ (ראה שוע"ר סי' תנג סכ"ג), וכן בציפורן כמבואר כאן, אך לא בבגדים (ראה שוע"ר סי' שב סי"ז).

עא לפי שדרך רוב בני אדם להקפיד עליה משום מיאוס, לכן אינה בטלה לגבי היד, וחוצצת אף למי שאינו מקפיד עליה (שוע"ר שם).

עב תוספתא מקואות פ"ו ה"ה. מור וש"ע שם. שוע"ר שם סי"א. וכתב שם הטעם: מפני שדרך רוב בני אדם להקפיד עליו, וחוצץ לכל אדם כשרוחצים ידיהם".

בשוע"ר שם סי"ג כתב בתחילה שדין המים כדון הבצק, אך בהמשך הסעיף שם כותב אדה"ו: "ומה שלא נהגו לנקר המים שתחת הצפרנים קודם הנטילה, הוא משום שאין מקפידין להסירו בשעת רחיצת ונקיון ידיים במדינות אלו, לכן אינו חוצץ לנטילת ידיים אם הוא כנגד הבשר". ואח"כ הוא כותב ומוסיף: "אבל אם הוא מקפיד עליו צריך להסירו", אף שרוב בני אדם אין מקפידים עליו, אלא שמסיים ואומר שכיון שיש אומרים אומרים שכל דבר שרוב בני אדם אין מקפידים עליו אע"פ שהוא מקפיד במלה דעתו אצל כל אדם – יש לסמוך על דבריהם בנטילת ידיים שעיקרה מדברי סופרים". ויש לומר שמטעם זה לא הוכיח אדה"ו בפנים שדין המים כדון הצואה.

והנה בשוע"ר שם סי"ג כתב, שכל לכלוך (מיט), צואה או בצק) אם הוא מעט כל כך שאין דרך רוב בני אדם להקפיד עליו להסירו כשרוחץ ומנקה ידיו – אינו חוצץ אפילו אם הוא שלא כנגד הבשר, ואפילו אם הוא עצמו מקפיד עליו, משום שכל דבר שרוב בני אדם אין מקפידין עליו, בטלה דעתו אצל כל אדם בנטילת ידיים שעיקרה מדברי סופרים. אך כאן כסידור השמים חילוק זה שבין מעט להרבה. וכתב בבדי השלחן סי' לג סי"ב, שהוא משום שלא כל אדם יכול

סדר נטילת ידים לסעודה

ובן היוצא מבית הכסא ונוטל ידיו מעט לברך, "אשר יצר" – צריך לנגבן היטב תחלה קדם נטילת ידים לסעודה^ט. אך מן הדין יכול לברך "אשר יצר" אחר ברפת "על נטילת ידים"^ט, ואין בזה משום הפסק בין נטילת ידים לסעודה^ט. אבל צריך להזהר^ט מלהשיח בינתים^ט, אפלו שיחה קלה^ט. ואפלו ללמוד לא נכון^ט.

עז כיון שלמהרת ידים היא באה גם כן (שוע"ר שם). וכן מי שנמל ידיו לפני קידוש, יעשה קידוש בין נטילה לסעודה, ואין הקידוש נחשב הפסק בין נטילה לסעודה, כיון שהוא לצורך הסעודה (שוע"ר סי' קסו. סי' רעא סכ"ג. סי' תענ ס"ד). ונראה שהוא הדין מי שנמל ידיו לפני הברלה, יבריל בין נטילה לסעודה, שהרי אינו יכול לאכול כלום לפני הברלה, ונמצא שההברלה היא לצורך הסעודה (וראה שוע"ר סי' קסו. סי' קעד ס"ח).

עח סי' קסו שכן נהג הרא"ש שו"ע שם: "וטוב לזהר" (כדעה האוסרים). שוע"ר שם: "וטוב לחוש לדבריהם". ומלשון רבנו כאן בפנים: "צריך לזהר", משמע שאסור מן הדין. ולפי זה נראה שאם עבר ודיבר שלא מענין הסעודה – הרי זה הפסק וצריך לחזור וליטול ידיו, אך לא יברך, לחוש לדעת המקילים בוה. כל עוד לא הסיח דעתו.

עט בין נטילת ידים לסעודה, מפני שאמרו חכמים (ירושלמי ברכות פ"א ה"א): כל התוכף ברכת המוציא לנטילה – אינו ניוק בכל אותה סעודה (שוע"ר סי' קסה ס"א. סי' קסו).

וצריך לזהר שלא להפסיק אפילו בשחיה כדי הילוך כ"ב אמה, שבשיעור זה נקרא הפסק אפילו וישב במקומו, ושלא לצורך אין להפסיק אפילו בשחיה מועטת. אבל השחיה בניגוב והילוך ממקום שנגל ידיו למקום הסעודה אינן חשובין הפסק, כיון שהוא צורך הסעודה, אלא שלכתחילה צריך ליטול ידיו סמוך למקום הסעודה אם אפשר (שוע"ר סי' קסו).

וצריך עיון שאדר"ה השמיט איסור השחיה כאן בסידורו (תורת מנחם). ואולי משום שניתן ללמוד זאת ממה שכתב בחמשך ש"אפילו ללמוד לא נכון", והיינו אפילו בהרהור, כדלקמן, ואם כן כל שכן שהחיה שלא לצורך.

פ בשוע"ר שם כותב ש"אין צריך לזהר אלא מלדבר באיזה עסק וענין אחר, אבל שיחה בעלמא ב' או ג' תיבות אינן חשובין הפסק לדברי הכל .. (כיון שאין בהם ענין שלם), וכל שכן שמותר להשיב הן או לאו כששואלין אותו דבר". ובתורת מנחם סקמ"ד כתב שמלשון אדה"ז כאן "אפילו שיחה קלה", משמע שבא לאסור אפילו "ב' וג' תיבות".

פא ב"ח סי' קסו. מ"ז סי' קסה סק"ג. מ"א סי' קסו סק"ב. שוע"ר שם. בכל המקורות הנ"ל הלשון הוא: "בדברי תורה", היינו לדבר, אך רבנו דייק כאן לכתוב: "ללמוד", משמע אפילו לעיין בלא דבור. וכן משמעות המ"ז שם שכתב המעם: "דיש לחוש דלמא משכא ליה שמעתתא ויבא לידי היסח הדעת". וחשש זה הרי ישנו גם כשמעין בעיניו ואינו מוציא דברי תורה בפיו.

דין מים ששפך האדם על ידיו לפני שחשב ליטול ידיו, האם הם נטמאים אח"כ כשחושב ליטול ידיו, או כיון שכתחילה השפיקה הם לא נטמאו, הם לא חוזרים ונטמאים בשעה שבא ליטול ידיו.

ויש לומר, שנקיון הידים מהציצה, וכן שטיפת הידים לאחר יצאה מבית הכסא, הם נחשבים כהכנה למהרת הידים לאכילה (שבגלל זה ברכת "אשר יצר" אינה נקראת הפסק, כדלקמן), ולכן יש בהם טומאה כמו במהרת ידים לאכילה. ולפי זה סתם מים שיש על ידיו של אדם (שלא כחלק מטהרת ידיו), אינו חייב לנגבם לפני הנטילה.

ובתורת מנחם" מחלק בין אם הרחיצה במים היתה ע"י שפשוף של שתי הידים זו בזו, שרק אז צריך ניגוב (כיון שהמומאה באה מהיד השניה). לבין אם רק שפך מים על ידיו, כמבואר בשוע"ר סי' קסב ס"ה, שבמקרה זה אין צריך ניגוב, אלא דיו בשתי שפיות נוספות כמבואר שם. ועפ"ז מבאר שם, שכן הוא בדין היוצא מבית הכסא הנוכר בהמשך ההלכה, שמדובר ששפשוף ידיו זו בזו, ולכן צריך ניגוב.

ולכאורה כן משמעות לשון אדה"ז כאן, שדייק לכתוב "ע"י שפשוף מים יפה", משמע שאם אינו נצרך לשפשוף, אינו צריך לנגב ידיו. אלא שבשוע"ר סי' קסב ס"ה הביא בוה שני אופנים: (א) "אם יש עליהן לכלוך מיט או שאר כל דבר החוצץ – צריך לשפוך עליהן ג' פעמים, ראשונה להעביר הלכלוך, ואח"כ מים ראשונים ושניים" (ב). "אם אין על ידיו דבר החוצץ, אע"פ שהם מלוכלכות ומטונפות, שצריך להעביר מהם המינוף בנטילה כל שאינו חוצץ בנטילה, כגון שהוא לח, דיו במה שעובר ע"י ראשונים ושניים". ורבנו השמיט כל זה כאן בסידור. וצ"ע.

ולמעשה, יראי ה' מרדקים לנגב ידיהם קודם הנטילה יפה יפה מבל רמיכות של מים (ברד"ש שם בסופו).

עד שאינה מכשרת לאכילה, אך די בה עבור ברכת "אשר יצר" (שוע"ר סי' קסה בתחילתו). אבל אם יטול ידיו נטילה המכשרת לאכילה – לא יוכל לברך "על נטילת ידים" על הנטילה השניה (ראה שוע"ר שם). ובברד"ש סי' לד סק"ד כתב שהעצה לכך היא, שאחר שיטול יד אחת פעם אחת יגע בה ביד השניה שאינה נטולה, וכן יעשה אחר שיטול ידו השניה פעם אחת, וכן בכל נטילה ונטילה, ובאופן כזה לא יהיו ידיו מהורות לאכילה, אף שהן מהורות לענין נטילה לאחר יציאה מבית הכסא.

עה כי המים הראשונים הם מים נטמאים ויטמאו את מי הנטילה אם לא ינגבם תחילה. אך בשוע"ר שם לא הצריך ניגוב קודם נטילת ידים לסעודה.

עו אך לא לפניו (אף שנתחייב בה תחילה וגם היא תדירה), מפני שאז יהיה הפסק בין נטילה לברכתה (ע"פ שוע"ר שם).

סדר נטילת ידים לסעודה

[מים בשרים]

ז וצריך לזהר שיהיו המים בשרים לנטילת ידים, דהינו שלא נשתנו מראיהם, ולא נעשה בהם שום מלאכה^{ב9}, שאם נשתנו מראיהם^{ג9}, בין מחמת מקומם, בין מחמת דבר שנפל לתוכם^{ד9}, כגון שנפל לתוכם יין^{ה9} או שכר^{ו9}, וכן אם נשתנו מראיהם מחמת עשן או דבר אחר^{ז9} – פסולים^{ח9} לנטילת ידים^{ט9}.

אבל אם נשתנו ונעשו עכורים מחמת עפר וטיט – בשרים^{י9}. אך אם הם עכורים כל כך עד שאין הכלב^{יא9} שותה מהם – פסולים^{יב9}.
וכן אם אין הכלב יכול לשותות מהם מחמת שהם סרוחים או מרים או מלוחים – פסולים^{יג9}. ולכן מי הים^{יד9} פסולין לנטילת ידים^{טו9}.

[נטילת ידים]

ח אבל מתר להטביל ידיו בים^{ט9}. וכן במי גשמים המכנסין בקרקע^{י9}, אף שהם סרוחים^{יא9} ועכורים^{יב9} עד שאין הכלב יכול לשותות מהם. והוא

בב כדלקמן הלכה י.
בג ידים פ"א מ"ג. מור ושוע"ר סי' קס ס"א. שוע"ר שם ס"א.
בד דהיינו שאין בהם מראה מים (שוע"ר שם סט"ו).
בע רמב"ם הל' ברכות פ"ו ה"ז. שוע"ר שם ס"א.
בז מ"א שם סוסק"ב. שוע"ר שם. ואפילו יין לבן שדומה מראיתו למראה המים (שוע"ר שם סט"ו).
בח ראה חידושי הרא"ה חולין קו, א ד"ה א"ל רב אשי.
בט שוע"ר שם ס"א. ואף שלקמן הלכה ח בסופה מתיר בשעת הדחק ליטול ידים בכשר עצמו, הרי מבואר שם המעם שאין בו משום שינוי מראה, "כיון שנשתנו לעילוי", משא"כ כאן לא נשתנו המים לעילוי ע"י השכר.
בצ מ"א שם סק"ב. שוע"ר שם. אבל אם נשתנו מחמת עצמן – כשרים (שוע"ר שם).
כא ואם א"כ חזרו לבריות – חזרו לכשרותן (שוע"ר שם).
כב אבל להטביל בהם ידיו רשאי אם כשרים לטבילת הגוף, כגון מעין שאין שינוי מראה פוסל בו, או מקוה שנשתנה מראה המים מחמת דבר שאין בו ממש, כגון הדחת סלי יזנים וענבים, או שנפלו לתוכם מי צבע (שוע"ר שם ס"ט).
כג זבחים כב, א. מור ושוע"ר שם ס"ט. שוע"ר שם ס"א, וכתב שם המעם: "לפי שגידול המים הוא בעפר ומיט ודרכם בכך, ואין זה חשוב שינוי".
כד כ"ה בר"ף ברכות מא, א. רמב"ם הל' ברכות פ"ו ה"ט. מור ושוע"ר שם ס"ט. שוע"ר שם ס"י. אך במשנה ידים שם: "משתיית הבהמה", וזבחים שם: "הפרה".

כז בן לנטילת ידים בין לטבילה (שוע"ר ש).
כח רי"ף שם. רמב"ם שם. מור ושוע"ר שם. שוע"ר שם. ואם נתן לתוכם דבר המריח כדי שיריחו – כשרים, שהרי אינן שופכין שהם כמאוסים, אבל כאן נתכוין להשביחם (שוע"ר שם סוס"ג). ונראה שאפילו אם מחמת דבר המריח נשתנה מראה המים – כשרים.
כט שהם מלוחים (שוע"ר שם ס"ב).
צא דהיינו שלא ידלה מי הים בכלי ליטול ממנו ידים (שוע"ר סי' קנט סוסט"ז. סי' קס ס"ב), אלא אם כן הרתיחו אותם, שאז הם ראויים (שוע"ר שם).
צב אע"פ שהם מלוחים. רב"ז שם. שוע"ר שם. וראה גם שוע"ר סי' קנט סוסט"ז: "שמי הים מלוחים הם ופסולים לנטילת ידים, ואינם כשרים אלא בדרך טבילה, כמו שיתבאר בס' קס", והכוונה למובא שם בס"י, שמים מלוחים כשרים לטבילת ידים. וכדעת הרא"ש חולין פ"ה סי' ט. מור ושוע"ר סי' קס ס"ט.
צג ואע"פ שאין המים באים על ידו מכת נותן – דיו טהורות, אם כל גופו נגהר בהם – דיו לא כל שכן? (שוע"ר סי' קנט סכ"א).
צד רש"י חולין קו, א. מור ושוע"ר סי' קס ס"ט. שוע"ר שם ס"י.
צה רמב"ם הל' ברכות פ"ו ה"ט. וראה שוע"ר שם שאם הם עכורים מחמת טיט שנתערב בהם, אם אין הכלב יכול לשותות מהם – פסולים גם לטבילה. וכן משמעות לשון רבנו לעיל ה"ט שכתב "פסולים" סתם, ומשמע גם לטבילה.

סדר נטילת ידים לסעודה

שׁיֵשׁ בָּהֶם מ' סָאָה^ק שְׁהֵם רְאוּיִם לְמַבִּילָה^{קא}. וְגַם יְהִיּוּ מְכַנְסִים בְּאַשְׁפְּרִין^{קב} וְלֹא זֹחֲלִין וְהוֹלְכִין^{קג}, שְׁמִי גְשָׁמִים הַזֹּחֲלִין פְּסוּלִים לְמַבִּילָה^{קד}. אֲבָל בְּמַעַן מַטְבִּילִים הַיָּדִים אֶפְלוּ בְּזֹחֲלִין^{קה}, וְאֶפְלוּ בְּפָחוֹת הַרְבֵּה מְאַרְבָּעִים סָאָה^{קו}, אֲלָא שְׁהַיָּדִים מִתְפַּסִּים בּוֹ^{קז} לְבַד^{קח}.

וּבִשְׁעַת הַדְּחָק^{קט}, יֵשׁ לְסַמְךָ עַל „יֵשׁ מְקִילִין“^{קי} בְּנִטְיַלַת יָדַיִם, לְהַטְבִּילִין בְּמִי גְשָׁמִים אוֹ הַפְּשֶׁרֶת שְׁלָגִים^{קיב} בְּאַשְׁפְּרִין^{קיג} אֶף עַל פִּי שְׁאִין בָּהֶם מ' סָאָה אֲלָא פְּדֵי לְכַסּוֹת הַיָּדִים בְּלֶבֶד^{קיז}, כְּגוֹן הַמְהַלֵּךְ בְּדַרְךָ וְהוּא רְחוֹק מְאֹד^{קטו} מֵהַמַּיִם^{קטז} וְאִין עֵמוּ בְּלֵי לְשֹׂאֵב וְלְטוֹל מִמֶּנּוּ לְיָדָיו, אוֹ שְׁהֵם סְרוּחִים אוֹ עֹבְרִים^{קכ} וּפְסוּלִים לְנִטְיַלָה^{קכז}.

סאה, או שלא הקילו בווחלון, מפני שפסולות גם למבילת כלים מן התורה.”

קיג היינו בקרקע, אבל אם הם מכונסים בכלי אפילו מחובר לקרקע – פסולים למבילת ידים, שאין מבילה בכלים (שוע"ר סי' קנט סכ"ג).

קיד לפי שמן התורה אין צריך מ' סאה לשום מבילה אלא למבילת כל גופו בלבד, לפי שזהו שיעור מים שכל גופו עולה בהם בבת אחת, שאין מבילה לחצאין, אבל מבילת כלים די ברביעית מי גשמים שבקרקע, אם הכלי מתכסה בתוך המים, כגון מחטין וצנורות, אלא שהחכמים אמרו שלא יהא חילוק בין מבילת גופו למבילת כלים, והצריכו הכל במ' סאה, וכיון שטבילת כלים שהיא מן התורה דיה ברביעית, כל שכן נטילת ידים שהיא מדברי סופרים שדיה ברביעית, כיון שדיה מתכסות בהם (שוע"ר שם סכ"א). ומה שאדה"ל לא הזכיר כאן בסידור שצריך שיהיה בהם לפחות שיעור רביעית, יש לומר משום שבכלל מאתיים מנה, שאם ידיו מתכסות בהם – בודאי יש בהם שיעור רביעית (ע"פ תורת מנחם ס"ק סא).

קטו כ"ה בכל הדפוסים, אך בסידור „תורה אור“ תרי"ט: „רחוק מהמים“.

קטז ראה לקמן הכ"ב שמוכיר שיעור ד' מילין, וצ"ע אם גם כאן הכוונה לשיעור זה (תורת מנחם).

קיז עד שאין הכלב שותה מהם, כדלעיל הלכה ז.
קיח וכשרים למבילה אם יש בהם מ' סאה, כדלעיל בתחילת ההלכה, וכאן מיקל בשעת הדחק אפילו כשאין בהם מ' סאה. אבל בשוע"ר סי' קס ס"ב כתב רבנו: „כל מים שאין ראויין לשתיה כלב ואין בהם מ' סאה .. יש להחמיר שלא להטביל בהם“ . ובמעט הדבר כתב שם בס"א, ש„אפילו להאומרים שאין צריך מ' סאה למבילת ידים .. כאן גורו שמא יטול מהם ג"כ בכלי, כי יאמר: מה לי ליטול מהם לידים בכלי, מה לי להטביל הידים בתוכן, כיון שאין בהם מ' סאה ופסול למבילת כל הגוף ואעפ"כ כשרים לידים, אבל כשיש בהם מ' סאה שהוא שיעור מקוה, לא יבא להקל ליטול מהם בכלי ממה שמקילין להטביל בהם כשיש בהם שיעור מקוה וראויים למבילת כל הגוף“.

ק רמב"ם שם ה"ה (שכל מבילת ידים צריכה שיעור מקוה). וכן פסק הרמ"א בס"י קנט סי"ד. ובשוע"ר סי' קנט סכ"א פסק „לכתחילה“ להחמיר בזה בארבעים סאה דוקא, „ובדיעבד“ היקל בזה אף ברביעית מים כל שידיו מתכסות בהם. וראה לקמן בפנים שמוקל בזה „בשעת הדחק“.

קא למבול בהם כל גופו (שוע"ר שם).

קב מקום נמוך, כמו גומא (רמב"ם הל' שומאת מת ד, ג).

קג ב"י סי' קנט ד"ה ובמי גשמים, בדעת הרמב"ם ברכות שם, ובדעת הרשב"א בתורת הבית הקצר בית ו שער ג. מ"א שם סכ"ו. שוע"ר שם סכ"א.

קד מקואות פ"א מ"ו. רמב"ם הל' מקואות פ"ט ה"ה. מור וש"ע יו"ד סי' רא ס"ב.

קה שמי מעיין מטהרים בווחלים (רמב"ם שם. מור וש"ע שם). וכן נהר כשר למבול בו בווחלון, אך נחל המתהווה לגמרי ע"י גשמים, וכשאין גשמים פוסק לגמרי – אסור להטביל בו כשמימיו זוחלין (ברדה"ש סי' לד סק"ב).

קו שהמעיין מטהר בכל שהוא (שוע"ר סי' קס ס"א).

קז בבת אחת (שוע"ר סי' קנט סכ"א).

קח שו"ע או"ח סי' קנט סי"ד. שוע"ר שם סכ"ב, ומבאר שם הטעם: „לפי שגם למבילת כל גופו יש מכשירין, כל שכל גופו עולה בהם בבת אחת אע"פ שאין בהם מ' סאה, כגון לאדם קטן, כמו שיתבאר ביו"ד סי' רא“.

קט וכן כתב בסידור (סדר השכמת הבקר ד"ה המהלך) גבי נטילת ידים של הבקר. אך בשוע"ר סי' קנט סוסכ"א מחלק בין ברביעית ללכתחילה, ונראה ששעת הדחק דינו כבדיעבד.

קי רבנו יונה ברכות מא, א ד"ה ונראה למורי. רשב"א בהידושיו חולין קו, א ד"ה כי פליגי. דעה א' בשו"ע סי' קנט סי"ד. דעה ב' בשוע"ר שם סכ"א.

קיב שהשלגים נפשרו ונהפכו למים.

קיג משמע שבוחלים אין להתיר אפילו בשעת הדחק. ובשו"ע סי' קנט סכ"ב כתב רבנו: „מי גשמים והפשרת שלגים וכיוצא בהם שהם זוחלין – יש להסתפק .. אם הקילו בנטילת ידים גם בווחלון כמו שהקילו בפחות ממ“

סדר נטילת ידים לסעודה

אָבֵל אֵין לְהַקְלִיט לְהַטְבִּיל בְּשֵׁאוּבֵין שְׁבַקְרַקְע רַבֵּי אָפֵלוּ יֵשׁ בְּהֶם מ' סָאָה רַבָּא, וְלֹא בְּשֵׁלְגֵי שְׁאִינוּ מְרַסְק רַבֵּי שְׁעַל פְּנֵי הָאָרֶץ אַף עַל פִּי שְׁמַחְפֵּר יַחַד מ' סָאָה וְיֹתֵר רַבֵּי.

אָבֵל מִתֵּר לְמוֹל יָדָיו בְּשַׁעַת הַדְּחַק רַבֵּי בְּשֵׁכֶר שְׁלָנוּ רַבָּה אִזּוּ מִי דְבִשׁ רַבֵּי, שְׁעַקְרָן מֵיָם רַבֵּי, וְאִין בְּהֶם מְשׁוּם שְׁנוּי מְרָאָה רַבֵּי, הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנוּ לְשִׁבְחָה רַבֵּי.

ט וְכֵל הַמַּטְבִּיל יָדָיו לְסַעוּדָה רַבֵּי, יֵשׁ אוֹמְרִים רַבֵּי לְבָרַךְ "עַל מְבִילַת יָדַי" אוֹ "עַל שְׁמִיפַת יָדַי", וְלֹא "עַל נְטִילַת יָדַי" רַבֵּי. וְיֵשׁ אוֹמְרִים רַבֵּי שְׁאִין לְבָרַךְ "עַל מְבִילַת יָדַי", אֶלָּא "עַל נְטִילַת יָדַי" רַבֵּי. וְלִבְתַּחֲלָה טוֹב לְבָרַךְ

(שוע"ר שם). אבל ראה שם בס"ד שהתור ליטול בשומן של דג וצ"ע (בדה"ש סי' לד סק"ד).

קכז רמ"א שם. שוע"ר שם.

קכח הפוסל בנטילת ידים, כדלעיל הלכה ז.

קכט מ"א שם סקי"ט. שוע"ר שם: "ואע"פ שנשתנו מראיהם – אין לחוש, כיון שנשתנו לעילוי".

ולענין ליטול ידים במים חמים, ראה שוע"ר סי' קס ס"ב שמקיל בזה. וראה שם סוס"ט בהערה שבכת"י נוסף שם עוד סעיף: "חמי האור נטילים מהם לידים, אפילו הם חמוין שהיד סולדת בהם, ואין אומרים שנשתנו מתורת מים ע"י בישול, ויש אומרים בחמוין שהיד סולדת בהם, ויש להקל בדברי סופרים". וראה שם סי' קפא ס"ג לענין מים אחרונים.

קל ואם מטביל ידיו בבקר לתפלה, ראה בסידור "סדר הנטילה" בסופו שכתב בפשימות שמבדק "על נטילת ידים". ומעם החילוק מובן בפשימות, שנטילת הידים בבקר אינה רק בשביל נקיות הידים אלא גם ובעיקר בשביל להעביר רוח מומאה מהידיים ולהתקדש בקדושתו של הקב"ה, ודבר זה אינו אלא ע"י נטילה מהכלי, כמבואר בסידור שם ד"ה ואם, ולכן רק אם אין לו כלי יכול להטביל ידיו במעין או במי גשמים שיש בהם מ' סאה, כמבואר שם בסופו, אך לא לכתחילה, משא"כ נטילת ידים לסעודה היא בשביל הנקיות בלבד, ולכן אף לכתחילה מותר להטביל הידים במעין או במי גשמים שיש בהם מ' סאה, ולכן נחלקו בברכתה.

קלא ספר התרומה סי' עז. מרדכי ברכות פ"ח רמז רב. סמ"ג מ"ע כז הל' נט"ו. רשב"א חולין קו, א בשם התוס. מור ורמ"א ס"כ. שוע"ר סי' קנט סכ"ד דעה הא'.

קלב לפי שלשון נטילה נתקן על שם הכלי שנקרא "נטלא" (שוע"ר שם).

קלג רבנו יונה ברכות מא, א ד"ה ולענין. רשב"א חולין שם בשם רבותיו והגאונים. שו"ע שם ס"כ. מ"ז שם סקכ"א. שוע"ר שם דעה הב'.

קלד שהיכן ציונו "על מביילת ידים"? אבל "על נטילת ידים" ציונו, ויש בכלל מאתיים מנה, שמחמת חוב הנטילה שציונו אנו מטבילין עכשיו (שוע"ר שם).

קיט אפילו בשעת הדחק.

קכ כלומר, אפילו בקרקע, שיש מקילים בזה, אבל בשאובים שבכלי המחובר לקרקע לדברי הכל פסולים למבילת ידים, שאין מבילה בכלים (שוע"ר סי' קנט סכ"ג).

קכא רמב"ם הל' ברכות פ"ו ה"ה. מור ושו"ע סי' קנט סמ"ז (דעה הא'). שוע"ר שם סכ"ג שהעיקר כדעה זו.

אבל השאובה שהמשיכוה בקרקע – כשרה לנטילת ידים שהיא מדברי סופרים, אף להפוסלים במבילת כל גופו שהיא מן התורה עד שהיה רוב המקוה מי גשמים והמיעוט שאובה שהמשיכוה. וצריך שיחא שם מ' סאה, ונקיים ועומדים, ולא זוחלין (שוע"ר שם סמ"ז).

קכב משום שאין מבילה אלא במים (שוע"ר סי' קס ס"ד בדעה הב').

קכג מ"א סי' קס ססקמ"ו בדעת הש"ך ביו"ד סי' רא סקע"א. אך בשוע"ר סי' קס ס"ד פסק להקל בזה בשעת הדחק (בדעה הא' שם), כיון שנטילת ידים מדברי סופרים.

קכד הגהות אשרי ברכות פ"ב סוף סי' יא. רמ"א סי' קס סוס"ב. שוע"ר שם סמ"ו (בסופו). אבל שלא בשעת הדחק לא, כיון שיש אומרים שאין נטילת ידים אלא במים ולא בשאר משקין ומי פירות, לפי שעשו נטילת ידים לחולין כמבילה לתרומה, ואין עושין מקוה אלא מן המים, והרי אפילו מים שאין בהם מראה מים פסולים, כל שכן שאר משקין ומי פירות" (שוע"ר שם).

ובבדה"ש סי' לד סק"ג כתב, שעל פי המובא בסידור עם דא"ח שער נט"ו, שענין נטילת ידים במים הוא מחמת שאין בהם גוון, שיש בו בח"א, שהוא התעלם וההוליל שאינו תופס גוון, מובן הטעם שלנטילת ידים צריך דוקא מים, ולכן לא יטול בשכר ובמי דבש אלא בשעת הדחק בלבד.

קכה שהוא מבושל (ראה רמ"א שם).

קכו דרכי משה שם סק"ג. שוע"ר שם. בשוע"ר שם התיר בשעת הדחק אפילו מי פירות, ובדעיבד אפילו ביון, אך כאן בסידור לא הזכירם רבנו, ומשמע שאין להקל בהם אפילו בשעת הדחק.

מי דבש היינו משקה הנעשה מדבש, אבל דבש עצמו פסול לנטילת ידים, והוא הדין לשמן, שהרי אינם מנקים

סדר נטילת ידים לסעודה

„על שטיפת ידים“^{קלח}, ויוציא לדברי הכל^{קמ}. אך אם ברוך „על מטילת ידים“ או „על נטילת ידים“ – אין צריך לחזור ולברך^{קמז}.

והמטביל ידיו – דיו להטביל פעם אחת לבר^{קמח}, רק שיענין בהם שאין בהם שום דבר החוצץ^{קמט}.

[מים פסולים]

י מלאכה הפוסלת במים^{קמ} ביצד? פגון ששכשך בתוכם איזה פלי הצריך הדחה להדיח בהן^{קמא}, וכן ירקות הצריכים הדחה^{קמב}, או ששרה בתוכם ירקות פדי שלא יכמשו, או ששרה בתוכם פלים שנתפקעו בימות החמה פדי שיכוצו^{קמג}, וכן שאר כל דבר ששרה בתוכם^{קמד} במתבין^{קמה}, ולא שנפל

שהמטביל ידיו אין בו טומאה, „מכל מקום יש בו משום מיאוס, אם דעתו קצה עליו“, ולכן צריך לנגב את ידיו. **קלט** כדלעיל הלכה ו גבי נטילה. שאם יש בהם דבר החוצץ שאינו עובר אלא במים, יש לו להטביל הידים תחילה בשביל להסיר החציצה, ורק אח"כ יטביל ידיו לשם מהרה. או שכונתו, שאם טבל ידיו ואח"כ ראה שיש עליהן חציצה, צריך להטביל ידיו שוב פעם לאחר שיסיר החציצה. **קמ** כדלעיל הלכה ז: „ולא נעשה בהם שום מלאכה“. וראה שוע"ר סי' קס ס"ט: „אין המלאכה פוסלת אלא במים שאובין, בין שהם בכלים בין שהם בקרקע כשנעשתה בהם המלאכה, ואח"כ נוסלן בכלי ליטול מהם, אבל אם עשה מלאכה במי מקוה או מעין בעודם מחוברים – לא נפסלו“ (ליטול בהם את ידיו, וכל שכן להטביל בתוכם).

קמא ידים פ"א מ"ג. טור ושוע"ר סי' קס ס"ב. שוע"ר שם ס"ג.

קמב רבנו ירוחם נט"ז ח"ו (קמו, ד). מ"א שם סק"ה. שוע"ר שם.

קמג מ"א שם. שוע"ר שם. אבל אם היו כלים מודחים או חדשים, או ירקות מודחים ונקיים – כשרים, שאין זו נקראת מלאכה לפסול המים משום שופכין, הואיל ואין בה צורך, שמבלעדיה היו כבר נקיים (שוע"ר שם).

קמד כגון ששרה בהם פתו (שוע"ר שם ס"ב).

קמה אפילו נתכוין לשרות בכלי זה ונפל לשני (שוע"ר שם). ויש לומר שלזה מורה גם דיוק לשון אדה"ו כאן: „שנשרה בתוכם במתכוין“, ולא כתב „ששרה בתוכם במתכוין“, משום שבא לרבות „אפילו נתכוין לשרות בכלי זה ונפל לשני“.

קלה בשוע"ר שם כתב תחילה: „ויש מי שהכריע שאם מטביל במים הכשרים לנטילה מברך על נטילת ידים, אבל אם מטביל במים הכשרים למבילה ולא לנטילה .. מברך על מטילת ידים“, ואח"כ מסיים בחצע"ג: „והמברך על שטיפת ידים יוצא לדברי הכל“.

קלו כי הדעה השניה לא נחלקה אלא על ברכת „מטילת ידים“, שלא ציונו על מטילת ידים, אבל על שטיפת ידים ודאי ציונו, שהרי הנטילה היא בשביל השטיפה.

קלז עולת תמיד סק"ד. שאם בירך „על נטילת ידים“ יצא י"ח לפי הדעה הב', ואם בירך „על מטילת ידים“ יצא י"ח לפי הדעה הא', וספק ברכות להקל.

קלח תוספתא ידים פ"ב ה"א. מרדכי ברכות סי' רב. שוע"ר סי' קנט ס"ט. שוע"ר שם סכ"ה, וכתב שם המעם: „שלא הצריכו מים שניים בנטילה אלא לטהר הראשונים שנממאו מהידים, אבל במבילה אין כאן מים ממאים כלל“.

בשוע"ר שם כתב שאין צריך לנגב ידיו אחרי מטילת הידים, ובסי' קנח סי"ו מביא על כך שני טעמים: (א) טעם הניגוב הוא כדי לנגב מים ממאים שהל הידים, „שמומאה זו היא ממים הראשונים שנממאו מהידים .. ואף שמום השניים מטהרין את הראשונים, מכל מקום לכתחילה צריך להעביר את הראשונים לגמרי ע"י ניגוב .. אבל המטביל ידיו .. שאין שם מים טמאים כלל אין צריך לנגב“ (ב) טעם הניגוב משום מיאוס, ודבר מאוס קרוי טמא, והקילו כמטביל ידיו, „לפי שלא חשו הכמים לתקן ניגוב לטהר הידים ממאיסתן אלא כשמתהרן שמהרה שתקנו חכמים, שהיא נטילה בכלי, אבל כשמתהרן בטבילה שהיא כעין טהרה של תורה, שהיא טבילה, לא חשו לתקן בה כלום“. ובמעם הדבר שהשמיט כאן בסידור שאין צריך לנגב, יש לומר מפני שחושש למה שכתב בשוע"ר שם בדעה הראשונה: שאף

סדר נְמִילַת יָדַי לְסַעֲוָה

לְתוֹכֶם מְאֹלִי־קמט. וְכֵן אִם הֶעֱמִיד בְּתוֹכְכֶם כְּלִי שֶׁל מַיִם חֲמוּיִן קמז או שֶׁל יַיִן קמח לְצַנְנֶם – הֲרִי זֶה מְלֹאכָה וּפְסוּלָה קמט. וְאִין צָרִיךְ לֹאמַר מַיִם שֶׁמְדַד בָּהֶם אִיזָה כְּלִי לַיָּדַע מְדַתוֹ קנד.

וְהַיּוֹצֵא מִבֵּית הַפֶּסֶא, או שֶׁנִּגְנַע בְּמָקוֹם הַמְטַנֵּף שְׁבִגוּפוֹ, שֶׁצָּרִיךְ לְנַקוֹת יָדָיו קנא, וְשִׁבְשֵׁבֵן תוֹךְ כְּלִי שֶׁל מַיִם – נִפְסְלוֹ לְנְמִילַת יָדָיִם קנב. וְאִפְלוּ מִבֵּל בָּהֶם אֶצְבְּעוֹ הַקְּטַנָּה לְנַקוֹת – נִפְסְלוֹ כֹּל הַמַּיִם שֶׁבְּכִלִּי. אֲבָל אִם חָפֵן מֵהֶם בְּחִפְזוֹ וּמִשְׁפָּשֵׁף יָדָיו לְנַקוֹתָן בְּמַיִם שֶׁחָפֵן – הֲרִי הַמַּיִם הַנִּשְׁאָרִים בְּכִלִּי לֹא נַעֲשֶׂה בָּהֶם מְלֹאכָה קנג וּכְשָׁרִים קנד.

וּמַיִם בְּשָׁרִים שֶׁנִּפְסְלוֹ לְתוֹכֶם מְעַט מַיִם פְּסוּלִים – בְּטַלְיִם בְּרַב קנה.

יא בְּהִמָּה חֲיָה וְעוֹף שֶׁשָּׂתוּ מִכְּלִי שֶׁל מַיִם – הֲרִי הַמַּיִם הַנִּשְׁאָרִים לֹא נַעֲשֶׂה בָּהֶם מְלֹאכָה קנו וּכְשָׁרִים קנד. אֲךָ אִם שָׂתָה מֵהֶם כְּלָב או

בְּכָל הַמַּיִם שֶׁבְּדָלִי. וְאִפְלוּ לֹא הָיוּ יָדָיו מְלוּכְלוּכוֹת מִמֶּשֶׁ, מִכָּל מָקוֹם כִּיּוֹן שִׁישׁ לוֹ צוֹרֵךְ לְנַקוֹת בְּמַיִם מְשוּם שֶׁנִּגְנַעוּ בְּמָקוֹם הַמִּינוּפֵת – נַעֲשׂוּ הַמַּיִם כְּשׁוֹפְכִין, כְּמוֹ הַמִּשְׁתַּמֵּשׂ בָּהֶם שֶׁאֵר דְּבָרִים שֶׁהוּא צוֹרֵךְ לוֹ, אִפְלוּ הוּא דְּבַר הַרְשׁוּת כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לְמַעֲלָה, כֹּל שֶׁכֵּן נִקְוֶן זֶה שֶׁהוּא חוֹבֵה (שׁוּע"ר שֶׁם ס"ו).

קנג מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִיָּדֵהּ יָדָיו בְּמַיִם הַנִּשְׁאָרִים בְּדָלִי, אֵלֹא בְּמַיִם שֶׁבְּחִפְזוֹ (שׁוּע"ר שֶׁם ס"ו).

קנד יִש"ש חוֹלִין פ"ו ס"ו. מו. מ"א שֶׁם סק"ד. מ"ז שֶׁם סק"ט. שׁוּע"ר שֶׁם ס"ו. וְרֹאה גַם שֶׁם ס"ו קסב ס"ג, וְשֶׁם הוֹסִיף שֶׁהַמַּיִם לֹא נִמְמָאוּ גַם לֹא מִצַּד זֶה שֶׁיָּדָיִם טְמֵאוֹת נִגְעוּ בָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁ, כָּל טְמֵאוֹת הַמַּיִם מִהִידִים אֵינָה אֵלֹא בְּמַיִם שֶׁעַל הַיָּד כְּשֶׁעַת נְמִילָה, שֶׁאֵין בְּקַל נִמְמָאוּ הַמַּיִם, בֵּין מִהִיד עֲצֻמָּה כְּגוֹן מַיִם רֵאשׁוֹנִים, בֵּין מִיָּד אַחֲרַת טְמֵאוֹת וְאִפְלוּ הֵם מַיִם שְׁנִיִּים, אֲבָל מַיִם שֶׁאֵינָן עַל הַיָּד, אַע"פ שֶׁיָּדָיִם טְמֵאוֹת נוגְעוֹת בָּהֶם כְּשֶׁעַת נְמִילָה, אֵינָן מִטְמָאוֹת אוֹתוֹן, וְלִכֵּן, אִפְלוּ אִם הַנוֹטֵל עֲצֻמוֹ כְּשֶׁעַת נְמִילָתוֹ נוגֵעַ בְּיָדָיו הַטְּמֵאוֹת בְּמַיִם שֶׁעַל הַכֵּלִי אוֹ שֶׁבְּתוֹךְ הַכֵּלִי, בֵּין קוֹדֵם מַיִם רֵאשׁוֹנִים בֵּין קוֹדֵם שְׁנִיִּים – לֹא נִמְמָאוּ מִיָּדָיו.

קנה רַמְב"ם ה"ל מְקוּאוֹת פ"א ה"ט. הוֹבֵא בְּמ"א ס"ו קס סק"ז. שׁוּע"ר שֶׁם ס"ח, וְשֶׁם הוֹסִיף: „וְאִפְלוּ אִם הַפְּסוּלִים מִשְׁלֵימִים לְשִׁיעוֹר רְבִיעוֹת – אֵין לְחוּשׁ בְּנִמְיַלַת יָדָיִם לְחוּלִין”.

קנו כְּדַעַת הַתּוֹס' חוֹלִין מ, ב ד"ה אִם (הוֹבֵא בְּמ"ז ס"ו) קס סק"ה) שֶׁלֹּא שִׁיךְ מְלֹאכָה בְּשִׁתְּיָה. אֲבָל בְּשׁוּע"ר שֶׁם ס"ח כְּתָב: „אֵין לְפִסּוֹלֵם מִשׁוּם מְלֹאכָת הַשִּׁתְּיָה שֶׁנַּעֲשֶׂתָהּ בְּמַעַט מַיִם שֶׁהוֹחֵר מִפִּיהֶם לְכֵלִי, כְּמוֹ שֶׁהוּא דֶרֶךְ בְּהִמָּה חֲיָה וְעוֹף בְּשִׁתְּיָתָן שֶׁמִּנְבִּיחֵין פִּיהֶם לְאַחַר שֶׁקָּלְמוֹ מִן הַמַּיִם וְהַמַּיִם נוֹפְלִין מִפִּיהֶם, כִּי מַיִם אֵלֹו בְּטַלְיִם בְּרוּבֵם”.

קנז תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן ס"ו רס. שׁוּע"ר ס"ו קס ס"ד. שׁוּע"ר שֶׁם.

קמו ב"ח שֶׁם ד"ה וּמ"ש או שִׁשְׁרָה. מ"א שֶׁם סק"ד. שׁוּע"ר שֶׁם ס"ב. לְפִי שֶׁכְּשֶׁאֲרֵם עוֹשֶׂה בְּמַיִם דְּבַר שִׁישׁ לוֹ צוֹרֵךְ בּוֹ – נַעֲשׂוּ כְּשׁוֹפְכִין שְׁעוּמְדִין לְשִׁפִּיכָה, וְאִין נוֹטְלִין בְּשׁוֹפְכִין. אֲבָל אִם לֹא נִתְכַּוֵּן לְשִׁרְוֹת כֻּלָּל, רַק שֶׁנִּפְלַת פֶּת לְמַיִם וְנִשְׁרָוּ בָּהֶם – כְּשָׁרִים, שֶׁלֹּא עִשָׂאֵם שׁוֹפְכִין (שׁוּע"ר שֶׁם). וְרֹאה עוֹד שֶׁם שְׁמִכּוּבֵא: „וְיֵשׁ מִי שְׁפוּסֵל גַּם בּוּה", אֲךָ מַסִּיִּים: „וְיֵשׁ לְהַקְּלֵל בְּדַבְּרֵי סוֹפְרִים”.

וְרֹאה בְּדַה"ש ס"ו לְד סק"ה שֶׁמִּסְתַּפֵּךְ אִם קָטָן שִׁרָה בָּהֶם אִיזָה דְּבַר, הָאֵם דִּינוֹ כְּנִפְל מְאֹלִי אוֹ לֹא, כִּיּוֹן שִׁישׁ לוֹ מַעֲשֶׂה אֲךָ אֵין לוֹ כּוּוּנָה.

קמז מַעֲשֶׂה רֻקָּח עַל הַרַמְב"ם שֶׁם ה"ח ד"ה הַדִּיחָה.

קמח רֵא"ש בְּפִירוּשׁוֹ לְמַשְׁנֵה שֶׁם. רַבְנֵי יְרוּחֵם שֶׁם. שׁוּע"ר שֶׁם. שׁוּע"ר שֶׁם ס"ג.

קמט בְּשׁוּע"ר שֶׁם מְבִיא עוֹד כְּמֵה פְרַמֵּי הַלְכוֹת בּוּה: „אֲבָל נִתֵּן בָּהֶם דְּגִים חַיִּים שֶׁלֹּא יְמוּתוּ – אֵין זֶה מְלֹאכָה, שֶׁאֵין הַמַּיִם פּוֹעֲלִין בָּהֶם כֻּלָּל, רַק מְצִילִין אוֹתָן מִמִּיתָה, וְגַם אֵינָן נִקְרָאִים שׁוֹפְכִין. וְכֵן אִם נִתֵּן לְתוֹכֶם דְּבַר הַמְרִיחַ כְּדִי שִׁירִיחוּ – כְּשָׁרִים, שֶׁהָרִי אֵינָן שׁוֹפְכִין שֶׁהֶם כְּמֵאוּסִים, אֲבָל כֵּאֵן נִתְכַּוֵּן לְהַשְׁבִּיחָם”.

קנ רֹאה מְרַדְּכֵי בְּרֻכּוֹת רַמְזוֹ קצו (הוֹבֵא בְּמ"א שֶׁם סק"ה) „שֶׁמְדַדוּ בְּהֵן הַמְדוּת”. אֲךָ לֹא מְבוּאָר בְּאִיזָה אֹפֶן מְדוּבָר. וְרֹאה שׁוּע"ר שֶׁם ס"ז: „אִם הַמַּיִם כְּכִלִּי שִׁישׁ בּוֹ שְׁנֵתוֹת, וְנִתֵּן לְתוֹכּוֹ בִּשְׂר, וְעוֹלִין הַמַּיִם עַד הַשְּׁנֵתוֹת וְבוּה יוֹדַע מִשְׁקְלוֹ – הָרִי זֶה עִשִׂיתָ מְלֹאכָה בְּמַיִם וּפְסוּלִין לְנְמִילַת יָדָיִם (אֲבָל אִם הָיָה יוֹדַע מִשְׁקֵל הַמַּיִם וְשֶׁקֶל הַבִּשְׂר כְּנִגְרָם – כְּשָׁרִים, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא נַעֲשִׂיתָ הַמְלֹאכָה בְּנוֹפֵן)”. וְאִם כֵּן אֵף כֵּאֵן צָרִיךְ לֹאמַר, שֶׁמְדוּבָר שֶׁהַשְּׁתַּמֵּשׂ בְּנוֹף הַמַּיִם כְּדִי לַיָּדַע מִדַּת הַכֵּלִי.

קנא בְּשִׁבְלֵי לְבָרֵךְ, אֲשֶׁר יִצֵּר.

קנב שְׁכִיּוֹן שֶׁהַמְכִּילֵן בְּדָלִי לְטַהֲרֵן – הָרִי נַעֲשֶׂה מְלֹאכָה

סדר נטילת ידיים לסעודה

חזיר או שאר דבר מאום, כל שבני אדם נמנעים לשנות מים הנשארים בפלי משום מאום – יש פוסלין קנט, משום שנעשו בשופכין קנט. וטוב לחוש לדבריהם קט.

[הפלי]

יב הפלי שנטל ממנו לידים קטא צריך שיהיה מחזיק רביעית קטב. וצריך להיות שלם בלי שום נקב קטג או סדק קטד מפלש קטה, ואפלו מחזיק רביעית ויותר מהנקב ולמטה, פי מאחר שמהנקב ולמעלה אין תורת פלי עליו קטו – נמצא שהמים הבאים על ידו מפי הפלי ולמעלה קטז אינם באים מפלי קטס.

שמתחילתה תקנה לכך. וראה גם פסקי תשובות סי' קנט אות טו.

קסג סמ"ג מ"ע כו הל' נט"י. סמ"ק סי' קפא. הגה"מ הל' ברכות פ"ו אות י. אך בשוע"ר שם ס"ד כתב: אם ניקב בכונס משקה, דהיינו שאם ידחקו אותו לתוך מים יכנסו המים בתוכו דרך הנקב, והוא גדול מנקב שהמשקין שבתוך הכלי יוצאים בו.

קסד ספר התרומה סי' עמ. מרדכי ברכות סי' קצח.

קסה דהיינו שהמים יוצאים דרך הסדק.

קסו משמע שמהנקב ולמטה תורת כלי עליו, אפילו אם הנקב מפולש כ, כונס משקה (שהרי לא נתן שיעור לנקב המפולש), ואם באו מים על ידו דרך הנקב כשר, אם מחזיק רביעית מהנקב ולמטה, וזה דלא כהסמ"ג שכתב שאם ניקב בכונס משקה בטל מתורת כלי, אלא כרא"ש, וכמו שכתב בשוע"ר. ואפשר שלדינא אדה"י סוכר כהרא"ש, שדוקא נקב כ, כונס משקה אסור ליטול הידים מפי הכלי, ורק מפני שקשה לכל אדם להבחין בשיעור הנקב, לכן סתם וכתב שיהיה הכלי, כלי שום נקב. ועצ"ע (בדה"ש סי' לה סק"ג).

קסז אוצ"ל: למעלה (מ"מ וציונים). וכ"ה במור ושו"ע שם. שוע"ר שם.

קסח סמ"ג שם. סמ"ק שם. הגה"מ שם. וכן הוא ברשב"א חולין שם (בכונס משקה). רא"ש שם פ"ח סי' טו (בנ"ל). מור ושו"ע שם ס"א (בנ"ל). שוע"ר שם (בנ"ל).

ואפילו אין בו מים אלא מהנקב ולמטה, מכל מקום כששופכם על ידיו דרך פיו – הם באים על ידיו מכה דבר שאינו כלי (שוע"ר שם בחצע"ג. וראה עוד שם שמוקל ליטול בכלי זה באופן שמגביה שולי הכלי למעלה מפי הכלי, אך בסידור השמיט רבנו קולא וז).

וראה עוד שם בסופו: "ואם נטל דרך הנקב מותר בכל ענין, כיון שמחזיק רביעית ממנו ולמטה, ואין צריך לומר אם שבר והסיר מה שלמעלה מהנקב".

וראה שם ס"ז: "כלי שניקב ונטולין ממנו דרך הנקב – אין נטולין אלא ממים שמחזיק עד הנקב, אבל לא ממים שניקב ולמעלה, שהם אינם באים מכה כלי, אף על פי שבאים דרך הנקב".

קנח תרומת הדשן שם בשם אור זרוע הגדול בשם ר"ח. ב"ח שם ד"ה המים שהנחתום. מ"א שם סק"ו. הובא בשוע"ר שם.

קנט כדון מים שנעשתה בהם מלאכה, שנאסרו לנטילה משום שעומדים לשפכה, ואין נטולים בשופכין (ראה שוע"ר שם ס"ב).

קס בשוע"ר שם ס"ח: "ויש לחוש לדבריהם". וראה שוע"ר סי' רמו קו"א ריש סק"ג ההבדל בין "טוב להתמיד" ש"אין חיוב בדבר", לבין "יש להחמיר" שהוא "חיוב גמור".

קסא ואין נטולין לידים אלא מכלי, שפסמו טהרת ידים על הואת מי חמאת או על קידוש ידים ורגלים במקדש שהיו צריכים כלי, שבקדוש ידים ורגלים נאמר (שמות ל, יח"ט): "ועשית כיוור וגו' ורחצו ממנו וגו'", וכמו חמאת נאמר (במדבר יט, ז): "ונתן עליו מים חיים אל כלי" (שוע"ר סי' קנט ס"א).

וכל הכלים כשרים, אפילו כלי גללים, כלי אבנים, כלי אדמה, שאינם חשובים כלים לענין טומאה (שוע"ר שם ס"ב). וראה בפסקי תשובות סי' קנט אות ב, שמביא מחלוקת הפוסקים האחרונים בענין כוסות חד פעמיים אם ניתן ליטול בהם ידים, ומסיק שם למעשה, שאם אין לו כלי אחר יכול להשתמש בהם (וטוב שלא יורקם מיד אחר הנטילה, אלא יהיה בדעתו להשתמש בהם שימוש נוסף), ואם יש לו כלי אחר שהוא בר קיימא – יטול ידיו בו.

קסב חולין קז, א. מור ושו"ע סי' קנט ס"א. שוע"ר שם ס"ג. ואם אינו מחזיק רביעית – אין נטולין ממנו לידים, אפילו רוצה למלאותו ב' וג' פעמים (שוע"ר שם).

כלי שאינו יכול ליטול מים מנוי, אלא שאף אם לא יסמכוהו וישפכו המים ממנו ישאר מהם רביעית – נטולין ממנו לידים מאותם המים שמחזיק אף כשמטוה על צדו, אבל לא ממים יתרים שמחזיק כשאוחזין אותו בידים במישור, שהם אינם באים מכה כלי (שוע"ר שם ס"ז). אבל כלי שמתחילתו תקנהו כך שאינו יכול לעמוד בלא סמיכה, ואין משתמשין בו אלא ע"י סמיכה – אינו בטל מתורת כלי מפני זה, כיון שלכך נעשה מתחילתו, וזה עיקר תשמישו (שוע"ר שם ס"ט). ולפי זה מצאת שאינה יכולה לקבל רביעית שלא על ידי סמיכה, כשרה לנטילת ידים, כיון

סדר נטילת ידים לסעודה

ואפלו אותן קנקנים שמתחלת עשייתן עושין האמנים בהם נקב בצדיהם סמוך לפיהם – אין עליהם תורת פלי מהנקב ולמעלה^{קטט}, ואין נוטלין ממנו לידים דרך פיו^{קע}.

ובן אותם קנקנים שיש להם כמין דד בולט בגבה יותר משפת הפלי ולמעלה, שיוצקין ממנו דרך דד הבולט בגבה – אין נוטלין ממנו לידים דרך הדד אלא דרך פיו, כי מאחר שאינו מקבל משקין למעלה מפיו תוך הדד, ואינו עשוי לקבלה אלא ליצוק ממנו – אין תורת פלי עליו^{קעא}.

ובן אם פי הפלי עצמו למעלה אינו בשוה ובישר על פני פלו, אלא יש בו עולה ויורד, מקצתו גבוה ומקצתו נמוך – אין נוטלין במקום הגבוה, מאחר שאינו מקבל משקין^{קעב}.

ובן אם יש בו סדקים מפלשים למעלה – אין לטול ממנה אם יש בו בסדק איזו מושך ארך קצת, אבל בפגימות קטנות אין לחוש^{קעג}.

יג פלי עין שנקב או נסדק וסתם הנקב היטב בסמרטוטין^{קעד} או במיט^{קעה} וכיוצא בו עד שאין הפנים יוצאין דרך שם כלל – אין סתימה זו מועלת לעשותו פלי לנטילת ידים^{קעו}. ויש אומרים^{קעז} שאפלו זפת וכיוצא בו אינו מועיל בכלי עץ^{קעח} אלא בכלי חרס לבד^{קעט}. ולדברי הכל, אין שום סתימה מועלת בכלי זכוכית, אפלו זפת וכיוצא בו, ואפלו בדיל ועופרת וכיוצא בהן^{קע}.

(בחצע"ג).

קעו והמעם, גבי סמרטוטים: „לפי שהוא תיקון עראי ואינו עשוי להתקיים“, ובמיט: „תיקון עראי הוא בכלי שמשמשין בו במים, ולכן אינו מועיל לנטילת ידים“ (שוע"ר שם).

קעז ראב"ד שם. מ"ז שם. הובא בשוע"ר שם.

קעח בשוע"ר שם כתב תחילה: „ואפילו סתימה יפה כופת וכיוצא בו אינה מועלת אם סותם לפי שעה ועתיד להחזירה לאחר זמן“. משמע שאם סותם לצמיתות, מועיל זפת. ואח"כ הביא דעת ה"ש אומרים, ולא הכריע.

קעט בשוע"ר שם הוסיף בחצע"ג, „וכלי מתכות“. וכאן השמיטם.

קפ כלים פ"ל מ"ג כתנא קמא. רמב"ם הל' כלים פי"ב הי"ג. שוע"ר שם.

קסט אע"פ שכך נעשו מתחילתם, הואיל ואינם עשויים לקבלה מהנקב ולמעלה (שוע"ר שם ס"י).

קע מ"ז ס"י קנט סק"ז (הראשון). שוע"ר שם ס"י, ושם הוסיף: „אלא דרך הנקב“.

קעא של"ה שער האותיות (נח, ג) בהגהה ד"ה כלי. מ"א שם סק"ד. שוע"ר שם.

קעב וכה בשוע"ר שם בחצע"ג, ושם הוסיף: „או שיש בהם חדרים יוצאים ויש בין הירוד לחבירו ככונם משקה“. וראה כאן בסוף ההלכה.

קעג דלאו בשלימות הכלי תליא, דאפילו נחסר ממנו הרבה מצד אחד יכול ליטול דיו מהצד הנמוך (ברכה"ש ס"י מו סק"ג).

קעד פרה פ"ה מ"ו. שוע"ר ס"י קנט ס"י.

קעה ראב"ד הל' כלים פי"ד ה"י. מ"ז סוסק"א. שוע"ר שם

סדר נטילת ידים לסעודה

יד כל פסווי הפלים שיש להם בית קבול אפלו הם מחזיקים רביעית ויותר – פסולים לנטילת ידים, שמאחר שלא נעשו לקבלה – אין עליהם שם כלי לענין נטילת ידים^{א99}, ואפלו אם רגילין לתן לתוכן מעט משקה לפרקים^{א99}. וכן מיני פוכעים של לברין (שקורין קאפילו"ש), אפלו הם עבים כל כך עד שאין המים יוצאין מהם – אין נוטלין מהם לידים, הואיל ולא נעשו לקבלה^{א99}, ואף על פי שהולכי דרכים רגילים לשותות בהם לפעמים, ואין למול מהם אפלו בדרך^{א99}.

[על ידי פת אדם]

מן נטילת ידים מן הפלי^{א99} צריך שיבאו המים על ידו מבפח גברא^{א99} דוקא^{א99}, בין מבפח הנוטל ידיו עצמו, בין מבפח אחרים הנותנים מים על ידיו, ואפלו אם הוא קטן^{א99}, אם הוא מבן יש שנים ולמעלה^{א99}, שיש בו דעת קצ קצת^{א99}.

לסעודה, ושיבאו על ידו מוכח כלי ומכח אדם". והנה בשוע"ר סי' קנח סי"ג ובסי' קנט שם ובסי' קסד סי"א פוסק רבנו שנטילת ידים צריכה כוונה או כוונת נותן או כוונת נוטל (עכ"פ לכתחילה), ואילו כאן בסידור לא הזכיר רבנו ענין הכוונה כלל, אבל הזכירו לקמן בסדר ברה"ג פ"ה ה"ו, ומים האחרונים אין עולין לו אפילו נטלן כראוי לאכילת פת, הואיל ולא נתכוין בהם לאכילת פת". ומה שלא הזכיר ענין הכוונה כאן בפנים, יש לומר בפשטות, משום שכל הלכות אלו נועדו למי שנוטל ידיו לשם אכילת פת, וכלשון הכותרת "סדר נטילת ידים לסעודה", וממילא פשוט שמדובר בנטילת ידים לכוונת אכילת פת.

קפח ידים פ"א מ"ה. מור ושו"ע שם סי"א. שוע"ר שם סי"ב.

קפט הגהות אשרי ברכות פ"ב סי' יא (בשם אור זרוע ח"א סי' עח). רמ"א שם סי"א (שפחות מבן שש דינו כקוף). שוע"ר שם (שהטעם שפחות מבן שש דינו כקוף, לפי שאין בו דעת כלל ואין כוונת כוונה, אף שקרוי אדם לענין ביאת מים מכה אדם). שוע"ר יו"ד סי' ב קו"א סק"א (שהטעם שפחות מבן שש דינו כקוף, משום דלא חשיב כח גברא, כמ"ש מרדכי הארוך בשם רש"י [שו"ת רש"י סי' פט]). וכן דעת רבנו כאן בסידורו.

קצ ראה גיטין נפ, א. שוע"ר הל' גולה סכ"ה. וראה שוע"ר סי' נה סי"ה וסי' קצט סי"ט (שפחות מבן שש אפילו אם הוא חרף, אין דעתו כלום, שהרי לא הגיע לעונת הפעוטות, והרי הוא כמו שאינו בן דעת").

קצא והוא קרוי אדם לענין נתינת מים מכה אדם (שוע"ר סי' קנט שם וביו"ד שם). וגם מועלת כוונתו אע"פ שהנוטל אינו מתכוין לשם נטילה (שוע"ר סי' קנט שם).

קפא פירוש הר"ש ידים פ"א מ"ב. רשב"א בפירוש הא' בתורת הבית הארוך בית ו שער ג. שוע"ר סי' קנט סי"ו דעה הא', ופסק שם שיש להחמיר כדעה זו.

קפב ראה גם שוע"ר שם.

קפג מתחילתן (שוע"ר שם, והוסף: "וגם עתה אינן עומדים לכך").

קפד כלומר, בשעת הדחק. יש"ש חולין פ"ח סי' לב. ט"ז שם סוסק"ו. שוע"ר שם סי"ח בשם "ויש אוסרים", ושכן דעת הסברא הראשונה שהביא בס"ו שפסק שם להחמיר כמותה.

קפה אבל לא ימלא הפניו מים ויתן לחברו על ידיו, שאין נוטלין אלא מן הכלי (שוע"ר סי' קנט סי"ג).

קפו חולין קו, א (ולא מאליהם). שו"ע סי' קנט סי"ז (מכה נותן). שוע"ר שם סי"ד (מכה נותן, ולא מאליהם).

קפז תוס' שם ד"ה דלא (ולא מקוף, וכדעת רבי יוסי במסכת ידים פ"א מ"ה). רא"ש שם פ"ח סי' יג (כנ"ל). מור ורמ"א שם סי"ב (כנ"ל). בשוע"ר שם סי"ב הביא בזה שתי דעות: "אם הקוף נותן מים לידים – יש מכשירין, לפי שלא הצריכו אלא כח נותן בלבד, יהיה מי שיהיה. ויש אומרים שהצריכו שיבאו המים מכה אדם דוקא, כמו במי המתא". ופסק שם: "ויש לחוש לדבריהם לכתחילה, אבל בדיעבד יש לסמוך על סברא הראשונה להקל בדברי סופרים, והוא שהנוטל מתכוין לשם נטילה המכשרת לאכילה". אך אדה"ז כאן בסידורו פוסק לגמרי כדעה הב' שם, שאין ליטול אלא מכה אדם דוקא.

וראה גם בסידור, סדר נטילת ידים שחרית: "גם צריך לזהר אפילו לעכב, שיהיו מים הכשרים לנטילת ידים

סדר נטילת ידים לסעודה

אָבֵל אִם הַמַּיִם בָּאִין מֵאֵלֵיהֶם, פְּגוֹן חֲבִית שֵׁישׁ בּוֹ פְּרֹאָ קצב וְהַסִּיר אֶת הַפְּרֹאָ וְקָרַב יָדָיו קצג לְקִלוֹחַ הַמַּיִם הַמְּקַלְחִים מִנְּקַב הַפְּרֹאָ, הַמַּיִם הַבָּאִים בְּכַח רֵאשׁוֹן לְבָדוֹ, דְּהֵינּוּ קִלוֹחַ רֵאשׁוֹן לְבָדוֹ, נִקְרָאִים בָּאִים מִכַּח גְּבֵרָא קצד, הוֹאִיל וּבָאִים עַל יְדֵי כַח אָדָם שֶׁהִסִּיר אֶת הַפְּרֹאָ קצה, וְאֶפְלוּ הָיָה [גוֹי] קצו. אָבֵל מִיָּם הַמְּקַלְחִים אַחֵר כֶּךָ אֵינָן נִקְרָאִים בָּאִים מִכַּח גְּבֵרָא, אֶלָּא מֵאֵלֵיהֶם הֵם מְקַלְחִים קצז, וּפְסוּלִים לְנִטְיִלַת יָדַיִם קצח. וְלִכֵּן אֶפְלוּ בְּשִׁקְרִיב יָדָיו לְקִלוֹחַ רֵאשׁוֹן, צָרִיךְ לִזְהַר אַחֵר שֶׁקֶבֶל עַל יָדָיו שְׂפִיכָה אַחַת לְהַחְזִיר הַפְּרֹאָ בְּנִקְבֵי וְלַחְזֹר וְלַהֲסִירָהּ וּלְקַבֵּל שְׂפִיכָה שְׁנִיָּה עַל יָדָיו מִקִּלוֹחַ רֵאשׁוֹן קצט, אִם הַקִּלוֹחַ גָּדוֹל וּמִסְפִּיק לְהַגִּיעַ הַמַּיִם בְּבֵת אַחַת לְכָל שְׂטִמַּח ב' יָדָיו בְּאֶחָד עַד הַפָּרָק מִכָּל סְבִיבוֹתֶיהֶן בְּשְׂפִיכָה אַחַת מִכַּח רֵאשׁוֹן לְבָדוֹ. וְאִם אֵין הַקִּלוֹחַ גָּדוֹל כָּל כֶּךָ – יִסִּיר הַפְּרֹאָ ב' פְּעָמִים עַל יָד זו וּב' פְּעָמִים עַל יָד זוֹר.

אָבֵל אִם הַקִּלוֹחַ דָּק בְּעֵגֶן שְׂאִינוּ מִסְפִּיק לְהַגִּיעַ הַמַּיִם לְכָל שְׂטִמַּח הַיָּד עַד הַפָּרָק מִכָּל סְבִיבוֹתֶיהָ בְּשְׂפִיכָה אַחַת מִכַּח רֵאשׁוֹן, דְּהֵינּוּ קִלוֹחַ רֵאשׁוֹן לְבָדוֹ, פְּגוֹן אוֹתָן שֵׁישׁ לָהֶם בִּיזוֹר קָבוֹעַ בְּכַתֵּל וּבְתַחֲתִית הַבִּיזוֹר יוֹצֵא מִמֶּנּוּ יָד קָטָן וְעָלָיו סוֹכְבֵת פְּרֹאָ קִמְנָה לְסַתְּמוֹ וּלְפַתְחוֹ, מֵאַחַר שֶׁקִּלוֹחַ הַיָּד קָטָן וְדָק – אֵין לְטוֹל מִמֶּנּוּ לְיָדַיִם רא.

קצב אבל אם המה חבית מלאה מים והלך וישב לו, והחבית שופכת מים כל היום מחמת המיירות ונמל דיו ממנה – עלתה לו נטילה, כי כל המים היוצאים מהחבית מכחו הם יוצאים, שבהמיירות הניע כל המים מחמת המיירה זו, משא"כ כברוא שלא עשה מעשה בגוף המים, אלא שהסיר דבר המונעם מלצאת, לכן אינו נחשב מכחו אלא קלוח ראשון היוצא מיד מן הנקב שפתח (שוע"ר שם סי"ט).

קצט סמו"ג שם. רא"ש שם. טור ושוע"ע שם סי"ט. שוע"ר שם סי"ח. ולא די במה שנמל ידיו פעם אחת מקילוח ראשון.

ר ולא ימול שתי ידיו כאחת.

רא כיון שנטילה באופן זה נקראת נטילה לחצאין, ואין נטילה לחצאין, כדלעיל ה"א. ובשוע"ר סי' קנט סי"ח כתב: „הנוטל מכיור שמתוקן ע"י תרנגול כעין ברוא, צריך להפך התרנגול במה פעמים בכל נטילת יד ויד, לפי שהקילוח הוא דק ואין מספיק לשפוך על כל הפרק הצריך נטילה בקילוח ראשון היוצא מהנקב.“

ולענין ברזי המים כימינו הנמצאים בכל בית ובכל מקום, נראה שאין להתיר ליטול מהם הידים, אף אם יפתח ויסגור בכל שפיכה ושפיכה, וגם אם כל שפיכה מגיעה לכל שטח

קצג דבר שסותם הנקב שכחבית שלא יצאו המים.
קצד ולא שהמה החבית על ידיו, שאז פשוט שהיא נטילה מכח אדם.

קצז סמו"ג מ"ע כו הל' נט"י. רא"ש חולין פ"ח סי' יד. מרדכי ברכות ברכות רמז ר"רא. טור ושוע"ע סי' קנט סי"ט. מ"א שם סי"ב. שוע"ר שם סי"ח.

קצה שהסרת דבר המונע שפיכת המים נחשבת כאילו שפך המים בידיו (שוע"ר שם).

קצו תוס' נדה ע"א, ב ד"ה מערה. טור ושוע"ע שם סי"א. שוע"ר שם סי"ב, שגם הגוי נקרא אדם „לענין ביאת מים מכה אדם לנטילת ידים“. וראה שוע"ר סי' רסג קו"א סוסק"ג שגם במקרה שהמים באו מכה הגוי, הישראל מברך „על נטילת ידים“, שאם לא כן לא היו מתירים לכתחילה ליטול ע"י גוי, ובמעט הדבר כותב שם: „משום שהמצוה נעשית בגוף הישראל“, או משום „שהישראל פושט ידיו, אע"פ שמייע אין בו ממש .. אפשר דלענין ברכה מהני אפילו סיוע בעלמא“. וראה לקמן הלכה זו.

קצז מרדכי שם. אגודה חולין סי' קי. מוג"א שם. שוע"ר שם: „שקילוח ראשון לבד נחשב כאלו בא מכותו, ואח"כ מקלח מאליו“. וראה תוספת ביאור בהערה הבאה.

סדר נטילת ידים לסעודה

מז יש מחמירים שלא לקבל נטילה מ[גוי] השופך על ידיו, ולא מנדה, כגון בתורה. וטוב לחוש לדבריהם.

[זהירות מנגיעה בפעודה]

יו צריך לזהר מאד בפעודה שלא לגע בשוק וירך או שאר מקומות המכסים שפאדס, לפי שיש בהם מלמולי זעה, וכן לא יחפך בראשו, שיש גם בן מלמולי זעה, וכן בצואת האף והאזני או שאר טנופת. ואם נגע ריב – צריך לחזור ולטול היד שנגע בה ריב פהלכה

ולא כאן. וכן כתב בעמרת זקנים שם. ר"ט ט"ז ס' קנט סקט"ו. מ"א שם סקב"ב. שוע"ר שם. בשוע"ר שם הובאה הלכה זו במעמיה: „מותר ליטול מהנדה אם היא בתו או משרתת שלו, אע"פ שהנדה וכן הנכרי מטמאים במשא ונטמאו המים שבכלי אע"פ שלא נגעו בהם, והאך יטהרו המים את הידים אפילו לחולין, כיון שנטמאין משום סרך תרומה ולתרומה הן פסולות מפני שנטמאו מהמים הטמאים? מכל מקום, כיון שאנו כולנו טמאי מתים ואי אפשר להיות לנו מים טהורים – אין לחוש גם לטומאת הנכרי והנדה. ויש מחמירין בנדה ונכרי, כיון שאפשר לזהר מטומאתן, ואין דנין אפשר משיא אפשר. וטוב לחוש לדבריהם שלא לקבל נטילה מנדה ונכרי.”

רז שרדכן להיות מכוסים לעולם (סדור הל' השכמת הבקר).

רח שו"ת רשב"א ח"א ס' קצג. שו"ע ס' קסד ס"ב. שוע"ר שם ס"ב. בשוע"ר שם הוסיף בחצע"ג: „אבל אם שפשה ידיו על ראשו מלמעלה כגון לנבחה ולא חיכך בה תוך השער בראשו ממש – אין לחוש.”

רט ים של שלמה חולין פ"ח ס' מא.

רי ראה גם שוע"ר ס' צב ס"ו: „וכן צואת האוזן וצואת האף הן מינופות, ואסור ליגע בהן בתפלה כי אם ע"י בגד.”

ריא לכאורה בכלל זה צואת העין. אך צ"ע שלא הוכירו הפוסקים צואת העין בשום מקום לענין מינופות.

ריב ואם הושיט ידיו סמוך למקום המינופות, וספק אם נגע בהם ספק לא נגע – אין צריך לחזור וליטול אפילו לצאת ידי ספק, מפני שמעמידין אותן בחוקתן (שוע"ר ס' קס ס"ג בסוגריים). ואם עשה צרכיו צריך ליטול ידיו אפילו לא נגע במקום המינופות (משמעות סדר ברה"ט בסופו).

ריג בשוע"ר שם הוסיף: „ואם נגע בעוד הפרוסה בפיו – לא יבלע עד שיטול ידיו.”

ריד טור ושוע"ר ס' קע ס"א. וראה גם לעיל ה"ג. ואם עשה צרכיו באמצע הסעודה – צריך ליטול שתי ידיו.

היד, כי אין ברור שהם באים מכח כלי. ואפילו אם המים נאגרים בדורים על גג הכית ומשם יורדים דרך צינורות לברזים שבבית, יש כמה פקפוקים בדבר, לכן אין להקל ליטול בברזים אלו. אלא שבכרוזים מסוג זה האחרון, אפשר להקל ליטול בהם בשעת הדחוק, ע"י שפתת ויסגור הברז בכל שפיכה ושפיכה (ע"פ פסקי תשובות ס' קנט אות יט, עיין שם ובהערות. ובבדה"ש ס' לה סוסק"ט נראה שמקל בזה אף שלא בשעת הדחק).

רב פירוש ר"ש במסכת ידים ספ"א. תשב"ץ ס' רעה. מהר"ל הל' נט"י (ע' תנו). רש"ל בהנהות הטור וביש"ש חולין פ"כ ס' כה.

רג משמע שאם הגוי אינו שופך על ידיו, אלא רק מכין המים לנטילה – ניתן להקל. וכן כתב בשוע"ר ס' קנט ס"ב: „אבל אם הנכרי הביא מים בכלי והוא נוטל בעצמו – אין לחוש (שהוא גם כן דבר שאי אפשר)”. אלא שמסוים: „ומי שיוכל להזהר גם בזה – אשריו.”

רד כאן מקדים גוי לנדה (משמע שהגוי חמור יותר מנדה), אך בשוע"ר שם מקדים נדה לנכרי: „ויש מחמירים בנדה ונכרי .. שלא לקבל נטילה מנדה ונכרי” (משמע שהנדה חמורה יותר. אך צ"ע אם ניתן לדייק משינוי הקדימה בזה לענין חומרת הטומאה, כי יתכן שבסידור נקט הסדר לפי המצוי יותר למעשה). וראה שוע"ר מהר"ת ס' ד ס"ב לענין נגיעת הגוי במי נטילת ידים שחרית.

רה עמרת זקנים ס' קנט ס"א. שוע"ר שם. אך בשוע"ר שם ס"כ הוסיף: „או משרתת שלו”, ורבנו השמיטה כאן, וכתב רק „כגון בתו”. ונראה שהוא ע"פ המובא בטור ושוע"ר אבן העזר ס' כא ס"ה: „אסור להשתמש באשה כלל, בין גדולה בין קטנה, בין שפחה בין משוחררת, שמא יבא לידי הרחור עכירה. באיזה שמוש אמרו? ברחיצת פניו ידיו ורגליו, אפילו ליצוק לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו, אפילו אינה נוגעת בו”. ומה שבשוע"ר שלו כתב „או משרתת שלו”, נראה ששם נזמה להקל בזה, והוא ע"פ ממה משה ס' רסו ע"ש. ואשתו נדה אסורה ליטול ידיו מדין הרחקה, כמובא בטור ושוע"ר י"ד ס' קצה ס"ב, ולכן לא הוכירה לא בשוע"ר

סדר נטילת ידים לסעודה

עד הפרק. ולענין הפרכה, יש מחלוקת אם יחזור ויברך "על נטילת ידים"^{רטו}, ולכן יברך^{רטז} בלא שם ומלכות^{רטז}.

[על פת שמברכים עליה "המוציא"]

יח אסור לאכול אפלו פת כל שהוא בלא נטילת ידים^{רטז}, כל שצריך לברך "המוציא" על הפת^{רטז}.

אבל אם הפת היא טפלה לדבר אחר, כגון ששטה יין שרף ואוכל מעט פת אחריו שלא יזיקנו^{רכ}, כשם שהפת טפלה להמשקה לענין פרכה שנפטרת בברכתו ואין צריך לברך עליה "המוציא"^{רכא} – כך היא טפלה לענין שאין צריך נטילת ידים^{רכב}.

אבל אם טועם הפת קדם שישטה פרי שלא ישטה על לבא ריקנא

חלפה ועברה".

ריח דברי תמודות חולין פ"ח אות עב. אליה רבה סי' קנח סק"ד. שוע"ר שם סי' ב.

ריט רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"א. שו"ע סי' קנח ס"א. שוע"ר שם. משא"כ כשהיא טפלה לדבר אחר, כדלקמן. אבל הפת עצמה אין לה שיעור, כמובא בשוע"ר סי' קסח ס"ז (וש"ז): "ברכת המוציא אין לה שיעור, שאפילו אינו רוצה לאכול אלא פיזור פחות מכזו – צריך לברך המוציא".

המאכיל לאחרים אין צריך נטילת ידים, והאוכל צריך נטילת ידים, אע"פ שהמאכיל נותן הפת לתוך פיו והוא אינו נוגע בפת, גזירה שמא יגע. והמאכיל אף שנוגע לא גזרו עליו, לפי שלא גזרו על נגיעת חולין, אלא על אכילה משום סרך תרומה, ובמאכיל שהוא דבר שאינו מצוי – לא גזרו (שווע"ר סי' קסג ס"ב).

ועוד כתב שם: "אסור להאכיל למי שזודע בו שלא נמל ידיו, משום ולפני עור לא תתן מכשול, ואפילו הפת של האוכל רק שמושיטו לו – אסור לסייע ידי עוברי עברה".

רכ מדויק לכתוב "מעט פת", משום שלענין "שלא יזיקנו" דין ב"מעט פת". וגם בלאו הכי – ראה לקמן בסדר ברה"נ פ"ג הי"ב: "יש להזהר שלא לאכול כי אם פחות מכביצה". וראה עוד שם: "טוב לזנוע מלאכול פת למתק השתיה, כי מי יוכל להבחין אם אוכלה למיתוק או למילוי הכרם, שאז צריך לברך עליה המוציא".

רכא כדלקמן סדר ברה"נ שם הי"א בסופה, וש"נ.

רכב וכן כתב לקמן שם הי"ב, וש"נ.

רטו שלדעת הרשב"א והשו"ע סי' קסד ס"ב (הובא בשוע"ר שם בסתם) צריך לחזור ולברך, ולדעת הרש"ל ביש"ש שם והמג"א סי' קסד סק"ח (הובא בשוע"ר שם בשם "ויש אומרים") אין לו לברך. וטעמו ונימוקו עמו, כמובא בשוע"ר שם סי' ב: "כי לא תקנו [לברך באמצע הסעודה]... אלא א"כ הפסיק סעודתו והלך להפליג בדבר אחר והספיד דעתו משמירת ידיו, שצריך לחזור ולמייל ולברך על נטילת ידים, כי כסעודה אחרת היא, הואיל והפליג בינתיים, אבל משום נגיעה במקום הטינופת, ואפילו עשה צרכיו, אין לברך על נטילת ידים (שכל העושה מצוה אחת ב' פעמים אינו חוזר ומברך אלא א"כ הפליג בינתיים, או שהספיד דעתו ממנה וחזר ונמלך... אבל זה שהפסיק מהרת ידים בידים על מנת לחזור ולטהרן, או שלא מדעת כלל, וברעתו לא היה מטמאן כי אם על דעת לחזור ולטהרן – אין זה חשוב הפסק במהרתן לחזור ולברך כשחוזר ומטהרן, כיון שלא הסיח דעתו מלטהרן... שהדבר ידוע שבדאי יחזור למצותו לטהר את ידיו, שהרי הוא מיסב בסעודה ודעתו לאכול".

רטז ובשוע"ר סי' קסד בסופו כתב בחצע"ג: "ויש לחוש לדבריהם להקל בספק ברכות". ולא הצריך לברך כלל.

ריז דהיינו שאמר: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וציונו על נטילת ידים". ומשמע שיש לו לברך כן ("ידים" בלשון רבים) אף אם נטל רק יד אחת.

וראה שוע"ר סי' קנח סוסט"ז, שאף לדברי האומרים שצריך לברך, אם "שכה ולא בורך עד שאכל פת – אינו מברך עוד, שכיון שהנטילה אינה אלא בגלל האכילה, כל שהתחיל לאכול שוב לא שייך לברך על הנטילה שכבר

סדר נטילת ידים לסעודה

ויזיקנו - צריך לברך "המוציא" רכג, וצריך לטול ידיו בהלכה רכד, אלא שלא יברך "על נטילת ידים" רכה.

ואפילו הנוטל ידיו לסעודה, אם אינו אוכל פת כביצה רכו - לא יברך "על נטילת ידים" רכז, אף על פי שמברך "המוציא" וברכת המזון רכח. והשעור לצרף לכביצה הוא, שיאכל כל פזית רכט בכדי אכילת פרס רל. וצריך להזהר בזה בסעודה שלישית של שבת רלא.

שם שלענין הלכה במקום ספק ברכות, יש לשער כזית בכחצי ביצה, ואם כן אף כאן לענין צירוף לכביצה בשביל ברכת "על נטילת ידים", יש לו לאכול כל כזית ששעורו כחצי ביצה בתוך כדי אכילת פרס.

רל כאן חזר בו רבנו ממה שכתב בשו"ע שלו סי' קנח ס"ב ש,אם אוכל כביצה אפילו מפירורין דקין - יברך על נטילת ידים, שאף שאינן מצטרפין לכביצה לטומאת אוכלין, מכל מקום כיון שאוכל ומכניס לתוך מעיו שיעור הנקרא אוכל אף לענין טומאת אוכלין - אכילתו חשובה אכילה לענין נטילת ידים.

ובעצם הדין לחשב כל כזית בכדי אכילת פרס - לכאורה צ"ע מכריתות יג, א שהגמרא דחתה דעה זו, ומצריכה לאכול את כל השיעור בכדי אכילת פרס. וכן פסק הרמב"ם בהל' אבות הטומאה פ"ח ה"א. אך יש ליישב על פי הסברא המובאת לעיל משו"ע ר: "שאף שאינן מצטרפין לכביצה לטומאת אוכלין, מכל מקום כיון שאוכל ומכניס לתוך מעיו שיעור הנקרא אוכל אף לענין טומאת אוכלין - אכילתו חשובה אכילה לענין נטילת ידים". כלומר, שבנטילת ידים מקילים יותר לענין צירוף מאשר בטומאת אוכלין עצמה, אלא שבשו"ע הקיל רבנו מאד ואומר שהמעיים מצרפים לשיעור ביצה, אך כאן מחמיר רבנו בזה וסובר שהשיעור לצרף לכביצה, הוא כמו לענין ברכה אחרונה, שכיון שלענין ברכה אחרונה אם אוכל כזית בכדי אכילת פרס הרי זו נקראת אכילה, אף לענין נטילת ידים כן הוא, שכל כזית בכדי אכילת פרס נקראת אכילה, ומצטרפת לשיעור כביצה.

וראה עוד שם שאכילת פרס הוא "כחצי ככר של ששה ביצים", כלומר כשלוש ביצים. ושעורו בדיקות - ראה בדה"ש סי' לו סק"ה, והובא גם ב"תורת מנחם" לסדר נמ"י כאן, שמביא מדברי הצי"צ ובנו מהרי"ן (ראה שו"ת הצי"צ או"ח סי' קח) שהוא כשש או שבע דקות. אמנם ישנן דעות מחמירות יותר, וכיום מקובל לחשב אותו בכארבע דקות.

וראה בדה"ש שם בשם מהרי"ן שמדברי אדה"ז משמע שהזיתים יהיו תכופים, כלומר אחר שמסיים אכילת כזית ראשון בכדי אכילת פרס, יאכל מיד את הכזית השני בכדי אכילת פרס. אך הבה"ש שם (הובא גם ב"תורת מנחם" לסדר ברה"ג פ"ח ה"ב) מקשה על כך: מדוע לא ניתן לומר שיוכל להתחיל לאכול את הפזית השני בתוך הזמן של אכילת פרס מסיום אכילת הכזית הראשון, ונשאר ב"צ"ע.

רלא שאם אין ביכולתו לאכול פת כביצה מחמת שהוא שבע, שאז יוצא ידי חובת סעודה שלישית בכזית (ראה שו"ע סי' רצא ס"א) - אזי יטול ידים בלא ברכה. וראה בדה"ש סי' לו סק"ה, שאם מתחילה היה בדעתו

רכג אע"פ שאכילה זו היא צורך השתיה ומפלה אליה, כדי שלא יהנה מהעולם הזה בלא ברכה (לקמן שם ה"ג, וש"ג).

רכד כדלעיל הלכה ב. רכה לכאורה משמע שהטעם הוא משום שמדובר ב"הטעם הפת", והיינו ש"אוכל מעט פת", כלשונו לעיל, כלומר פחות מכביצה, ולכן אין לו לברך. אך מזה שרק בהמשך ההלכה כתוב: "ואפילו הנוטל ידיו לסעודה, אם אינו אוכל פת כביצה - לא יברך על נטילת ידים", משמע קצת שכאן אפילו טועם פת כביצה - לא יברך. ובטעם הדבר יש לומר, שרבנו חשש כאן לסברא שכתב בשו"ע שלו סי' ריב ס"י בהצ"ע ג: "אבל אין צריך ליטול ידיו תחילה אף אם הוא בענין שצריך לברך עליה המוציא, כגון שהיא מפילה. . . ולענין נטילת ידים. . . כיון שאוכלה בתורת טפילה לדבר אחר - פטור מנטילת ידים, שלא תיקנו לפת אלא כשאוכלה לסעוד הלב, כשעודתה רגילה ומצויה תמיד, ויש לחוש לסדר תרומה". כלומר, כיון שיש דעה וסברא שהיה פטור מנטילת ידים, הרי אף שבסדר ברה"ג מחמיר בזה ומצריך נמ"י (אפילו בפחות מכביצה), הרי שלענין ברכה חשש לדעה הפותרת (אפילו ביותר מכביצה), מצד ספק ברכות להקל. כן כתב בספר מ"מ וציונים. ולהעיר שלקמן שם הלכה יג כתב אדה"ז רק ש"צריך ליטול ידיו כהלכה", ולא סיים כמו כאן: "שלא יברך על נטילת ידים", ואולי משום ששם מדובר במפורש ב"אוכל מעט פת". ועצ"ע.

רכז בלא קליפתה (שו"ע סי' קנח ס"ב).

רכח רוקח סי' שכתב. שו"ע סי' קנח ס"ב. שו"ע"ר שם ס"ב. ומבאר שם הטעם: משום שב"פחות מכביצה. . . יש להסתפק אם צריך נטילת ידים, לפי שפחות מכביצה אינו נקרא אוכל לענין טומאת אוכלין. . . וחכמים לא הצריכו נטילת ידים בחולין משום סדר תרומה אלא באכילה ולא בנגיעה, ופחות מכביצה כיון שאינו נקרא אוכל לענין טומאת - אין אכילתו חשובה אכילה לענין נטילת ידים, לפיכך יטול ידיו ולא יברך". וראה עוד שם, שאפילו, אם אוהו חתיכה גדולה שיש בה כביצה ויותר, ואוכל ממנה פחות מכביצה - יטול בלא ברכה, הואיל ואינו אוכל כשיעור הנקרא אוכל לענין טומאת אוכלין.

רכח "המוציא" אפילו בפחות מכזית, וברכת המזון בכזית, כמבואר בשו"ע"ר סי' קסח ס"ז, וש"ג.

רכט ראה שו"ע"ר סי' תפו ס"א שמביא ב' דעות בשיעור כזית, ולדעה הראשונה שם יש בשיעור ביצה שיעור שני זיתים, ולדעה השנייה שם יש יותר משלושה זיתים. וראה

סדר נטילת ידים לסעודה

כב

יט לא תקנו נטילת ידים^{רלב} אלא לפת^{רלג} שמברכים עליה^{רלד} "המוציא" וברכת המזון^{רלה}, אבל מיני לחמים שמברכים עליהם "בורא מיני מזונות"^{רלו}, ואין מברכים עליהם "המוציא" וברכת המזון^{רלז} אלא פשקבע סעודתו עליהם^{רלח}, כך אין צריך נטילת ידים^{רלט} אלא פשקבע סעודתו עליהם^{רמ}.

[על מאכל שמתבולו במשקה]

ב פל מאכל^{רמא} שמתבולו במשקה^{רמב}, בין שמתבולו עכשו פשאכול^{רמג}, בין שהיה מטבל ומלחלח^{רמד} מקדם^{רמה} ולא נתניב עדין^{רמו}, פגון פרות

נטילת ידים, שלא לחלוק ביניהם לפת גמורה, כיון שקובע עליהם כמו על פת גמורה, ויכרך ג"כ ברכת על נטילת ידים".
רמא אפילו פחות מכזית – ראה שוע"ר סי' תענ סעי' יח"ט.
רמב פסחים קטו, א. טור ושוע"ר סי' קנח ס"ד. שוע"ר שם ס"ג.

אבל השותה מים בידו מן הנהר, וכן הטובל אצבעו בשמן או דבש ושאר משקין ומוציא אח"כ – אין צריך נטילת ידים, לפי שלא תקנו כלל נטילת ידים למשקין אלא ע"י מיכל אוכלין ולא בענין אחר, הואיל ועיקר דרך שתית המשקים הוא בכלי. ומכל מקום, בדבש עב וראוי לאכילה שרגילים לפעמים לאכול ממנו ביד בלא כלי... יש להחמיר שלא ליקח ממנו באצבע לאכול בלא נטילת ידים, כי יש לומר: מאחר שחקנו חכמים נטילת ידים לאוכלין שמיבולין במשקה, כל שכן למשקים עצמן אם אוכלם בידו בדרך אכילה, ולא הוציאו מכלל תקנה זו אלא השותה בידו או בכלי לעולם (שוע"ר שם).

רמג כגון בליל פסח שמתבול הירק בחומץ או במי מלח וכיוצא בהם (שוע"ר סי' תענ ס"ט). ואפילו אין מטבל אלא ראש הירק ואין ידיו נוגעות במשקה כלל, גזירה שמא יגעו בו (שוע"ר סי' קנח ס"ג).

רמד משמע אף אם לא התכוון לטיבול, אלא שטפו במים לנקיון ולחות המים עדיין עליו. וכ"ה בשוע"ר סי' קנח ס"ג, ש"הצריכו נטילת ידים לכל דבר שמלוחלח במשקה". ומפורש יותר שם ס"י: שאם, "הודח הבשר קודם הצליה", הוי מיבולו במשקה, אם לא נתייבשה הלחלוהית מעליו עדיין. וכן כתב ב"שערי תשובה" סי' קנח סק"ד, שירקות רחוצים שלא נתנגבו הוי מיבולם במשקה. וזה שלא כדעת הבה"ש (סי' לו סק"א) שהסתפק בזה בדעת רבנו בסידורו, כיון שבדוגמאות שמביא לקמן נקט רק פירות שנכבשו או נתבשלו במשקה, דהיינו שהמשקה הוא בשביל הפירות, ולא שנשטפו לנקיון בלבד. אך יש לומר, שלכן דייק רבנו לכתוב כאן במתק לשונו הוהב "מטובל ומלוחלח", כדי לכלול בזה כל סוגי הלחות של פירות, הן לטיבול והן לשטיפה לשם נקיון.

רמה תורת הבית (בית ו שער א). ב"י סי' קנח ד"ה וכתב המודרי. מ"ז שם סק"ט. שוע"ר שם ס"ג.

רמו כל בו סי' כג בשם הר"ש. שוע"ר שם. שוע"ר שם ס"ו, ושם הוסיף: "עד שלא יהא בו טופח על מנת

לאכול כביצה, ועל סמך זה בירך "על נטילת ידים", אלא שבפועל אכל פחות מכביצה – לא הוי ברכתו לבטלה.
רלב במעם תקנת נטילת ידים – כתב בשוע"ר סי' קנח ס"א: "לפי שסתם ידים שהסיה מהם דעתו משמירתן הן שניות לטומאה, ופוסלות את התרומה מדברי סופרים עד שירחצם במים כהלכתן, ותקנו אף באכילת חולין משום סרך תרומה, שירגילו ליטול ידיהם בכל אכילה ולא ישכחו ליטול לתרומה, ולא רצו לחלק בין כהנים לישראלים שאין אוכלים תרומה. וגם עכשו שאין הכהנים אוכלין תרומה מפני הטומאה – לא בטלה תקנה זו, כדי שיהיו רגילים בני ישראל כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו לאכול במהרה" וכן קסב סוס"כ הוסיף רבנו: "ועיקר טומאת הידים לא גזרו אלא מפני שהם עסקניות ושמא נגעו במקום מטונף, לכך התקינו נטילה לטהרן מטינופן".

רלג לפי שרוב התרומות הן בפת, שמן התורה אין תרומה נוהגת אלא בדגן תירוש ויצהר, והדגן דרך אכילתו הוא לעשות ממנו פת, ותירוש ויצהר, הם יין ושמן, דרך שתיתן הם בכלי, ואין אדם עשוי ליגע בהם בידיו, לפיכך לא הצריכו בהם נטילת ידים אפילו בתרומה, ואין צריך לומר בחולין (סי' קנח שם).

רלד רמב"ם הל' ברכות פ"ו ה"א. שוע"ר סי' קנח ס"א. שוע"ר שם.

רלה כלומר, בפת שרגילים בה תדיר לקבוע סעודה עליה (שוע"ר שם).

רלו כמו שיתבאר לקמן בסדר ברה"ג פרק ב.
רלז לפי שאין רגילין לקבוע סעודה עליהם (שוע"ר שם).

רלח כדלקמן בסדר ברה"ג שם.

רלט ב"י סי' קנח ד"ה וכתב הרמב"ם, ממשמעות הרמב"ם שם, ור"ש הלה פ"א מ"ה. וכ"ה ברשב"א ברכות מג, א ד"ה בא להן, ובתורת הבית הארוך והקצר בית ו סוף שער א (ע"פ ירושלמי ברכות פ"ו ה"ו). שוע"ר שם סי' קנח ס"א. שוע"ר שם. וכתב שם המעם: "כמו שאין צריך [נטילת ידים] לדגן קודם שנעשה פת, אע"פ שתרומתו היא מן התורה, אלא שאינה רגילה ומצויה כל כך בבית, לפיכך לא גזרו כשיבולה בחולין".

רמ רשב"א שם. ב"י שם. שוע"ר שם. שוע"ר שם. ש"כשם שמועלת קביעות זו לענין המוציא – כך מועלת לענין

סדר נְמִילַת יָדַי לְמַעֲוָה

כג

כְּבוּשִׁים אוֹ שְׁלוּקִים וּמְבֻשָׁלִים רמח, אוּ בֶּשֶׂר מְבֻשָׁל רמח – צָרִיךְ נְמִילַת יָדַי רמח
בְּהִלְכָתָהּ רנ, עַד הַפָּרֶק רנא, וְלֹא יִבְרָךְ רנב.

ס"ב: „כל הנוטל ידיו לדבר שמיבולו במשקה – אין נמילה זו עולה לו לאכול לחם, אם לא היה דעתו לכך בשעת נמילה”. כלומר, ישנם שני הסרונות בנמילת ידים לדבר שמיבולו במשקה: א) הנמילה עצמה אינה בגדר נמילה „המכשרת לאכילה”, ב) אין בה כוונה לשם נמילה „המכשרת לאכילה”.

ומה שבליל פסח מברכים „על נמילת ידים” על הנמילה השניה, אף שכבר נטל ידיו פעם אחת למיבול הכרפס, מבואר הטעם בשו"ע ר"ס תעה ס"א: „לפי שבשעת אמירת ההגדה וההלל הסיח דעתו משמירת ידיו, ויש לחוש שמא נגע במקום המיטופת, שהידיים עסקניות הן”.

ואם היתה דעתו שתעלה לו גם על הפת – אין צריך לחזור וליטול ידיו על הפת, אלא שלכתחילה אין לעשות כן – ראה שו"ע ר"ס קסד ס"א וס" תעה ס"ב.

רנב רבנו ירוחם נתיב זו סוף ח"ו. שו"ע שם ס' קנח ס"ד. שו"ע ר"ס ס"ג. ומבאר שם הטעם, שזהו לחשוש לדעת מקצת הראשונים (תוס' פסחים שם ד"ה כל) „שאמרו שלא הצריכו חכמים נמילת ידים לדבר שמיבולו במשקה אלא בימיהם שהיו אוכלין במהרה, משא"כ עכשיו שכולנו טמאי מתיים .. [ואף] שהעיקר כסברא הראשונה, מכל מקום לא יברך על נמילת ידים, שספק ברכות להקל”. וראה גם שו"ע ר"ס תעג שם: „שכל דבר שמיבולו במשקה צריך נמילה בלא ברכה”.

ואם טעה ויברך „על נמילת ידים” – יאמר אחריה „ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד” (ראה שו"ע ר"ס ר"ו ס"ג).

ואם טעה בליל פסח ויברך „על נמילת ידים” בנמילת ידים לכרפס – ראה תורת מנחם חכ"ה ע' 230 ואילך, שמצריך לאכול מצה תיכף לאחריה, כדי שלא תהא ברכה לבטלה, עיין שם באריות. והנה מפסק דין זה משמע לכאורה שלדעת רבנו ז"ע, דעת רבנו הוקן היא, שנמילת ידים על דבר שמיבולו במשקה עולה לו גם עבור אכילת פת, ואינו חושש לשני החסרונות שהזכירו לעיל, וצ"ע הטעם. ואולי יש לומר, שבליל הסדר היות והמצה מונחת על השולחן וכונתו לאכול בהמשך הסדר, הרי כיון שבירך על הנמילה, סופו מוכיח על תחילתו, שנמילת ידיו היתה לשם אכילת מצה, אף אם הדבר נעשה מתחילה שלא במודע. ולפי זה צריך לומר, שאם בירך על הנמילה משום שחשב שמברכים על נמילת ידים לדבר שמיבולו במשקה, אזי אין צריך לאכול מצה, כיון שהנמילה וגם הברכה היו בשביל דבר שמיבולו במשקה ולא לשם אכילת מצה. ועצ"ע בכל זה.

בשו"ע ר"ס קנח שם סוס"ג הביא ש, במדינות אלו לא נהגו רוב המון עם ליטול ידיהם לכל דבר שמיבולו במשקה .. ואין למחות בידם, מאחר שיש להם על מי שיסמוכו. אך בסידורו השמיט רבנו פרט זה, כיון שמחמיר מאד בחבות נמילת ידים זו.

להטפח". וכן כתב כאן לקמן בהמשך גבי „משקה שנקרש”. ואף שלא כתבו כאן במפורש, צריך לומר שזו כוונת דבריו במה שכתב כאן: „ולא נתגב עדיין”, דהיינו שבשעה שבא לאכול הוא נשאר עדיין „מלוחלח” (טופח על מנת להטפח) כפי שהיה לפני כן. אבל אם נתגב כל כך עד שאינו טופח על מנת להטפח – אין צריך ליטול ידיו.

וראה שו"ע ר"ס ס"א: „הנוטל ידיו לפירות נגובים .. הרי זה מגסי הרוח .. במה דברים אמורים כשנוטל בתורת חיוב נמילת ידים כדרך נמילה לפת, אבל אם נוטל דרך נקיות, שרוצה להחמיר על עצמו לנקות ידיו לכבוד הברכה .. מותר”.

רמז תורת הבית שם. מ"ז שם ס"ק ט. מ"א שם ס"ק י. שו"ע ר"ס ס"ו – וראה שם הטעם: „שהרי אוכל זה ממובל במשקה, שהמרק של הכבושים או השלוקים ומבושלים – משקה גמור הוא כשהוא מו' משקים, רק מה שנבלע ממנו בתוך האוכל בלבד יצא מתורת משקה, ולא מה שטופח על גביו, אע"פ שנחשב כאוכל לענין ברכה .. ולכן יגב אותו תחלה ממשקה שעל גביו, ואף שחוזר ומתלחח ממשקה הנסחט מתוכו כשנוטל בידו – אין בכך כלום. או יאכלנו על ידי כף, אם הוא דבר שדרכו לאכול על ידי כף”.

רמח ומהלך היוצא מבשר צלי אינו נקרא משקה, כי הוא מלחלוחית הבשר עצמו (שו"ע ר"ס ס"י).

רמט אם אוכלם בידיים. והטעם, לפי שהמשקים עלולים לקבל מומאה יותר, שאין צריכים הכשר, ועוד שאף משקה חולין שנגעו בו סתם ידים נממא ונעשה ראשון למומאה, ומממא אוכלין ומשקין אחרים בכל שהוא, לפיכך החמירו בו יותר משום סרך תרומה, והצריכו נמילת ידים לכל דבר שמולחלח במשקה, אפילו הוא משקה שאין במינו תרומה כלל, כגון מים ודבש, משום סרך תרומת יין ושמן (שו"ע ר"ס קנח ס"ג).

רנ דהיינו לשפוך על כל יד ב' פעמים רצופות (כדלעיל הלכה ב). ולמה נהגו ג' פעמים.

רנא דהיינו עד מקום חיבור כף היד לקנה הורוע (לעיל הלכה א). וראה גם פמ"ג א"א סק"ח שצריך נמילת ידים כמו לפת.

וראה שו"ע ר"ס ס"י: „נטל ידיו לדבר שמיבולו במשקה ואח"כ נמלך לאכול לחם – יחזור ויטול ידיו בלא ברכה, אם לא הסיח דעתו, לפי שלהאמרים שדבר שמיבולו במשקה אין צריך נמילת ידים כלל בזמן הזה – הרי זה כאילו נוטל לנקיות בעלמא ולא לשם מצות נמילה, ונמילת ידים צריכה כוונה לשם נמילה המכשרת לאכילה .. ומכל מקום לא יברך אם לא הסיח דעתו מהם, לפי שיש אומרים שנמילת ידים אינה צריכה כוונה, וספק ברכות להקל, כי שמא עלתה לו נמילה הראשונה, ועל נמילה הראשונה לא שייך לברך כיון שלא נתכוין כלל לנמילה”. וכן כתב בשו"ע ר"ס תעה

סדר נמילת ידיים לסעודה

ושָׁשָׁה מִשְׁקִין הַזֶּה: יַיִן, דְּבִשׁ רַנֵּד, שְׁמֶן רַנֵּה, חֶלֶב רַנֵּו, מַיִם, טַל רַנֵּט. וְחָמֵץ יַיִן
 הוּא פְּיִזְיוֹרֵס, וְכֵן חָמֵץ מִי דְּבִשׁ הוּא מִשְׁקָה, וְכֵן זַעַה הַיּוֹצֵאת מִן הַמִּשְׁקִין
 הִיא כְּמִשְׁקִין, כְּגֹזֵן יַיִן שְׁרָף רַנֵּט. וְאִם נִתְעַרַב אֶחָד מִשְׁשָׁה מִשְׁקִין בְּמֵי פְּרוֹת רַס
 – הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב רַסא.

וְכָל מִשְׁקָה רַסב שְׁנִקְרָשׁ רַסג עַד שְׁאִין טוֹפֵחַ עַל מְנַת לְהַמְפִּיחַ רַסד – כְּפִטֵל רַסה
 מִתּוֹרַת מִשְׁקָה. וְאִם חֲזֹר וְנִמּוּחַ – חֲזֹר לְהִיּוֹת תּוֹרַת מִשְׁקָה עֲלִיּוֹרֵס. וְלִכֵּן
 מִיָּנִי עֶסֶה הַמְטַנְּגִים בְּחֻמָּאָה צְרִיכִים נְמִילַת יָדַיִם רַסז, בְּמִקּוֹמוֹת שְׁמַתִּיכִין
 הַחֻמָּאָה תִּחְלָה וְאַחַר כֶּךָ שׁוֹפְכִין אוֹתָהּ לְתוֹךְ מִיָּנִי עֶסֶה לְמַטְנָה כְּהַרַסח. אֲבָל
 בְּמִקּוֹמוֹת שְׁמִשְׁמִימִים הַחֻמָּאָה כְּשֶׁהִיא קְרוּשָׁה תּוֹךְ מִיָּנִי עֶסֶה וְשֵׁם הִיא
 נִמּוּחָה – אֵין שֵׁם מִשְׁקָה עֲלֶיהָ, מֵאַחַר שֶׁנִּמּוּחָה עַל הָאֲכָל רַסט.

רס ששאר כל מי פירות, אפילו במקום שרגליו לעשות משקים לשתיה מסחיתם איזה פירות, שהוא חשוב כמשקה לענין שבת, אינו נקרא משקה לענין טומאה, וכן לענין נמילת ידיים שתקנו משום סרך תרומה לאכלה כבהרה (שוע"ר ס' קנח ס"ה).

רסא ממה יוסף שם אות י. הובא בבאר היטב ס' ק"ז. וראה גם שוע"ר ס' קנח סוס"ח: "והוא שהרובש הוא הרוב".

רסב כרבי שמעון בן שזורי טהרות פ"ג מ"ב – ראה מנחות לא, א דקאמר יין דוקא. תוס' שם ד"ה אימא. שוע"ר שם ס"ז ובהערה שם. ולפי זה אין יין בכלל זה (שכן היין נשאר משקה גם כשהוא קרוש), ואם כן צ"ע לשון רבנו (הן בשו"ע והן כאן): "וכל משקה".

רסג בין שנקרש ע"י בישול בין ע"י צינה (שוע"ר שם ס"ז).

רסד הר"ש טהרות פ"ג מ"א. מ"א ס' קנח סק"ז. שוע"ר שם. וטופח על מנת להמפיח" היינו: כגון שאם מניח ידו עליהם תעלה בה ליחות שאם ניחנה על דבר אחר יקבל ממנה ליחות (שוע"ר ס' פב ס"ב).

רסה בשוע"ר ס' קנח שם: "צא".

רסו טהרות פ"ג מ"א. שוע"ר שם ס"ט.

רסז שהחמאה היא חלב שקרש וחזר ונימוח (שוע"ר שם).

רסח שכבר ירד עליה תורת משקה קודם שנתנה לתוך האוכל (שוע"ר שם). וזה אף אם בשעת ההתכה נתכוון ליתנה לתוך המאכל, שכיון שכבר היה עליה תורת משקה קודם שנקרשה, לא מועיל מה שחושב עליה עתה ליתנה לתוך המאכל (תהלה לדוד ס' קנח סק"ט).

רסט שו"ת מהר"ט ח"א ס' עו. שוע"ר שם. בשוע"ר שם הובא הטעם בתוספת ביאור: "שכיון שהחמאה קרושה היתה אוכל גמור, וכשהתחילה להיות נימוחה ולצאת ממנה משקה, הרי יצא לתוך האוכל שהוא מין המינגון, וכל משקה הבא לאוכל מתחילת יציאתו – אין עליו תורת משקה כלל, אלא תורת אוכל".

רנג מכשירין פ"ו מ"ד. רמב"ם הל' טומאת אוכלין פ"א ה"ב, שו"ע ס' קנח ס"ד. שוע"ר ס"ד. בכל הג"ל מובא "שבעה משקים", וכאן השמיט דבש, וכדלקמן.

רנד דבורים (שוע"ר שם. וש"ג). אבל דבש תמרים ודבש הקנים (שקורין צוקר), אינם מז' משקין (שוע"ר שם ס"ט).

רנה זית (כ"י שם). והשומן אינו מז' משקין (שוע"ר שם).

רנו וכן חמאה, כדלקמן הלכה כא.

רנז ככ"י שם ד"ה והא ובשוע"ר שם מובא בסדר הזה: יין, דבש, שמן, חלב, מל, דם, מים, וסימנם: י"ד שח"ט ד"ב. ונראה שרבנו כאן נקט בסדר הזה, אלא שהקדים מים למל כי הם מצויים יותר, והשמיט דם, מפני שאינו נוגע למעשה כ"כ, וכדלקמן. אך בשוע"ר שם נקט בסדר אחר לחלוטין: מים, יין, שמן, חלב, מל, דבש, דם. ואכ"מ.

והנה בענין דם מובא בשוע"ר שם, ש"רם" היינו: דם בהמה חיה ועוף, וכגון שממבל בו לרפואה לפיקוח נפש, אבל דם דגים אינו נקרא משקה, והאוכל דג עם דמו – אין צריך נמילת ידיים, ועפ"ז מוכן מה שהשמיט רבנו בסידורו דם, כיון שהוא מצוי רק במקום פיקוח נפש, ואין לו מקום ב"סדר נמי" לסעודה" שענינו ליקוט הלכות השכיחות.

רנח מכשירין פ"ג מ"ב. ממה יוסף ח"ב ס' יח ס"א בשם כמה ראשונים. הובא בבאר היטב שם סק"ו. וראה גם שם שוע"ר ס' תגע ס"ט.

רנט בית דור או"ח ס' עא. יד אהרן מהר"ב הגב"י ס"ק ח. דבר משה ח"א ס' יז. ממה יהודה סוף ס"ק ו. והכוונה ליי"ש הנעשה מין או צימוקים שהיועיה שלהם דינה כמשקין, אבל יי"ש הנעשה מויעת התבואה או התאנים אינו נקרא משקה (בדה"ש ס' לו סק"ג). וכן מורה פשטות לשון רבנו כמה שכתב כאן: "ויעה היוצאת מן המשקין", דהיינו ממה שנקרא "משקין" לענין טיבולו במשקה, ולא משאר מי פירות.

כה סדר נטילת ידיים לסעודה

ויש אומרים עד שהדבש הוא משקה לעולם^{רעא}, אפילו בשנקרש עד שאינו טופח על מנת להטפח^{עדב}. ולכן אין לאכול אפילו דבש קרוש^{רעג} אלא על ידי כף או סכין^{עדד}.

כא וימיני מרקחת המרקחים בדבש ויש עליהן טופח על מנת להטפח – צריכים נטילת ידיים לדברי הפל, אלא אם פן אוכל על ידי כף או סכין^{ערה}, לפי שמתוכן הדבש תחלה לבדו.

והוא שהדבש בעין ונפר על המרקחת, אבל אם נמחה האכל המרקח לגמרי ונעשה גוף אחד ממש עם הדבש על ידי הרקוח והטגון^{רעו}, או על ידי טרוף בכף יפה יפה (כמו שרגילים לעשות בתפוחים מרסקים ובגדגדניות^{רעז} מרסקין) – הולכין אחר הרב, ואם האכל הוא הרב – נתבטל הדבש מתורת משקה ויש אכל עליו, אף שהוא טופח על מנת להטפח^{רעט}.

ואם בשעה שהוציא השעוה מהדבש^{רעט} חשב עליו לאכלו בלבד ולא למשקו, דהינו שהיה בדעתו פדי לתנו לתוך התבשיל או פדי לרקח בו מרקחת^{רפ}, ולא פדי לשותו בשעה רך וצלול או לעשות ממנו משקה

[ומולג] פעמים רבות, כדלקמן הכ"ב. ובשוע"ר שם ס"ז כתב, שבמקחת שלפניו „אין להקל כלל על ידי כף וסכין“.

רעו בשוע"ר שם הוסיף: „בענין שאין במקחת זו דבש טופח על מנת להטפח ניכר בפני עצמו בלי תערובת אוכל הנימוח“.

רעז דוברבנים.

רעח בשוע"ר שם ס"ח לא מחלק בזה בין רב למעט, אלא בין אם המרקחת היא עבה קצת, „שדרכה להפכה מעט בלשון עד שתגיע לבית הבליעה, שזו היא דרך אכילה“, שאו דינו כאוכל, ואין צריך נטילת ידיים „מאחר שנעשה גוף אחד ממש עם האוכל העומד לאכילה“, ומשמע שכן הוא הדין אף אם הדבש הוא הרוב, לבין „אם היא רכה כל כך שדרך בני אדם לגמעה ולבלוע בלי הופך בלשון“, שאו „אם ממבל בה אזיה אוכל – צריך נטילת ידיים כממבל במשקה גמור, מאחר שהיא רכה כל כך .. והוא שהדבש הוא הרוב“.

רעט בשוע"ר שם ס"ז: „בתחילת יציאת הדבש מהשעוה, דהיינו כשריסק החלות של דבש כדי להוציא הדבש מהם“.

רפ בשוע"ר שם הוסיף: „או לערב בו אוכלין אחרים ולאכלו עמהם בדרך אכילה“.

ער רמב"ם הל' טומאת אוכלין פ"ט ה"א (שארן הלכה כרבי שמעון בן שזורי) – לפירוש הכס"מ שם. שוע"ר שם ס"ז ובהערה.

רעא בשוע"ר שם: „שהדבש אינו יוצא מתורת משקה לעולם“.

עדב בשוע"ר שם: „אפילו נקפה ונקרש לגמרי, ואין בו משקה טופח כלל“.

רעג וכל שכן שאין לאכול דבש עבה שהוא טופח על מנת להטפח, כיון שדרכו לפעמים להאכל ביד בלא כל. אבל דבש נוזלי, מותר לטבול אצבעו בדבש ולמצוץ, ואין צריך נטילת ידיים (ברה"ש סי' לו סק"ד ע"פ שוע"ר סי' קנח ס"ג, וכדלעיל בהערה שבתחילת ההלכה).

עדד בשוע"ר שם: „ויש לחוש לדבריהם, ומכל מקום אם אין מים מצויים בקל לפניו, ויכל לאכול בכף או בסכין, אף אם דרך מרקחת זו להאכל ביד“. אך מלשון הסידור כאן משמע שהוא מוקל לאכול בכף וסכין אף אם מים מצויים לפניו בקל.

ולענין אכילה ע"י סכין – ראה לקמן סדר ברה"ג פ"ט ה"ד: „טוב להזהר שלא ליטול המאכל ע"י סכין, והיינו בשעת הברכה כשאוחזו בימיו – ראה שוע"ר סי' רו ס"ח, ע"ש הטעם“.

ערה או מולג. והוא שרגילים לאוכלם על ידי כף או סכין

סדר נטילת ידיים לסעודה

– יש אומרים^{רפא} שעל ידי מחשבה זו נעשה אכל, ולא ירדה עליו תורת משקה בלל, אף בשהוא בעין לבדו רך וצלול^{רפב}. ויש לסמך על דבריהם במרקחת על כל פנים^{רפג}.

[כף או מפה במקום נטילה]

כב אין כף וספין מועילין אלא במרקחת וכיוצא בו שרגילין להאכל על ידי כף או ספין^{רפד} פעמים רבות^{רפה}, אבל דבר שטפולו במשקה שאין דרכו לעולם^{רפז} להאכל על ידי כף או ספין – אינם מועילים לפטר מנטילת ידיים^{רפז}. ובשעת הדחק שאין מים מצויים, פגזן בדרך^{רפח}, אפשר להקל לאכל על ידי מפה^{רפט} לכהך על שתי ידיו^{רצ}.

אבל לאכל פת, אין שום צד החר פועלם לא על ידי כף או ספין ולא על ידי מפה^{רצא}. ויש מקילים^{רצב} למהלך בדרך^{רצג} ואין לפניו מים עד יותר

רפא גזרה שמא ימכלנו בידו כדרכו, או יאכלנו בידו כשהוא מטובל ומלוחח במשקה, כיון שדרכו להאכל ביד (שוע"ר שם).

רפב בשוע"ר שם הצריך שלא יהיו מים מצויים לפניו עד ארבעה מיל ולאחריו עד מיל, וכאן השמיטו אף שציון זאת לקמן גבי פת, וזוה משמע שכאן מיקל בזה גם אם מים מצויים לפניו תוך ד' מיל, אלא שאינם מצויים לפניו עתה.

רפט או כפפות. ונראה שהוא הדין בשקית ניילון.

רצ שו"ע סי' קסג ס"א. שוע"ר שם ס"א. בשוע"ר שם הוסיף (מדברי הרמ"א שם) „או אוכל ע"י כף". אך רבנו השמיטו כאן, ומשמע שאינו מיקל בזה כרמ"א. ובמעט הדבר יש לומר, כמו שכתב האליה רבה שם סק"ד ברעת השו"ע, שבמפת יש היכר יותר מכף, ולא חוששים שיגע ביד, משא"כ בכף יש חשש שיגע ביד. ויש לומר, שממעט זה ההקפדה היא לכרוך המפה על שתי ידיו, ולא די שיכרוך המאכל ע"י המפה, כי אז יש חשש שיגע במאכל תוך כדי אכילה, משא"כ כשכרוך ידיו במפה.

רצא חולין קז, ב (לפירושו רבנו יונה ספ"ח דברכות ורא"ש חולין פ"ח סוס"י יח). טור ושו"ע סי' קסג ס"א. שוע"ר שם. והמעט גזרה שמא יגע בפת (שוע"ר שם).

רצב ערוך ערך גבל הא. ר"ח פסחים מו, א. שו"ע שם. שוע"ר שם. ושם הובאה רק דעת המקילים (אבל צויינה גם דעת החולקים דלקמן).

רצג והגיע עת האוכל (שוע"ר שם).

רפא מ"א שם סק"ו. דעה ראשונה בשוע"ר שם ס"ו. **רפב** כמג"א שם ובשוע"ר שם לא נזכר לשון זה.

רפג לאכלו בידים אף בלא כף, אבל לא למבל בו דבר מה כשהוא רך וצלול לבדו, כיון שהט"ז סק"ח (מובא בשוע"ר שם בשם „ויש חולקין“) חולק בזה על המג"א וסובר שיש על הדבש המרוקח תורת משקה, כיון שתחילת יציאתו היתה לשם משקה, ע"ש בדבריו.

ובמעט החילוק בין מרקחת לדבש צלול, אף שהט"ז לא מחלק ביניהם, יש לומר, משום שבמרקחת, מלבד המחשבה על המרקחת בשעת הוצאת הדבש יש גם מעשה, עשיית המרקחת, ואם כן אף אם נאמר שיציאת הדבש נקראת מעשה לשם משקה, יש כאן מעשה נגד מעשה, ומצינו שמעשה מבטל מעשה, לענין מומאת כלים כמובא בט"ז, ואף שהט"ז דוחהו לענין מומאת אוכלין, הרי שבוה יש לסמוך על המג"א. ועוד יש לומר, שגם המג"א לא הזכיר בדבריו אלא מרקחת, ולא דבש צלול, לכן אין להקל יותר ממה שהמג"א היקל. ולהעיר שבשוע"ר היקל במרקחת רק „על ידי כף או ספין“, אך לא בידים, ואם כן אדה"ו בסידורו היקל יותר.

רפד שאז לא גזרו שמא יגע בו בידיו, ולפיכך אף אם נגע בידיו דרך מקרה בתוך הכף – אין צריך נטילת ידיים (שוע"ר סי' קנח ס"ג).

רפה ולא דוקא תמיד, אלא לפעמים רגילים לאכלם גם ביד, וכמפורש בהמשך דבריו.

רפז אף לא לפעמים.

כז

סדר נמיילת ידיים לסעודה

מד' מילין רצ"ד לברך שתי ידיו במפה רצה ולאכל. ויש חולקים רצ"ו. והמחמיר
תבוא עליו ברכה רצ"ז.

רצד ולאחריו בריחוק מיל. וכן אם הוא ספק אם ימצא מים בתוך ד' מיל (שוע"ר שם).

רצה בשוע"ר שם התיר (כדעת הרמ"א שם) אף על ידי כף, וכאן החמיר שלא לסמוך אלא באופן שהתיר השו"ע שם – ע"י מפה בשתי ידיו, ולא ע"י מזלג כף או סכין.
רצו מרדכי ברכות פ"ח סי' קצה, בשם התשב"ץ סי' רענ. הגהות מיימוניות הל' ברכות דפוס קושטא הי"ו. ים של שלמה חולין פ"ח סי' כב ובשו"ת סי' צד (שלא התירו

בוה אלא כשנטל שחרית והתנה, כבשוע"ר סי' קסד ס"א).
רצז רש"ל שם.

ומי שהוא במדבר או במקום סכנה ואין לו מים ומפחד לחזור אחריהם – פטור מנמיילת ידיים, ואין צריך למנוע מלאכול אף על פי שלא יסתכן בתעניתו עד שיביאו לו מים, או שיש לו לאכול דברים אחרים שאינם צריכים נמיילת ידיים, לפי שבמקום סכנה לא גזרו כלל על נמיילת ידיים, וכן כשהיו יוצאים במחנה למלחמה היו פטורים מנמיילת ידיים (שוע"ר סי' קנח סי"ד).

סדר א ברכת הנהנין

ואלה מוסיף על הראשונים^א, קצת חידושי הלכות ברורות^ב, מלקטות מספרי הקדמונים^ג, שלא נקבעו בלוח הראשון, המיסד ומשכלל על פי דעת האחרונים^ד, אשר באיזה מקומן של שבחים ועיונים^ה, הניחו מקום לגדר^ו, לרעות פגנים וללקט שושנים^ז, ואלו ואלו^ח דברי אלהים חיים^ט מרועה אחד נתנים^י (גם סדר ההלכות והפרקים מסדרים פה באפן נאות, ויותר מתקנים^{יא}).

כמו לוח על כותלי בית הכנסת ובית המדרש (לקו"ש ש ע' 69 הערה 17).

מלבד הלכות ברה"ג שבלוח ובסדר כתב רבנו הלכות אלו גם בשו"ע שלו (ס' קסח – הלכות פת הבאה בכיסנין. ס' קעדקעט – הלכות דברים שבמעודה, מלבד ס' קעהקעו שחסרים בשו"ע. ס' קפברא – הלכות ברהמ"ו. ס' רבידמו – הלכות ברכת הפירות, מלבד ס' רחריא שחסרים בשו"ע, וכן חסרים בשו"ע ס' רשזירכה המדברים על דיני ריח ו"שהחיינו" וכו'). ונדפסו בשנת תקנ"ו אחרי הסתלקותו של רבנו.

בעצם ניתן לומר שהל' ברה"ג שבלוח ובסדר הן קיצור שעשה רבנו מהלכות אלו כפי שכתבם בשלחון, כדמוכח מכך שהלכות שליליות נעתיקו כלשונם בלוח ובסדר משו"ע, אלא שבשו"ע הן יותר מפורטות ועם טעמי ההלכות, שאינן מופיעות בלוח ובסדר. וזה מלבד השנויים הרבים שישנם בפסקי הלכות בין השו"ע לבין הלוח ולבין הסדר, פעמים (רבות) פסקי הלכות בשו"ע ובלוח שונים, ופעמים (מועטות) פסקי הלכות שבלוח ובסדר שונים בניגוד לשו"ע, ופעמים הן זהות ממש ככולם, ופעמים (מאד מועטות) הן שונים זה מזה. ובכל מקרה ההלכה למעשה היא כסדר ברה"ג, כי חובר לאחרונה ולאחר חזרה נשנה, והלכה כביתרא.

ז בקדמת המדפיסים ללוח ברה"ג כתוב: "קונטרס מלוקט מפי פוסקים ראשונים ואחרונים". וכאן מעיד רבנו שההלכות שם הן בעיקר ע"פ דעת האחרונים.

ח בדיני ברכות הנהנין.
ט ע"פ חולין ו, רע"א, מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו", כלומר להתגדר בו, או ע"פ עירובין ו, א, בקעה מצא וגדר בה גדר". היינו שהאחרונים הניחו לאדה"ו מקום לחדש חידושי הלכות כדברי ברכות הנהנין.

י ע"פ שיר השירים ו, ב. רומז לחידושי הלכות שחידש רבנו מתוך דברי הראשונים.

יא הן ההלכות שבלוח ברה"ג והן ההלכות שבסדר ברה"ג.
יב ראה עירובין י, ב. גיטין ו, ב.

יג ראה קהלת יב, יא. תנינה ג, ב, "כולם ניתנו מרועה אחד, כולם אל אחד נתנם ופרנס אחד אמרם", וברש"י שם ד"ה עשה: "וכשתדע להבחין איזה יכשר – קבע הלכה כמותו".

ואמנם כאמור לעיל לענין הלכה מעשה אנו הולכים אחר סדר ברה"ג נגד הלוח.

יד כלומר, מלבד "קצת חידושי הלכות ברורות" שיש בסדר ברה"ג על המובא בלוח, הרי שישנה מעלה בסדר ברה"ג על הלוח הן באופן סידור הפרקים וההלכות, והן באופן כתיבתם.

יש לציון שבלוח ישנם י"ב פרקים, ואילו בסדר ישנם י"ג פרקים, כיון שהל' ריח שבפרק י"א נשמטו בלוח.

א סדר ברכת הנהנין נדפס לראשונה בחיי המחבר בשקלאוו בשנת תקס"ג, כחלק מפסקי ההלכות שבסידור.

סדר ברה"ג נדפס לראשונה כחיבור בפני עצמו בשנת תק"פ בסדלקאב, ואח"כ בשנת תק"פ בווארשא, ובמהדורה הדיא הוסיפו לסדר ברה"ג כותרות לכל פרק ומנין ההלכות שבו (תורת חב"ד לר"י מונדשיין ע' 10).

פסקי ההלכות שבסדר ברכות הנהנין לא נכתבו בסגנון לימוד לשם ידיעת ההלכות, אלא בסגנון של הוראות למעשה בפועל (לקו"ש חב"ד ע' 69).

פסקי ההלכות בסדר ברכת הנהנין בדרך כלל נכתבו בלי טעמי ההלכה, וגם במקומות שהובאו טעמי ההלכה בקצרה, זה רק מה שנוגע להנהגה למעשה בפועל, ודלא כבשו"ע רבינו שכתב ההלכות בטעמיהן, לשם ידיעת התורה (לקו"ש שם ע' 70).

ב כן הוא בכל הדפוסים שראיתי (ולא "ברכות" – לשון רבים). – ואולי אנב דברכת המזון (שמדובר בו בראשו), שהוא מצות עשה (וברכה) אחת מהתורה (לקו"ש חב"ד ע' 67 הערה 1).

ג שמו"ר ריש פ' משפטים. הובא ברש"י שם. כלומר, ההלכות שבסדר ברכת הנהנין יש בהן תוספת ומעלה יתרה על ההלכות שבלוח ברכת הנהנין (הן בחידושי הלכות שבהן והן באופן עריכתן, כדלקמן בפנים).

אם כי יש לציון שבסדר ברה"ג נשמטו הלכות מסוימות שהובאו בלוח ברה"ג, ובדרך כלל זהו מפני שחזר בו רבנו מהלכות אלו.

ד כלומר, רובן של ההלכות בסדר ברכת הנהנין זהות להלכות שבלוח ברכת הנהנין, ורק בחלק מן ההלכות ישנם שנויים וחדושים מההלכות שבלוח, וכפי שיצוינו לקמן כל דבר במקומו.

ה כלומר, רבנו סמך בסדר ברכת הנהנין על ספרי הראשונים יותר ממה שסמך בהלכות שבלוח ברה"ג. וראה גם לשון רבנו בהקדמתו לסדר הלבנת רבתיא לשבתא שנדפסו בסידור, "הן קצת אזהרות והערת... לפי דעת הרבה מגדולי הראשונים". הרי לנו מנמה של אדה"ו בסידורו לסמוך יותר על דברי הראשונים.

וראה הקדמת רבנו לסדר מכירת המין, "הרבה מספרי הראשונים ו"ל לא יצאו לאור הדפוס עדיין בימי האחרונים ו"ל המ"ו והמ"א והנמשכים אחריהם עד עתה קרוב לדורותינו אלה... ולואת רדאי אין לסמוך על הקולות שנמצאו בדברי האחרונים ו"ל".

ו נדפס לראשונה כנראה בשנת תק"ס בשקלאוו, ואח"כ בשנת תקס"א בזאלקווא. אך באג"ק אדמו"ר הרי"צ ח"י ע' קיז כותב הלוח נדפס בשנת תקנ"ה. וראה באריכות כפתח דבר של שו"ע מהדורה החדשה ח"א ע' 5 ציון ת.

זה לשון רבנו בהקדמתו ללוח ברה"ג: "ולחלק על הקורא העתקנו בקצרה הלכות הצריכות ושכיחות במדינתנו, וחלקנו לפרקים, למען ירוץ כל הקורא בו, ומלאה הארץ דעה וגו'".

יש אומרים שנקרא "לוח ברכת הנהנין", מפני שלכתחילה היה

פָּרָק א'

[דיני פְּרֻכּוֹת רֵאשׁוֹנוֹת וְאַחֲרוֹנוֹת עַל כָּל הַמִּינִים כְּבָלָל ב' וְכו' כ"א הַלְבוֹת ג]

א מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה ד לְבָרְךָ ה' אַחַר אֲכִילַת מִזֵּינ, שְׁנַאֲמְרֵי, וְאֲכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכַתָּ אֶת ה' פ.

וּמְדַבְּרֵי סוֹפְרִים ט לְבָרְךָ לְפָנַי כָּל אֲכִילָה וְשִׁתְיָה: וְכָל הַנְּהַנְהָ מִן הָעוֹלָם הִזָּה בְּלֹא בְרָכָה יא – כָּאֵלּוּ נִהְנָה מִקְדְּשֵׁי שָׁמַיִם, שְׁנַאֲמְרֵי ב "לֵה' הָאָרֶץ וּמְלֵאָהּ וְגו'" יג.

ב עַל כָּל אֲכָלִין וּמִשְׁקִין מְבָרְכִין בְּרָכָה כּוֹלֶלֶת לְכַמָּה מִינִים יד: "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה" לְכָל מִינֵי פֵרוֹת הָאָרֶץ טו, ו"בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ" לְכָל פֵרוֹת הָאֵילָן טז, ו"שֶׁהֶפֶל נִהְיָ בְּדַבְּרוֹ" לְשֶׁאֵר כָּל אֲכָלִין וּמִשְׁקִין יז. חוּץ מִן הַיַּיִן

לא סיים בתיבת "וגו'", וראה בהוספות שבסוף הספר. ואם שכח ואכל בלא ברכה – טוב שיאכל עוד מעט עם ברכה, כדי לחוש לדעה האומרת שיכולים לברך ברכת הנהנין גם אחרי האכילה (שוע"ר סי' קסו סי"א). ואם הוא מסופק אם בירך אם לאו – אינו חוזר ומברך, ואינו רשאי להחמיר על עצמו אלא שלא לאכול, אבל לא לברך, שלא ליכנס לספק ברכה לבטלה (שוע"ר שם סי"ב). יד משנה ברכות לה, א. שוע"ר סי' קסו סי"א. לוח פ"א ה"ב. טז משנה שם, טור וש"ע סי' רג סי"א. שוע"ר סי' קסו וסי' רג סי"א. לוח שם.

ראה שוע"ר סי' רב קו"א סק"א (ע"פ רש"י למי, א ד"ה ומולגלג) שמפני חשיבותם ביחס לדברים שברכתם "שהכל" – קבעו להם ברכה לעצמם.

דיני ברכות פירות הארץ – יתבאר לקמן פרק ו.

טז משנה ברכות שם. טור וש"ע סי' רב סי"א. שוע"ר סי' קסו סי"א. סי' רב סי"א (בין משבעת המינים בין משאר מינים). לוח שם.

בשוע"ר שם כתב הטעם: "שמפני חשיבותם הוציאום מכלל פירות הארץ אף על פי שגדולם מן הארץ, וקבעו להם ברכה מיוחדת פרטית ומבוררת, שמבררת ופורטת חשיבותם שהם פרי העץ ולא גדלים באדמה, כדי להרבות בכבוד המקום בהוכרת שבחו בפרטות, שברא פירות חשובים כפרי העץ".

וראה שוע"ר שם קו"א סק"א שברכת "בורא פרי האדמה" חשובה ביחס לברכת "שהכל" יותר מחשיבות "בורא פרי העץ" ביחס ל"בורא פרי האדמה". וכן מובן גם מהלכה המובאת לקמן (פרק י הלכה ז), שהקדמת ברכת "בורא פרי האדמה" לברכת "שהכל" היא חיוב גמור מן הדין, ואילו הקדמת ברכת "בורא פרי העץ" ל"בורא פרי האדמה" אינה חיוב גמור, אלא רק "טוב להקדים".

דיני ברכת פירות האילן – יתבאר לקמן פרק ו.

א המקביל לפרק זה בלוח ברה"נ הוא פרק א, ובש"ע הוא סי' רח, אך סי' זה בשוע"ר לא הגיע לדינו.

ב לשון הכותרת בלוח ברה"נ שם.

ג בלוח ברה"נ: כ' הלבנות.

ד ברכות מה, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"א. שוע"ר סי' קסו סי"א. לוח ברה"נ פ"א ה"א.

ה בשוע"ר שם: את ה'. וראה בהוספות שבסוף הספר.

ו היינו, כשאכל פת כדי שבעה, כדלקמן פרק ב הלכה א. ז דברים ה, י.

ח בשוע"ר שם סיים "וגו'", וכאן השמיטו. וראה בהוספות שבסוף הספר.

ט תוס' ברכות לה, א ד"ה לפני וד"ה אלא. רמב"ם שם ה"ב. טור וש"ע סי' רט סי"ג. שוע"ר סי' קסו סי"א. לוח שם. וראה

חידושי צ"צ ג, ג (שמאריך להוכיח שחייבו מדברי סופרים).

י ברכות לה, א (סברא הוא, אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה), ורש"י שם ד"ה אלא (דכיון

דנהנה צריך להודות למי שבראם). אך בשוע"ר סי' קסו סי"א הביא קל וחומר המובא בגמרא שם, אמרו: אם כשהוא

שבע מברך, כשהוא רעב לא כל שכן". וברש"י שם מה, ב ד"ה כשהוא, מפרשו: "כשהוא שבע – מצוה לברך ולהודות

על שבעו, כשהוא רעב והוא בא להפיק את רעבו ע"י ברייתו של הקב"ה – לא כל שכן שזה צריך לברך להקב"ה

יותר". ובתוס' שם לה, א ד"ה לפניו, דלאו ק"ו הוא, דא"כ תהא ברכה לפניו מדאורייתא", וכ"כ בתוס' סוכה כו, ב ד"ה

ולא, שאין זה ק"ו, אלא גילוי מילתא שיש לברך לפני כל אכילה ושתייה, ומשום כך גם הברכה לפנייה אינה צריכה

שיעור כהרבה שלאחריה. וכן משמע מדיוק לשון אדה"ז שם שהיו גילוי מילתא בעלמא. שלא העתיק מהגמרא "דאתיא

בקל וחומר", אלא כתב סתם "אמרו כו".

יא ראה גם לקמן פ"ב ה"ג. פ"ח ה"י. פ"א ה"א.

יב תהלים כו, א.

יג ברכות לה, סוע"א. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם

והפת"י, שהנין הוציאו מפלל פרות האילן לברך עליו "בורא פרי הגפן" י, והפת הוציאו מפלל פרות הארץ לברך עליה "המוציא לחם מן הארץ" כ.

ג וכל שהוא ממין דגן כא ולא עשאן פת, כגון מיני תבשילין של קמח או דיסא כב, אף על פי שאין נקראים לחם כג, מפל מקום יש בהם חשיבות שנקרא[ים] מזון כד, ומברכים עליהם "בורא מיני מזונות" כה.

ברך על הפת "בורא מיני מזונות" – יצא כו. ויש חולקים כז. וספק ברכות להקל כח, כמו שיתבאר (בפרק ב' כט).

כד גמרא שם לה, ב ורש"י ד"ה ואמר (דאין מזון אלא מה' מיני דגן). טור שם. לבוש שם ס"א. לוח שם.

כה גמרא שם ושם. טור ושו"ע שם. לוח שם.

בלוח שם כתב שאם בירך עליהם "בורא פרי האדמה" – לא יצא. אבל כאן השמיטו רבנו.

ואם בירך על תבשילים אלו "המוציא" – לא יצא (בדה"ש ס"י מח סק"א).

כו ריטב"א ברכות מב, א ד"ה בירך (ושיטה מקובצת שם), ובהל' ברכות פ"ב סט"ו. מאירי ברכות לה, א בסוף ביאור המשנה בשם קצת חכמי הדור. דרישה ס' קסח ד"ה כב"י וד"ה ולענין, אליה רבה שם ס"ק טו. אכן העורר שם ברינים העולים אות ה. וראה חידושי צמח צדק מ, ג, י, ב, יד, ב.

כז משמעות הב"ח ד"ה ומ"א ומ"א סקי"ח. תשובת בית יהודה עייאש או"ח ס' מא. וכן פסק בפשיטות בשו"ע ד' ס' קסח סי"ב, שהמברך בורא מיני מזונות על לחם גמור – לא יצא י"ח, הואיל ונשתנה לעילוי וחשיבות נשתנת ברכתו. וכן פסק בלוח שם.

כח משום חשש ברכה לבטלה (תניא אגה"ת פ"א), ואינו ראוי להחמיר על עצמו ולברך, שלא ליכנס לספק ברכה לבטלה (שו"ע ס' קסו סי"ב).

ולענין ספק ספיא בברכות – נחלקו האחרונים האם אומרים בזה להקל או להחמיר (ראה שדי המד אסיפת דינים מערכת ברכות ס' א סקי"ט). ודעת אדה"ז בזה, הנה בשו"ע ד' ס' תפט סכ"ה (לענין ספירת העומר) פסק בפשיטות: "ספק ספיא – להחמיר, להצריך ברכה". וזוה מובן שב"ה בכל ספק ספיא בברכות. וראה גם אג"ק ח"ח ע' שלט. אבל הרא"ח נאה ז"ל בספר פסקי הסידור אות מב כתב להוכיח מפסק אדה"ז בסידורו בהל' ציצית שלא לברך על הציצית בבין השמשות (דלא כמו שפסק בשו"ע שלו ס' יח ס"ה שיכול לברך עד צאת הכוכבים), שם"ל לאדה"ז בסידורו שספק ספיא בברכות ג"כ להקל (ספק אם הלכה כהאומרים שכמות של יום חייבת בציצית בלילה, וספק אם בין השמשות הוא יום או לילה). אבל בהמשך כותב שם שאין להוכיח מכאן, כי אפשר שהוא ע"פ דעת האר"ז"ל שלאחר השקיעה אינו זמן ציצית, ולכן אין להתעמף בו (על הראש) ומשום כך גם אין לברך עליו.

כט הלכה ט בספק לחם גמור. אבל בשו"ע ס' קסח סי"ב מחלק בזה בין לחם גמור שלא יצא לספק לחם גמור שיצא.

יז משנה שם מ, ב. טור ושו"ע ס' רד ס"א. שו"ע ד' שם ס"א. לוח שם.

דיני ברכת "השכל" – יתבאר לקמן פרק ז.

יח משנה שם לה, א. שו"ע ס' קסו שם (שמתוך חשיבותו קבעו להן ברכה לעצמן). לוח שם (כנ"ל).

יט שו"ע ד' שם (מפני חשיבותו שמשמח את הלב, שנאמר (תהלים קד, טו) ויין ישמח לבב אנוש). לוח שם (כנ"ל). וראה שו"ע ס' רב ס"י (שסועד ומשמח הלב).

כלומר, מן הדין היה ראוי לברך על היין "בורא פרי העין", ולא ברכת "השכל" כברכת משקים היוצאים משאר פירות, כדלקמן פרק ז הלכה יא, אלא שהיין מפני חשיבותו גורם ברכה לעצמו ברכה מבוררת ופרטית יותר, והיא "בורא פרי הגפן" (לקמן שם). ואמנם אם מוצץ היין הבלוע בענבים מברך עליו "בורא פרי העין", משא"כ בשאר בפירות, כדלקמן פרק ז הלכה ה.

וראה שו"ע ס' רב ס"י ש"א, שם בירך בורא פרי העין – לא יצא. אך בהגהת מהר"ל על גליון שו"ע ד' שם כתב "בסידור השמיט דין זה, וכמוזמה לי ששמעתי מפיו הקדוש ג"ע שחור בו ופסק כאבן העזר [ס' רח ס"ד] שיצא בברכת בורא פרי העין". וראה גם שו"ת צ"צ או"ח ס' כו אות ד. חידושי צ"צ ז, סוע"ב. שם י, ד.

ואם בירך עליו "בורא פרי האדמה" – צ"ע אם יצא (חידושי צ"צ ז, רע"ג).

כ שו"ע ד' שם (מפני חשיבות הלחם שסועד את הלב, שנאמר (תהלים קד, טו) ולחם לבב אנוש יסעד). לוח שם (כנ"ל). וראה גם שו"ע ד' ס' קסח ס"ה (מפני חשיבותו הוציאוהו גם כן מכלל שאר מזון וקבעו לו ברכה בפני עצמה). בלוח שם כתב שאם בירך על הפת "בורא פרי האדמה" – לא יצא. אבל רבנו השמיטו כאן. וראה בחידושי צ"צ יא, א שיצא, כיון שהפת אע"פ שנשתנה – לא איכר את ברכתו הראשונה. וראה בדה"ש ס' מט סקי"א. תורת מנחם על סדר ברה"ג כאן.

דין ברכת השמן היוצא מן הוותים – יתבאר לקמן פרק ז הלכה יא.

כא המפורטים לקמן הלכה ז.

כב ברכות לו, ב (דייסא). שם לו, א (מעשה קדרה). טור ושו"ע ס' רח ס"ב. לוח פ"א ה"ג.

פרטי דיניהם יתבאר לקמן הלכה ח"ט. ולענין מיני מאפה – ראה לקמן פ"ב ה"א ואילך.

כג כלומר, שאינם סועדים הלב כמו הלחם (לבוש ס' רח ס"י).

ד בָּרַךְ עַל פְּרוֹת הָאֵילָן „בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה” – יֵצֵא^א. אָבֵל אִם בָּרַךְ עַל פְּרֵי הָאֲדָמָה „בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ” – לֹא יֵצֵא^ב. וְעַל כָּלֵם אִם בָּרַךְ „שֶׁהֶפֶל נִהְיָ בְּדַבְּרוֹ” – יֵצֵא^{בב}, אֶפְלוּ עַל פֶּת וַיֵּיזֵג^ג. לְפִיכָּהּ, כָּל פְּרֵי שֶׁהוּא סֶפֶק לוֹ אִם [הוּא] פְּרֵי הָעֵץ אוֹ פְּרֵי הָאֲדָמָה^ד – מִבְּרַךְ „בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה”^ה.

וְאִם אֵינּוּ יוֹדֵעַ כָּלֵל מַה הוּא^ו – מִבְּרַךְ „שֶׁהֶפֶל נִהְיָ בְּדַבְּרוֹ”^ז. וְכֵן בְּשִׁנְסַתְפֶּק לוֹ מִצֵּד הַדֵּיין מַחְמַת מַחְלַקַת הַפּוֹסְקִים^ח.

ה וְכֵל זֶה בְּשִׁנּוּלָד לוֹ סֶפֶק אַחַר שְׁלֵמֵד^ט, אוֹ בְּדִיעֵבֵד^י, אָבֵל לְכַתְחֵלָה אִסוּר לוֹ לְצִאת בְּבִרְכַת „שֶׁהֶפֶל”, אֶלָּא צָרִיךְ לְבָרַךְ עַל כָּל דְּבַר בְּרִכָּה הַמֵּיחֶדֶת לוֹ^{יא}. וְאִם הוּא עִם הָאֲרִיז^{יב} – יִלְךְ אֲצֵל חֲכָם וְיִלְמְדֵנוּ הַלְכוֹת בְּרִכּוֹת^{יג}.

ו הָיוּ לְפָנָיו פְּרֵי הָאֲדָמָה וּפְרֵי הָעֵץ וּבְרַךְ תַּחֲלָה עַל פְּרֵי הָאֲדָמָה^{יד} – צָרִיךְ לְחֹזֵר וּלְבָרַךְ עַל פְּרֵי הָעֵץ, כִּי לֹא נִפְטַר בְּבִרְכַת „בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה”

לברך „בורא פרי העץ” או „שהכל” – מברך „שהכל”, כדלקמן פ”ו ה”ב (מק פירות). שם הכ”כד (פרי שנימוח לגמרי). וכן כשנסתפק לו אם לברך „בורא פרי האדמה” או „שהכל” – מברך „שהכל”, כדלקמן פ”ו הכ”א (מק מבישול ירקות בחומץ). שם הכ”ד (דיסא של קמניות שנחננו רק מעט). וכן כשנסתפק לו אם לברך „בורא מיני מזונות” או „האדמה” – מברך „שהכל”, כדלקמן הלכה י (גבי אורז מבושל שלא נתמעך).

לט מ”א סי’ רב סק”ו (ממשמעות גמרא ברכות לה, סוע”א והנה”מ הל’ ברכות פ”ח אות ע). שוע”ר שם סכ”ד. לוח פ”א ה”ה.

מ משנה שם מ, א (ועל כולם אם אמר „שהכל” – יצא). הנה”מ שם. שוע”ר שם. לוח שם.

מא רבנו יונה שם כה, א ד”ה מאי. מ”א שם. שוע”ר שם (מי שלא למד – לא יאכל בברכת „שהכל”, כי אינה פומרת הכל אלא כדיעבד, ולא לכתחילה כשאפשר, וזה אפשר לו לילך אצל חכם שילמדנו הלכות ברכות). לוח שם. מב רבנו יונה שם (מי שאינו יודע הברכות) מ”א שם (מי שלא למד). שוע”ר שם (כנ”ל). לוח שם (כבפנים). ואולי רבנו רצה להדגיש בפנים את חומרת אי ידיעת הברכות, שמי שאינו יודע דיני ברכות – הרי הוא גנדר „עם הארץ”.

מג גמרא שם לה, סוע”א (כדי שלא יבוא לידי מעילה). מ”א שם. שוע”ר שם. לוח שם. וראה חד”א מהרש”א שם: „ילך אצל חכם וילמדנו פעם אחר פעם, עד שיהיה בקי בהן”. מד כגון שמין זה של פרי האדמה חביב עליו יותר מהמין של פרי העץ, אבל אם שניהם שווים בחיבות – טוב להקדים ברכת „בורא פרי העץ”, אע”פ שאין חיוב גמור בדבר (לקמן פרק י הלכה ז).

ל משנה ברכות מ, א. טור ושוע”ר סי’ רו ס”א. שוע”ר שם ס”א (הואיל ועיקר האילן הוא מן הארץ). לוח שם ה”ד. לא משנה שם. טור ושוע”ר שם. שוע”ר שם. לוח שם. ואם תיקן עצמו תוך כדי דבור וביד, „בורא פרי האדמה” – יצא (ראה שוע”ר סי’ קיד ס”ח. סי’ תפו ס”א. סי’ תקפב ס”א).

לב משנה שם. טור ושוע”ר שם. שוע”ר שם. לוח שם. לג גמרא שם ע”ב כרבי יוחנן. רי”ף שם. רא”ש פ”ו סי’ כג. שוע”ר שם. שוע”ר שם. לוח שם. אם לקח כוס משקה וסבר שהוא יין והתחיל לברך על דעת לסיים „בורא פרי הגפן”, וראה שהוא מים וסיים „שהכל נהיה בדברו” – יצא, שדברים שבלב אינם דברים לענין זה (ראה שוע”ר סי’ תפט ס”כ). ואם סיים „בורא פרי הגפן”, אם יש לפניו בקבוק יין מוכן לשתייה – ישתה מיד מהיין (שוע”ר סי’ רעא סכ”ח). לד כגון, שאינו יודע לברור על פי הסימן (שוע”ר סי’ רב סכ”ד). לה טור ושוע”ר סי’ שם. שוע”ר סי’ רו ס”א (ויצא ממה נפשך). סי’ רב סכ”ד. לוח שם.

לו אם הוא פרי או לא (לוח שם).

לז רבנו יונה ברכות כה, ב ד”ה וכתבו. רא”ש שם פ”ו סי’ ו. טור סי’ רב. הנה”מ הל’ ברכות פ”ח אות ע (כיון שמסופק כדיעבד דמיו). שוע”ר סי’ רד סי”ג. רמ”א סי’ רב סי”ה. שוע”ר שם סכ”ד. לוח שם.

בשוע”ר שם הוסיף: „ומ”מ אם הוא דבר שיכול לפוטרו בתוך הסעודה – הוא טוב יותר, שאז אין ספק כלל”. אבל כאן השמיטו רבנו. וראה לקמן הלכה יא גבי אורז.

לח לוח שם ה”ה. כלומר, כשנסתפק לו מצד הדין אם לברך „בורא פרי העץ” או „בורא פרי האדמה”, מברך „בורא פרי האדמה”, כדלקמן פ”ו ה”ד (מקחת פירות) וה”ו (עץ שכלה בחורף ורק שורשו נשאר). וכן כשנסתפק לו אם

סדר ברכת הנהנין פרק א

אֵלֵּא בְּשֶׁבֶרְךָ עָלֵינוּ^מ, וְלֹא בְּשֶׁבֶרְךָ עַל פְּרֵי הָאֲדָמָה^מ.

בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִכְרֶךָ סֶתֶם, אֲכָל אִם נִתְכַּוֵּן לְפִטּוֹר בְּבִרְכָתוֹ גַּם פְּרֵי הָעֵץ – יֵצֵא^מ, וְאִפְלוּ לֹא הָיָה פְּרֵי הָעֵץ עֲדִין לְפָנָיו בְּשֶׁבֶרְךָ אֵלֵּא שְׂאֵחַר כֶּךָ הִבִּיאוּ לְפָנָיו^מ.

וַיֵּשׁ חוֹלְקִין עַל זֶה וְאוֹמְרִים^מ שְׂאִפְלוּ נִתְכַּוֵּן לְפִטּוֹר בְּבִרְכַת „בוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה” אֵת פְּרֵי הָעֵץ הַמִּנְחָה לְפָנָיו – לֹא יֵצֵא, וְצָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ „בוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ”. וְלֹא אָמְרוּ שְׂאֵם בְּרַךְ עַל פְּרֵי הָעֵץ „בוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה” יֵצֵא, אֵלֵּא בְּדִיעֵבֶד, בְּשֵׂאֵי אִפְשֶׁר לְתַקֵּן לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ פְּרָאוּי בְּרַכָּה הַמִּיחֲדֶת לוֹ, שְׂאֵם בֵּן תְּהֵא בְּרַכַת „בוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה” לְבִטְלָה, אֲבָל בְּשֵׂאִינָה לְבִטְלָה – הָרִי זֶה כְּלַבְתַּחֲלִילָה, וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ לְתַקּוֹן חֻכְמִים.

לְפִיכָה, לְמַעֲשֶׂה צָרִיךְ לִזְהַר שְׂלֵא לְהִתְכַּוֵּן לְעוֹלָם לְפִטּוֹר פְּרֵי הָעֵץ בְּבִרְכַת „בוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה”, כִּדִּי לְבָרֵךְ לְדַבְרֵי הַפֶּלֶא^{נא}.

ז עַל כָּל אֲכָלִין וּמִשְׁקִין מְבָרְכִים אַחֲרֵיהֶם „בוֹרֵא נִפְשוֹת רַבּוֹת”^{נב}, חוּץ מִן הַפֶּת שְׂמִמְבָּרְכִין אַחֲרֵיהֶם בְּרַכַת הַמְּזוּזָן^{נד}, וְחוּץ מִזֵּי הַמִּינִים שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָּהֶם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם: חֲטָה וְשַׁעוֹרָה וְגִפְן וְתַאנָּה וְרִמּוֹן וְזֵית וְתַמְרָה^{נט}, שְׂמִמְבָּרְכִין

הכל"ו). וכן דעת הצ"צ שם שלא יצא אף בדיעבד.
נב רב פפא ברכות מר, ב ותוס' שם ד"ה עבירנא. מור ושוע"ע סי' רז ס"א. שוע"ר שם ס"א. לוח פ"א ה"ו.
נג לוח שם. היינו מפני חשיבותה, ויש בהן ד' ברכות, ג' ברכות שחיובן מן התורה (על המזון, על הארץ, ועל המקדש), וברכה רביעית (הטוב והמטיב) מדרבנן, כמבואר בשוע"ר סי' קפו ס"א וסי' קפט ס"א. וראה שוע"ר סי' קסח ס"ח „שמן התורה היה די בברכה אחת „מעין ג'", שהרי לא נאמר בתורה אלא פעם אחת (דברים ח, י): וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך, ודרשו מפרסוק זה לברך על המזון ועל הארץ ועל המקדש, ודי בברכה אחת לכולם, אלא שחכמים תקנו (מפני חשיבות הלחם) לברך על כל אחד בפני עצמו". וראה לקמן פרק ב הלכה א ובהערות. ואם בירך „על המחיה" במקום ברכת המזון – לא יצא י"ח, מפני שאין בה ברית ותורה (אג"ק ח"ד ע' כד. וראה גם שוע"ר סי' קפו ס"ד).
נד דברים ח, ח. „ודבש" פירושו תמרים (לקמן פ"י ה"ט).

מה על פרי העץ עצמו, כדלעיל הלכה ד.
מו רש"י ברכות מא, א ד"ה אבל. רשב"א שם ד"ה רבי. רבנו יונה שם כח, ב ד"ה אבל. לבוש סי' רו ס"ד. שוע"ר שם ס"ב.
מז רבנו יונה שם. כל בו סי' כד (יט, סוע"ד). שו"ע שם ס"ב. לבוש שם. שוע"ר שם. וראה גם לקמן הלכה טו.
מח מ"ז שם סק"ב (ע"פ רבנו יונה שם). אליה רבה שם סק"ב. שוע"ר שם.
מט לקוטי פרי חדש סי' רו ס"ב בדעת רש"י ותוס' ברכות מא, א ד"ה אבל. חדושי אנשי שם בדעת רבינו יונה שם. וראה חידושי צמח צדק י, א ואילך.
נ אפילו אם פרי העץ מונח לפניו.
נא ראה גם פרי מגדים סי' רו משב"ז סק"ב. ואם נתכוין לפטור – יצא (קצוה"ש סי' מט ס"ד). אך לכאורה משמעות לשון אדה"ז „כדי לברך לדברי הכל" משמע שגם בדיעבד לא יצא, ויש לו לברך על העץ (אף שאינו „לדברי

אחריהם ברכה אחת מעין ג' ברכות^נ, וכן על תיני היוצא מן הגפן^נ.

וכסמין מין חפה, ושבלת שועל ושיפון מין שעורה^ט, והם^ט הנקראים דגן סתם בכל מקום^ט.

ח אין מברכין „בורא מיני מזונות“ על הדגן ולא לאחרי „מעין ג'“ אלא בשאובלו בדרך אכילתו^ס, כגון תבשיל הנעשה מקמח^{סא}, או דגן עצמו שנחלק^{סב} לשנים או לשלשה ויותר^{סג} ונתבשל במים או בשאר משקים^{סד}, וזו היא הנקראת דיסא בכל מקום^{סה}, או אפלו לא נחלק רק שהוסרה קלפתו ודרפו להאכל כד מבשיל, כגון הריפות של שעורים^{סו}. ויש אומרים^{סז} עד שיתמעכו וידבקו הנרעינים זה לזה מרב הבשול.

אבל אם הוא שלם שלא הוסר קלפתו ולא נתמעד – אינו מברך אלא

דיסא : Porridge. הריפות של שעורים: תבשיל העשוי משעורים שהוסרה קליפתן (Grits).

ט"ז שם. מ"א שם סק"א.

ס תוס' ברכות לו, א ד"ה הכוסם. וראה גם שוער ס' רב ס"ב. לוח פ"א ה"ז.

סא ברכות לו, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"ג ה"ד. לוח שם. וראה גם לקמן פרק ז הלכה ז.

סב ע"י כתישה (לקמן פ"ז ה"ז).

סג ברכות לו, א ורש"י ד"ה חילקא וד"ה מרגים וד"ה זרז וד"ה ערסן. לוח שם.

סד לוח שם. וכדלקמן הלכה ט.

סה לוח שם (שקורין קאשע).

סו מ"א ס' רח סק"ב בדעת הרמב"ם שם. לוח שם.

סז מ"א שם בדעת רבינו יונה ברכות כו, רע"א ותוס' שם לו, א סוף ד"ה הכוסם, ושוע' שם ס"ב. לוח שם (אך שם לא הביא זה בשם יש אומרים, אלא כהמשך אחד: „או אפילו לא הוסרה קליפתו, אלא שנשלק עד שנתמעך יפה ונדבקו הנרעינים זה לזה מרוב בישול“).

והעיקר כדעה הא', כדמשמע מהמשך דבריו שדוקא „שלא הוסר קליפתו ולא נתמעד“ – יברך „בורא פרי האדמה“. אבל אם הוסר קליפתו – יברך „בורא מיני מזונות“ אף שלא נתמעד. וראה גם לקמן פ"ז ריש ה"ז.

אך הברה"ש ס' מח סק"ב כתב: נראה שאת ה"יש אומרים" אלו הביא לחומרא שלכתחילה יש לחוש לדבריהם, שאם לא נתמעכו לא יאכל מהם אלא בתוך הסעודה, כדי שלא להכנס בספק „בורא מיני מזונות“ „בורא פרי האדמה“.

נה חכמים במשנה ברכות מד, א. ריב"ל בגמרא שם. מור ושוע' ס' רח ס"א"ב. לוח שם. מתוך חשיבותן שנשתבחה בהן ארץ ישראל (מור ומ"ז שם סק"א).

„ברכה אחת מעין ג' ברכות“ היינו, ברכה אחת הכוללת בתוכה ג' ברכות שבברכת המזון (שהן: מזון, ארץ ישראל ובית המקדש). ואחרי שהחכמים הוסיפו ברכה רביעית (המזב והמטיב) בברכת המזון – מוסיפים גם בברכת „מעין ג'“ מעין ברכה רביעית, וזהו שאומרים בסוף ברכת מעין ג' „כי אתה ה' טוב ומטיב לכל“. ומה שקורין אותה „מעין ג'“ ולא „מעין ד'“, כיון שתחילת התקנה היתה כנגד ג' ברכות שמן התורה (לבוש ס' רח ס"י).

וראה שוער ס' קסח קו"א סק"א שפוסק כדעה שברכת „מעין ג'“ היא מדרבנן.

נו רי"ף שם לב, א. רמב"ם הל' ברכות פ"ה ה"ב. מור ושוע' ס' רח ס"א. לוח שם. שקבעו לברך עליו באופן מיוחד „על הגפן“, ולא לכלול אותו בברכת „על העץ“, כיון שגם ברכתו הראשונה היא ברכה פרטית „בורא פרי הגפן“ (מ"ז ס' רח סק"ד. וראה לקמן פ"ז ה"ט). ולענין השמן היוצא מן הותים, ראה לקמן פ"ז ה"א.

נז פסחים לה, א. רש"י ברכות מד, א ד"ה חמשת. רמב"ם הל' ברכות פ"ג ה"א. מור ריש ס' רח (שהם גם כן חשובים, שנשתבחה בהם ארץ ישראל). מ"ז שם סק"ב (כנ"ל). לוח שם.

נח חמשת מיני דגן אלו.

נט פסחים שם. רש"י ברכות שם. רמב"ם שם. מור שם.

לה סדר ברכת הנהנין פרק א

„בורא פרי האדמה“^{סח}, ולאחריו „בורא נפשות רבות“, ולא „מעין ג“^{סט}, כי לא נשתבחה ארץ ישראל באכילה זו. ויש מסתפקים בזה^ע אם לברך אחריו „בורא נפשות רבות“ או „מעין ג“^{סז}, ומספק זה אומרים שאין לאכל ממנו בשעור כי אם בתוך הסעודה. ונכון לחש לדבריהם לכתחלה^{עב}. אבל אם ארע שאכל שלא בתוך הסעודה – יברך „בורא נפשות רבות“^{עג}.

ט קמח של אחד מחמשת מיני דגן ששלקו וערבו במים או בשאר משקים^{עד}, אם נעשה רך וקלויש כל כך עד שאינו ראוי אלא לשתייה^{עה} ולא לסעד הלכ כלל – אינו מברך עליו אלא „שהכל“^{עו}. אבל אם הוא עב קצת שהוא ראוי לאכילה ולסעד הלב, אף על פי שאינו עב לגמרי שיהא ראוי ללעס^{עז} – מברך עליו „בורא מיני מזונות“, ולאחריו „מעין ג“^{עח}.

י דחן הרי הוא בשאר מיני קמניות^{עט}, ומברכין עליו „שהכל“, בין על הפת^פ בין על התבשיל הנעשה מקמחו^{פא}.

כשיעור: כזית.

עו ברכות לח, א. תוס' שם ד"ה והא, בשם הלכות גדולות ברכות פ"ו (ז, א). טור וש"ע סי' רח ס"ג. שוע"ר סי' רב ס"ג. סי' רד ס"ד. סי' ריב ס"ד. לוח שם. וראה גם לקמן פרק ג הלכה י. פרק ז הלכה יט.

ולאחריו מברך „בורא נפשות“.

עז ראה שוע"ר סי' קנח ס"ח: „שאין דרך בני אדם לנמעה ולבלוע בבת אחת בלי היפוך בלשון כלל, שזו דרך שתיה היא, אלא דרכה להפכה מעט בלשון עד שתגיע לבית הבלעה, שזו היא דרך אכילה“.

עח מ"א סי' רח סק"ח. לוח שם. וראה קצות השלחן סי' מוח ס"ז: „ובספק מברך „שהכל“, ואם בירך „בורא מיני מזונות“ – יצא. ולענין ברכה אחרונה בספק – ראה לקמן הלכה יט.“

עט שברכתם „האדמה“ כשבישל אותם שלמים, וכדלקמן פ"ז הכ"ד.

פ רי"ף ברכות כו, א. רמב"ם הל' ברכות פ"ג ה"י. שו"ע סי' רח ס"ח. לוח שם.

פא לוח פ"א ה"ט. אבל אם בישלם כשהם שלמים – ברכתם „בורא פרי האדמה“ כשאר מיני קמניות שנכתשו שלמים. וראה לקמן סוף פרק ז בתבשיל של דוחן שנכתש ונמחן רק קצת.

סח ברכות לו, א. ואפילו אם בשלו – תוס' שם. רמב"ם שם ה"ב. טור וש"ע שם ס"ד. והטעם ראה לקמן פ"ז ה"ז: „חמשת מיני דגן אין דרך אכילתם על ידי בישול כשהם שלמים ועומדים בעינם, אלא לעשות מהם פת או תבשיל לאחר שנכתשו או נמחנו, שמפני זה אין מברכים עליהם בורא מיני מזונות מפני חשיבותם אלא לאחר שנכתשו או נמחנו, שהוא דרך אכילתן (כמו שנכתב בפרק א)“.

סט הלכות גדולות ברכות פ"ו (ז, א). רמב"ם הל' ברכות פ"ג ה"ב. ר"ת בתוס' ברכות שם ד"ה הכוסס (אחרי חזרה). דעה א' בטור וש"ע סי' רח ס"ד. לוח שם.

ע ירושלמי ברכות פ"ו ה"א. ר"י בתוס' שם. ר"ש פ"ו סי' טו. הובא בטור וש"ע שם. לוח שם.

עא אבל לענין ברכה ראשונה, גם לדעה זו מברכים עליה „בורא פרי האדמה“.

עב ב"י סי' רח ד"ה ובברכה אחרונה. ב"ח שם ד"ה ומ"ש והתוספות. אליה זומא שם סק"א. אליה רבה שם סק"ה. לוח שם.

עג כנסת הגדולה סי' רח וסי' רי בהגהות הטור. מ"א סי' רח סק"ו. אליה זומא ואליה רבה שם. לוח שם.

עד לוח פ"א ה"ח (כמו שקורין קלאה"ע או קוואש"ע).

עה לוח שם (כמו שכתב). שוע"ר סי' רד ס"ד. וראה גם לקמן פרק ז הלכה ג.

אָבֵל הָאָרוֹ, אִם בְּשָׁלוֹ עַד שְׁנַת־מַעֵד, או שְׁמַחְנוּ וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ פֶת – מְבָרֵךְ עָלָיו „בּוֹרֵא מִיְיָ מְזוֹנוֹת”¹⁹, אָבֵל לְאַחֲרָיו מְבָרֵךְ „בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת”²⁰. וְיֵשׁ אוֹמְרִים²¹ שְׁאֵפְלוּ לֹא נִתְמַעַד בְּבִשּׁוֹל מְבָרֵךְ עָלָיו „בּוֹרֵא מִיְיָ מְזוֹנוֹת”. וּמִסְפֵּק²² רָאוּי לְבָרֵךְ עָלָיו „שֶׁהַכֹּל” בְּשֵׁהוּא שְׁלֵם²³. וְאִם בְּרֵךְ עָלָיו „בּוֹרֵא פְרֵי הָאֲדָמָה” – יֵצֵא, מֵאַחַר שֶׁהוּא שְׁלֵם²⁴.

יֵא מְנַהֵג הָעוֹלָם שְׁמִפְרָשִׁים אֶרֶז – רִי”ו, דִּחָן – הִיר”ז²⁵. אָבֵל יֵשׁ מְפָרָשִׁים²⁶ אֶרֶז – הִיר”ז, דִּחָן – רִי”ז²⁷. לְפִיכָךְ, יֵרֵא שְׁמַיִם לֹא יֵאבֵל בֵּין אֶרֶז בֵּין דִּחָן (מְבִשֵׁל²⁸), בֵּין שְׁלֵם בֵּין נִתְמַעַד, כִּי אִם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה²⁹. וּכְשֶׁאוֹכֵל שְׁלֵא בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה³⁰ – יְבָרֵךְ „שֶׁהַכֹּל” עַל כֻּלָּם³¹.

יב בְּבִרְכָה „מַעֲיֵן ג” שֶׁל פְּרוֹת מְזו’ הַמִּיָּנִים חוֹתְמוֹן בְּחוּץ לְאַרְץ „עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפְּרוֹת”³², וּבְאַרְץ יִשְׂרָאֵל „עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרוֹתֶיהָ”³³. וְאֵפְלוּ פְּרוֹת

אורז ריי”ז: זהו גם מה שמקובל כיום כאורז (Rice). דוחן היר”ז: מין ממיני הזרעונים, הנקרא בערבית "דוכון" (Millet).

הדוחן (היר"ז, כפירוש מנהג העולם) – מעמידים בזה על עיקר הדין (המובא בהלכה י) שברכתו "שהכל" לכתחילה. וראה גם לקמן פרק ז הלכה כד.
צב של"ה וי"א שם (לענין נתמעד). ב"ח שם ד"ה ועל פת וי"ז שם סקי"א (גם לענין שלם). לוח שם.
צג משמעות לשונו דקאי גם על ירא שמים, אם בא לאכול שלא בתוך הסעודה.
צד של"ה שם. מ"ז שם. מ"א שם. לוח שם. ואין צריך להחמיר לקחת דבר שברכתו "מוזנות" ודבר שברכתו "האדמה" ודבר שברכתו "שהכל" ולפטר בזה את האורז ממה נפשך, כמו שכתבו כמה מהאחרונים, משום שאז: (א) אינו מברך את הברכה על דבר שעיקר רצונו לאכול (אלא על דברים אחרים), (ב) על פי הכלל המובא לעיל בהלכה ד, במקרה כזה של מחלוקת הפוסקים ברכת האורז היא "שהכל" (ולא שאר ברכות). ומה שהחמיר תחילה לאכול בתוך הסעודה, יש לבאר בכמה אופנים ואכ"מ.
צה וכן על פירות חוץ לארץ שהובאו לארץ ישראל (אלה רבה סי' רח סקי"ח. קצוה"ש סי' ס"ב). ואם חתם "על הארץ ועל פירותיה" – צ"ע אם יצא (בר"ש סי' ס סקי"ח).

צו ברכות מז, א. טור וש"ע סי' רח ס"י. בלוח שם לא הביא דין זה.
וכן סמוך להתייחס הברכה צריך לומר, "ונודה לך על הארץ ועל פירותיה" (בר"ש בהוספות לסי' ס). ואם חתם "על הארץ ועל הפירות" – יצא (בר"ש סי' ס סקי"ח).
יש לציין שבנוסף סידור רבנו לא הוכיר נוסח הברכה על פירות ארץ ישראל, והמעם בפשטות הוא משום שהסידור

פב האורז נקרא מוזן כי הוא משיבוע וסועד הלב (רא"ש שם פ"ו סי' ח). אבל אם לא נתמעד – ברכתו "בורא פרי האדמה" לדעה זו (מ"ז שם סקי"ח).
פג ברכות לו, א"ב. רי"ף ורכ"ב שם. ש"ע שם ס"ז. לוח שם.
המעם שאין מברכים אחריו "מעין ג", כיון שאינו מו' המינים שנשתבחה בהן ארץ ישראל (רש"י ברכות לו, א ד"ה ולא. רא"ש שם).
פד רבנו יונה ברכות שם ד"ה והפת. ב"י שם ד"ה ומכל מקום. מ"א שם סקי"א. לוח שם.
פה כשלא נתמעד, אם ברכתו "האדמה" כדעה הא' או "מוזנות" כדעה הב'.
פו הלכות קמנות ח"א סי' כו. לוח שם. וכפי הכלל שקבע לעיל בהלכה ד.
פז מ"ז סי' רח ס"ק ח. וראה ברה"ש סי' מט סקי"א: משמע, דאם אינו שלם אלא נתמעד, שברכתו "בורא מיני מוזנות", וכורך זו "האדמה" – לא יצא.
פח תוס' ברכות לו, א ד"ה רש"י פירש. ב"י רח ד"ה ומ"ש רבנו וכ"כ גאון. לבוש שם סעי' דה. מ"ז שם סקי"א. מ"א שם סקי"ט. לוח פ"א ה"י.
פט רש"י ברכות שם ד"ה אורז. מהר"ל ליקוטים (ע' תריח) ובהל' אפיית מצות (ע' ס) ובהל' מאכלות אסורות בפסח (ע' קלד). של"ה שער האותיות דיני ברה"נ כלל ג אות ב. מ"ז ומ"א שם. לוח שם.
צ כלומר, לפי דעתם מה שנקרא אורז בפי העולם הוא דוחן, ואז ברכתו "האדמה" לעולם, כדלעיל הלכה י.
צא לוח שם. ומשמע מזה דפת או תבשיל העשוי מקמח

ארץ ישראל שיצאו לחיץ לארץ חותמין לאחריהם „על הארץ ועל פרותיה“¹³.

יג אכל פרות משבעת המינים ואכל מיני מזונות ושטה יין – יכלל הפל בפרכה אחת, ויקדים המחיה, ואחר כך הגפן, ואחר כך פרי העץ¹⁴, ויאמר כך: „על המחיה ועל הפלפלה, [ו]על¹⁵ הגפן ועל פרי הגפן, ועל העץ ועל פרי העץ, ועל תנובת השדה, ועל ארץ המדה כו“¹⁶, וחותרם: „ונודה לך על הארץ¹⁷ ועל המחיה ועל פרי הגפן ועל הפרות¹⁸, ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה ועל פרי הגפן והפרות“¹⁹.

יד אכל פרות מז' המינים ואכל תפוחים וכיוצא בהם²⁰ – אין צריך לברך „בורא נפשות רבות“ על התפוחים, לפי שהם בכלל ברכת „על העץ

ברכות פ"ח המ"ו. רשב"א שם ד"ה ולענין, בשם רב האי ור"ח. רא"ש שם פ"ו ס' מב בשם ר"ח. מור ס' רח בשם בה"ג. שו"ע שם ס"ב. לוח פ"א הי"א. סידור רבנו שם. קא ואין כאן חתימה בשתים, דהארץ היא המוציאה את המחיה והפרות (תוס' שם). קב כרי שיהיה מעין חתימה סמוך לחתימה (מור בשם ספר המצות. סמ"ק ס' קנא ע' קח). קג תוס' שם (ועל הפירות). רא"ש שם (ועל הפירות). מור ושו"ע שם (ועל הפירות). לוח שם. סידור שם. במעט נוסח רבנו בחתימה לומר „והפירות“, ראה ב'התקשרות' גליון תרד שהוא משום החשש שלא יהיה חותרם בשתים, כיון שישנם דעות (ראה דעה א' בשו"ע ס' רח ס"א ובמ"ז שם סק"ד) שעל היין חותרם „ועל הפירות“, ואף שרבנו עצמו לא ס"ל כן, עכ"פ חשש לדעתם לענין שלא לחתום „ועל פרי הגפן ועל הפירות“, אלא בהשמטת „ועל“, כך ש„והפירות“, הוא המשך „ועל פרי הגפן“, ולא חתימה נוספת.

וכן אם שתה יין ואכל פירות משבעת המינים (אפילו ענבים) – יכלול אותם יחד (כדלקמן הלכה טו), ויאמר: „ונודה לך על הארץ ועל פרי הגפן ועל הפירות, ברוך אתה ה' על הארץ ועל פרי הגפן והפירות (ולא ועל הפירות)“ (ספר המנהגים ע' 23).

ע"פ האמור לעיל הרי רק אחרי „ועל פרי הגפן“ (היינו ששתה יין) – יאמר „והפירות“, אבל אחרי „ועל המחיה“ (היינו שאכל מיני מזונות) – יחתום „ועל הפירות“, ולא „והפירות“.

ואם הפירות מארץ ישראל יחתום „ופירותיה“.
קד מפירות האילן, אבל לא מפירות הארמה. ואם הוא פרי שלדעה אחת (מהדעות הנזכרות לקמן פ"ו ה"ו) ברכתו „העץ“, יש לומר שיצא בדיעבד. ולכאורה לכתחילה יש לו לברך תחילה „בורא נפשות“ על הפרי הווא, ורק אח"כ מעין ג' על פירות ו' המינים, כדי להרבות בברכות הצריכות.

חבר עבור בני חו"ל, ולכן לא הזכירו, וכמו שלא הזכיר נוסח הזכרת יו"ט בתפלת מוסף של ימים טובים בארץ ישראל. והנה בברכי יוסף ס' רח סק"י כתב (בשם כפתור ופרח פ"י ושו"ת הלכות קמנות ח"ב ס' נה) שעל מיני מזונות של ארץ ישראל חותרם „על הארץ ועל מחיתה“. ובשו"ת הלכות קמנות שם נזכר גם המנהג שעל יין של ארץ ישראל חותרם „על הארץ ועל פרי גפנה“. וכן משמעות הברכי יוסף שם סק"ב. והובא כן למעשה בס' ארץ ישראל להגרי"מ מוקצינסקי ג' ס"א. אבל בבדה"ש שם כתב לדיוק דמדלא הזכיר אדה"ז מזה כאן, משמע דס"ל דאין חילוק בין ארץ ישראל לחו"ל אלא בברכת הפירות. ועל כך העיר כ"ק אדמו"ר ז"ע באג"ק חמ"ו ע' תלט שזע"ג אם יש יסוד לדברי בדה"ש אלו, כי אדה"ז ממעט להביא דינים שלא נתפרשו בספרים שלפניו, וכפרט אותם שאינם רגילים „במדינתנו“ (=רוסיה), וראה בספי תשובות ס' רח אות טו ובהערות המנהג בזה בארץ ישראל.

צז רשב"א ברכות שם ד"ה ולענין, בשם רבינו הננאל ריטב"א ד"ה אלא אפוך. שו"ע שם. וראה ב"ה שם ד"ה ומ"ש ובני, שכן הוא גם דעת רבינו יונה.

ואם אכל פירות של חיץ לארץ ופירות ארץ ישראל (כשיעור כוית מכל מין) – היה ראוי לחתום „על הארץ ועל פירותיה (ועל הפירות)“, אך צ"ע למעשה (בדה"ש שם).

צח לפי סדר חשיבותם, כדלקמן פרק י הלכה יג. ומה שכתב בתחלה „אכל פירות משבעת המינים ואכל מיני מזונות ושטה יין“, לא בא לומר לנו סדר האכילה, כי ע"פ סדר האכילה צריך להקדים מזונות ואח"כ יין ואח"כ פירות, כמבואר שם, אלא כיון שכאן מיידי בדיני פירות מז' המינים לכן הזכירו תחילה. אלא שצ"ע שגם בסידור רבנו (לפני ברכת מעין ג') הקדים אכילת פירות, אף שמיידי בדיני ברכת מעין ג' בכללות. ואולי שם זהו משום שלא רצה לשנות מלשון הלכה זו.

צט כ"ה בסידור רבנו שם.

ק תוס' ברכות מד, א ד"ה על, בשם ר"ח. רמב"ם הל'

סדר ברכת הנהנין פרק א

ועל פרי העץ^{ק"ה}. אבל אם אכל תפוחים ושתה יין – צריך לברך „בורא נפשות רבות“ על התפוחים^{ק"ו}, ואפילו חתם „על הארץ ועל הפרות“^{ק"ז}.

אבל אם אכל ענבים או צמוקים ושתה יין וברך „על הגפן ועל פרי הגפן“ – נפטר מברכת „על העץ“, לפי ש[ג]ם הם „פרי הגפן“^{ק"ח}.

מז במה דברים אמורים^{ק"ט}? בשנתפנו לפטרים, אבל בסתם אינו פוטרם^{ק"י}, הואיל וברכתם המיוחדת להם אינה „פרי הגפן“ אלא „פרי העץ“^{ק"יא}. לפיכך^{ק"יב}, לכתחלה לא יתפנו לפטרים בברכת „על הגפן“, אלא יכלל אותם בפירוש^{ק"יג}, כמו שנתפאר^{ק"יד}.

מז וכן בברכה ראשונה, לא יתפנו בברכת היין לפטור גם הענבים או הצמוקים, אלא יברך עליהם ברכה המיוחדת להם^{ק"טו}. ואם נתפנו לפטרים^{ק"טז}, או שטעה וברך על הענבים או הצמוקים „בורא פרי הגפן“^{ק"יז} – יצא.

יז ברכת המזון אינה פוטרת „מעין שלש“^{ק"יח}, שאם אכל פרות מזי המינים^{ק"יט} לפני הסעודה להתענג בלבד^{ק"כ}, ולא פדי לפתח בני מעים

קה רמב"ם שם הט"ו. רא"ש שם. טור ושו"ע שם סי"ג. לוח פ"א הי"ב.

ולכן גם כשאכל תפוחים לבד וברך במעות „על העץ ועל פרי העץ“ – יצא י"ח (קצוה"ש סי' ס"ג).

קו רא"ש שם. טור ושו"ע שם. לוח שם.

קז ב"ח שם ד"ה כתב אדוני, לדעת הרא"ש שם (כיון שבפתיחת הברכה לא הזכיר פירות). מ"א שם סקכ"א.

לוח שם.

אבל די חובת ברכה אחרונה על היין יצא, ואפילו אם טעה גם בפתיחה ואמר „על העץ ועל פרי העץ“ – יצא ידי חובת ברכה אחרונה על היין, כמו שיצא ידי ברכה ראשונה אם בירך על היין „בורא פרי העץ“ (ברדה"ש שם סק"ו).

קח ב"י שם ד"ה ומ"ש ומכל מקום (ממשמעות הטור שם בשם הרא"ש). לבוש שם סט"ו. מ"ז שם סק"ו. מ"א שם סקכ"ג. לוח שם הי"ג.

קט ש"על הגפן" פוטר ענבים וצמוקים.

קי אפילו בדיעבד.

קיא ב"י שם. מ"ז שם. מ"א שם. לוח שם.

קיב כיון שלענבים יש ברכה המיוחדת להם.

קיג טור שם בשם הרא"ש. שו"ע שם סי"ד. לוח שם. ויאמר: „על הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ“.

וכן בחתימה.

קיד לעיל הלכה יג.

קטו טור ושו"ע שם. לוח שם הי"ד.

קטז ב"י שם. לבוש שם. מ"ז שם. מ"א שם. לוח שם.

בב"י שם כתב שזהו ע"פ הדעה האומרת (הובאה לעיל הלכה ו דעה ראשונה) לענין אם בירך „בורא פרי האדמה“ על פרי העץ – יצא, אבל מזה שרבנו הביא זאת כאן בסתם (ללא חולק) משמע שזהו לדברי הכל, ונראה לומר הטעם, משום שהענבים והיין הם מין אחד, משא"כ פרי האדמה ופרי העץ הם שני מינים (ביאור סדר ברה"נ הי"ד הערה 3). ויתרה מזו „הגפן“ כולל ענבים.

קיז טור ושו"ע שם סט"ו. לוח שם.

קיח מלבד מיני מזונות ותמרים ויין, כדמפרש לקמן.

קיט רבנו יונה ברכות ו, סוע"א. רא"ש שם פ"א סי' יד. ר"ן פסחים כד, רע"ב. שו"ע סי' רח סי"ו. לוח פ"א

הט"ו.

קכ והוא שאין דעתו לפטור כאכילה זו מברכה ראשונה את הפירות שיבאו בתוך הסעודה, אבל אם דעתו לפטור את הפירות שבתוך הסעודה, אזי כשם שברכת המזון פוטרת את הפירות שבתוך הסעודה – כך היא פוטרת את הפירות שלפני הסעודה אפילו לכתחילה (ראה שוע"ר סי' תענ סי"ו. קצוה"ש סי' לא סי"ג).

להמשיך הלב לאכילה (שאז הם נפטרם בברכת המזון כמו שיתבאר בפרק ד' קכא), ושכח ולא ברוך לאחריהם רקב ולא נזכר עד אחר ברכת המזון – צריך לחזור ולברך "על העץ כו" (ואין צריך לומר פרות שאינן משבעת המינין ושאר אכלין ומשקין שברכה שלאחריהם היא "בורא נפשות רבות", שאינן נפטרם בברכת המזון רקב).

חיוץ מן התמרים רקב והנין רקב, שנפטרם בדיעבד רקב בברכת "הנין" שבברכת המזון רקב, לפי שהם סועדים הלב גם בן רקב. וכן חמשת מיני דגן שאכלן לפני הסעודה – נפטרם בברכת המזון בדיעבד רקב. אבל לכתחלה אם נזכר קדם ברכת המזון – צריך לברך תחלה "על המחיה" קדם ברכת המזון רקב, וכן ברכת "על העץ" על התמרים רקב, ו"על הגפן" על היין שלפני הסעודה רקב, אם אינו שותהו פרי לגרו ולהמשיך הלב לאכילה, כמו שיתבאר בפרק ד' קלב.

היא במקום "על הגפן" או "על העץ" של תמרים (לוח שם, וכתיוקן הנוסח המובא בברכה"ש שם).

קכח ברכות יב, א (גבי תמרים "מזון זיני"). שם לה, ב (גבי יין "חמרא סעדי"). וראה שוע"ר סי' קעד ס"ט שממעם זה ברכת המזון פומרת את היין שבסעודה מברכה האחרונה אפילו לכתחילה.

קכט ר"ן שם. באר הגולה סי' רח סי"ו. אבן העזר סוס"י רח. לקוטי פרי חדש סי' רח סי"ו.

בלוח פ"א הי"ז כתב זאת בשם: "יש אומרים", וסיים "וטוב לחוש לדבריהם לספק ברכות". וראה קצות השלחן שם שיוצא אפילו בברכת "הנין" לברו.

קל ראה גם שוע"ר סי' קסח סוס"ח. וראה לקמן פ"ב ה"ד. **קלא** אבן העזר שם (מירושלמי ברכות פ"ו ה"ה). לוח שם המ"ו (על התמרים שלפני הסעודה, אבל לא על התמרים שאחר הסעודה).

קלב שוע"ר סי' קעד ס"ו. וראה גם לקמן פ"ד הי"ב והי"ג. והוא שאין ברעתו לשתות יין בתוך הסעודה (שוע"ר שם), וגם אין בכונתו לברך ברכת המזון על הכוס (לקמן פ"ד הי"ב).

אבל יין שאחר הסעודה נפטר בברכת המזון אפילו לכתחילה (שוע"ר סי' קעד ס"ט). וראה לוח שם (אבל לא על היין שלפני ואחרי הסעודה).

קלג שאז נפטר בברכת המזון אפילו לכתחילה (שם הי"א). משא"כ כששותה שלא על מנת לגרו, כמו בין הבדלה (שם הי"ב). וכן כאכילת פרפראות שלפני הסעודה, תלוי אם אוכלם לתענוג או לגרו ולהמשיך הלב לסעודה (שם הי"ג).

קכא הלכה יג.

קכב בלוח שם; וטעה ובירך ברכת המזון, אך רבנו לא העתיקו כאן כיון שאינו מצוי (ע"פ ברה"ש סי' ס סק"ט).

קכג מ"ז סי' קעד סק"ט. סי' קצו סק"ב. סי' רח סק"ח. שוע"ר סי' קעד סוף ס"ו. וראה גם שוע"ר סי' קצו ס"ה. סי' רטו ס"ה.

אלא אם כן אכל מהם לפני הסעודה על מנת לפתוח בני מעים, שאז נפטרם בברכת המזון (לקמן פ"ד הי"ג), והוא הדין ליי"ש, משא"כ שאר משקין (לקמן שם הי"א בסופה). **קכד** ברכות יב, א. רבנו יונה שם. רא"ש שם פ"א סי' יד. שוע"ר סי' רח סי"ו. שוע"ר סי' קעו ס"ו. שוע"ר סי' קצו ס"ה. לוח שם.

קכה רבנו יונה שם בשם חכמי צרפת. רא"ש שם. שוע"ר שם. שוע"ר סי' קעד ס"ו. סי' קצו ס"ה. לוח שם. וראה גם לקמן פ"ד הי"ב (במצע"ג).

קכו לאחר שכבר בירך ברכת המזון, אבל לא לכתחילה (אבן העזר סוף סי' רח), וכדלקמן.

קכז ראה גם לקמן פרק ד הלכה יב.

וכן אם טעה ובירך ברכת "הנין" לברכה במקום "מעין ג" – יצא, אע"פ שלא אמר מעין הארץ וירושלים (לוח שם), ולכן אם הבחין בטעותו אחר שסיים ברכת "הנין" – אין לו לפסים את שאר הברכות (קצוה"ש סי' ס"ה). ורבנו לא העתיק כל זה בסידורו כאן מפני שאינו מצוי (ברה"ש שם. תורת מנחם).

טעה וזכר קודם שחתם ברכת "הנין" – לא יחתום, אלא יתחיל מיד, ויעל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו כו", ויסיים בברכת "מעין ג", וברכת "הנין" שבירך

סדר ברכת הנהנין פרק א

יח ברכת "על המחיה" אינה פוטרת ברכת "בורא נפשות רבות", כגון אם אכל דגים וכשר ודגים, אף על פי שמשביעין קצת קמ"ד – אינן בכלל "מחיה" קמ"ה. וכן ברכת "בורא נפשות רבות" אינה פוטרת "מעין ג" קמ"ו.

יט לפיכך, כל דבר שנסתפק בברכתו אם הוא "מעין ג" או "בורא נפשות רבות", ורוצה לאכלו שלא בתוך הסעודה – יאכל עמו דבר שברכתו "בורא נפשות רבות" ודבר שברכתו "מעין ג" מאותו המין שנסתפק בו קמ"ז, כגון אם מסתפק בתבשיל אם ראוי לברך אחריו "על המחיה" או "בורא נפשות רבות" קמ"ח – יאכל מיני מזונות ודבר אחר שברכתו "בורא נפשות רבות" כדאי, ויברך "על המחיה" ו"בורא נפשות רבות", ופטר תבשיל זה ממה נפשך קמ"ט.

כ ואם מסתפק בפרי אם הוא משבעת המינים – יאכל פרי אחר שהוא משבעת המינים כדאי, ויברך "על העץ ועל פרי העץ" ויצא גם על פרי זה ממה נפשך קמ"ט, ואין צריך לדבר אחר לברך עליו "בורא נפשות רבות" קמ"א.

אבל אם אין לו פרי אחר קמ"ב – אין לו תקנה על ידי שישתה יין ויברך "על הגפן", או לאכל תבשיל מחמשת המינים ויברך "על המחיה", ולכלל "על העץ ועל פרי העץ" ב"על הגפן" או ב"על המחיה" על הספק קמ"ג.

שברכתו "מעין ג" (דהיינו פירות מז' המינים או יין) ויכלול בברכת "מעין ג" שעל הפירות או על היין גם "על המחיה" מחמת הספק (מלבד "בורא נפשות" על דבר אחר שברכתו "בורא נפשות", כמבואר בפנים), כדלקמן הלכה כ' גבי ספק בפרי.

ואם אין לו דבר אחר שברכתו "מעין ג" לכוללו בברכתו – לא יברך אחריו כלל "מעין ג" ולא "בורא נפשות", אלא אם כן יש לו דבר אחר לברך אחריו "בורא נפשות" (לוח שם ה"כ. אבל רבנו השמיטו כאן).

קמ ראה אליה רבה סי' רח סק"ז. לוח שם ה"ט. וברע"ל הלכה יד.

קמא לוח שם.

קמב מ"ז שם (בדעת השו"ע כסי' רח סי"ח).

קמג תרומת הדשן סי' ל. שו"ע ורמ"א שם.

קלד הדגים והבשר.

קלה מור סי' רח בשם הרא"ש. ב"י שם ד"ה ואני. שו"ע שם סי"ג. לבוש שם סי"ג. לוח פ"א הי"ז (אע"פ שזוין ומשביעין – אינן בכלל "מחיה").

וראה בלוח שם שיש אומרים שהמרים ויין נפטרים בדיעבד בברכת "על המחיה". אך רבנו השמיטו כאן.

קלו לבוש סי' רח ס"ד וסי"ז (שהרי אינה חשובה כמורה). מ"ז ומ"א סוף סי' רח. לוח פ"א הי"ח.

קלז שו"ע סי' רב סי"א. מ"ז סי' רח סק"ט. לוח פ"א הי"ח.

קלח ראה לדוגמא לעיל הלכה ט.

קלט לוח שם. וראה גם לקמן פ"ג ה"ב. פ"ז הי"ג.

ואם אין לו אחד מהם – לא יאכל אלא בתוך הסעודה (משמעות דבריו בהלכה כ).

ואם אכל שלא בתוך הסעודה – אוי יאכל או ישתה דבר

לפיכך, לא יאכלנו אלא בתוך הסעודה. אבל אם כבר אכל – מוטב לכלול בברכה על הספק קמט.

בא הנין, הואיל והוא ראש לכל המשקין קמח – הרי הוא פוטר בברכתו כל מיני משקין קמח, בין מברכה ראשונה קמח שהיא „שהכל נהיה בדרבו” קמח, אם היו המשקין לפניו בשפרד „בורא פרי הגפן” קמח, או שהיה אז דעתו עליהם לשותתם קב אף שלא היה דעתו לפתורם בפרוש קנא – נפטרו ממילא. ובין מברכה אחרונה קנב, נפטרו בברכת „על הגפן”, ואפילו הוא פענן שהצרך לברך עליהם ברכה ראשונה „שהכל נהיה בדרבו” קנב, פגון שלא היו לפניו בשפרד „בורא פרי הגפן” קנד, וגם לא היה אז דעתו עליהם קנה.

רעב [סוסק"ט]. וראה לשון רבנו לקמן פ"ג הט"ז לענין עיקר ומפל „או שהיתה דעתו עליו בבירור”.

קנא ראה גם לקמן פרק ט הלכה ה, וש"נ.

קנב רבנו יונה שם. מרדכי שם. טור סוס"י רח בשם הרא"ש. שו"ע שם סמ"ז. שו"ע"ר סי' קעד ס"ז. סי' רד סי"ב. סי' ערב סי"ג. סי' תעב סי"ג.

קנג של"ה שער האותיות דיני ברה"ג כלל יב ס"ב. מ"א סי' רח סקב"ד.

ואינו דומה לדין המבואר לקמן פ"ג הט"ז בענין עיקר ומפל, שאם הוצרך לברך על הטפל ברכה ראשונה – מברך עליו גם ברכה אחרונה, משום שכאן היין הוא ראש לכל המשקים מצד עצמו, ולכן גם כשהוצרך לברך על המשקים ברכה ראשונה, עדיין היין הוא עיקר וראש ופוטר את המשקים מברכה אחרונה, אבל בדין עיקר ומפל ברנע שבירך על הטפל ברכה ראשונה – יצא מתורת טפל, וממילא צריך לברך עליו גם ברכה אחרונה (ברדה"ש סי' נח סק"ב).

קנד ראה ברה"ש סי' נג סקכ"ז שמדברי רבנו משמע שאף אם הביאו לפניו המשקין לפני שכלה היין מלפניו – צריך לברך על המשקין, אף שלענין עיקר ומפל (מאותו מין אף שברכותיהן שונות) – אין לברך על הטפל במקרה כזה, כדלקמן פ"ט ה"ה, ע"ש.

וראה עוד ברה"ש שם שמשתימת דברי רבנו משמע שאינו מחלק בזה בין קבע עצמו על היין ללא קבע, אף שלענין עיקר ומפל, אם קבע על העיקר – פוטר את הטפל אף שהטפל לא היה לפניו, כדלקמן פ"ג הט"ז.

קנה וכן כששתה תחילה משקין ורק אח"כ הביאו יין – נפטר בברכה אחרונה של היין גם על המשקין (ראה שו"ע"ר סי' קעד ס"ז. סי' ערב סוס"ג). אבל ראה ברה"ש סי' ס סקט"ו שרוצה להוכיח שאדה"ז חזר בו מזה בסדר ברה"ג שלו, ונשאר בזה בצ"ע. וראה לקמן פרק ד הלכה יא.

קמד מאשר לברך עליו „בורא נפשות” ולהכנס לספק ברכה לבטלה – ט"ז שם. אליה וזמא שם סק"א. אליה רבה שם. לוח שם. וראה גם שו"ע"ר סי' קפח סי"ג ובציון קכא (במהדורה החדשה של שו"ע"ר).

כלוח שם ה"כ הוסף: ואם אין לו שום דבר לכוללו בברכתו – יברך „על העין ועל פרי העין” שהוא יוצא בה ממה נפשך, אבל לא „בורא נפשות רבות”, שהוא ספק ברכה לבטלה. אבל רבנו השמיטו כאן.

קמה תוס' ברכות מב, רע"א. רא"ש שם פ"ו סי' כמ. מרדכי שם רמו קלו. שו"ע"ר סי' קעד ס"ד (שהיין הוא עיקר המשקה, והוא ראש לכל מיני משקין, לכן הוא עיקר לענין ברכה וכולן מפלים אליו). וראה גם סי' קעו קו"א סק"ב.

קמו רבי חייא ברכות מא, ב. רבנו יונה שם כמ, א ד"ה ופליגא. רא"ש שם סי' כו. מרדכי שם. טור ושו"ע סי' קעד ס"ב. שו"ע"ר סי' רח סמ"ז. שו"ע"ר סי' קעד ס"ד (בין בשעת הסעודה בין בשאר פעמים, ואפילו אינו קובע עצמו לשתיית יין). לוח פ"ה ה"א.

קמז רבנו יונה שם. מרדכי שם רמו קנ בשם הר"מ. טור ושו"ע"ר סי' רח שם. רמ"א סי' קעד שם. שו"ע"ר סי' רד סי"ב.

קמח אבל משקה שברכתו בורא פרי האדמה או העין (כדלקמן פ"ז ה"ב וה"ג) – אין ברכת הגפן פוטרתו (מ"א סי' רד סק"ז. ברה"ש סי' נג סקכ"ח), כיון שברכתו בברכת הפירות – חשבו כפרי (ברה"ש שם).

קמט מרדכי שם. דרכי משה סוס"י קעד. ט"ז שם סק"ב. מ"א סי' רח סקב"ד. שו"ע"ר סי' קעד ס"ד. לוח שם.

קנ אליה רבה סי' קעד סק"ח. שו"ע"ר שם (בהצ"ע"ג). לוח שם. וראה בהגהה על שו"ע"ר סי' קעד שם „וכן משמע במ"א סוסק"א דמרמי ליה לשכר ולא התנה שיהיה הי"ש על השלחן .. וכ"מ בהדיא בס"י רו סק"ו, וכ"מ ממש בס"י

סדר ברכת תְּהַנִּיחַ פֶּרֶק א

ואם שתה יין פחות משעור רביעית שאין צריך לברך לאחריו^{קנז} ומשאך
משקין שתה רביעית – יברך לאחריהם „בורא נפשות רבות”^{קנח}, אף אם
הוא בענין שלא ברך לפניהם „שהכל נהיה בברו”^{קנח}.

לברך על היין ולא נזכר עד לאחר ברכת המזון, כיון
שבדיעבד נפטר ע"י ברכת המזון (כדלעיל הי"ז) – מסתבר
שגם המשקין נפטרו (ברדה"ש סי' ס סקי"ט).
קנח כיון שנפטרו בברכת היין (כשהיו המשקים לפניו או
שהיתה דעתו עליהם, כדלעיל בפנים). כגון, השותה
משקין הרבה אחרי ששתה מעט יין לצורך מצוה כגון קידוש
והבדלה, שנפטרים [מברכה לפני] בברכת היין (שוע"ר סי'
קעד ס"ד. לוח פ"ה הי"א).

קנו כדלקמן פרק ח הלכה א, וש"ג. או אפילו שתה רביעית
יין ויותר אלא שאין צריך לברך אחריו מפני ששתיה
זו שייכת לסעודה, כמו כוס של קידוש, כדלקמן פ"ד הי"ב.
קנז וכן השותה משקין לאחר ששתה יין של קידוש (שאינן
צריך לברך ברכה אחרונה על היין, כדלקמן שם) –
צריך לברך ברכה אחרונה על המשקין (שוע"ר סי' ערב
סי"ג).

אבל השותה יין שאין שייך לסעודה, שצריך לברך אחריו
(כגון יין הבדלה, כדלקמן שם), ושתה משקין אחריו, ושכח

פֶּרֶק ב

[פְּרָטִי דִינֵי בְּרַבַּת הַפֶּתִי וּבִזוּ מִ"ו הַלְבוּתֵי]

א בְּרַבַּת הַמְּזוּז מִן הַתּוֹרָה אֵינָה אֶלָּא פְּשָׁאֲכַל פֶּת פְּרִי שְׂבִיעָה, פְּמוֹ שְׂפִתוֹבָה¹ „וְאֶכְלֶתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכַּתְּ”². וְחֻכְמִים תִּקְנוּ לְבָרֶךְ אֶפְלוּ עַל בְּזוּתוֹ.

מדברי סופרים, מ"מ מאחר שמושה רבנו ע"ה תיקן ברכת הזון בברכה בפני עצמה לפתוח בברוך ולחתום בברוך – ראוי להחמיר בספיקה כעין ספק של תורה.

ז משנה שם מה, ב כת"ק, גמרא שם מ"ב, ב. תוס' ורא"ש שם, ושכן פסקו ר"ח ובה"ג ברכות (יא, ע"ג) ושאלות דר' אחאי סוף שאילתא נא. טור ושו"ע סי' קפד ס"ו. שו"ע"ר שם ס"ב. וראה גם לקמן פרק ח הלכה א (לענין שאר מאכלים).

והוא שיאכל את הכזית בכדי אכילת פרס, כדלקמן פרק ח הלכה ב. וראה גם סדר נמי" לסעודה הלכה יח.

ז וראה שו"ע"ר סי' קצו ס"ו „שסמכו חכמים לחייב ברכת המזון על כזית שנאמר ואכלת, ואכילה בכזית”.

אבל פחות מכזית אינה נקראת אכילה כלל (שו"ע"ר שם. לקמן שם).

בענין שיעור כזית – ראה שו"ע"ר סי' תפז ס"א שיש אומרים שזוהו פחות מעט משליש ביצה (17 סמ"ק), ויש אומרים שהוא כחצי ביצה (27 סמ"ק), וש"לענין ברכה אחרונה וברכת המזון . . ספק ברכות להקל, ולא יכרך עד שיאכל כחצי ביצה, ולתחילה יש לזיזר שלא להכניס עצמו לידי ספק ברכה, ויאכל כחצי ביצה או הרבה פחות משליש ביצה”.

שיעור ביצה לשיטת הרא"ח נאה (בספרו שיעורי תורה) שכוותיה נקמינן הוא 57.6 סמ"ק.

שיעור כזית יש לשער ע"פ נפח, וצריך לשער כזית במאכל עצמו ולא באויר שביניהם, ואם יש חלל ביניהם צריך למעכו, אבל אם אין חלל במאכל, אפילו היא רכה ועשויה כספוג – אין צריך למעכו (שו"ע"ר סי' תפז ס"ב). ובספר „וזאת הברכה” כתב שבפרוסת לחם פרום יש נפח של לערך 100 סמ"ק.

ויש להעיר שיע"פ המבואר לקמן סוף פרק ח שאינה חשובה הנאה אלא הנאת מעיו, הרי שאת שיעור הכזית יש לשער לפי הבליעה ולא לפי הכנסתו לפה, כיון שחלק קטן מהמאכל נשאר בפה ובין השיניים, ואינו מצטרף לשיעור כזית. וראה שו"ע"ר סי' קפד ס"ב שאם אינו זוכר אם בירך ברכת המזון, אזי אם אכל „כדי שביעה” – חוזר ומברך, מפני שהוא ספק של תורה, ואם אכל פחות מכן – אינו חוזר ומברך.

א המקביל לפרק זה בלוח ברה"ג הוא פרק ח, ובשו"ע"ר הוא סי' קסח.

ב כ"ה לשון הכותרת בלוח שם. אך בשו"ע"ר שם הכותרת היא: „על איזה מיני פת מברכין”.

ג בלוח שם: י"ז הלכות, ובשו"ע"ר שם: כ"ג סעיפים.

ד ברכות ב, ב. תוס' שם מ"ב, ב ד"ה ולא. רא"ש שם פ"ז סי' כד. מ"א סי' קפד סק"ח וסק"א. שו"ע"ר שם ס"ב (אלא אם כן שבע ממנו). וראה ספר החינוך מצוה תל: „וזאת השביעה אין לה שיעור שיהי בכל אדם, אבל כל אדם יודע שביעתו”. ועצ"ע לאיזו שביעה הכוונה, האם לשביעה הגולה שאינו רעב עוד, או לשביעה גמורה שאינו יכול לאכול עוד. ומשו"ע"ר סי' קצו סוס"ו וס"ט משמע קצת שמדובר בשביעה גמורה (שכל אכילה שיאכל לאחריה תהיה עבורו „אכילה גסה”). ועצ"ע.

ו ראה שו"ע"ר סי' קעז סוס"ב „שכל מה שבא תוך הסעודה הוא מכלל השביעה, שנאמר בה ושבעת וברכת”. וראה גם לקמן הלכה ג. אלא ששם לענין מיני לחמים שברכתם „מוזנות”, רק מיני ליפתן המשביע (ולא שאר דברים) מצטרפים ל„כדי שביעה”, לחייבו ברכת המזון מן התורה, כיון שרק הם טפלים לחמים אלו, אבל כאן שמדובר בפת גמור, הרי כל מה שבא בתוך הסעודה נעשה טפל לפת ומצטרף ל„כדי שביעה”, לחייבו ברכת המזון מן התורה. וראה לקמן פרק ד הלכה ב.

ז עקב ח, י.

ו ראה שו"ע"ר סי' קצז ס"ז שאמנם דרשו חכמים (ברכות מ"ב, ב) „ואכלת זו ואכילה בכזית] ושבעת זו שתיה, אבל אין המקרא יוצא מידי פשוטו, שאינו חייב לברך אלא כשאכל ושבע ואפילו לא שתה”.

ו ראה שו"ע"ר סי' קסח ס"ח ובלוח פ"ח ה"א שמנין הברכות של ברכת המזון הוא מדרבנן, שמן התורה היה די בברכה אחת „מעין ג", שהרי לא נאמר בתורה אלא פעם אחת (דברים ח, י) „וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך”, ודרשו מפסוק זה לברך על המזון ועל הארץ ועל המקדש (כמבואר בשו"ע"ר סי' קפז ס"א וש"נ), ודי בברכה אחת לכולם, אלא שחכמים תקנו לברך על המזון בפני עצמו ועל הארץ בפני עצמו ועל המקדש בפני עצמו. וכן כתב בשו"ע"ר סי' קצא ס"א.

אבל ראה לקמן הלכה יב: „אף שמנין הברכות הוא

ולא תקנוהו אלא בלחם שדרך בני אדם לקבוע סעודה עליו, אבל מיני לחמים שיתבאר שאין רגילין לקבוע סעודה עליהם – אין מברכין עליהם „המוציא”^ט וברכת המזון, אלא לפניהם „בורא מיני מזונות”^י ולא חריהם „מעין ג”^{יא}, אלא אם פן אוכל מהם פשעור קביעות סעודה^{יב}, דהינו, פשעור שרב בני אדם קובעים סעודת קבע – שהיא סעודת ערב ובקר^{יג} – על ששעור פזה מסתם לחם גמור, וגם מלחמים אלו פשאוכלין שעור פזה לפעמים^{יד} – אזי הם קובעים סעודה עליו, ולכן אף מי שאוכלו סעודת עראי ולא שבע משעור זה^{טו} – פטלה דעתו^{טז}.

ב ובשעור זה רבו בו הדעות^{יז}. ולמעשה יש לנהג, פל שאוכל מפשש ביצים^{יח} בינוניות ולמעלה עד חצי עשרון^{יט} ולא עד בכלל, אם הוא לא שבע ממנו – יברך „המוציא” על פנית לחם אחר תחלה ויברך ברכת המזון, לצאת לדברי הכל. ובחצי עשרון – פטלה דעתו לדברי הכל, ומברך „המוציא” וברכת המזון עליו לבדו.

על הלחם שדרך רוב בני אדם לקבוע סעודה עליו.
יב רב נחמן ברכות שם, ומסקנא הגמרא דשמואל גבי לחמניות מיירי בדקבע דוקא (הגהה על שוע"ר שם). מור וש"ע שם, שוע"ר שם, לוח שם.
 וכשם שאז מברך עליהם „המוציא” וברכת המזון, כך צריך גם נטילת ידים (סדר נט"י לסעודה הלכה יט).
יג שבלי הלקט סי' קנט בשם רבי אביגדור. אגור סי' ריו. הובאו בב"י סי' רסח ד"ה והאגור כתב.
יד בשוע"ר שם „במקרה”.
טו ברכות מב, א ורש"י ד"ה עדי. רי"ף שם ל, א. רא"ש שם פ"ו סי' ל. מור וש"ע שם.
טז וראה שוע"ר שם: „אבל אם רוב בני אדם אין קובעים עליו אע"פ שהוא קובע עליו – בטלה דעתו אצל רוב בני אדם”. אבל רבנו השמיטו הן בלוח והן כאן בסידור, וראה לקמן הלכה ב.
יז נלקטו בשיעורי תורה סי' ג (ע' ריג"ד).
 אבל בשוע"ר סי' קסח ס"ח ובלוח פ"ח ה"א הביא רק הדעה ששעור קביעות סעודה הוא כשעור עומר לגולגולת (מ"ג ביצים וחומש) לשתיה סעודות, והיינו חצי עשרון לסעודה אחת.
יח בקליפתם, והוא לערך 346 סמ"ק.
יט עישרון הוא מ"ג ביצים וחמישית ביצה, וא"כ חצי עישרון הוא לערך עשרים ואחת ביצה וחצי ביצה, היינו 1244 סמ"ק.

ח היינו לברך ברכת המזון על כוית, אבל כששבע ממנו הרי נתייב בברכת המזון מן התורה, והוה כשיטתו כאן בסדר ברה"נ שיש להתייחס למנין ברכות של ברכת המזון כחיוב של תורה, וכמבואר לעיל, משא"כ בשוע"ר סי' קסח שם, ועד"ז בלוח שם, כתבו שגם כששבע ממנו דיו בברכה אחת מעין ג' של תורה, והוא אע"פ שימחו בשוע"ר שם ובלוח שם, שמנין הברכות הוא לגמרי מדרבנן.
 והנפקא מינה בין ב' הטעמים – ראה לקמן הלכות ב"ג והלכות יב"ג.
ט ברכות מב, א (דשמואל אין הלכה כר' מונא אתמר). מור וש"ע סי' קסח ס"ו. שוע"ר שם ס"ח. לוח שם.
 וכן אין צריך ליטול ידים עליהם (סדר נט"י לסעודה הלכה יט).
י ואם בירך עליהם „המוציא” – יצא (ברדה"ש סי' מה סק"א).
יא רמב"ם הל' ברכות פ"ג ה"א. רא"ש ברכות פ"ו סי' ל. מור וש"ע שם, שוע"ר שם, לוח שם.
 ומעם הדבר כתב בשוע"ר שם „לפי שברכת בורא מיני מזונות כוללת גם הלחם שהוא מזון, ולא קבעו לברך המוציא על הלחם אלא מפני חשיבותו שסועד הלב, וכל לחם שאין קובעים עליו סעודה – בטלה חשיבותו, אלא אם כן יש בו כדי לסעוד”. ועד"ז כתב בלוח שם „הואיל וחשיבות הלחם לברך עליו המוציא מפני שסועד הלב .. לפיכך לא תקנו חכמים לברך המוציא וברכת המזון אלא

ואם אוכל פחות מפֿיש ביצים והוא לא שבע ממנו – מברך „בורא מיני מזונות” ומעין ג. ואם שבע ממנו – יטל ידיוכא ויברך „המוציא” וברכת המזון עליו לבדו.

והוא שאכל פשעור ד' ביציםכב, אכל פחות מכןכג, אם הוא שבע משעור זהכד – יברך על פנית לחם אחר תחלה „המוציא”, ואחר כך ברכת המזון.

ג ואם אינו שבע ממין לחם זה לבדו אלא שאוכלו עם לפתן המשביעהכה, כגון שמלתתו פבשר או דגים וכיוצא בהם עד ששבעכו – הרי זה פאלו שבע ממנו לבדו, לפי שהלפתן טפלה לוכז, ונתחייב בברכת המזון מן התורהכח. ולפיקד, האוכל פד' ביציםכט ממין לחם זה עם לפתן פנה עד ששבע^ל – מברך „המוציא” וברכת המזון, ובפחות מכן – מברך על לחם אחר תחלהכא.

ד ואם מתחלה היה פדעתו לאכל אכילת עראי וברך „בורא מיני מזונות” ואחר כך נמלך לאכל עודכב פדי שביעה וקביעות סעודהכג – נכון

ואולינו לחומרא. וראה גם לקמן סוף ה"ג.
כה למעט דייסא וכל מעשה קדרה, כיון שאינן באין ללפת הפת אלא למזון ולתבשיל (כדלקמן פ"ד ה"א) – אינן מפלים ללחם זה ואינם מצטרפים ל"כדי שביעה", אף שכשהן באין בתוך הסעודה או בסופה הם מכלל השביעה, כדלעיל הלכה א בהערה.
כו מ"א ס' קפד סק"ג. שוע"ר ס' קסח ס"ח. לוח פ"ח ה"א.

כז ולכן האוכל בשר ודגים עם פת הבאה בכיסנין – נפטרים בברכת הפת הן בברכה ראשונה והן בברכה אחרונה, אם שבע ממנו.

כח היינו שחיובו מן התורה כיון ששבע. ואילו בשוע"ר ובלוח שם כתב, „אם הוא קבע סעודתו עליו”, דהיינו שחיובו מצד קביעות סעודה שמדוברנו.

כט ובשוע"ר ובלוח ברה"ג שם „כג' ביצים”.

ל כלומר, הליפתן אינו מצטרף לשעור ד' ביצים (שזה צריך להיות „ממין לחם זה” עצמו), אלא לשביעה בלבד.

לא כדלעיל סוף הלכה ב.

לב בכמה דפוסים (וכ"ה לקמן) „עד”, אבל בפשטות מתאים יותר תיבת „עוד”, שהרי כן הוא המקרה

שנמלך לאכול עוד.

לג מ"א ס' קפד סק"ד. שוע"ר ס' קסח ס"ח. לוח ברה"ג פ"ח ה"ב. כלומר, כדי אכילת ד' ביצים ומעלה, כי רק אז יכול לברך המוציא על מין לחם זה לבדו אף כשאוכל כדי שביעה, כדלעיל סוף הלכה ב.

כ דכיון שבשבע חייב לברך עליו מן התורה – חיישינו לספיקו (תחלה לדוד ס' קסח סוסק"). וזהו לפי שיטתו כאן בסידור שבשביעה מלחמים אלו לא יוצאים י"ח בברכת מעין ג' לבדה, אלא צריך לברך ברכת המזון. אבל בשוע"ר ובלוח סבר רבנו שזה שהוא שבע אינו מעלה ואינו מוריד לענין זה, כיון שבשביעה מלחמים אלו (בלי קביעות סעודה, שלדעתו שם הוא כחצי עישרון) – יוצא י"ח מן התורה בברכת מעין ג' לבדה.

כא ראה גם שוע"ר ס' קנח סוף ס"א, וכתב שם המעם „כשם שמועלת קביעות זו לענין המוציא – כך מועלת לענין נטילת ידיים, שלא לחלוק ביניהם לפת גמורה, כיון שקובע עליהם כמו על פת גמורה”. ותוסף שם „ויברך גם כן ברכת על נטילת ידיים”.

כב היינו 230 סמ"ק. והוא שיעור סעודה לפרש"י עירובין ד, א ד"ה פרס, הובא בשוע"ר ס' שסח ס"ג בשם ויש אומרים. וראה גם לקמן סוף הלכה ג וסוף הלכה ד. וזה דלא כמו שפסק בשוע"ר ס' קסח ס"ח וס' שסח ס"ג וס' תפו ס"א ובלוח שם דשיעור סעודה היינו כשיעור ג' ביצים. וראה שוע"ר ס' תריב ס"ד לענין שיעור אכילת פרס.

כג אפילו אכל כוית בלבד.

כד בשוע"ר שם: „אפילו הוא אכל ושבע מהם . . אע"פ שהוא קובע עליו – בטלה דעתו אצל רוב בני אדם”.

אבל כאן חשש רבנו לדעת הראב"ד המובאת ברא"ש פ"ו דברכות ס' ל (שקביעות סעודה תלויה באדם האוכל ולא באחרים), והיינו כשאכל ושבע, שאז הוא חייב מהתורה,

סדר ברכת הנהנין פרק ב

לַצֵּאת יְדֵי כָל סֶפֶק וּלְבָרֵךְ תְּחִלָּה „מַעֲיֵן ג'“ עַל מַה שֶּׁכָּבֵר אֶכְלֵהוּ, וַיִּשְׁהָה מַעֲטָה, וַיּוֹטֵל יָדָיו וַיְבָרֵךְ „הַמּוֹצֵיא“, וַיֹּאכַל עַד פְּדֵי שְׁבִיעָה, וַיְבָרֵךְ בְּרֶפֶת הַמּוּזוֹן¹², אַף שְׁאִינוֹ שָׁבַע מֵאֲכִילָה הַשְּׁנִיָּה לְבִדְהָ אֶלָּא בְּצִרוּף אֲכִילָה הָרֵאשׁוֹנָה¹³ שֶׁכָּבֵר בְּרֵךְ אַחֲרֶיהָ „מַעֲיֵן שְׁלֹשׁ“¹⁴. וְהוּא שֶׁאֵכָל בְּאַחֲרוֹנָה פְּדֵי בִיצִים לְפָחוֹת¹⁵.

ה וְאֵלוֹ הֵם מֵינֵי לְחָמִים שְׁאִין דְּרֵךְ בְּנֵי אָדָם לְקַבֵּעַ סְעוּדָה עֲלֵיהֶם¹⁶:
לְחֻמְנוּת¹⁷, וּטְרוּקְנִין¹⁸, וּפֶת הַבָּאָה בְּכִיסְנִין¹⁹.

לְחֻמְנוּת, הֵם מֵינֵי לְחָמִים דְּקִים²⁰ וְרִפִּים, שֶׁהֵיְתָה בְּלִילַת הַקָּמַח בְּמִים בְּלִילָה רַפָּה, וְלֹא עֵבֶה פְּעֶסֶת לְחֵם גְּמוּר הַנְּלוּשָׁה וּמִתְגַּלְגֶּלֶת בְּיָדִים, אֶלָּא פְּעֶסֶת סְפָגְנִין²¹ שְׁאֵי אֶפְשָׁר לְגַלְגֶּלָה בְּיָדִים²², וְאֶפְאָה פִּתְנוּר אוֹ בְּמַחְבֵּת

על כוית לחם אחר תחילה המוציא ואח"כ ברכת המזון, כדלעיל סוף הלכה ב.

מ שווע"ר סי' קסח ס"ט. לוח פ"ה ה"ג, אך שם הסדר שונה: פת הבאה בכיסנין, לחמניות, טרוקנין. בשווע"ר ובלוח שם נזכר גם „מריחא“, אבל רבנו השמיטו כאן, כיון שיש אומרים שבמריחא לא מועיל כלל קביעות סעודה, כדלקמן הלכה ו.

מא ברכות מב, א.

מב רב יוסף שם לח, א. ויתבאר לקמן הלכה ו.

מג שמואל שם מב, א. ויתבאר לקמן הלכות דח.

מד רבנו יונה ברכות ל, א ד"ה ואמר. רא"ש ברכות פ"ו סי' ל. מור ושוע"ר סי' קסח ס"ח. שווע"ר שם סי"ג. לוח שם ה"ח.

מה ראה רא"ש שם (שדוקא בתחילתו עיסה וסופו עיסה מברך עליהם „המוציא“, ומשמע שאם בתחילתו סופגנין מברך „מוזנות“), הובא בשווע"ר שם קו"א סוסק"ה. וראה תהלה לדוד שם סק"ו וסקי"א.

מו אלא מורפו בכף בקערה (לקמן הלכה ו).

בשווע"ר שם סי"ג הצריך „בלילה רכה מאד“ בקדרה, אבל אותם ש"אין בלילת רכה מאד" – מברכים עליהם „המוציא“ וברכת המזון בכוית, „אע"פ שאין בלילת עבה לגמרי“, והוא כדעת המחמירים שהובא לקמן הלכה ו.

ונראה שכן דעתו גם בלוח שם, שבתחילה כתב שלחמניות היינו „שבחשין בקדרה בלילה רכה“, שכנראה כוונתו לבלילה רכה מאד, ובחלכה ח כתב „אבל אותן שבליילתן עבה אע"פ שלא נגללו אותן בידים כדרך לישת עיסה רק שעירבו קמח ומים בלילה עבה. . לחם גמור הוא“, וכנראה כוונתו שנקראת עבה ביחס לבלילה רכה (ודלא כבדה"ש סי' מוח סק"ג שכנראה לא הבין כן בלוח).

אבל כאן פוסק רבנו שהעיקר להלכה שגם בבלילה רכה בלבד אף שאינה רכה מדאי – ברכתה „מוזנות“, ורק „טוב לחוש“ לדעת המחמירים שלא לאכלם אלא בתוך הסעודה, אם הם עבים קצת לאחר האפיה, כדלקמן סוף הלכה ו.

לד כדלעיל פרק א הלכה ז.

וראה שווע"ר ולוח שם שאין צריך לברך תחלה „מעין ג'“ על מה שכבר אכל, ומבאר שם הטעם כיון „ששניהם מין לחם אחד הוא – סעודה אחת היא“. אבל כאן מחמיר רבנו לברך תחילה „מעין ג'“, כדי „לצאת ידי כל ספק“, כיון דלא פשיטא ליה הסברא ד„שניהם מין לחם אחד הוא – סעודה אחת היא“ (תהלה לדוד סי' קסח סקי"א).

ואם לא בירך „מעין ג'“ לפני נט"י וברכת המוציא – יברך בתוך הסעודה כל עוד שלא בירך ברכת המזון, וכדלעיל פרק א הלכה ז' (תהלה לדוד שם סקי"ב).

וראה עוד תהלה לדוד סי' קעו סק"ה שמדברי רבנו כאן נראה דיותר טוב להכניס עצמו לספק ברכה שאינה צריכה מאשר שלא לברך ברכה הצריכה. וראה בהערה הבאה.

לה שאם אינו שוהה מעט – יש חשש משום ברכה שאינה צריכה כמה שמברך „על המחיה“, בשעה שיכול לפטור זאת מאכילה שאחר כך בברכת המזון (בדה"ש סי' מוח סקל"ח). אבל ראה שווע"ר סי' רצא ס"ג לענין חלוקת סעודה אחת לשתי סעודות בשביל סעודה שלישית, שכתב שההפסק מועיל רק שלא יהיה נראה שהכל סעודה אחת, אבל לא לענין שלא יהיה כגורם ברכה שאינה צריכה, שסיבת ההיתר שם הוא משום כבוד שבת. וראה גם סי' רמז קו"א סק"ד (ד"ה ועיין). סי' רעא סי"ב ובקו"א סק"ד. וראה לעיל הערה שלפני זה בשם התהלה"ד.

לו ראה תהלה לדוד סי' קסח סקי"ב שנראה דגם כאן מותר לברך מהתורה.

לז וראה שווע"ר סי' קצו סוס"ו, אם היה שבע כבר קודם שאכל הכוית – אי אפשר להביא עצמו לידי חיוב של תורה. אבל שם מיירי שכבר היה שבע לגמרי מאכילה הראשונה לברה, משא"כ כאן מיירי שהוא שבע מאכילה השניה בצירוף האכילה הראשונה.

לח אף על פי כן, כיון שבאכילה הראשונה לא היה שבע, ובאכילה השנייה הוא נהיה שבע – יש לו לברך ברכת המזון.

לט אבל אם אכל פחות מארבע ביצים באחרונה – יברך

סדר ברכת הנהנין פרק ב

בְּלִי מִשְׁקָה^מ. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא לֶחֶם גָּמוּר לְעֵגְנֵי חֶלֶה^מ וּמִצָּה^מ, אֵף עַל פִּי כֵן הוּאִיל וְאִין דְּרָךְ רַב בְּנֵי אָדָם לִקְבַע עָלָיו סְעוּדָה^י – לֹא תִקְנֵנוּ לְכַרְךָ „הַמוֹצֵיא“ וּבְרַכַּת הַמְּזוּן, אֱלֹא „בּוֹרֵא מִיְיָ מְזוֹנוֹת“ וְ„מַעֲיֵן ג““, עַד שְׂיֵאכַל בְּשַׁעוֹר קְבִיעוֹת סְעוּדָה.

ו וְכֵן טְרוּקְנִין, שְׂבוּלָלִין קָמַח בְּמִים בְּלִילָה רַבָּה יוֹתֵר מְדַאי^{נא}, אֱלֹא שְׂשׂוּפְכִין לְתוֹךְ גָּמָא וְחָלָל שְׂבִפְרָה^{יב} אוֹ תַנּוּר עַד שְׁנַעֲשֶׂה עָב קָצַת אַחַר הָאֶפֶיָה^{יג}, וְכֵן אִם שְׂפָךְ הַרְבֵּה לְתוֹךְ הַמַּחְבֵּת^{יד} עַד שְׁנַעֲשֶׂה עָב קָצַת אַחַר הָאֶפֶיָה^{יח} (שְׁקוֹרִין בְּלִינְעֵם).

אָבֵל אִם לֹא שְׂפָךְ לְתוֹךְ גָּמָא אֱלֹא עַל גְּבִי קָרְקַע הַפִּירָה וְהַתַּנּוּר וּמַתְּפֵשֶׁט שֵׁם עַד שְׁנַעֲשֶׂה דֶק מְאֹד אַחַר הָאֶפֶיָה, וְהִיא נִקְרָאת טְרִיתָא^{יז} – אִין עָלֶיהָ תּוֹרֵת לֶחֶם כָּלֵל לְעֵגְנֵי חֶלֶה^{יט}, וְאִין מְבָרְכִין עָלֶיהָ אֱלֹא „בּוֹרֵא מִיְיָ מְזוֹנוֹת“ וְ„מַעֲיֵן ג““, אִפְלוּ קָבַע סְעוּדָתוֹ עָלֶיהָ^{יט}. וְכֵן אִם שְׂפָךְ מְעַט מִבְּלִילָה רַבָּה יוֹתֵר מְדַאי לְתוֹךְ מַחְבֵּת רְחֵבָה וּמַתְּפֵשֶׁט שֵׁם עַל שׂוּלֵי הַמַּחְבֵּת וְנַעֲשֶׂה דֶק מְאֹד גַּם אַחַר הָאֶפֶיָה (שְׁקוֹרִין בְּלִינְצֵעֵם)^{יט} – אִין קְבִיעוֹת מוֹעֵלֶת בְּהֵן כְּמוֹ בְּטְרִיתָא.

וְיֵשׁ חוּלְקִים^ס וְאוֹמְרִים שְׂמִרִיתָא מְבָרְכִין עָלֶיהָ „הַמוֹצֵיא“ וּבְרַכַּת הַמְּזוּן בְּשַׁעוֹר קְבִיעוֹת סְעוּדָה כְּמוֹ בְּטְרוּקְנִין. וְיֵשׁ לְחַשׁ לְדַבְרֵיהֶם, שְׂלֵא לְאָכַל

בלינעס: חביתיות (עבות) (Thick Pancakes). בלינצעס: חביתיות (דקות) (Thin Pancakes).

„הואיל ובלילתן רכה מאד“, אבל „כיון שע“י האפיה נעשים עבים קצת – מועלת בהם קביעות סעודה לכרך המוציא וברכת המזון“.

נד ראה רש"י שם (כמו שעושיין באילפם).

נה שוע"ר שם. לוח שם הלכה ז.

נו ברכות לו, ב ורש"י ד"ה גביל. טור ושוע"ר שם סמ"ו. שוע"ר שם.

נז ברכות שם. טור ושוע"ר יו"ד סי' שכט ס"ה.

נח שוע"ר סי' קסח סמ"ו. הובא בשוע"ר ולוח שם בשם „יש אומרים“.

נט לוח שם. וראה בשוע"ר שם: „כגון אותם שאופים בדפוס בין ב' ברולים .. שהם רקיקים דקים מאד“.

ס טור סי' קסח. מ"א שם סקמ"א. וראה שוע"ר שם קו"א סק"ו.

מז כי אם יש בה משקה – יש לה דין טיגון, ויתבאר לקמן הלכה יב.

מח ראה טור ושוע"ר יו"ד סי' שכט ס"ב.

מט ראה שוע"ר סי' תנד ס"ו.

נ מחמת שינוי בלילתן לגרועותא, שבלילה רכה אינה סועדת הלב כל כך כלחם גמור (לקמן הלכה ז).

נא מ"א סי' קסח סק"מ (רכה מאד). שוע"ר שם סוס"ג וסי' תסא ס"ו. לוח שם ה"ט.

לדעה זו הוא הדין גם אם אינה בלילה רכה כל כך, משא"כ לדעת היש מחמירים דלקמן (חידושי צמח צדק קצת, א).

נב ברכות לו, ב ורש"י ד"ה כובא. שוע"ר סי' קסח סמ"ו. שוע"ר שם ושם. לוח שם.

נג שוע"ר סי' קסח שם. לוח שם. וראה בשוע"ר (ועד"ז בלוח שם) הטעם שמברכים עליהם „מזונות“ ו„מעין ג“,

סדר ברכת הנהנין פרק ב

שעור קביעות סעודה פי אם שיכרד "המוציא" על לחם גמור תחלה^א.

ויש מחמירים עוד^ב לפי זה^ג לומר, שלא נתנו חכמים^ד שעור קביעות סעודה לברך "המוציא" וברכת המזון בטרוקנין^ה אלא בשבילית העסה רפה יותר מדאי, אבל פשאינה רפה יותר מדאי, אף שאי אפשר לגלגלה בידים^ו אלא מורפו כפף בקערה^ז, ואפאו פתנור או במחבת בלי משקה^ח, ונעשה עבה קצת אחר האפיה ולא דק מאד במרייתא^ט – לחם גמור הוא, ומברכין עליו "המוציא" וברכת המזון בכזית^י. וכן מה שנתנו שעור קביעות סעודה בלחמניות^{יא} הוא בבלילה רפה יותר מדאי, או שנעשו רקיקין דקין מאד אחר האפיה במרייתא ואף אם אין הבלילה רפה יותר מדאי. ומזב לחש לדבריהם, שלא לאכל^{יב} פי אם בתוך הסעודה^{יג}.

ז פת הפאה בכיסניו, יש מפרשים^{יד} שהיא עסה שגלושה בחלב, או בחמאה^{טו}, או בדבש, או בשמן^{טז} ויין^{טז}, או בשאר מי פרות^{טז}, או במי

אע"פ שאין בלילתם עבה לגמרי. ובלוח שם: "שבלילתם עבה, אע"פ שלא גלגלו אותן בידים כדרך לישת עיסה, רק שעירבו קמח ומים בלילה עבה .. (כמו בליני"ש או לאמקע"ם שעושין מקמח חמים בלילה עבה)".

סח ומעט שמן שמושחין המחבת שלא תשרף העיסה אינה נקראת משקה (לקמן סוף ה"א).

סט בשוע"ר ובלוח שם לא נזכר תנאי זה.

ע כלומר, ברכת המזון מברך על כזית, אבל "המוציא" מברך אפילו על כל שהוא, כדלקמן פרק ג הלכה ו הפרק ה הלכה י. וכן הנונה בכל מקום שזכור לשון זה לקמן, ופשוט.

עא לעיל הלכה ה בסופה.

עב מרוקנין ולחמניות, כשאין בלילתן רכה מאד, וגם אינם דקים מאד לאחר אפיהם.

עג ואין צורך לברך עליהם, "בורא מיני מזונות" בתוך הסעודה אף אם אוכלם לעידון ותענוג, כדלקמן הלכה י.

עד רמב"ם הל' ברכות פ"ג ה"ט. דעה ב' בשו"ע סי' קסח ס"ו. שוע"ר שם ס"א. לוח פ"ח ה"ד.

עה ב"ח שם סוד"ה ומ"ש והוא פת. מ"ו סק"ו. שוע"ר שם. לוח שם. וראה גם שוע"ר סי' קנח ס"ב, "שהחמאה היא חלב שקרוש וחזר ונימוח".

עו רמב"ם שם. שו"ע שם. שוע"ר שם. לוח שם.

עז מ"א שם סקמ"ו. שוע"ר שם. לוח שם.

עח שו"ע שם. מ"ז שם סק"ו. שוע"ר שם. בשוע"ר שם כתב גם "שאר משקין", ובלוח שם במקום "מי פירות" כתב "שאר משקין".

וראה בדה"ש סי' מח סק"י שכתב שמסתבר דאם בישל או שרה פירות במים עד שנכנס מעם הפירות במים, ולש העיסה במים אלו – דינה כנלושה במי פירות ממש.

סא ב"ח סוף סי' קסח. וראה גם מ"ו סוסק"ט. יש לציין שבשוע"ר ובלוח שם הלשון "ויש לחוש לדבריהם", והכוונה לדעת ה"ש אומרים שם שהיא הדעה הא' כאן. בשוע"ר ובלוח שם הוסיפו "שלא לאכול מהם כשעור קביעות סעודה כי אם בתוך הסעודה למזון ולשובע". וכאן השמיטו רבנו, וראה לקמן הלכה י.

כתב בבדי השלחן סי' מח סק"ט ומק"ב ששיעור קביעות סעודה האמור כאן, הוא שיעור שצריכים לברך "המוציא" וברכת המזון עליו לברו, והיינו כשאוכל כשיעור ד' ביצים ומעלה (כדלעיל הלכה ב), ולא בספק שיעור קביעות סעודה שצריכים לברך "המוציא" על לחם אחר תחילה, היינו כששבע בפתוח מד' ביצים (כדלעיל סוף הלכה ב), כי זה ספקספיקא, ספק אינו שיעור קביעות וספק רשאי לקבוע עליו בלא ברכה. וראה גם תורת מנחם על סדר ברה"ג כאן.

סב תוס' ברכות לח, רע"א. רא"ש שם פ"ו סי' יא וסי' ל. טור שם. רמ"א שם סי"ד. מ"א שם סק"ט. וכדעה זו פסק בשוע"ר סי' קסח סי"ג ובלוח פ"ח ה"ח.

סג לפי דעת ה"ש חולקים דלעיל שבמרייתא מועיל קביעות סעודה, יש מחמירין שבמרוקנין מברכין "המוציא" בכזית. וזו היא דעת הטור שנמשך אחר גירסת הר"ף בנמרא לח, רע"א (קו"א שם).

סד ברכות שם.

סה לעיל בתחילת הלכה זו.

סו וכמו עיסת סופגנין (לעיל הלכה ה).

סז כלומר שהבצק הוא רך באופן שזקוקים לכף על מנת ללושו, אבל אינו נולי ממש באופן שאפשר לשופכו מהקערה לתבנית האפיה, כמו שעושים בבלילה רכה מאד. וראה הלשון בשוע"ר שם: "שאין בלילתם רכה מאד ..

סדר ברכת הנהנין פרק ב

ביציים עט וְשָׁמֶן⁹, לְפִי שְׁאִינָה עֵשׂוּיָה לְקַבְּעוֹת סְעוּדָה, כִּי רַב בְּנֵי אָדָם בּוֹסְסִין מִמָּנָה מְעַט^{9א}, וְאִין קוֹבְעִין סְעוּדָה אֲלָא עַל פֶּת שְׁנַלְוִשָׁה בְּמִים לְבַדָּה^{9ב}. וְאִם עֵרַב עִמָּהֶם מְעַט מִים בְּלִישְׁתָּהּ – הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב^{9ג}. וְכֵן עָסָה גְמוּרָה שְׁנַלְוִשָׁה בְּמִים שְׁעֵרַב בָּהּ תַּבְלִין בְּלִישְׁתָּהּ^{9ד}, עַד שְׁאִין דְּרָךְ רַב בְּנֵי אָדָם לֵאכֹל מִמָּנָה הַרְבֵּה וְלִקְבַע סְעוּדָה עָלֶיהָ מִפְּנֵי רַבּוּי הַתַּבְלִין^{9ה}.

וַיֵּשׁ חוֹלְקִים עַל זֶה וְאוֹמְרִים שְׁמַבְרְכִין „הַמוֹצִיא“ וּבִרְכַּת הַמְּזוּן עַל פֶּת זו^{9ו}, כִּי אִינוּ דוֹמָה לְלַחְמֵינִית וְטְרוּקְנִין שְׁאִין רַב בְּנֵי אָדָם קוֹבְעִין סְעוּדָה עָלֶיהֶן מִחֲמַת שְׁנוּי בְּלִילְתָן לְגִרְעוּתָא, שְׁבַלִילָה רַבָּה אֵינָה סוֹעֶדַת הַלֵּב^{9ז} כָּל כָּךְ בְּלַחֵם גְּמוּרָה.

אֲלָא פֶּת הַבָּאָה בְּכִיסְנִין^{9ח} הִיא פֶּת גְּמוּרָה^{9ט} הַעֲשׂוּיָה כְּמִין כִּים, וּמְמַלְאִין אוֹתָהּ קָדָם אֶפְיָתָה^{9י} בְּמִינֵי מְתִיקָה כְּמוֹ דְּבִשׁ וְצוֹקֵר^{9יא}, אוֹ שְׁקָדִים^{9יב}

לקבוע סעודה עליו או לא, שאם דרך רוב בני אדם לקבוע סעודה עליה (כמו למשל חלה מתוקה או לחמניה מתוקה שקובעים סעודה עליה) אף שנגיש בה מעט התבלין – או ברכתו „המוציא“, אבל אם אין דרך רוב בני אדם לקבוע סעודה עליה „מפני ריבוי התבלין“ המעורב בה (כמו כל מיני בייגלך ומציות שנגיש בהם הישב מעט התבלין, ובשל כך אין הדרך לקבוע עליו סעודה) – ברכתו „מוזנות“ ומעין ג״, אף שאין רוב בתבלין נגד המים. ובמציות ובייגלך יש עוד מעט להקל לברך עליהם „מוזנות“ והעל המחיה, כמבואר בבדי השלחן שם, ומובא לקמן בהערה קיד בסופה.

פו רמ״א סי׳ קסח ס״ו. אבן העזר סי׳ קסח בדת התום (ברכות מב, א ד״ה לחמניות), רא״ש (שם פ״ו סי׳ ל) ומור.

פז תום׳ פסחים לו, ב סוד״ה דכולי.
פח לדברי הכל (כן משמע מדבריו לקמן הלכה ט. וראה גם תהלה לדוד סי׳ קסח סק״ז).
פט שהעיסה עצמה נילושה במים לבר ונאפתה בתנור או במחבת בלא שום משקה (שוע״ר סי׳ קסח ס״ט. לוח פ״ח ה״ג).
צ כשהיא עדיין עיסה, אבל אם ממלאים אותה לאחר אפייתה, הרי היא לחם גמור, ומברכים עליה המוציא וברכת המזון, כדלקמן פ״ג ה״ו. וש״נ.
צא ר״ח הובא בערך ערך כסן. רבנו יונה ברכות כב, א סוד״ה שאין. רשב״א שם מא, ב ד״ה נמצא. טור סי׳ קסח. דעה הא׳ בשו״ע שם ס״ו. הובא בשוע״ר סי׳ קסח ס״ט ובלוח פ״ח ה״ג.
צב ראה גם לקמן פרק ג הלכה ה לענין תערוכת קמח שקדים הרבה בקמח דגן.

עט שבלי לקט סי׳ קמט. שוע״ר שם (וראה קו״א שם סק״ג). לוח שם.
פ ב״ח שם. ט״ו שם. שוע״ר שם. לוח שם. ונקרא „כיסנין“ על שם שכוססין אותה לתיבון בעלמא (ע״פ לבוש סי׳ קסח ס״ו).
פא ראה רש״י ברכות מא, ב ד״ה פת.
פב אע״פ שלענין חלה אין המשקין מוציאין את העיסה שנלושה בהם מתורת לחם (שוע״ר שם).
פג ט״ו שם סק״ז. שוע״ר שם (וראה שם קו״א סק״ד). לוח שם.
פד וראה בדה״ש סי׳ מח סק״א שמצרפים את כל החומרים שמכניסים לעיסה (כמו מי פירות ותבלין ושמן וסוכר וביצים) להיות רוב נגד המים המעורב בה.
פע רמב״ם שם. שו״ע שם.
פה ראה דרכי משה סי׳ קסח אות ב ורמ״א שם ס״ו ומ״ו סק״ו.
בשוע״ר ובלוח שם התנה שיהיו „תבלין הרבה יותר ממים“, ומסיים שם בשוע״ר „אבל עיסה שנלושה במים ועירב בה מעט דבש ותבלין, אע״פ שטעם הדבש ותבלין נרגש בעיסה – אין מברכין עליה בורא מיני מוזנות, אלא המוציא וברכת המזון, כיון שהרוב מים, וכן במעט חלב וחמאה ושמן ושאר משקין ומי פירות, ועל כן יפה עושים שאופין עוגות (שקורין שמאלץ קובן) ללחם משנה, כי אין שם רק מעט שומן.“
וכתב הבדי השלחן סי׳ מח סק״א אף שרבנו שינה כאן מלשוננו בשלחנו – בכל זאת גם כאן בסידורו כוננת רבנו שצריך רוב תבלין כנגד המים.
אבל לכאורה מדויק לשון רבנו כאן שכתב סתם „שערב בה תבלין .. ריבוי התבלין“, משמע שהעיקר אינו תלוי בזה אם יש רוב תבלין נגד המים או לא, אלא אם דרך בני אדם

ג סדר ברכת הנהנין פרק ב

ואגזיזים וכיוצא בהם משאר מיני פרות, או תבלין, והמלוי הוא העקר^{צג}, כי עקר עשיתה אינה למזון ולהשביע אלא לעדון ותענוג^{צד}, ומזון העסה הוא טפל. והיה ראוי לברך על המלוי ולפטר העסה, אלא לפי שהעסה היא מחמשת המינים שהם הנקראים מזון^{צה} – אינה נעשית מפלה אל המלוי^{צו} בשמתפון לאכילתה גם כן כמו שיתבאר (בפרק ג'^{צז}). ולכן^{צח} די לברך עליה „בורא מיני מזונות“ ו„על המחיה“, אבל לא „המוציא“ וברכת המזון, עד שיאכל שעור קביעות סעודה^{צט} (שאז העסה היא עקר^ק, שסועדת הלב).

ואין בכלל זה^{קא} עסה הממלאת בשמשמין^{קב} שעושין בפורים במדינות אלו, שאין עקר עשיתם^{קג} לעדון ותענוג אלא למזון ולהשביע^{קד}.

ח במה דברים אמורים? בשמהמלוי הוא ממיני מתיקה, או מיני פרות הנאכלין לעדון ותענוג ולא למזון ולהשביע^{קה}, וגם אין דרך רב העולם ללפת בהם הפת^{קי}, אבל אם המלוי הוא מבשר ודגים או גבינה^{קכ} שהם

צג שוע"ר סי' קסח סי"א, ושם מצייין על הגליון ש"כ, דעת מ"א סי' קסח סקמ"ו.
בשוע"ר ובלוח שם לא הוכיר תנאי זה, אבל הצריך שיהיו עשויים „לקינוח סעודה ולתענוג“, ראה שוע"ר שם סי' ולוח שם.
אך גם לדעת רבנו בסידורו אין הכוונה שיהיה המילוי רוב כנגד העיסה, אלא העיקר שהעונה תהיה עשויה „לעידון ותענוג“, כפי שממשך מיר. וכן משמע מלשונו לקמן בפרק ג הלכה ז שבתחילה כתב „עיסה שיש בה מילוי .. פירות“ – ברכתה „מזונות“, ואחר כך כתב „ואפילו אם המילוי רב מאד ועיקר הכוונה בעיסה זו לאכילת המילוי“. משמע דמה שכתב בתחילת דבריו כמילוי פירות שברכתה „מזונות“, מירי אפילו אם המילוי אינו רב מאד.
צד ראה גם לקמן הלכה ח. ואם אוכלו בסוף הסעודה „לקינוח“ – ראה לקמן הלכה י.
צה כדלעיל פרק א הלכה ג.
צו של"ה שם. מ"א שם.
ואפילו אם המילוי רב מאד (לקמן פ"ג ה"ז), המילוי נעשה טפל לעיסה, ונפטר בברכת העיסה (לקמן שם. וכ"כ לקמן פ"ב סוף ה"י), ואפילו אוכל אחר כך המילוי לבדו (לקמן פ"ג שם).
ואין צריך להחמיר ליקח קצת המילוי מן העיסה ולברך עליו, כי היא ברכה לבטלה, כיון שבירך על העיקר – אין צריך לחזור ולברך על הטפל (לקמן שם).
ואם אינו אוכל אלא המילוי לבדו בלא פת – מברך עליו ברכה הראויה לו (לקמן שם).
צז הלכה ב (שמין דגן הוא חשוב עיקר לעולם), והלכה ד (ובלבד שיתכוין לאכילתו אף שאינה עיקר כוונתו).
וראה לקמן הלכה ט.
צח היות ועיקר עשייתה לעידון ותענוג.

צט שוע"ר סי' קסח סי"א, ושם מצייין על הגליון ש"כ, דעת מ"א סי' קסח סי"ז, רש"ל (בהגהות לשערי דורא), ב"ח (שם סוף הסי'), ומ"א (שם סקי"ח, שכתבו שיש לזה דין כסינין), דלא כפר"ח י"ד סי' קכ". לוח פ"ח סוף ה"ד. בשוע"ר ובלוח שם הוסיפו שזהו רק „אם יש בתערובת זה כוית קמח בכדי אכילת פרס“.
ק משמע שהמילוי לא מצטרף לשעור קביעות סעודה, אלא צריך לאכול מהעיסה עצמה כשעור קביעות סעודה.
קא חמור משה סקי"ב. ויחזר בו רבנו ממה שכתב בשוע"ר שם ס"ט ובלוח ברה"נ שם: שהיא כן „בכלל זה“, ע"ש.
קב הכוונה לפרג (שכן נקרא פרג כפי חכמי אשכנז), ולא לשומשום.
קג אולי צ"ל: עשייתה.
קד וכיום שעושים אותו לעידון ותענוג ברכת „מזונות“.
קה כדלעיל הלכה ז.
קו כדלעיל הלכה ז. בשוע"ר שם סי' ובלוח שם פ"ח ה"ג „שהמילוי הוא מפירות וכיוצא בהם מדברים שאין דרך לקבוע סעודה עליהם“. ובשוע"ר שם הוסיף „לא ללפת בהם את הפת ולא למזון ולשבע, אלא אוכלים אותם לקנח סעודה ולתענוג, ולכן אין דרכם של רוב בני אדם לקבוע סעודה ג"כ על הפת הממולאת מהם“.
קז ר' ישעיה, הובא בשבלי לקט סי' קנט ובאגור סי' רטז ובשלמי גבורים ברכות ל, א אות א. שו"ע שם סי"ו. מ"א שם סקל"ו ברעת רמ"א סי"ג. דעה א' בשוע"ר שם. לוח שם. וראה גם לקמן פ"ג ה"ז.
בשוע"ר ובלוח שם כתב גם „ביצים“, וכאן השמיטו רבנו, אבל הוכירו לקמן פרק ד הלכה א בין הדברים שהדרך ללפת בהם את הפת.

מיני לפתן המשביעין^{קט}, או אפלו מיני ירקות^{קט} שאין משביעין ומלפתין בהם הפת, או אפלו אינו לפתן כלל אלא שהוא מדברים הנאכלים למזון ולהשביע ודרך לקבוע סעודה עליהם^{ק"ב} – אין המלוי מוציא הפת מתורת לחם גמור^{ק"א}, ומברכין עליה "המוציא" וברכת המזון בכניית^{ק"ב}, אף אם עקר פונתו באכילת פת זו בשביל המלוי שפתוכה והפת טפלה בכונתו^{ק"ג}. וכמו הסועד לחם גמור ועקר פונתו על הלפתן או על שארי דברים הפאים מחמת הסעודה ואוכל הפת בתורת טפלה להלפתן ושאר דברים, שמברך "המוציא" וברכת המזון בכניית^{ק"ד}.

ט ולענין הלכה, בעסה שנלושה בחלב וכיוצא בו משאר משקין או מי פרות חוץ ממים^{קטו} – מן הדין יש לסמך על סברא הראשונה, שפדברי סופרים הלך אחר המקל^{קטז}.

בשוע"ר שם הוסיף במעם ההלכה להקל לברך, בורא מיני מזונות" על לחמים אלו, מפני "שברכת בורא מיני מזונות כוללת גם כן לחם גמור, אלא מפני חשיבותו הוציאהו מכלל שאר מזון וקבעו לו ברכה בפני עצמה, וכל שאין ברור לנו שיש בו חשיבות לחם גמור – אין להוציא מחוקתו שהוא בכלל מזון בורא".

ועוד הוסיף לבאר בשוע"ר שם טעם נוסף להקל בלחמים אלו: "שלא לברך ברכת המזון ד' ברכות על מה שלסברא אחת די בברכה אחת מעין ג', כי אין כאן ספק של תורה אף אם אכל כדי שביעה שהוא חייב בברכת המזון מן התורה, שהרי מן התורה די לעולם בברכה אחת מעין ג', וכיון שמברך ברכה אחת מעין ג' – אין לו לברך המוציא".

אלא שטעם זה אינו מתאים לגמרי עם שיטת רבנו כאן לקמן הלכה, יב שפסק שראוי להחמיר בספק ברכת "הוין" (כמו ששבע) כדין ספק של תורה.

בכ"י ובמ"א שם ובשוע"ר שם כתבו ש"לענין הלכה יש להקל בדברי סופרים כדברי כולם", ועד"ז כתב בלוח שם: "והלכה כדברי שניהם להקל", היינו שגם פת הממולאת במיני מתיקה ופירות יש להקל מצד זה. אבל מדברי רבנו כאן משמע שפת הממולאת בפירות ומיני מתיקה (כסברא הב') – ברכתה "מזונות" לדברי הכל, ולא וקוקים בזה לקולא של דברי סופרים.

בשוע"ר שם הביא דעה נוספת בענין פת הבאה בכיסנין, ש"דיא פת שנלושה אפילו במים, ואפילו אינה מתוכלת ואינה ממולאת, אלא שעושים אותה עוגות יבשות וכוססין אותה לתיאבון ולא כדי להשביע", וגם בזה פוסק שם רבנו להקל בדברי סופרים. אבל בלוח שם ובסדר ברה"ג כאן לא הביא כלל דעה זו. ומשמע שאין דעתו כלל להקל בזה (בדה"ש סי' מ"א). וראשונה גם לעיל הערה שלפני זה). ויש שרוצים לומר הטעם שהשמיט אדה"ז דעה זו כאן מפני שלא היתה מצויה בימיו עשיית עוגות כאלו. אך זה דוחק גדול מאד, שהרי בשוע"ר שם כותב שלעונות אלו "קורין

קח כדלעיל הלכה ג. בשוע"ר ובלוח שם, שדרך לפת בהם את הפת".

קט שלמי גבורים שם. שוע"ר שם. לוח שם. וראה גם לקמן פרק ד הלכה א.

קי בשוע"ר שם (בחצע"ג) ובלוח שם: "או שדרך לקבוע סעודה עליהם למזון ולשובע, כגון כרוב ותרדיו וכל כיוצא בהם ממעשה קדרה שהם מעיקר הסעודה". וראה גם לקמן שם.

קי"א לפי שגם על זו אין רוב בני אדם נמנעים מלקבוע סעודה עליהם מפני המילוי שבה, כיון שהמילוי ראוי ג"כ לקבוע עליו סעודה, לפתת בו את הפת או למזון ולשובע (שוע"ר שם).

קיב בשוע"ר שם הביא דעה האומרת "שאין חילוק בין מילוי פירות למילוי בשר וגבינה וכיוצא בהם, ולעולם מברך בורא מיני מזונות, אלא אם כן אוכל שיעור שרוב בני אדם קובעים עליו סעודה". אבל מסיים שם, "והעיקר כסברא הראשונה". ולמעשה כתב בשוע"ר ובלוח שם ש"רא שמם לא יאכל מהם פחות משיעור קביעת סעודה אלא בתוך הסעודה למזון ולשובע". אך כאן השמיט רבנו כל זה.

קיג ריא"ו, הובא בשבלי הלקט רס"י קנט ובאגור סי' רטו. ב"י סוף סי' קסח. וראה גם לקמן פרק ג הלכה ז, ויש הוסיף הטעם, "מאחר שמתכוין ותאב גם כן לאכילת העיסה".

קיז ראה גם לקמן פרק ג הלכה ו. וראה שוע"ר סי' קעז סוס"א שזהו דוקא אם חפץ לאכול גם הפת, אבל אם אינו חפץ לאכול הפת כלל – יש להסתפק אם נפטרים בברכת הפת.

קטו בתיבות "חוץ ממים" אולי בא למעט עוגות יבשות שבשוע"ר סי' קסח ב"ב (בדה"ש סי' מ"א) מ"א. וראה תורת מנחם כאן סק"ה), וכדלקמן הערה שלאח"ז.

קטז עובדה וזה ז, א. ב"י סי' קסח ד"ה ולענין. מ"א שם סק"ה. שוע"ר שם. לוח שם. וראה גם חידושי צ"צ קצת, ג.

סדר ברכת הנהנין פרק ב

אך בעל נפש קיי יחמיר לעצמו שלא לאכל בלא נטילת ידים ו"המוציא" על לחם אחר תחלה קיי. רק בגלושה בדבש יש להקל קיי, אם הקמח מעט והדבש הוא הרב והעקר לעדון ותענוג המתיקות כמו שנהנין במדינות אלו (שקורין לעקוד) קיי, אלא שהקמח נחשב עקר קכא מחמת שהוא מין מזון וגם מכשיר התערובות לאכילה קכב כמו שיתבאר (בפרק ג' קכג).

י כל מיני לחמים אלו קכד שברכתם "בורא מיני מזונות" קכה, אם פאו על השלחן בתוך הסעודה קכו שלא מחמת הסעודה קכז, דהינו שלא לאכל לשם מזון ולהשביע אלא לעדון ותענוג בלבד קכח, או בסוף הסעודה לקנות להקל מכבד המאכל קכט – אין נפטרים בברכת "המוציא" שעל הפת, וצריך לברך עליהם "בורא מיני מזונות" קל, אבל לא לאחריהם "מעין ג'" קלא, לפי שנפטרים בברכת המזון קלב.

בעל נפש: חסיד (רש"י פסחים מ, א. נדה טז, ב). (Pious). לעקיף: עוגת דבש (Honey-cake).

נפש, אלא ברעת האומרים שפת הבאה בכיסנין היא עיסה שנילושה בדבש או בחלב.
קכא לברך עליו "בורא מיני מזונות" ו"מעין ג'", אבל לא לברך עליו "המוציא" וברכת המזון, הואיל ועיקר עשיית ואפיית פת זו אינה למזון ולסעודה אלא לעדון ותענוג מהמתיקות, ומזון הקמח הוא טפל ולא עיקר עשייתה ואפייתה, אלא א"כ אכל כשיעור קביעות סעודה (לקמן פ"ג ה"ד).
קכב שוע"ר סי' קסח סי"א.
קכג הלכה ב. והוא שמתכווין ג"כ לאכילת הדגן" (לקמן פ"ג ה"ד. לעיל הלכה ז).
קכד כולל לחמניות וטרקנין (כשבליחן רכה מאד).
קכה לדברי הכל, וכדלקמן בהמשך הסעיף.
קכו רב ששת ברכות מא, ב לפי' התוס' שם ד"ה אלא, ורבנו יונה שם כג, א ד"ה ואומרים. רא"ש שם פ"ו סי' ל. מור ושוע"ר סי' קסח סי"ח. מ"א שם סק"ב. שוע"ר שם סי"ד. לוח פ"ח ה"י.
קכז רא"ש שם. מור ושוע"ר שם.
קכח מ"א שם סק"א (בשם ברכות מהר"ם סי' טו). שוע"ר שם. לוח שם.
קכט מ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם. וראה גם לקמן פ"ד ה"ב לענין פירות.
קל כמו שצריך לברך על פירות שאוכלין בקינוח סעודה (שוע"ר שם, וכדלקמן פ"ד ה"ב).
קלא תוס' שם. רבנו יונה שם. רא"ש שם. מור ושוע"ר שם. וראה גם לקמן שם לענין פירות.
קלב תוס' שם. רבנו יונה שם. וראה המעם בשוע"ר סי' קעו סוס"ב "לפי שכל מה שבא תוך הסעודה הוא מכלל השביעה, שנאמר בה ושבעת וברכת".

קיבלך", הרי שהיה לעונות אלו שם ידוע, ומוזה מובן שהיו רגילים לעשותם.
 וראה בדה"ש שם שאם עשו עונות יבשות ובתוך העיסה עירבו גם תבלין ומי פירות באופן שנגרש מעם התבלין בעיסה – יש להקל בזה גם לדעת רבנו בסידורו, כיון שיש כאן ב' סברות להקל, אלא שבעל נפש יחמיר כבפנים.
קיד ככמה דפוסים: כל בעל נפש.
קיה ב"ח ד"ה ומ"ש והוא. מ"א שם.
 בשוע"ר ובלוח שם: "וכל בעל נפש הרוצה להחמיר על עצמו לא יאכל פחות משיעור קביעות סעודה, אלא פת שנילושה במשקין או במי פירות והיא ממולאת גם כן בפירות וכיוצא בהם, אלא אם כן אוכל בתוך הסעודה למזון ולשובע". וכבר נתבאר לעיל שלדעת אדה"ז בסידורו עיסה הממולאת בפירות ומיני מתיקה – ברכתה "מזונות" לדברי הכל גם אם נילושה במים, ולכן אין צריך להחמיר לאכלה בתוך הסעודה דוקא.
 כמו כן יש לציין שרבנו לא הצריך בסידורו לאכול פת שנילושה בחלב או במי פירות בתוך הסעודה "למזון ולשובע" דוקא, כלשונו בשוע"ר ובלוח שם, וראה לקמן הלכה י שגם אם אוכלה לעדון ותענוג – לא יברך עליה בתוך הסעודה.
 וראה בדה"ש סי' מח סקי"ד שכל החומרים שמכניסים לעיסה כמו שמן, סוכר, ביצים וכיוצא בזה, מצטרפים לדבש להיות רוב נגד הקמח.
קיס אלא אם כן אוכל כשיעור קביעות סעודה (לקמן פרק ג הלכה ד בסופה).
קכ רמ"א שם סי' ו. ב"ח שם ד"ה ומ"ש והוא. מ"א שם סקי"ח. וראה גם לקמן פרק ג הלכה ג.
 יש לציין שבשוע"ר ובלוח שם לא הביא הכרעה זו לבעל

חויז מפת שְנלוּשָה בְחֻלָּב וְכיוצא בּוֹ^{קלג}, שְאִין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם „בּוֹרָא מִיַּי מְזוּנוֹת” בְּתוֹךְ הַסְעוּדָה אוּ בְסוּפָה בְּכָל עֲנִינֵי^{קלד}, מֵאַחַר שִׁישׁ אוֹמְרִים^{קלה} שְבִרְכָתֶם „הַמוֹצֵיא” בְּלַחֵם גָּמוּר, וְנִפְטָרֵת בְּכָר בְּבִרְכַת „הַמוֹצֵיא”, וְסִפֵּק בְּרִכּוֹת לְהִקָּל.

וְאִם אוֹכֵל מִלַּחֲמִים אֵלּוּ תוֹךְ הַסְעוּדָה לְמִזוֹן וְלִהְשָׁבִיעַ^{קלז}, וְאַפְלוּ מִיַּי עֶסֶה הַמְמָלְאִים בְּפִרוֹת – אִין צָרִיךְ לְבָרֵךְ אֶפְלוּ עַל הַפְּרוֹת, לְפִי שֶׁהֵם נִחְשָׁבִים כְּמִפְּלָה אֶל הָעֶסֶה^{קלח} וְנִפְטָרִים עִמָּה בְּבִרְכַת הַפֶּת^{קלח}.

יא וְכֵן מִיַּי עֶסֶה שְׁבִלִילְתֵן רַבָּה^{קלט} וְנִטְגָנוּ בְּמִשְׁקָה^{קמ} – נִפְטָרִים בְּבִרְכַת הַפֶּת כְּשִׂאוֹכְלִים לְמִזוֹן, כְּמוֹ שְנִפְטָרִים כֹּל מַעֲשֵׂה קִדְרָה^{קמא}. אֲבָל אִם אוֹכֵל לְקַנּוּחַ אוּ לְתַעֲנוּג – צָרִיךְ לְבָרֵךְ כְּמוֹ בְּלַחֲמִיּוֹת וְכיוצא בָּהֶם^{קמב}.

וְאִם אוֹכֵל שְׁלֵא בְּתוֹךְ הַסְעוּדָה – מְבָרֵךְ לְפָנֵיהֶם „בּוֹרָא מִיַּי מְזוּנוֹת” וְלֵאחֲרֵיהֶם „מַעֲיִן ג'”, וְאַפְלוּ שְׁבַע מֵהֶם, וְאַפְלוּ אֶכֶל שְׁעוֹר שְׂאֵחֲרִים קוֹבְעִין עָלָיו סְעוּדָה וְגַם הוּא קָבַע סְעוּדָתוֹ עֲלֵיהֶם לְבָדֵם, לְפִי שְׁמַפְיִין שְׁמַתְחִלָּה הִיתָה בְּלִילָה רַבָּה וְאַחַר כֵּךְ נִטְגָנוּ בְּמִשְׁקָה – אִין עֲלֵיהֶם תּוֹרַת לַחֵם כְּלָל^{קמג} לְדַבְּרֵי הַכֹּל^{קמד}.

וְמַעַט שְׁמֵן שְׁמוֹשְׁחִין הַמַּחֲבֵת שְׁלֵא תִשְׂרַף הָעֶסֶה – אֵינָה נִקְרָאת מִשְׁקָה^{קמה}.

קלט בשו"ע ר סי' קסח סוסי"ד ובלוח פ"ח סוסי"ד: „רכה מאד”. ומלשון רבנו כאן „רכה” סתם, משמע שאפילו אם אינה רכה מאד, כל שהיא ממוגנת – דינה כמוזנות גמור. **קמ** שאין עליהם תורת לחם כלל, אפילו כשאוכלים מהם כשיעור קביעות סעודה (שו"ע ר סי' קסח סוסי"ד). **קמא** של"ה שם אות ג בסופו. שו"ע ר שם. לוח פ"ח סוסי". **קמב** והיינו כשבלילתן רכה מאד, כדלעיל הלכה ו, או אפילו אינה רכה מאד אלא נטגנו במשקה, וכבפנים. **קמג** ירושלמי חלה פ"א ה"ג. הובא בתום פסחים לו, ב ד"ה דכולי. רא"ש שם פ"ב סי' טו. רבנו יונה ברכות כו, ב ד"ה לחם. רמ"א סי' קסח סוסי"ד. שו"ע ר שם סי"ג. לוח פ"ח הי"ב. בשו"ע ר ובלוח שם סיים „ואין לחם אלא האפוי ולא מטוגן”. **קמד** רמ"א שם.

קמה סמ"ק סי' קנא (קב, א). הנה"מ (דפוס קושטא) הל' ברכות פ"ג. רמ"א סי"ד. שו"ע ר שם. לוח שם הי"ו והי"א. וראה שו"ע ר סי' תנא סל"ו שכל „שאין העיסה רוחשת בשמן או בשומן” – „אין זה נקרא מינון אלא אפיה”.

קלג דהיינו שנילושה בשאר משקין או מי פירות, כדלעיל הלכה ו. וכן הדין בכל מיני מאפה שברכתם מוזנות בגלל ריבוי התבלינים כמו כל מיני בייגלך וקרקרים מתובלים. וכן הדין בלחמניות וטרוקנין שבלילתן לא היתה רכה מדי, שיש אומרים שברכתם „המוציא”, כדלעיל הלכה ו בסופה. אבל פת הבאה בכיסנין שממלאים אותה במיני פירות ומתיקה – לדברי הכל ברכתה „מוזנות”, לדעת רבנו בסידורו (ודלא כשיטתו בשו"ע ר סי' קסח סוסי"ד ובלוח פ"ח ה"י שרק „עיסה שנילושה בדבש וגם היא ממולאת בפירות .. נקראת פת הבאה בכיסנין לדברי הכל”), ולכן יש לברך עליה בתוך הסעודה כשאוכלה לעידון ותענוג. **קלד** אפילו אוכלה לעידון ותענוג או לקניית. **קלה** כדלעיל הלכה ז.

קלו הרי הם באים מחמת הסעודה, ונפטרים בברכת הפת, כמו שנפטרים כל מעשה קדרה שבתוך הסעודה שבאים למוזן (שו"ע ר שם).

קלז כדלקמן פרק ג הלכה ז.

קלח של"ה שער האותיות אות ק, דיני ברה"ג כלל ב אות ד. מ"א סק"ב. שו"ע ר שם. לוח שם.

סדר ברכת הנהנין פרק ב

יב אָבֵל עֵסָה שְׁבִלִילְתָהּ עֵבֶה פְּעֵסֶת לֶחֶם גְּמוּר הַמְתַּגְלַגְלַת בְּיָדַי וְהַגְּנָה בְּמַחֲבַת בְּשֶׁמֶן אוֹ שָׂאֵר מִשְׁקִין וְשׁוּמֵן – יֵשׁ אוֹמְרִים ^{קמט} שְׂאִין הַטַּגּוֹן בְּמַחֲבַת מוֹצִיָּאָה מִתּוֹרַת לֶחֶם גְּמוּר, הוֹאִיל וּמִשְׁקָה שְׁבִמְחֲבַת הוּא דְבָר מוֹעֵט ^{קמז} וְהָעֵסָה הִיְתָה בְּלִילְתָהּ עֵבֶה תְּחִלָּה, וְהָרִי זֶה כְּאִלוֹ נְאֻפִית בְּתַנּוּר, וּמְבָרְכִין עָלֶיהָ „הַמוֹצִיא” וּבְרֵכַת הַמְזוּן בְּכֹזֵית.

וַיֵּשׁ חוֹלְקִים ^{קמח} וְאוֹמְרִים שְׂדֵינ הַטַּגּוֹן פְּדִין הַפִּשּׁוּל ^{קמט}, וּכְמוֹ שְׂתִתְפָּאֵר ^{קנא}.

וְכֵן עֶקֶר ^{קנא}.

וּמְכַל מְקוֹם, אִם אוֹכֵל פְּדִי שְׁבִיעֵה ^{קנב} שֶׁהוּא סֶפֶק שֶׁל תּוֹרָה ^{קנג} (אָף שְׁמַנֵּן הַפְּרֻכּוֹת הוּא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים ^{קנד}, מִכָּל מְקוֹם מֵאַחַר שְׁמִיטָה רַבְּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם תִּקֵּן בְּרֵכַת הַזֶּן ^{קנה} בְּבִרְכָה בְּפָנֶי עֲצֻמָּה לְפִתּוֹ בְּ„בְרוּךְ” וְלַחֲתוֹם בְּ„בְרוּךְ” ^{קנו}, רְאוּי לְהַחְמִיר בְּסִפְקָה בְּעֵין סֶפֶק שֶׁל תּוֹרָה ^{קנד}) – יֵשׁ לְהַחְמִיר שְׁלֵא לְאָכֵל כִּי אִם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה שֶׁל לֶחֶם גְּמוּר ^{קנז}.

קנג מ"א שם סקל"ד. כאן חור בו ממה שכתב בשוע"ר סי' קסח סי"ב שגם באכל כדי שביעה לא היו ספק של תורה.

קנד ב"י סי' קצא ד"ה פועלים לדעת הרמב"ם בספר המצות מצוה יט. מ"א שם סק"א. שוע"ר סי' קסח ס"ח („שמען התורה היה די בברכה אחת „מעין ג'”, שהרי לא נאמר בתורה אלא פעם אחת וברכת את ה' אלךך על הארץ הטובה אשר נתן לך, ודרשו מפסוק זה לברך על המזון ועל הארץ ועל המקדש, ודי בברכה אחת לכולם, אלא שהכמים תקנו לברך על כל אחד בפני עצמו”) שוע"ר שם קר"א סק"א. שם סי"ב. סי' קצא ס"א.

קנה רב נחמן ברכות מת, ב (כשעה שירד להם מזן). שוע"ר סי' קפו ס"ג.

קנו ראה רשב"א שם מ, ב ד"ה והא. שוע"ר סי' קפו סעי' ג"ד. סי' קצא ס"א. כלומר משה רבנו לא תיקן שיאמרו רק תוכן ברכת „הזן” באיזה אופן שירצו (שאו היה ניתן לצאת י"ח בהוכחה בברכת מעין ג'), אלא הוא עצמו תיקן את מטבע נוסח ברכת הזן, דחיינו שיברכו עליה בפני עצמה, ולזה לא מועיל ברכה אחת מעין ג'.

קנז אין הכוונה שבכל תקנות משה רבנו יש להתייחס כאל חובה דאורייתא, אלא כאן בברכת המזון כיון שעיקרה מן התורה, ומשה רבנו קבע את נוסח הברכה הראשונה, הרי שיש לברכה זו תוקף של תורה. וכיון שיש להחמיר בברכת הזן לברך עליה בפני עצמה, ממילא גם שאר הברכות (שתקנו יהושע ודוד ושלמה) נגזרות אחר ברכת הזן, לברך עליהן בפני עצמן, ואין יוצאים בהן בברכה אחת מעין ג'.

קנח לחוש לדעה הראשונה (כדלקמן בסוף הלכה זו). אבל אין לו לברך ברכת המזון מספק (כמ"ש המ"א שם), כיון שהעיקר להלכה שדין המינין כדין הבישול, ואפילו אוכל מהם כשיעור קביעות סעודה, כדלקמן בפנים.

קמו סמ"ג מ"ע כו (בדיני שאר ברכות שבסעודה) ומ"ע קמא. הובא בתהרות מיימוניות דפוס קושטא הל' ברכות פ"ג. בשוע"ר סי' קסח סמ"ו לא הביא דעה זו, אבל הביאו שם בס"י ובקו"א סק"ו. וראה שוע"ר סי' קסח סמ"ו שהביא גם שיטת ר"ת, ובס"י ובקו"א סק"ז הביא הכרעת סמ"ג. וראה תהלה לדוד סי' קסח סק"ו.

קמז לפי ערך ריבוי העיסה (לקמן בהמשך הלכה זו).

קמח רבנו שמשון חלה פ"ה מ"א. רמב"ן הל' חלה כו, ב. דעה א' בשו"ע סי' קסח ס"ג. דעה הב' בשוע"ר שם סמ"ו. דעה הא' בלוח פ"ח הי"א.

קמט וכל שלא נאפה בתנור או במחבת בלי משקה – אינו קרוי לחם (שוע"ר שם).

בשוע"ר שם הוסיף: „ואפילו אם הוא בענין שקרוי לחם לענין חלה כגון שבשעת לישה לא היה בדעתו .. למגנו ואחר כך נמלך שהוא חייב בחלה, לפי שבחלה הכל הולך אחר גלגול הקמח במים, שאז חל חיוב חלה, ולפיכך כשהיתה עליו תורת לחם בשעת לישה שהיתה בלילתה עבה – מיד חל עליו חיוב חלה, ושוכב לא נפקע ממנה ע"י .. מינון, אבל לענין המוציא וברכת המזון הכל הולך אחר האפיה כשנעשה ראוי לאכילה”.

קנ בהמשך הלכה זו ובהלכה טו.

קנא שו"ע יו"ד סי' שכט ס"ג (אף לענין חלה). מ"א סי' קסח סקל"ב וסקל"ד. שוע"ר שם סוסמ"ו בסוגריים.

בשוע"ר ובלוח שם הביא דעה נוספת, שאפילו על ידי הבישול לא נתבטלה תורת לחם ממנו. ולמעשה כתב שם שירא שמים לא יאכל ממנו אלא בתוך הסעודה למזון ולשבע. אך כאן השמיט רבנו כל זה.

קנב שלו, ואפילו אכל פחות משיעור ד' ביצים, כדלעיל הלכה ב (בדה"ש סי' מח סק"ב).

ואֶפְלוּ הַיָּא מְמֵלֵאֵת, כָּל שְׁאִינְה מְמֵלֵאֵת בְּפִרוֹת וְכִיזְצָא בְּהֵם קִנְט אֶלֵא
בְּגִבְיָה וּמְטַגְנַת בְּחֵמָאָה (שְׁקוֹרִין פְּלֵאדִין), אוּ בְּבִשָּׁר וּמְטַגְנַת בְּשׁוּמֵן קִס.

אָבֵל הַקּוֹבַע סְעוּדָה עַל מֵינֵי מַגּוֹן לְבָדִים קִסא – אֵין לְבָרֵךְ „הַמּוֹצִיא“
וּבְרַכַּת הַמּוֹזוֹן לְפִי סְבָרָא הָאֲחֵרוֹנָה, כִּי אִם „בּוֹרָא מֵינֵי מוֹזוֹנוֹת“ וְ„מַעִין
ג“ קִסב.

וְכֵל זֶה בְּטַגּוֹן, אָבֵל עֶסָה שְׁנַתְּבִשְׁלָה בְּקִדְרָה – אֵין עָלֶיהָ תּוֹרַת לֶחֶם
כְּלָל קִסג גַּם לְסְבָרָא הָרֵאשׁוֹנָה קִסד, וּמְבָרְכִין עָלֶיהָ „בּוֹרָא מֵינֵי מוֹזוֹנוֹת“ וְ„מַעִין
ג“ לְעוֹלָם, אֶפְלוּ בְּקִבְעוֹת סְעוּדָה, וְאֶפְלוּ הֵן חֲתִיכוֹת גְּדוֹלוֹת קִסה (שְׁקוֹרִין
קִנִּידֵלִיךְ אוּ קִרְעֵפְלִיךְ) קִסו.

אֵךְ אִם חֲזוֹר וְאֶפְאָה בְּתַנּוּר אוּ בְּמַחְבַּת בְּלֵי מִשְׁקָה – חֲזוֹר וַיִּרְדַּע עָלָיו
תּוֹרַת לֶחֶם גְּמוּר קִסז, וְאֶפְלוּ הֵן חֲתִיכוֹת קְטַנּוֹת מְפִיזִית, וּמְבָרְכִין עָלֶיהָ
„הַמּוֹצִיא“ קִסט וּבְרַכַּת הַמּוֹזוֹן בְּכִזִּית.

פְּלֵאדִין: מאפה חלבי (Cheese-filled pastry). קִנִּידֵלִיךְ: כופתאות (Dumplings).
קִרְעֵפְלִיךְ: כיסנים (Dough-pouches).

קִנְט מ"א שם סקל"ו.

וְהַמַּעַם כִּי בְּמִמּוֹלֵאֵת בְּפִירוֹת וּמֵינֵי מַתִּיקָה – בְּרַכְתָּה
„מוֹזוֹנוֹת“ לְדַבְרֵי הַכֵּל אֶפְלוּ בְּאֶפְרוּיָה, כְּדִלְעִיל הַלְכָה ז', וְלֹא
צָרִיךְ לְהַחְמִיר לְאֹכֵל בַּתּוֹךְ הַסְעוּדָה אֶפְלוּ אוֹכֵל כְּדֵי
שְׂבִיעָתוֹ, כִּיּוֹן שִׁישׁ בַּה תְּרַתִּי לְטִיבוֹתָא: שְׂהִיָּא מְמֵלֵאֵת
בְּפִירוֹת, וְהִיָּא גַּם מְטַגְנַת (בְּרַה"ש ס' מַח סְקִב"א).

וְרֵאָה עוֹר בְּרַה"ש שֵׁם סְקִב"ד וּסְק"ל שְׂאֶפְשֵׁר שְׁגַם
בְּעִיסָה שְׁנִילוּשָׁה בְּמֵי פִירוֹת וּמִיַּגְנָה אַח"כ – בְּרַכְתָּה
„מוֹזוֹנוֹת“ גַּם בְּשִׁיעוּר שְׂבִיעָה וְקִבְעוֹת סְעוּדָה.

אֵךְ מַלְשׁוֹן רַבְנּוּ (בְּתַחֲלִית הַהֲלַכָּה) שְׂכַתֵּב „מֵאַחַר
שְׂבִלִיתָה עֵבֶה בְּעִיסַת לֶחֶם גְּמוּר“, מִשְׁמַע יוֹתֵר שְׁגַם אִם
נִילוּשָׁה בְּמֵי פִירוֹת – יֵשׁ לְהַחְמִיר שְׂלֵא לְאֹכֵל כְּדֵי שְׂבִיעָה
וְשִׁיעוּר קִבְעוֹת סְעוּדָה אֵלֵא בַּתּוֹךְ הַסְעוּדָה, כִּיּוֹן שְׂבִלִיתָה
עֵבֶה, וְרַק בְּבִלִילָה רַבָּה (כְּבַלְכָּה יֵא), אוּ בְּבִלִילָה עֵבֶה אֵךְ
מְמֵלֵאֵת בְּפִירוֹת וּמֵינֵי מַתִּיקָה – יֵשׁ לְחַקֵּל.

קִס שְׁגַם אוּ, אִם אוֹכֵלָה כְּדֵי שְׂבִיעָה – יֵשׁ לְהַחְמִיר שְׂלֵא
לְאוֹכֵלָה אֵלֵא בַּתּוֹךְ הַסְעוּדָה, כִּיּוֹן שְׂבִיעָה בְּרַכְתָּה
„הַמּוֹצִיא“, כְּדִלְעִיל הַלְכָּה ה'.

וְרֵאָה בְּרַה"ש שֵׁם וְתוֹרַת מְנַחֵם עַל סֵדֵר בְּרַה"ג אוֹת ו',
דֹּאפְשֵׁר שְׂקַמְעָה זֶה „וְאֶפְלוּ .. בְּשׁוּמֵן“ שִׁיךְ לְעִיל אַחַר
הַתִּיכוֹת „בְּרַכַּת הַמּוֹזוֹן כְּכִזִּית“, וְהִינּוּ שְׂלִדְעָה הָרֵאשׁוֹנָה
אֶפְלוּ בְּעִיסָה הַמְמֵלֵאֵת וּמְטַגְנַת כְּגִבְיָה אוּ בִשָּׁר – יֵשׁ
לְבָרֵךְ „הַמּוֹצִיא“ וּבְרַכַּת הַמּוֹזוֹן כְּכִזִּית, אֵלֵא אִם כֵּן הִיָּא

ממולאת בפירות.

קִסא אפילו שבע מהם.

קִסב מ"א ס' קסח סקל"ח. שווע"ר שם סט"ו. לוח שם
הי"א.

קִסג בשווע"ר ובלוח שם הלשון „אין עליהם תואר לחם
כלל“, היינו מצד המציאות, והיו החילוק בין מינון
לבישול, שבמינון יש עליהם „תואר לחם“ ובבישול אין עליו
„תואר לחם“, אבל כאן בסידור סובר רבנו שהחילוק בין
מינון לבישול (לדעה הראשונה) הוא, שבמינון עדיין יש
עליה „תורת לחם“, היינו מדינא, ואילו בבישול „אין עליה
תורת לחם גמור“.

קִסד סמ"ג והגהות מיימוניות שם. וראה גם שווע"ר שם
קו"א סק"ו.

קִסה שיש בכל אחת כזית ויותר (שווע"ר שם סוס"ו. לוח
שם הי"ב).

קִסו כ"ח שם ד"ה ומ"ש ובלבד. מ"ז שם סקי"ח. מ"א שם
סקל"ו. שווע"ר שם ובקו"א סק"ז. לוח שם.

קִסז פמ"ג ס' קסח אשל אברהם סקל"ט. וראה גם יבמות
כ, א. שווע"ר שם ס"ד. שווע"ר שם סכ"ב.

וְרֵאָה בְּרַה"ש ס' מַח סְקִב"ד מִשְׁמַע שְׂהִיָּא כֵּן אֶפְלוּ
אִם אֵין עָלֶיהָ „תּוֹרַת לֶחֶם“ אַחַר הָאֶפְרוּיָה.

קִסח ככל שהוא (פמ"ג שם).

סדר ברפת הנהנין פרק ב

ולפי סברא הראשונה שהטגון במעט משקה דינו באפייה, הוא הדין אם חזר וטגנה במחבת במשקה מעט. ולכן מיני עפה ממלאים בגבינה (שקורין קרעפליך) שמבשלין אותן במדינתנו ואחר כך מטגנין בחמאה במחבת או אפילו בקדרה, אלא שהחמאה הוא דבר מועט לפי ערך רבוי העפה והגבינה – אין לאכל מהם כדי שביעה קסט^ט כי אם בתוך הסעודה, לחש לסברא הראשונה קט.

אבל אם משימים לתוך הקדרה שנטגנים בתוכה הרבה שמן הצף על פני החלב (שקורין סמעטינע) – הרי זה כמין בשול גמור, ומכרד „פורא מיני מזונות” ו”מעין ג” לעולם. וכן אם טגנה באלפס או בקדרה בחמאה הרבה פעין בשול במים, אף על פי שאחר כך סגן מהם החמאה.

יג וכל זה בעפה שנתבשלה קדם אפיתה קטא, אבל לחם אפוי שנתבשל בקדרה – אין הפשול מוציאו מתורת לחם גמור לענין ברכה שלא לברך עליו „המוציא” וברפת המזון בכנית קטב, אלא אם בן נמחה הלחם בפשול קטג עד שלא נשאר בפרוסות בנות בכל אחד קטד, כי כל פרוסה שנשאר בה בנות קטה – לא נתבטלה עדין מתורת לחם לענין ברכה, אפילו אין בה תאר לחם כלל קטו מחמת רב הפשול, ואם לא נשאר בה בנות – נתבטלה מתורת לחם לגמרי, ואפילו נראה שיש עליה תאר לחם – אינו חשוב תאר קטז.

סמעטינע: שמנת (Cream). באלפס: כלי המשמש לטיגון, כמין מחבת עמוקה (Deep-frying pan). תורת לחם: דין של לחם אפוי. תואר לחם: מראה של לחם אפוי.

שוע"ר שם ס"ה. לוח פ"ח ה"ג. וראה גם שוע"ר ס' תעא ס"ה. אלא שאין יוצאין בה י"ח אכילת מצה בליל פסח, מטעם המבואר בשוע"ר ס' תסא ס"ד.
קעג רש"י שם ד"ה שהפרוסות. מרדכי ברכות פ"ו רמז קימ. וראה מ"א סקב"ח. וראה גם לקמן ריש הלכה טו.
קעד ירושלמי ברכות פ"ו ה"א. רבנו יונה ברכות כו, ב ד"ה ולפיכך. רא"ש שם פ"ו ס' י. מור ושוע"ר שם. מ"א שם סקב"ו. שוע"ר שם. לוח שם. וראה גם שוע"ר ס' תעא ס"ח.
קעה כלומר, דנים על כל פרוסה מצד עצמה, ולא לפי המצב של רוב הפרוסות.
קעו הן תואר הלחם האפוי, והן תואר הלחם כעיסה (הערות וביאורים על ברה"נ ח"ב ע' 134).
קעז שכיון שנתבשל – אינו חשוב תואר לחם (שוע"ר ס' קסח שם. לוח שם).

קסט אבל בפרות מכדי שביעה – ברכה „מזונות” ו”מעין ג”, כי העיקר להלכה כרעה הב', כדלעיל בתחילת ההלכה.
קע דלא כמו שכתב בשולחנו שם ס"ז בסוגריים ובלוח פ"ה ה"ב שמתיר לאכלם אפילו בקביעות סעודה, כיון שאין עליהם תואר לחם.
 אבל מיני אמריות (שהן דקין ובלילתן רכה) שנתבשלו ואח"כ נטגנו במעט משקה (כמו הקוגל וכיו"ב) – יש לומר שגם לדעת רבנו כאן מותר לאכלם אף בטגון במעט משקה, אפילו כשיעור שביעה וקביעות סעודה (וכדלעיל הלכה יא), ודלא כבדה"ש ס' מח סקב"ד שכתב שאין לאכול מהם כדי שביעה אלא בתוך הסעודה.
קעא כלומר, שלא אפו אותה אלא בישלו אותה.
קעב ברייתא ברכות לו, א. מור ושוע"ר ס' קסח ס"י.

וּמְבָרְכִים עָלֶיהָ „בּוֹרֵא מִיְּנֵי מְזוּנוֹת” וְ”מֵעֵין ג'” קַטְט לְעוֹלָם, אֶפְלו קָבַע סְעוּדָה עַל פְּרוּסוֹת הַרְבֵּה שֶׁנִּמְחוּ בְּבִשּׁוּל וְלֹא נִשְׁאָר בְּזֵית בְּכָל אַחַת קַטְט.

וַיֵּשׁ אֹמְרִים קַטְט שֶׁאֶפְלו לֹא נִמְחוּ בְּבִשּׁוּל, אֶלָּא שֶׁמִּתְחִלָּה קִדְּם הַבִּשּׁוּל פִּירַר הַפֶּת לְפְרוּסוֹת קִמְצוֹת פְּחוֹתוֹת מִבְּזֵית כְּמוֹ שֶׁנּוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת בְּמִצּוֹת בְּפֶסַח קַטְט, אֶפְלו נִרְאֶה שֶׁיֵּשׁ עָלֵיהֶן תֹּאֵר לָחֶם – לֹא נִחְשָׁב תֹּאֵר קַטְט, וְאֶפְלו חִזְרוּ וְנִדְבְּקוּ עַל יְדֵי הַבִּשּׁוּל וְנַעֲשׂוּ בְּזֵית קַטְט.

וּסְפֵק בְּרִכּוֹת לְהַקְלֵל קַטְט. וּמִכָּל מְקוֹם כָּל בַּעַל נֶפֶשׁ יַחְמִיר לַעֲצֻמוֹ שֶׁלֹּא לֵאכֹל מִהֵן בְּדֵי שְׂבִיעָה קַטְט אִם יֵשׁ עָלֵיהֶן תֹּאֵר לָחֶם קַטְט, כִּי אִם שֶׁיִּבְרַךְ „הַמוֹצֵיא” עַל בְּזֵית לָחֶם גָּמוּר תִּחְלָה קַטְט. וּבְמִגוֹן יֵשׁ לְהַחְמִיר בְּכָל עֲנִין קַטְט.

יֵד וְכָל זֶה כְּשֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּכָלֵי רֵאשׁוֹן קַטְט, אֶבֶל כָּלֵי שְׁנֵי אֵינוֹ מְבַשֵּׁל קַטְט, וְלִפְיָקָד אִם נָתַן לְתוֹכוֹ פְּרוּרֵי לָחֶם אֶפְלו פְּחוֹתֵין מִבְּזֵית קַטְט – מְבָרַךְ עָלֵיהֶם

מח סוסקל"א.
קפח שאפילו בפחות מ"כדי שביעה" לא יאכל אלא בתוך הסעודה, אם יש עליהן תואר לחם. וראה גם לקמן סוף הלכה טו.

וראה המעם בחידושי צ"צ קצח, א כיון שיש כאן ב' דעות לחומרא: א) דעה הא' דלעיל הלכה יב, שמיגין הרי הוא כאפיה. ב) דעה הא' דלעיל הלכה זו, שדוקא אם נעשו פירורים פחותים מכזית ע"י בישול ברכתו מוונות, ולא כשמתחילה קודם הבישול פירר הפת לפחות מכזית. וראה גם בבדה"ש סי' מח סק"ז וסקל"א.

קפט בה"ג ברכות פ"ו ז, ג. מרדכי ברכות רמז קכו. ב"י סי' קסח ד"ה ופירש. מ"א שם סק"ה. שוע"ר שם סי"ח. לוח פ"ח ה"י. וראה שוע"ר סי' שיח סי"ז "כלי ראשון אפילו לאחר שהעבירוהו מעל האור מבשל כל זמן שהיד סולדת בו". וראה עוד שוע"ר סי' תסא סי"ד (לענין מצה) "ואפילו לא נתבשלה ברותחין אלא שנפלה לתוך מים המין [שבכלי ראשון] שהיד סולדת בו והסירה מיד – הרי היא נקראת מבושלת".

קצ בה"ג שם. מרדכי שם. שוע"ר שם סוס"ט. לוח שם סוף ה"ו.

וראה קו"א שם סק"ח שאף שבשבת מחמירים בכלי שני מחמת חסרון ידיעתנו (שיש דברים שמתבשלים בכלי שני ושמא גם הלחם מתבשל בו, כמבואר בשוע"ר סי' שיח סי"ב), והו משום חומר האיסור של שבת שהיא בסקילה וחמטא, משא"כ בספק ברכה שהיא דרבנן. וראה שוע"ר סי' תסא שם גבי מצה דאורייתא, שפוסק כדעה שכלי שני אינו מבשל ויוצאים במצה שנפלה בכלי שני, אלא שכותב שם שלכתחילה יש להתמיר בזה, לחשוש לדעה שמא כלי שני מבשל.

קצא שוע"ר שם. לוח שם.

קעח רבנו יונה שם ד"ה על. רא"ש שם. טור וש"ע שם. שוע"ר שם. לוח שם. וראה גם שוע"ר סי' תעא שם. **קעט** מ"א שם סק"ה. שוע"ר שם. לוח שם.

קפ ש"ע שם. לבוש שם ס"י. מ"א סי' תעא סק"ה. בשוע"ר סי' קסח סי"ח ובלוח שם הובאה דעה זו באין חולק.

קפא שנוהגים לפרר המצות לפני שמבשלין אותן, אבל אין כוונתו שגובלים, שבוה מיירי לקמן בהלכה טו (חידושי צמח צדק קצו, ד). אך בשו"ת אדה"ז סי' ו החמיר שלא לעשות כן בפסח, משום חשש איסור חמין.

קפב ויברך עליהם, "בורא מיני מזונות" ו"מעין ג'".

קפג לבוש שם. אליה וזמא שם סק"ד. אליה רבה שם סק"ב. שוע"ר שם. לוח שם.

קפד ויברך עליהם, "בורא מיני מזונות" ו"מעין ג'", כדעה הב'. והו, ספק ברכות להקל", שאין לו לברך ברכת המזון ד' ברכות מה שלדעה אחת די בברכה אחת מעין ג' (ע"פ שוע"ר סי' קסח סי"ב).

קפה משום שאז יבא לספק דאורייתא בברכת המזון כדלעיל הלכה יב, משא"כ בברכות שלפניה שהם מדרבנן פסק להקל (חידושי צמח צדק שם). ואם בכל זאת אכל כדי שביעה – אין לו לברך על זה "המוציא" וברכת המזון מצד ספיקא דאורייתא לחומרא, כי מלשון רבנו לעיל שם, "ראוי להחמיר בספיקא כעין ספק של תורה", משמע שאין זה ספק של תורה ממש אלא, "כעין ספק של תורה", ולכן רק, "ראוי להחמיר בספיקא", והיינו לכתחילה.

קפו ואם נמחו בבישול אפילו קצת – הלך מהם תואר לחם האפוי, כדלקמן הלכה יד גבי עירוי מכלי ראשון, וכל שכן כאן בבישול.

קפז וראה שוע"ר סי' קעז ס"א קו"א סק"ב שכל מיני מזון הבאים להשביע – נפטרים ע"י הפת, אף אם אינו חפץ לאכול הפת אלא לפטור המאכלים בברכת הפת. ועפ"ז סרה תמיתה הצי"צ בחידושי (קצו, ד), כמ"ש בבדה"ש סי'

סדר ברכת הנהנין פרק ב

”המוציא”, ולאחריהם ברכת המזון בכזית. והוא שלא שְׁהוּ בְּתוֹכוֹ כָּל כֶּךָ עַד שְׁנִמּוּחַ וְהִלֵּךְ תֹּאֵר הַלֶּחֶם הָאֶפּוֹי מֵהֶם, אֲלֵא עֲדִין נִפְרִים שֶׁהֵם לֶחֶם אֶפּוֹי וְלֹא עֶסֶה קצב.

וערוי מְבָלִי ראשון הוא סֶפֶק אִם נִדוֹן כְּבָלִי ראשון או כְּבָלִי שְׁנִי קצג, וְלִכֵּן אֵין לְאָכַל פְּרוּרִין פְּחוּתִין מְבִינִת שֶׁבְּקַעְרָה שְׁעָרָה עֲלֵיהֶם מְבָלִי ראשון כִּי אִם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶם תֹּאֵר לֶחֶם קצד. אֲבָל אִם שֶׁהוּ עַד שְׁנִמּוּחוֹ קִצֵּת – הִלֵּךְ מֵהֶם תֹּאֵר לֶחֶם הָאֶפּוֹי קצה.

ואֶפְלוּ פְּרוּרִין פְּחוּתִין מְבִינִת קצז שְׁנִשְׁרוּ בְּצוּנְנִין זְמַן מְרֻבָּה וְנִמּוּחוֹ קִצֵּת עַד שֶׁהִלֵּךְ מֵהֶם תֹּאֵר הַלֶּחֶם קצח וְנִרְאִים כְּפְרוּרֵי עֶסֶה – מְכַרְךָ עֲלֵיהֶן „בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת” וְ”מַעִין ג” אֶפְלוּ בְּקִבְעוֹת סְעוּדָה קצט. וְכָל שֶׁהֵמִים מִתְּלַבְּנִים מִחֲמַת מַחֲוֵי הַפְּרוּרִים – כְּבָר הִלֵּךְ מֵהֶם תֹּאֵר הַלֶּחֶם קצס. וְכֵן הִדִּין בְּחִתִּיכוֹת פֶּת שְׁנִתְּבִשּׁוּ בְּתַנּוּר (שְׁקוּרִין פֶּעִנִן) וְשׁוּרִין אוֹתוֹ בְּשֶׁכֶר צוּנִי.

וּפְרוּרֵי לֶחֶם הָעוֹמְדִים בְּעֵינֵם קא, אֶפְלוּ הוּא פְּרוּר יֵדֵק בְּקַמְחָה ב שְׁאִין נִרְאָה בּוֹ תֹאֵר לֶחֶם לְעֵין – אֵף עַל פִּי כֵן מְרָאֵהוּ עָמַד בּוֹרָא, וְלֹא נִתְּבַטַּל

פֶּעִנִן: צִנִּימִים (Toast). בְּשֶׁכֶר: כְּבִירָה (Beer). מְרָאֵהוּ עָמַד בּוֹ: נִשְׁאָר עֲלָיו תּוֹאֵר לֶחֶם אֶפּוֹי.

קצב כְּדִלְקֵמֵן רִישׁ הַלֶּכֶה טו, וְשׁוֹנֵן.
קצג וְהוּא תְּלוּי בְּמַחְלוּקַת שְׁנַחֲלֵקוּ בְּעִירוֹ מְבָלִי ראשון אִם מְבָשֵׁל כְּבָלִי ראשון אִם לֹא (שׁוֹעִ”ר שֶׁם ס”ח. רֹאֵה טוֹר יו”ד ס’ סח). וְרֹאֵה שׁוֹעִ”ר ס’ שִׁיחַ ס”ט (לְעֵנִין שַׁבַּת) שְׁעִירוֹ מְבָלִי ראשון מְבָשֵׁל כְּדִי קְלִיפָה.
קצד מ”א ס’ קסח סְקִבָה. שׁוֹעִ”ר שֶׁם ס”ה. לוח שֶׁם ה”ד.
קצה כְּשׁוֹעִ”ר וְכוּלָּה שֶׁם כֹּתֵב שְׁכַל „שְׁנִיכֵר וְדוֹעַ שְׁהוּא לֶחֶם” – נִקְרָא שִׁישׁ עֲלֵיהֶם „תּוֹאֵר לֶחֶם”, אֲבָל רִבְנוּ כֹּאן סוֹבֵר שׁוּה תְּלוּי אִם הִלֵּךְ מֵהֶם „תּוֹאֵר לֶחֶם הָאֶפּוֹי”.
 יֵשׁ לְהַעִיר, שְׁלֹגְבֵי כְּלֵי שְׁנֵי כֹתֵב „עַד שְׁנִמּוּחַ וְהִלֵּךְ תּוֹאֵר לֶחֶם הָאֶפּוֹי מֵהֶם”, דְּהֵינּוּ שְׁצִרֵךְ שִׁילֵךְ מֵהֶם בְּפוּעֵל „תּוֹאֵר לֶחֶם הָאֶפּוֹי”, וְאֵילוּ כֹּאן בְּעִירוֹ מְבָלִי ראשון כֹּתֵב „עַד שְׁנִמּוּחוֹ קִצֵּת – הִלֵּךְ מֵהֶם תּוֹאֵר לֶחֶם הָאֶפּוֹי”, מִשְׁמַע קִצֵּת שֶׁאֶפְלוּ אִם בְּפוּעֵל נִרְאָה עֲלֵיהֶם „תּוֹאֵר לֶחֶם הָאֶפּוֹי”, הִרִי בְּרַגַּע „שְׁנִמּוּחוֹ קִצֵּת” הִרִי וְהַ נְחֻשֵׁב שֶׁהִלֵּךְ מֵהֶם תּוֹאֵר לֶחֶם הָאֶפּוֹי. וְאוֹ אֶפְלוּ אוֹכֵל מֵהֶם כְּדִי שְׁבִיעָה, מְכַרְךָ עֲלֵיהֶם „מְזוּנוֹת” וְ”מַעִין ג”.
קצו ט”ז שֶׁם סְקִ”ר. שׁוֹעִ”ר שֶׁם ס”ט. לוח פ”ח ה”ד.
קצז מ”א שֶׁם סְקִבָה. שׁוֹעִ”ר שֶׁם. לוח שֶׁם.

קצח מ”א שֶׁם. שׁוֹעִ”ר שֶׁם (שְׁכַבְר נִתְּבַטְלוּ וְיִצְאוּ מִתּוֹרַת לֶחֶם לְגִמְרֵי, כִּיּוֹן שְׁאִין כּוּיַת כְּכֹל אַחַד). לוח שֶׁם (כִּיּוֹן שְׁאִין כּוּיַת כְּכֹל אַחַד מֵהֶם, וְגַם לֹא תּוֹאֵר לֶחֶם).
קצט תּוֹס’ בְּרֻכּוֹת לז, ב ד”ה אִמֵּר. מְרַדְכֵי שֶׁם רִמּוֹ קִימָה. שׁוֹעִ”ר ס’ קסח ס”א. שׁוֹעִ”ר שֶׁם. לוח שֶׁם. וְרֹאֵה גַם שׁוֹעִ”ר ס’ תִּסְא ס”ב (שְׁכַבְר נִתְּבַטְלוּ מִתּוֹרַת לֶחֶם).
 ר שְׁל”ה שְׁעֵר הָאוֹתוֹת אוֹת ק דִּינֵי בְּרַה”נ כְּלָל ב אוֹת ז.
 מ”א שֶׁם סְקִבָּה. שׁוֹעִ”ר שֶׁם (שֶׁאִם אֵין כּוּיַת כְּכֹל אַחַד וְגַם לֹא תּוֹאֵר לֶחֶם – מְבַרְכִין עֲלֵיהֶם „בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת”). לוח שֶׁם (כְּנ”ל).
 וְרֹאֵה לְקַמֵּן פֶּרֶק ג הַלֶּכֶה י בְּדִין הַ”מְפָרֵר לֶחֶם דֵּק דֵּק וְנֹתֵן לְתוֹךְ שְׁכֵר חֵם כְּדִי שִׁיתֵן בּוֹ מַעֵם”.
רא רִבְנוּ יוֹנָה שֶׁם. רֹא”ש שֶׁם. טוֹר וְשׁוֹעִ”ר שֶׁם ס”י. שׁוֹעִ”ר שֶׁם ס”ט.
רב שׁוֹעִ”ר שֶׁם. לוח שֶׁם.
רג רֹאֵה לְבוּשׁ שֶׁם סוֹס”.
 בְּשׁוֹעִ”ר שֶׁם ס”ט (וְעַד”ז בְּלוּחַ שֶׁם): „אֵע”פ שְׁאִין עֲלֵיהֶם תֹּאֵר לֶחֶם מְפָנִי שֶׁהוּ דִקּוֹן בְּיוֹתֵר .. שְׁכִיּוֹן שְׁהוּא פֶת בְּפִנֵי עֲצֻמוֹ בְּלִי תַעֲרֻבַת שׁוּם מִשְׁקָה בְּתוֹכּוֹ הַמְּחַבְּרוֹ וּמְרַבְּקוֹ – אֵינוֹ יוֹצֵא מִתּוֹרַת פֶּת לְעוֹלָם”.

מתורת לחם, ומברכין עליו „המוציא“^{יד.}

מן פרוגי לחם פחותים מפני שחפרם ודבקם יחד על ידי דבש או חלב או מרק^{יח.}, אם על ידי זה נמוחו קצת ונעשו פֶּעֶסְהוּ^{יז.} ואין עליהם תאר לחם אפוי^{יח.} – מברך „בורא מיני מזונות“ ו„מעין ג“^{יט.} לעולם^{כ.}, מאחר שמתחלה לא היה פנית בכל פרוור לבדו^{כא.}.

ולכן מה שנוהגים בפסח לכתש המצות לפרורין דקין מאד וחזרין וגובלים אותו במים חמין ובשמן ומי ביצים^{כב.}, ועל ידי זה נמוחו קצת ונעשו פֶּעֶסְהוּ כשֶׁלְשׁוֹן ועושים אותן פֶּעֶגּוּלִים (שקורין קניידליך או חרעמזליך), ואין עליהם תאר לחם אפוי – מברך עליהם „בורא מיני מזונות“ ו„מעין ג“^{כג.} לעולם^{כד.}.

ואפלו לא נתבשלו אחר כך בקדרה אלא טגגם במשקה, להאומרים שטגגו אינו באפיה וכן עקר, כמו שנתפאר למעלה^{כה.}.

חרעמזליך: לביבות מקמח מצה (Pancakes).

הטעם לקמן בפנים.
רי אפילו במים בלבד הכי דינא, ודיברו בהווה, שעושים בן לפי שאין טבע המים לדבק כ"כ כמו אלו (חידושי צמח צדק קצו, ד).
 וראה שו"ת אדה"ו סי' ו שיש להחמיר שלא לעשות בן בפסח (מלבד אחרון של פסח) משום חשש חמין, אלא א"כ עושה בני פירות בלבד שאו אין להחמיר כלל. אם כי כיום נוהגים שלא עושים בן גם בני פירות בלבד (משום החשש שמא מעורב בהם מעט מים).
ריא כנסת הגדולה סי' קסח בהגהות הטור בשם שו"ת מהרש"ך ח"א סי' קסג, הובא במ"א שם סוסק"ח, ונשאר בזה בצ"ע, וראה חידושי צ"צ קצו, סוע"ד.
 ומיירי אפילו אם אחר הגיבול יש בו כוית, כדלקמן בסמוך.
ריב אפילו בקביעות סעודה.
ריג הלכה יב. ומשמע שברכתו „מזונות“ ו„מעין ג“ אפילו בקביעות סעודה, אבל ראה בדה"ש סי' מח סק"ל שהדבר תלוי, אם בלישת הפירורי מצות היה רוב מים כנגד שומן וביצים – ברכתו „המוציא“ וברכת המזון כשיעור קביעות סעודה, ואם הרוב היה שומן וביצים כנגד מים – ברכתו „מזונות“ ו„מעין ג“.
 וראה עוד שם שהוא הדין אם אפה אותם, אם המים היו רוב נגד השומן והביצים – ברכתו „המוציא“, ואם השומן ומי הביצים הם הרוב נגד המים – דינו כדין עיסת שנילושה במי פירות, שברכתו „מזונות“ מעיקר הדין.

רד שוע"ר שם. לוח שם. וראה גם שוע"ר סימן תעא סוף סעיף ח (לענין מצה).
 בשוע"ר סי' קסח סי"ט ובלוח שם הוסיף: „ואפילו אם נתן פירורים דקים לתוך איה משקה לפי שעה לרכבם, ואינם שווים בתוכו עד שילך מהם תאר הלחם מעליהם .. מברך עליהם המוציא .. ואפילו אם נותנם במשקה חם שהיה סולדת בהם אם הוא בכלי שני שאינו מבשל“.
רה ברכות לו, ב כ"ה התוס' שם סוד"ה הביצא, ורבנו יונה שם כו, ב ד"ה ולפיכך, ורא"ש שם פ"ו סי' י, טור ושו"ע סי' קסח סי"י. שוע"ר שם סי"ט. לוח פ"ח המ"ו.
רו ראה מ"א סי' קסח סק"ח.
ריז בשוע"ר ובלוח שם: „אם אין עליהם תואר לחם מחמת זה“.
 וראה שוע"ר סי' תעא סי"ט שמסתפק בזה לענין מצה עשירה.
רח אפילו אכל כשיעור קביעות סעודה (מ"א שם, וראה גם לעיל הלכה יד). ועד"ז כתב בשוע"ר ובלוח שם: „אין מברכין עליהם המוציא וברכת המזון אפילו בקביעות סעודה“.
רט בשוע"ר ובלוח שם: „ואין בכל אחד בפני עצמו כוית“ והיינו שעכשיו אחרי הגיבול אין בכל אחד מהם כוית, שאם יש בהם כוית – מברך עליהם „המוציא“ וברכת המזון, כמבואר בשוע"ר שם סי"כ (ובקו"א סק"י) ובלוח שם המ"ו. אבל רבנו חזר בו בסידורו מפסק זה וסובר שגם אם אחרי הגיבול יש בהם כוית – ברכתם „מזונות“, וכמבואר

סדר ברכת הנהנין פרק ב

ואם לא הלך מהן תאר הלחם בלישתן, ובשלם בקדרה והלך מהן מחמת הבשול, אף על פי שיש בכל אחד פזית ויותר^{רי} – מברך עליהם „בורא מיני מזונות” ו„מעין ג” לעולם. ולא אמרו שפזית לחם אפוי אינו מתבטל מתורת לחם בבשול אפלו אין בו תאר לחם^{רט}, אלא בפזית ראשון הנשאר קים משעת האפיה, אבל לא בנתפרר וחזר ומתחבר בלישה^{רס}.

ואם לא הלך מהם תאר הלחם בבשול – יש להחמיר שלא לאכל כדי שביעה כי אם בתוך הסעודה. ובטגון יש להחמיר בכל ענין^{רי}, כמו שנתבאר למעלה^{רי}.

תואר לחם, ואם אין בכל פרוסה כזית – מברך בורא מיני מזונות ומעין ג' אפילו אוכל שיעור קביעות סעודה. ורבנו השמיטו כאן (וכן בלוח), ונראה הטעם כיון שרבנו מצריך לעיל שילך ממנו „תואר לחם האפוי”, וע”י שריה בין אדום אף שנשתנית צורתו, לא הלך ממנו תואר לחם האפוי וברכתו המוציא וברכת המזון. וראה לקמן פ”ג ה”פ.
עוד כתב בשוע”ר שם סכ”ב: „קמה שחלטו ברותחין ואח”כ עשה ממנו פת ואפאה בתנור או במחבת בלא משקה – לחם גמור הוא, ומברכים עליו המוציא וברכת המזון.”
ועוד כתב בשוע”ר שם סכ”ג ובלוח פ”ח ה”ז: בצק שאופין בשפוד ומושחין אותו תמיד בשמן או מי ביצים או מי פירות – אין תורת לחם עליו כלל, ומברך עליו בורא מיני מזונות ומעין ג', אפילו בקביעות סעודה.”
בשוע”ר שם הוסף: „אבל לחם גמור שצולין בשפוד, אף שמושחין אותו בשמן – אינו יוצא מתורת לחם לעולם.”

ריז כאן חזר בו רבנו ממה שכתב בשולחנו שם ס”כ ובלוח שם ה”ז שאם „יש בהם כזית צריך לברך עליו המוציא וברכת המזון, שבכזית אין צריך תואר לחם.”

רטו כדלעיל הלכה יג דעה הא.
רטז כדמוכה ברש”י ברכות לו, ב ד”ה בשערסן, הובא בקו”א סי’ קסח סק”י. אבן העזר למ”א סקב”ח (בטעם הא), ממשמעות גמ’ ברכות לו, ב. וראה גם שוע”ר סי”ח בהגהה על הגליון: „עין גמרא [ברכות שם] דאית ביה פירורים כזית כו” (משמע שהגוש הראשון הנתחבר ע”י אפיה יהיה קיים – אבן העזר שם). וכ”ה משמעות שו”ת מהרש”ך שם. וראה ח’ צמח צדק שם.
ריז שאף פחות מכדי שביעה לא יאכל אלא בתוך הסעודה, אם יש עליה תואר לחם.

ריח סוף הלכה יג. וראה שם הטעם בשם הצ”צ.
בשוע”ר סי’ קסח סכ”א כתב „יש מי שאומר שהשורה פתו בין אדום הואיל ונשתנית צורתה ע”י זה – בטל ממנה

פֶּרֶק ג' א

[דיין עקר פוטר הטפלה ובזו י"ז הלכות ג]

א תערובות שני מינין שהן מערבין יחד ואין ברכותיהם שוות, אם האחד הוא עקר והשני אין נותנין בו כי אם לתקנו ולהכשירו^ה – הרי העקר פוטר את הטפל בברכתו, בין מברכה ראשונה בין מברכה אחרונה.

ואם שניהם עקר, אם אחד מהם הוא הרב – הרי זה נחשב עקר, והמעוט נחשב טפל ובטל לגבי הרב.

ב מין דגן הואיל ונקרא מזון^ט, הוא חשוב עקר לעולם, שאפלו רב התבשיל דבש או מינים אחרים ומעוטו מאחד מחמשת המינין^א, אפלו עקרו מחמת הדבש או מינים אחרים והדגן אינו אלא להטעמו ולהכשירו^ב – הוא נעשה עקר^ג, ומברך עליו „בורא מיני מזונות” וברכה אחת „מעין

להטעמו: לתת טעם בתבשיל (To give it taste). ולהכשירו: לתקנו לאכילה (To enable its preparation).

סי' ריב ס"א (ושכן דעת הרמב"ם שם ה"י). שוע"ר שם. לוח שם.

וראה לקמן פרק ז הלכה יט שזהו דוקא כשנתבשלו יחד, אבל אם עירבם לאכול יחד, ושניהם עיקר בשבילו – אזי יברך על שניהם, אפילו אם מין אחד רוב והשני מועט. וראה שוע"ר סי' רב ס"ג שזהו דוקא כשהמאכלים המעורבים זה עם זה אינם נבללים זה בזה, אבל אם הם נבללים זה בזה – יש לילך אחר הרוב, גם כשלא נתבשלו יחד.

וראה עוד לקמן שם הלכה י דאם נתבשלו יחד – הולכים אחר הרוב, אפילו אינם כתושים ומעורבים עמו אלא עומדים בעינם בתוכו, כיון שנתבשלו יחד ונעשו תבשיל אחד.

ט כדלעיל פרק א הלכה ג.

ראה גם לעיל פרק ב הלכה ז. לקמן פרק ז סוף הלכה טו.

יא רב כהנא ברכות לו, סוע"ב. רבא שם לו, ב. רא"ש שם פ"ו סי' דח. טור ושוע"ר סי' רח ס"ב. מ"א סי' ריב ס"ק א. שוע"ר שם ס"א. לוח פ"ד ה"ב.

יב רשב"א ברכות שם ד"ה דובשא עיקר. הובא בב"י סי' רח ד"ה ומ"ש רבינו הלכך. לבוש שם ס"ב. שוע"ר סי' קסח סי"א. לוח שם. וראה גם לעיל פרק ב סוף הלכה ט.

יג וראה עוד לקמן פרק ז הלכה טו בענין מרק הנעשה מתבשיל מין דגן.

א המקביל לפרק זה בלוח ברה"נ הוא פרק ד, ובשוע"ר הוא סי' ריב.

ב לשון הכותרת בלוח שם, ובשוע"ר שם הכותרת היא: „שהעיקר פוטר את הטפל”.

ג בלוח שם: ט"ז הלכות, ובשוע"ר שם: י"א סעיפים.

ד רמב"ם הל' ברכות פ"ג ה"ה. טור ושוע"ר סי' ריב ס"א. שוע"ר שם ס"א. לוח פ"ד ה"א.

המדובר כאן שהן מעורבין יחד, הן שנתבשלו יחד, והן שעירבם לאכול יחד בלא בישול, כגון סלט שמעורב בו מינים שונים.

ה שוע"ר שם. לוח שם, וכדלקמן פרק ו הלכה יד ופרק ז הלכה י.

ו משנה ברכות מד, א. טור ושוע"ר שם. לוח שם. וראה לקמן הלכה ח שכן הדין אפילו כשאינם מעורבים אלא בא לאכלם ביחד.

וראה לקמן פרק ז הלכה י שזהו אפילו אם העיקר הוא מועט והטפל הוא רוב.

וראה לקמן פרק ו הלכה י שאם בישל פירות עם בשר – שומן הבשר מפל לפירות ונפטר בברכתם, והוסף בסוגריים „רק שהבשר שבעין אינו מפל וצריך לברך עליו שהכל נהיה בדברו”. וראה שם בהערה.

ז ב"י שם ד"ה כתב הכלבנו. שוע"ר שם. דרכי משה שם סק"א. שוע"ר שם. לוח שם.

ח רא"ש שם פ"ו סוס"ה. ה. טור ושוע"ר סי' רח ס"ז. מ"א

סדר ברכת הנהנין פרק ג

ג"י. והוא שיש ממשות הדגן במה שאוכל, אבל אם אין בו אלא טעמו בלבד – אינו מברך, בורא מיני מזונות"טו.

ויש אומרים^{טז} שאין לברך לאחריו "מעין ג"י" על תערובות ה' מיני דגן, אלא אם בן יש בתערובות פזית דגן בכדי אכילת פרס"י. ויש לחש לדבריהם^{יז} לאכל עוד פזית שפרכתו האחרונה היא "על המחיה" בודאי, ועוד פזית שפרכתו היא "בורא נפשות רבות" בודאי, כמו שנתפאר למעלה (סוף פרק א'כ).

ג. במה דברים אמורים שהדגן מועט נחשב עקר? בפנותנין אותו לתן מעם בתערובות, אבל אם אין נותנים אותו אלא כדי לצבע את התבשיל, או כדי לדבוקו ולהקפותו (שיהא עב קצת) – הרי הוא טפל לתבשילכא.

ד. במה דברים אמוריםכב? שאין מתפנין כלל לאכילת הדגן, אבל אם

בכדי אכילת פרס: שיעור אכילת חצי כיכר לחם, שהוא שלוש ביצים, כדלקמן פרק ח הלכה ב. לדבוקו: לחבר ולייצב התבשיל (To bind). ולהקפותו: לעבות התבשיל (To thicken).

בכדי אכילת פרס, אבל תערובת קמח דגן עם מינים אחרים אפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס – מברך, "על המחיה" אפילו על כזית מהתערובת, כיון שממשות הדגן ניכר. ולא הזכיר דעת היש אומרים שכאן, וכן בלוח פ"ד ה"ב השמיט דעה זו.

ולענין ברכת המזון באכל כקביעות סעודה – ראה לוח פ"ח ה"ד שבכל אופן צריך כזית בכדי אכילת פרס. וראה גם שוע"ר סי' קסח סי"א.

כ הלכה יט. ולקמן פרק ז הלכה ו.

ואם אין לו – לא יאכל אלא בתוך הסעודה, כדלעיל שם הלכה כ. ואם כבר אכל, ואין לו דבר אחר שברכתו, "על המחיה" (וגם אין לו דבר אחר שברכתו מעין ג' לכולו בברכתו, כדלעיל שם), וכן אין לו דבר אחר שברכתו, בורא נפשות" – לא יברך אחריו כלל, לא מעין ג' ולא בורא נפשות" (ע"פ לוח פ"א ה"ב).

כא ברכות לט, א. מור ושוע"ר סי' רח סי"ב וסי' רד סי"ב. ט"ז שם סי"ק טז. מ"א שם סי"ק כה. לוח פ"ד ה"ג.

וכן אותן ריקין דקים שנותנים מרקחת עליהם, שהדבר ידוע שאין מתכוונים כלל לאכול העיסה רק שבאים לדבק המרקחת עליהם כדי שלא ימנפו הידים מהדבש – הרי הם טפלים לגבי המרקחת וברכת המרקחת פומרתן, ואפילו אם אכל תחילה המרקחת ונשארו הרקיקים לבדם (שוע"ר סי' קסח ט"ז). וראה לקמן הלכה ד.

כב שהדגן טפל לתבשיל כשבא לצבעו או לדבוקו ולהקפותו (או כדי שלא ימנפו הידים, כדלעיל בהערה שלפני זה).

יד על כזית מהתערובת, אפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס, כיון שממשות הדגן ניכר (לוח פ"ב ה"ה).

טו דרכי משה סוס"י רד. רמ"א שם סי"ב. שוע"ר סי' ריב סי"א וסי"ד. לוח פ"ד ה"ב. וראה גם לקמן הלכה י.

טז דברי חמודות ברכות פ"ו סקי"ט – לענין תבשיל מתערובת קמח דגן עם דבש ומינים אחרים. עולת תמיד סי' רח סי"ק ז. שירי כנה"ג סי' רח הנה"ט סי"ק א. אליה רבה שם סי"ק ג.

יז אבל "בורא מיני מזונות" צריך לברך גם לדעה זו, שברכה ראשונה אין לה שיעור, כדלקמן הלכה ו.

יח כלומר, בתבשיל של שיעור שלש ביצים צריך שיהיה כזית דגן (ששיעורו לדעה המחמירה כחצי ביצה, כדלעיל פרק ב הלכה א בהערה), היינו בתבשיל של 171 סמ"ק צריך שיהיה 27 סמ"ק מין דגן (והוא כשישית מכל התבשיל). ואז יוכל לברך עליה "על המחיה" לדעה זו.

ומסתימת לשונו משמע שאז יוכל לברך אפילו על אכילת כזית בלבד מהתערובת, וכדעה הא' לקמן פרק ח הלכה ג. אלא דלקמן שם לענין פת הנעשה מתערובות קמח דגן עם קמח קמניות, הביא אדה"ז "יש אומרים" שאינו מברך ברכת המזון עד שיאכל כל הפרס, ומסיק שיש לחוש לדבריהם להקל בספק ברכות".

יט כשאין בתערובת כזית דגן בכדי אכילת פרס.

ולענין פת הנעשה מתערובות קמח דגן עם קמח קמניות – ראה לקמן פרק ח הלכה ד.

[ובלוח (פ"ב הלכות ד"ה) פסק רבנו שרק בתבשיל הנעשה מתערובות קמח דגן עם קמח קמניות צריך כזית

מתפנין גם פן לאכילתו^{כג}, אף שאינה עקר, אלא עקר הפונה לאכילת שאר המינים, כגון מיני מתיקה מקמח גלוש בדבש (שקורין לעקיד), והדבש הוא הרב והעקר באכילה זו לעדון ותענוג מהמתיקות, ואכילת הקמח אינו עקר כל כך^{כד} – אף על פי בן נחשב הקמח עקר לברך עליו „בורא מיני מזונות”^{כה} ו„מעין ג”^{כו}. אבל לא לברך עליו „המוציא” וברכת המזון, הואיל ועקר עשית ואפית פת זו אינה למזון ולסעודה אלא לעדון ותענוג מהמתיקות, ומזון הקמח הוא טפל ולא עקר עשיתו ואפיתו, אלא אם בן אכל בפשעור קביעות סעודה, כמו שנתבאר (בפרק ב’^{כז}).

ה וכל^{כח} מיני מתיקה הנעשים לעדון ותענוג מפלילת קמח דגן מעט עם צוקר וקמח שקדים הרפה, אף על פי שבלילתה עבה ונאפית בתנור פלחם גמור – מברך „בורא מיני מזונות” ו„מעין ג”^{כט}, אלא אם בן בקביעות סעודה.

ו אכל פת הנעשית מתערבת קמח דגן בקמח קטניות, מאחר שנעשית לקביעות סעודה ממש – הדגן עקר, ומברכין עליה „המוציא” לעולם?^ל ואפלו אם קמח הדגן הוא מועט, פחות מכונית בכדי אכילת פרס, שברכה ראשונה אין לה שעור אפלו על כל שהוא^{לא} (כמו שיתבאר בפרק ח’^{לב}).

המרקחת על הדובשנין שמוזכרים למאכל, אם כן כוונתו ג"כ על אכילת הדובשנין, ומברך עליהם בורא מיני מזונות, ופותר את המרקחת שהיא מפלה למין דגן.

כו אם יש שם כוית מין דגן בכדי אכילת פרס, כדלעיל הלכה ב.

כז הלכה ז, וש"ג.

כח ויש גורסים: וכן.

כט תוס' ברכות לו, ב ד"ה כל. שו"ע סי' רח ס"ג. לוח שם (מרציפאנ"ס). וראה גם לעיל פרק ב הלכה ז לענין

מילוי שקדים או אגוזים.

ל אשכול ח"א סוף סי' כ"ח. הובא בארחות חיים הל' ברכות ס"ו. שו"ע סי' רח ס"ט. לוח פ"ב ה"ד.

ולענין ברכה אחרונה – ראה לקמן פרק ח הלכה ג"ד.

לא מ"ז שם ס"ק יב. מ"א ס"ק טו.

לב הלכה י.

כג מ"א סי' ריב סק"ה. שו"ע ר"ס קסח ס"מ. לוח פ"ד ה"ד. וראה גם לעיל פרק ב הלכה ז „שהעיסה .. אינה נעשית מפילה אל המילוי כשמתכוין לאכילתה גם כן”. אבל ראה לשון רבנו לעיל שם הלכה ט שכתב מעם אחר לגבי עוגת דבש הנוכרת בפנים, „שהקמח נחשב עיקר מחמת שהוא מין מזון וגם מכשיר התערובות לאכילה”. והוא המעם המובא לעיל בהלכה ב, וכנראה ששניהם ישנם בה. וכן הוא גם משמעות הלשון בלוח שם „אבל אם מתכוונין ג"כ לאכילתו לפי שהוא מתקן התערובת ומכשירו ג"כ לאכילה .. אע"פ שהדבש והבשמים הם כמעט עיקר והדגן מועט כדי לדבק בלכד”. וראה שו"ע ר"ס סי' א"א (שהקמח בא לדבק וגם מכשירו לאכילה).

כד אלא לדבק בלבד (לוח פ"ד ה"ד).

כה כדלעיל פרק ב הלכה ט. לוח שם. וראה גם שו"ע ר"ס קסח ס"ט (לענין שלא ימנפו הידים) שאם „מניחים

ואין צריך לומר לחם גמור שנאפה לבדו בלי מלוי שאוכלו עם מאכל אחר ביחד, אף אם המאכל עקר ורב – אף על פי בן הלחם נחשב עקר, ומברך „המוציא”^ג, אלא אם פן אינו תאב ומתפונ כלל להנות מאכילתו, כמו שיתבאר לפנינו^ד.

ז ועסה שיש בה מלוי פשר ודגים וגבינה ופרות וכיוצא בהם – נעשה המלוי טפילה לעסה ונפטר בברכת העסה^ה, בין שברכתה „המוציא”^ו בין שברכתה „בורא מיני מזונות”^ז, ועל דרך שנתפאר למעלה (בפרק ב'^ח), אפלו אוכל אחר כך המלוי לבדו^ט, ואפלו אם המלוי רב מאד ועקר הפונה בעסה זו לאכילת המלוי^י, מאחר שמתפונ ותאב גם בן לאכילת העסה^{יא}.

ואין צריך להחמיר לקח קצת המלוי מן העסה ולברך עליו, כי היא ברכה לבטלה^{יב}, פיון שברך על העקר – אין צריך לחזור ולברך על המפל^{יג}.

ולברך תחילה על המלוי ואח"כ על העסה, שאז אין כאן ברכה לבטלה, שהרי בשל"ה מפורש שגם לכתחילה לא יקח הפרי ויברך עליו, משום ברכה לבטלה. וכן משמע מלשון שוע"ר שם ולוח שם שכתב, כי היא ברכה לבטלה אם אוכל גם העסה^י, והיינו שאפילו אם לא בירך על העקר עדיין – אין לו לברך בתחילה על המפל, אם כוונתו לאכול גם מהעסה.

וכן נראה גם מדברי אדה"ז כאן, שלא כתב שנוכח לברך תחילה על המפל ורק אח"כ על העקר, כדי להרבות בברכות, כדלקמן הלכה יד, אלא כתב שרק אם אוכל המלוי לבדו מברך עליו ברכה הראויה לו, משמע דוקא באופן זה ולא באופן אחר.

והטעם הוא כמו שכתב השל"ה שם שכיון שנתבשל או נאפה עמו – נתבטל המלוי לגבי העסה, ובלשון אדה"ז בשוע"ר סי' ריב ס"ה „נעשו כדבר אחד ממש”. ולכן אין לו להפריד ולברך תחילה על המפל, כי זוהי ברכה שאינה צריכה (אלא א"כ רוצה לאכול את המפל בלבד), משא"כ לקמן בהלכה יד מדובר בשני מאכלים נפרדים שהאחד נעשה מפל לשני, או מצד מדרת חסידות יש לו להקדים ולאכול תחילה מהמפל, כדי להרבות בברכות, כמבואר שם. ובדיוק לשון אדה"ז כאן „כיון שברך על העקר”, יש לומר, שכיון שמן הדין יש לו להקדים לברך העסה מצד היותו מין דגן, או בהכרח הוא מברך על העקר תחילה, וכיון שמברך על העקר תחילה, לכן אם יברך אח"כ על המפל – „ברכתו לבטלה”. אבל גם בלאו הכי אם יברך על המפל תחילה – יש בזה משום ברכה שאינה צריכה, וכנוסף לזה הרי הוא עובר על דין קדימה בברכות. ועצ"ע.

לג ראה גם לעיל פרק ב הלכה ת. ופותר גם את המאכל שעמו, כדלקמן פרק ד הלכה א.

לד הלכה ח.

לה הגהות תשב"ץ סי' רצא. של"ה שער האותיות אות ק דיני ברה"ג כלל ד אות ב. מ"א סי' קסח סקט"ו וסקב"ב וסי' קעז סק"ג. שוע"ר סי' קסח ס"ט וסי"ד וסי' ריב ס"א. לוח פ"ד ה"ה.

לו כשהמלוי שלה הוא „בשר ודגים וגבינה”.

לז כשהמלוי שלה הוא „פרות וכיוצא בהם”.

לח הלכה ז"ה.

לט משמעות הפוסקים הנ"ל. מ"ז סי' קסח סק"א. שוע"ר סי' ריב שם. לוח שם. וראה גם שוע"ר סי' ריב ס"ה שעי"י אפיה או בישול יחד נעשו כדבר אחד ממש לברכה, לענין שהעיקר פותר את המפל אף אם אוכלו אח"כ לבדו (מה שאין כן בשלא נתבשלו או נאפו יחד, כדלקמן הלכה יא).

מ של"ה שם כלל ב אות ו. שוע"ר סי' קסח ס"ט. לוח שם. וראה גם לעיל פ"ב ה"ה.

מא כדלעיל הלכה ד.

מב של"ה שם כלל ד אות ד. מ"א שם סקב"ב. שוע"ר שם סי' ד. לוח שם. בשוע"ר ובלוח שם הוסיף: אם אוכל גם העסה.

מג בלוח שם: „ואפילו אוכל אחר כך המלוי לבדו – אין לו לברך עליו, שכיון שבירך על העקר – אין צריך לחזור ולברך על המפל”.

ולכאורה אין לדיוק מדברי רבנו בפנים, שיכול להחמיר

אָבֵל אִם אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא הַמְּלוּי לְבָדוֹ בְּלֹא פֶת – מְבָרֵךְ עָלָיו בְּרָכָה הֶרְאוּיָהּ לוֹ, „שֶׁהַכֹּל“, או „בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה“, או „בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ“^מ.

ח וְלֹא זֶה בְּלִבְדוֹ אָמְרוּ, אֶלָּא כָּל דְּבָר שֶׁהוּא עֶקֶר וְעִמּוֹ טְפֵלָה – מְבָרֵךְ עַל הָעֶקֶר וּפּוֹטֵר אֶת הַטְּפֵלָה^{סח}, אֶפְלוּ אֵינָן מְאָכְלִים מְעַבְרִים זֶה עִם זֶה בְּלָל^{סו}, אֶלָּא שְׂאוּכָל שְׁנֵיהֶם יַחַד^{סז} וְעֶקֶר הָאֲכִילָה הוּא מִיֵּן אֶחָד וְהַשְּׁנֵי אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִחֲמַת הֶרְאִשׁוֹן^{סח}, שְׂאֵם לֹא הָיָה אוֹכֵל הֶרְאִשׁוֹן לֹא הָיָה אוֹכֵל הַשְּׁנֵי עִתָּה^{סט} – הֵרִי הַשְּׁנֵי נִפְטָר בְּבִרְכַּת הֶרְאִשׁוֹן. וְאֶפְלוּ הוּא לָחֵם שֶׁהוּא חָשׁוּב מִכָּל הַמִּינִין, כִּגוֹן מִי שֶׁחָפֵץ לֶאֱכֹל דָּג מְלִיחַ וְכַדִּי שְׂלֵא יִזְקְנוּ בְּגִרְוֹנוֹ אוֹכֵל עִמּוֹ פֶת – הֵרִי הוּא טְפֵלָה לְדָג, וְנִפְטָרַת בְּבִרְכַּתוֹ^{סע}.

וְהוּא שְׂאִינוֹ רַעֲב וְאֵינוֹ תָּאֵב כִּלְלֵי לְאֲכִילַת הַפֶּת, וְלֹא הָיָה אוֹכֵלָה כִּלְלֵי אִם לֹא הַמְּלִיחַ, אָבֵל אִם הוּא תָּאֵב גַּם לְאֲכִילַת פֶּת^{נב}, אִף עַל פִּי שְׂאוּכָלָה עִם הַמְּלִיחַ – אֵינָה טְפֵלָה אֱלִיוֹנִי, אֶפְלוּ אִם הוּא תָּאֵב לְהַמְּלִיחַ יוֹתֵר^{נד} – צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלֶיהָ „הַמוֹצִיא“ וּפּוֹטֵר אֶת הַמְּלִיחַ, הוֹאִיל וְהוּא מִהַדְּבָרִים שֶׁדִּרְכָּם לָבוֹא מִחֲמַת הַסְּעוּדָה^{נה}, שֶׁהֵם נִפְטָרִים לְעוֹלָם בְּבִרְכַּת הַפֶּת אִף בְּשְׂאִינָן בָּאִים מִחֲמַתָּה^{נו}.

נד וראה לקמן פרק ד הלכה ז לענין פת ומים, שאם קבע סעודתו על הפת – פוטר את המים, אבל אוכל מעט פת כדי שלא יזיקנו המים – אינו פוטר את המים. וצריך לומר שבאוכל מעט פת כדי שלא יזיקנו המים – מן הסתם אינו תאב כלל לאכילת הפת. וראה גם לקמן הלכה יג בהערה.

נג ב"ח שם ד"ה ומו"ש כגון (בדעת הרמב"ם והמור). ט"ז שם סק"ב. אליה רבה שם סק"ב. וראה גם לעיל הלכה ו.

נד ראה ט"ז שם סק"ג. מ"א שם סק"ג. וראה גם לעיל הלכה ז.

נה כדלקמן פרק ד הלכה א.

נו שו"ע"ר סי' ריב שם. לוח שם. כלומר, שאף שהמליח כאן לא בא מחמת הפת (שהרי עיקר כוונתו על המליח) – אף על פי כן הפת פוטר את המליח הוואיל ודרכו לבוא מחמת הסעודה. וכן מבואר לקמן שם שדדברים הבאים מחמת הסעודה, אפילו אוכלם בלא פת – ברכת „המוציא“ שבוירך על הפת פוטרם, כיון שהיא עיקר הסעודה. וראה גם שו"ע"ר סי' קעו ס"א וקו"א סק"א.

ופשוט, שכל זה דוקא כפת גמור, אבל פת הבאה בכיסנין שאוכלה עם המליח (כדי שלא יזיקנו), ותאב לשניהם – אין המליח נעשה טפל, וצריך לברך על שניהם (בדה"ש סי' נח סק"ח).

מד מ"א שם סקמ"ו. שו"ע"ר שם ס"י. לוח שם. וראה גם שו"ע"ר סי' ריב ס"ה שעי"א אפיה או בישול יחד לא נעשו כדבר אחד לענין שבוירך על הטפל ברכת העיקר אם בא לאכול לבדו מתחילה.

מה משנה ברכות מ"ד, רע"א. מור ושו"ע"ר סי' ריב ס"א. שו"ע"ר שם ס"א. לוח פ"ד ה"ו.

מו רמב"ם הל' ברכות פ"ג ה"ה. מור ושו"ע"ר שם. שו"ע"ר שם. לוח שם.

מז שו"ע"ר שם ס"ח. לוח שם. וכן אם אוכל הטפל אחר העיקר (שו"ע"ר שם, וכדלקמן הלכה יא). וראה פס"ד להצ"צ ה"א.

מח כריתת ברכות מא, א (לענין צנון וזית). שו"ע"ר שם. לוח שם.

מט רש"י ברכות שם ד"ה שהיה צנון. ב"ח סי' ריב ד"ה ומ"ש ואפילו.

נ משום שסועד הלב (שו"ע"ר סי' קסח ס"ח).

נא משנה ברכות מ"ד, רע"א. רמב"ם שם ה"ו. מור ושו"ע"ר שם. שו"ע"ר סי' ריב ס"א. לוח שם. וראה גם שו"ע"ר סי' רב ס"י קרוב לסופו (לענין פת עם שמן). לקמן סוף הלכה ט (לענין פת עם י"ש).

סדר ברכת הנהנין פרק ג

ט וכן מי שאוכל לפני הפעודה פת שרויה ביין שרף, אף על פי שעקר פונתו בזה על היין שרף, אלא שמפני שהוא חזק וקשה לו לשותו לבדו שורה בו פת ואוכלה, אף על פי בן פיון שהוא לפני הפעודה – מן הסתם^ט פונתו גם בן לסעד הלב, ולפיכך צריך לברך „המוציא“, ופוטיר את היין שרף הפלוע בו^ט.

י וכן פת הפאה בכיסנין (על דרך שנתבאר למעלה בפרק ב'^ט), אם שורה אותה ביין או יין שרף ושאר משקים – אין צריך לברך על המשקה הפלוע בה^ט, ולא על משקה שעל גבה, כגון שמטבל בדבש ואוכל^ט.

יא אבל אם פונתו על היין שרף לבדו, אלא מפני שהוא חזק וקשה עליו לשותו לבדו הוא שורה בו פת, ואינו תאב לו כלל, כגון שהוא אחר הפעודה^ט – צריך לברך עליה „שהפל“^ט.

יב ואפלו אם מתפון ומתאנה למעם פת השרויה במשקה, אלא שאינו עושה לאכילה אלא לשתייה^ט, כגון שמפורר לחם דק דק ונותן לתוך שכר חם^ט כדי שיתן בו טעם, פיון שאין בלחם ממשות ודבר חשוב – השכר עקר^ט.

יין שרף: משקה אלכוהולי המיוצר ע"י זיקוק יין (Wine-based alcoholic beverage).

הלכה כ, ובפרק ז הלכה יא, וזוה מובן שדעתו כאן כדעה הא' הנ"ל, שאין זה דין רק כמיני דגן, אלא ככל תערוכת של שני דברים שאם את המאכל האחר לא היה אוכלו לבדו מבלעדי המאכל האחר – המאכל האחר הוא העיקר, אף אם כוונתו על שניהם, ועליו הוא מברך ופוטיר את הראשון. וראה גם שוע"ר סי' תקפג סוס"א לענין תפוח בדבש: „ויברך על התפוח ולא על הדבש, לפי שהדבש הוא מפל לתפוח“.

טב ואחר ברכת המזון, אבל אם הוא לפני ברכת המזון – ראה לקמן פרק ד הלכה י.

טג מ"א סי' ריב סק"ג. שוע"ר שם. לוח שם ה"ח. וראה גם לקמן פ"ו ה"כ. פ"ז ה"א.

טד משא"כ לעיל פרק ב הלכה יד שורה הלחם במים או בשכר לצורך אכילה.

טה מה שנקט „שכר חם“ הוא לא מצד דין בישול המבואר לעיל שם, אלא „כדי שיתן בו טעם“, כפי שממשך מיד.

סו מ"א סי' קסח סוסק"ל וסי' ריב סק"א, ע"פ שוע"ר סי' רח ס"ו. שוע"ר סי' ריב ס"ד. לוח פ"ד ה"ח. ובשוע"ר

שם הוסיף: „שלא אמרו שכל תערוכת שיש בו מין דגן הרגן עיקר, אלא כשיש בו ממשות הרגן, ולא ריבה בו משקה הרבה עד שנעשה רך וראוי לשתייה, אלא הוא עב וראוי לאכילה“. וראה גם לעיל פרק א הלכה ט (כשראוי לשתייה

נז בשוע"ר סי' ריב ס"ב ובלוח פ"ד ה"ז: „וראי“.

נח מ"א סי' ריב סק"ג. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם מסיים: „אפילו אין כוונתו כדי לעורר תאות המאכל, שלא היה נפטר בברכת הפת אם היה שותתה בפני עצמו“. ובלוח שם מסיים: „ואם כוונתו לעורר תאות המאכל – פוטיר את היין ש שותתה בפני עצמו גם כן“. וראה לקמן פרק ד הלכה י.

נט הלכות דט.

ס מ"א סי' קסח סק"ל. שוע"ר סי' ריב ס"ג. לוח שם. וראה גם שוע"ר סי' קסח סכ"א. אבל שאר המשקה שאינו בלוע בה אינו נפטר בברכת מוונות, כדלקמן פ"ז ה"ט.

סא שוע"ר סי' ריב שם. לוח שם. בשוע"ר שם הוסיף „ואפילו אם עיקר כוונתו על המשקה“, ובמעם הדבר כתב בסוגריים „שכיון שהיא מה' מינים היא עיקר“. ובהמשך לזה הוסיף שם בסוגריים בסוף הסעיף „ואם שורה בו מאכל שמתאוו לו ואינו מתמשת המינים – באנו למחלוקת . . יש אומרים שכל תערוכת ב' מינים שאחד מהם היה אוכלו גם אלו היה לבדו והשני לא היה אוכלו לבדו – נעשה זה מפל לזה, הואיל ואינו אוכלו אלא ע"י שמעורב בוה, ואע"פ שכוונתו על שניהם בשוה, ויש חולקים בוה, וספק ברכות להקל“.

אבל רבנו בסידורו לא הביא טעם הנ"ל, וגם לא הביא את דעת היש חולקים הנ"ל, וכן לא הביאו לקמן פרק ו

סדר בְּרֵכַת הַנְּחֵינִין פרק ג

יא וְכָל זֶה בְּפֶת אוּ מֵאֵכֶל אַחַר שְׂאוּכַל עִם הַמְּלִיחַ אוּ עִם הַיֵּין שְׂרָף בְּיַחַד, אֲבָל מִה שְׂאוּכַל אַחַר קֶד לְבָדוֹ – צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו תְּחִלָּה וְסוּף^ט. אֲלֵא אִם בֵּן שָׁנִים בְּאֲכִילָה זֶה הוּא טָפֵל, בְּגוֹן מִי שְׂאוּכַל פֶּת לְמִתַּק הַשְּׂתִיָּה שִׁשְׁתָּה בְּבֶרֶס^ט – הָרִי הַפֶּת טָפֵלָה לְמִשְׁקָה, וְאִין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלֶיהָ^ט.

יב וְכָל פֶּת שֶׁהִיא טָפֵלָה לְעֵנִין בְּרֵכָה^י – הִיא טָפֵלָה גַם בֵּן לְעֵנִין נְטִילַת יָדַיִם, וְאִין צָרִיךְ לְטַל יָדָיו^{טא}. וּמִפְּל מְקוֹם, יֵשׁ לְזַהֵר שֶׁלֹּא לֵאָכֵל בִּי אִם פְּחוֹת מִכְּבִיצָה^{טב}.

אך טוב למנוע מלאכול פת למתק השתייה, כי מי יוכל להבחין אם אוכלת למתוק או למלוחי הפרס, שאז צריך לברך עליה „המוציא“^{טג}.

יג בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁרוּצָה לֵאָכֵל לְמִתַּק הַשְּׂתִיָּה שִׁשְׁתָּה בְּבֶר, אֲבָל אִם רוּצָה לֵאָכֵל בְּשִׁבִיל הַשְּׂתִיָּה לְפָנֵי הַשְּׂתִיָּה, בְּגוֹן הַרוּצָה לְשִׁתּוֹת בְּבִקֵּר וְרוּצָה לֵאָכֵל מֵעֵט בְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה אֶלְבָּא רִיקְנָא, אָף עַל פִּי שְׂאוּכִילָה זֶה הִיא צָרִיךְ הַשְּׂתִיָּה וּטְפֵלָה אֲלֶיהָ^{טד} – צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלֶיהָ בְּרֵכָה הַמִּיַּחֲדָת

למתק השתייה: להמתיק קצת את טעם השתייה החריפה ששתה (To soothe the harsh taste of the drink). למנוע: להימנע (To avoid). אליבא ריקנא: על לב ריקן (ובלשון ימינו: על בטן ריקה) (On an empty stomach).

מברכת המזון.
ע כמבואר לעיל הלכות חייא.
עא משה משה סי' א. ממה משה סי' שסד בשם רש"ל.
מ"א סי' ריב סוסק"ג. שוע"ר שם סי' א. רב סוף סי' יח.
עב לוח פ"ד ה"י. וראה גם סדר נט"י לסעודה הלכה יח.
עב ראה עמק ברכה (כלל הברכות כלל ז) ושל"ה (שער האותיות אות ק, סוף דיני ברה"ג (צו, א) סוף כלל ז, הובא במ"א שם), שמצריך נטילת ידים בלא ברכה כשאוכל פת למיתוק השתייה, ורבנו השש לדעה זו רק לענין שלא יאכל פת כביצה, אבל באוכל פחות מכביצה לא חשש לה לצריך ליטול ידיו אפילו בלא ברכה, משום שאז בלאו הכי חובב נט"י הוא מספק, כמבואר בשוע"ר סי' קנח ס"ב.
 וכל זה מצד החומרא, אבל מעיקר הדין אין צריך נט"י אפילו אוכל כביצה, כמבואר בשוע"ר ובלוח שם.
עג עמק ברכה שם. של"ה שם. מ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם. וראה אליה רבה סי' ריב סוסק"ה שמדברי המג"א שכתב „טוב למנוע מלאכול פת“, משמע רק בפת יש להקפיד כן ולא בשאר דברים.
עד והיתה נפטרת בברכתה אם היה אוכל אחר שבידך על השתייה (שוע"ר סי' ריב ס"ז).

בלבד). פרק ג הלכה ב (כשאין בו אלא מעמו). וראה לקמן פרק ז הלכה טו בדין מרק מתבשיל מוני דגן.
סז כיון שבאכילה זו איננו מפל כלל, וגם מתחילה לא נעשה מפל כלל אלא בשעת אכילתו אותם יחד, ולא מתחלת עשייתם יחד, כמו בטפילה המעורבת שנעשים טפילה מתחלת עשייתם יחד, וכן באפיה או בישול שעל ידי זה נעשו כדבר אחד ממש, לענין שהעיקר פוטר את המפל אף אם אוכלו אה"כ לבד (שוע"ר סי' ריב ס"ה בתוספת מנוסח כת"י).
סח כגון מי ששתה יין שרף ואוכל מעט פת אחריו שלא זייקנו (סדר נט"י לסעודה ה"ח).
סט תרומת הדשן סי' לא. שו"ת רמ"א סי' א. ממה משה סי' שסד בשם הרש"ל. רמ"א סי' ריב ס"א וט"ו סק"ד. שוע"ר שם. לוח פ"ד ה"ט.
 כאן לא כתב „ואין צריך לברך עליה תחילה וסוף“ (כדלעיל), וראה סדר נט"י לסעודה הלכה יח שכתב שאין צריך לברך עליה המוציא, ולא הזכיר ברכת המזון, ונראה שהוא משום שלענין מיתוק השתייה מספיקה אכילת „מעט פת“ (כלשון רבנו שם), דהיינו אפילו פחות מכזית, שאז בלאו הכי פטור מברכת המזון, ואמנם אם לצורך מיתוק השתייה הוצרך לאכול כזית פת – פטור גם

סדר ברכת הנהנין פרק ג

לָהֶֽעֱשֶׂה, כְּדֵי שְׂלֵא יִהְיֶה מִהָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְרָכָה טו. וְאִם אוֹכֵל מְעַט פֶּת טו
תַּחֲלָה – צָרִיךְ לְטַל יָדָיו בְּהִלָּכָה טו.

יָד וּמִדַּת חֲסִידוּת, אֶפְלוּ בְּאוֹכֵל לְמִתַּק הַשְּׂתִיָּה שְׂשֻׁתָּה כְּבָר טו, לְמַעַם
תַּחֲלָה מִמָּנֹה מְעַט טו, כְּדֵי לְבָרֵךְ לְפָנָיו בְּרָכָה מְיֻחָדֶת לוֹ טו, אִם אֵינָה
„שֶׁהֶפֶל נִהְיָה בְּדָבָרוֹ” טו, קִדְּם שִׁיבְרַךְ עַל הַמְּשָׁקָה „שֶׁהֶפֶל נִהְיָה בְּדָבָרוֹ”,
כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּבִרְכוֹת טו, כִּי לְעוֹלָם יִרְבֶּה אָדָם בְּבִרְכוֹת הַצְּרִיכוֹת טו וְיִמְעַט
בְּשֵׂאִינִם צְרִיכוֹת טו, וְזוֹ הִיא בְּרָכָה הַצְּרִיכָה, שֶׁהִרִי הִיא מְיֻחָדֶת לְהַטְפִּיל וְלֹא
בְּרִפְת הָעֵקֶר טו, וְלֹא צוּוּ לְמַעַט אֶלָּא כְּשִׁיכוֹל לְפָמֹר שְׁנֵי דְבָרִים בְּבִרְכָה אַחַת
הַמְיֻחָדֶת לְשִׁנְיָהֶם טו.

פא אגור סי' רחצ בשם אור ורוע ח"א סי' קעו בשם הרי"ף.
רמ"א סי' ריב ס"א. מ"ו שם סק"ג. אבן העזר שם.
שוע"ר שם ס"ח (טוב יותר לעשות כן). לוח פ"ד הי"ג. (כנ"ל).
אבל מן הדין אינו מחוייב להקדים את אכילת המפל, אפילו
אם ברכתו מבוררת יותר (כגון „העין” או „האדמה”) מברכת
העיקר שברכתו „שהכל”, כיון שאינו אוכל המפל אלא בשביל
המשקה, ואינו חפץ לאכלו אלא לאחר שתייתו – אינו מחוייב
לאכלו כעת בשביל קדימת ברכתו (שוע"ר שם).

פב כברכת העיקר, אבל כשברכת המפל היא ג"כ „שהכל”
– היא נפמרת כברכת העיקר, כדלקמן.

פג אגור שם. ואפילו אם ברכת המפל ברכתה „שהכל”
וברכת העיקר „בורא פרי האדמה” או „בורא פרי העין”,
שלברכתם דין קדימה על ברכת „שהכל”, כדלקמן פ"ה ה"ז,
מבל מקום כיון שאם יברך על העיקר תחילה לא יוכל לברך
כלל על המפל אח"כ – לא שייך בזה קדימה, ויותר טוב
להרבות בברכות (שוע"ר שם ס"ט).

פד כמו שאמר דוד (תהלים קמה, ב) „בכל יום אברכך”
(רמב"ם סוף הל' ברכות).

פה רמב"ם שם. שוע"ר שם. לוח שם. והמבנה ברכה
שאינה צריכה – הרי זה נושא שם שמים לשוא
מדרבנן, והרי הוא כאילו נשבע לשוא, ואסור לענות אמן
אחריו (שוע"ר סי' רטו ס"ג).

פו וכן בכל ברכה שהיא מיוחדת לדבר אחד אלא שיכול
לפמור בה גם השני בתורת טפלה – טוב יותר להרבות
בברכות (שוע"ר סי' רטו סוס"ד). לפיכך אם הביאו לו פירות
בתוך הסעודה – טוב יותר להניחם לאחר ברכת המזון כדי
שיברך אחריתם ברכתם האחרונה המיוחדת להם, ולא
יפטרם כברכת המזון שאינה מיוחדת להם, ובפרט אם עושה
כן בשבת להשלים מאה ברכות (שוע"ר שם ס"ה. אלא
שבשוע"ר סי' רמט ס"א כתב לאסור בכגון זה אם כל
כוונתו בשביל להשלים מאה ברכות, אבל בקו"א סק"ד מביא
הרבה דעות שמתירים בזה מכמה טעמים, ומסיים שהסומך
על הדעות הנ"ל נגד המ"א האוסר – „אין מוחזחים אותו”).

פז מ"ו שם. אבן העזר שם. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר
שם הוסיף: „כגון כל שני דברים שיכול לפמורם בברכה
אחת – אסור לגרום שיצטרך לחזור ולברך, כגון שיפסיק

עה ואח"כ יברך על המשקה ברכה המיוחדת למשקה.
בשוע"ר שם ס"ח ובלוח שם הביא בשם יש אומרים
שאם שותה משקה שברכתו „שהכל” – יברך „שהכל” על
המאכל שאוכל לפני השתייה, ויפמור בזה גם את השתייה.
וכ"כ בסתם בשוע"ר סי' קעד סוס"ב ובלוח פ"ה ה"ז.

אבל כאן רבנו לא הביאו כלל, ומשמע שחזר בו וסבירא
ליה שגם במשקה שברכתו „שהכל” יברך על המאכל או
על הפת את ברכתם המיוחדת להם. וכן משמע להדיא
מהמבואר לקמן פרק ד הלכה ז שמירי בפת ומים, ובסוף
ההלכה שם (בסוגריים) הפנה להמבואר כאן בהלכה זו.

עו תרומת הדין סי' לא. רמ"א סי' ריב ס"א. מ"ז סק"ו.
שוע"ר שם ס"ז (כי כשאוכל קודם השתייה אי אפשר
שיפטר כברכת השתייה שיברך אחר אכילתו, כי אסור
להנות מהעולם הזה בלא ברכה בתחילה). לוח פ"ד הי"א.
וראה גם סדר נמ"י לסעודה הלכה יח.

עז שבוה דוקא מיירי כאן, כי ב"קבע סעודתו על הפת” –
ברכת הפת פוטרת את המשקה, כדלקמן פרק ד הלכה
ז. וראה לעיל הלכה ח לענין דג מלוח ופת ש"אם תאב גם
לאכילת פת” – ברכת הפת פוטרת את הדג מלוח. וצריך
לומר שכאן מיירי שאינו תאב לאכילת הפת (שהרי אינו
אוכלו אלא כדי שלא ייקו לו המים), ולכן אף שמברך עליו
כדי שלא יהנה בלא ברכה, אך כיון שהפת טפלה למים –
אינה פוטרת את המים מברכת „שהכל”.

ומשמע מדברי רבנו שכאן אין אומרים „טוב למנוע
מלאכול פת כו"” כבהלכה הקודמת, שהרי בכל מקרה מברך
על הפת המוציא, ודלא כבדי השלחן סי' לו סק"ב שמפרש
ש„טוב למנוע כו"” קאי גם על פת שקודם השתייה.

עח רבינו יונה סוף פ"ח דברכות (מב, ב) ד"ה דיבר. הובא
בשו"ת רמ"א סי' א. ממה משה סי' שסד. וכ"כ בסדר
נמ"י לסעודה שם, ושם הוסיף: „שלא יברך על נטילת
ידים”, וראה שם בהערות.

עט המובא לעיל הלכה יא. והוא הדין במפל ועיקר שאוכל
שניהם יחד, המובא לעיל הלכה ת. אבל לא במפל
ועיקר המעורבים או המבושלים או האפויים יחד, כמבואר
לעיל הלכה ז.

פ והוא דוקא אם המשקה אינו חביב עליו יותר מהמאכל,
כדלקמן הלכה טו.

סדר ברכת הנהנין פרק ג

מז במה דברים אמורים⁹⁹? פשאין העקר חביב [עליו] יותר מהמפל⁹⁸, אבל אם העקר חביב עליו יותר מהמפל⁹⁷ – צריך לברך עליו תחלה ופוטור את המפל⁹⁶, ואפלו אם ברכת העקר היא „שהכל” וברכת המפל היא „בורא פרי העץ” או „בורא פרי האדמה”⁹⁵ שהן קודמים לברכת „שהכל”⁹⁴ (כמו שיתבאר בפרק י'⁹³), פיון שלא היה אוכלו כלל אם לא העקר⁹². ואפלו אם עכשו פשאוכל המפל עם העקר המפל חביב עליו יותר, אלא שפשאוכלו לברו אינו חביב עליו כמו העקר – אין לברך עליו כלל⁹¹. ויש חולקים בזה⁹⁰. ויש לסמוך עליהם בשפת ויום טוב, כדי להשלים ממנו מאה ברכות⁸⁹.

מז לעולם אין המפל נפטר בברכת העקר, ואפלו הם ב' מינים שברכותיהן שוות, אלא כשהיה המפל לפניו⁸⁸, או שהיתה דעתו עליו בברור⁸⁷ בשעה שברך על העקר, אבל אם אחר הברכה הביאו לפניו ולא היתה דעתו עליו, בענין שאם לא היתה מפלה היה צריך לחזור ולברך (ועל דרך שיתבאר בפרק ט'⁸⁶) – אין מפלתו מועלת כלום לפטור בברכת

לברך על העיקר ולפטור את המפל.
צו מ"ז ס' ריב סק"ג. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם הוסיף המעם „כיון שכשבא לאכלו לברו – הרי אינו חביב עליו כמו העיקר, וכשבא לאכלו עם העיקר – הרי הוא מפל אליו, וכל עיקר ומפל אע"פ שהמפל חביב – מברך על העיקר ופוטור את המפל הנאכל עמו או אחריו”.
צז ראה של"ה שער האותיות אות ק, דיני ברה"ג כלל ה סוף אות ה, הובא באליה רבה שם, שכותב שיש להקדים לברך על המרקחת שברכתו „בורא פרי האדמה” או „בורא פרי העץ” לפני ה"ש שברכתו „שהכל”, אף אם ה"ש חביב עליו יותר. וראה חידושי צ"צ קצת, ד.
צח שבשבת ויו"ט חסדים ממנו המאה ברכות י"ג ברכות, וצריך למלאותן בברכת הפירות, כמבואר בשוע"ר ס' מו ס"א וס"ב רצ ס"א. וראה ער"ז בשוע"ר ס' רטו בסופו, ושם הוסיף „ולא לסמוך על שמיעת חזרת הש"ץ וברכות התורה וההפמרה” – כשיכול להרבות בברכה על פירות.
צט תוס' ברכות מד, א ד"ה באוכלי. מ"ז ס' ריב סק"א. מ"א שם סק"ב. שוע"ר שם ס"י. לוח פ"ד המ"ו. ואו נפטר אפילו אין ברכתיהן שוות, כדלעיל הלכה ח.
ק של"ה שער האותיות אות ק, סוף דיני ברה"ג (צו, ב) כלל ז ד"ה ונלע"ד. מ"ז שם. מ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם.
קא הלכה ה, דהיינו אם המפל הוא ממין העיקר (ששניהם מין מאכל או שניהם מין משקה), וכבר כלה העיקר מלפניו לגמרי, או שהמפל אינו ממין העיקר (שאחד מאכל

בינתיים בשיחה או בדבר אחר הגורם שיצטרך לחזור ולברך, ואפילו בשבת שחסרו הרבה ברכות ממנו מאה ברכות .. אסור לגרום ברכה שאינה צריכה כדי להשלים מאה”.
פח שמידת חסדיות למענם תחילה מהמפל כדי לברך עליו.
פט אגור שם (שהעיקר אינו חביב). רמ"א וט"ז שם (שהמפל חביב עליו). שוע"ר ס' ריב ס"ט. לוח פ"ד ה"ד.
צ בשוע"ר ובלוח שם הוסיף „לעולם”. וכאן השמיטו. וראה לקמן פרק י הלכה טו שבין אם חביב עליו ברוב הפעמים ובין אם חביב עליו רק עכשו – נקרא חביב.
 וראה עוד לקמן שם שם, אם יש לפניו שני מינים, האחד חפץ בו עתה והשני חביב עליו ברוב הפעמים – איזה שירצה יקדים”. ועפ"י כתב בשוע"ר ובלוח שם שבמקרה זה יש להקדים את המפל לעיקר, כדי להרבות בברכות.
צא אגור שם. מ"ז שם. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם כתב המעם „שכיון שהוא חשוב ממנו ומוקדם לברכה מחמת [חשיבות] עצמו ולא מחמת ברכתו – ראוי הוא לברך עליו ולפטור המפל בברכתו מחמת מפילתו, שהוא עיקר מועלת חשיבותו כשפוטור דבר אחר בברכתו”.
צב כגון ששונה בין שרף שברכתו „שהכל”, ואוכל אחריו מלפפון חמוץ שברכתו „האדמה”.
צג גם אם הדבר שברכתו „שהכל” חביב עליו יותר.
צד הלכה ז.
צה אליה רבה ס' ריא סק"ו. שוע"ר שם. לוח שם. ולכן אין להקדים לברך על המפל לפני העיקר, אלא צריך

סדר ברכת הנהנין פרק ג

הַעֲקָר, לֹא מִבְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה אֶפֶס עַל פִּי שְׁפָרְכוּתֵיהֶם שְׁוֹת, וְלֹא מִבְּרָכָה אַחֲרוֹנָה^{קב} כִּשְׂאִין בְּרִכּוֹתֵיהֶם הָאֲחֵרוֹנוֹת שְׁוֹת, אֶלֶּא אִם בֵּן קָבַע עֲצָמוֹ עַל הַעֲקָר^{קג}, וְהוּא דָּבַר שְׁקִבְעוֹת מוֹעֵלֶת בּוֹ מִפְּנֵי שְׁדַרְבּוֹ בְּכָד, כַּגּוֹן פֶּת^{קד} וַיִּז, וְכֵן שָׁכַר וּדְבַשׁ^{קה} בְּמִדֵּינֹת אֱלוֹ^{קו}.

וּמְכַל מְקוֹם, מִי שְׂאוּכַל פֶּת אוֹ מֵאֲכַל אַחַר לְמַתַּק הַשְּׁתִּיָּה וְדַרְבּוֹ בְּכָד בְּרַב הַפְּעָמִים – הָרִי זֶה כְּאֵלֹו הִיתָה דַּעְתּוֹ עָלָיו^{קי}.

יִז וְכַל טַפְּלָה הַנְּאִכְלֶת אַחַר אֲכִילַת הַעֲקָר^{קכ}, אֵינָה נִפְטָרַת בְּבִרְכַּתוֹ^{קכז}, אֶלֶּא אִם בֵּן אוֹכְלָה בְּמְקוֹם שְׂאוּכַל הַעֲקָר, וְלֹא שָׁנָה מְקוֹמוֹ בִּינִיתִים מִחֲדָר לְחֲדָר^{קכח}, אֶלֶּא אִם בֵּן הִיא טַפְּלָה לְדָבַר הַטָּעוֹן בְּרָכָה לְאַחֲרָיו בְּמְקוֹמוֹ^{קכט} (שְׁתִּיבָאָר בְּפֶרֶק ט' ק"ב), אוֹ שְׁקִבַּע עֲצָמוֹ עַל הַעֲקָר^{קל}, וְעַל דַּרְדָּךְ שְׁתִּיבָאָר בְּפֶרֶק ט' ק"ד, עֵינֵי שָׁם כָּל פְּרָטֵי דִין זֶה.

– מברך על הפת שהכל כברכת המשקה שהיא טפלה אליו". וכאן השמיטו רבנו, ולדעתו יש לברך על הפת את ברכתה הראויה לה.

קח והעיקר הוא דבר שאינו טעון ברכה לאחריו ממקומו. **קט** כמו שלא היתה נפטרת אם לא היתה טפלה, מפני שעמידתו ממקומו הוא גמר סעודתו, ומה שאוכל אח"כ סעודה אחרת היא (שוע"ר סי' ריב סי"א).

קי תוס' ברכות מר, א ד"ה באוכלי. מ"א סי' ריב סעיף קמ"ב. שולחן ערוך שם סי"א. לוח פרק ד הלכה ט"ז. או אפילו שינה מקומו מחדר לחדר, אלא שחשב על שינוי זה בשעת הברכה, כדלקמן פרק ט הלכה יא. אבל אם שינה מקומו (ולא חשב עליה בשעת הברכה) – צריך לברך על הטפל את ברכתו הראויה לו.

קיב שאז אין עמידתו גמר סעודתו, כל שלא בירך ברכה האחרונה (שוע"ר שם. לוח שם).

קיג הלכה יד.

קיג כמו שכר ומי דבש, וכדלעיל הלכה טז. שאז שינוי מקום מחדר לחדר אינה מצריכה ברכה אם חוזר למקומו, אפילו בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומם.

קיד הלכה יח.

ואחד משקה) ואפילו לא כלה עדיין מין העיקר – צריך לברך על הטפל אם לא היתה דעתו עליו.

קב ואינו דומה להמבואר לעיל פרק א הלכה כא לענין יין ושאר משקים, שאפילו לא היו לפניו בשעת ברכת היין והוצרך לברך על המשקים, "שהכל", הם נפטרים בברכה אחרונה של היין, כיון שהמשקים טפלים ליין תמיד, כי היין הוא ראש לכל המשקים, ולכן גם כשבירך על המשקים "שהכל" – אין חשיבות היין מתבטלת עקב כך, ולכן הוא פוטר את המשקים בברכה אחרונה, משא"כ כאן לענין עיקר וטפל, ברגע שהוצרך לברך על הטפל ברכה ראשונה – יצא מתורת טפל, וצריך לברך עליו גם ברכה אחרונה (בדה"ש סי' נח סק"ב).

קג שאז הוא פוטר את הטפל בברכתו אף אם לא היו לפניו וגם לא היתה דעתו עליו, דכיון שקבע עצמו לאכילה או לשתייה מן הסתם דעתו על כל מה שיביאו לו, כדלקמן פרק ד הלכה ה.

קד בעל המאור כמ, א. מ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם. וראה גם לקמן שם.

קה מי דבש, והיינו משקה העשוי מדבש.

קו שוע"ר שם. לוח שם. וראה גם לקמן פרק ט ה"ה.

קיז של"ה שם ד"ה או לא היה. מ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר ובלוח שם הוסיף ש"אם אין דרכו בכך

פֿרָק ד א

[דְבָרִים הַבָּאִים בְּתוֹךְ הַסְעוּדָה ב ובו י"ג הִלְכוֹת ג]

א דְבָרִים הַבָּאִים בְּתוֹךְ הַסְעוּדָה, אִם הֵם דְבָרִים הַבָּאִים מִחֻמַּת הַסְעוּדָה, דְהִינּוּ שְׁדַרְדָּד לְקַבֵּעַ סְעוּדָה עֲלֵיהֶם^ה, וְאִין דְרַכָּם (פֿל פֿדו) לְאַכְלוֹ פֿל הַיּוֹם אֶלָּא בִשְׁעַת הַסְעוּדָה בְּלִבְד^ו, בֵּין לְלֶפֶת פֿהֶם אֶת הַפֶּת^ט, פֿגוֹן בְּשׂוֹר וְדָגִים וּגְבִינָה יא וְיִרְקוֹת יב וּבִיציִים יג וּמִינֵי מְלוּחִים יד, בֵּין לְמִזוֹן וְלֶהֱשִׁיעַ טו, פֿגוֹן פֿרוֹב וּתְרַדִּין וְדִיסָא וְכָל מַעֲשֵׂה קְדָרָה שְׂאִינֶן בָּאִין לְלֶפֶת הַפֶּת אֶלָּא לְמִזוֹן וְלִתְבָשִׁיל טז – אִין צְרִיד פֿרָכָה לְפִנֵּיהֶם, אֶפְלוֹ אוֹכְלֶם פֿלָא פֶת יז, שְׁבַרְפֶת "הַמוֹצֵיא" שְׁבַרְדָּד עַל הַפֶּת שֶׁהוּא עֵקֶר הַסְעוּדָה – פּוֹטְרָתֶם, וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם, שְׁבַרְפֶת הַמִּזוֹן פּוֹטְרָתֶם יח.

ללפות בהם את הפת: לאכול בהם את הלחם. ותרדין: סלק (Beets). מעשה קדרה: תבשיל ממניי דגן (E.g. porridge).

באים מחמתה". וראה גם שו"ע ר סי' תקפג ס"ג שמשמע שעל מיני ירקות שאוכלים בליל ר"ה בתחילת הסעודה לסימן טוב (כגון, כרת, סילקא, קרא, רוביא) – אין מברכים עליהם, מלבד הפירות (תפוחים ותמרים).
ואם אוכל מיני ליפתן בתוך הסעודה לשם תענוג וקינוח – ראה של"ה (שער האותיות אות ק דיני ברה"נ כלל ב אות יג) שגם אז אין לברך עליהם, וכן כתב אבן העזר סי' קעד באוכל דייסא לקינוח, ועפ"ז כתב התהלה לדוד סי' קעו סק"א שאין לברך גם על סלטי גזר הבאים בסעודה לקינוח, כיון שאין רגילות לאכלם אלא בתוך הסעודה. אלא שלמעשה כתב שם שהמנהג לברך על סלטי גזר שבאים לקינוח, ולדעתו כן צריך להיות הדין בכל מיני ליפתן ומזון הבאים לקינוח. ודעת רבנו בזה ניתן להוכיח מדין י"ש "במדינות אלו" המובא לקמן סוף הלכה י, שאין לברך עליו אף אם שותתו כדי לעכל המאכל, ומזה מוכן שכן הדין בכל דבר הבא מחמת הסעודה, שאין לברך עליו אף אם אוכלו לקינוח או לעכל המאכל.

יח תוס' שם. רבנו יונה שם. רא"ש שם. מור וש"ע שם. שו"ע ר שם. לוח שם.

בשוע"ר שם כתב: "שכיון שאין דרכם לאכול אותם כל היום כמו הפירות אלא בשעת הסעודה בלבד – הרי הם מפלים לפת שהוא עיקר הסעודה, ולכן נפטרים בברכת הפת אע"פ שאוכלים עתה בלא פת". ובק"א שם סק"א הוסיף: "ומהאי טעמא אף מין לפתן שאוכלין בלא פת אין צריך לברך אם קובע ללפת פת במינים אחרים... והיינו טעמא משום דגם זה בא מחמת פת".

וראה עוד בשוע"ר שם שכתב בסוגריים: "במה דברים

א המקביל לפרק זה בשוע"ר, חלקו הראשון בסי' קעו וחלקו השני בסי' קעד, ובלוח ברה"נ הוא פרק ה.

ב כ"ה לשון הכותרת בלוח שם. אבל בשוע"ר סי' קעו: "דין דברים הבאים בתוך הסעודה ואחר הסעודה ומה דינם".

ג בלוח שם: מ"ו הלכות.

ד רב פפא ברכות מא, ב. מור וש"ע סי' קעו ס"א. שו"ע ר שם ס"א. לוח פ"ה ה"א.

ה תוס' שם ד"ה הלכתא. רא"ש שם פ"ו סי' כו. מור וש"ע שם. שו"ע ר שם. לוח שם.

ו לוח שם.

ז בשוע"ר שם: לאכול אותם.

ח רבנו יונה שם כמ, ב ד"ה ורבנו. שו"ע ר שם (בסוגריים). לוח שם.

ט בה"ג ברכות פ"ו ז, ג. רש"י שם מא, ב ד"ה דברים. שו"ע ר שם. לוח שם.

י בה"ג שם. תוס' שם. רא"ש שם. מור וש"ע שם. שו"ע ר שם. לוח שם.

יא רבנו יונה שם. מור וש"ע שם. שו"ע ר שם. לוח שם.

יב בה"ג שם. רא"ש שם. מור וש"ע שם. שו"ע ר שם. לוח שם.

יג רבנו יונה שם. מור וש"ע שם. שו"ע ר שם. לוח שם.

יד מרדכי שם רמז קלה. הגה"מ הל' ברכות פ"ד אות מ. מור וש"ע שם. שו"ע ר שם. לוח שם.

טו רבנו יונה שם. שו"ע ר שם. לוח שם.

טז תוס' שם. רא"ש שם. שו"ע ר שם. לוח שם.

יז וראה גם לעיל פרק ג סוף הלכה ח שברכת הפת פוטרת "דברים שדרכם לבוא מחמת הסעודה", אף כשאין

ב ואם הם דברים שאין באים מחמת הסעודה^ט, דהינו שאין דרך לקבוע סעודה עליהם^כ, לא ללפת ולא להשביע^{כא}, אלא דרכם לאכלם כל היום אפלו שלא בשעת הסעודה^{כב}, כגון כל מיני פרות^{כג} וכיוצא בהם^{כד}, בין חייזן בין מבשלים^{כה}, ואפלו נתבשלו עם בשר^{כו}, אם אוכל אותם בלא פת^{כז} – טעונים ברכה לפניהם^{כח}, אפלו אוכלם בגמר הסעודה כדי לעפל המאכל^{כט}, או לקנוח^ל להקל מפני המאכל^{לא}. אבל אין טעונין ברכה לאחריהם^{לב}, אפלו אוכלם באמצע הסעודה לא לעפל ולא לקנוח אלא לתענוג בלבד^{לג}.

מחמת הסעודה (כדלעיל הלכה א), הרי שעל הפירות צריך לברך, כיון שאינם נעשים מפל לבשר שנחבשל עמהם. וכדלקמן פרק ו הלכה י.

כז תוס' שם ד"ה אייתו וד"ה הביאו. רבנו יונה שם. שו"ע שם. מ"ז שם סק"ג ד"ה הכלל. שו"ע"ר שם. לוח שם.

אבל אם אוכלם עם פת – נעשו מפלה לפת וברכת „המוציא“ פומרתן (שו"ע"ר סי' קעז ס"ג. לוח פ"ה ה"ב. וראה לקמן הלכה ג).

כח בשו"ע"ר שם כתב הטעם „כיון שאינן מעיקר הסעודה, ואין דרכם לבוא מחמת הסעודה לעולם“.

כט ברכות מהר"ם שם. מרדכי שם. הגה"מ שם. מ"א סי' קעד סק"א. שו"ע"ר שם. לוח שם. וראה גם לקמן הלכה י לגבי יו"ש. וכל שכן אם אוכלם בשעת הסעודה – אינם בדה"ש סי' מ סק"ג. תורת מנחם סק"ו.

וראה הטעם בשו"ע"ר סי' קעד ס"ב בסוגריים: „לפי שהפירות הם דברים הבאים שלא מחמת הסעודה, שדרך לאכלם כל היום, לפיכך אם אוכלם בשעת הסעודה – אינם חשובים מפלה לפת, כשבאו לעפל המאכל שכבר אכל, כי מה שהיה כבר היה“.

ל תוס' שם ד"ה הביאו. מ"ז שם. מ"א סק"ב. שו"ע"ר שם. לוח שם.

לא מ"א סי' קסח סק"ב (בשם ברכות מהר"ם). שו"ע"ר שם. לוח שם.

אלא א"כ באו לצורך אכילתה שיאכל עדיין, כגון ללפת הפת או לעורר תאות המאכל, שאז הן מפלות לפת (שו"ע"ר סי' קעד ס"ב בחצעי"ג).

לב רב פפא ברכות שם. טור ושו"ע שם. שו"ע"ר שם. לוח שם.

והטעם, כיון שהם מפלים לסעודה לענין ברכה אחרונה ונפטרים בברכת המזון (לקמן פרק ט הלכה מז. וראה גם שו"ע"ר סי' תעה ס"ד. סי' תעג סי"ז).

לג שיטה מקובצת ברכות שם ד"ה אמר רב פפא. שו"ע"ר שם. לוח שם.

והטעם כתב בשו"ע"ר שם „שכיון שבאו בתוך הסעודה .. ברכת המזון פומרתם, לפי שכל מה שבא תוך הסעודה הוא מכלל השביעה, שנאמר בה: ושבעת וברכת“.

אמורים כשקבע סעודתו על הפת .. אבל אם אינו חפץ לאכול פת ואוכל מעט פת ומכרך עליה המוציא לפטור המאכלים – יש להסתפק אם נפטרים בברכתה כיון שאינן באין מחמתה, או אפשר כיון שדרכם לקבוע סעודה עליהם – הפת פומרתם^ל, ומסיק שם להלכה „ולכן יברך עליהם ולא על הפת, אם לא בשבת ויו"ט“^{לא}. וראה עוד שם ובקו"א סק"ב שכל הספק הוא במוני ליפתן, אבל מיני מזון הבאים להשביע – הפת פומרתן גם במקרה זה, „הואיל וכל מה שאינו ליפתן היינו דהוא עצמו סעודה יחשב, כיון שבא להשביע, והפת הוא ראש לכל מילי סעודה .. אבל ליפתן אינו סעודה“.

יט רב פפא ברכות מא, ב. טור ושו"ע סי' קעז ס"א. שו"ע"ר שם ס"ב. לוח פ"ה ה"ב.

כ תוס' שם סו"ה הלכתא. רא"ש שם פ"ו סי' כו. טור ושו"ע שם. שו"ע"ר שם. לוח שם.

כא ברכות מהר"ם (פסקי מהר"ם מרוטנבורג) ד"ה דברים הבאים. מרדכי שם רמז קלה. הגה"מ הל' ברכות פ"ד אות י. שו"ע"ר שם. לוח שם.

כב רבנו יונה שם כמ"ב ד"ה ורבנו. שו"ע"ר שם. לוח שם. ולענין מרור בליל הסדר – ראה שו"ע"ר סי' תעג סי"ז (דעות חלוקות אם דינו כפירות), ובסי"ח (שלענין הלכה חוששים לב' הדעות, וגם אם לא בירך על הכרפס לפני הסעודה – לא יברך על המרור).

כג רב הונא ורב נחמן ברכות מא, ב. רב פפא שם לפירוש התוס' והרא"ש ומרדכי שם. טור ושו"ע שם. שו"ע"ר שם. לוח שם.

והוא הדין בכל מיני מתיקה ופרפראות שמביאים בסעודה לעידון ותענוג.

והוא הדין במוני תרגימא שברכתם „בורא מיני מזונות“, שבאו בתוך הסעודה לעידון ותענוג (הידושי צ"צ קצה, רע"ג), מלבד מיני מזונות שנילושו בני פירות וכיוצא בו, כדלעיל לעיל פרק ב הלכה י.

כד רבנו יונה שם. מ"א שם סק"ב. שו"ע"ר שם. לוח שם.

כה של"ה שער האותיות דיני ברה"נ כלל ד אות ב. מ"א שם. שו"ע"ר שם. לוח שם.

כו מ"א שם סק"ג. שו"ע"ר שם. לוח שם.

מה שמוסיף „ואפילו נתבשלו עם בשר“, רצונו לומר, שהם שעל הבשר אין צריך לברך כדון דברים הבאים

ויש מסתפקים^ד בפרות מבשלים^ה בשאזכלם למזון ותבשיל אם לברך לפניהם. ולכן יש לאכל מהן מעט^ז קדם הסעודה ולברך עליהם^ז. אבל אם אוכל מהם מעט תוך הסעודה או בסופה לקנוח או לתענוג^ח – צריך לברך לפניהם לדברי הפל^ט.

ג ואפלו אם אוכל מהם מעט עם פת ורוצה לאכל גם כן בלא פת – צריך לברך לפניהם^י.

במה דברים אמורים? פשהביאו הפרות לקנוח ולתענוג^{יא}, אבל אם הביאו אותם ללפת בהם את הפת גם כן – אין צריך לברך לפניהם, אם אוכל מהם תחלה עם פת^{יב} ודעתו לאכל מהם עוד עם פת, אף על פי שבינתיים אוכל בלא פת^{יג}. ואף אם אחר כך נמלך שלא ללפת בהם בסוף – אין בכך בלום, בין שבשעה שאוכל פונתו ללפת בהם עדין^{יד}.

וטוב לנהוג לאכל מהם תחלה בלא פת ולברך, ואחר כך יאכל בין עם פת בין בלא פת^{טו}.

ד וכל זה בשקבע לפתן סעודתו על דבר אחר ובאמצע הסעודה הביאו לו פרות, אבל אם קבע לפתן סעודתו על הפרות – אין צריך לברך

לפתן סעודתו: מאכל שאוכל בתוך הסעודה עם הפת.

לפת – אינו מצטרפים לשאר הסעודה לפטור מה שאוכל בלא פת (שוע"ד שם).

מב אבל אם אוכל מעט בתחילה בלא פת – צריך לברך עליהם, אף אם באו ללפת (שוע"ד שם).

מג רב פפא ברכות מא, ב לפי רבנו יונה שם ד"ה אמר. שוע"ד שם ס"א. מ"ז שם ס"א. מ"א שם ס"ג. שוע"ד שם. לוח שם.

והטעם כתב בשוע"ד שם: „שכיון שתחילת אכילת הפירות וסופה היא עם הפת – מצטרפין הם עם שאר הסעודה להפטר בברכת הפת אף מה שאוכל בינתיים בלא פת, כיון שהביאו אותם מתחילה ללפת בהם הפת, ומלפת בהם פת בתחילה, וגם בסוף דעתו ללפת בהם“.

מד מ"ז שם ממשמעות רבנו יונה שם. שוע"ד שם. לוח שם. מה מרדכי שם רמז קלה. הגה"מ שם. ב"ח סוף הסי'. מ"ז סוסק"ג. מ"א סק"ג. שוע"ד שם סוס"ג. לוח שם.

והטעם כתב בשוע"ד שם „לפי שיש מסתפקין, אף אם מלפת בהם הפת תחילה וסוף ואוכל בינתיים בלא פת, אם נפטרים בברכת המוציא“.

לד קיצור פסקי הרא"ש ברכות פ"ו ס' כח (לענין פירות). מ"א שם ס"ק ג. יד הקמנה הל' ברכות פ"ג ס"י ס"ק

לכ (לענין פירות המבושלים עם בשר). לה אבל פירות חיים, לדברי הכל מברך לפניהם גם אם הם באו למזון.

לו פחות מכזית, כדי שלא יצטרך לברך עליו ברכה אחרונה (מ"א שם. וראה גם שוע"ד סי' תעג סי"ז וסי"ח).

לז קיצור פסקי הרא"ש שם. מ"א שם. ולכתחילה יכיון בכרכתו לפטור את הפירות שיאכל בסעודה.

לח כמו מרק פירות שמביאים בסוף הסעודה, אם הפירות הם מפירות שרגלים לאכלם כל היום.

לט יד הקמנה שם.

מ רבנו יונה ברכות כמ, ב ד"ה שלא. הגה"מ הל' ברכות פ"ד אות ט וסמ"ג עשין כ"ז לפי דעת הב"י סי' קעז ד"ה ומ"ש רבנו אבל. מ"ז שם סק"ג ד"ה הכלל. שוע"ד שם ס"ג. לוח פ"ה ה"ג.

מא ואז אף אם מלפת בהם תחילה וסוף ואוכל בינתיים ללא פת צריך לברך לפניהם, כיון שעיקרם לקנוח ולא

סדר ברכת הנהנין פרק ד

לפניהם אף על פי שאוכל מהם בתחלת אכילתו בלא פת^מ.

ויש חולקים^מ. ולכן טוב שיאכל תחלה מעט עם פת^מ, ואז אף אם אוכל מהם בלא פת – אין צריך לברך אפלו אין דעתו לאכל עוד פת^מ.

ה וכל מקום שאין הפרות נפטרים בברכת הפת – צריך לברך עליהם אפלו היו לפניו בשעה שברך „המוציא“^י ונתפון לפטרם^{נא}. וכל מקום שהם נפטרים – נפטרים אפלו לא היו לפניו בשעה שברך „המוציא“ ולא היה דעתו בפירוש עליהם^{יב}, כי מן הסתם דעתו על כל מה שביאו לפניו בין שקובע עצמו לאכילה^{יג}.

ו אבל אם ידוע שלא היה דעתו על זה כלל, כגון שלאחר ברכת „המוציא“ שולחו לו דורון מבית אחרים שאינו סומך^{יד} עליהם ולא היה דעתו על הדורון – אינו נפטר בברכת הפת^{יז}, אפלו הוא דבר שדרפו ללפת בו את הפת^{יז} ומלפת בו הפת^{יז}.

ז ועכשו אין העולם נוהרים בזה במדינות אלו^{יח}, מפני שבינינו הוא דבר מצוי שאחד שולח לחברו דורון בפעודה אפלו מבית אחרים^{יט}.

ז מים או שאר משקין^ס – אין לברך עליהם בתוך הסעודה^{סא}, ואפלו

וראה גם לעיל פרק ג הלכה ב.
נד בשו"ע שם ס"ד ובשוע"ר ובלוח שם: „סמוך“.
נה וצריך לברך עליהם את ברכתם המיוחדת להם.
נו ספר הפרס דיני דברים הבאים מחמת הסעודה ע' קפד.
נז ב"י ס' קעז ד"ה ומיהו. שו"ע שם ס"ה. שוע"ר שם. לוח שם.
נח עכשיו בפועל.
נח רמ"א שם. לבוש שם ס"ג. שוע"ר שם. לוח שם.
נט לבוש שם. שוע"ר שם. לוח שם.
ס אף שדרכם לשתותם כל היום, אף שלא בתוך הסעודה.
סא תוס' ברכות מא, ב ד"ה אי הכי. רא"ש שם פ"ו ס' כמ. רבנו יונה שם כמ, ב ד"ה ומכאן. רשב"א שם מב, א ד"ה אי הכי שכך נהגו רש"י ור"ת וגדולי הצרפתים. מרדכי שם רמז קלו. סמ"ג מ"ע הל' ברכות שבסעודה. סמ"ק ריש ס' קנא. מור וש"ע ס' קעד ס"ז. שוע"ר שם ס"ב. לוח פ"ה ה"ז. בשוע"ר שם כתב המעם „לפי שהם באים מחמת הסעודה“.
 בשוע"ר שם ס"ג הביא יש אומרים שגם מים ושאר משקים מעונים ברכה בתוך הסעודה, ומשום כך כתב שם שאף שהעיקר והמנהג כסברא הראשונה – הרוצה להסתלק מן הספק יברך על מעט מים או משקה לפני הסעודה ויפטור בזה את המים שבתוך הסעודה. אבל אדה"ז השימי את כל

מו מור בשם הרא"ש ברכות פ"ו ס' כח. שו"ע ס' קעז ס"ג. שוע"ר שם ס"ד. לוח פ"ה ה"ד.
 והמעם כתב בשוע"ר שם כיון שאו, נעשו לו הפירות כדברים הבאים מחמת הסעודה שנפטרים בברכת המוציא, אפילו אוכלם בלא פת“.
מז וסוברים שאם אוכל מהם תחילה בלא פת יש לברך עליהם אף קובע ליפתן סעודתו על הפירות, והיא דעת רבנו יונה ברכות כמ, ב סוד"ה אמר לפי דעת הב"י ס' קעז ד"ה ומכלל. הובא בשו"ע שם ס"ג. שוע"ר שם. לוח שם.
מח אבל אין לו לאכול תחילה בלי פת ולברך עליהם, כי העיקר להלכה כדעה הראשונה שנפטרים בברכת „המוציא“, גם כשאוכלו בלי פת.
מט ב"י שם. שו"ע שם. מ"ז שם סק"ג. שוע"ר שם. לוח שם.
נ מ"א ס' קעז סק"ב. אליה רבה שם סק"ב. שוע"ר שם ס"ה. לוח פ"ה ה"ה.
נא מ"א שם סק"י. שוע"ר שם. לוח שם.
נב בעל המאור ברכות כמ, א. רשב"א שם מא, ב ד"ה אפר. שו"ע שם ס"ד. מ"א ס' ריב סק"ב. שוע"ר שם (אע"פ שבכל מקום אין העיקר פותר את הטפל בברכתו אם אין הטפל לפניו ואין דעתו עליו, וכדלעיל פרק ג הלכה ז). לוח שם.
נג רמ"א ס' קעז ס"ה. מ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם.

סדר ברכת הנהנין פרק ד עה

שֹׁתָה לְצִמְאוֹ^{סב} וְלֹא לְשָׂרֹת הַמֶּאֱכָל שְׁבִמְעוּיוֹ^{סג}, לְפִי שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְאֲכִילָה בְּלֹא שְׂתִיָּה^{סד}. וְאֶפְלוּ הָיָה צִמָּא קָדָם סְעוּדָה, בֵּינָן שְׂאֵז לֹא רָצָה לְשִׁתּוֹת בְּדִי שְׂלֹא וַיִּיקוּ לֹא הַמַּיִם^{סה}, נִמְצָא כִּי שְׂתִית הַמַּיִם בְּסִבַּת הַפֶּת הוּא^{סו}, וּמֵאַחַר שֶׁקִּבַּע סְעוּדָתוֹ עַל הַפֶּת^{סז} – הָרִי בְּרַבַּת הַפֶּת פּוֹטְרָתָם (מִה שְׂאִין בֶּן בְּשִׂאוֹכֵל מְעַט פֶּת^{סח} שְׂלֹא וַיִּיקוּ לֹא הַמַּיִם^{סט} (כִּמּוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּפֶרֶק ג' ע"ו)).

וְאֶפְלוּ מִשְׁקִין שְׂשׂוּתִין אוֹתָן שְׂלֹא לְצִמְאוֹ^{עא}, כְּגוֹן שְׂכַר^{עב} וּמִי דְבִשׁ^{עג} – אִין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, כִּי אִין דְּרַבָּם לְשִׁתּוֹתָם קָדָם הַסְּעוּדָה אֶלָּא לְאַחֲרֶיהָ^{עד}, לְפִיכָךְ כְּשִׂבְאִים בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה – הָרִי הֵם טְפָלִים לְסְעוּדָה^{עה}.

וְגַם אִם אוֹכֵל אֵיזָה דְּבַר לְמַתַּק הַשְּׂתִיָּה – הָרִי זֶה טְפָל לְמִשְׁקָה^{עו} וְהַמִּשְׁקָה לְלַחֵם, וְנִפְטָרִים בְּבִרְכַת הַלָּחֵם^{עז}.

ח אֶבֶל יוֹן, אֶף עַל פִּי שְׂבֵא לְשִׁתּוֹתוֹ בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה – מְבָרֵךְ עָלָיו^{עח}, אֶף עַל פִּי שְׂשׂוּתָהוּ לְשָׂרֹת הָאֲכִילָה שְׁבִמְעוּיוֹ^{עט}, שְׂמִפְנֵי חֲשִׁיבוּתוֹ^{עפ} שְׂמִקְדָּשִׁין

„שהכל“, כדלעיל פ"ג הי"ג.

ע הלכה יג.

עא בכמה דפוסים: שלא לצמאון. וכ"ה בלוח שם. וראה בשוע"ר שם: „אפילו שלא לצמאון“, וראה גם לקמן פ"ו ה"ב „ואם הוא צמא או תאב לשתית שכר“.

עב ר"ת בתום' שם. מ"ז שם סק"ג. מ"א שם סק"ג. שוע"ר שם. לוח שם.

עג מ"ז שם. מ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם. ונראה שבכלל זה הוא קפה (עם חלב) ותה ששותים בנמר הסעודה, שאין לברך עליהם, אבל קפה שחור ככוס קטנה שמביאים לקינוח בסוף הסעודה – נראה שדינו כדין יי"ש הנוכר לקמן הלכה י, ויש לברך עליו.

עד נמצא שבאים מחמת אכילה (שוע"ר שם).

עה וכ"כ בשוע"ר ובלוח שם.

עו כדלעיל פרק ג הלכה יא.

עז מ"א שם סוסק"מ. שוע"ר שם. לוח שם.

עח משנה ברכות מב, רע"ב. טור ושוע"ע סי' קעד ס"א. שוע"ר שם ס"א. לוח פ"ה ה"ח. בשוע"ר שם הוסף: „ואינו נפטר בברכת הפת“.

עט רשב"א שם ד"ה יין. רא"ש פסחים פ"י סי' י. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם הוסף: „והרי זה כדברים

הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה“, ובכל זאת אינו נפטר בברכת הפת. ובסעף ג שם הוסף שמברכים על היין אף „שהיין ממשך לתאות אכילה, והרי הוא צורך סעודה“.

פ רבנו יונה ברכות כג, ב ד"ה יין. רא"ש פסחים שם. טור ושוע"ע שם ס"ז. מ"א שם סק"א. שוע"ר שם.

זה הן בלוח והן בסידור, משום דלא חשש כלל לדעת היש אומרים הנ"ל.

סב רשב"א שם. שוע"ר שם. לוח שם.

סג לוח שם. כלומר, שאז הפת היא סיבה קרובה לשתית המים, ופשוט שנפטרים בברכת הפת (ראה שוע"ר שם בסוגריים).

סד תום' שם. רא"ש שם. טור ושוע"ע שם. שוע"ר שם. לוח שם. ולכן גם מי ששותה לצמאון הוא מחמת האכילה.

סה מפני ששותה על „לב ריקן“.

סו רבנו יונה שם. שוע"ע שם. שוע"ר שם. לוח שם.

ואע"פ שהפת היא סיבה רחוקה להם, אבל כיון שמים ושאר משקים שתייתם כל היום היא מחמת סעודה, שרוב הצימאון היא מחמת אכילה, לפיכך כשבאים בתוך הסעודה אפילו ע"י סיבה רחוקה – הרי הם טפלים לסעודה, וברכת הפת שהוא עיקר הסעודה פוטרם (שוע"ר שם בסוגריים).

והנה אף שלעיל פ"ג ה"ח לענין מליח עם פת כתב „שהם נפטרים לעולם בברכת הפת גם כשאינם באים מחמתה“, כאן גבי מים הצריך דוקא שיבאו בסיבת הפת, משום שמליח הוא מהדברים הבאים מחמת הסעודה דוקא ואין דרכם לאכול כל היום, משא"כ מים ששתייתם כל היום, ולכן צריך שיבאו בסיבת הפת דוקא כדי לפוטרים (ביאור סדר ברה"ג).

סז מ"א סי' קעד סק"ב. שוע"ר שם בסופו. לוח שם.

סח מ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם.

סט שאז אין ברכת הפת פוטרם. בשוע"ר ובלוח שם כתב רבנו „מברך על הפת שהכל“, אבל רבנו חזר בו בסידורו ודעתו שמברך על הפת „המציא“ ועל המים

סדר ברכת הנהנין פרק ד

ומבדילים עליו⁹⁸ – קבעו לו ברכה אף בתוך הסעודה⁹⁹. אבל אינו מברך לאחריו, שנפטר בברכת המזון⁹⁹.

ואם שתה יין לפני הסעודה¹⁰⁰, אפילו קדם שקבע עצמו לסעודה⁹⁹ – אין צריך לברך על היין שבתוך הסעודה⁹⁹, אלא אם פן לא היה בדעתו כלל לשתות יין בתוך הסעודה ואחר כך נמלך¹⁰⁰.

ט במה דברים אמורים? כשברך פאותו חדר שפועד בו ולא יצא ממקומו בינתים, אבל אם סועד בחדר אחר, או שיצא ממקומו בינתים – צריך לחזור ולברך¹⁰¹, אלא אם פן שתה כשעור רביעית שפטעון ברכה אחרונה⁹⁹,

נמלך: החליט בדעתו לשתות יין בתוך הסעודה (He changed his mind).

לאחר שמושכו ידיהם מן הפת – אין צריך לברך אחריו.
וראה גם לעיל פרק א הלכה ז' שברכת "הזן" שבברכת המזון פומרת בדעבר את היין שלפני הסעודה, כיון שגם הוא סועד הלב.

פד משנה ברכות מב, א. תוס' שם ע"ב ד"ה ורב ששת. פסחים ק, ב ד"ה ידי יין. רא"ש ברכות פ"ו סי' לב ופסחים סי' ד (אפילו באקראי בעלמא). טור ושו"ע סי' קעד ס"ד (אם קבע). ט"ו שם סק"ד (אפילו לא קבע). אליה רבה שם סק"ב. שוע"ר שם ס"ה. לוח שם ה"ח.

פה ט"ז סי' רצט סק"ו. מ"א סי' קעד סק"ה. שוע"ר שם. לוח שם.

קביעות סעודה היינו, שישב בשלחן בשביל הסעודה, או שנמלך ידיו בשביל הסעודה (ראה שוע"ר סי' קעד ס"ה).

פו שנפטר בברכת היין שלפני הסעודה (שוע"ר שם. וראה גם שוע"ר סי' תעב סמ"ו). ולכן לא יברך ברכה אחרונה על היין שלפני הסעודה, כי נפטר בברכת המזון

פז תוס' שם ושם. רא"ש שם ושם. ט"ו סק"ד בדעת השו"ע. שוע"ר שם. לוח שם.

בשוע"ר שם הוסיף: "אבל בסתם אינו נקרא נמלך, כי רגילות הוא לשתות בסעודה אפילו בחול, לשרות האכילה שבמעיו". ומה מובן, שאם אין רגילות לשתות יין בתוך הסעודה, אזי גם בסתם יש לברך על היין שבתוך הסעודה.

פח ראה תוס' ברכות מג, א ד"ה בא. פמ"ג סי' קעד משב"ז סק"ד. תחלה לדוד שם פ"ב. וכ"כ בשוע"ר סי' קעד

ס"ה בסוגריים ובלוח פ"ה ה"ט.

פט שוע"ר שם. לוח שם. ואע"פ שיש מסתפקים שמא בין צריך לברך ברכה אחרונה על כוית כדלקמן פ"ח ה"א, מכל מקום כיון שלהלכה נפסק שאין צריך לברך – נמצא שאין לו שום קביעות במקום ששתה בפחות מרביעית

(ברד"ש סי' נו סק"ו). וראה גם לקמן פ"ט הי"ד בסופה.

פא רש"י ברכות מב, רע"א לגירסת התוס' שם מא, ב ד"ה אי הכי, וכ"ה ברש"י על הר"ף שם כמ, ב ד"ה גורם. מ"א שם. שוע"ר שם. שוע"ר שם הוסיף ברכת אירוסין, וכאן השמיטו.

פב מלשון רבנו בפנים משמע קצת שחשיבות היין הוא בכך שמקדשים ומבדילים עליו, ולכן קבעו לו ברכה גם בתוך הסעודה. אבל בשוע"ר שם כתב, "הואיל והיין הוא חשוב שגורם ברכה לעצמו, כגון בקידוש והבדלה וברכת אירוסין, שמברכין על היין בורא פרי הגפן אע"פ שאין צריך לשתיתו, לפיכך אינו נחשב מפל לפת להפטר בברכתו מברכה ראשונה שהיא בורא פרי הגפן", משמע שמצד חשיבותו קבעו לברך עליו קידוש והבדלה, ומשום כך גם מברך עליו בתוך הסעודה.

פג תוס' פסחים קג, ב סוד"ה אנא. רא"ש ברכות פ"ו סי' כו ופסחים פ"ו סי' י. טור ושו"ע ס"ו. שוע"ר שם. לוח שם.

בשוע"ר שם כתב הטעם, "לפי שאינו גורם לעצמו ברכה אחרונה אלא ברכה ראשונה לברכה, שבשבילה היא עיקר הבאת הכוס ככל דבר המעון כוס". אבל בק"א שם סק"א נשאר בזה בצ"ע כיון ש"התוס' בפסחים ק"ג, ב ד"ה רב אשי כתבו דמצות הבאת הכוס לא תליא בברכה [שאם כבר בירך, הגפן] לפני כן על יין אחר, אינו צריך לברך שוב על הכוס], וגם אחר יין אירוסין ונישואין צריך לברך" [אם שתה כשיעור].

וראה בשוע"ר שם ס"ט מעם נוסף לכך שברכת המזון פומרת את היין מברכה אחרונה, "לפי שכיון שועד הלב היה ראוי לתקן לברך אחריו שלש ברכות גמורות כמו אחר הפת, אלא מפני שאין דרך בני אדם לקבוע סעודה עליו די לו ב"מעין ג", אבל כששתוהו בסעודה של קבע, מתוך שהיא קביעות לאכילה – היה זו קביעות לשתיה, ונפטר בברכת המזון אפילו לכתחילה". וממעם זה גם "יין הבא לפניהם

וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא בִרְךָ – יֵשׁ אוֹמְרִים שָׂאִין שְׁנוּי מְקוֹם חָשׁוּב הַפֶּסֶק^צ (כְּמוֹ שִׁיתִּבְאָר בְּפֶרֶק ט'^{רצ}).

בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים^{צב}? בְּסֵתָם, אֲבָל אִם הָיָה דַעְתּוֹ פְּרוּשׁ לַפֶּטֶר הֵינּוּ שֶׁבְתוֹךְ הַסְּעוּדָה^{צג}, אֶפְלוּ סוּעַד בְּחֶדֶר אַחֵר – אִין צְרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ^{צד}, אִם הָיוּ שְׁנֵי הַחֲדָרִים בְּבֵית אֶחָד^{צה}.

י וַיֵּין שָׂרָף שֶׁבְתוֹךְ הַסְּעוּדָה^{צו}, אִם שׁוֹתָהּוּ כְּדִי לְעוֹרֵר תַּאֲוֹת הַמֵּאֲכָל – הָרִי הוּא טָפַל לַסְּעוּדָה, וְאִין צְרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו^{צז}.

וְאִם שׁוֹתָהּוּ כְּדִי לְחַמֵּם הָאֶצְטוֹמָכָא לְעֵבֵל הַמֵּאֲכָל – צְרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו^{צח}, אֲלֵא אִם בֵּן בִּרְךָ עָלָיו אוֹ עַל שְׂאָר מִשְׁקָה לְפָנֵי הַסְּעוּדָה^{צט}. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִדִּינֹת שָׂאִין דְרָכָם לְשִׁתוֹתוֹ תוֹךְ הַסְּעוּדָה אֲלֵא בְּשִׂאָר כֹּל הַיּוֹם^ק לְחִזּוֹק הַלֵּב, וְדִינוֹ כְּדִין פְּרוֹת^{קא}. אֲבָל בְּמִדִּינֹת אֵלּוּ שְׂרָגִילִים לְשִׁתוֹתוֹ תוֹךְ הַסְּעוּדָה – אִין צְרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו^{קב}.

האצטומכא: הקיבה (Stomach).

צ ויש לסמוך על דבריהם בדיעבד (שוע"ר שם. לקמן פ"ט הט"ו). ואז אפילו הולך לבית אחר – לא הוי הפסק, כדלקמן שם.

צא הלכה טו.

צב שצריך לחזור ולברך כשלא שחה רביעית.

צג לוח שם.

ומשמע שאין צריך שיהא בדעתו בשעת ברכת היין שיסעוד בחדר אחר. אך לכאורה אין זה מתאים עם המבואר לקמן פרק ט הלכה יא שדוקא „אם מתחילה כשבירך בחדר זה היה בדעתו לשנות מקומו מחדר לחדר באמצע אכילתו... אינו צריך לחזור ולברך“. ואפשר שסובר שבאחד משני אופנים אלו סני: א) שיהיה בדעתו לפטור את היין שבתוך הסעודה, ואז אפילו אין בדעתו לעקור ממקומו – אין צריך חזור ולברך, ב) שיהיה בדעתו לעקור ממקומו, ואז אפילו לא היה בדעתו בפירוש לפטור את היין שבתוך הסעודה – אין צריך לחזור ולברך. ולפי זה לא כמ"ש בשוע"ר שם שדוקא „אם היה בדעתו בפירוש כשבירך על היין בחדר זה לפטור בברכה זו את היין שבתוך הסעודה שיסעוד בחדר אחר“, משמע שמצריך שיהיה בדעתו בפירוש לפטור את היין שבחדר אחר. וראה תהלה לדוד סי' קעד סק"ב שנשאר בזה בצ"ע.

צד לוח שם. ובשוע"ר שם כתב „פוטור אפילו לכתחילה“.

צה שוע"ר שם. לוח שם. וכדלקמן פרק ט הלכה יא.

צו וי"ש אינו כשאר משקים ואפילו לא כשכר וּמִי דְבֵשׁ, כִּיּוֹן שְׂאִינוּ בֹא כֹלל לְהַרוּת אֶת הָאֵדָם, וְגַם כְּשִׁשׁוּתִים אוֹתוֹ

לאחר הסעודה – אין זה נקרא „מחמת אכילה“ כבשכר ומי דבש. ולכן קפה (עם חלב) ותה ששותים בנגמר הסעודה אינו דומה ליי"ש בזה, כיון ששותים אותם לאחר הסעודה מחמת אכילה. אך אפשר שקפה שחור ששותים בנגמר הסעודה בכלי קמץ לקינוח בלבד – דינו כיי"ש, ומברכים עליו.

צז מ"א סי' קעד סק"א. שוע"ר שם ס"ג. לוח פ"ה ה"י.

צח ממה משה סי' שסג בשם רש"ל. לבוש סי' קעז סוס"ב. דברי חמודות ברכות פ"ו אות פו. ט"ו סק"י. מ"א שם.

שוע"ר שם. לוח שם.

צט לוח שם. וראה לקמן הלכה יא.

בשוע"ר שם (ועד"ו בלוח שם) כתב: „ובשבת אין צריך לברך עליו בכל ענין, שנפטר בברכת הכוס של קידוש, ואפילו קידש על היין“.

ק בשוע"ר שם כתב בפשיטות שכך היא הרגילות: „שהיי"ש אין שתיתו מחמת אכילה לעולם כשאר משקין... שהרי רגילים שותותו בכל בקר אף בלא סעודה“. אבל מובן וגם פשוט שהדובר תלוי בכל מקום לפי מנהגו, וכמו שכתב באן בהמשך.

קא דלעיל הלכה ב. נחלת צני סי' קעז על הגליון. הובא באליה רבא סק"א. שוע"ר שם.

קב משמע אפילו אם שותהו כדי לעכל המאכל. ומוזה ניתן ללמוד שגם שאר דברים הבאים מחמת הסעודה, הנזכרים לעיל בהלכה א, אין לברך עליהם אף אם אוכלם כדי לעכל המאכל.

סדר ברכת הנהנין פרק ד

יא וְכָל מִשְׁקֵין שְׁשׁוּתָהּ לִפְנֵי הַסְּעוּדָה – אֵינּוּ פּוֹטְרִים דְּבָרִים שְׁפָתוֹךָ הַסְּעוּדָה אוֹ אַחַר הַסְּעוּדָה, אַף עַל פִּי שְׁבַדְעָתוֹ לְשִׁתּוֹת גַּם בֵּן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה^{TR}, [וְ]צָרִיךְ לְבָרֵךְ אַחֲרָיו אִם שָׁתָה כְּשֶׁעוֹרֶה^{QH}.

חֵיוֹן מִן הַיַּיִן, לְפִי שֶׁבָּא לִפְתּוֹחַ בְּנֵי מַעִים לְהַמְשִׁיךְ הָאָדָם לְתַאֲוֹת הָאֲכִילָה, וּמִכְּלָל הַסְּעוּדָה הוּא, וְנִפְטָר בְּבִרְכַּת הַמּוֹזֵן^{RI}, לְפִיכֶךָ אֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ אַחֲרָיו קֹדֶם הַסְּעוּדָה^{TR}, אֲפִלוּ אֵין בְּדַעְתּוֹ כִּלְלֵל לְשִׁתּוֹת יַיִן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה^{QH}. וְהוּא הַדִּין לַיַּיִן שָׁרָף^{RS}.

יב וְכֵן מִי שֶׁמְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן^{RI}, הוֹאִיל וְאֵין קָדוּשׁ אֱלָא בְּמָקוֹם סְעוּדָה^{RIא} – מִכְּלָל הַסְּעוּדָה הוּא, וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ אַחֲרָיו^{RIב}.

סי' קעד ס"ו. מ"א שם סק"ט. שוע"ר שם. לוח שם הי"ג. וראה גם לעיל פרק א הלכה ז.

ואם דעתו לשתות יין בתוך הסעודה – אין צריך לברך אחר היין שלפני הסעודה (אפילו אם שתה קודם שקבע עצמו לסעודה), לפי שנפטר הוא בברכת המזון כמו היין שבתוך הסעודה, ששניהם שתייה אחת, כיון שנפטרו בברכה ראשונה אחת (שוע"ר סי' קעד ס"ו).

קט ט"ז סי' קעז סק"ד. שוע"ר שם. לוח שם. שאם שותהו לפני הסעודה ע"מ לעורר את תאוות האכילה – הוי מכלל הסעודה, ואין לברך אחריו „בורא נפשות“, כי נפטר בברכת המזון.

קי בין של לילה בין של יום (שוע"ר סי' ערב ס"ג). ואפילו שתה רביעית או יותר (שוע"ר סי' תעג ס"א).

בשוע"ר סי' קעד ס"ח: „אפילו הוא של שאר משקין“. וכן בס' ערב ס"ג בסוגריים „בין שהוא יין בין שאר משקין“. וכן בס' תעג ס"א „בין שהוא יין בין שהוא שאר משקין שהם חמר מדינה“. וצ"ע שכאן הוכיח רק יין (בדה"ש סי' לא סק"ד).

קיב כמבואר בשוע"ר סי' רעג ס"א, וש"נ.

קיב רא"ש פסחים פ"ה סי' ד בסופו. טור ושוע"ר סי' ערב ס"א. שוע"ר שם סי' ג (לפי שהקידוש הוא מצרכי הסעודה, והרי כוס זה מפל לסעודה, ונפטר בברכת המזון שלאחר הסעודה כאלו שותהו בתוך הסעודה). סי' תעג ס"א (לפי שהכוס של קידוש הוא מצרכי הסעודה, והרי הוא כדברים הבאים מחמת הסעודה שאינם צריכים ברכה לאחריהם, לפי שהם מפלים לסעודה, ונפטרים בברכת המזון שלאחר הסעודה). סי' קעד ס"ח (שלא כן נפטר בברכת המזון, כמו יין שלפני הסעודה שהוא בא מחמת הסעודה). לוח פ"ה הי"ד.

ואפילו שתה מלבד כוס הקידוש עוד כוס יין לפני הסעודה – אין צריך לברך אחריו, ואם שתה שאר משקין – צריך לברך אחריו, אלא אם כן יברך ברכה אחרונה על כוס ברכת המזון (שוע"ר סי' ערב ס"ג).

קג בלוח פ"ה הי"ג „ואינו פוטר“. בשוע"ר סי' קעד ס"ו „כיון שאינו פוטר“.

קד שהרי שאר משקין שבתוך הסעודה אין צריכים ברכה כלל (שוע"ר שם).

ולפי זה, אם כבונתו ובשתיית המשקה לפטור את היי"ש שישתה בתוך הסעודה וכדלעיל הלכה י – לא יברך ברכה אחרונה על שתיה זו אפילו שתה כשוע"ר, ונפטר בברכת המזון כשם שהי"ש נפטר בברכת המזון, דכיון שהיי"ש ששותה בתוך הסעודה נפטר בברכת „שהכל“ שבירך על המשקה לפני הסעודה, לכך גם המשקה נפטר בברכה אחרונה של היי"ש, דהיינו ברכת המזון (ע"פ שוע"ר סי' תעג ס"ז).

קה מ"א סי' קעד סק"ד. שוע"ר שם. לוח שם. ואם שכח ולא בירך ונוכח אפילו אחר ברכת המזון – צריך לברך, שברכת המזון אינה פוטרת „בורא נפשות“ אפילו בדיעבד, וכדלעיל פרק א הלכה ז' בסוגריים.

ואם דעתו לברך ברכת המזון על הכוס – אין צריך לברך כלל ברכה אחרונה על המשקין שלפני הסעודה אפילו לכתחילה, לפי שנפטרים בברכה אחרונה שיברך אחר הכוס של ברכת המזון (שוע"ר סי' קעד ס"ז). אבל ראה בדה"ש סי' ס סקט"ו שרוצה להוכיח שמוה שרבנו השמיטו כאן, אף שכתב כן לקמן בהלכה יב לענין יין הבדלה, יש לומר שם"ל שאין ברכת „על הגפן“ פוטרת ברכת „בורא נפשות“ של המשקים כששתיית המשקים היתה לפני היין, או שם"ל שלכתחילה אין לסמוך על כוס ברכת המזון, והמעם כי שמא יחזור בו ויברך בלא כוס, וישכח לברך על המשקין „בורא נפשות רבות“, והרי בזה ברכת המזון אינה פוטרת אפילו בדיעבד, משא"כ לענין יין הבדלה, שאף אם יחזור בו, הרי ברכת המזון פוטרת בדיעבד, ומסיים „וצ"ע לדינא“.

קו כשאר דברים הבאים מחמת הסעודה (שוע"ר שם ס"ו). **קז** אבל אם אינו שותה כדי להמשיך את תאוות האכילה צריך לברך אחריו לכתחילה, כדלעיל פ"א הי"ג, אם אין בדעתו לשתות יין בתוך הסעודה.

קח רא"ש פסחים פ"ה סוף סי' כד. טור סוף סי' ערב. שוע"ר

אבל המבדיל על היין קריג ולא היה בדעתו כלל לשנות יין בתוך הסעודה קריד – צריך לברך אחריו קסט, הואיל ואינו מתכוון לפתח תאות המאכל אלא למצוה בלבד קסט. ואפלו שכח ולא ברך לפני הסעודה ונזכר בתוך הסעודה קדם ברכת המזון קריד (אבל לאחר ברכת המזון לא יברך, שברכת המזון פוטרת על היין בדיעבד קריח, כמו שנתבאר בפרק א' קריט).

במה דברים אמורים? שאין לו כוס לברכת המזון, אבל אם דעתו לברך ברכת המזון על הכוס – אין צריך לברך אחריו לפני הסעודה, שנפטר בכרחה אחרונה שמברך על הכוס של ברכת המזון קכ.

יג וכן מי שאוכל לפני הסעודה פרפראות קכא, כמו מיני מתיקה, או מיני פרות, לפתח בני מעים ולגור ולהמשיך הלב לאכילה, אף על פי שאין לו פרפראות אחר הסעודה לפטרם קכב – אין צריך לברך אחריהם לפני הסעודה, שנפטרין בברכת המזון קכג, כמו יין (לשתיה) שלפני הסעודה קכד.

הסעודה – לדברי הכל אין צריך לברך ברכה אחרונה על יין הברלה.

קטז מ"א סי' רצט סק"א. וראה גם מ"א סי' קעד סק"י. שוע"ר שם ס"ו.

קיז ראה ירושלמי ברכות פ"ו ה"ה. הובא בב"י סוף סי' רח. שוע"ר שם (צריך לברך מיד מעין ג'). לוח שם.

קיח שוע"ר שם (שברכת המזון פוטרת מעין ג' על היין בדיעבד). לוח שם.

קיט הלכה זו.

קכ ראה רמב"ן במלחמות ה' פסחים כד, ב. ר"ן שם ד"ה הא'. תשב"ץ סי' שיח. מ"א סי' קעד סק"ד. לוח שם

(לענין הברלה). שוע"ר שם סי' ז' (לענין שאר משקים). וראה גם שוע"ר סי' ערב סוסי"ג (ושם: „אלא אם כן יברך ברכה אחרונה על כוס ברכת המזון“). סי' תעג ס"י. סי' תעד ס"ג. כלומר, בברכה האחרונה של ברכת מעין ג' של כוס ברכת המזון פוטר גם את יין הברלה. ואף שכתב לעיל שברכת המזון פוטרת בדיעבד, והרי ברכת מעין ג' על כוס ברכת המזון היא אחרי שכבר בירך ברכת המזון, יש לומר, שכיון שבדעתו לברך ברכה אחרונה על הכוס של ברכת המזון, הרי זה כאילו מחשב בדעתו שברכת המזון לא תפטר את יין הברלה, אלא ברכת מעין ג' שלאחריה.

קכא כלוח פ"ה ה"ב: שברכתם, „בורא מיני מזונות“. וראה גם שוע"ר סי' רמט קו"א סק"ג שפרפראות הם מיני מזונות. אבל מדברי רבנו בפנים משמע שזה כולל „מיני מתיקה“ ו„מיני פירות“.

קכב ראה לוח שם שפרפראות שלפני הסעודה פוטרים פרפראות שלאחר הסעודה, ואין צריך לברך אחריהם.

קכג רא"ש פסחים פ"ג סוף סי' כד. לוח שם המ"ו.

קכד כדלעיל הלכה יא.

קיג ואם הבדיל על חמר מדינה צריך לברך אחריו בכל מקרה (ראה שוע"ר סי' קעד ס"ו).

קיד ומשמע שבסתם נקרא כמו שדעתו לשתות יין בתוך הסעודה, והיינו במקומות שהרגילות הוא לשתות יין בתוך הסעודה, אבל במקומות שאין רגילות לשתות יין בתוך הסעודה – או כסתם נקרא שאין בדעתו לשתות יין בתוך הסעודה (ראה שוע"ר שם ס"ה).

קטו תוס' פסחים ק, ב סוד"ה די יין, ב"ח סי' קעד ד"ה ומ"ש רבנו וכן יין. שיידי כנה"ג שם הגב"י סק"ג.

עולת תמיד שם סק"ד. אליה רבה שם סק"ה. שוע"ר שם ס"ו (אם שתה כשעור). לוח שם.

המדובר כאן שתיכף אחר הברלה רוצה לסעוד, אלא שרבנו סתם הדברים ולא כתב האם מדובר כאן שהוא מבדיל קודם שקבע עצמו לסעודה או לאחר שקבע עצמו לסעודה. ובפשטות נראה שהמדובר כאן שמבדיל קודם שקבע עצמו לסעודה, שכ"ה על דרך הרגיל. ואם כנים הדברים, אזי יש לדייק קצת מלשוננו, שאם יש בדעתו לשתות יין בתוך הסעודה – לא יברך ברכה אחרונה על יין הברלה, כי כשם שהיין שבתוך הסעודה נפטר בברכת המזון – כך היין של הברלה נפטר בברכת המזון. אבל בשוע"ר שם ס"ה הביא מחלוקת הפוסקים אם ברכת היין של הברלה פוטרת את היין שבתוך הסעודה קודם שקבע עצמו לסעודה. ומסיק שם להלכה: „שכשמבדיל קודם שקבע עצמו לסעודה – יכוין שלא לפטור בברכה זו היין שבתוך הסעודה“, ובקו"א שם סק"ה הוסיף „וצריך לברך מיד ולא להמתין עד שיגמור לשתות יין שבתוך המזון, שאין לקבוע סעודה קודם ברכה אחרונה שמחוייב כבר“.

אבל אם קבע עצמו לסעודה ויש בדעתו לשתות יין בתוך

סדר ברכת הנהנין פרק ד

אָבֵל אִם אוֹכְלִים לְתַעֲנוּג בְּלֶבֶד, וְלֹא לְגֵרֵר וּלְחַמְשִׁיד הַלֵּב לְסַעוּדָה ^{קכח}
 – צָרִיד לְבָרֵךְ לְאַחֲרֵיהֶם, וְאֵינֶן נִפְטָרִים בְּבִרְכַת הַמְּזוּן, כְּמוֹ יוֹן שֶׁל
 הַבְּדֵלָה ^{קכז}, וְכֵמוֹ שְׁנֵתִבְאָר בְּפָרֵק א' ^{קכז}.

קכז כדלעיל הלכה יב.
 קכז הלכה יז.

קכח ומשמע שאם אוכל גם לתענוג וגם לגרור הלב
 לסעודה – אין צריך לברך אחריהם.

פָּרָק ה' א

[דייני נמלך ב וכו' מ' הקלות ג]

א גַּמַר בְּלִבּוֹ שְׁלֵא לֵאכֹל אוֹ לְשִׁתּוֹת, וְאַחַר כֵּן נִמְלָךְ ד' – זְקוּק לְחֹזֵר וּלְבָרֵךְ בְּכָל מְקוֹם ה'.

חִוֵּץ מִבְּסֻעָדָה, שְׂאָף עַל פִּי שְׁגַמַר בְּלִבּוֹ שְׁלֵא לֵאכֹל עוֹדוֹ – אִין זֶה סְלוּק וְהִסַח הַדַּעַת, פִּיּוֹן שְׁדַרְכוֹ שֶׁל אָדָם לְהַמְשִׁיךְ וּלְהַגְרֵר מֵאֲכִילָה לֵאכִילָה, וּפְעָמִים שְׂאָדָם יוֹשֵׁב בְּסֻעָדָה קִטְנָה וּמְמַשִּׁיךְ לְסֻעָדָה גְּדוּלָה ה'.

וְאִין נִמְלָךְ זְקוּק בְּרֵכָה בְּסֻעָדָה, אֲלֵא אִם בֵּן בְּשַׁעָה שְׁפָרֵךְ „הַמוֹצֵיא“ לֹא הָיָה לוֹ אֲלֵא מַעַט לְחֶם, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ כִּלְל בְּשַׁעַת הַבְּרָכָה שְׂיִהְיֶה לוֹ יוֹתֵר אַחַר כֵּן ד', וְאַחַר כֵּן נִתְּנוּ לוֹ יוֹתֵר, אוֹ אֶפְלוֹ אַחַר כֵּן נִמְלָךְ וְקָנָה מִן הַשּׁוּק עוֹד לְחֶם. אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ לְחֶם בְּבֵיתוֹ, וְחוּתָךְ לוֹ חֲתִיכָה לֵאכֹל אוֹתָהּ, וְאַחַר כֵּן רוֹצֵה לְחַתֵּךְ עוֹד – אִין זֶה נִמְלָךְ, שְׁדַרְךְ אָדָם הוּא בְּנֵי א'.
ב וְכֵן שְׂאָר מֵאֲכָלִים שְׂיִדוּעַ שְׁבִשְׁעַת בְּרֵכַת „הַמוֹצֵיא“ לֹא הָיָה דַּעַתוֹ עֲלֵיהֶם כִּלְלֵי ב'.

זקוק: צריך (Is required).

קעט ס"א. אבן העזר שם. שוע"ר שם. לוח שם.
 ואין צריך לברך בתחילה, המוציא, ולא ברכה אחרת על דברים הבאים מחמת הסעודה (שוע"ר שם).
 ח ר"ן שם. אבן העזר שם. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם הוסיף: „לפיכך אף שגמר בלבו שלא לאכול עוד – אין זה סילוק והיסח הדעת, כיון שדרכו של אדם להיות נמלך לפעמים בסעודתו“.
 ט ועל דעת כן בירך המוציא (שוע"ר שם).
 י מ"ז ס' קעד סק"ו. שוע"ר שם. לוח שם.
 יא מ"ז שם. לוח שם.
 יב שוע"ר ס' קעט ס"א. לוח פ"ה ה"ב. וכדלעיל פרק ד הלכה ו. שאו צריך לברך על שאר מאכלים בתוך הסעודה את ברכתם המיוחדת להם.
 ואף שלעיל שם סיים ש„ועכשיו אין העולם נוהרים בוה במדינות אלו מפני שבינינו הדבר מצוי שאחד שולח דורון לחבירו בסעודה אפילו מבית אחרים“ – הרי עדיין שייך דין זה למעשה במקרה ששולח לקנות מהחנות דבר מאכל שלא היה ברעתו, וכדלעיל הלכה א גבי לחם, ודלא כבדה"ש ס' מב סק"ב.

א המקביל לפרק זה בלוח ברה"נ הוא פרק ו, ובשוע"ר הוא ס' קעט.
 ב לשון הכותרת בלוח ברה"נ שם. ובשוע"ר ס' קעט הלשון הוא: „איהו דברים קרוים היסח הדעת בסעודה שצריך לחזור ולברך“.
 ג וכ"ה בלוח שם. וראה שוע"ר ס' קצ ס"ז שהמברך ברכה אחרונה הרי זה היסח הדעת, אף אם היה דעתו לשתות עוד בהמשך, וצריך לברך ברכה ראשונה, „שכל ברכה אחרונה היא סילוק והיסח הדעת למה שלפניה ומפסקת, הואיל ואי אפשר לשתות בעודו מברך“ ועוד כותב שם: „אבל אם היה ברעתו לשתות מיד, ומעה ובירך ברכה אחרונה, אין צריך לברך ברכה ראשונה, כיון שהיה ברעתו לשתות עוד ובירך במעות.
 ד לאכול או לשתות.
 ה אבן העזר ריש ס' קעט (יין ופירות). שוע"ר ס' קעט ס"א. לוח פ"ז ה"א.
 ו וגם הסירו הלחם וכל המאכלים מעל השלחן (שוע"ר שם).
 ז רבנו יונה ברכות ל, א ד"ה אלא. ר"ן חולין כמ, א סוד"ה הא. ראב"ד הל' ברכות פ"ד ה"ז. דעה הב' בשו"ע ס' ה'.

ואפלו לחם ושאר דברים שהיה דעתו עליהם, אלא שגמר מלאכל ועקר ממקומו והסיח דעתו מלאכל עוד, כשחוזר לסעודתו – צריך לחזור ולברך^{יג}, לפי שאין דרכו של אדם להתגרר מאכילה לאכילה אלא כשיושב במקום קביעות סעודתו, ולא כשיוצא למקום אחר^{יד}.

ג וכל זה באכילה, אבל בשתייה^{טו} אם גמר בלבו שלא לשותות עוד, ואחר כך נמלך – צריך לחזור ולברך^{טז}. ואפלו לא גמר בלבו בפירוש, אם אמר „הננו פוס ונברך ברכת המזון“^{יז}, וכן אם אמר „בואו ונברך ברכת המזון“^{יח} – הרי זה סלוק והפסח הדעת משתייה. ואם נמלך לשותות – צריך לברך בפתחלה^{יט}. אבל אם נמלך לחזור לאכילתו – אוכל בלא ברכה^כ. ואם מחמת אכילה זו נגרר לו לשותות – שותה גם פן בלא ברכה^{כא}. אבל אם נמלך^{כב} לחזור לסעודתו וצמא לשותות מחמת אכילה ראשונה – צריך לברך^{כג}. אבל אין צריך לברך ברכה אחרונה^{כד}. וכן אם נמלך לאכל שאר דברים הפאים מחמת סעודה, אף שאין בדעתו לאכל פת כלל – אין צריך לברך עליהם^{כה}. ויש אומרים^{כו} שאין חלוק בין אכילה לשתייה, שאפלו באכילה, ואפלו בסעודת קבע, אם הסיח דעתו מלאכל עוד^{כז}, ואחר כך נמלך לאכל פת

הדעת ונמלך^{כח}.

כד של"ה שער האותיות דיני ברה"נ כלל יב בהנהגה. שוע"ר שם סוס"ב. לוח שם.

כה ראה תוס' ברכות מא, ב ד"ה לאחר. שו"ע סי' קעו סוס"ב. שוע"ר סי' קעט ס"ג. לוח שם.

בשוע"ר שם כתב הטעם: „שכיון שאם רצה לאכול פת אין צריך לברך המוציא – אינה כסעודה אחרת, בזמן הוה שאין נוהגין להסיר השלחן קודם ברכת המזון, כמ"ש בס' קעו [ס"ז]“. ובס' קעו שם הוסיף: „ולכן נפטרים בברכותיה, אע"פ שסילקו דעתם ממנה לגמרי“. ובס' קעד קו"א סק"ט מוסיף לבאר „לפי שעדיין הוא בתוך הסעודה, כלומר, שהרי גם בתוך הסעודה הם נפטרים בברכת המזון בלי שיאכלם עם פת, א"כ מה הפסיד להם סילוק הפת, רק שיהיו נאכלים בתוך הסעודה שנאכל בה פת“.

כו רמב"ם הל' ברכות פ"ד ה"ז. תוס' ברכות מב, א ד"ה תקף. רא"ש שם פ"ו סי' לא בסופו. מור וש"ע סי' קעט

ס"א. שוע"ר שם ס"ד. בלוח שם לא הובאה כלל דעה זו.

כז רמב"ם שם. בין אם אמר בפירוש שמסלק עצמו מלאכול עוד אע"פ שלא אמר נברך ברכת המזון, ובין אם גמר כן בלבו (שוע"ר סי' קעו ס"ו בסוגריים). אבל אם הסיר הלחם והמאכלים מהשלחן ולא הסיר דעתו מלאכול עוד – אין צריך לברך גם לדעה זו (ראה שוע"ר שם וסי' קעט ס"א).

יג רשב"ם פסחים קא, רע"ב. ב"י סי' קעח ד"ה ובסימן. רמ"א שם ס"ז. שוע"ר שם. לוח שם. וראה גם שוע"ר סי' קעח ס"ב „כיון שיש כאן היסח הדעת ושינוי מקום – צריך לחזור ולברך המוציא“.

וצריך גם לחזור ולטול ידיו, כדלקמן הלכה ו.

יד שוע"ר שם. לוח שם.

טו אפילו בתוך הסעודה.

טז רבנו יונה שם. ר"ן שם. ראב"ד שם. שוע"ר סי' קעט ס"ב. לוח פ"ה ה"ג.

יז פסחים קג, רע"ב. חולין פו, ב וכפירוש רש"י שם ד"ה הב. מור וש"ע סי' קעט ס"א. שוע"ר שם. לוח שם.

יח רמב"ם הל' ברכות פ"ד ה"ח. שוע"ר שם (בלא כוס). לוח שם.

יט ר"ף פסחים כא, א. רש"י חולין שם. תוס' שם ד"ה אסור בשם ר"ח. מור וש"ע שם. שוע"ר שם. לוח שם.

כ רבנו יונה ברכות ל, א ד"ה אלא. ר"ן חולין כט, א סוד"ה הא'. שוע"ר שם. לוח שם.

כא ט"ז שם סק"ב. שוע"ר שם. לוח שם.

כב כלומר, אפילו אם נמלך. אבל בלוח שם הלשון: „אם לא נמלך“. וראה בדה"ש ח"ב קב, א ובתורת מנחם

כאן שאולי גם כאן צ"ל: „אם לא נמלך“.

כג שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם הוסיף הטעם: „שאף שהשתיה טפלה אליה – אין זה מועיל לענין היסח

סדר ברכת הנהנין פרק ה

או שאר דברים הבאים מחמת הפעודה – צריך לחזור ולברך^{כח}.
ומזב לחש לדבריהם, שלא לחזור ולאכל כלל. אבל לא יאכל ויברך,
משום חישש ברכה לבטלה^{כט}.

ד אבל אם נטל הכוס בידו לברך ברכת המזון, אף על פי שלא נטל ידיו,
וגם לא אמר מתחלה „תנו כוס ונברך ברכת המזון” – הרי זה סלוק
והפסח הדעת לגמרי^ל לדברי הכל, אפלו מאכילה, וצריך לחזור ולברך לדברי
הכל. וגם ברכה אחרונה צריך לברך על שאר דברים הבאים מחמת
הפעודה^{לא} קדם ברכת המזון, שפסעודה אחרת היא, פיון שפלק דעתו
מהפת^{לב}.

ה ואם נטל ידיו מים אחרונים, אף על פי שלא נטל הכוס – הרי זה סלוק
והפסח הדעת לגמרי^ל, וצריך לברך^{לז} לדברי הכל.

ואפלו בברכה אינו רשאי לאכל ולא לשותות, משום הפסק בין מים
אחרונים לברכת המזון^{לא}, אלא אם פן רוצה לחזור ולטל מים אחרונים אחר
כך סמוך לברכת המזון^{לב}.

ו וכל מקום שצריך לחזור ולברך „המוציא” משום הפסח הדעת – צריך
לחזור ולטל ידיו פראוי לאכילת פת^{לז}. ומים האחרונים אין^{לח} עולין לו

וראה שוע"ר סי' תעו ס"ו שלאכילת האפיקומן אין צריך
לברך „המוציא” גם אם נטל ידיו במים אחרונים, כיון
שלאכילת האפיקומן אינה תלויה בדעתו, שבעל כרחו חייב
לאכול, ולא שייך בזה היסח הדעת.
לה רבנו יונה ברכות כמ, א ד"ה אלא. ב"י סי' קעט ד"ה
ויש לדקדק. שוע"ר סי' קעט ס"ה. לוח שם.
לו מ"ז שם. מ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם
כתב הטעם: „שמים הראשונים נעשו כמים בעלמא,
ואין לחשבה לסמוך להם ברכת המזון, אף שנמלט בתורת
אחרונים”.

וראה שוע"ר סי' רעא סי"ב „שלתחילה טוב שלא לאכול
ולשתות כלל אחר נטילת מים אחרונים, אע"פ שמברך על
אכילתו, ואח"כ קודם ברכת המזון יחזור ויטול מים
אחרונים” אבל כאן בסדר ברה"ג לא הזכיר רבנו חומרא זו.
לז מ"א סי' קעט סוסק"ב. שוע"ר שם ס"ה. לוח פ"ז ה"ו.
בשוע"ר שם כתב הטעם „שכיון שהסיה דעתו מאכילת
פת – הסיה דעתו משמורת ידיו”. וראה שוע"ר סי' קסד
ס"ב שבאופן זה צריך לברך „על נטילת ידים”. וראה שוע"ר
סי' תעו ס"ו שלאפיקומן אין צריך לברך „על נטילת ידים”.
לח בלוח שם: אינן.

כח רא"ש פסחים פ"י סי' י. חולין פ"ו סי' ה. שוע"ר שם
ס"ה.

והטעם, כיון שהסיה דעתו מלאכול עוד, אם רוצה לחזור
ולאכול – כסעודה אחרת היא (שוע"ר שם). ומטעם זה
צריך לברך גם ברכה אחרונה על שאר דברים הבאים מחמת
הסעודה לדעה זו, כדלקמן ה"ה.

כט בשוע"ר שם: „ולענין הלכה, ספק ברכות להקל”.
ל רבנו ירוחם נט"ז ח"ז (קמט, א). שו"ע סי' קעט ס"ג. מ"א
שם סק"ה. שוע"ר שם ס"ה. לוח פ"ז ה"ד.
לא שאכל מהם לאחר שנמלך.

לב מ"א סי' רח סק"ד. שוע"ר שם. לוח שם.
ואם לא בירך ברכה אחרונה לפני ברכת המזון, ובירך
ברכת המזון – תמרים ומיני דגן ויין נפטרים בדיעבד בברכת
המזון, אבל שאר מאכלים יברך עליהם ברכה אחרונה לאחר
ברכת המזון, כדלעיל פרק א הלכה ז' (ברח"ש סי' מב
סק"ז).

לג ברכות מב, א. מור וש"ע סי' קעט ס"א. שוע"ר שם
ס"ה. לוח פ"ז ה"ה.

לד מור שם. מ"ז שם סק"א. מ"א שם סק"ב. שוע"ר שם.
לוח שם.

פד סדר ברכת הנהנין פרק ה

אָפּלוּ נְטָלָן בְּרֵאוּי לְאֲכִילַת פֶּתֶס,^ט הוֹאִיל וְלֹא נִתְפַּן בְּהֶם לְאֲכִילַת פֶּתֶס.^י
ז אִם בְּעַל הַסְּעוּדָה אָמַר „בְּרֵךְ בְּרֵכַת הַמְּזוּן” – כָּל הַמְּסַבֵּין אֲסוּרִים
לְשִׁתוֹת^{יא} בְּלֹא בְרָכָה, וְהוּא שִׁשְׁתִּיקוּ וְהִסְבִּימוּ לְדַבְּרוֹ^{יב}. אָבֵל אִם אָחַד
מֵהַאֲוֹרְחִים אוּ מִבְּנֵי בֵּיתוֹ אָמַר כֵּן – אִף הָאוֹמֵר עֲצֻמוֹ יִכּוֹל לְחֹזֵר וְלְשִׁתוֹת^{יג}
עִם בְּעַל הַבֵּית^{יד}, מִפְּנֵי שִׂידוּעַ שְׁאִין הַדְּבָר תְּלוּי בּוֹ אֲלֵא בְּבַעַל הַבֵּית, וְכִיּוֹן
שֶׁבְּעַל הַבֵּית לֹא עָשָׂה הֶסֶח הַדַּעַת, אִף הוּא דַּעְתּוֹ סוּמְכַת עַל בְּעַל הַבֵּית
לְשִׁתוֹת עִמּוֹ^{טו}.

ח וְכֵן הַקְּרוּאִים בְּבֵית בְּעַל הַבֵּית לְאֲכֹל מִיְּנֵי פְרוֹת, אִף עַל פִּי שְׂמִיבִיאִין
לְהֶם בְּזוֹה אַחֵר זֶה – אִין צְרִיךְ לְבָרֵךְ אֲלֵא עַל הָרֵאוּשׁוֹן, וְאִף עַל פִּי
שֶׁבְּשַׁעַת הַבְּרָכָה לֹא הָיוּ יוֹדְעִים כִּמָּה יָבִיאוּ לְהֶם, כִּיּוֹן שֶׁדַּעְתָּן עַל בְּעַל
הַסְּעוּדָה שְׂזוּמָנִים^{טז}.

אָבֵל אִם בָּא אֲלֵיהֶם אִישׁ אַחֵר שֶׁלֹּא זְמַנּוּהוּ, וְאִינוּ קוֹבְעַ עֲצֻמוֹ עִמָּהֶם^{טז},
אֲלֵא נִכְנָס אֶצְלָם לְפִי שְׁעָה, וְכָל אָחַד מֵהַמְּסַבֵּין מוֹשִׁיט לוֹ כּוֹס^{יז} אוּ מִיְּנֵי
פְרוֹת – צְרִיךְ לְבָרֵךְ עַל כָּל אָחַד וְאָחַד, אִם מוֹשִׁיטִין לוֹ אַחֵר שֶׁכֶּבֶר בְּרֵךְ
עַל הַכּוֹס שֶׁלְּפָנָיו^{יח}, וְאִפְלוּ עֲדִין לֹא שָׁתָה כְּלוּל.

והוא הדין אם הבעה"ב עצמו לא שותה אלא אומר לאורח לשתות – יכול האורח לשתות (בדה"ש סי' נו סקט"ו). וראה גם פמ"ג אשל אברהם שם).
מה מ"א שם. שו"ע"ר שם. לוח שם.
אבל אם הבעה"ב אינו שותה, וגם לא אמר לו לשתות – אין לאורח לשתות בלא ברכה (בדה"ש שם).
מו תוס' ברכות מב, א ד"ה אתכא (הב). רבנו פרץ בהגהות התשב"ץ אות שי. שו"ע סי' קעט ס"ה. מ"א שם סוסק"ו. שו"ע"ר שם ס"ז. לוח פ"ז ה"ח.
בשו"ע"ר שם: „כל מה שהוא מביא לפניו היתה דעתם עליהם למפרע, כיון שהיתה דעתם עליו". וראה גם לקמן פרק ט סוף הלכה ה: „דעתם על כל מה שיביא לפניו". וכן בפרק יב הלכה ג: „ודעתם מתחילה על כל מה שיביא להם בעל הבית".
מז מ"ז שם סק"ג. שו"ע"ר שם. לוח שם.
מח תשב"ץ סי' ש. שו"ע שם ס"ד. רמ"א סי' קעד ס"ה. שו"ע"ר שם. לוח שם.
מט לבוש סי' קעט ס"ד. מ"א סי' קעד סק"ו. שו"ע"ר שם. לוח שם.
והטעם „כי כשברך על הראשון לא היה יודע אם יתנו לו, כיון שהוא אינו קבוע עמהם לשתיה" (שו"ע"ר סי' קעד ס"ו).
נ מ"א סי' קעט סק"ו. שו"ע"ר שם. לוח שם. וראה גם שו"ע"ר סי' קעד שם.

לט כמבואר פרטי הדינים בזה בסדר נט"י לסעודה סעי' א"טו.
מ אגור סי' רו בשם שבלי הלקט סי' קלה. שו"ע סי' קנה ס"ז. מ"א שם סק"ג. שו"ע"ר סי' קעט סוס"ה בסוגריים. לוח שם. ונמילת ידים צריכה כוונה (שו"ע"ר סי' קנה ס"ג). וצ"ע שלעיל בסדר נט"י לסעודה לא הוזכר כלל ענין הכוונה בנמילת ידים.
וראה שו"ע"ר סי' קנה שם שמכל מקום אין לו לברך על הנמילה השניה אם לא הסיח דעתו מהם, „לפי שיש אומרים שנמילת ידים אינה צריכה כוונה, וספק ברכות להקל, כי שמו עלתה לו נמילה הראשונה, ועל נמילה הראשונה לא שייך לברך כיון שלא נתכוין כלל לנמילה".
מא תוס' ברכות מב, א ד"ה אתכא (הא). מרדכי שם רמז קמ. טור ושו"ע סי' קעט ס"ב. שו"ע"ר שם ס"ו. לוח פ"ז ה"ז.
ולענין אכילה – תלוי במחלוקת דלעיל הלכה א"ג.
מב מ"א שם סק"ד. שו"ע"ר שם. לוח שם.
אבל אם לא שתקו אלא אמרו במפורש שרוצים להמשיך לשתות – יכולים להמשיך לשתות בלי ברכה. ומשמע מלשון אדה"ז שגם אם שתקו אלא שבלבם לא הסכימו לדבריו – גם אז יכולים להמשיך לשתות בלי ברכה.
מג גמרא שם (בסילוק השלחן). תוס' שם (באמר הב לן וברריך). טור ושו"ע שם. שו"ע"ר שם. לוח שם.
מד תוס' שם. מ"א שם סק"ג. שו"ע"ר שם. לוח שם.

פּה סֵדֶר בְּרַבַּת הַתְּהַנִּיחַ פֶּרֶק הַ

וְעִבְדוּ שֶׁהַמְנַהֵג הוּא בֵּן שְׁמוֹשֵׁיטִין כּוֹסוֹת הַרְבֵּה לְמִי שֶׁנִּכְנָס לְמִסְבָּה
הַקְּבוּעִים לְשִׁתְיָה – אֵין צְרִיךְ לְבָרֵךְ אֶלָּא עַל כּוֹס הָרֵאשׁוֹן.^{נא}

ט אֵין מְבָרְכִין שׁוּם בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, וְאִפְלוּ בְּרַבַּת הַמְּזוּן שֶׁמֶן הַתּוֹרָה^{נב},
אֶלָּא בְּעוֹד שֶׁלֹּא נִתְעַבַּל הַמְּזוּן בְּמַעֲוִי.^{נג}

ו וְכֵן אֵין ב' אֲכִילוֹת נִפְתָּרִים בְּבָרְכָה אַחַת^{נד} אֶלָּא כִּשְׁלֹא שָׁהָה בֵּינֵתִים
שְׁעוֹר שִׁיתְעַבַּל הַמְּזוּן בְּמַעֲוִי, אֲבָל אִם שָׁהָה כָּל כֶּךָ – צְרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ.^{נה}
וְכֵן הַרְוָצָה לְפָטוּר ב' שְׁתִּיּוֹת בְּבָרְכָה אַחַת, וְשָׁהָה בֵּינֵתִים כִּשְׁעוֹר עֲפוּלָה.^{נו}

ז כִּכְמָה שְׁעוֹרוֹ?^{נז} כָּל שְׁאִינוֹ רָעַב מְאוּתָהּ אֲכִילָהּ הָרֵאשׁוֹנָה^{נח}, אוֹ שְׁאִינוֹ
צָמָא מִשְׁתְּיָה הָרֵאשׁוֹנָה.^{נט}

נח רבי יוחנן ברכות נג, ב. טור ושו"ע שם. שוע"ר שם ריש
ס"ג. לוח שם. ומשעה שהתחיל להיות רעב אע"פ שלא
נתעכל עדיין לגמרי, כיון שהתחיל להתעכל – שוב אינו
מברך (שוע"ר שם).

בשוע"ר שם כתב דהיינו דוקא כשאכל כל צרכו, אבל
אם אכל אכילה מועטת ולא שבע, הביא בזה ב' דעות, דעה
אחת שיכול לברך עד שיעור ד' מילין [72 דקות], ודעה ב'
שצריך לברך מיד. ולהלכה מסיים שצריך לברך מיד ולא
לשהות אחר האכילה, לחוש לדעה השניה להקל בספק
ברכות, שלא יוכל לברך עד שיעור ד' מילין. ואם אירע
שהיה ולא בירך מיד [והיינו לפחות תוך שיעור כדי אכילת
פרס, שהוא כעשר דקות (בדה"ש סי' סק"ב)] – יאכל מעט
[כזית פת (בדה"ש שם)], בלי ברכה, קודם ברכת המזון,
ואח"כ יברך ברהמ"י, להוציא עצמו מדי ספק. ואם אין לו
לחם נוסף – אזי לא יברך כלל. וראה עוד בדה"ש שם שאם
אכל מעט פירות או מאכלים שברכתם האחרונה היא "מעין
ג" או "בורא נפשות", ולא בירך מיד, אם לא עבר שיעור
ד' מילין – אזי יאכל גם מהם מעט בלא ברכה ויברך ברכה
אחרונה, ואם עבר שיעור ד' מילין – אזי יאכל פרי אחר או
מאכל אחר, שלא היה דעתו עליהם, שברכתם האחרונה
היא "מעין ג" או "בורא נפשות", ויכין בברכתם האחרונה
לפטור גם את האכילה הראשונה. ומסיים שם, שגם אם לא
עבר שיעור ד' מילין כדאי לעשות כן.

אבל מדברי אדה"י כאן בסידורו נראה שאינו מחלק כלל
בין אכילה מועטת לאכילת כל צרכו, ובשניהם הדין הוא
שיש לשער "כל שאינו רעב מאותה אכילה הראשונה", וכן
בשתיה.

נט רא"ש שם פ"ח סי' ה. טור ושו"ע שם. שוע"ר שם. לוח
שם. בשוע"ר שם כתב, "וכן לענין שתיה ואכילת פירות,
אם אינו צמא או רעב ותאב לאותם פירות – יברך, אם אינו
יודע לשער אם נתעכלו".

נא מ"ז סי' קעד סק"ז. אליה רבה שם סק"א. שוע"ר שם.
לוח שם.

נב כולעיל פרק ב הלכה א.

נג משנה ברכות נא, ב. טור ושו"ע סי' קעד ס"ה. שוע"ר
שם ס"ג.

ומה שבסעודות גדולות וישבים לפעמים הרבה שעות עד
שמברכין – יש לומר כיון שעוסקין בשתיה ופרפראות כלא
נתעכל דמי (מ"א שם סק"ט).

ויתרה מזו כתב בשוע"ר סי' תענ סוס"י (במצע"ג) ש, כל
זמן שהאצטומכא פתוחה לאכול – אינו מתעכל. כלומר,
כל עוד שברצון האדם להמשיך לאכול – אין הקיבה
מעכלת. ולכן כליל הסדר, הברכה האחרונה שמברך על כוס
רביעי פוטר גם את הכוס הראשון (לפי טעם הב' המובא
בשוע"ר שם), אע"פ ששוחה ביניהם הרבה זמן, כיון
שביתיים האצטומכא פתוחה לאכול.

כתב בברכי יוסף סי' רח סק"א שמי שהקיא לאחר
אכילתו – אינו מברך, כדון מי שהתעכל המזון במעיו.

נד בברכה ראשונה.

נה ברכה ראשונה על האכילה השניה, אך ברכה אחרונה
על האכילה הראשונה הוא הפסיד. מ"א סי' קעד
סוסק"ט. שוע"ר שם סוס"ג. לוח פ"ז ה"ט.

נו מ"א שם. לוח שם.

וראה שוע"ר סי' קצ ס"ז, אם דעתו לשתות עוד – לא
יברך ברכה אחרונה עד לבסוף, והוא שדעתו לשתות עוד
מיד, שאם לא כן יש לחוש שמא יתעכל מה ששתה".

וראה עוד שם שאם בירך ברכה אחרונה במתכוין אע"פ
שדעתו לשתות עוד – צריך לברך ברכה ראשונה, שכל
ברכה אחרונה היא סילוק והיסח הדעת למה שלפניה
ומפסקת, הואיל ואי אפשר לו לשתות בעודו מברך".

נז לענין שיכול לברך אחר האכילה, או לפטור בברכה
אחת שתי אכילות.

פָּרֵק ו' א

[פָּרָטִי דִינֵי הַפְּרוֹת וּבִזְבִּי הַלְכוֹתֵי]

א כָּל הָאֵילָנוֹת מְשִׁיזְצִיאוּ פְּרִיָּה, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן מְאֹד^ז – שֵׁם פְּרִי עָלָיו, וּמְבָרְכִין עָלָיו בְּרַכְתּוֹ הָרְאוּיָה לוֹ, דְּהֵינּוּ „בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ”^ח (חוּץ מִזֵּיתִים וְעֵנָבִים^ט וְחֲרוּבִים^י שֵׁישׁ בָּהֶם חֲלוּקֵי דִינֵים. וּלְפִי שְׂאִינִם גְּדֻלִים בְּמִדְּיַנְתָּנוּ – לֹא הֶעֱתַקְנוּם^י). וּבְלִבְדֵּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מֵר אוֹ עָפוּץ (כְּלוּמַר זוּיעִ"ר) בְּיוֹתֵר, עַד שְׂאִינּוֹ רְאוּי לְאֲכִילָה אֲפִלּוּ עַל יְדֵי הַדְּחָק, שְׂאִי אֵין מְבָרְכִין עָלָיו כְּלָל^{יא}. וְאֲפִלּוּ אִם מִתְקַן עַל יְדֵי הָאוּר אוֹ דְבַר אַחֵר – אֵין שֵׁם פְּרִי עָלֵיהֶם כְּלָל^{יב}, וּמְבָרְכִים עָלֵיהֶם „שֶׁהֵכֵל נִהְיָ בְּדַבְּרוֹ”^{יג}.

במדינתנו: באזור רוסיה (Russia and environs). זויע"ר: תמוץ (Sour). מיתקן על ידי האור: המתיק אותן ע"י האש (Sweetened them through fire, e.g. roasting).

^ז שקודם שיגדל הגז סביבם – אין שם פרי עליהם ומברכים עליהם „בורא פרי האדמה” (שוע"ר שם סוס"ג).

^ח ענבים שהם כוסר מברך עליהם „בורא פרי האדמה”, ואין לאכול מהם כשיעור כזית אלא בתוך הסעודה, כיון שהוא ספק אם יברך עליהם „מעין ג" או „בורא נפשות” (שוע"ר שם ס"ג). ואם בירך עליהם „בורא פרי העץ” – יצא (שו"ת צ"צ ס' כו בסופו. בדה"ש ס' מט סק"א).

וענבים שנגמר בישראל וראוים לאכילה, אפילו אם הם קטנים מאד – מברך עליהם „בורא פרי העץ”, כי לא נאמר שיעור פול הלכין אלא בענבי כוסר (בדה"ש ס' מט סק"ג. וראה שו"ת צ"צ שם).

^ט שקודם שיראה בהם כמין שרשראות של חרובים – מברך עליהם „בורא פרי האדמה” (שוע"ר שם), וגם אז אם הם מרים כ"כ עד שאינם ראויים לאכילה כלל – אין מברך עליהם כלל (בדה"ש ס' מט סק"ז).

^י כיון שסדר ברה"ג בניגוד לשוע"ר – אינו קובץ הלכות כללי, אלא רק לקט הלכות הנוגעות למעשה בפועל (לקו"ש חכ"ד ע' 69). וממעם זה גם לא העתיק בסדר ברה"ג את ברכת הקשת, כדלקמן סוף פרק יג בהערה.

^{יא} שו"ע שם. שוע"ר שם ס"ד. לוח שם.

^{יב} דכיון שאינו ראוי לאכילה כלל בלא מיתוק – אין שם פרי עליו כלל, ואינו חשוב אפילו כפרי האדמה, אלא כעץ בעלמא הוא (שוע"ר שם), משא"כ בשקדים המרים שמיתקן שהן פרי גמור כדלקמן הלכה ב, אבל לא באגוזים המרים שמיתקן, „לפי שאין נוטעים האגוז אלא על דעת לאכול כגמור הפרי ולא קודם לכן, שלא להפסידו ולהסירו מאילן קודם שיגמר בישראל” (לקמן ה"ו).

^{יג} דברי המודות ברכת פ"ח ס' ה אות ט. מ"א ס' רב סק"ה. שוע"ר שם. לוח שם.

^א המקביל לפרק זה בלוח ברה"ג הוא פרק מ, ובשוע"ר הוא ס' רבי"ה.

^ב לשון הכותרת של לוח ברה"ג שם.

^ג בלוח שם: ב' הלכות.

^ד רשב"א ברכות לו, ב ד"ה ואמר. רא"ש שם פ"ו ס' ה. מור ושוע"ר ס' רב ס"ב. שוע"ר שם ס"ד. לוח פ"ט ה"א.

^ה רשב"א שם. והיינו שתלשם מן האילן בעוד שלא נגמר בישראל, ואם לא היה תולשם היו מתבשלים ונגמרים עליו, אבל אלו שנבלו מן האילן מחמת שנשרפו מהחום, וכן סופי ענבים שאין מתבשלים לעולם מפני שהגיע הסתיו – מברכים עליהם „שהכל נהיה בדברו” (שוע"ר שם ס"ו).

^ו שוע"ר ס' רב ס"ד.

ואע"פ שלא ניטע האילן בשביל כך לאכול הפרי כשהוא קטן, אלא על דעת לאכול כגמור הפרי, אך כיון שגם כשאוכלים אותו כשהוא קטן, אוכלים מגוף הפרי שיגדל אחר"כ – מברך עליו „בורא פרי העץ”, הואיל ואכל גוף הפרי שניטע האילן כשברלו (שוע"ר שם ס"ג). וראה לקמן הלכה טו ובהערה שם.

בשוע"ר שם ס"ב הביא גם דין ברכה על דבר שאינו עיקר פרי העץ, וז"ל: „כל דבר שגדל על העץ ואינו עיקר הפרי – אין בו חשיבות לברך עליו בורא פרי העץ ומברכין עליו בורא פרי האדמה, והוא שנוטעין האילן על דעת לאכול גם אותו דבר .. אבל הקור שהוא ראש הדקל .. והוא רך וראוי לאכילה – אינו מברך עליו בורא פרי האדמה אלא שהכל נהיה ברברו, לפי שאין נוטעין את הדקל על דעת כן לאכול את הקור .. וכן שקדים קטנים שהם רכים ואוכלים בקליפתם החיצונה – מברכים עליהם שהכל נהיה בדברו, שאין נוטעים אותם אלא על דעת שיגדלו ויעשו פרי בתוך הקליפה”. וראה גם לקמן סוף הלכה יד.

ב וכן שקדים המרים – אין מברכים עליהם בשהם גדולים ואינן ראויין לאכילה אפלו על ידי הדחק^ט. אבל אם מתקן על ידי האור או דבר

אחר – מברכין עליהם „בורא פרי העץ“^{טו}.

ג גרעיני הפרות אם הם מתוקים וראויים לאכילה – בכלל הפרי הם^{טז},

ושם פרי עליהם, ומברכין עליהם „בורא פרי העץ“^{טז}. ואם הם מרים –

אינו מברך עליהם כלל. ואף אם מתקן על ידי האור או דבר אחר – אינו

מברך עליהם אלא „שהפל נהיה בדברו“^{טז}.

ד קלפי הפרות^{טז} כגון קלפי פאמרנצין המרקחים^כ – אינו מברך עליהם

„בורא פרי העץ“, שאינן עקר הפרי שנוטעין האילן בשבילו^{כא}. ויש

אומרים^{כב} שגם קלפי הפרות נחשבים מפלל הפרי עצמו, ומברכין עליהם

„בורא פרי העץ“. וספק ברכות להקל בדיעבד^{כג}. אבל לכתחלה מברכין

עליהם „בורא פרי האדמה“, ויצא לדברי הכל^{כד}.

קליפי פאמרנצין: קליפות של תפוזים (Orange peels). המרוקחים: עשה מהם מרקחת

וע"י כך הם ראויים לאכילה (Have been stewed, as in marmalade).

בתנור – מברכים עליהם „שהכל נהיה בדברו“, ואם בידך עליהם „בורא פרי האדמה“ – יצא. אבל כיום שנוטעים זנים מיוחדים של דלעת ושל אביטיחים לצורך הגרעינים שלהם, ובשר הפרי עצמו של זנים אלו הוא מועט ודל, הרי שברכת הגרעינים שלהם היא „בורא פרי האדמה“ (פסקי תשובות סי' רב אות מ, וש"נ).

יט רי"ף ברכות כה, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"ח ה"ו. רשב"א שם לו, ב ד"ה רבי אליעזר. מור ושוע"ע סי' רב ס"ו. דעה הב' בשוע"ר סי' רב ס"ט.

כ מ"ז סי' רד סקמ"ז (המרוקחים בדבש). שוע"ר שם. לוח פ"ט ה"ד.

כא ואין מברכין „בורא פרי העץ“ אלא על עיקר הפרי (שוע"ר שם), אבל מברכין עליהן „בורא פרי האדמה“ ולא „שהכל“, כיון שנוטעים האילן גם על דעת לאכול הקליפה ע"י מרקחת, אלא שאינו עיקר הפרי שנוטעים האילן בשבילו (לקמן הלכה זו)

כב תוס' ברכות לו, ב ד"ה והלכתא. רא"ש שם פ"ו סי' ג. דעה א' בשוע"ר שם.

כג שאם בידך „בורא פרי העץ“ – יצא (שוע"ר שם. לוח שם).

כד רבנו יונה שם כה, ב ד"ה ומדלגבי. מור שם. שוע"ר שם. לוח שם. וראה גם לקמן הלכה זו.

יד בעל הלכות גדולות, הובא ברבנו יונה ברכות כה, ב ד"ה ואומרים וברא"ש שם פ"ו סי' ג. מור ושוע"ע סי' רב ס"ה. שוע"ר שם ס"ה. לוח פ"ט ה"ב.

אבל קמנים שהם רכים מברכים עליהם „בורא פרי העץ“, כי עיקר אכילתם היא הקליפה ואינה מרה, ועל דעת כן נומעים אותן, אבל הגדולים עיקר אכילתם מה שבפנים, והוא מר (שוע"ר סי' רב ס"ה).

טו רבנו יונה שם. רא"ש שם. מור ושוע"ע שם. שוע"ר שם. לוח שם.

והטעם, „כי הם פרי גמור, ונומעים אותם על דעת כן“ (שוע"ר שם).

טז פירוש הם דבר אחד עם הפרי, כיון שהם גדלים ביחד עם הפרי, ואוכלים אותם יחד עם הפרי, לכן מברכים עליהם ברכת הפרי (בדה"ש סי' מט סק"ח).

יז תוס' ברכות לו, ב ד"ה קליפי רבנו יונה שם כה, ב ד"ה ומדלגבי. רא"ש שם פ"ו סי' ד. מור ושוע"ע סי' רב ס"ג.

שוע"ר שם ס"ה. לוח פ"ט ה"ג.

יח רשב"א שם לו, ב ד"ה קליפי. שוע"ע שם. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם הוסיף: „שגרעינים המרים אין

שם פרי עליהם כלל וכעין בעלמא הם“.

וראה בדה"ש סי' מט סק"ח שגרעיני דלעת שאין אוכלים אותם עם הדלעת, אלא הדרך לאכלם בנפרד ע"י קליה

ה מיני פרות גרועים הגדלים ביער^{כה}, כגון תפוחים קטנים ואגסים קטנים (שקורין בארין)^{כז}, אף על פי שהם ראויים לאכילה – אינן חשובים פרי^{כח}, ומברכים עליהם „שהכל נהיה בדברו“, בין חייז בין מבשלים^{כט}. אבל אגוזים הגדלים ביער – פרות חשובים הם, ומברכין עליהם „בורא פרי העץ“^{כט}.

וכן עשבי השדה שאינן נזרעין^ל, הואיל והם גרועים מצד עצמן^{לא} – יש אומרים^{לב} שמברכין עליהם „שהכל“.

והאר^{לג} ז'לג היה נוהג לברך „בורא פרי האדמה“ על הגדלים בארץ, ו„בורא פרי העץ“ על הגדלים באילן, אפלו הם מינים גרועים בעשבים ודומיהם^{לד}.

ז וסימן לידע איזהו פרי העץ ואיזהו פרי האדמה בעצים הנמוכים כמיני סנה וכיוצא בו – יש אומרים^{לה} שכל עץ העושה פרות משנה לשנה^{לו}, אף אם בחורף כלה כל העץ שלמעלה מהקרקע, העקר והענפים, ולא נשאר אלא השרש בארץ, שחוזר ומצמיח העקר וענפיו ועליו ופרותיו בשנה השנייה – הרי זה אילן גמור, ומברכין על פרותיו „בורא פרי העץ“.

י יש חולקים בזה^{לז} ואומרים שמאחר שכלה כל העקר בחורף וחוזר וצומח משרשו – נקרא פרי האדמה לענין ברכה^{לא}.

בארין : A kind of Pear. העיקר : גזע העץ (The trunk, stem).

לג שער המצות סוף פ' עקב. מ"א שם סק"י. שוע"ר שם ס"ה. לוח שם ה"ו. ונראה שכן יש לנהוג למעשה.

לד וראה לקמן בסוף הפרק לענין שמיר וכוסברה וכיו"ב שאינן נאכלין בפ"ע אלא כתבלין.

לה ברכות מ, סוע"א שם לפירוש הרא"ש שם פ"ו ס' כג. טור ס' רג בשם הר"י. לבוש ס"א"ב. וראה ח' צמח צדק י, ג שכן דעת מהר"ם מרוטנבורג שבמדרכי ברכות רמז קלא.

לו ולא צריך לזרעו בכל שנה (רא"ש שם).

לז ברכות שם לפירוש הגאונים, הובא במדרכי שם ובמור. רמ"א שם ס"ב. וכדעה זו פסק בשוע"ר שם ס"א, והוסף שממעם זה מברכים „בורא פרי האדמה“ על תותים הגדלים בסנה. וראה לקמן הלכה ז.

לח ולכן מברכים „הארמה“ על אגנס, בננה, תות שדה תות יער ושומשום (פסקי תשובות ס' רג אות ג).

כה שבלי לקט ס' קס בשם תשובות הגאונים. שו"ע ס' רג ס"ד. שוע"ר ס' רג ס"ב (באילני סרק). לוח פ"ט ה"ה.

כו מ"ז שם סק"א. שוע"ר שם. לוח שם (קטנים הקשים). בשוע"ר שם: „וכן ענבי ההדס“.

כז שבלי הלקט שם. לבוש שם ס"ד. שוע"ר שם. לוח שם. מ"ז שם.

כט מ"ז שם סוסק"א. שוע"ר שם. לוח שם.

ל אלא גדלים מאליהם.

לא מ"ז שם סק"ח. והיינו אף שראויים לאכילה. וראה גם תניא אנה"ק ס' ב (קלב, ב) ש„הפירות שעל ידי .. הוריעה והנמיעה הם משובחים מאד מאד מהעולים מאליהן מכח הצומח לבדו שבארץ“.

לב ארחות חיים הל' ברכות אות כח בשם הגאונים. מור ס' רד בשם הראב"ד. שו"ע שם ס"א.

ויש אומרים^ט שאפלו העקר נשאר קים כל החרף רק שענפיו נושרים
 בחרף וחוזרים וצומחים בקיץ מהעקר ומוציאין עליו ופרות^ח – אין פרותיו
 חשובים לברך עליהם „בורא פרי העץ“. ויש לחש לדבריהם לכתחלה
 לברך „בורא פרי האדמה“.

ואם ברך „בורא פרי העץ“ אף על פרות עץ שכלה כל העקר וענפיו
 בחרף ולא נשאר אלא השרש^{חא} – יצא בדיעבד^{טב}.

ז וכל זה בפשזורים וצומחים ענפים מהעקר, והענפים הם שמוציאים עליו
 ופרות, ולא העקר שהוא קשה, אבל מיני עצים רפין שהעליו והפרות
 יוצאין מהעקר עצמו – אינו נקרא אילן כלל לדברי הכל לענין ברכת „בורא
 פרי העץ“^{טג} (ואף שנקרא אילן לענין ברכת „בורא עצי בשמים“ על ריחו,
 וכמו שיתבאר בפרק י"א^{טד}, וכמו שנקרא אילן לענין פלאי הפרס^{טו}).

ואף אם אינו בלה כלל בחרף, אלא כל העקר נשאר קים כל החרף
 וחוזר ומתלחלח ומוציא עליו ופרות בשנה השנית – מברכין עליהם „בורא
 פרי האדמה“, בגון מיני תותים שקורין במדינתנו מאליוע"ם.

ומתלחלח: נעשה לח (Becomes moist). מאלינעס: פטל (Raspberries).

העץ" – יצא. והטעם מכאן שם בסק"ו שאף שבוה כתב
 רבנו בפנים שברכתו „האדמה“ לדברי הכל, אבל כיון
 שנקרא אילן לענין כלאים, פשיטא דאם בירך „בורא פרי
 העץ“ יצא, עיין שם באריכות. אבל לכאורה דוחק לפרש
 כן את דברי רבנו, שהרי מלשונו בפנים מבואר ש„אינו
 נקרא אילן כלל לענין ברכת בורא פרי העץ“, ומשמע אף
 לענין בדיעבד.

מד הלכה ב.
מה ירושלמי כלאים פ"ה ה"ו. תוס' ברכות שם. טור ושו"ע
 יו"ד סי' רצו סט"ו. שיטה מקובצת ברכות מ, א ד"ה
 מאן תנא. וראה גם רשב"א ברכות מג, א ד"ה מתיבי, שדין
 כלאי הכרם דומה לדין ברכת הריח לענין זה.

איסור כלאי הכרם הוא רק בוריעת מיני תבואה או מיני
 ירקות עם הכרם, אבל אין איסור בנטיעת שאר אילנות עם
 הכרם, כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רצו סע' א"ב, ולענין זה
 אפילו „עצים רכים“ נקראים אילנות.

ראה תהלה לדוד שרוצה לגרום כאן „וכמו שאינו נקרא
 אילן לענין כלאי הכרם“. וראה אוסף תשובות בענין זה
 בקובץ אור עולם ע' 161 ואילך.

לט ברכות שם לפירוש רש"י שם ד"ה גוואא (ראה ערוך
 ערך גו האחרון). ריטב"א הל' ברכות פ"א סי' מ. אור
 זרוע הל' ברכות סי' קעב. וראה ח' צמח צדק י' רע"ד. בדי
 השלחן סי' סב ס"ק ג. שם הגדולים לסדר ברה"ג ותורת
 מנחם.

מ ובכלל פירות אלו: הפפאיה וההצילים (פסקי תשובות
 שם). **מא** כדעה הא'.

מב ראה גם ח' צמח צדק קצה, ב (סכ"ג).

מג תוספתא כלאים פ"ג ה"ג לפירוש הרא"ש ברכות פ"ו
 סי' כג. ירושלמי כלאים ספ"ה לפירוש הרב מנחם
 [מנוח] בתוס' ברכות מ, א ד"ה איתיה. וראה ח' צמח צדק
 י' ג (שמשמעות הנמרא מ, א אינו כן). בדי השלחן סי' מט
 סק"ו (שהדיוק בדברי רבנו הוא שמיידי רק ב„מיני עצים
 רכין“, אבל עצים גמורים אף שהפירות יוצאים מהעקר
 עצמו – ברכתו „בורא פרי העץ“).

וראה קצות השלחן שם סי' ח ובבדי השלחן שם סק"ל
 שכן דרך גידול הבנות שאין להם ענפים כלל רק הפירות
 יוצאים מגוף העץ (וזה מלבד שעץ הבנות אינו קיים משנה
 לשנה רק השורש בלבד), ולכן ברכתם „בורא פרי
 האדמה“, אלא שמסיים שם שאם בירך עליהם „בורא פרי

סדר ברכת הנהנין פרק ו

אבל מיני תותים הגדלים באילן גמור, אם הם פרות חשוכים, כגון מין שקורין בפולין יאגידעם השחרים¹⁰ – מברך עליהם „בורא פרי העץ“.

ח ואותן תותים אדמים הנמצאים בעשבים בתמוז, יש מהם מין הנמצא בחרף, ואין בהם אלא שרף בעלמא כגון בתוך החרצנים, ומוצין אותן וזרקין אותם – מברכים עליהם „שהכל נהיה בדרו“¹¹, כדין מי פרות שיתבאר בפרק ז'¹².

ט וכן המוצץ המשקה הבלוע לבדו ולא גוף הפרי¹³ מכל הפרות, חוץ מענבים שהמוצץ אפלו היין לבדו הבלוע בתוכם – מברך „בורא פרי העץ“¹⁴. אבל על דבש תמרים¹⁵, בין על הבלוע בין על הזב מהם¹⁶ – מברך „שהכל נהיה בדרו“, לפי שכל משקה היוצא מהפרות – אין שם פרי עליו, חוץ מהיוצא מהזיתים וענבים¹⁷, רק שהשמן היוצא מזיתים – אינו ראוי לאכילה בלי תערובות, ואין מברכין עליו כלל בלי תערובות כמו שיתבאר בפרק ז'¹⁸.

י כל הפרות, בין פרות העץ בין פרות האדמה, שטובים חיין ומבשלים – מברכין עליהם ברכתם, בין חיין בין מבשלים¹⁹. ואפלו אם דרך אכילתם היא בשהם חיין מפני שאין דרך רב העולם לבשולם – לא נשתנית ברכתם

יאגידעם השחרים: אוכמניות (Blackberries). שרף בעלמא: מיץ בלבד (Sap, juice).
החרצנים: הגרעינים (Kernels).

מו מ"א סי' רג סק"א. שוע"ד שם ס"ב. לוח פ"ט ה"ז.
מז מ"א שם. שוע"ד שם ס"ג. לוח שם. בשוע"ד ובלוח שם הוסיף: „ואף אם בולען עם הקליפה והגרעין, מ"מ עינינו רואות שהקליפה והגרעין אין ראויים לאכילה, א"כ אין לברך אלא על המשקה שבתוכה“.
ואם בורך עליהם „בורא פרי האדמה“ – יצא (פס"ד צ"צ ז, א).
מח הלכה יא.
מט אבל אם מוצץ גם גוף הפרי – ברכתו „בורא פרי העץ“.
נ מברך „שהכל נהיה בדרו“. וראה לקמן הלכה זו לענין המוצץ קני סוכה.
נא כדלקמן פרק ז הלכה יא. ואם מוצץ כשיעור רביעית,

מברך ברכה אחרונה „על העץ ועל פרי העץ“.
נב למרות שהתמרים הם משבעת המינים.
נג מור בר רב אשי ברכות לח, א. מור ושוע"ד סי' רב ס"ח. מ"ז שם סק"ה.
נד שהמשקה היוצא מהם כמותם וראוי לברך עליהם „בורא פרי העץ“, אלא שהיין מפני חשיבותו גורם ברכה לעצמו „בורא פרי הגפן“ (לקמן פרק ז הלכה יא), מלבד כשהוא מוצץ היין הבלוע בענבים, שמברך עליו „בורא פרי העץ“.
נה הלכה יא, וש"ג.
נו תוס' ברכות לח, ב ד"ה משכחת. רא"ש שם פ"ו סי' טו. מור ושוע"ד סי' רב ס"ב. שוע"ד שם סט"ז. לוח פ"ה הכ"ב.

בשביל שבשולם, שםכיון שהגיעו לכלל פרי פשהם חיינ – אין הבשול מבטל תורת פרי מהם.^{טז}

והוא שלא נשתנה טעמם לגרועותא מחמת הבשול, שטובים מבשלים כמו חיינ, אבל אם הם טובים חיינ יותר מבשלים, כיון שעל ידי הבשול נשתנה לגרועותא – מברכים עליהם „שהכל“ פשהם מבשלים.^{טז}

ואם חזר וטגגם בדבש ונשתבחו – מברך ברכה המיוחדת להם „בורא פרי האדמה“ או „בורא פרי העץ“.^{טז}

ואין צריך לומר אם מתחלה טגגם בדבש או בשלם עם בשר^{טז} ונשתבחו, או שלא נגרעו על כל פנים מבעודם חיינ – הרי הדבש או טעם ושמן הבשר טפל אליהם ונפטר בברכתם^{טז} (רק הבשר שבעין אינו טפל, וצריך לברך עליו „שהכל נהיה בדברו“^{טז}).

יא אבל פרות שדרך אכילתם היא לאכלם מבשלים^{טז} מפני שהן טובים מבשלים יותר מחיינ^{טז}, אף על פי שהם טובים וראויים לאכילה גם בשהן חיינ, רק שאין רגילין רב בני אדם לאכלן חיינ אלא לבשולן תחלה מחמת שהם טובים יותר פשהם מבשלים – מברכין עליהם בשהן חיינ

לגרועותא: לטעם גרוע יותר (To taste worse).

בנפרד, ולכן במקרה כזה הבשר אינו טפל לפירות. אבל אם כוונת בישולו היתה על מנת לאוכלו יחד עם הפירות שהתבשלו עמו – מברכים על הכל את ברכת העיקר או ברכת רוב התבשיל, כמבואר לקמן פרק ז הלכה י שכשנתבשלו יחד ונעשו תבשיל אחד – יברך ברכה אחת על העיקר או על הרוב ופטר את המטפל או את המועט, אפילו אינם מעורבים עמו אלא עומדים בעינם.

או אפשר לומר, שדין הבשר שונה מדין שאר תבשילים, שכיון שהבשר הוא חשוב ביחס לפירות (ראה לקמן פ"ז ה"ב) וגם אינו מתערב בתבשיל, אלא דרכו להיות עומד בעינו בתבשיל, ולכן אינו נעשה מטל לפירות, אף אם בא לתת טעם בפירות, אך גם לא נעשה עיקר לפטור את הפירות מברכתם, ובמקרה כזה מברכים על תבשיל כזה שתי ברכות, ברכת הפירות וברכת הבשר. ועצ"ע.

סג תוס' ברכות לה, ב ד"ה משכחת. מור וש"ע סי' רב סי"ב. שוע"ר שם סמ"ז. לוח פ"י הכ"ב.

סד תוס' שם. מ"ז סי' רה סק"א. שוע"ר ולוח שם.

נז שוע"ר סי' רב סמ"ז. לוח פ"י הכ"ב. וראה תהלה לדוד סי' רב סוסק"ה.

נח רבנו יונה שם כו, א ד"ה ושלשה. רמ"א סי' רה ס"א. שוע"ר ולוח שם. וראה גם לקמן פ"ז הכ"ד.

נט כדלקמן הלכה יד, וש"נ.

ס ראה גם לעיל פרק ד הלכה ב.

סא ראה מ"א סי' רה סק"ה ובפמ"ג שם א"א סק"ה.

חיינו שהמדובר כאן בבישולם עם בשר על מנת שיתן טעם לפירות והירקות, ולא שיתנו הם טעם בבשר, ולכן מברכים עליו האדמה. וכדין האגוז דלקמן הלכה יד. אבל לקמן הלכה יב גבי בצלים מדובר שהבצלים נתבשלו על מנת שיתנו טעם בתבשיל ולא התבשיל בהם, ולכן הם נעשו מפלים לתבשיל, ומברכים עליהם את ברכתם. ועצ"ע סרה קושיות הצ"צ בחדושו מ, ד.

סב כלומר, המדובר כאן שהבשר לא נתבשל עם הפירות על מנת שיהיו כתבשיל אחד ולאכלם בידה, אלא על מנת ליתן טעם בפירות בלבד, והבשר נועד לאוכלו אח"כ

„שהכל נהיה בדברו“, ולאחר הפשול מברכין ברכתם הראויה להם^{סח}. כגון, מיני לפתות^{סו} שקורין (ריב"ן ומערי"ן^{סז}) שדרדך אכילתם היא לאכלם מבשלים^{סח} – מברך עליהם „בורא פרי האדמה“ פשהם מבשלים^{סח}, אבל פשהן חיין – מברך עליהם „שהכל נהיה בדברו“^ע.

יב אבל אם דרך רב בני אדם לאכלם גם פשהן חיין^{סח}, כמו מיני ירקות וקטניות, אפלו טובים מבשלים יותר מחיין – מברך עליהם „בורא פרי האדמה“ בין חיין בין מבשלים^{עב}.

ואפלו מיני ירקות שאין דרך רב בני אדם לאכלם חיין אלא עם פת או דבר אחר, כגון בצלים וכיוצא בהם^{עג} – מברך עליהם „בורא פרי האדמה“ פשהן חיין^{טד}.

אבל בצלים מבשלים^{עה} – מברך עליהם „שהכל נהיה בדברו“^{טו}, בין שמתקלקלין פשמבשלין אותם בפני עצמם^{טז}. ואפלו נתבשלו עם בשור ונשתפחו^{טז}, לפי שהבשור או התבשיל שמשפיהן הוא העקר^{טז}, הואיל

ריבן: לפת (Turnips). מעריץ: גזר (Carrots).

[=מרור]. שוע"ר סי' רה ס"א (בסוגריים). לוח פ"ט הי"א. ולפי זה גם בתמכא יש לברך עליו „האדמה“, ודלא כשוע"ר סי' תעה סכ"ג שאין לברך עליו כלום.

בשוע"ר שם שלא בסוגריים וכן בלוח שם הוסיף רבנו: „ומכל מקום שום ובלא שהוקינו ואינם ראויין לאכלם חיין בלא פת מפני שהם שורפים במאד – מברך עליהם שהכל“. אבל רבנו השמיטו כאן, ומשמע שסובר שגם כששורפים מאד מברך עליהם „בורא פרי האדמה“. והיינו, אם אוכלם עם דבר אחר.

עה וכן שום וכרישים מבשלים (שוע"ר סי' רה ס"ב). לוח פ"ט הי"ד).

בשוע"ר ולוח שם מחלק בין בצל ושום שלא הוקינו שברכתם „שהכל“, לבין בצל ושום שהוקינו שברכתם „האדמה“, ומדברי רבנו כאן משמע שאינו מחלק ביניהם.

עו ברכת לח, ב (בתומי וכתתי). מור ושוע"ר סי' רה ס"א. שוע"ר שם. לוח שם.

עז רבנו יונה כו, א ד"ה ושלשה. תוס' שם ד"ה משכחת. רא"ש פ"ו סי' טו. מור ורמ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם.

עח רבנו יונה שם. תוס' שם. רא"ש שם. מור ורמ"א שם. שוע"ר שם (כיון שאין השבח מחמת עצמן). לוח שם (כנ"ל).

עט מ"א שם סק"ה. אלהי רבה סי' רה סק"ד. שוע"ר שם (והם מקבלים טעם ממילא). לוח שם.

סח כי כל הפירות אין מברכים עליהם ברכתם אלא בדרך אכילתם (שוע"ר סי' רב סמ"ז), משום שעל דעת כן נוטעים אותם (שוע"ר שם. לקמן הלכה יד).

סו מור סי' רה בשם רב האי גאון. שוע"ר שם ס"ה. שוע"ר שם ס"ג. לוח פ"ט הי"ז.

וכן כרוב, דלעת וסלק (שוע"ר סי' רה ס"ג). וכן תפוח אדמה.

סז מ"ז שם סק"א. מ"א שם סק"ב. שוע"ר ולוח שם. ולכאורה כיום שדרך רוב בני אדם לאכול גזר גם כשהוא חי – ברכתו „בורא פרי האדמה“. וראה אג"ק ח"ז ע' קצא.

סח מ"ז שם. שוע"ר שם. לוח שם.

סט או כבושים בחומץ או בחרדל או מלוחים (שוע"ר שם). ואין מברכין עליהם את ברכת המים שנתבשל בהם והבשירותו לאכילה (לקמן הלכה יד).

ע מור ושוע"ר שם. מ"ז שם. שוע"ר שם. לוח שם.

עא שוע"ר סי' רב סמ"ז. סי' רה ס"א. לוח פ"ט הי"ז. פ"י הכ"ב.

עב משמעות רש"י ברכות לח, ב ד"ה וכל. רבנו יונה ברכות כו, א ד"ה ושלשה. מ"א סי' רה סק"ג. שוע"ר שם ושם. לוח שם ושם.

עג כגון שום (משמעות שוע"ר סי' רה סעי' א"ב ולוח פ"ט הי"א).

עד ראה חק יעקב סי' תעה סקמ"ז בתירוץ הא' (גבי תמכא

ובשולם עם בשר ותבשיל הוא כדי שיתנו להם טעמן בבשר ותבשיל ולא
הבשר והתבשיל בהם.⁹

יג קמניזת יבשים, בשהן חיין – מברך עליהם „שהכל“, שאין זו דרך
אכילתן.⁹⁹ אבל בעודם רטפים – מברך „בורא פרי האדמה“ גם על
השרביטין הראויין לאכילה. במה דברים אמורים? בשל גנות, שהם נזרעים
על דעת לאכלם חיין, אבל הנזרעים בשדות – דרכם להניחם עד שיתבשלו
ולאכלם מבשלים, לפיכך בשהם חיין – מברכין עליהם „שהכל“.⁹⁹

יד אגוז גמור הראוי לאכילה חי שטגנו בדבש, אפלו בשלו במים קדם
הטגון ונשתנה טעמו לגרעיותא וברכתו אז „שהכל נהיה בדברו“.⁹⁹
אף על פי כן בשחזר ונתקן על ידי הטגון – חוזר לברכתו שהיא „בורא
פרי העץ“.⁹⁹ ואף שתקון זה הוא על ידי הדבש⁹⁹, מפל מקום האגוז חשוב
עקר והדבש טפל אליו לתקנו ולהכשירו.⁹⁹

וכן בכל מיני פרות מרקחים⁹⁹, בין פרות האילן בין פרות הארץ.⁹⁹
ואפלו פרות שאין ראויין לאכילה כלל בלא טגון בדבש, כגון ורדים⁹⁹
(שקורין רוזין)³ וכיוצא בהם – אין הדבש עקר אלא טפל, שהרי אינו בא
אלא להכשיר הפרי לאכילה⁹⁹, והרי זה כפרי שאין דרכו להאכל חי אלא
מבשול, שמברכין עליו ברכתו „בורא פרי העץ“ או „בורא פרי האדמה“.⁹⁹

רטובים: לחים וטריים (Moist and fresh). רויזין: שושנים (Roses).

סוד"ה משכחת. רבנו יונה שם ד"ה ושלשה. רא"ש שם פ"ו
ס' טו. מור ושוע"ע ס' רב ס"ג. מ"א ס' רה סק"ה. שוע"ר
שם. לוח פ"ט המ"ו. היינו, כדן הפירות המובא לעיל הלכה
י, ולא כדן הבצל המובא לעיל הלכה יב.

והיינו אפילו אם הדבש הוא הרוב כנגד האגוז (ראה
שוע"ר ס' רד סמ"ו וס"י).

פז מור ושוע"ע ס' רד ס"א. שוע"ר ס' רב ס"ה. לוח שם.
וראה גם לקמן פרק ז הלכה י.

פח משמעות מ"א ס' רה סק"ה. שוע"ר שם. לוח שם.

פט מור ושוע"ע שם. מ"א שם סקב"ג. שוע"ר שם ס"ה.
לוח שם.

צ לוח שם.

צא ואפילו הם כתושים ביותר, ואפילו הדבש הוא הרבה
מדם (לקמן פרק ז הלכה י).

צב כדלעיל הלכה יא.

פ ולכן אינו דומין לדין הפירות המובא לעיל הלכה י, ולדין
האגוז המובא לקמן הלכה יד, ששם הפירות והאגוז הם
העיקר, כמבואר שם ושם. ראה גם מ"א שם. אליה רבה
שם. שוע"ר שם. ועפ"ז יורדת קושיית הצ"צ בחידושו ט,
ד.

פא פסקי ריא"ז ברכות פ"ו ס' טו. הובא בשלמי גבורים
ברכות כו, א אות א. מ"א ס' רה סק"א. שוע"ר שם
ס"ד. לוח פ"ט הי"ח.

פב מ"ו ס' רד סק"ד. שוע"ר שם. לוח שם.

פג כדלעיל הלכה י.

פד אם ניכר במהותו ותוארו, אבל אם כתשו אותו ביותר
עד שאינו ניכר במהותו ותוארו – מברכים עליו
„שהכל“, כדלקמן פרק ז הלכה כב.

פה וברכת הדבש היא „שהכל“ (שוע"ר ס' רב ס"ה).

פו מחזור ויטרי ס' עג בשם רש"י. תוס' ברכות לח, ב

לפי שעל דעת פנ נוטעים אותו^{צג}, ולא ברכת המים שנתבשל בהם והכשירוהו לאכילה^{צד}. ומכל מקום, ברכת הורדים, "בורא פרי האדמה"^{צה}, לפי שהן פרחים ולא עקר הפרי^{צו}.

מן אבל המטגן אגוז בעודו רך ומר – מברך, "שהכל"^{צז}, לפי שאין נוטעים האגוז אלא על דעת לאכלו בגמר הפרי ולא קדם לבן^{צח}, שלא להפסידו ולהסירו מהאילן קדם שיגמר גדול^{צט}.

אבל קלפת הפרי שמטגנה עד שנעשית ראויה לאכילה – מברך, "בורא פרי האדמה", לפי שעל דעת פנ נוטעים גם פנ לאכל הקלפה על ידי טגון לאחר שיגמר הפרי, אלא לפי שבין שאינו עקר הפרי שעל דעת פנ נוטעים האילן – אינו חשוב כל פד לברך עליו, "בורא פרי העץ" אלא, "בורא פרי האדמה", כמו שנתבאר^ק.

מן צוקער, אף על פי שנעשה מקנים המתוקים^{קא} – מברכים עליו "שהכל"^{קב}.

יז צנון מברכין עליו, "בורא פרי האדמה", אף על פי שסופו להקשות^{קג}.

צוקער: סוכר (Sugar). שסופו להקשות: אם לא תולשים אותו בזמנו הוא מתקשה, ואז אינו ראוי לאכילה.

לאכילה גם לפני שנגמר בישולם – מברכים עליהם, "בורא פרי העץ", כדלעיל שם, כיון ששם פרי עליהם, והרי "אכל מגוף הפרי שניטע האילן בשבולו" (שוע"ר סי' רב ס"ג).

ק לעיל הלכה ד (דעה הא').

קא שסוחמים אותם ומבשלים מימיהם עד שנקפאות וידמו למלח (שוע"ר סי' רב ס"ב).

קב רמב"ם הל' ברכות פ"ה ה"ה. דעה א' בשוע"ר סי' רב ס"ב (כדן מי פירות). לוח פ"ה ה"ב. בשוע"ר שם הביא

דעת יש אומרים שברכתו, "בורא פרי העץ", כי על דעת פנ נוטעים את הקנים, ולהלכה פסק שם שלכתחילה יברך

"שהכל", ובדיעבד אם בירך, "בורא פרי העץ" – יצא. וכן פסק בלוח שם. אבל רבנו השמיטו כאן. וראה פ"ד להצ"צ

ז, א שכתב בפשיטות שהסכימו הפוסקים שבדיעבד יצא. וראה בשוע"ר שם שהוא הדין המוצין את הקנים.

וכיום רוב הסוכר נעשה מסלק, ובכל אופן ברכתו "שהכל", ולא "האדמה" (ראה משנ"ב סי' רב סקע"ו

ובהרחבה בביאור הלכה שם).

קג ברכות לו, א. מר ושוע"ר סי' רג ס"ח. מ"ז שם ס"ג. מ"א שם ס"ה. שוע"ר שם ס"ו. לוח פ"ה ה"ב.

צג ראה לבוש סי' רב ס"ב וסי' רד ס"א וסי' רה ס"א. מ"ז סי' רה סק"א. שוע"ר סי' רב סמ"ז.

צד ב"י סי' רד ד"ה ובמ"ש ולדבריהם. מ"א סי' רה סק"ה. שוע"ר סי' רב ס"ח. לוח שם.

צה אף על הגדלים באילן.

צו כל בו סי' כד. מ"ז סי' רד סק"ד. מ"א שם סקכ"ג. שוע"ר סי' רב ס"ז. לוח שם. וכדלעיל הלכה ד ולקמן

הלכה טו (לענין קליפת הפרי). וראה לקמן פרק יא הלכה ד לענין ברכת הריח.

צז רבנו ירוחם נמ"ז ח"ב. שו"ע ורמ"א סי' רב ס"ד. שוע"ר שם ס"ט.

צח ב"י שם ד"ה אגוז. לבוש שם ס"ד. מ"א שם סקל"א. אבל בשוע"ר שם כתב הטעם, שהרי הם מרים ואינם

ראוים לאכילה כלל בלא דבש^ק.

צט ודוקא באגוז שאינו ראוי לאכילה לפני גמר הפרי, אוי הוא מקפיד, "שלא להפסידו ולהסירו מהאילן קודם גמר

הפרי", והוא הדין והוא הטעם בשאר פירות שאינן ראויין לאכילה כשהם קטנים כדלעיל הלכה א, אבל אם הן ראויין

סדר ברכת הנהנין פרק ו צה

יח פלפלין בעודם רטבים שהן ראויין לאכילה – יש אומרים ^{קד} שמברך עליהם „בורא פרי העץ“, כיון שהם גדלים באילן. ויש אומרים ^{קה} שמברכין עליהם „בורא פרי האדמה“, הואיל ועקר נטיעתם הוא על דעת שיתניבשו ויאכלו רבן שחוקים [כ]תבלין ^{קי}, ואינן נאכלים בפני עצמן ^{קכ} אלא מעוטם לפעמים ^{קכא}. וספק ברכות להקל בדיעבד ^{קכב}. אבל לכתחלה יברך „בורא פרי האדמה“, לצאת לדברי הכל ^{קכג}.

יט אבל פלפלין יבשים וזנגביל (שקורין אינגבער) יבש ^{קכד}, וכן הצפרן (שקורין נעגליך) ^{קכה}, וכל פיוצא באלו שאינן נאכלין ביבש אלא על ידי תערובת ^{קכז} – אין מברכין עליהם כלום כשאוכל ^{קכח} בפני עצמן, שאין זו אכילה של הנאה לברך עליהם ברכת הנהנין ^{קכט}. אבל עץ של קנמון (שקורין צימרינד) – רגילים לאכלו ביבש, ומברכים עליו „בורא פרי האדמה“, כי הוא גדל על הארץ כמו קנים ^{קל}.

כ וכן אגוז (שקורין מושקאט נוס) רגילים לאכלו גם בן ביבש, ומברכין עליו „בורא פרי העץ“ ^{קל}. ומי שיש לו שלשול ונותן המושקאט לתוך השכר כדי שיעצר, אם אינו צמא ואינו שותה אלא לרפואה – המושקאט עקר והשכר טפל, ומברך „בורא פרי העץ“. ואם הוא צמא או תאב לשתות השכר גם בלא רפואה, אף על פי שנותן המושקאט לתוכו לרפואה –

אינגבער: Ginger. נעגליך: Cloves. צימרינד: Cinamon. מושקאט נוס: אגוז ריחני (Nutmeg-apple).

קיא רבא ברכות לז, ב. טור ושוע"ע סי' רב סמ"ז. שוע"ר שם סכ"ב. לוח פ"ט ה"ח.

קיב תוס' ברכות שם ד"ה ברמיבא. רא"ש שם פ"ו סי' ו. מרדכי שם רמז קיה. טור ושוע"ע שם. שוע"ר שם.

קיג בדלקמן הלכה כא.

קיד אוצ"ל: כשאוכלם. וכו' בשוע"ר סי' רב סכ"ב.

קטו לבוש שם סי' רב סמ"ז. שוע"ר שם.

קטז תוס' שם. רא"ש שם. מרדכי שם. טור ושוע"ע שם סי"ז. שוע"ר שם. לוח שם.

קיז תוס' שם. רא"ש שם. מרדכי שם. טור ושוע"ע שם. שוע"ר שם סכ"ג.

קד רשב"א ברכות לז, ב בשם הראב"ד. רא"ש שם פ"ו סי' ו. טור סי' רב. הובא בשוע"ר סי' רב סכ"א.

קה רשב"א שם בשם רב האי גאון. רי"ף ברכות שם. רמב"ם הל' ברכות פ"ח ה"ז. שוע"ע שם סי"ח. שוע"ר שם.

קו ע"י תערובת מינים אחרים, וכדלקמן הלכה כא.

קז כשהם רטובים וטריים.

קח שו"ת הרשב"א ח"א סי' ת. מ"א שם סקל"ה. שוע"ר שם.

קט שאם בידך „בורא פרי העץ“ – יצא.

קי דרכי משה שם סק"ב. שוע"ר שם.

סדר ברכת הנהנין פרק ו

השכר עקר, ומברך עליו "שהכל" ופומר את המושקאט קיט, הואיל ובליעת המושקאט הוא על ידי השכר, ובליעדו לא היה בולעו קיט.

בא זנגביל בעודו רטב שהוא ראוי לאכילה – מברכין עליו "בורא פרי האדמה" קכ, ולא "בורא פרי העץ", לפי שאינו עקר הפרי קכא, כי הוא שורש תחת הקרקע קכב. וכן זנגביל יבש שעשה ממנו מרקחת – מברכין עליו "בורא פרי האדמה" קכג, וכן בפלפלים יבשים קכד, שאף שנעשו ראויים לאכילה על ידי הדבש – אין הדבש חשוב עקר אלא טפל, שהרי הוא בא להכשירם ולתקנם קכה. וכן בשמים שחוקים ומערכים עם צוקער קכז, כמו שרגילים לכתש זנגביל יבש ולערבו עם צוקער (שקורין מאגין פולווער קכז), אף שאינן ראויים לאכילה כלל בפני עצמם קכח – אין הצוקער חשוב עקר אלא טפל, כיון שהוא בא להכשירם ולתקנם קכט.

בב במה דברים אמורים? במיני בשמים ותבלין שדרפם להאכל על ידי טגון בדבש, או על ידי תערובת צוקער או דבר אחר, שהן חשובין עקר, כגון זנגביל ופלפלין וצפרן וכיוצא בהם, אבל מיני בשמים ותבלין שאין דרפם לאכל אלא בשמתבלין בהם התבשיל, ואז התבשיל הוא עקר, ואין האכילה נקראת על שם התבלין כלל, וכאלו אינן עומדים לאכילה כלל, כגון ציטווער וכיוצא בו – אין שם פרי עליו קכ.

הוא שורש תחת הקרקע: הוא משריש בתוך האדמה. כלומר, הזנגביל הנאכל הוא לא עיקר הפרי הגדל באילן, אלא הוא רק השורש שמתחת לאדמה. מאגין פולווער: אבקה לקיבה (Stomach powder). ציטווער: סוג של תבלין ממין כרכום (Saffron).

קיח מ"א שם סקל"ד. שוע"ר שם.

קיט שוע"ר שם בסוגריים. וראה גם לעיל פרק ג הלכה ט. לקמן פרק ז הלכה יא. בשוע"ר שם הביא דעה שיש לברך על האגוז בפני עצמו ועל השכר בפני עצמו, כיון שהאגוז והשכר לא נבלים זה בזה, אלא כיון ש"ספק ברכות להקל", לכן יש לברך "שהכל" על השכר ופומר גם את האגוז.

קכ ברכות לו, ב. מור ושוע"ר סי' רב סי"ח. מ"ז סי' רד סק"ט. שוע"ר סי' רג ס"ד. לוח פ"ט ה"ח.

קכא מור שם. מ"א שם סקל"ה. שוע"ר שם. לוח שם.

קכב ב"ח שם ד"ה זנגביל. שוע"ר שם. לוח שם.

קכג שוע"ר סי' רג ס"ו. שוע"ר שם סי"ה. לוח שם.

קכד מ"א שם סק"ד. שוע"ר שם.

קכה שוע"ר שם. שוע"ר שם. לוח שם.

קכו מור שם בשם מהר"ם מרוטנבורק. שוע"ר שם ס"ז. שוע"ר שם. לוח שם.

קכז עמרת זקנים שם ס"ז. שוע"ר שם. לוח שם.

קכח הבשמים השחוקים ללא תערובת סוכר.

קכט ב"י שם ד"ה כתב הר"מ. שוע"ר שם. לוח שם. וברכתם, "בורא פרי האדמה".

קל ולענין ברכת הלימון – ראה קצות השלחן סי' מט סמ"ז: "לימונים החמוצים ביותר – לא יברך עליהם

כלל, ואם אינם חמוצים כל כך – יברך עליהם שהכל".

ואף אם תקנו והבשירו לאכילה כמות שהוא, כמו שרגילים שצולין ציטווער ואוכלין לרפואה – אין מברכין עליו אלא „שהכל“, בין שאין נוטעין אותו על דעת לאכלו כלל, אלא על דעת לתנו בתבשיל^{קטא}. ואין צריך לומר אם טגנו בדבש או שערכו עם צוקער^{קטב}.

וכן השבת (שקורין עני"ם) והפמון (שקורין קימ"ל)^{קטג}, הואיל ואין דרפם לאכל אלא לתנם בתבשיל לטעם בלבד, לפיכך אף בשבשולם בפני עצמם או אכלם חיון – אינו מברך עליהם אלא „שהכל נהיה בדברו“^{קטד}.

אבל בשצולין ונגביל^{קצה} לרפואה – מברכין עליו „בורא פרי האדמה“, בין שנעשה ראוי לאכילה על ידי זה^{קזו}.

עני"ם: שמיר (Dill). קימ"ל: Kimmel.

שוע"ר שם ס"ד (אע"פ שהם מתוקים וטובים לאכילה). לוח פ"ט ה"ג.

קלה יבש.

קלו מ"א ס' רג סק"ד. שוע"ר שם סוס"ו. לוח שם ה"מ. ואינו דומה לציטווער שאין נוטעים אותו על דעת לאכלו בפני עצמו, אלא על דעת לתנו בתבשיל, משא"כ ונגביל נוטעים אותו על דעת לאכלו.

קלא מ"א ס' רג סק"ד. שוע"ר שם ס"ו. לוח פ"ט ה"ט. קלב שוע"ר שם. שמברכים עליו „שהכל“, כברכת הדבש והסוכר.

קלג וכן הכוסבר ושאר מיני זרעים שאינם עומדים לאכילה אלא ליתן טעם בקדרה, אפילו שהם מתוקים וטובים לאכילה (שוע"ר ס' רד ס"ד).

קלד מור ס' רד בשם הראב"ד. שו"ע ורמ"א שם ס"א.

פֶּרֶק ז'^א

[פֶּרֶשִׁי בְּרַבַּת שְׂאֵר אֶבְלִין וּמִשְׁקִין^ב וּבֹו כַד הִלְכוּתֵי]

א עַל כָּל דְּבַר שְׂאִין גְּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, כְּגוֹן בְּשֵׁר בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, דְּגַיִם, וְחֵלֶב, וְגַבְיֵנָה, וּבִיָּצִים, מִיִּם, וּמְלַחֵי, וְדַבְשֵׁי^ה – מְבָרְכִים „שֶׁהֶפֶל נִהְיָה בְּדָבָרוֹ”. וְכֵן כְּמֵהֵן וּפְמָרְיוֹת (שְׁקוֹרִין שׁוּעַמְלִיד), אִף שְׁגֵדוּלָם מִן הָאָרֶץ, שְׁמַלְחָלוּחִית הָאָרֶץ הֵם גְּדָלִים עַל הָעֵצִים וְעַל הַפְּלִים, כִּיּוֹן שְׂאִין יִנְקָתָם מִן הָאָרֶץ אֵלָא מִן הָאוֹיר – אִינָם נִקְרָאִים פְּרֵי הָאֲדָמָה, וּמְבָרְכִין עֲלֵיהֶם „שֶׁהֶפֶל נִהְיָה בְּדָבָרוֹ”.

ב וְכֵן כָּל דְּבַר שְׁנִשְׁתַּנָּה לְקַלְקוּל – נִשְׁתַּנָּה בְּרַכְתּוֹ הַמְּיֻחָדֶת לוֹ, וּמְבָרְכִים עָלָיו בְּרַכָּה הַפּוֹלָלֶת שֶׁהִיא „שֶׁהֶפֶל נִהְיָה בְּדָבָרוֹ”, כְּגוֹן הַפֶּת שֶׁעֲפָשָׂה, וְתַבְשִׁיל שְׁנִשְׁתַּנָּה צוּרְתּוֹ וְנִתְקַלְקַל מֵעַט. אֲבָל אִם נִתְקַלְקַל לְגַמְרֵי עַד שְׂאִינוֹ רָאוּי לְאֶכִּילָה כָּלֵל אֶפְלוֹ עַל יְדֵי הַדְּחַק – אִין מְבָרְכִין עָלָיו כָּלֵל,^ו וְכֵן בַּפֶּת שֶׁעֲפָשָׂה.^ז

וְכֵן יִין שֶׁהַחְמִיץ עַד שְׂפָנֵי אָדָם נִמְנָעִים לְשִׁתּוֹתוֹ מִפְּנֵי חֲמִיצוּתוֹ^ח – מְבָרְכִין עָלָיו „שֶׁהֶפֶל נִהְיָה בְּדָבָרוֹ”. וְאִם נַעֲשֶׂה חֲמִץ גְּמוּר^ט, דִּהְיֵנוּ שֶׁהוּא חֲזָק כָּל כֶּךָ שֶׁבְּשִׁמְשִׁלִּיכִים אוֹתוֹ עַל הָאָרֶץ הוּא מְבַעֲבַע וּמַעֲלָה רְתִיחוֹת^י – אִין מְבָרְכִין עָלָיו כָּלֵל, מִפְּנֵי שְׁמִיּוֹקוֹ^י. וְאִם עָרְבוּ בְּמִים עַד שֶׁהוּא רָאוּי לְשִׁתָּה – מְבָרְךְ עָלָיו „שֶׁהֶפֶל”^י.

ס"ב. לוח פ"י ה"ב.
 ח ב"י סי' רד ד"ה ומ"ש ועל תבשיל. מ"ז שם סק"ב. מ"א שם סק"א. שוע"ר שם. לוח שם.
 ט עמרת זקנים שם ס"א. שוע"ר שם. לוח שם.
 י משנה ברכות מ, ב. מור ולבוש שם ס"ג. שוע"ר שם. לוח שם.
 יא שכלי הלקט סי' קמה בשם ספר התרומה סי' קנו. שו"ע שם ס"ד. שוע"ר שם. לוח שם.
 יב רא"ש ברכות פ"ו סי' כג. מור ושור"ע שם ס"ב. שוע"ר שם. לוח שם.
 יג מ"א שם סק"ג. שוע"ר שם. לוח שם.
 יד לבוש שם ס"ב. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם הוסיף: ואינו ראוי לשתיה כלל.
 טו משנה שם לפי' הא' ברא"ש שם. מור ושור"ע שם ס"א. שוע"ר שם. לוח שם.

א המקביל לפרק זה בלוח ברה"ג הוא פרק י, ובשוע"ר הוא סי' רד.
 ב לשון הכותרת של לוח ברה"ג שם, ואילו הכותרת בשוע"ר סי' רד היא „דיני הברכות ליתר המאכלים”.
 ג בלוח ברה"ג כ"ה הלכות, ובשוע"ר י"ח סעיפים.
 ד משנה וברייתא ברכות מ, ב. מור ושור"ע סי' רד ס"א. שוע"ר שם ס"א. לוח פ"י ה"א. בשוע"ר שם נזכר גם „חגבים”, אבל כאן ובלוח השמימו רבנו, כיון שלמעשה לא אוכלים כיום חגבים.
 ה רמב"ם הל' ברכות פ"ח ה"א. מור ושור"ע סי' רד ס"ג. שוע"ר שם. לוח שם.
 ו המדובר כאן בדבש דבורים, אבל כן הדין גם בדבש תמרים, כדלעיל פרק ו הלכה ט.
 ז ברייתא וגמרא שם ורש"י שם. מור ושור"ע שם. מ"א שם סק"ד. שוע"ר שם. לוח שם ה"ב.
 ז ברייתא ברכות מ, ב. מור ושור"ע סי' רד ס"א. שוע"ר שם

סדר ברכת הנהנין פרק ז

ג וכן כל מיני פרות שבשלים במים ועשה מהם משקה^{טז}. ואפלו שכר שעורים מברכים עליו "שהכל"^{יז} ולא "בורא מיני מזונות", הואיל והוא צלול ועומד לשתייה^{יח}.

ד וכן שריחו חמץ ומעמו וכן – עדן שם וכן עליו, ולא נשתנית ברכתו^{יט}. אבל אם טעמו חמץ אף על פי שריחו וכן – מברכין עליו "שהכל"^כ.

ה וכן מבשל מברכים עליו "בורא פרי הגפן"^{כא}. וכן וכן שמערכים בו דבש ופלפלין^{כב}, אף על פי שנשתנה טעם היין על ידי הדבש ופלפלין^{כג} – לא נשתנה לגריעותא, וברכתו "בורא פרי הגפן".

ו וכן שנתערב בו אחד משאר משקין, אם נתערב כל כך עד שנפסד טעם היין – אין לברך "בורא פרי הגפן" אלא "שהכל"^{כד}, כיון שנשתנה לגריעותא. ואם נתערב בו דבר שאינו מפסיד טעם היין^{כה} – הולכין אחר הרב^{כו}.

זוין שפזגו במים, אפלו המים הם הרב – מברכים עליו "בורא פרי הגפן"^{כז}, אם הוא וכן חזק שראוי לשותתו על ידי מזיגה גדולה כזו, ודרך בני אדם לשותתו במקום וכן על ידי מזיגה כזו, שאם לא כן במלה דעתו

טז כדלקמן הלכה יב.
יז ב"ב צו, ב. תוס' ברכות לה, א ד"ה האי דוכשא. רא"ש שם פ"ו סי' יב ובתשובותיו כלל ד סי' טו. מור וש"ע סי' רד ס"א. שוע"ר שם ס"ד. לוח פ"י ה"ג.
יח שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם הוסיף: "ואין מברכין בורא מיני מזונות אלא על מאכל". וראה גם לעיל פרק א הלכה טו. וראה לקמן הלכה טו מעם נוסף.
יט רבי יוחנן ב"ב צו, ו ותוס' שם ד"ה דרומאי. רבא ע"ז סו, ב. רי"ף פסחים כג, א. מור וש"ע סי' רד ס"ג. שוע"ר שם ס"ו. סי' ערב ס"ג. לוח פ"י ה"ד.
כ ברייתא ברכות מ, ב לפירוש הטור שם. לבוש שם ס"ג. ט"ז שם סק"א. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם ושם: "שהכל הולך אחר הטעם".
כא תוס' ב"ב צו, א ד"ה אילימא. רא"ש שם פ"ו סי' י. מור וש"ע סי' רב ס"א. שוע"ר סי' רד ס"ו. לוח פ"י ה"ה. בשוע"ר שם: "וין מבושל לא נשתנה לגריעותא, אע"פ שאין כל אדם שותה וין מבושל מפני חזקו, מ"מ טעמו וריחו הם משובחים יותר, ולפיכך לא נשתנית ברכתו".
וכיון שרוב הינות משווקים כשהם מזוגים כבר במים ובמיני תמציות – יש יינות שספק אם אפשר למווג בהם עוד מים.

מחלוקת כזה, ופסק שם שהעיקר להלכה שמקדשים על וין מבושל, ושכן נהגים אפילו יש לו וין אחר אלא שאינו טוב כמותו.
כב שו"ת הרשב"א ח"א סוף סי' כד וסי' תשסו. שו"ע סי' רב ס"א. שוע"ר שם. לוח שם. וכן פסק בשוע"ר סי' ערב שם לענין קידוש, שהעיקר להלכה שמקדשים עליו.
כג רבנו ירוחם נ"ב ח"א (סה, ג). הובא בב"י סי' ערב ד"ה ועל. שוע"ר סי' רד ס"ח. לוח שם.
כד מ"א סי' רב סק"ג בשם הגהת הש"ך. שוע"ר סי' רד ס"ח. לוח פ"י ה"ו.
כה כגון שכר תאנים (שוע"ר שם).
כו שו"ת תשב"ץ ח"א סי' פו. רמ"א סי' רב ס"א. מ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם.
כז וראה שו"ת צ"צ או"ח סי' כז אות ד שהמעם שכאן לא הולכים אחרי הרוב (כמו ברין דלעיל), כיון שכאן דרך שתיתו בכך.
וכיון שרוב הינות משווקים כשהם מזוגים כבר במים ובמיני תמציות – יש יינות שספק אם אפשר למווג בהם עוד מים.

אצל כל אדם. ואם היין הוא אחד מששה במים, שיש במים ששה פעמים במותו^{כח} – אין מברכין עליו „בורא פרי הגפן“ בכל עגין^{כט}.

ז אין מברכין על המים „שהכל נהיה בדרו“ לפניהם ו„בורא נפשות רבות“ לאחרים אלא פשוטה לצמא, אבל אם שוטה להבליע לגמתו שחנקתו – אינו מברך^ל לא בתחלה ולא בסוף^{לא}, לפי שאין הנאה לאדם בשתיית המים אלא בשעה שהוא צמא^{לב}. אבל שאר משקים שיש הנאה לגוף בשתייתן ובטעמן^{לג} – צריך לברך עליהן בתחלה ובסוף, אף על פי שאינו תאב להם ואינו שוטה ברצון אלא מחמת אגם לגמתו שחנקתו^{לד}.

לוגמתו שחנקתו: מאכל הנתון בפיו ואינו יכול לכולעו (A mouthful of food stuck in his

throat).

כח דהיינו 85.7 מים.

כט שו"ת מהרי"ל סי' קנב. אגור סי' רסמ. רמ"א סי' רד סי' ה. מ"א שם סקמ"ז. שוע"ר שם ס"ט. לוח שם. בשוע"ר שם: „שאנ"פ שיש בו טעם יין אינו חשוב כלום בשעה חלקים מים“. וראה שו"ת צ"צ או"ח סי' כו אות א (בסופו) שבשיעור זה אפילו תספו המים בתוך הצימוקים (או הענבים), לא נהפכו להיות יין.

וראה עוד שו"ת צ"צ שם שלפי דעת כמה פוסקים אין לברך בופה"ג אם יש יותר משלשה חלקים מים כנגד היין (דהיינו מעל 75% מים), ושראוי להחמיר כמותו. והוסיף שם, שבשיעור זה אפילו תספו המים בתוך הצימוקים (או הענבים) לא נהפכו המים להיות יין.

ל משנה ברכות מד, א. גמרא שם מה, א. טור ושוע"ר סי' רד סי' ז. שוע"ר שם סי' ג. לוח פ"י ה"ז.

לא תוס' שם ד"ה דחנקתיה. רא"ש שם פ"ו סי' מג. טור ושוע"ר שם. שוע"ר שם. לוח שם.

לב וראה גם לקמן הלכה כא, ש, במים אין להם טעם הנאה של עצמן אלא למי שהוא צמא.

וכתב המשנה ברורה סי' רד סק"מ שכל שהחיד נהנה מהם – מסתמא הוא צמא קצת למים, וצריך לברך.

ומשמע שהשוטה על מנת שלא יצמא אח"כ – אינו מברך (כמו בערב תענית), שהרי כעת אינו נהנה. וכן כתב בספר דעת תורה סי' רד בשם דעת קדושים.

וכתבו אחרונים (פתחי הלכה פ"ד הערה 29) שבמי סודה מברך עליו אף כשאינו צמא.

לג רא"ש שם. שוע"ר שם. לוח שם.

מדיוק הלשון „שיש הנאה לגוף בשתייתו ובטעמן“, יש

לומר: א) צריך שתהיה „הנאה לגוף בשתייתו“, כלומר שהמשקה לא יזיק לו (משא"כ שמן דלקמן הי"א), ב) גם צריך שתהיה הנאה לגוף „בטעמן“, והיינו שהחיד, כדלקמן ה"ח וסופ"ח, (או הגרון שוע"ר סי' קצו ס"ט) יהנו ממעט המשקה.

ומשמע שאם חסר אחד משני תנאים אלו (שהמשקה מוזק לגוף או שאינו מעים לחיד או לגרון) – אין לו לברך. וכן מוכח מדיוק לשונו גבי שמן, כדלקמן הלכה יא בהערה. וראה גם לקמן סוף פרק ח ובהערה.

אמנם אדה"ז בשולחנו סי' רב סוס"י הצריך רק הנאת החיד, שכתב שם „אבל אוכלים ומשקים שהחיד נהנה אנ"פ שהם מוזקים וקשים לגוף – צריך לברך עליהם ברכה המיוחדת להם, ואם אין החיד נהנה מהם אנ"פ שהם יפים ומועילים לגוף – אין מברכים עליהם“. אבל אדה"ז לא הביאו בסידורו, ונראה שזהו משום שבסידורו חזר בו מזה, וסובר כל שמוזקים לגוף אין לברך עליהם, אף אם החיד נהנה מהם.

לד תוס' שם. רא"ש שם. מ"א שם סק"ח. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם הוסיף: „כיון שמכל מקום הוא נהנה בשתייתם“.

ופשוט שהמדובר כאן שיש באפשרותו לברך, אבל אם חנקתו עד כדי כך שאינו יכול כלל לברך – ישתה בלי ברכה.

ויש להבהיר שהמדובר כאן בלוגמא שחנקתו, אבל לכתחילה אין לו לברך על משקה כשעדיין האוכל נמצא בפיו, כמבואר בשוע"ר סי' קעב ס"ב ובמ"א שם סק"ד, משום שבשעת הברכה הפה צריך להיות ריק מאוכל, שנאמר (תהלים עא, ח) „ימלא פי תהלתך“.

ח וכן כל האכלין ומשקין שאדם אוכל ושותה לרפואה, אם טעמן טוב והחך נהנה מהם – מברך עליהם תחלה וסוף, אף על פי שאינו תאב להם כלל ואינו אוכלם אלא מחמת אנס חליו^{נח}. אכל אם הם רעים שאין לו הנאה מהם אף על פי שמתרפא בהם – אינו מברך^{נד} לא בתחלה ולא בסוף (ואם אינם טובים ולא רעים לגמרי – יש מי שרצה לומר^{נז} שלעולם^{נח} מברך עליהם „שהכל“^{נט}).

ט וכן חולה האוכל ביום הכפורים^מ, או מי שאוכל דבר אסור מפני הסכנה^{מא}, פיון שנהנה צריך לברך תחלה וסוף, אף על פי שאינו נהנה ברצון כלל אלא מחמת אנס חליו^{מב}.

י דבש שפשלו עם מיני פשמים פתושים פדי לבשמו פמנהג הולכי דרכים – הדבש עקר והפשמים מפלים, ומברך „שהכל“, שהרי הפשמים באים לתקן הדבש ולהטעימו^{מג}.

מ שו"ת מהר"מ מרומנובורג (ד"פ) סי' עא. טור סי' תריח בשם הרא"ש. מ"א סי' רד סקב"א. שו"ע"ר שם סמ"ו. לוח פ"י ה"ט.

מא ב"י סי' רד ד"ה ומו"ש בשם ר"י. שו"ע שם ס"מ. מ"א שם. שו"ע"ר שם. לוח שם.

וראה גם שו"ע"ר סי' קצו ס"ה, ושם הוסיף „שהיתר הוא אוכל ומצוה הוא עושה להציל נפשו“. וראה גם תניא אנה"ק סי' כו שכשאוכל דבר אסור לפיקוח נפש „נעשה היתר [גמור]“. וראה לקו"ש ח"ג ע' 984 שלמרות הכל המאכל גורם לאדם מוג רע, ככל מאכלות אסורות. וראה שלחן המלך ח"א ע' קסב.

ואם אכל דבר האיסור שלא בשעת סכנה – ראה שו"ע"ר סי' קצו ס"א שאם אכל בשוגג יברך אחריה, ואם אכל כמודד לא יברך לא בתחילה ולא בסוף. אבל ראה פס"ד להצ"צ ז, א שאין לו לברך גם על שוגג.

מב שו"ע"ר שם. לוח שם. והטעם כתב בשו"ע"ר שם „שכיון שהוא חולה והופץ להתרפאות במאכל או משקה זה .. צריך לברך משום האכילה ושתייה שהוא חפץ בהם כדי להתרפאות“.

וראה עוד שם שהביא מחלוקת באם אכל או שתה מחמת שאנסוהו לאכול ולשתות, אם צריך לברך לפניה ואחריה, ומסיים „וספק ברכות להקל“.

וראה שו"ע"ר סי' קצו ס"מ שמי שכבר שבע כ"כ עד ש„נפשו קצה עליו, ואין גרונו נהנה מאכילתו – אינו מברך כלל לא לפניה ולא לאחריה, לפי שזו אינה חשובה אכילה כלל“. וראה גם סי' רד סמ"ו. סי' תעו ס"ה. סי' תרי"ב ס"ה. מג ב"ח בסוף סי' רד. מ"ז שם סק"ד. אלה רבה שם סק"ו. שו"ע"ר שם סמ"ו. לוח פ"י ה"י.

לה ברכות לו, א. תוס' שם ד"ה כיון ודף מה ע"א ד"ה דחנקתיה. רא"ש שם פ"ו סי' מג. טור ושו"ע סי' רד ס"ח. מ"א שם סק"ט. שו"ע"ר שם ס"ח. לוח פ"י ה"ח. ולכן השוטה סירוף מתוק לרפואה אן המוצץ תרופה מתוקה – צריך לברך, ואם שוטה סירוף מר או מוצץ תרופה מרה – לא יברך.

והטעם כתב בשו"ע"ר שם סמ"ו „שמשום הנאת הרפואה לבדה – אין לו לברך ברכת הנהנין“.

לו תוס' שם. מ"א שם סק"ט. שו"ע"ר שם. לוח שם. לז ראה רמ"א שם ס"א ומו"א סוסקב"ד. שו"ע"ר שם בהצ"ע"ג (יש מי שאומר). לוח שם בהצ"ע"ג.

לח על כל מיני תרופות שאינם טובים אך גם לא רעים. ולכאורה בכלל זה הוא הבולע כדורים או ויטמינים בלי להרגיש טעמן. וראה לקמן סוף פרק ח.

לט וכתב התהלה לדוד סי' רד סק"ז שאינו דומה לשתיות מים להבליע לוגמא שחנקתו שאינו מברך אף שאינם לא רעים ולא טובים, כיון ששם אין גוף הרפואה במים רק שמעביר את הלוגמא, ואילו כאן המאכל או המשקה עצמו מרפאים.

ולענין הלכה כותב התהלה לדוד שם שלכאורה הוי ספק ברכה, ולהקל.

ולענין השוטה מעיינות מי מרפא שלא לצמאו אלא לבריאות – ראה אג"ק אדמו"ר האמצעי ע' רפח שמשמע מדבריו שצריך לברך עליו, כיון שאינו דומה לתרופות שאמנם מועילים לגוף בדבר אחד אך מויקים לגוף בדבר אחר, משא"כ מי מעיינות כולו טוב לבריאות. אבל ראה רשימות חו' ח ע' 5 שאדמו"ר הצ"צ הורה לבנו אדמו"ר מהר"ש שלא לברך ע"ז, אלא לומר רק לפני השתייה „יהי רצון שיהיה לרפואה“.

אָבֵל מִיָּנִי מְרַקַחַת מִפְּרוֹת אוֹ עֲשׂוּבִים אוֹ מִיָּנִי בְּשָׂמִים מְרַקָּחִים בְּדִבְשׁ, אֶפְלוּ הֵם פְּתוּשִׁים בְּיוֹתֵר^מ וּמְעַרְבִים בְּדִבְשׁ – הֵם חֲשׂוּבִים עֵקֶר וּמְבָרְכִים עֲלֵיהֶם בְּרַכְתָּם^{סח} (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ו'י^{טו}) אֶפְלוּ הוּא הִרְבֵּה מִמֶּנּוּ^{סח}.

בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים^{סח}? בְּמִרְקַחַת (שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְקִיּוֹם, לְאֹכֵל מִמֶּנָּה מְעַט מְעַט לְפָרְקִים, וְלֹא לְאֹכְלֵם הִרְבֵּה לְמִזוּן וּלְתַבְשִׁיל, לְפִיכָּד אִין הִדְבֵּשׁ נִחְשָׁב עֵקֶר אַף עַל פִּי שֶׁהוּא הָרֹב), אֶבֶל תַּבְשִׁיל (שֶׁהוּא עֲשׂוּי לְאֹכִילָה) הִנְעֵשָׂה מִתְעַרְבַת דִּבְשׁ וּמִיָּנִים אֲחֵרִים שְׂאִינָם מִחֲמַשֶּׁת מִיָּנִי דְּגָן^{סח}, כְּגוֹן פְּרוֹת וְקִטְנִיּוֹת – הוֹלְכִים אַחַר הָרֹב, וְאִם הָרֹב הוּא דִּבְשׁ – הוּא עֵקֶר^{נא}, וּפּוֹטֵר אֶת הַפְּרוֹת, אֶפְלוּ אִינָם פְּתוּשִׁים וּמְעַרְבִים עִמּוֹ אֲלֵא עוֹמְדִים בְּעֵינָם בְּתוֹכוֹ^{נב}, בֵּינָן שֶׁנִּתְבְּשְׁלוּ יַחַד וְנִעְשׂוּ תַבְשִׁיל אֶחָד^{נג}, וְהוּא הַדִּין לְשֹׂאֵר מִשְׁקִין^{נד}, חוּץ מִמֵּי^{נה}, אֲלֵא אִם כֵּן הָאֶחָד הוּא עֵקֶר וְהַשְּׂנִי אִינוֹ אֲלֵא לְתַקֵּן וּלְהַכְשִׁיר אֶכִּילַת חֲבָרִי^{נו}.

יא כָּל הַפְּרוֹת^{ני} שֶׁסָּחָטָן לְהוֹצִיא מִמֵּיהֶם – אִין מִמֵּיהֶם חֲשׂוּבִים כְּמוֹתָם לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם, „בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ“^{סח}, אֲלֵא מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם „שֶׁהֶפֶל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ“^{סח} (וְלִכְּנֵן מְבָרְכִים עַל הַמְשָׁקָה וּוִישְׁנִיק אוֹ מֵאֲלִינִיק „שֶׁהֶפֶל נִהְיָה

ווישניק: ליקר דובדבנים (A cherry liquor). מאליניק: ליקר פטל (A raspberry liquor).

מד כדלקמן הלכה כב.

מה מור ושוע"ע שם ס"א. שוע"ר שם. לוח שם.

מו הלכה יד.

מז ראה ט"ז ס' רג סק"ב ובמשב"ז שם. שוע"ר שם. לוח שם. כלומר, אפילו אם הדבש הוא הרבה יותר מהדבר המרוקח, והמעט, „לפי שהדבש הוא בא לקיים דבר המרוקח בו, לפיכך הוא טפל אצלו“ (שוע"ר שם).

מח שאין הדבש חשוב עיקר אף שהוא הרוב.

מט אבל אם יש בהם מין דגן – לא הולכים בו אחר הרוב, כדלעיל פרק ג הלכה ב.

נ מ"א ס' רד סק"ה. אליה רבה שם סק"ו. שו"ת חכם צבי ס' קכט. שוע"ר שם ס"ו. לוח שם.

נא ומבשרים עליו „שהכל“.

נב וראה לעיל פרק ו הלכה י בסופו.

נג מדיוק לשון רבנו „כיון שנתבשלו יחד ונעשו תבשיל אחד“, משמע שזה שנתבשלו יחד עדיין לא עושה אותם ל„תבשיל אחד“, אלא צריך שיהיה בדעתו שיהיו „תבשיל אחד“, כלומר לאכול אותם ביחד, אבל אם רק בישל אותם יחד ואחר כך מחלק אותם לשני מאכלים שונים – אין כאן

מפל ועיקר.

ואם לא נתבשלו יחד ועירבן לאכלן יחד ואין שם עיקר וטפל – אין הולכים אחר הרוב, אלא צריך לברך על שניהם (שוע"ר שם. וראה גם לקמן הלכה יט).

נד שאם המשקה הוא רוב – מברכים עליו „שהכל“ ופותר את הפירות.

נה שלא מברכים על המים אף אם הוא רוב, וכמו שיתבאר לקמן הלכה יב ואילך.

נו מ"א ס' רד סק"ה. שוע"ר שם. לוח שם. שאז לא הולכים בו אחר הרוב אלא אחר העיקר, וגם בנתבשלו יחד מברך על העיקר אף אם הוא מועט (שוע"ר שם).

נז וכן ירוקת (שוע"ר ס' רה ס"ה).

נח בשוע"ר ס' רב ס"ו הוסיף „ואפילו יצאו מעצמן, כמו הדבש הוב מהחמרים“.

נט רמב"ם הל' ברכות פ"ח ה"ב. תוס' ברכות לה, א ד"ה האי דובשא. רא"ש שם פ"ו ס' יב. מור ושוע"ע ס' רב ס"ח. שוע"ר שם ס"י. לוח פ"ו הי"א. וראה גם לעיל פ"ו ה"ט. בשוע"ר שם כתב המעט „כי זיעה בעלמא היא ואינה נחשבת כגוף הפרי“.

בְּדַבְּרוֹ), חוֹץ מִזֵּיתִים וְעֵנָבִים שֶׁהַמְשָׁקָה הַיּוֹצֵא מֵהֶם כְּמוֹתֵם^ט, וְרֵאוּ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם „בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ”^{טב}.

אָלָא שְׁהֵיִין מִפְּנֵי חֲשִׁיבוֹתוֹ^{טג} גֹּרֵם בְּרָכָה לְעֲצָמוֹ, בְּרָכָה מְבֻרָּת וּפְרֻטִית יוֹתֵר^{טד}, וְהִיא „בּוֹרֵא פְּרֵי הַגָּפֶן”^{טו}. וְהַשְּׂמֹן אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו כְּלָל בְּשִׁשּׁוֹתָהוּ לְבָדוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְזִיק לוֹ^{טז}. וְאִם אוֹכְלוֹ עִם פֶּת אוֹ מְעַרְבוֹ בְּשֶׂאֵר מְשָׁקִין^{טז} (כְּמוֹ שְׂרָגְלִין לְהַנּוֹ לְשִׁכָּר) – הַפֶּת אוֹ הַמְשָׁקִין עֵקֶר^{טז}, וּמְבָרֵךְ עַל הַפֶּת אוֹ עַל הַמְשָׁקָה וּפּוֹטֵר אֶת הַשְּׂמֹן^{טז}. אָלָא אִם כֵּן חוֹשֵׁשׁ בְּגִרוֹנוֹ וְשׁוֹתָהוּ לְרִפּוּאָה מְעַרְבֵי בְּשֶׂאֵר מְשָׁקִין^ע, שְׂאֵף עַל פֵּי שֶׁהַשְּׂמֹן מוּעָט^{עא} – הוּא עֵקֶר, שְׂמֹכֵן בּוֹ לְשִׁתּוֹתוֹ לְרִפּוּאָה, וְלִכְּנֵן מְבָרֵךְ עָלָיו „בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ” וּפּוֹטֵר אֶת הַמְשָׁקָה שֶׁהוּא טָפַל אֵלָיו^{עב}.

שם. לוח שם. וראה גם לעיל פ"ג ה"מ. פ"ו ה"כ.
לדעה זו אפילו אם השמן הוא הרוב – גם אז המשקה עיקר. אך בשוע"ר שם הביא דעה החולקת שרק אם המשקה הוא הרוב מברכים את ברכת המשקה, כי השמן המועט טפל למשקה שהוא הרוב, אבל אם השמן הוא הרוב – אינו מברך כלום כיון שמוזיקו, ומסיים שם „וספק ברכות להקל”. אבל רבנו לא הביא כלל דעה זו בסידורו, לא כאן, גם לא לעיל פ"ג ה"מ, וגם לא בפ"ו ה"א, כי רבנו בסידורו פוסק לגמרי כדעה האומרת ש, כל תערובת ב' מינים שאחד מהם היה אוכלו גם אלו היה לבדו והשני לא היה אוכלו לבדו – נעשה זה טפל לזה, הואיל ואינו אוכלו אלא ע"י שמעורב בוה, ואע"פ שכונתו על שניהם" (לשון רבנו בשוע"ר סי' ריב סוס"ג).

ע גמרא שם לה, רע"א. מור ושוע"ע שם. שוע"ר ולוח שם. בשוע"ר שם כתב „שהשמן מרכך את הגרון ומרפאו, אלא מפני שא"א לשתות שמן לבדו לכך שותה ע"י תערובת שאר משקין הרבה ממנו”. ומשמע שאם הוא מעורב במים אינו מברך עליו כלל, כיון שאינו נהנה כלל בשתייתו, אף שמרפאהו. וכן כתב בשו"ר לקמ, שדוקא כשהוא נהנה מהמשקה, אזי מברך עליו „העץ”, אבל אם אינו נהנה ממנו, אינו מברך עליו כלל.

וראה שוע"ר שם סוס"י: „המעורב שמן בשאר משקין לרפואה והוא צמא ותאב לשתות, המשקין עיקר לדברי הכל אם הם הרוב”. אך כאן בסידור לא חילק רבנו בין תאב לשתות המשקים ללא תאב, ומשמע שאם זה לרפואה מברך תמיד ברכת „העץ”.

עא ב"ח שם ד"ה ומה"ש ופירש. מ"א שם סק"מ. שוע"ר שם. לוח שם.

עב רש"י שם ד"ה החושש. ב"ח שם. שוע"ר שם. לוח שם. ואם שתה מהשמן כשעור רביעית, מברך ברכה אחרונה „על העץ ועל פרי העץ”.

ס ראה גם לעיל פ"ו ה"מ. להעיר, שלענין איסור סוחט בשבת, יין ושמן זית נקראים „משקה”, ואילו שאר מי פירות נקראים „אוכל” (ראה שוע"ר סי' שכ ס"א).

סא רש"י ברכות שם ד"ה ור' יהושע. רמב"ם שם. תוס' שם. רא"ש שם. מור ושוע"ע שם. שוע"ר ולוח שם.

בשוע"ר שם הוסיף „שאף שנשתנו – נשתנו לעילוי, שבשנויים הם באים לכלל דרך אכילתם, שעיקר הפרי לכך נמעותו, ענבים להוציא מהן יין, וזיתים להוציא מהן שמן, לפיכך פרי הוא”.

סב רש"י שם וברף לו, א ד"ה הכא. אשכול ח"א רס"י כמ. פסקי ריא"ב ברכות פ"ו ס"ח. לבוש שם. שוע"ר שם. לוח שם. וכדלעיל פרק ו הלכה ט.

סג שסועד ומשמח הלב (שוע"ר שם).

סד שמבררת ומפרטת יותר חשיבותו שהוא פרי הגפן (שוע"ר שם).

סה כדלעיל פרק א הלכה ב. וראה לעיל שם בהערה יט שאם בירך „בורא פרי העץ” – יצא.

סו ברכות לה, סוע"ב. מור ושוע"ע סי' רב ס"ד. שוע"ר שם. לוח שם.

בשוע"ר שם הוסיף „ואינו נהנה כלל בשתייתו, ואין לברך ברכת הנהנין כלל על שתיה זו”, ומוזה משמע שאם היה נהנה משתייתו היה צריך לברך על השמן אף שמוזיקו. אבל מדברי אדה"ז כאן בסדר ברה"ג שכתב רק „מפני שהוא מוזיק לו”, משמע שגם אם היה חיבו נהנה מהשמן – אין לו לברך עליו מפני שמוזיק לגופו, וכדלעיל הלכה ז בהערה ל.

סז משמע, אבל לא מים, ויש לומר משום שהברכה היא על הנאת החך, ואין שום הנאה בשתיית מים עם שמן.

סח הואיל ואינו ראוי לשתיה בלא תערובת משקה (שוע"ר שם בדעה ה').

סט הלכות גדולות ברכות ה, ד. רמב"ם הל' ברכות פ"ח ה"ב. ברכות מהר"ם סי' ה. שוע"ע שם. דעה ב' בשוע"ר

יב כָּל הַפְּרוֹת^{עב}, אֶפְלוּ זִיתִים וְעֵנָבִים, שְׁשָׂרְאָן אוּ בִשְׁלֵן בְּמִים^{עד}, אֵף עַל פִּי שְׁנֹכְנֵם טַעַם הַפְּרִי בְּמִים – אִינוּ מְבַרְךְ עַל אוֹתָם הַמִּים אֲלֵא „שֶׁהַכֹּל נִהְיָ בְּדַבְרוֹ“^{עה}, אֶפְלוּ נִתְיַבְּשׁוּ וְדָרְךְ לְאַכְלָם עַל יְדֵי בְּשׂוּל, מִכָּל מְקוֹם אֵין עֶקֶר נְמִיעַתָם עַל דַּעַת בְּנִי^{עז}.

בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּפְרוֹת שְׁדַרְכָם לְהֵאכֵל חַיִּין, אֲכַל מִינֵי יִרְקוֹת^{עט} שְׁדַרְךְ אֲכִילְתָם עַל יְדֵי בְּשׂוּל^{עב} – מִי בְּשׂוּלָם כְּמוֹתָם^{עט}, שְׁעַל דַּעַת בֶּן נוֹמְעִים אוֹתָם^ע לְאֹכֵל גַּם מִימֵיהֶם עִמָּהֶם אוּ עַם פֶּת^{עז}, וְלֹא יֵצְאוּ מִתּוֹרַת אֲכָל לְגַמְרֵי^{עב}, לְפִיכָךְ מְבַרְכִים עֲלֵיהֶם בְּרֶכֶת הַיִּרְקוֹת אֵף אִם בָּא לְשִׁתּוֹתָם בְּפָנֵי עֲצָמָם^{עז}.

וַיֵּשׁ אוֹמְרִים^{עד} שְׁכָל הַפְּרוֹת^ע מִי בְּשׂוּלָם אוּ שְׁרִיתָם^{עז} כְּמוֹתָם, וּמְבַרְךְ עֲלֵיהֶם „בוֹרֵא פְרֵי הָעֵץ“ אִם בָּא לְשִׁתּוֹתָם בְּפָנֵי עֲצָמָם^{עז}, בִּיּוֹן שְׁעַקֵר בְּשׂוּל הַמִּים בְּשִׁבִיל הַפְּרוֹת^{עז} וַיֵּשׁ לְהַמְשִׁקָה טַעַם הַפְּרִי^{עט}.

וְהַלְכָהּ, לְכַתְחָלָה יְבַרְךְ עַל הַמְרַקָּז^צ „שֶׁהַכֹּל“, וַיּוֹצֵא לְדַבְרֵי הַכֹּל^{צא}. אֲכַל

תוארם ניכר – מברך עליהם „שהכל“, וממילא גם גם המרק שנעשה מהם ברכתו „שהכל“. וראה שם הלכה כד לענין מרק קמניות, שאפילו תוארם ניכר מברך עליו „שהכל“.

פד רא"ש שם פ"ז סי' יח. דעה ב' במור ושוע"ר סי' רב סי'. שוע"ר שם. לוח שם.

פה אפילו שדרכם להאכל חיים.

פו ב"י שם ד"ה והרא"ש כתב. שוע"ר שם. מ"ז שם סק"מ. שוע"ר שם. לוח שם. וראה גם לקמן הלכה יח.

והיינו ששרה אותם במים עד שנתן במים טעם הפרי (ראה לקמן הלכה יט).

פז כי אם אוכל איתם את הפירות – ברכת „בורא פרי העץ“ של הפרי פומרת גם את המים, לדברי הכל.

פח כדלקמן הלכה יד שמדובר כאן ששראן או בישלן על דעת לאכול הפירות עם מימיהם, אבל אם דעתו היתה רק על מימיהם – מברך „שהכל“

פט רא"ש שם. שו"ת הרא"ש כלל ד סי' מו. מור ושוע"ר שם. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם הוסיף: „ואינו דומים למשקין היוצאים מהפירות מעצמם או ע"י כתישה וסחיטה שועה בעלמא היא, לפי שהמשקה אין לו טעם הפרי כמו שיש למרק טעם הפרי“.

צ של הפירות, שרוצה לשתותו בפני עצמו.

צא שוע"ר שם סי"א. מ"א שם סק"ד. שוע"ר שם. לוח שם. והטעם, כי „שהכל“ פומר לכל הדעות.

ואחר כך יאכל הפרי ויברך עליו „בורא פרי העץ“, ואין איסור במה שמקדים ברכת המרק לברכת הפרי (אף שמן הדין ברכת „העץ“ קודם לברכת „שהכל“, כדלקמן פ"י ה"ו),

עג שדרכן לאכלן חיים, כדלקמן.

עד על דעת לאכלן עם מימיהם (כדלקמן ה"ד), ובפועל בא לשתות המרק בפני עצמם. וראה בסוף ההלכה.

עה רשב"א ברכות לה, א ד"ה דבש. דעה א' במור ושוע"ר סי' רב סי'. מ"א שם סק"ב. שוע"ר שם סי"א. לוח פ"י ה"ב. בשוע"ר שם הוסיף, „שהמים הם עיקר“.

עו לבוש שם סי"א. מ"א שם. אליה רבה שם סק"מ. שוע"ר שם. לוח שם. אלא עיקר נמיעתם לאכלם חיינ. ומברך על מימיהם או על מי שרייתם „שהכל“ (שוע"ר שם). ובחידושי צ"צ ת, ד כתב שאם הבישול של הפירות היבשים (כמו שופים) הוא עבה וסמיך ויש בהם טעם גדול מהפירות – יש לברך על מימיהם „בורא פרי העץ“.

עז ברכות למ, א. מור ושוע"ר סי' רה סי"ב. שוע"ר סי' רב שם. לוח שם. וראה גם שוע"ר סי' רה סי"ה.

וכן מיני קמניות, כדלקמן הלכה טו.

עח רשב"א שם לה, א ד"ה דבש. שוע"ר סי' רב שם. לוח שם.

עט ואפילו אם המים רוב כנגד הירקות, כדלעיל הלכה י. ולענין מי שרייתם בכבישה – ראה לקמן הלכה יח.

פ מ"א שם סק"ב. שוע"ר שם. לוח שם.

פא רבנו יונה שם כ, ב ד"ה ומיא. מרדכי שם רמז קכה. מ"א סי' רה סק"ו. שוע"ר שם. לוח שם.

פב רבנו יונה שם. שוע"ר שם. לוח שם.

פג שוע"ר שם. לוח שם.

ואם טחן הירקות ואח"כ בישלם בתוך מרק – ראה לקמן הלכה כביכר שמשמע שאם טחן אותם עד כדי שאין

סדר ברכת הנהנין פרק ז קה

אם אוכל מתחלה הפרי וברך עליו „בורא פרי העץ“ ואחר כך בא לשתות המרק – לא יברך על המרק „שהכל“, כי שמא נפטר כבר בברכת „בורא פרי העץ“, על פן טוב שישתה דבר אחר תחלה לברך עליו „שהכל“^{צב}.

יג וכל זה לצאת ידי ספק ברכה ראשונה, אבל בספק ברכה אחרונה, כגון מי שרית או בשול צמוקים או תאנים או שאר פרות משבעת המינים שברכתם האחרונה היא „מעין ג“, וכששותה המרק לבדו יש להסתפק אם יברך „מעין ג“ או „בורא נפשות רבות“ – לא ישתה כשעור אלא תוך הסעודה, או יאכל פרי מזו המינים (כשעור) וגם ישתה מים^{צג} (כשעור), כדי שיצטרך לברך „מעין ג“ וגם „בורא נפשות רבות“^{צד}.

יד וכל זה, כששראן או בשלן על דעת לאכלן עם מימיהם, שאז תורת מרק עליהם^{צה}, אבל אם שראן או בשלן לשתות מימיהם לבדם – אין שם מרק עליהם אלא שם משקה, ולדברי הכל מברך עליו „שהכל נהיה בדרך“ ו„בורא נפשות רבות“^{צו}. ולכן מברכין על מים מבשלים עם עלים (שקורין טיי"א)^{צא} או על מי שרית תותים ותפוחים^{צב} (שקורין עפ"ל קוואס או יאגיד"ס קוואס) „שהכל נהיה בדרך“ (וכן על שתית הקאווי)^{צג}.

כשיעור: כזית. כשיעור: רביעית. טייא: תה (Tea). עפיל קוואס: משקה תפוחים A drink made by soaking apples (berries). יאגידס קוואס: משקה תותים (Coffee). הקאווי: הקפה (berries).

מים אין לו – או לא יברך אחריו כלום (ע"פ לוח פ"א ה"ב).
צה אף אם בא לשתות מימיהם לבדם.
צו רבנו יונה ברכות כו, ב ד"ה ומיא. מרדכי שם רמז קכה.
מ"א סי' רה סק"ו. שוע"ר סי' רב סי"ב. לוח פ"ו הי"ד.
וראה גם לקמן הלכה זו.
ולענין מי שרית צמוקים – ראה שוע"ר שם. סי' ערב
ס"ו. סי' תסב ס"ו. שו"ת צ"צ או"ח סי' כה. בדה"ש סי' פ
סק"ג.
צז שו"ת פרח מטה אהרן ח"א סי' מ. שו"ת שבות יעקב ח"ב
סי' ה. באר היטב סי' רב סקי"מ. שוע"ר שם. לוח שם.
וראה חידושי צ"צ מ, סוע"א שאם כירך עליו „בורא פרי
הארמה“ (בברכת העלים) – יצא.
צח מרדכי שם. מ"א שם. לוח שם.
צט לוח שם. וראה גם חידושי צ"צ קצה, ב.

כיון שאם יברך תחלה „בורא פרי העץ“ על הפרי – יכנס
לספק ברכות, ובמקרה זה לא אמרינן דין קרימה, כדלקמן
הערה קו (בשם הצ"צ). וראה גם שוע"ר סי' ריב ס"מ.
ובדעבד אם בירך על המרק „בורא פרי העץ“ – יצא
(שוע"ר סי' רב סי"א).
צב מ"א שם. שוע"ר ולוח שם. ואם אוכל הפרי יחד עם
המרק – או ברכת הפרי הוא העיקר והיא פוטרת את
המרק לדברי הכל.
צג היינו אם צמא (כדלעיל הלכה ז), אבל אם אינו צמא
ישתה משקה אחר (ליקוטי מהרי"ם).
צד ב"י סי' רב ד"ה ומכאן (ירא שמים). שו"ע שם סי"א
(ירא שמים). מ"ז סי' רה סקי"מ. שוע"ר סי' רב סי"ב
(כל ירא שמים). לוח פ"ו ה"ג. ואם אין לו פרי משבעת
המינים – ישתה מים ויברך אחריו „בורא נפשות“, ואם גם

טז וכן מרק של כל מעשה קדרה מחמשת המינין^ק – אין המרק נחשב כתבשיל לברך עליו „בורא מיני מזונות” אם בא לשותתו בפני עצמו^{קא}, אלא אם בן בשלו כדי לאכל התבשיל^{קב}.

אבל אם עקר הבשול בשביל המרק לבדו, כמו שמבשלין שעורים לחולה לשותת המרק^{קג} – מברכים עליו „שהכל נהיה בדברו”^{קד}. וממעם זה מברכים על שכר שעורים „שהכל נהיה בדברו” ולא „בורא מיני מזונות”^{קה}.

ואפלו אם אוכל גם בן התבשיל עם המרק, כגון שעושין תבשיל משעורים או שבבילת שועל (שקורין גרי"ץ) ונותנים מים הרבה שאין ראוי רק לשרפו (שקורין זו"פ) – אין המרק נפטר בברכת התבשיל, שאינו מפל אליו כלל, בין שעקר הבשול בשביל המרק^{קו}.

ומכל מקום כדי לעשות על צד היותר טוב, ראוי לברך תחלה על המרק^{קז} ולשותת ממנו בפני עצמו מעט, ואחר כך יברך על התבשיל „בורא מיני מזונות”^{קח}, שגם התבשיל אינו נעשה טפל אל המרק אף על פי שעקר הבשול בשבילו, לפי שמין דגן הוא חשוב ואינו נעשה טפל להפסיד ברכתו כל שבא לתן טעם בקדרה^{קט}.

גריץ: תבשיל משיבולת שועל (Grits). לשרפו: לגמעו (ולא לאוכלו) (To slurp, as a soup).

זופ: מרק (Soup).

קה ב"ב צו, ב. שו"ת הרא"ש שם. טור וש"ע שם. שוע"ד שם. לוח שם. וראה לעיל הלכה ג טעם נוסף.

קו כדלקמן הלכה טו.

קז ברכת „שהכל”.

קח מ"א סי' רה סוסק"ו, דפוס אמסטרדם (שו"ת צ"צ אור"ח סי' קמו).

והמעט שיש להקדים ברכת „שהכל” (אף שיש לברכת „מזונות” דין קדימה על „שהכל”), משום דלא ברירא ליה כ"כ אולי יפטור ברכת „בורא מיני מזונות” את המים, כי אולי דמו למי שלקות, ולכן מוב לברך תחילה „שהכל” לצאת מכל הספיקות (שו"ת צ"צ שם, וכ"כ במחנה"ש שם, ודלא כהגהת מהר"ל על שוע"ד שם).

קט כדלעיל פרק ג הלכה ב. שוע"ד שם. לוח שם.

ק כדלעיל פרק א הלכה ה.

קא מ"א סי' רה סק"ו. שוע"ד סי' רב סי"ב. לוח פ"י המ"ו.
קב שאז מברך על המרק „בורא מיני מזונות” לדברי הכל, לסברא האחרונה כיון שהמרק במל לגבי התבשיל, ולסברא הראשונה מפני שדרך המאכל לאכול המרק עמו (לקמן סוף הלכה יט).

קג שו"ת הרא"ש כלל ד סי' טו. טור וש"ע סי' רד סי"א. שוע"ד שם. לוח שם.

בשוע"ד שם: „וכן מקמח עושים לפעמים מעט לביכות .. ועיקר הכוונה על שתיית המרק ולא על אכילת הלביכות”.
ובלוח שם „או כמו ששותין מים מבושלים עם מין דגן קלוי שקורין יאריצע”.

קד שאינו במל לגבי התבשיל ושם משקה עליו (שוע"ד שם).

מז אכל תבשיל מין דגן שהגריעינים שלמים קרי ועומדים בעינים קריא, שברכתו "בורא פרי האדמה" קריב – הרי המרק במרק של שאר פרות, שאפלו עקר הבשול בשביל אכילת הפרות – אין מברכים על המרק אלא "שהכל נהיה בדברו" לסברא הראשונה קריג, הואיל ואין דרך אכילתן על ידי בשול קריד, ואף חמשת מיני דגן אין דרך אכילתם על ידי בשול כשהם שלמים ועומדים בעינים, אלא לעשות מהם פת או תבשיל לאחר שנכתשו או נטחנו, שמפני זה אין מברכים עליהם "בורא מיני מזונות" מפני חשיבותם קריטו אלא לאחר שנכתשו או נטחנו, שהוא דרך אכילתם קריטו (כמו שנתבאר בפרק א' קריז).

אבל מיני קטניות שדרך אכילתם על ידי בשול קרייח גם בעודם שלמים ועומדים בעינים – מברכין על המרק "בורא פרי האדמה" לדברי הפל קריט.

והוא שאין עקר הבשול בשביל המרק לבדו, אבל אם עקר הבשול בשביל המרק, בין במיני קטניות בין במיני דגן – מברכין עליו "שהכל", אף אם אוכל גם פן התבשיל עמו, ואינו טפל אליו כלל, ואינו נפטר בברכתו קריב. אלא לעשות על צד היותר טוב, ראוי לברך תחלה על המרק קריבא ולשתות ממנו מעט מפני עצמו, ואחר כך יברך על התבשיל אם הוא מין דגן קריב. אבל אם הוא מיני קטניות – לא יברך על התבשיל כלל, לפי שהוא טפל אל המרק ונפטר בברכתו, כיון שעקר הבשול בשבילו. וכן בפרות שעקר בשולם לצורך המרק קריג.

לשתותו בפני עצמו, וכדין הירקות דלעיל הלכה יב.
קב כלומר, המרק אינו נפטר בברכת "בורא פרי האדמה" שבוךך על תבשיל מין דגן שגרעיניו שלמים.
קכא שאם יברך תחילה על מין דגן ("בורא פרי האדמה"), יש ספק שמא פוטר בברכתו גם את המרק, כדין השלקות, וכדלעיל הערה קו בשם ה"צ.
קכב ואינו נפטר בברכת המרק, כיון שמין דגן הוא חשוב ואינו נעשה טפל למרק כל שבא ליתן טעם בקדרה (לעיל ה"ו), ולכן יש לברך עליו ברכה בפ"ע (מ"א סי' רח סק"ז).
קכג שוע"ר שם. לוח שם. שאז הפירות נפטרים בברכת "שהכל" של המרק שהוא העיקר.

קי שלא נחלקו ולא הוסרה קליפתו.
קיא שלא נתמעכו.
קיב כדלעיל פרק א הלכה ח.
קיג שבהלכה יב. אבל לפי סברא השניה שם יש לברך "בורא פרי האדמה" על המרק, כיון שנכנס טעם הדגן במרק.
קיד אלא דרכם להאכל חיים.
קטו שנקראים מזון, כדלעיל פ"א ה"ג.
קטז שוע"ר סי' רב סי"ב בסוגריים. לוח פ"י ה"ו.
קיז הלכה ח.
קיח אע"פ שדרך לאכלם גם כן חיים (שוע"ר שם).
קיט מ"א סי' רח סק"ו. שוע"ר שם. לוח שם. אף אם בא

יז אכל מיני ירקות אף אם נתבשלו לצורך המרק – מברך עליו ברפת הירקות, ביון שכל העולם מבשלים אותם לאכילה ואז המרק בטל לגבי התבשיל – לא נשתנית ברפת המרק בשביל זה שבשולם לצורך מימיהם^{קכד}, פי בטלה דעתו אצל כל אדם^{קכה}.

מה שאין פן ה' מיני דגן ומיני קטניות שבשולם לצורך מימיהם – לא שיקד לומר בהם כל פך „בטלה דעתו“, פי הרבה עושין מהם^{קכו} כעין דיסא בלא רטב^{קכז}, והרבה עושין מהם פת^{קכח}, והרבה אוכלין קטניות חיין^{קכט}. וכן פרות שדרפם להאכל חיין, וגם היבשים שאין דרפם להאכל חיין הרבה שורין אותן לצורך מימיהם, כמו שרגילין באגסים יבשים ובצמוקי ענבים^{קל}. לפיכך מברך עליהם „שהכל נהיה בדברו“ לדברי הפל^{קלא} כמו שנתבאר^{קלב}.

יח מי שרית פרות שגכבשו בהם להתקים (פגון קרוי"ט ואוגרקי"ס) – אין מברכים עליהם אלא „שהכל“^{קלג} לפי סברא הראשונה^{קלד}, אף על פי שגכנס טעם הפרי במים, הואיל ולא נכבשו בהם כדי שיתנו בהם טעם, ולא היתה הפונה כלל על המים שיהיו מכשרים ומטעמים יותר בטעם הפרי שיכנס בהם, כמו שהפונה הוא בבשול ירקות גם על המים שיהיו מטעמים בטעם הירק שלכך נחשבים כמותם^{קלה}. אבל לפי סברא

קרויט: כרוב (Cabbage). ואוגרקים: ומלפפון (Cucumbers).

יעצרום בקורה לא יצא מהם לחלוחית, אבל אם יוצא מהם לחלוחית, ושראן במים בשביל לשתות מימיהם – מברכים על מי שרייתם „בורא פרי הגפן“ (שוע"ר סי' ערב ס"ו). סי' רב ס"ב. ולענין שיעור הצימוקים והמים שצריכים להיות בעשיית חיין – ראה שוע"ר סי' תסב ס"ב. שו"ת צ"צ או"ח סי' כח. בדה"ש סי' פ סק"ג.
קלא שוע"ר שם. לוח שם.
קלב הלכה יד.
קלג ט"ז סי' רב סק"י. שוע"ר שם סוס"ב. לוח פ"י הי"ח.
קלד שבהלכה יב.
קלה לברך עליהם „בורא פרי האדמה“, כדלעיל שם והלכה יז.

קכד שו"ת הרא"ש כלל ד סי' טו. הובא במ"א סי' רה סק"ו. שוע"ר סי' רב ס"ב. לוח פ"י הי"ז.
קכה שרגילים לבשל ירקות לאכלם, ולא לצורך מימיהם בלבד.
קכו כלומר, שאין בזה הנהגה אחידה של „כל אדם“ באופן אכילת מיני דגן או קטניות, ולכן מי שנורג לבשולם בשביל מימיהם – לא בטלה דעתו אצל „כל אדם“.
קכז וברכתה „מוונות“.
קכח וברכתה „המוציא“.
קכט וברכתה „האדמה“.
קל והיינו בצימוקים יבשים שאף אם ידרכום ברגל או

האחרונה קמז בין שְׁעָר שְׂרִיתָם הוּא בְּשִׁבּוּל הַפְּרוֹת קמז – מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם
בְּבִרְת הַפְּרִי שְׁשׁוּרָה בּוֹ קמז.

יט וְכֵל זֶה בְּמָרְק שְׁנַתְּבִישַׁל בּוֹ הַמֶּאֱכָל אוֹ שְׁנִשְׂרָה בּוֹ עַד שְׁנַתָּן בּוֹ טַעַם,
אֶכֶל אִם לֹא נִשְׂרָה בּוֹ אֶלֶא שְׁעָרְכֶן לְאֶכְלָם יַחַד, וּבֹא לְשִׁתּוֹתוֹ בְּפָנֵי
עֲצָמוֹ – צְרִיד לְבָרֵךְ עָלָיו בְּפָנֵי עֲצָמוֹ קמט.

ואם פא לאַכְלֵן בְּיַחַד – אִין צְרִיד לְבָרֵךְ עָלָיו כְּלוּם, אַפְלוֹ הוּא יִין קמ,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָפַל לְמֶאֱכָל וְנִפְטָר בְּבִרְכָתוֹ קמא.

ואם עָקָר בְּנִתּוֹ קמב עַל הַמָּרְק, וְהַמֶּאֱכָל הוּא לְתַת בּוֹ טַעַם קמג – הַמָּרְק
עָקָר קמד.

ואם פּוֹנְתוֹ עַל שְׁנֵיהֶם – אִין הוֹלְכִים בּוֹ אַחַר הָרֵב, אֶלֶא מְבָרֵךְ עַל
שְׁנֵיהֶם קמה, תַּחֲלָה עַל הַמֶּאֱכָל קמז וְיֵאכֵל מִמֶּנּוּ מְעַט, וְאַחַר כֵּךְ „שֶׁהַבֵּל נִהְיָה
בְּדַבְּרוֹ“ עַל הַמָּרְק קמז.

ואַפְלוֹ אִם הַמֶּאֱכָל הוּא מִין דְּגָן – אִינוֹ נֶחֱשֵׁב עָקָר לְפִטּוֹר הַמָּרְק
בְּבִרְכָתוֹ קמט, לְפִי שֶׁאֵף מִין דְּגָן עֲצָמוֹ שְׁנַעֲשֶׂה רֵךְ וְרֵאוּי לְשִׁתְיָה בְּמָרְק –
אִין מְבָרְכִין עָלָיו „בּוֹרֵא מִיְנֵי מְזוֹנוֹת“ קמט (כְּמוֹ שְׁנַתְּפֹאֵר בְּפָרְק א' קנ).

קמג בשוע"ר שם: „והמאכל הוא לצורך שתיית המרק.“
קמד ומברך על המרק (שוע"ר שם), ואינו מברך על
המאכל.

קמה מ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם.
קמו שברכתו „מוזנות“ או „הענין“ או „האדמה“, שהם
קודמים לברכת „שהכל“, כדלקמן פרק י הלכה ז.

קמז אבל לא יברך על שניהם יחד, כי ברכה השניה תהיה
מפסקת בין ברכה ראשונה למענימה (שוע"ר שם).

קמח מ"א שם. אף שלעיל פרק ג הלכה ב (בתבשיל), שם
הלכה ט (בפת השרויה בין או ביי"ש), אמרנו שמין
דגן נחשב עיקר לעולם לפטור בברכתו שאר דברים.

קמט שוע"ר שם. לוח שם. כלומר, אמנם כשהמרק הוא
טפל למאכל, אוי ברכת מוזנות של המאכל פוטרת

גם את המרק מדין עיקר ומפלי, אבל כשהמרק אינו טפל
למאכל (מצד כוונת האדם), וכל מפילתו היא מצד היות
המאכל מין דגן, אוי אין בכח מין דגן לפטור בברכתו את
המרק, כיון שגם אם המרק עצמו היה מין דגן – לא היה
נפטור בברכת מוזנות. וראה לעיל פ"ג ה"ט.

בהגנת דברי רבנו באן – ראה גם תהלה לדוד סי' קסח
סקכ"ח. מסגרת השלחן סי' נד סק"ז. לקוטי מהרי"ט פ"ג
סק"ד. משנ"ב שער הציון סי' קסח סקס"א. באור לסדר
ברה"ג ע' 88, וע' 229.

קנ הלכה ט.

קלו שבהלכה יב.

קלז וגם יש למשקה טעם הפרי (לעיל שם).

קלח משמעות שו"ת הרא"ש כלל ד סי' טו. שוע"ר שם.
לוח שם. ולענין הלכה – יברך על המרק „שהכל“,
ואם בירך עליו „האדמה“ – יצא (כדלעיל שם).

קלט משמעות שבלי הלקט סי' קמג בשם הפרדס ע' קפ.
שלטי הגבורים ברכות פ"ו כה, ב אות ה בשם פסקי
הרי"ד ברכות לו, ב ד"ה חביץ. הובאו במ"א סי' קסח סק"ל.
שוע"ר סי' רב סי"ג (לדברי הכל). לוח פ"י הי"ט.

קמ שהוא חשוב, ומברכים עליו אפילו בתוך הסעודה.
קמא תוספתא בברכות פ"ד ה". הובא במ"א שם. שוע"ר
שם. לוח שם. וראה גם לעיל פרק ג הלכה ט.

וכן הדין כשאוכלים מיני דגנים עם חלב, שהעיקר הם
הדגנים והחלב רק נותן בהם טעם ומרכבם – אין צריכים
לברך על החלב (אלא אם כן כוונתו גם על החלב בפני
עצמו, שאז מברך גם על החלב, כדלקמן בפנים).

אבל ראה לעיל שם הלכה יד שבמקרים כאלו מידת
חסידות להרבות בברכות, ויש לאכול תהילה מן הטפל ולברך
עליו את ברכתו ורק אחר כך לאכול מן העיקר ולברך עליו
את ברכתו, ובתנאי שהעיקר אינו חביב עליו יותר מן הטפל,
שאם הוא חביב עליו יותר מהטפל – אוי בכל מקרה יש לו
לברך על העיקר ולפטור את הטפל, עיין שם הלכה טו.

קמב במה שעירבן יחד.

מה שאין כן במרק שנתבשל בו המאכל או נשרה בו ונתן בו טעם, שהרי הוא כמל לנבי המאכל קנא, וכאכל הוא חשוב, הואיל ועקרו בשביל המאכל כמו שנתבאר קנב לסברא האחרונה, או מפני שדרך המאכל לאכל המרק עמו או עם הפת קנג כמו שנתבאר לסברא הראשונה קנד.

ב ואפלו במרק שנתבשל בו לא נחלקו קנה אלא בשנתבשל בו הפרי לבד בלא בשר, אבל אם נתן בשר בקדרה – אין לברך על המרק אלא „שהפל נהיה בדרו“ אם בא לשותו בפני עצמו קנו, אפלו במרק של ירקות, כי טעם הבשר שבמרק חשוב עקר יותר מטעם הירקות או הפרי קנט.

אבל מרק של תבשיל ממין דגן שמברכין עליו „בורא מיני מזונות“ – הרי טעם הדגן שבמרק חשוב עקר יותר מטעם הבשר, שמין דגן חשוב מכל המינים קנד (כמו שנתבאר לעיל קנט).

בא וירקות שנתבשלו בחמץ או במשקה שקורין בארש"ט קס או במשקה אחר, חוץ ממים קסא – אין מברכין על המרק קסב ברכת הירקות לפי סברא ראשונה קסג, שאין מי ירקות חשובים כמותם אלא מפני שמבשלים בהם עד שיתנו טעם בהם ויאכלום גם כן, ומאחר שיש להחמץ או שאר משקה עוד טעם של עצמו – הרי טעם זה עקר. ולא אמרו שמרק הירקות כמותם אלא במים, שאין להם טעם הנאה של עצמן קסד אלא למי שהוא צמא קסה.

בארשט: מרק סלק (Borscht).

קנא מאירי ורא"ה ברכות לפי, א.

קנב לעיל הלכה יב.

קנג ולא יצא מתורת אוכל לגמרי (שוע"ר שם).

קנד שוע"ר שם. לוח שם.

קנה לעיל הלכה יב.

קנו אבל אם אוכל המרק יחד עם הפירות והבשר

שנתבשלו עמו – אזי מברכים עליהם ברכת הרוב

שהיא העיקר, כדלעיל הלכה י.

קנז רא"ש הובא במור ושוע"ר סי' רה ס"ב. מ"א שם סק"ו.

שוע"ר סי' רב סי"ד. לוח פ"י ה"ב.

קנח שוע"ר שם. לוח שם. וברכת המרק „מזונות“, כדלעיל

הלכה טו.

קנט פרק ג הלכה ב.

קס שברכתו „שהכל“, ראה לעיל הלכה יד.

קסא ובימינו שמוספים תבלינים שונים במרק, ומעמם

נרגש במים, הרי שבמים יש טעם של תבלינים מלבד

טעם הירקות, ואם כן יש לומר שאז דין המרק כדון שאר

משקין שיש להם טעם משלהם, וכמו שמבאר בפנים.

קסב אם בא לשותו בפני עצמו.

קסג דלעיל הלכה יב.

קסד מ"ז סי' רה סק"ה. שוע"ר סי' רב סט"ו. לוח פ"י

הכ"א.

קסה כדלעיל הלכה ז.

סדר ברכת הנהנין פרק ז קיא

אָבֵל לִסְבָּרָא הָאֲחֵרוּנָה אִם עָקֵר הַבְּשׂוּל בְּשִׁבִיל הַיְרֻקוֹת – הֲרֵי הַמֶּרֶק
בְּטַל אֲצֵלָם וְנִחְשָׁב כְּמוֹתָם בְּשִׁנְתָּנוּ בּוֹ טַעַם אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ לָהֶם עוֹד טַעַם
שְׁלָהֶם קסו.

כב תְּמָרִים קסז שְׁמַעְתֶּם בְּיַד וְהוֹצִיא גְרַעֲיֵיהֶם וְעָשָׂה מֵהֶם עֶסֶה קסח, וְכֵן כָּל
בִּיּוֹצֵא בָהֶם מִשְׁאֵר פְּרוֹת, אֵף עַל פִּי שְׂאִין דְּרָפָם בְּכָף – לֹא נִשְׁתַּנֵּית
בְּרַכְתָּם, וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם „בּוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ“, הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּנָּה תְּאָרָם
לְגַמְרֵי קסט.

וְאִינֵן דּוּמִין לְחַטִּים שְׁנִמְתְּחוּ בְּרַחִים, שְׂאֵף שְׂלֵא נִמְתְּחוּ דֵּק דֵּק בְּקַמַּח
גְּמוּר אֲלֵא יֵשׁ בְּהֵן טַעַם חַטִּים וְרֵאוּיִין לְאֲכִילָה קֶצֶת חֵיִין – אֵף עַל פִּי כֵן
אִין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן „בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה“ אֲלֵא „שְׁהַפֵּל נִהְיָה בְּדְבָרוֹ“ קע
(וְכֵן בִּיּוֹצֵא בְּהֵן בְּשֵׁל קַמְנִיּוֹת אֲפֵלוּ מִבְּשָׁלִים קעא) (שְׁקוֹרִין גְּרוּיִפִּיין שֶׁל מְלֶךְ),
לְפִי שְׁנִשְׁתַּנָּה תְּאָר הַחַטִּים לְגַמְרֵי בְּמַחֲנֵתָם, אֵף עַל פִּי שְׂלֵא נִמְתְּחוּ דֵּק דֵּק
בְּקַמַּח גְּמוּר, מָה שְׂאִין כֵּן בְּתְמָרִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶם שְׁנִתְמַעְכוּ – עֲדִין תְּאָר
פְּרֵי עֲלֵיהֶם קעב.

אָבֵל אֲגוֹז קעג שְׁכַתְּשׁוּ בְּיוֹתֵר קעד עַד שְׂאִינוּ נִפְר בְּמַהוּתוֹ וְתְאָרוֹ, וְכֵן
שְׁמִשְׁמִין קעה שְׁטַחְנֵן קעו הַיֵּטֵב קעז – מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם „שְׁהַפֵּל נִהְיָה בְּדְבָרוֹ“,
הוֹאִיל וְאִין דְּרָפָם בְּכָף קעח. אָבֵל דְּבָר שְׁדַרְכּוֹ בְּכָף, כְּגוֹן זִנְגָבִיל וּבְשָׂמִים

גְּרוּיִפִּין שֶׁל מֶלֶךְ: תְּבַשִּׁיל מִגְרִיסֵי כּוֹסֶמֶת (מִין קַמְנִיּוֹת) טַחוּנִים (Crushed buckwheat).

קעא רמ"א סי' רח ס"ח. מ"א שם סקי"ג.
בשוע"ר ובלוח שם „וכן קמניות מבושלים שנתמעכו דרך
כלי מנוקב שהן דקים מאד“. ובלוח שם הוסיף „או שעשה
תבשיל מקמח של מיני קמניות“. ובשוע"ר ובלוח שם מסיים
„אבל אם מיעך אותם בכף מברך עליהם בורא פרי
האדמה“. וראה לקמן הלכה כד גבי כתישה וטחינה מועטת.
קעב שוע"ר שם.
קעג שברכתו „בורא פרי העץ“, כדלעיל פ"ו הי"ד.
קעד מור סי' רד וב"י שם ד"ה ועל המורבא. שוע"ר שם.
לוח פ"י הכ"ד.
קעה שברכתם „בורא פרי האדמה“.
קעו אבודרהם הל' ברכות שער ד. מ"א סי' רה סק"ט.
שוע"ר שם. לוח שם.
קעז מ"א שם (שאין צורתן עליהם כלל).
קעח תרומת הדישן סי' כט. שו"ת מהר"ק סי' מג. מ"א סי'
רח סקי"ג. שוע"ר שם.

קסו משמעות שו"ת הרא"ש כלל ד סי' טו. שוע"ר שם.
לוח שם.
ולענין מעשה, לכתחילה יברך על המרק „שהכל“,
כדלעיל סוף הלכה יב, ובדיעבד אם בירך עליו „בורא פרי
האדמה“ – יצא, אם טעם הירקות נרגש במרק (קצוה"ש
סי' גג סי"א).
קסז ברכות לח, א.
קסח רמב"ם הל' ברכות פ"ח ה"ד. שו"ע סי' רב ס"ו.
שו"ע"ר שם סי"ו.
קסט גמרא שם (במילתיהו קיימו). שו"ע"ר שם. לוח פ"י
הכ"ג.
קע ברכות לו, א. תוס' שם ד"ה קימחא. רא"ש שם פ"ו
סי' ב. מור ושו"ע סי' רח ס"ה. שו"ע"ר סי' רב ס"ז
במצע"ג.
אבל אם בישראל מברך עליהם „בורא מיני מוונות“, כי
הו"ו דרך אכילתם, כדלעיל הלכה טז.

קיב סדר ברכת הנהנין פרק ז

שחוקים ומערבים עם צוקער או מרקחים בדבש – לא נשתנית ברכתם קעט.⁹
וכן ורדים^{9ב} וכיוצא בהם מפרות שדרך אכילתן הוא לחתכם דק דק ולטנגם
– מברך עליהם ברכתם, אפלו כתושים ביותר^{9א} עד שאין נפר תאָרם
בלל^{9ב}, לפי שגם זה הוא דרך אכילתן^{9ג}.

בג וכן פרות מבשלים או מטנגים שנמזחו על ידי הבשול, פגון גדגדניות
מטנגים (שקורין פאוידל"א)^{9ד}, ונשתנה מהותם ותאָרם, הואיל ואין
זו דרך אכילתם – מברך עליהם „שהכל נהיה בדברו”. אבל אם לא נמזחו
לגמרי בבשולם, רק שנתרסקו ונתמעכו ועדין ממשן קים ונפר מהותם
ותאָרם – לא נשתנית ברכתם, אף על פי שאין זו דרך אכילתם^{9ה}.

בד ויש אומרים^{9ו} שאפלו פרות שנמזחו לגמרי בבשול או שנכתשו
ביותר עד שאין מהותם ותאָרם נפר כלל – לא נשתנית ברכתם, בין
חיין בין מבשלים^{9ז}, אם לא נשתנו לגרועותא^{9ח}, ואף על פי שאין דרך
אכילתם בכך^{9ט}.

ואין דומין לחטים שלא נטחנו דק דק בקמח גמור אלא יש בהם טעם

גדגדניות: דובדבנים (Cherries). פאוידל: ריבה (מדובדבנים או משאר פרות)
(Fruit-jam).

קפג ב"י שם ד"ה ובמ"ש ולדבריהם. מ"א שם סקכ"ג.
שוע"ר שם. לוח שם.

כלומר, הדרך לאכול מהם גם כשהם כתושים ביותר
(שאין תאָרם ניכר), ולא רק כשחתוכים דק דק (שתאָרם
ניכר). בשוע"ר שם הוסיף: מאחר שאין דרכם להאכל
כשהם שלמים בלא ריקוח", והיינו שאם הדרך היה לאכול
מהם גם כשהם שלמים, אזי לא היו מברכים עליהם ברכתם
„כשהם כתושים ביותר עד שאין תאָרם ניכר כלל”.

קפד תרומת הדשן סי' כט. רמ"א סי' רב ס"ז. שוע"ר סי'
רב ס"ז בתחילתו. לוח פ"י הכ"ג.

קפה תרומת הדשן שם. שו"ת מהרי"ק סי' מג. מ"א שם
סקי"ת. שוע"ר שם. לוח שם. וכדלעיל פרק ו הלכה
י (שמכיון שהגיעו לכלל פרי כשהם חיין – אין הבישול
מבטל תורת פרי מהם).

קפו ב"י סי' רב ד"ה תמרים בדעת הרמב"ם הל' ברכות
פ"ה ה"ד. רמ"א שם ס"ז. מ"ז שם סק"ד. שוע"ר שם
סי"ז. לוח פ"י הכ"ד.

קפז מ"ז שם.

קפח כדלקמן.

קפט כדלעיל פרק ו הלכה י.

בשוע"ר ובלוח שם הוסיף רבנו, שלכן „אגוז המרוקח
דבש עד שאינו ניכר מהותו ותאָרו מברכים עליו שהכל,
הואיל ודרך אכילתו הוא בעודו חי ושלם, וכן כל כיוצא
באלו מפירות הנאכלים חיים”. ובלוח שם הוסיף על כך
בסוגריים „ולכן מברכים על מיני סאק איין גימאכץ
[=תמציות פירות] – שהכל”.

וגם כיום שמוחנים שומשוש לצורך עשיית סלט טחינה
או חלווה או שמן, וכן חומום לצורך עשיית סלט חומום –
אין זה נקרא שדרך אכילת השומשוש הוא בכך, אלא שכך
עושים כל מיני מוצרים משומשוש (כמו טחינה וחלווה
וכו"ב, וכן סלט חומום מחומום), אבל דרך אכילת
השומשוש והחומום עצמם הוא באכילת גרגירי השומשוש
והחומום, ולכן כשמוחנים אותם עד שהלך מהם תאָרם
לגמרי – ברכתם „שהכל”. וראה גם אגרות משה ח"א סי'
סה. פסקי תשובות סי' רב אות כב ובהערות שם.

קעט תרומת הדשן שם. מהרי"ק שם. מ"א סי' רב סקי"ח.
שוע"ר שם. לוח שם.

קפ שברכתו „בורא פרי האדמה”, כדלעיל פ"ו הי"ד.

קפא טור וש"ע סי' רד סי"א. שוע"ר שם. לוח שם.

קפב שיירי כנה"ג סי' רד הגב"י סק"ב. שוע"ר שם. לוח שם.

סדר ברכת הנהנין פרק ז קיג

חטים ומממשם ואף על פי בן מברכים עליהם „שהכל נהיה בדברו”^{קצ}, לפי שהחטים יש להם עלוי אחר לעשות מהן פת, לפיכך, מאחר שנשתנו מבריתם על ידי טחינה ולא הגיעו בשנוי זה למעלתם האחרונה שהיא מעלת הפת – הרי שנוים זה מוציאן ומורידן מתורת פרי שהיתה עליהם קדם שנשתנו^{קצא}, אבל פרות שאין עושין מהם פת – אין שנוים זה שעל ידי פתישה או מחוי הבשול מוציאם מתורת פרי, אלא אם בן נשתנו לגרעיותא בטעמם על ידי בשול כמו שנתבאר (בפרק ו'^{קצב}).

אבל מיני קטניות, הואיל ודרך לעשות מהן פת לפעמים – הרי שנוים מבריתם בטחינתם מוציאם מתורת פרי^{קצג}, ואפלו על ידי קצת טחינה או פתישה במכתשת, פנהוג ברחן וכיוצא בו ממיני קטניות שעושין מהם דיסא (שקורין קאש"ע מגרופין)^{קצד}.

(אבל לסברא הראשונה^{קצה} אפשר שבפתישה או טחינה מועטת לא נשתנית ברכתם, ויש לברך על דיסא זו „בורא פרי האדמה”, מאחר שזו היא דרך אכילתה^{קצו}).

ולענין הלכה, ספק ברכות להקל בדיעבד^{קצא}. אבל לכתחלה מברך „שהכל” לצאת לדברי הכל^{קצב}.

קאשע מגרופין: דייסת גריסים (A porridge made from legumes).

שארין לה עליו אחר, והו מפני שהפת נשתנה ויצא מתורת פרי לגמרי, יותר משנוי פירות הנימוחים או הנטחנים והנכתשים ביותר (שוע"ר ולוח שם).

קצה המובא לעיל הלכה כב.

קצו שוע"ר שם. לוח שם. ואדרבא עשיית פת מקטניות אינו דרך אכילתו, ולכן מברכין עליו „שהכל” (שוע"ר ולוח שם).

קצז שאם בירך על פירות שנתמעכו ונשתנה מהותם לגמרי ככרכת הפרי – יצא.

קצח תרומת הדשן סי' קכט. רמ"א סי' רב סי'. שוע"ר שם. לוח שם.

קצ כדלעיל הלכה כב.

קצא ברכות לו, א ורש"י שם ד"ה הכא אית ליה. שוע"ר שם. בשוע"ר שם הוסיף „וזה עיקר פרוי, שעל דעת כן זורעים אותם”.

קצב הלכה י (שמברכים עליהם „שהכל”).

קצג ראה רבנו יונה ברכות כו, א ד"ה והפת. שוע"ר סי' רב סי'. לוח פ"י הכ"ד. בשוע"ר שם הוסיף „אפילו נשתנו אחר בישולם, שאז אין דרך לעשות מהם פת”.

קצד ראה ט"ז סי' רח סוסקי"א. שוע"ר שם. לוח שם. ומברכין עליו „שהכל נהיה בדברו” (שוע"ר ולוח שם).

ולסברא זו מה שמברכין על פת קטניות „שהכל” אע"פ

פָּרָק ח א

[דיני שְׁעוֹר בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה ב ובו י"א הַלְכוֹת ג]

א בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה בֵּין שֶׁל אֶכְלִיז בֵּין שֶׁל מִשְׁקִיז – צְרִיכִים שְׁעוֹר, שְׂאִין מְבָרְכִין אוֹתָהּ אֶלָּא אִם בֵּן אֶכְל בְּשְׁעוֹר הָרְאוּי לְהִיּוֹת נִקְרָא אֶכְלָה וְלֹא מְעִימָה, אוֹ שְׂתָה בְּשְׁעוֹר הָרְאוּי לְהִיּוֹת שְׂתָה. וְאִין אֶכְלָה פְּחוּתָה מְבִינָה, וְאִין שְׂתָה פְּחוּתָה מְרְבִיעִית הַלְגָּה, שֶׁהוּא בִּיצָה וּמְחַצָּה" בְּקִלְפָּתָה ט.

וְאֶפְלוּ שׁוֹתָה מִשְׁקָה חֲרִיף וְחֹזֵק שְׂדֵרְדֵךְ כָּל אָדָם לְשִׁתּוֹת מְמַנּוּ מְעַט כְּמוֹ יַיִן שְׂרָף – אִין הִנָּאת שְׂתָתוֹ חֲשׂוּבָה אִם אִין בָּהּ שְׁעוֹר שְׂתָתִית כָּל הַמְשֻׁקִּים שֶׁהוּא רְבִיעִית י.

וַיֵּשׁ מִסְתַּפְּקִים יא בְּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל יַיִן יב אִם מְבָרְכִים אוֹתָהּ עַל בְּבִינָה יג. וְטוֹב לְזַהֵר שֶׁלֹּא לְשִׁתּוֹת אֶלָּא פְּחוּת מְבִינָה אוֹ רְבִיעִית יד. אֶבְל בְּדִיעֵבֶד שְׂכַבְר שְׂתָה בְּבִינָה וְאִין לוֹ כְּדִי רְבִיעִית – אִין צְרִיךְ לְבָרֵךְ אַחֲרָיו טו.

ט אליה וזמא סי' רי סק"ד. אליה רבה שם סק"ח. לוח שם.

י מ"א סי' קצ סק"ד. אליה רבה שם סק"ה. לוח שם.

יא תוס' סוכה כו, ב ד"ה ולא. יומא עמ, א ד"ה ולא. הובא במור וש"ע סי' קצ ס"ג וסי' רי ס"א. שוע"ר סי' קצ ס"ו. לוח שם.

יב מור וש"ע שם. ומשמע דבשאר משקים לדברי הכל השעויר הוא רביעי, והלא כמ"א סי' קצ סק"ד (בדה"ש סי' נט סק"ג).

יג והספק, דיש לדמותו לאכילה והוי בכזית, או נאמר כיון דקיימא לן (ברכות מט, ב): „ושבעת” – זו שתיה, בעינן שישתה כדי שביעה, והיינו רביעיית (מ"א סי' קצ סק"ד).

יד רא"ש ברכות פ"ז סי' כד ובשו"ת כלל ד סי' יד. מור וש"ע שם. לוח שם. וראה גם שוע"ר סי' קצ שם וסי' תעב סי"ט.

כלומר, שישתה או פחות מ7 סמ"ק (כשעויר היותר קטן שבשעויר כזית, כדלעיל פרק ב הלכה א בהערה), או יותר מ86 סמ"ק.

טו לוח שם. כי ספק ברכות להקל, וממילא אסור לו לברך משום חשש ברכה לבטלה.

ואף אם נתחייב בברכת „מעין ג" (מחמת שאכל מיני מזונות או פרי משבעת המינים) אין לו לכלול „על הנפנ" בברכתו על הספק, ואינו דומה למבואר לעיל פ"א ה"ב, כי שם ודאי התחייב בברכה, והספק הוא אם „בורא נפשות" או „מעין ג", ואילו כאן הספק הוא אם התחייב כלל בברכה.

א המקביל לפרק זה בלוח ברה"ג הוא פרק ב, ובשו"ע הב"י הוא סי' רי, אך סי' זה לא הגיע לדינו בשוע"ר.

ב לשון הכותרת של לוח ברה"ג שם. ובשו"ע הב"י שם הכותרת היא „האוכל פחות מכזית מה דינו”.

ג בלוח שם: י"ב הלכות.

ד ראה משנה סוכה כו, ב. ברכות לט, רע"א. לוח פ"ב ה"א.

ה תוס' שם ד"ה בצר. לוח שם.

ו גמרא ורש"י שם ד"ה בצר. מור וש"ע סי' רי ס"א. שוע"ר סי' קפד ס"ב. סי' קצו ס"ב. לוח שם.

ז לענין שיעור כזית – ראה לעיל פרק ב הלכה א בהערה י.

ז רמב"ם הל' ברכות פ"ג ה"ב. ש"ע שם. לוח שם.

ח כ"ח סי' רי ד"ה ומ"ש ועוד. מ"ז שם סק"א. מ"א שם סק"ב וסק"ה. לוח שם.

ראה שוע"ר סי' תעב סי"ח ששיעור הכוס המהויק רביעיית הוא אורך 2 גודלין על רוחב 2 גודלין בגובה 2.7 גודלין. ובמידת ימינו 4 ס"מ על 4 ס"מ בגובה 5.4 ס"מ, ושיעורו 86.4 ס"מ מעוקבים, כגימטריא „כוס” (שיעורי תורה ע' צב. שיעור מקוה ע' אגז). אבל ראה שו"ת צ"צ או"ח (מהר"ח) סי' פד „שמעתי קבלה אמיתית מאדמו"ר ז"ל נבג"מ [אדה"ז] ששיעור רביעיית הוא תשעה לוט מים, אפילו מים כבדים”. ושיעורו במידת ימינו לערך 115 סמ"ק – ראה ספר תיקוני מקוואות להרש"ב ש' לוינ' ע' צג. וראה שם שיעורים נוספים בשיעור רביעיית.

ב אכל פחצי זית וְשָׁהָה מְעַט וְחָזַר וְאָכַל פֶּחֶצִי זֵית, אִם יֵשׁ מִתְחַלֵּת אֲכִילָה רֵאשׁוֹנָה עַד סוֹף אֲכִילָה אַחֲרוֹנָה יוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פֶּרֶם (שֶׁהוּא פֶּחֶצִי כֶּפֶר שֶׁל שְׁשָׁה בֵּיצִים^{טז}) – אֵינָן מְצַטְרְפִין זֶה עִם זֶה^{יז}. וְאֶפְלוּ לֹא הִפְסִיק בְּלֵל בְּאֲכִילָתוֹ, אֶלָּא שָׁהָה כָּל כֶּד מִתְחַלֵּת אֲכִילַת הַכֶּזֶיז עַד סוֹפּוֹ^{יח}.

וְכֵל שְׁלֵא שָׁהָה יוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פֶּרֶם – מְצַטְרְפּוֹת שְׁתֵּי אֲכִילוֹת לְהַחֲשִׁב כְּאַחַת, אֶפְלוּ אִם הוּא בְּעֵנֵין שְׁהִשְׁנִיָּה נִחְשָׁבֶת כְּסִעוּדָה אַחֶרֶת לְעֵנֵין בְּרַכָּה רֵאשׁוֹנָה, כְּגוֹן שְׁשָׁנָה מְקוּמוֹ בֵּינֵתִים^{יט}.

וְחֶצִי כֶּפֶר זֶה מְשַׁעְרִים בְּפֶת הַפִּי^כ שֶׁנֶּאֱכַלְתָּ מֵהֶרְכָּא, וּמִסַּב וְאוֹכְלוּ בְּלִפְתָּן^{כב}, וְאֵינוּ פּוֹנֶה אָנֶה וְאָנֶה^{כג}, וְאוֹכְלוּ מֵהֶרְכָּא^{כד}.

ג לְפִיכֶד, קִמַּח שֶׁל אֶחָד מִחֲמִשֶׁת מֵינֵי דִגְן שְׁעָרֵב עִם קִמַּח שֶׁל מֵינֵי קִטְנִיּוֹת וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ פֶת, אֵף עַל פִּי שְׁמִכְרֶד עֲלָיו „הַמוֹצִיא“^{כה}, שֶׁהִדְגָן עָקָר אֶפְלוּ אִם הוּא מוּעַט, כְּמוֹ שְׁנֵתְבָאָר (בְּפֶרֶק ג'י^{כו}), מִכָּל מְקוֹם אֵינוּ מְכַרֵּד לְאַחֲרָיו בְּרַכַּת הַמְּזוֹן, אֶלָּא אִם בֵּין יֵשׁ בְּקִמַּח הִדְגָן כֶּזֶיז אֲכִילַת פֶּרֶם מִהַתְּעָרוּבוֹת^{כז}, וְאִז צְרִיךְ לְכַרֵּד בְּרַכַּת הַמְּזוֹן עַל כֶּזֶיז מִהַתְּעָרוּבוֹת^{כח}.

ומסב: יושב בהסיבה (Reclining). ואוכלו בלפתן: מלפת הלחם עם מאכל אחר (He eats the bread with another food). אנה ואנה: לכאן ולכאן. מקור הביטוי הוא במלכים א, ב לו.

כד רש"י שם ד"ה ואוכלה. לוח שם. שיעור כדי אכילת פרס בדקות: ראה שו"ת צ"צ או"ח סי' קח שזה 6 דקות ובס' קי שזהו 7 דקות, ובשדי המדר פאת השרה אסיפת דינים מע' אכילה בסופת בשם ר' הלל מפארימש, שהביא בשם הצ"צ שזה לא פחות מ3 דקות ולא יותר מ7 דקות, ואף שאין אנו אחראין לשמועות נגד המפורש בשו"ת צ"צ – למוחש מיובעי (ספר המנהגים חב"ד ע' 45 הע' 3). כלומר, לענין אכילה בשיעורים ביום הכיפורים (ובתשעה באב) – לכתחילה יש להמתין עד 7 דקות בין אכילה לאכילה. ולענין ברכה אחרונה על אכילת כוית – יש לחוש לשיעור של 3-4 דקות. ולפי זה לכאורה בדיעבד אם המתין באכילת כוית עד שבע דקות – אינו יכול לברך ברכה אחרונה, משום ספק ברכות להקל.

כה אבודרהם הל' ברכות שער א (ע' שיד) בשם רבנו יונה. שו"ע סי' רח ס"ט. ט"ז שם סק"ב. מ"א שם סקט"ו. לוח פ"ב ה"ג.

כו הלכה ו.

כז אבודרהם שם. שו"ע שם. שו"ע סי' קסח ס"א. לוח שם. וראה גם לעיל שם.

כח משמעות אבודרהם ושו"ע שם. ומבואר בשו"ע סי' תמב קו"א סק"ח שהוא כשיטת רבנו חיים ברא"ש

טז רמב"ם הל' שבות העשור פ"ב ה"ד. דעה ב' בשו"ע סי' תריב ס"ד. שו"ע"ר סי' תמב ס"א. סי' תעה ס"ח. דעה ב' בשו"ע"ר סי' תריב ס"ד (ושם): „כמו ג' ביצים שוחקות, כלומר במילוי ובריוח ולא בצמצום“). לוח פ"ב ה"ב.

יז משנה וגמרא כריתות יב, ב (לענין אכילת איסור) תוספתא יומא פ"ד ה"ד (לענין אכילת יוהכ"פ). רמב"ם שם (כנ"ל). מור ושו"ע סי' תריב ס"ג (כנ"ל). מ"א סי' רי סק"א. לוח שם.

יח רש"י סוכה מב, ב ד"ה והוא. שו"ע"ר סי' פא ס"א. לוח שם. וראה רש"י שם ושו"ע"ר שם שכ"ה הלכה למשה מסיני.

יט מ"א שם. לוח שם. וכדלקמן פ"ט ה"א ואל"ך. וראה גם שו"ע"ר סי' ז ס"ג. סי' קפד ס"א.

כ נגעים פי"ג מ"ט. עירובין ד, סו"ע"א. לוח שם. וכן משמע בשו"ע"ר סי' תריח ס"ד. אבל ראה בשו"ע"ר סי' פא ס"א „ממאכל זה“. וראה תורת מנחם לסדר ברה"ג כאן.

כא רש"י שם ד"ה פת. לוח שם.

כב נגעים שם. עירובין שם (וברש"י שם: שנאכלת מהר). לוח שם.

כג רש"י שם ד"ה מיסב (ולא בנאכלת בעמידה והולך ובא שהוא שוהה באכילתו יותר). לוח שם.

סדר ברכת הנהנין פרק ח

וַיֵּשׁ אֹמְרִים כִּסְּ שְׂאִינוּ מִבְּרַךְ בְּרַבְתַּת הַמּוֹזוֹן עַד שְׂיֵאכַל כָּל הַפָּרֶס.² וַיֵּשׁ לְחַשׁ לְדַבְרֵיהֶם לְהַקְל בְּסִפְק בְּרִכּוֹת.^{2א}

ד אָבֵל אִם תַּעֲרֹבוֹת קָמַח הַדְּגָן הוּא פְּחוֹת מִשְׁעוֹר זֶה^{2ב} – מִבְּרַךְ „הַמוֹצֵיא“, וַאִינוּ מִבְּרַךְ בְּרַבְתַּת הַמּוֹזוֹן^{2ג} אֶפְלוּ אָכַל הַרְבֵּה^{2ד}, אָבֵל מִבְּרַךְ „מַעֲיֵן ג'“^{2ה} אֶפְלוּ לֹא אָבֵל אֶלָּא בְּיֹת, בִּיּוֹן שְׂיֵשׁ טַעַם פֶּת בְּכֻלָּן^{2ו}, אַף שְׂאִין בּוּ מִמְּשׁוֹת הַפֶּת אֶלָּא כָּל שְׁהוּא^{2ז}.

וַיֵּשׁ מִסְתַּפְקִים בְּזוֹה^{2ח}. וְלִכֵּן נִכּוֹן לְמוֹנֵעַ שְׂלֵא לְאָכַל מִפֶּת זוּ בִּי אִם תּוֹךְ הַסְּעוּדָה^{2ט}.

ה קָמַח חֲמִים שְׁעַרְבוּ עִם קָמַח אֲרוֹז^{2י} – מִבְּרַךְ אַחֲרָיו בְּרַבְתַּת הַמּוֹזוֹן אִם עָשָׂה מִמּוֹנוּ פֶּת^{2יא}, אוּ „מַעֲיֵן שְׁלֵשׁ“ אִם עָשָׂה מִמּוֹנוּ תְּבִשִׁיל, אֶפְלוּ אִין

לה אבודרהם שם בשם רבנו יונה. לו כלומר, כיון שיש בכל הפת „מעם פת“ של דגן, אף ש„אין כח במעם הדגן להפוך את ממשות הקמניות להיות כמו דגן ממש“ (בלשון שוע"ר סי' תנג ס"ו), ולכן אין לו לברך ברכת המזון, מ"מ כיון שסוף סוף „יש מעם פת (של דגן) בכלן“ – יש לו לברך „על המחיה“ בכזית. משא"כ בתבשיל (המובא לקמן בהערה שלאח"ז מהלוח), שאין „מעם פת“ אלא טעם דגן בלבד, לכן יברך „בורא נפשות“, כמבואר לקמן שם. ובוה מיושב קושית המ"א שם. לז בלוח שם כתב בהמשך לזה (משו"ע סי' רח סוס"ט): „אבל תבשיל הנעשה מתערובת קמח דגן עם קמח קמניות – אינו מברך אחריו על המחיה, אלא אם כן יש בדגן כזית בכדי אכילת פרס, אבל מברך לפניו בורא מיני מזונות כל שיש בו מעם דגן“. וכן משמע מדברי רבנו לקמן הלכה ה. וראה לעיל פרק ג הלכה ב.

לח אם לברך „על המחיה“ או „בורא נפשות“. והכוונה למ"א סי' רח סקמ"ו (שנשאר בצ"ע במעם שיש לברך אחריו „על המחיה“ ולא „בורא נפשות“), וכ"כ בקצוה"ש סי' נט ס"ג.

לט וראה בדה"ש סי' נט סק"ז שיכול גם לאכול כזית שברכתו „מזונות“ וכזית שברכתו „בורא נפשות“, ויברך „על המחיה“ הבורא נפשות, וכדלעיל פ"ג ה"ב. אך צ"ע שלא הביא רבנו עצמו זו כאן.

מ בפשטות, אורז האמור כאן הוא כפירוש מנהג העולם שמפרשים אורז רי"ז, כדלעיל פ"א ה"א. אבל ראה בדה"ש סי' נט סק"ז שאדה"ז סמך על המחלוקת והכריעה שהביא בפרק א, ועפ"ז אי אפשר לברך על פת זו ברכת המזון. וצ"ע.

מא חלה פ"ג מ"ז (לענין חלה ואכילת מצה). מ"א סי' רח סקמ"ו (לענין ברכת המזון). לוח פ"ב ה"ו.

חולין פ"ז סוף סי' ל לענין איסור והיתר, שבכזית בכדי אכילת פרס נתהפך ההיתר לאיסור. וכ"כ בשוע"ר סי' תנג ס"ז לענין אכילת מצה, „שמעם כזית דגן הנרגש בתוך הפרס .. מהפך את הפרס להיות כמו דגן ממש, והרי זה כאילו אכל כזית דגן ממש“.

כט רשב"א בתורת הבית ביד שער א, ובחידושו לחולין צח, ב סד"ה אמר רבא, בשם הראב"ד – לענין איסור והיתר. פרי חדש סי' תנג ס"כ – לענין אכילת מצה. הובא בשוע"ר סי' תנג קו"א סוסק"ו וסק"ח – אף לענין ברכת המזון. לוח שם.

ל וצריך גם שלא ישנה באכילת הפרס יותר משיעור אכילת פרס, כדלעיל הלכה ב.

לא לוח שם, ודלא כקו"א שם. והיינו שאם אכל רק כזית מהתערובת – לא יברך ברכת המזון, אלא ברכת „מעין ג'“ (קצוה"ש סי' נט ס"ג).

ואפילו אכל כזי שביעה יש כאן ספק דרבנן, כיון שהספק הוא אם אכל כזית קמח דגן או לא (ביאור בדה"ז). אך בתהלה לרוד סי' רח סק"ה כתב שזהו דוקא אם לא אכל כזי שביעה, אבל אם אכל כזי שביעה מברך ברכת המזון.

לב של כזית בכדי אכילת פרס.

לג אבודרהם שם בשם רבנו יונה. שו"ע שם. לוח פ"ב ה"ד. וראה גם שוע"ר סי' תמו קו"א סק"ו. סי' תנג ס"ז (לענין מצה).

לד ראה גם קו"א שם: „דעת השו"ע (סי' רח ס"ט) ומ"א (שם סקמ"ו) מבואר בהדיא דלא חששו לסברת ר"ת (בתוס' חולין צח, ב ד"ה רבא) אף להחמיר בשל תורה אם אכל ושבע .. שפחות בכזית בכדי אכילת פרס אינו מברך ברכת המזון אפילו אכל הרבה“.

ואפילו אכל כ"כ הרבה עד שיש באכילתו כזית דגן – אינו מברך, כי בורא שנה באכילת כזית דגן יותר משיעור אכילת פרס, ראה מ"א שם.

בו פזית בכדי אכילת פָּרֶם^{מב} כָּל שֵׁישׁ בּוֹ מֵעַם דְּגָן^{מג}, לְפִי שְׁהַחֲטִים גּוֹרְרִים
אֶת הָאָרֶז לְהִיּוֹת בְּכָל טַעַם חֲטִים^{מד}.

וְ שִׁעוֹר צְרוּף שְׁתִּיהָ – יֵשׁ אוֹמְרִים^{מה} שֶׁהוּא בְּכַדֵי שִׁעוֹר שְׁתִּית רְבִיעִית^{מו},
וְאִם שְׁתֵּה בְּחֻצֵי רְבִיעִית בְּחֻפּוֹן שְׁלֹא בְּדֶרֶךְ שְׁתִּית רַב פְּנֵי אָדָם^{מי} וְשִׁתָּה
מֵעַט וְחֹזֵר וְשִׁתָּה, אִם יֵשׁ מִתְחַלֵּת שְׁתִּיהָ רֵאשׁוֹנָה עַד סוֹף שְׁתִּיהָ אַחֲרוֹנָה
בְּכַדֵי שְׁתִּית רְבִיעִית שֶׁל שְׂאֵר כָּל אָדָם – מִצְטַרְפִּין זֶה עִם זֶה, יוֹתֵר מִכֵּן –
אֵין מִצְטַרְפִּין זֶה עִם זֶה (וְהוּא הַדִּין אִם לֹא הַפְּסִיק בִּינֵתִים אֲלֵא שִׁשְׁתָּה
בְּשִׁתִּיתוֹ כָּל כָּף^{מז}).

וְיֵשׁ אוֹמְרִים^{מח} שֶׁשִּׁעוֹר צְרוּף הַשְּׁתִּית רְבִיעִית בְּכַדֵי אֲכִילת פָּרֶם, כְּמוֹ
צְרוּף אֲכִילָה. וְכֵן עֲקָרִי. לְפִיכָּה, יֵשׁ לְבָרֵךְ בְּרֻכָה אַחֲרוֹנָה עַל קֵאוּ"י וְטִי"א
חֲמִין אֶף עַל פִּי שִׁשׁוֹתָהּ מֵעַט מֵעַט, אִם לֹא שְׁתֵּה יוֹתֵר מִכֵּדֵי אֲכִילת
פָּרֶם.

הרמב"ם ששיעור הצירוף הוא ברביעית.
אמנם בשוע"ר סי' תריב שם לענין הצירוף ביוה"כ (שהוא
מן התורה), פסק רבנו שיש להחמיר כדעה ששיעור צירוף
הוא בכדי אכילת פרס. ודלא כמ"ש במהרי"ל שם שיש
להקל לגמרי כדעת הרמב"ם, שכן גם לדעת המשנה
אחרונה של אדה"ו (כאמור כאן) עדיין יש מחלוקת ביוה"כ
בין הרמב"ם והראב"ד, ולכתחילה יש לפסוק כדעה
המחמירה, שהיא דעת הראב"ד
ולענין הצירוף בד' כוסות של ליל הסדר (ששיעורו הוא
רוב רביעית) פסק רבנו בשלחנו סי' תעב שם: אם שתה
(רוב רביעית) יותר מכדי שיעור שתיית רביעית – אזי בשתי
כוסות הראשונים צריך לחזור ושתיית הכוס בלא ברכה, אבל
בשתי כוסות האחרונות (כדי שלא יהא מוסף על הכוסות)
– יש לסמוך על הסברא ששיעור צירוף הוא בכדי אכילת
פרס.

והנה בכדי השלחן סי' נט סק"ט כתב שע"פ דברי
המהרי"ל לעיל יוצא לדינא שאף אם שתה רביעית יין בכדי
אכילת פרס, אלא שאת הכזית לא שתה בכדי שתיית
רביעית – לא יברך ברכה אחרונה, כיון שבין ספק חיוב
ברכה אחרונה הוא בכזית כדלעיל הלכה א, והרי בדבר
ששיעורו בכזית צירופו בכדי שתיית רביעית להרמב"ם,
כמבואר לעיל.

אבל לכאורה אין הכרח לדבריו, שכן גם אם שתה כזית
יין ביותר מכדי שתיית רביעית, יש כאן ספק ספקא, ספק
הלכה כדעה שצריך רביעית, וספק שמא הלכה כדעה
שבשתייה בכלל שיעורו בכדי אכילת פרס, והרי בספק
ספקא לא אמרינן ספק ברכות להקל, כדלעיל פרק א הלכה
ג בהערה.

מב רמב"ם ומגיד משנה הל' חמין ומצה פ"ו ה"ה (לענין
אכילת מצה), הובא בשוע"ר סי' תנג ס"ז דעה א'.
רמב"ן הל' חלה לב, א (לענין חלה). מ"א שם (לענין ברכת
המוזן). לוח שם.
מג משנה שם. לוח שם.

מד ירושלמי חלה פ"א ה"א. רמב"ן שם. מ"מ שם. מ"א
שם. לוח שם (שהחטים גוררים את האורו שיהיה נדון
ככולו חטים). שוע"ר שם (לפי שמבע האורו להגדר אחר
החטים ונשתנה מעמו למעם החטים).

מה רמב"ם הל' שביתת העשור פ"ב ה"ד, ע"פ גרסתו
בתוספתא ויזא פ"ד ה"ד. דעה א' במור וש"ע סי'
תריב ס"י. דעה ב' בשוע"ר סי' תעב ס"ב. דעה א' בשוע"ר
סי' תריב סט"ו. דעה א' בלוח פ"ב ה"ו.

מו של רוב בני אדם.

מז לחם משנה שם. לוח שם.

מח לוח שם. כדלעיל הלכה ב גבי אכילה.

מט מור שם בשם הראב"ד בהל' תרומות פ"י ה"ג, ע"פ
כריתות יג, א. דעה ב' בש"ע שם. דעה א' בשוע"ר
סי' תעב שם. דעה ב' בשוע"ר סי' תריב שם. דעה ב' בלוח
שם.

נ כאן חזר בו רבנו מהפסק שלו שם שכתב, ספק
ברכות להקל", וראה אמריית יהודה או"ח סי' טו ששמע
מאדה"ו במעם הפסק האמור בפנים, שכאן לענין ברכה
אחרונה יש לומר שגם הרמב"ם יודה ששיעור הצירוף הוא
בכדי אכילת פרס, משום "שבברכה אחרונה ששיעורה
ברביעית – אין סברא כ"כ לשער שתיית רביעית שבמהרה
בכדי שתיית רביעית בשתייה בינונית", אבל לענין יוהכ"פ
ששיעורו כמלוא לוגמיו שהוא פחות מרביעית, סובר

סדר ברכת הנהנין פרק ח

ק"ח

ז כל האכלין מצטרפין זה עם זה לכזית, ומברך לאחריהם בברכת הקל שבהן, כגון אכל פחצי זית מו' המינים וכחצי זית מדבר שברכתו האחרונה הוא „בורא נפשות רבות” – מברך אחריהם „בורא נפשות רבות”^{נא}. ואם אכל פחצי זית פת^{נב} וכחצי זית משבעת המינים^{נג} – מברך לאחריהם „מעין שלש”^{נד}. וכל המשקין מצטרפין זה עם זה לרביעית^{נה}.

אכל אכלין ומשקין אינן מצטרפים זה עם זה^{נו}, לא לכזית, ולא לרביעית^{נז}.

ח רטב שנתבשל בו אכל – אינו מצטרף עמו, כי משקה גמור הוא לכל דבר^{נח}. וכן אכל שנמוח כל כך עד שראוי לשתייה – יצא מתורת אכל. וכן משקה שנקרש עד שראוי לאכילה – יצא מתורת משקה, אפלו יש בו טופח על מנת להטפוח^{נט}.

ט יש מסתפקים לומר^ס שכל דבר שהוא בכריתו כגון ענבה אחת או אפלו קמנית אחת^{סא} – אפשר שמברך אחריה ברכה אחרונה. לכך נכון להזהר שלא לאכל בריה פחותה מפני^{סב}.

י ואינה נקראת בריה אלא אם פן אוכלה כמות שהיא, אכל אם זרק הגרעין מן הפרי בפרי שדרוך לאכל גרעיניה^{סג}, או אם חסר קצת מגוף הפרי^{סד} שלא אכלו כלו – הרי לא אכל בריה שלמה.

נא כנסת הגדולה סי' רי בהנהות המור. מ"א סי' רי סק"א. לוח פ"ב ה"ח.

נב מ"א שם.

נג בין מיני מזונות ובין מיני פירות.

נד לוח שם. דהיינו: אם החצי זית הוא מין דגן, יברך „על המחיה”. ואם הוא מפירות שבעת המינים יברך „על העין”, כברכת הקל. ולפי זה יש לומר, שאם אכל חצי זית מין מזונות וחצי זית מפירות שבעת המינים, יברך „על העין”, שכן ברכת „על העין” קלה יותר מברכת „על המחיה”.

נה מ"א שם. לוח שם. ויש לברך אחריהם כברכת הקל שבהם, כגון אם שתה חצי רביעית יין וחצי רביעית מים – יברך אחריהם „בורא נפשות”.

נו מ"א שם. לוח שם. וראה גם שוע"ר סי' תריב ס"ב לענין יוהכ"פ.

נז לוח שם. אבל אם אכל כשיעור כזית ושתה כשיעור רביעית – מברך לאחריהם ברכה אחת, כיון שברכתם שוה (שוע"ר סי' רה ס"א).

נח מ"א סי' רי סק"א. לוח שם ה"ט. וראה שוע"ר סי' קנח ס"ו וסי' קצו ס"ב וסי' תריב ס"ב שהואכל ירק עם הציר והרוטב שעליו – הציר והרוטב מצטרפים להשלים לכשיעור, „לפי שכל משקה הבא להכשיר את האוכל – כאוכל הוא חשוב”. אבל רבנו השמיטו כאן.

נט ראה מחרות פ"ג מ"א. רמב"ם הל' מומאת אוכלין פ"ט ה"ב. לוח שם. וראה סדר נמ"י לסעודה ה"כ, שלענין נמ"י על דבר שמיכולו במשקה צריך שיהיה נקרש עד שאין בו טופח על מנת להטפוח.

ס תוס' ברכות לט, א ד"ה בצר. רבנו יונה שם כו, ב בדבור הא'. רא"ש שם פ"ו סי' סז. מור ושו"ע סי' רי ס"א. לוח פ"ב ה"י.

סא מ"א שם סק"ג. לוח שם.

סב תוס' יומא ע"ג, א ד"ה ולא. רא"ש שם. מור ושו"ע שם. לוח שם.

סג רבנו יונה שם. מ"א שם סק"ד. לוח שם.

סד עולת תמיד שם סק"א. לוח שם.

ואם אכל מה שבתוך הגרעין וזרק קלפתו^ס, וכן פרי שאין דרך לאכל גרעיניה^ס, בין שאכל מה שראוי לאכל ממנו – הרי אכל פריה שלמה. והוא שהובא הפרי לפניו לאכל כשהוא שלם, אבל אם קדם שהובא לפניו חסר ממנו גרעינתו, כמו שרגיל להיות בזיתים מלוחים – אין עליו חשיבות פריה^ס. וכן אם נחתך או נתרסק^ס קדם שהובא לפניו^ס.

י וכל זה בברכה אחרונה, אבל לברכה ראשונה – אין צריך שיעור אכילה או שתיה, אלא אפלו טעימה כל שהוא אסור להנות מהעולם הזה בלא ברכה^ע.

יא ואינה חשובה הנאה אלא הנאת מעיו, ולא הנאת החך^{עא} לבדו^{עב}, כגון הטועם את התבשיל^{עג} לידע אם הוא צריך מלח ותבלין^{עד} או אם הוא טוב למאכל וחוזר ופולט^{עו} – אין צריך לברך, אף על פי שנהנה בטעמו, ואפלו טעם הרבה^{עז} עד פרי רביעית^{עח} ולא עד בכלל^{עט}.

וראה שוע"ר סי' תעה סכ"ה „בלע מצה ולא לעסה יצא אע"פ שלא הרגיש טעם מצה בפיו, דכיון שנהנה גרונו ממנה – הרי זו נקראת אכילה". ומזה יש ללמוד שכל מי שבולע המאכל מבלי ללעוס אע"פ שאין החך נהנה ממנה – צריך לברך, כיון שגרונו נהנה ממנה.

עג ברכות יד, א. טור ושוע"ר סי' רי ס"ב. לוח פ"ב הי"ב.

עד רש"י שם ד"ה מהו שיטעום. לוח שם.

עה תוס' שם ד"ה טועם בשם ר"ח. רא"ש וטור שם בשם הר"ח. דעה ב' בשו"ע שם.

עו לשון הטור ושוע"ר שם. לוח שם.

עז גמרא שם. אהל מועד שער הברכות דרך א נתיב ד, הובא בב"י ד"ה ומ"ש ומיהו. לוח שם.

עח אהל מועד שם. אבל כרביעית צריך לברך אפילו אם אינו בולע כלום, הואיל והחך טועם (אהל מועד שם). והטעם נראה לומר, כיון ששיעור רביעית יש בו חשיבות לענין ברכה אחרונה, לכן הטועם את התבשיל בשיעור זה ופולט הצריכו חכמים לברך עכ"פ ברכה ראשונה, אף שאינו בולע כלום. ועצ"ע.

סה מ"א שם. לוח שם.

סו רבנו יונה שם. מ"א שם. לוח שם.

סז תוס' ברכות שם. רא"ש שם. מ"א שם. לוח שם.

סח רשב"א ברכות שם ד"ה הוא. עולת המיד שם. אליה זוטא שם סק"ה. אליה רבה שם סק"ו. לוח שם.

סט ומשמע שאם הובא לפניו כשהוא שלם, אלא שנחתך ונתרסק לפניו (כין שנחתך ונתרסק מאליו ובין שחתכו או ריסקו על מנת לאכלו) – יש עליו עדיין דין בריה, וחוזר בו ממה שכתב בלוח שם ש, אפילו אחר שהובא לפניו, ואפילו חתכו כדי לאכלו – אין עליו דין בריה.

ע רי"ף ברכות כו, ב. רש"י סוכה כו, ב ד"ה נמלו. תוס' ברכות לט, א ד"ה בצר. רא"ש שם פ"ו סי' טו. רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ב ופ"ג הי"ב. טור ושוע"ר סי' רי ס"א. שוע"ר סי' קסח ס"ז. לוח פ"ב הי"א.

עא תוס' ברכות ד, א ד"ה טועם. רא"ש שם פ"ב סי' ו. מ"א סי' רי סק"ט. לוח פ"ב הי"ב. וראה שוע"ר סי' תריב ס"ז לענין ויהכ"פ.

עב אם כי גם הנאת החך צריכה להיות, כדלעיל פרק ז הלכה דה.

פֶּרֶק ט א

[דיני הפסק ועקירת מקום - ובו כ' הלכות ג]

א פֶּל הַבְּרָכוֹת צָרִיךְ שָׁלֵא יִפְסִיק בֵּין בְּרָכָה לְאַכִּילָה, אֶפְלוּ מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וְהִירָאָה^ה, וְאֶפְלוּ בְּעוֹדוֹ לֹעֵם עַד שְׂיִבְלַעוּ. וְאִם הִפְסִיק בֵּין בְּרָכָה לְאַכִּילָה וְדַבֵּר דְּבוּר שְׂאִינֵי [ו] לְצַרְךָ הָאֲכִילָה - צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ^ה. וְאִם שָׁח בְּעוֹדוֹ לֹעֵם - יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ^ט.

וצריך ליהדר ג'כ שלא לילך ממקום למקום עד שיבלע [אפילו מפניה לפניה באותו חדר (תהלה לדוד סי' קסו סק"ג)], ונראה שבתוך ארבע אמותיו יכול לילך, כי הליכה ממקום למקום חשובה הפסק [אפילו היתה דעתו לכך מתחילה, וצריך לחזור ולברך (תהלה לדוד שם)], אלא אם כן היא לצורך האכילה [כגון להביא דבר לצורך הסעודה מפניה אחרת או מחדר אחר], שאז לא הוי הפסק בדיעבד [אבל לכתחילה אסור לו לילך גם לצורך סעודה עד שיבלע], או אפילו לכתחילה אם אי אפשר לו בענין אחר, כגון שאינו יכול לברך במקום אכילתו כיון שהמקום אינו נקי, שמוותר לו לילך אפילו לחדר אחר (באותו בית) ולברך שם ולהחזיר במקום אכילתו ולאכול שם (ע"פ שו"ע סי' קסו סוס"ט).

ז אבל אם דיבר מעניני אכילה, כגון אם אמר הביאו מלח או ליפתן או תנו לפלוני לאכול - אינו צריך לחזור ולברך (שו"ע סי' קסו ס"ט). וכן ברכת „לישב בסוכה" אינה חשובה הפסק בין ברכת „המוציא" לאכילה - „כיון שברכה זו היא מצרכי הסעודה" (שו"ע סי' תרמג ס"ד). וכן אמירת „יהי רצון" בליל ר"ה שבין הברכה לאכילת התפוח אינה חשובה הפסק, דלא כמ"ש בשו"ע סי' תקפג ס"ג - ראה הטעם באג"ק ח"ג ע' קמזקמה. וראה גם שו"ע רעא סט"ו שברכת הקידוש אינה הפסק בין ברכת „המוציא" לאכילה (אבל הבדלה הוי הפסק, כמבואר בשו"ע סי' רצט סוס"ב וסי"ב).

ח ברכות שם. מור ושוע"י סי' קסו ס"ו. שו"ע ר שם ובסי' ר ס"ג. לוח שם. וראה גם שו"ע סי' רעא סכ"ו. והטעם, לפי שכשמפסיק בין ברכה לאכילה - נראה שאין אותה ברכה חוזרת על אותה אכילה (שו"ע סי' מז ס"ז).

ט של"ה שם. מ"א שם. לוח שם. ועד"ז כתב בשו"ע ר שם: „אפשר שצריך לחזור ולברך". והספק הוא: כיון שהברכה היא על הבלעיה (שהרי הטועם ואינו בולע אינו מברך). אם כן הרי עשה הפסק בין הברכה לבלעיה, או כיון שהכניס המאכל בפיו על מנת לבלוע (שלא כמו הטועם), אם כן הכנסת המאכל לפיו היא תחילת אכילה, ואין כאן הפסק בין הברכה לאכילה (ראה שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' לג). ולמעשה „ספק ברכות להקל" (ברדה"ש סי' לו סקב"ד).

א המקביל לפרק זה בלוח ברה"ג הוא פרק ו, ובשו"ע ר הוא סי' קעח וסי' רו.

ב לשון כותרת בלוח ברה"ג שם, ובשו"ע ר בסי' קעח הכותרת היא „איזה דברים קרוים הפסק בסעודה", ובסי' רו הכותרת היא „דין הפסק ומעוה בברכת הפירות".

ג וכ"ה בלוח שם.

ד ברכות מ, א. מור ושוע"י סי' ר ס"ג. שו"ע ר שם ס"ג. לוח פ"ו ה"א.

האיסור להפסיק לדבר לכתחילה הוא אפילו לצורך פרוסה של ברכה (שו"ע ר סי' קסו ס"ט).

וכשבלע אפילו משהו - מותר לדבר (ברדה"ש סי' לו סקב"ב).

וכן השומע ברכה מתכירו המוציא בברכתו ידי חובה - אסור לו להפסיק (בדבר שאינו מצרכי הסעודה) עד שיטעום גם הוא בעצמו, ואם הפסיק צריך לחזור ולברך שהרי מפסיק בין השמיעה לאכילה (שו"ע ר סי' קסו ס"י). והוא הדין בין ברכת המצוה לתחילת עשיית המצוה אין להפסיק בדבור - ראה שו"ע ר סי' תלב ס"ו, וש"ג.

ה כסף משנה הל' ק"פ פ"ב הי"ז בשם רבנו יונה. מ"א סי' רו סק"ד. שו"ע ר שם. לוח שם.

כלומר, אף שבקריאת שמע וברכותיה התייר שאילת שלום מפני הכבוד והיראה, כמבואר בשו"ע ר סי' סו ס"א - כאן אסרו.

וכן אסור להפסיק בעניית אמן על ברכת הכירו (שאינו מוציא י"ח) בין הברכה לאכילה [עד אחר הבלעיה] (שו"ע ר סי' גמ ס"ד), ונראה שעניית אמן הוי הפסק אפילו בדיעבד [כשהפסיק בין הברכה לטעימה, אבל לא אם הפסיק בשעת הלעיסה], אבל בברדה"ש סי' לו סקב"ג כתב שרק לכתחילה לא יפסיק.

ו של"ה שער האותיות אות ק בהגהת ד"ה דין פשוט. מ"א סי' קסו סקמ"ז. שו"ע ר שם ס"ט. לוח שם.

שהרי הברכה אינה אלא על הבלעיה ולא על הלעיסה, שהלועם ואינו בולע אין צריך לברך (שו"ע ר סי' קסו ס"ט).

וזה מלבד האיסור לדבר בשעת האכילה משום סכנה, כמבואר בשו"ע ר סי' קעד ס"א.

סדר ברכת הנהנין פרק ט קבא

ב ואפלו בשתיקה אסור להפסיק יותר מכדי שאילת שלום תלמיד לרב, שהן ג' תבות אלו „שלום עליך רבי“^א, ואם שהה יותר – אין צריך לחזור ולברך.^ב

ושיהיה שהיא צריך אכילה – אינה חשובה הפסק כלל.^ג לפיכך, המברך על הפרי וחותרך מִמֶנּוּ וְאוֹכֵל – לא יחתיך עד אחר הברכה, כדי שיברך על השלם^ד למצוה מן המבחר (כמו שיתבאר בפרק י^{טו}), ואין לחש להפסק שהיית החתוך בין ברכה לאכילה.^{טז}

ומכל מקום, האוכל אגוז וכיוצא בו^{יז} – ישפרנו ואחר כך יברך, פי שמה התליע או נרקב בתוכו ונמצא ברך לבטלה.^{יח}

ג צריך לזהר מאד בכונת הברכות^{יט}, שביני ענין הברכה שהוא מברך את

כשהסרת הקליפה פוגעת בשלימות הפרי (כמו בשבירת האגוז), והיינו תפוח או אגס או מלפפון וכיו"ב, אבל אם הסרת הקליפה אינה פוגעת בשלימות הפרי כמו תפוז ובננה וכיו"ב – יש להסיר תחילה את הקליפה ואח"כ לברך.

אמנם באליה רבה שם ובשערי תשובה סי' רב סק"א כתבו לחלק בין שבירת אגוז וזוהו הפסק קטן לקילוף פרי וזוהו הפסק גדול, ולדעתם יש לברך לאחר הקילוף.

והנה בשוע"ר סוף סי' רו כותב „השותה מים ושוֹפֵךְ מַעַט קוֹדֵם שְׁתִייתוֹ מִשּׁוֹם חֲשֵׁשׁ מִיַּם הַרְעִים – יִשְׁפֹּךְ קוֹדֵם שִׁיתְחִיל לִבְרַךְ וְלֹא אַחַר הַבְּרָכָה, מִשּׁוֹם בּוֹיּוֹן הַבְּרָכָה“ וּלְכַאוּרָה יֵשׁ לַלְמּוּד מִזֶּה גְבִי קְלִיפּוֹת הַרְאוּיּוֹת לְאֲכִילָה, אִם יִבְרַךְ לִפְנֵי הַקִּילּוֹף וְאַח"כְּ יִזְרוֹק הַקְּלִיפָה – יֵשׁ כַּאֲן חֲשֵׁשׁ מִשּׁוֹם בּוֹיּוֹן הַבְּרָכָה. וְעִצ"ע בְּכָל זֶה.

יט כי ברכה ללא כוונה היא כגוף בלא נשמה (תניא פרק לח). וזה לכתחילה, אבל בדעיבד אם לא הבין ענין הברכה – לא צריך לחזור ולברך (שוע"ר סי' קפה סוס"ב).

וצריך שישמע הברכות לאזניו, ואם לא השמיע – יצא ובלבד שיוציא בשפתיו (שוע"ר סי' רו ס"ה). ולענין אם יוצא בברכות בהרהור לבד – ראה שוע"ר סי' קפה סוס"ג שבשעת הדחק וצורך גדול אפשר לסמוך על כך.

וצריך לזהר שלא לרלוג שום תיבה מנוסח הברכה, ואפילו אם לא דילג אלא תיבת העולם לבד – צריך לחזור ולברך, שמלך לבדו .. אין לו ביאור כלל בלא תיבת העולם, כיון שתיבת מלך אינו מוסב על תיבת אלקינו שלפניו אלא על תיבת „ברוך“ שבתחילת הברכה, כלומר „ברוך מלך העולם“, וכן סיום הברכה „שהכל כו" או „בורא כו" מוסב על „ברוך“, וכל הברכה מוסבת על „ה' אלקינו“ שהוא עיקר הברכה (שוע"ר סי' ריד ס"ב).

י שבלי הלקט סי' קסו. רמ"א סי' רו ס"ג. שוע"ר שם ס"ג. לוח פ"ו ה"ב.

יא ב"ק עג, ב. שבלי הלקט שם. מ"א שם סק"ד. שוע"ר שם. לוח שם.

יב אבודרהם הל' ברכות שער ראשון בשם רבנו גרשון. מ"א שם. אליה רבה שם סק"ד. שוע"ר שם. לוח שם.

יג שוע"ר שם (אפילו לכתחילה). לוח שם. וראה גם שוע"ר סי' קסו ס"ג.

יד של"ה שער האותיות אות ק, דיני ברה"ג כלל ה אות ד. אליה רבה סי' רב סק"א. שוע"ר סי' רו שם. לוח שם.

טו הלכה ו.

טז שוע"ר סי' רו ס"ג (הואיל והוא צורך אכילה). לוח שם. וזהו בפירות, אבל בלחם (ביום חול, ולא בשבת ויו"ט)

„טוב לחתוך מעט בסכין פרוסת הבציעה מן הלחם קודם שיתחיל לברך, כדי שלא יפסק בשחיית החיתוך בין הברכה לאכילה“, לבד מ"עונה דקה" ש"אין צריך לחתוך בה קודם שיברך, כיון שאין שהות בשבירתה אחר הברכה" (שוע"ר סי' קסו ס"ג). ולפי זה צ"ע אך לנהוג כפרי גדול כאבטיח ומילון.

יז שורכן התליע והקליפה החיצונה מונעת ממנו לדעת אם ראוי לאכילה או לא, אבל שאר פירות שהקליפה החיצונה אינה גורמת לו לברך לבטלה – יברך כשהוא שלם (ע"פ חידושי צ"צ קצו, ב אות א).

יח ספר חסידים סי' תתמט. של"ה שם. ב"ח סוף סי' רו. מ"א שם סק"ד. אליה רבה שם. שוע"ר שם. לוח שם.

וכתב בשל"ה שם שמשמע שדוקא באגוז וכיו"ב שיש בו חשש שמה התליע לכן יש לשבור תחילה ואח"כ לברך, אבל בפירות שאין בהם חשש שמה התליעו – יש לברך לפני הקילוף כדי לברך על השלם. ולכאורה צריך לומר שהמדובר

ה'כ ועל מה הוא מברך^{כא}, ולא יהא לבבו פונה לדבר אחר^{כב}.

ד כל דבר שמברך עליו לאכלו^{כג}, או להריח בו^{כד}, או לעשות בו מצוה^{כה} – צריך לטלו^{כו} בימינו^{כז} בשוהא מברך^{כח}.

ונמילה על ידי פלי – שמה נמילה^{כט}. ומפל מקום, טוב לזהר שלא לפל על ידי סכין^ל.

ואם לא אוחוזו פלל, אם היה לפניו^{לא} בשעת הפרכה – יצא^{לב}. ואם ברוך ואחר כך הביאו לפניו^{לג}, אפלו ברוך על דעת פן^{לד} – צריך לחזור ולברך.

כוס של קידוש). סי' רצו סמ"ז (לענין כוס הבדלה).
כו כדי לברך סמוך להנאתה או לעשיית המצוה, דהיינו כשהדבר מוזמן בידו לעשותה, ולא קודם לכן (ע"פ שווע"ר סי' קסז ס"ו).
כז שהימין היא חשובה לכבוד הברכה (שווע"ר סי' קסז ס"ו). סי' קפג ס"ז). ונראה שאם אין יכול ליטול בידו הימנית, עכ"פ יטלו בידו השמאלית, מהמעט המבואר בהערה שלפני זה.
כח ואיטר יד – נטלו בימינו שהוא שמאל של כל אדם (שווע"ר סי' קפג ס"ז). סי' תרנא ס"ד).
כט סוכה לו, א. מור ושוע"ר סי' תרנא ס"ז. שווע"ר שם סוס"י. סי' רנב קו"א סק"ג וסי' שח ס"ס (דהוי כידא אריכתא). לוח שם.
 ומשמע שאפילו לכתחילה יכול לאחוז ע"י דבר אחר.
ל ברכות רמ"מ סדר ברכות. מ"א סי' רו סק"ו. שווע"ר שם ס"ח. לוח שם.
 והיינו שלא לתחוב הסכין בפרי שאוחזו בימינו ומברך עליו (שווע"ר שם), והוא "על דרך הקבלה", כי הם ב' הפכים בנושא אחד, שהימין ממנה תוצאות חיים והסכין הוא כוחו של עשו המקצר חיים" (שם). וראה גם שווע"ר סי' קפ ס"ו גבי כיסוי הסכין שעל השלחן בשעת ברכת המזון. ועד"ז בסי' כד סי"ד שלא לתחוב הציצית בסכין.
 וראה שווע"ר סי' קפ שם שבשבת ויו"ט נהגו שלא לכסות הסכין, כי "בשבת ויו"ט אין שמן ופגע רע", ומסיים "ומנהגן של ישראל תורה היא". אך נראה שאי אפשר לומר כן גבי נמילת הפרי בסכין, כי בזה אין מנהג ליטול הפרי בסכין בשבת ויו"ט.
לא היינו, על השלחן או על גבי דבר אחר באותו חדר מוכן לאכילה או לשתייה (ראה שווע"ר סי' קצ ס"ג. סי' רעא סכ"ח). וראה גם לקמן הלכה ח).
לב רמב"ם הל' ברכות פ"ד ה"י. לבוש סי' רו ס"ד. שיירי כנה"ג שם הנה"א אות ד. שווע"ר סי' רו ס"ט. לוח פ"ו ה"ד. וראה גם שווע"ר סי' קסז ס"ו. סי' קצ סעי' ב"ג (שאין זה מעכב בדיעבד). סי' רעא סוסכ"ח (כנ"ל).
לג ירושלמי ברכות פ"ו ה"א. רמב"ם שם. מור ושוע"ר סי' רו ס"ה. שווע"ר שם וסי' קסז שם. לוח שם.
לד לבוש שם ס"ה. מ"א שם סק"ו. שווע"ר סי' רו שם. לוח שם.
 אבל ראה בשווע"ר סי' רעא קו"א סק"ח דאם היתה דעתו

כ וצריך לבוין בפירוש המילות שמוציא מפיו (שווע"ר סי' ה ס"א), ותיבות עיקר הברכה הן: ברוך, השם, ומלכות (שווע"ר סי' קפה ס"ב בחצע"ג), ש"כשזוכיר השם יכוין פירוש קריאתו באלף דל"ת, לשון אדנ"ת, שהוא ארון הכל, ויכוין עוד פירוש כתיבתו ביו"ד ה', לשון הו"ה, שהוא היה זה ויהיה" (כאחד – תניא ח"ב פ"ו). "וכשזוכיר שם אלקים יכוין שהוא תקיף ואמין, אשר לו היכולת בעליונים ובתחתונים". וראה שווע"ר סי' ה סעי' א, ג בכונת שם הו"י ואלקים.
כא כגון "בורא פרי האדמה" או "שהכל נהיה בדברו" (שווע"ר סי' קפה שם).
 ובענין נוסח הברכה בלשון: "המוציא", "בורא", "נהיה" – מבואר בשווע"ר סי' קסז ס"ה שכל הברכות כולן מברכים אותן בלשון עבר ולא בלשון הווה, שהרי כבר הוציא מן הארץ לחם זה שהוא בא להנות ממנו, וכבר ברא פרי זה או מזון זה, ומה שמברכין בורא ולא שברא, הוא מפני שבורא משמע גם כן לשון עבר כמו"ש (ישעיה מב, ה): בורא השמים, לכן מברכין בלשון הפסוק, וכן המוציא משמע גם כן לשון עבר, כמו"ש (דברים ח, טו): המוציא לך מים מצור החלמיש". ובשווע"ר סי' רד ס"ח כתב שממעט זה ברכת "שהכל נהיה בדברו" צריך לומר הו"י בקמ"ץ, כדי שיהיה בלשון עבר.
כב שווע"ר שם. לוח שם. וכן לא יעסוק בשעת הברכה בדבר שצריך לשום לבו אליו אפילו הוא דבר מצוה, שנמצא פונה לבבו מכוונת הברכה (שווע"ר סי' קפג ס"ד). שיכור יכול לברך (שווע"ר סי' צט ס"א. סוס"י קפה).
 וצריך לישב בשעת ברכת המזון, ואפילו אם אכל בעמידה, כדי שיוכל לבוין יותר (שווע"ר סי' קפג ס"ב). ויש אומרים שהוא הדין בברכת מעין ג', ויש לחוש לדבריהם (שווע"ר שם ס"ג).
 וצריך ליהדר בשעת הברכה: מצואה, ומו רגלים, וגילוי ערוה, ולבו רואה את הערוה (שווע"ר סי' רו ס"ו). וכן אין לברך בגילוי ראש (שווע"ר שם ס"ו).
כג ברייתא ברכות מג, ב. מור ושוע"ר סי' רו ס"ד. שווע"ר שם ס"ח. לוח פ"ו ה"ד. וראה גם שווע"ר סי' קסז ס"ו.
כד מור ושוע"ר שם. וראה גם שווע"ר סי' רצו סמ"ז.
כה ראו"ה ברכות סי' קכ. מרדכי ברכות רמז קמט. עמרת זקנים סי' רו. שווע"ר שם. לוח שם. וראה גם שווע"ר סי' קפג ס"ז (לענין כוס של ברכה). סי' רעא ס"ח (לענין

ה מי שברך על הפרות שלפניו, ואחר כך הביאו לו יותר מאותו המין^ז, או ממין אחר שנפטר בברכת הראשון, כגון שברכותיהן שוות^ח או שהראשון עקר והשני מפל^ט – אין צריך לחזור ולברך, אפלו הביאו לפניו ממין האחר אחר שפלה הראשון, ששכר אכלו כלו^י.

והוא, שכשברך היתה דעתו גם על השני^{יא} לאכל, אפלו לא היה בדעתו בפרוש לפטרו בברכה זו. אבל אם לא היתה דעתו עליו בשעת הברכה, אם השני הוא ממין הראשון ממש^{יב} – אין צריך לחזור ולברך אפלו פלה המין הראשון^{יג}. ואם אין^{יד} מאותו המין, אלא ששניהם מין פרות או ששניהם מין משקין, אם יש עדן לפניו ממין הראשון – אין צריך לברך^{יז}. ואם כבר פלה הראשון – צריך לחזור ולברך. אבל אם הם שני מינין לגמרי, אלא שנפטר בברכת הראשון מחמת שברכותיהן שוות, או שהאחד עקר והשני מפל, כגון ששותה שכר או יין שרף ואחר כך הביאו לו דגים או גבינה למתק השתיה, אף על פי שהפל ברכה אחת, וגם הדגים מפלים לשכר שעל ידי כך שותה יותר, והיה לפניו עדן ממין הראשון – אינם נפטרים בברכה אחת, אלא אם פן היתה דעתו עליהם^{יח}, או שהיו לפניו בשעת הברכה^{יט}.

מא מ"א שם. שוע"ר שם בהצע"ג. לוח שם. בשוע"ר שם הוסיף: „אלא אם כן הוא נמלך ממש, אבל בסתם אינו עושה היסח הדעת ממין זה שהיה לפניו בשעת הברכה להיות נמנע מלאכלו עוד כשיביאו לפניו, לפי שדרכו של אדם להמשיך באכילה ולהרבות בה מאחר שהתחיל בה“.

מב אוצ"ל: אינו.

מג בשוע"ר שם כתב הטעם: „שכל זמן שהוא עוסק באכילה או שתיות הראשון – אינו עושה היסח הדעת מן הסתם, אלא אם כן נמלך ממש, לפי שכן דרכו של אדם כשהוא עוסק באכילה או בשתיה להמשיך בה ולהגדר מאכילה לאכילה ומשתיה לשתיה“.

מד ואז אפילו אם כלה המין הראשון ואח"כ הביאו לפניו ממין השני – אין צריך לברך, כיון שהיתה דעתו עליו, כדלעיל.

מה מ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם.

עליו – אין צריך לברך אף כשלא היה לפניו והביאו לו אח"כ. וראה תהלה לדוד סי' רו סק"א. בדה"ש סי' עט סק"ו. ועכ"פ לענין מעשה פשוט שיש לפסוק ככפנים, כיון שסדר ברה"ג נכתב מאוחר יותר.

לה טור וש"ע סי' רו ס"ה. שוע"ר שם ס"ט. לוח פ"ו ה"ה. **לו** ב"י שם ד"ה ומ"ש רבנו אבל. שו"ע שם. שוע"ר שם. לוח שם.

לז שוע"ר שם. לוח שם. וכדלעיל פ"ג ה"ח.

לח לבוש שם ס"ה. אליה זוטא שם סק"ו. אליה רבה שם סק"ט. שוע"ר שם. לוח שם.

לט מ"א שם סק"ו.

מ ולענין זה תפוחים בטעמים שונים או בצבעים שונים, וכן ענבים שחורים ולבנים, נחשבים לאותו מין ממש, אף שלענין „שהחיינו“ הם נחשבים למין אחר, כדלקמן פי"א הי"ד (ברדה"ש סי' סג סק"ו).

ויש אומרים^מ שאף על פי שהביאו לפניו ממין הראשון^מ ולא אכל הראשון עדין – צריך לחזור ולברך אם לא היתה דעתו עליו^מ.
וספק ברכות להקל^מ. ולכתחלה טוב לזהר להיות דעתו על כל מה שיביאו לו^נ.

ואורחים הקרואים אצל בעל הבית, בין שדעתם על בעל הבית שזמנם – הרי דעתם על כל מה שיביא לפניהם^{נא}.

ו וכל זה פשהראשון והשני הם שוים בחשיבות, שאין להשני דין קדימה על הראשון אלו היו שניהם לפניו. אבל אם היה להשני דין קדימה על הראשון^{נב}, אף על פי שהיו שניהם לפניו בשעת הברכה – אין ברכת שאינו מקדם פוטרת את המקדם לברכה, אלא אם כן נתפון לפטרו בפרוש בברכה זו^{נב}. וכשנתפון לפטרו – פוטרו אפלו לא היה לפניו בשעת הברכה^{נד}.

ז לפיכך, מי שהיו לפניו מעשה קדרה של ה' מיני דגנין ופת הפאה בכיסנין, שברכתו גם כן "בורא מיני מזונות" אלא שקביעות סעודה מועלת לו לברך "המוציא" (ועל דרך שנתבאר בפרק ב'^{נז}), וברך על מעשה קדרה – לא פטר את הפת הפאה בכיסנין^{נז}, אלא אם כן נתפון בפרוש לפטרם בברכה זו, לפי שאינו בדין שיפטר מי שאינו חשוב את החשוב

כל מה שיביאו לפניו, כיון שאין הוא מבטל דעתו על כל מה שמגישים לו, ועדיין דעתו היא הקובעת (ראה ביאור הלכה סי' קעט ד"ה עד שיאמר. אבל ראה פסקי תשובות סי' קעט סק"ח).

נב כגון שהשני היה פרי משבעת המינים, כדלקמן פרק י הלכה ה.

נג רשב"א ברכות מא, ב ד"ה ולענין רמ"א סי' ריא סוס"ה. מ"א שם סקי"א. שוע"ר סי' רו ס"י. לוח פ"ו ה"ו.

והטעם מבוואר בהלכה שלאחרי זה: "שאינו בדין שיפטר מי שאינו חשוב את החשוב ממנו שלא בכונה".

נד מ"ו סי' רו סק"ב. שוע"ר שם. לוח שם.

נה שברכתו "בורא מיני מזונות" אפילו בקביעות סעודה, כדלעיל פ"ב ה"ב.

נו הלכה ז.

נז רבינו יונה מב, א ד"ה בית שמאי, לגירסת מהר"ם שבהדושי אנשי שם. רשב"א שם ד"ה או דילמא ודף מא, א סוף ד"ה ולענין רמ"א מב, א ד"ה בירך על היין. ריטב"א שם ד"ה בירך על הפרפרת. שימה מקובצת שם ד"ה בירך על הפת. לוח פ"ו ה"ו.

מו תשב"ץ סי' שי. כלבו סי' כד הל' סעודה (ז, ג). הובא במ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם.

מז ממש.

מח שלא אמרו כן [שדרכו של אדם להמשך באכילה ולהרבות בה], אלא בסעודה שאדם קובע עצמו בה, אבל בפירות וכיוצא בהם אף אם קובע עצמו בהם – אין קביעתו כלום, שאין קבע לפירות (שוע"ר שם).

מט שוע"ר שם. לוח שם. דהיינו, שאפילו אם הביאו לפניו שלא מאתו המין ממש, אין צריך לחזור ולברך אם לא כלה עדיין המין הראשון.

נ שו"ע יו"ד סי' יט סוס"ו. רמ"א סי' רו ס"ה. שוע"ר שם. לוח שם.

נא תוס' ברכות מב, א ד"ה אתכא (הב'). הגהת הר"ף בתשב"ץ שם. שוע"ר שם. לוח שם. ואפילו הביא

לפניהם מין אחר אחר שכלה הראשון – אין צריך לחזור ולברך (שוע"ר שם). ונראה שגם תלמידים האוכלים במוסדות, וכן היושבים בקדוש שבבית הכנסת וכיוצא בזה – אין צריכים לברך על כל מין בנפרד, כי דעתם על כל מה שיביאו לפניהם. אבל בעל הבית בביתו אף שרגיל שאשתו ובני ביתו מגישים לפניו – אין זה נקרא דעתו על

סדר ברכת הנהנין פרק ט קכה

ממנו שלא בכונה^{נח}. וכן אם היו לפניו שני מיני לחמניות ופת הבאה בכיסנין^{נט}, שהאחד קביעות סעודה מועלת בו והשני אין קביעות סעודה מועלת בו (ועל דרך שנתפאר בפרק ב'^ס), או פת הבאה בכיסנין שקביעות סעודה מועלת בה עם פרוגי לחם מדבקים שאין עליהם תורת לחם או שנתבשלו^{סא}.

ויש חולקים על כל זה^{סב}, ואומרים שאין חלוק כלל בין דבר החשוב לשאינו חשוב כל כך כל שברכותיהן שוות, ואפלו יש לאחד דין קדימה על השני לכתחלה כששניהם לפניו^{סג} – הרי החשוב והמקדם נפטר בברכת שאינו חשוב אף שלא נתבונן בפרוש לפטרו.

ולצאת מידי ספק ברכות – צריך לזהר לכתחלה להתבונן בפרוש לפטרו גם החשוב בברכה זו כשאינו לפניו עדין, ואם ישנו לפניו^{סד} – יברך עליו תחלה^{סה}.

ח נטל בידו פרי לאכלו וברך עליו ונפל מידו ונאבד או נמאס עד שאינו ראוי לאכילה ויש ממין זה לפניו עוד, וכן אם ברך על הפוס ונשפך וחוזר וממלא מהקנקן העומד לפניו שהוכנס^{סו} לשתייה – אין צריך לחזור ולברך^{סז}. והוא שהיתה דעתו עליו^{סח} בברור^{סט} לאכל או לשותות ממה שלפניו אף אם לא היה נופל מידו מה שברך עליו, אבל בסתם אין הברכה חלה אלא על מה שבידו בשעת הברכה^ע.

קדרה. וכן כיו"ב.

סה כי מן הדיון יש להקדים לברך על החשוב תחילה, כדלקמן פרק י. ואם בירך תחילה על שאינו חשוב – לא יברך שוב על החשוב אף שלא נתכוון לפוטרו בפרוש, כיון שספק ברכות להקל.

סו בלוח פ"ו ה"ח: שמוכנ.

סז הגה"מ הל' ברכות פ"ד אות ז בשם ר"ת. אבודרהם סדר הל' המוציא בשם הראב"ד. משמעות רמ"א סי' ר"ו סי' ה' דעה ב' בשוע"ר שם סי"א (אבל לדעה הא' שם צריך לברך, ולענין מעשה פסק כדעה הב' שם, להקל בספק ברכות). לוח פ"ו ה"ח.

סח ב"י שם ד"ה וכתב (בדעת ר"ת). מ"א שם סק"ה. שוע"ר שם. לוח שם.

סט ולא בסתם (חידושי צ"צ קצה, ב אות כ).

ע מ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם. וראה גם שוע"ר סי' רעא סכ"ז.

נח רשב"א שם. מ"א סי' ריא סק"א. שוע"ר סי' רו סי' לוח שם.

נט פירוש, היו לפני שני סוגים של לחמניות ושני סוגים של פת הבאה בכיסנין. ובלוח ברה"נ פ"ו ה"ז כותב רק "שני מיני פת הבאה בכיסנין".

ס הלכה ה (גבי לחמניות שקביעות סעודה מועלת בהם). הלכה ו לדעה הא' (גבי לחמניות כמון מריתא שקביעות סעודה אינה מועלת בהם). הלכה ז (גבי פת הבאה בכיסנין שקביעות סעודה מועלת בה). הלכה יב (גבי פת הבאה בכיסנין מטוננת, שאין קביעות סעודה מועלת בה).

סא כמבואר לעיל שם הלכה יד"טו.

סב שו"ת מבי"ט ח"א סי' רכד (ראה אליה רבה סי' רו סי' ק"י). משמעות סי' חסידים סי' תתמו (ראה מ"א סי' רו סי' ח). משמעות שו"ע שם סי' שלא מחלק בזה (ראה כף החיים שם סי' ק"ט).

סג כדלקמן פרק י.

סד כלומר, אם ישנו לפניו פת הבאה בכיסנין ומעשה

ט ואפלו אם היתה דעתו בברור לאכל ולשתות עוד – אין הברכה חלה אלא בשהוא לפניו בשעת הברכה, אבל אם אחר כך הביאוהו לפניו – צריך לחזור ולברך אם נפל מה שפידו ממנו, אפלו במקום שלא היה צריך לברך^{עב} אם היה אוכל ושותה ממה שפידו^{עב}.

ומכל מקום, העומד על אמת המים – מברך ושותה אף על פי שהמים שהיו לפניו בשרך חלפו ועברו, לפי שמתחלה בשרך ידע שהמים שלפניו יחלפו ויעברו^{עב}.

י וכל מקום שהוא צריך לחזור ולברך וברכתו הראשונה היא לבטלה – צריך לומר אחריה „פרוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד”^{טז}. וכן כל שמוזכר שם שמים לבטלה^{עח}.

ואם נפל מידו האכל או נשפך הכוס קדם שאמר „אלהינו” – יסים ויאמר „למדני חקיד”^{עז}, שיהא נראה בקורא פסוק ואין כאן הזכרת שם שמים לבטלה^{עט}. וכן כל ברכה לבטלה שנוכר בה קדם שאמר „אלהינו”^{עח}.
יא היה אוכל בחדר זה^{עט} ונטל המאכל בידו^פ והלך לחדר אחר לאכל שם – צריך לחזור ולברך^{פא}, אף על פי שלא הסיח דעתו בינתים^{פב}, ואפלו

עא כדלעיל הלכה ה.

עב שוע"ר סי' רו סוס"א. לוח פ"ו ה"ט. והמעם, משום שאו הברכה חלה עליו והשאר נפטרים אנב גררא, משא"כ כאן שהברכה לא חלה עליו כלל (חידושי צ"צ קצח, ב אות כ).

עג ירושלמי ברכות פ"ו ה"א. טור ושוע"ע שם. שוע"ר שם (לפי שלכך נתכוין מתחילה שלא לשתות מים אלו, אלא מה שיבאו אחר ברכתו, ועליהם חלה ברכתו). לוח שם (ללא המעם). בשוע"ר שם סוס"א בחצע"ג כתב מעם נוסף: „כיון שהם מעורבים ומחוכרים וגוף אחד הם – הברכה על כולם, אף על מה שלא היה לפניו בשעת הברכה”.

עד ירושלמי ברכות פ"ו ה"א. רמב"ם הל' ברכות פ"ד ה"י. טור ושוע"ע סי' רו ס"ו. שוע"ר שם ס"ג. לוח פ"ו ה"י. וראה גם שוע"ר סי' כה סב"ג (למו שדבר בין תפילין של יד לשל ראש, אלא שבהלכות תפילין שבסידור רבנו לא הביאו).

עה רמב"ם הל' שבועות פ"ב ה"א (ימחר מיד וישבה ויפאר ויהדר לו, כדי שלא יזכר לבטלה). שוע"ר שם (כל מי שמוזכר). לוח שם. וראה לקמן פרק יג הלכה ד.

עו תהלים קיט, יב.

עז רבנו יונה ברכות כה, א סוד"ה הא' בשם גאון. רא"ש שם פ"ו סי' כ בשם יש אומרים. טור ושוע"ע שם. שוע"ר

שם. לוח שם.

עח שוע"ר שם. לוח שם.

עט רב חסדא פסחים קא, ב (מבית לבית) לפירוש התוס' שם ע"א ד"ה אבל והרא"ש פ"י סי' ה (דהיינו מחדר לחדר). טור סי' קעח. מ"א שם סק"ד. שוע"ר שם ס"א. לוח פ"ו ה"א.

פ שאם לא כן גם בלא שינוי מקום צריך לברך עליו, כיון שלא היה המאכל לפניו וגם לא היתה דעתו עליו (שוע"ר סי' קעח קו"א סק"א), וכדלעיל הלכה ה.

וע"פ המבואר לעיל הלכה א שכליעת המאכל היא העיקר, הרי שלכתחילה אין לו לילך עם המאכל כשעדיין נמצא בפיו עד שיבלע, כי כל עוד שלא בלע – הרי זה כנטל המאכל בידו, אלא שבדועבר אין לו לברך על המאכל שבפיו אף אם שינה לחדר אחר או לבית אחר.

פא שכיון שעמד והלך למקום אחר – עמידתו זו היא גמר אכילתו, וזו אכילה אחרת היא ושעונה ברכה בתחילה (שוע"ר שם ס"א). אבל בחדר אחד מווית לווית – אינו נקרא שינוי מקום אפילו הוא מרקלין גדול (שוע"ר שם). וראה לקמן הלכה יט בסופה.

וראה שוע"ר סי' רטו ס"ד שיש בזה איסור משום גורם ברכה שאינה צריכה.

פב משמעות הגמרא שם. שוע"ר שם. לוח שם.

חוזר לאכל במקומו⁹⁹, בין ששנה מקומו בינתיים – הפסיק אכילתו¹⁰⁰.

ואם מתחלה בשברך בחדר זה היה בדעתו לשנות מקומו מחדר לחדר באמצע אכילתו⁹⁹, אפלו אוכל בחדר השני מאכל אחר שברכתו כברכת הראשון⁹⁹ – אין צריך לחזור ולברך. והוא שהיו שני החדרים בבית אחד⁹⁹, אבל מבית לבית או אפלו מבית לחצר – אין דעתו מועלת כלום, אפלו נוטל המאכל בידו פשהולך וחוזר ואוכלו במקום השני בלא הסח הדעת בינתיים⁹⁹.

יב במה דברים אמורים? שאינו יכול לראות מקומו הראשון במקום שאוכל, אבל אם במקום שאוכל יכול לראות את מקומו הראשון שאכל שם⁹⁹, אפלו דרך חלון, ואפלו מקצת מקומו¹⁰⁰ – אין צריך לחזור ולברך אפלו מבית לחצר¹⁰⁰, אפלו לא היה בן בדעתו בשברך¹⁰⁰, ואפלו על מאכל אחר שברכתו כברכת הראשון (אם היה בדעתו לאכלו בשברך¹⁰⁰, כמו שנתבאר¹⁰⁰).

יג וכל זה ביחיד, או בבני חבורה ועקרו בלם במקום למקום, אבל אם הניחו מקצתם במקומם, אפלו אחד מהם, והשאיר הלכו בלם¹⁰⁰, אפלו

וראה גם שוע"ר סי' רעג ס"ב (לענין קידוש). וראה בדה"ש סי' נו סק"ב שלא דוקא המקום מצומצם שבו הוא אוכל, אלא כל שרואה מקצת הארבע אמות של מקומו – דיו.

צא מור סי' רעג בשם הרב שר שלום (לענין קידוש). מגיד משנה הל' שבת פכ"ט ה"ח בשם הגאונים (כנ"ל). שו"ע שם ס"ב (כנ"ל). שוע"ר סי' קעח ס"א. לוח שם.

ומשמע שמבית לבית אינו מועיל, אבל ראה שוע"ר סי' קצה ס"א (לענין צירוף לזימון), שכן הוא גם מבית לבית, אם אין דרך הרבים מפסקת ביניהם, ובסי' רעג שם (לענין קידוש), כתב ג"כ מבית לבית, אך לא הצריך התנאי שאין דרך הרבים מפסקת. ובבדה"ש סי' נו סק"ב פסק בכלל הנ"ל שהוא הדין מבית לבית בתנאי שאין דרך הרבים מפסקת ביניהם. וצ"ע.

צב משמעות המ"א סי' קעח סק"ב. שוע"ר סי' קעח שם. לוח שם.

צג שוע"ר שם. לוח שם.

צד לעיל הלכה ה.

צה ברייתא פסחים קא, ב. הנהת סמ"ק סי' קנא. אור זרוע סוף סי' קנא. רמ"א סי' קעח ס"ב. שוע"ר שם ס"ב.

לוח פ"ו ה"ג.

פג גמרא שם. ר"ן שם ב, א ד"ה אבל. שוע"ר שם. לוח שם.

פד רמב"ם הל' ברכות פ"ד ה"ג. שו"ע סי' רעח ס"ב. שוע"ר שם. לוח שם.

פה רמ"א שם סוס"א. שוע"ר שם. לוח שם.

פו וכדלעיל הלכה ה.

פז רמ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם. וכן מבית לעליה או מעליה לבית (שוע"ר סי' רעג ס"ב גבי קידוש).

פח שוע"ר סי' קעח שם. לוח שם.

ולענין יציאה לסוכה – יש בזה שלשה אופנים: (א) סוכה שהיא בתוך הבית .. שמחיצות הסוכה מפסיקות בין חלל הסוכה לחלל הבית .. הרי זה כמפינה לפינה. (ב) אם מחיצות הבית מפסיקות בין חלל הבית לחלל הסוכה אע"פ שפתח הבית פתוח לסוכה – הרי זה כמחדר לחדר. (ג) אם אין הסוכה סמוכה לבית אלא אור החצר מפסיק ביניהם – הרי זה כמבית לבית או מבית לחצר (שוע"ר סי' רעג ס"ד (לענין קידוש, והוא הדין לכאורה לענין ברכה)).

פט השגת הראב"ד הל' ברכות פ"ד ה"ג. מ"א סי' קעח סק"ב. שוע"ר שם ס"א. לוח פ"ו ה"ב.

צ מ"א סי' רעג סק"ג (לענין קידוש). שוע"ר שם. לוח שם.

לְבֵית אַחֵר, אֶפְלוּ אֵינּוּ סְמוּךְ לְבֵית זֶה, בְּשֶׁהֵם חוֹזְרִים – אֵינֶם צְרִיכִים לְבָרֵךְ עַל מַה שְּׂיֵאכְלוּ כָּאן.¹³

אָבֵל אִם רוֹצִים לֶאֱכֹל בְּמָקוֹם שֶׁהֲלָכוּ – צְרִיכִים לְבָרֵךְ, וְאֵין מוֹעִיל מַה שְּׂהֵנִיחוּ מִקְצַת חֲבָרִים בְּבֵית זֶה לְמַה שְּׂיֵאכְלוּ בְּבֵית אַחֵר.¹⁴

יֵד וְכֹל זֶה בְּדְבָרִים שְׂאֵין טְעוּנִים בְּרֵכָה לְאַחֲרֵיהֶם בְּמָקוֹמָם¹⁵, אָבֵל דְּבָרִים הַטְּעוּנִים בְּרֵכָה לְאַחֲרֵיהֶם בְּמָקוֹמָם¹⁶, הוֹאִיל וְהוּא צְרִיךְ לְחַזֵּר לְמָקוֹמוֹ¹⁷ – אֵין עֲמִידָתוֹ גָּמַר סְעוּדָתוֹ¹⁸, לְפִיכָךְ בְּשֶׁחֹזֵר וְאוֹכֵל וְשׁוֹתָה אֶפְלוּ בְּמָקוֹם אַחֵר¹⁹ – עַל דַּעַת סְעוּדָתוֹ הֶרְאֵשׁוּנָה הוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתָה לְסִיִּם סְעוּדָתוֹ²⁰, וְאֵין צְרִיךְ לִזְמַר בְּשֶׁחֹזֵר לְמָקוֹמוֹ, וְאֵין צְרִיךְ לְבָרֵךְ בְּתַחֲלָה אֶפְלוּ לֹא הִנִּיחַ מִקְצַת חֲבָרִים בְּבֵית זֶה.²¹

וְהוּא שְׂאֵבֵל כֶּבֶד פְּזִית²², אָבֵל פְּחוֹת מְפִזִּית דִּינוֹ בְּדְבָרִים שְׂאֵין טְעוּנִים בְּרֵכָה לְאַחֲרֵיהֶם בְּמָקוֹמָם.²³

מִזֵּן וּמַה הֵם דְּבָרִים הַטְּעוּנִים בְּרֵכָה לְאַחֲרֵיהֶם בְּמָקוֹמָן? יֵשׁ אוֹמְרִים כֹּל שֶׂהוּא מִזֵּן הַמִּינִין אֶפְלוּ פְרוֹת²⁴ וְיֵין²⁵, הוֹאִיל וּבְרֵכְתֶם הָאֲחֵרוֹנָה הִיא

קב רשב"ם שם ד"ה קשיא. רמ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם.
קג רב חסדא שם (לקיבעיה קמא הדר). רש"י ורשב"ם שם ד"ה לקיבעיה.

קד פסחים קב, א ורשב"ם שם ד"ה א"ר. רמ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם.

קה משמעות הברייתא שם קא, ב „כשהן יוצאין מעונין ברכה למפרע“, ורש"י ורשב"ם שם ד"ה מדרקתני „עדיין היו צריכין לעמוד ולברך ברכה שלאחריהם“. וכתאי גוונא כתב הר"ן שם כ, ב ד"ה מיתיבי (הגהה על גליון שוע"ר שם).

קו מ"א סי' רי סוסק"א. אליה רבה סי' קעה סוסק"ה. שוע"ר שם. לוח שם. וראה לקמן הלכה יח שבאופן זה יציאת עראי אינה חשובה הפסק, ע"ש.

והוא הדין כשתה יין פחות מרביעית (ראה לעיל פ"ד ה"ט. קצוה"ש סי' נו סוס"ה), ואף שיש ספק בין לברך ברכה אחרונה על כוית, מכל מקום כיון שבין הדין אין צריך לברך אלא ברביעית משום ספק ברכות להקל (כדלעיל פ"ח ה"א) – נמצא שאין לו שום קביעות במקום ששתה, אם לא שתה רביעית (בדה"ש שם סק"ו).

קז רש"י ורשב"ם פסחים קב, א ד"ה אבל. רמב"ם הל' ברכות פ"ד ה"א. דעה א' בטור ושוע"ר סי' קעה ס"ה. שוע"ר שם ס"ג. לוח פ"ו המ"ו.

קח תוס' שם ד"ה אלא בשם רשב"ם. משמעות הרמב"ם שם. שוע"ר שם. לוח שם. הובא לעיל פרק ד הלכה ט.

צו כאלו לא עקרו ממקומם כלל בניתיים, כיון שהניחו מקצת הבריות – נשארה קביעותם כאן, ואין זו עקירה (שוע"ר שם).

צז מ"א שם סק"ו. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם כתב: „ואין מועיל מה שהניחו מקצת הבריות בחדר זה למה שיאכלו בחדר אחר“. ואילו מלשון רבנו כאן (וכן בלוח שם) משמע קצת שבחדר אחר מועיל.

צח כגון כל אוכל ומשקה שברכתם האחרונה היא „בורא נפשות רבות“, שאין צריך לברך ברכה אחרונה במקום אכילה או שתיה, אלא רשאי לעמוד ממקומו קודם שיברך ולילך למקום אחר לברך שם, לפיכך עמידתו ממקומו לילך זהו גמור אכילתו, וכשהחזר ואוכל או שותה במקום אחר או לאחר שחזר למקומו – אכילה אחרת היא ומעונה ברכה שנית, אע"פ שלא בירך עדיין ברכה אחרונה על האכילה הראשונה (שוע"ר סי' קעה ס"ג). וראה לקמן הלכה טו.

צט רב חסדא פסחים קא, ב. תוס' שם ד"ה כשהן רשב"ם שם קב, א ד"ה ה"ג תניא. רא"ש שם פ"י סי' ו. מור

סי' קעה. רמ"א שם ס"ב. שוע"ר שם ס"ג. לוח פ"ו הי"ד.

בשוע"ר שם ס"ח הביא דעת יש אומרים שגם בדברים המעונים ברכה לאחריהם במקומם צריך לברך, אבל בלוח ובסדר ברה"נ השמיטה רבנו.

ק כדלקמן הלכה טו.

קא שהרי צריך הוא לחזור למקומו לברך ברכה אחרונה (שוע"ר שם).

קבט

סדר ברכת הנהנין פרק ט

”מעין ג”^{קט} – היא חשוכה להצריך לברך במקום אכילה. ויש אומרים^{קי} שמין דגן בלבד טעון ברכה לאחריו במקומו, מפני חשיבותו שנקרא מזון קיא. ויש אומרים^{קיב} פת בלבד.

ולכתחלה, יחמיר בכל ז’ המינין^{קיג} לברך במקומו^{קיד}. וכן לענין שנוי מקום פדיעבד אין צריך לחזור ולברך^{קטו}, שספק ברכות להקל^{קטז}.

טז ואפלו הלך בתוך הסעודה לבית אחר ואוכל ושותה שם דברים שאינם טפלים לסעודה לענין ברכה ראשונה והצריך לברך עליהם בבית הראשון^{קיז}, כגון פירות^{קיח}, פיון שהם טפלים לענין ברכה אחרונה ונפטרים בכרכת המזון^{קיט} – על דעת סעודתו הראשונה הוא אוכל ושותה, ואין צריך לברך עליהם שם^{קכ}, אפלו לא אכל שם פת, ואפלו לא היה פן בדעתו כשברך ”המוציא” לשנות מקומו באמצע סעודתו^{קכא}.

(ואם אכל שם פת^{קכב} ואינו רוצה לחזור ולאכל פת במקומו הראשון – מברך ברכת המזון במקום שגמר אכילת הפת^{קכג}).

ומכל מקום, לכתחלה אסור לעקר ממקומו^{קכד} עד שיברך^{קכה} ברכת

קכג שוע”ר סי’ קעה שם. לוח שם. שהרי קודם שגומר אין עליו חיוב לברך, אלא יכול לאכול עוד כמה פעמים ולפטור כולן בברכה שיברך לבסוף (שוע”ר סי’ קפד שם).

קכד אפילו מחדר לחדר (שוע”ר סי’ קפד סוס”א). ואפילו על דעת לאכול שם, לגמור סעודתו שם ולברך ברכת המזון (שוע”ר סי’ קפד ס”א), ואפילו לצורך מצוה עוברת, כגון לגמור סעודתו במקום אחר כדי לברך שם בוימון (שוע”ר סי’ קעה ס”ו).

אבל אם הולך רק לאכול שם קצת ודעתו לחזור למקומו לגמור סעודתו – מותר, כיון שגם אם ישכח לחזור למקומו, הרי יברך במקום שהלך לאכול שם, שעכשיו זהו גמר סעודתו (שוע”ר שם ס”ה).

וכל זה במקום למקום, אבל מווית לווית בחדר אחד אפילו הוא מרקלין גדול – הכל מקום אחד הוא, ואפילו לכתחילה רשאי לברך בוית אחרת. ואפילו מבית לחצר, אם רואה את מקומו – נחשב כמקום אחד. ואם אכל בחדר זה על דעת לברך בחדר אחר בבית זה – אפשר שמועיל דעתו, ויש לסמוך על זה כשהמקום שאוכל בו אינו נקי ואינו יכול לברך שם (שוע”ר סי’ קפד סוס”א).

קכה ר”ן פסחים כ, ב ד”ה מיתבי. שו”ת הרמ”א סי’ א. ב”ח סי’ קעה ד”ה ומ”ש הרב. מ”א שם ס”ה. שוע”ר סי’ קעה שם. לוח שם.

קט והיינו כשאכל כוית מהפרי (כדלעיל סוף הי”ד) או שתה רביעית מהיין (כדלעיל פ”ד ה”ט).

קי ר”ף פסחים כ, א. תוס’ שם. רא”ש שם פ”י סי’ ו. דעה ב’ במור וש”ע שם. שוע”ר שם. לוח שם.

קיא ומשמע שמין שברכתו בורא פרי האדמה, כגון תבשיל מגרעיני דגן שלמים, שאינו נקרא מזון – אין טעון ברכה לאחריו במקומו.

קיב רשב”א ברכות נג, א ד”ה מחלוקת. הגה”מ שם אות א. רמ”א שם ס”ה. שוע”ר שם. לוח שם.

קיג אפילו פירות ויין, כדעה הא’.

קיד ברכה אחרונה. ומשמע שבדיעבד אם עקר – אין צריך לחזור למקומו לברך שם.

קטו ברכה ראשונה.

קטז מ”א שם סק”ב. שוע”ר שם. לוח שם.

קיז תוס’ פסחים קא, ב סד”ה אלא. ב”י סי’ קעה ד”ה וכתבו התוס’. מ”א שם סק”ו. שוע”ר שם ס”ד. לוח פ”ז ה”ו.

קיח שוע”ר שם (יין ופירות). לוח שם. וכדלעיל פ”ד ה”ב.

קיט כדלעיל שם.

קכ ברכה ראשונה, אם כבר בירך עליהם בבית הראשון.

קכא שוע”ר שם. לוח שם.

קכב אפילו פחות משיעור כוית (שוע”ר סי’ קפד ס”א).

המזון או ברכה "מעין ג" בכל דבר הטעון ברכה לאחריו במקומו^{קכז}.

(ואם שכח^{קכז} ועקר ממקומו ואין לו פת לאכל שם^{קכח} – צריך לחזור למקומו^{קכט} אפילו היה שוגג^{קל}, אם אפשר לו, שאין עליו עונב מחמת החבורה שנתלוו עמו בדרך ואינם רוצים להמתין עליו^{קלא}. ובדיעבד, יצא אם ברוך במקום שנוכר, אפילו עקר במזיד^{קלב}. ואפילו לכתחלה^{קלג}, אם הוא רחוק כל כך שעד שיחזור למקומו יתעבל המזון במעיו ולא יהיה רשאי לברך עוד^{קלד} – יברך במקום שנוכר^{קלה}).

יז במה דברים אמורים^{קלז}? פשלא היה כך^{קלז} בדעתו פשברך "המוציא", אבל אם בתחלה פשברך "המוציא" היה בדעתו לגמור סעודתו בבית אחר – מתר^{קלח}, שהרי מתחלה לא קבע במקום זה כל סעודתו. לפיכך, נהגו הולכי דרכים שאוכלים דרך הלויכם ויושבים ומברכים במקום סיום אכילתם^{קלט}, מפני שלכך נתכונו מתחלה^{קמ}.

אבל אם אינו הולך כלל כדי לאכל שם, אף על פי שהיה בדעתו מתחלה לילך לשם – לא ילך עד שיברך ברכת המזון^{קמא}, אלא אם פן

קלא שאם יש עליו עיכוב – יש לסמוך על הסברא המקילה ולברך במקום שנוכר (שוע"ר שם).

קלב שוע"ר שם. לוח שם.

קלג ואפילו עקר במזיד (שוע"ר שם).

קלד כדלעיל סוף פרק ה.

קלה מ"א ס' קפד סק"ב. שוע"ר שם. לוח שם.

קלו שלכתחילה אסור לעקר ממקומו עד שיברך ברכת המזון.

קלז אוצ"ל: כן. וכ"ה בלוח פ"ו הי"ז.

קלח רמ"א ס' קעה סוס"א. ב"ח שם. מ"א שם סק"ח.

קלט שוע"ר ס' קעה ס"ד. לוח פ"ו הי"ז.

קמא רמב"ם הל' ברכות פ"ד ה"א. שוע"ר ס' קעה ס"ד. שוע"ר שם סוס"ד. לוח שם.

וראה שוע"ר ס' קפג ס"ב: "המהלך בדרך ואוכל דרך הלויכו – אין צריך לישב ולברך, לפי שאין דעתו מיושבת עליו אם ישב, מפני שיקשה בעינו איהור דרכו ולא יוכל לבין יפה".

קמ שלא לקבוע מקום לאכילתם במקום שבירכו, "המוציא" והתחילו שם לאכול (שוע"ר ס' קעה שם). לוח שם.

קמא רמ"א שם ס"ב. שוע"ר שם ס"ה. לוח שם. ואינו יכול לברך במקום שאוכל שם כיון שצריך לברך במקום אכילה (שוע"ר שם ס"ד).

ואפילו דעתו לחזור למקומו, ואפילו הניח מקצת חברים, גורה שמה ישכח מלחזור למקומו לברך (שוע"ר שם ס"ה).

קכז כדלעיל הלכה טו. "שכל דבר הטעון ברכה לאחריו במקומו מפני חשיבותו – טעון לברך אחריו קודם שיעקור ממקומו, שכמו שמועלת חשיבותו שלא לברך במקום אחר, כך מועלת חשיבותו לברך קודם שיעקור למקום אחר, ואף שיאכל גם במקום השני ויברך שם, מה מועיל זה לאכילה הראשונה שהיתה טעונה ברכה במקומה" לכתחילה קודם שיעקור משם משום חשיבות. (שוע"ר שם).

קכז לברך.

קכח כי אם יש לו פת לאכול שם, יאכל שם מעט פת ויברך שם ברכת המזון. ולא הצריכו אותו לחזור

למקומו, משום שכזה לא יתקן מה שעוית בעקירתו, אלא משום שצריך לברך במקום אכילה, אוכל הוא מעט פת במקום השני ומברך (ע"פ שוע"ר ס' קעה ס"ד).

קכט טור ורמ"א ס' קעה ס"א. לוח שם.

בשוע"ר ס' קפד ס"א הביא בענין זה ב' דעות: דעה א'

– אם שכח ועקר מברך במקום שנוכר, ואם עקר במזיד – צריך לחזור למקומו, ובדיעבד אם בירך במקום שנוכר יצא. דעה ב' – אפילו בשוכח צריך לחזור למקומו, ואם בירך במקום שנוכר יצא, ובמזיד אפילו בדיעבד לא יצא, וצריך לחזור למקומו ולברך שם. ולהלכה פסק שם: שלכתחילה אפילו בשוגג יחזור למקומו אם אפשר לו, ובדיעבד אם בירך במקום שנוכר – יצא, אפילו עקר במזיד, שפסק ברכות להקל. וכך הם גם דברי רבנו כאן בפנים.

קל שלא ידע שאסור לו לעקור.

הולך לצרף מצוה עוברת קמב.

יח ואפלו בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהם במקומם, אם קבע עליהם קמג, והם דברים שקביעתם קביעות, כגון שֶׁכָּר וּמִי דִבֵּשׁ בְּמַדִּינֹת אֵלוֹת^{קמז} – אין שנוי מקום חשוב הפסק אם חוזר למקומו, אלא כְּשֶׁשָּׁהָה חוץ למקומו, כגון שֶׁהִלֵּךְ לְדָבָר עִם חֲבֵרוֹ וְהִפְלִיג בְּדִבְרֵי קמח, או שֶׁהִלֵּךְ לְבֵית הַפְּנִסֶת^{קמט}, או שֶׁהִלֵּךְ לְאִיזָה עֵסֶק וְשָׁהָה בּוֹ קמט. אָבֵל אִם לֹא שָׁהָה, אֶפְלוּ עָשָׂה אִיזָה דָבָר מִדְּבָרֵי הַרְשׁוּת בְּדֶרֶךְ עֲרָאִי, כגון שֶׁהִצְרִיף לְנִקְבֵי וְנִכְנָס לְבֵית הַכֶּסֶף וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה – אִינוֹ חָשׁוּב הַפְּסֵק^{קמט}. וְאִין צָרִיף לֹאמַר אִם דָּבָר עִם חֲבֵרוֹ וְלֹא הִפְלִיג^{קמט}, וְאֶפְלוּ הוּא דָבָר הַרְשׁוּת. וְאִין צָרִיף לֹאמַר אִם יָצָא לְהִבְיֵא דָבָר מִצָּרְכֵי הָאֲכִילָה או הַשְּׁתִיָּה קי.

יט האוכל בשדה שאינה מקפת מחצות, כיון שמתרחק עד שלא יוכל

והפליג בדברים: האריך עמו בדבור (Had a long conversation).

דעת שלא לעקור מיד ממקום זה כדי לשתות המשקה, כמו שקובע עצמו לסעודה (ברד"ש סי' נו סק"ח).

קמד ראה שוע"ר סי' ריג סי"א. לוח פ"ו הי"ח. וראה גם לעיל פרק ג הלכה זו.

בלוח שם הוסיף „שתיית קאוויי“ [=קפה], וכל מקום לפי מנהגו (ברד"ש שם).

קמה תוספתא ברכות פ"ד הי"ח. שוע"ר סי' קעח ס"ח. לוח שם.

קמו כרייתא פסחים קב, א לרבי יהודה. שוע"ר שם (להתפלל). לוח שם.

קמז שוע"ר שם. לוח שם.

קמח רמב"ן במלחמות ה' כד, א. אהל מועד שער הברכות דרך ה נתיב ה. רמ"א סי' קעח ס"ז. שוע"ר שם. לוח שם.

וראה שוע"ר שם שהוא הדין בסעודה שלא אכל בה עדיין כוית פת (שרינו בדברים שאין טעונים ברכה לאחרים במקומם, כדלעיל הלכה יד), ששנוי מקום באופן עראי לא היו הפסק בסעודה, מפני שאין הפסק עראי חשוב להפסיק סעודת קבע (שוע"ר שם).

קמט תוספתא שם. שוע"ר שם. לוח שם. וראה תהלה לדוד סי' קעח סק"א.

קנ שוע"ר שם. לוח שם.

ואין צריך לומר אם ישן שינת עראי במקום סעודתו שאין חשוב הפסק וחוזר ואוכל בלא ברכה (שוע"ר שם). אבל שינת קבע היא סילוק והיסח הדעת יותר מראי וחשובה הפסק, אף אם ישן במקום סעודתו (שם).

ואם לא עקר ממקומו אלא יצא ממקומו לזמן קצר באופן עראי על מנת לחזור, ראה לקמן הלכה יח שלא היו הפסק, וממילא מובן גם שאין בזה איסור.

קמב כל בו הל' פסח סי' ג (יד, א). רמ"א שם סוס"ב. שוע"ר שם סי' לוח שם.

כגון לילך לבית הכנסת להתפלל עם הציבור, שאז מותר לילך ויברך ברכת המזון כשיחזור למקומו, אף אם לא היה דעתו לכך מתחילה. אבל אם אין דעתו לחזור למקומו אלא לברך ברכת המזון במקום שהולך שם, כגון לילך לבית אחר על מנת לברך שם בזימון – אסור אפילו לצורך מצוה עוברת (שוע"ר שם. וראה שוע"ר סי' תעט ס"ב).

היוצא באמצע סעודתו בין לצורך מצוה עוברת ובין לדבר הרשות – אין יציאתו חשובה הפסק להצריכו לברך „המוציא“ כשחוזר לאכול במקומו, אלא אם כן שהה שם זמן רב כדי שיתעכל המזון שבמעיו. ואם הסיה דעתו מלאכול עוד – צריך לחזור ולברך המוציא, אף אם לא שהה שם הרבה, כיון שיש כאן היסח הדעת ושנוי מקום – צריך לחזור ולברך „המוציא“, וגם צריך לחזור וליטול ידיו (שוע"ר סי' קעח ס"ז).

ואפילו אם לא הסיה דעתו מלאכול עוד, אם הפליג הרבה בדברים – צריך לחזור וליטול ידיו (בברכה) אע"פ שאין צריך לברך „המוציא“, מפני שמן הסתם הסיה דעתו משמירתו. אבל אם הלך להתפלל – אין צריך ליטול ידיו אחר התפלה (שוע"ר שם).

קמג לשתותם שלא בדרך עראי ומפל, אלא שעושה משתיה זו עיקר ומיסב על השלחן דרך קביעות על

לראות מקומו הראשון – נקרא שנוי^{קנא} (כמו מחדר לחדר שבהקף מחצות קנב). ואפלו אוכל פרות האילן במזרחו וחוזר ואוכל ממנו במערבו^{קנג}, כיון שאינו יכול לראות מקומו הראשון^{קנד} מפני האילן שמפסיק – נקרא שנוי מקום, וצריך לחזור ולברך אם לא היה בדעתו לאכל במערבו בשפירך במזרחו^{קנה}.

אבל אם אוכל בחדר אחד אף על פי שיש מקום גבוה באמצע ובא לאכל מאחוריו, כגון אחורי התנור, שאינו יכול לראות מקומו הראשון – אין זה שנוי מקום, כיון שמקף מחצות^{קנו}.

ב וכן האוכל בגן^{קנז} מקף מחצות^{קנח} ורוצה לאכל מפרות כל אילן ואילן, כיון שפירך על אחד – אין צריך לברך על האחרים^{קנט}, אם היה בדעתו בן בשפירך^{קס}.

ומגן לגן המקפים מחצות כל אחד בפני עצמו, אפלו הם סמוכים זה לזה – צריך לחזור ולברך, אפלו אם בשפירך היה דעתו על הכל^{קסא}, לפי שהם כמו מבית לבית^{קסב} שאין דעתו מועלת כלום^{קסג}. וכן מאילן לאילן במקום שאינו מקף מחצות, אם לא יכול לראות מקומו הראשון^{קסד}.

קס שאם לא כן נמלך הוא, וצריך לחזור ולברך (שוע"ר שם), ולא משום שינוי מקום. אבל בקצוה"ש סי' נו כתב „משום דהוי כמו מחדר לחדר בבית אחד“, המבואר לעיל הלכה יא.

קסא ארחות חיים שם. שו"ע שם. שוע"ר שם. לוח שם. **קסב** עולת תמיד סי' קעח סק"ב. אליה זומא שם סק"ג. אבן העזר שם ס"ב. שוע"ר שם. לוח שם.

קסג כדלעיל הלכה יא. **קסד** אליה רבה סק"ו ממשמעות המ"א סק"ט. שוע"ר שם. לוח שם.

ואינו דומה כלל לאילן אחד ממזרחו למערבו שהוא כמו מחדר לחדר בבית אחד שדעתו מועלת, אבל שינוי מקום שמאילן לאילן דומה לשינוי מקום שמבית לבית כיון שאינן מוקפים מחצות, אבל כל שרואה מקומו הראשון – אין כאן שינוי מקום כלל אפילו מאילן לאילן, כיון שאינו מוקף מחצות (שוע"ר שם).

קנא כ"י סי' קעח ד"ה גרסינן. שוע"ר סי' קעח ס"ט. לוח פ"ו הי"ט.

קנב דלעיל הלכה יא.

קנג ירושלמי ברכות פ"ו ה"ה. רמב"ם הל' ברכות פ"ד ה"ה. שו"ע סי' קעח ס"ב. שוע"ר שם. לוח שם.

קנד כ"י שם. מ"א שם סק"ה. שוע"ר שם. לוח שם.

קנה השגת הראב"ד שם. באר הגולה שם ס"ב. שוע"ר שם. לוח שם.

קנו מ"א שם. שוע"ר שם. לוח שם. בשוע"ר שם „הרי הכל אחד“.

קנז ארחות חיים ברכות סי' יח. שו"ע סי' קעח ס"ג. שוע"ר שם ס"ט. לוח פ"ו ה"ב.

קנח מ"א ס"ק ט. משמעות שוע"ר שם.

קנט כדן האוכל בחדר אחד שיש מקום גבוה באמצע, המובא לעיל סוף הלכה יא.

פֶּרֶק י"א

[דיין קדימה בברכות ב ובו מ"ז הלכות ג]

א הביאו לפניו לאכל התיבות של פת ופת שלמה – מצוה מן המבחר לברך על השלמה, ואפלו היא פת קבר^ח וקמנה^ה והחתיכות פת נקיה וגדולה מהשלמה.

והוא שהכל ממין אחד, אבל אם השלמה משעורים והחתיכות מחטים, אפלו היא פרוסה^ט קמנה^ט – היא קודמת לברך עליה, שפל המקדם בפסוקי "ארץ חטה ושערה וגו'" – מקדם לברכה^{יא}. ואף על פי כן, ירא שמים יוצא ידי שתיהן^{יב}, שמניה הפרוסה בתוך השלמה ובוצע^{יג} משתיהן יחד^{יד}, הואיל וגם השעורה היא מז' המינין והיא שלמה.

אבל אם השלמה היא של שיפון^{טו} (שקורין קארין), אף על פי שהוא

פת קיבר: לחם שעשוי מקמח שאינו נקי, שלא הפרידו ממנו את הסובין והנבטים, וקשה ללעיסה (Wholemeal). קארין: Rye.

קיבר, אלא כדון שני לחמים שזה לבן יותר מזה המובא לקמן בחלכה ג. ונראים דבריו.
 ו ר"ת בתוס' שם. רא"ש שם. מור ושורע שם. מ"א שם סק"א. שוע"ר שם. לוח שם.
 ז והן גם חביבות יותר מפת קיבר השלימה.
 ח ברכות שם. שוע"ר שם. לוח שם.
 ט רבנו יונה שם כת, א ר"ה הביאו. רא"ש שם. שוע"ר שם. לוח שם.
 י דברים ת, ה.
 יא ברכות מא, א. רמב"ם שם פ"ה ה"ג. מור ושורע סי' ריא סי' ד. שוע"ר סי' קסח ס"א. לוח שם. וכדלקמן הלכה ט. ואם פת של שעורים חביבה עליו יותר – איזה שירצה יקדים (לקמן שם).
 ואם שניהם שלמים אלא שמין שעורים חביב עליו יותר ממין החיטים – איזה שירצה יקדים, כדלקמן ה"ט.
 יב ר"נ בר יצחק שם למ, ב וכפי' ר"ת בתוס' שם ד"ה מניח ורא"ש שם. שוע"ר שם. לוח שם.
 יג מר בריה דרבנא ושלמנ ברכות שם. מור ושורע סי' קסח שם. שוע"ר שם. לוח שם.
 יד רש"י שם ד"ה מניח לפי' הא'. רא"ש שם. רמב"ם שם פ"ז ה"ד. מור ושורע שם. שוע"ר שם. לוח שם. ואוכל משתיהן יחד (בדה"ש סי' לח סק"ג).
 טו או של שבותל שועל.

א המקביל לפרק זה בלוח ברה"ג הוא פרק ג, ובשוע"ר הלקו הראשון בסי' קסח, והלקו השני הוא בסי' ריא שלא הגיע לדינו.
 ב לשון הכותרת בלוח ברה"ג שם.
 ג וכו' גם בלוח שם.
 ד רבי יוחנן ברכות למ, ב. תוס' שם ד"ה מברך. רא"ש שם פ"ז סי' כא. רמב"ם הל' ברכות פ"ז ה"ד. מור ושורע סי' קסח ס"א. שוע"ר שם ס"א. לוח פ"ג ה"א.
 וטוב להתוך מעט בכסין מן הלחם קודם שיתחיל לברך, כדי שלא יפסיק בשחיית החיתוך בין הברכה לאכילה, ואינו מפריד ממנו עד לאחר שתכלה כל הברכה, ואין הלחם חשוב כפרוס ע"י חתך מועט כזה, אם הוא ענין שאם יאחו בפרוסה יעלה שאר הכבר עמה (שוע"ר סי' קסו ס"ג). ושוב לזוהר שבשעת הברכה לא יאחו הסכין בידו – ראה לעיל פ"ט ה"ד.
 עונה דקה אין צריך לחתוך בה קודם שיברך, כיון שאין שהות בשבירתה אחר הברכה (שוע"ר סי' קסו שם).
 וכן על הפרי מצוה מן המובחר לברך על השלם, כדלעיל פרק ט הלכה ב.
 ה תוספתא שם פ"ד ה"א. תוס' שם. רא"ש שם. מור ושורע שם. שוע"ר שם. לוח שם.
 ויש שכתבו (פסקי תשובות סי' קסח הערה 5) שכיום לחמים העשויים מחיטה מלאה מעבדים אותם באופן שראוי ללעיסה, והם אף יותר בריאים לגוף – אין להם דין של פת

מין שעורים^{טז}, פיון שלא הזכירו הכתוב בפרוש – אין צריך להניחו כלל עם פרוסה של חטים^{יז}.

ב וכל זה בשרוצה לאכל משתייהן, אבל אם אינו רוצה לאכל אלא מאחת מהן – יברך עליה, ואין לו לחש להשנית אף על פי שהיא מקדמת בפסוק והיא חשובה וחביבה עליו, שמשום קדימתה וחשיבותה אינו מחיב לאכל ממנה כלל^{יח}.

ואפלו [אם] רוצה לאכל פרוסה שאינה מזו המינים ולפניו שלמה שהיא משבעת המינים – אינו מחיב לאכל ממנה מפני שלמותה וחשיבותה^{יט}.

ג הביאו לפניו לאכל שתי גלוסקאות שלמות או שתי פרוסות, אחת גדולה ואחת קטנה – מברך על הגדולה^כ. והוא ששתייהן ממין אחד ושוות בנקיות, אבל אם היתה^{כא} הקטנה^{כב} נקיה והגדולה פת קבר – מברך על הנקיה^{כג}.

ואם שתיהן שוות בגדלתן ושתייהן נקיות, רק שזו לבנה יותר מזו – מברך על הלבנה יותר^{כד}. אבל אם השניה שאינה לבנה כל כך היא גדולה מזו – יש להסתפק איזה מהן קודמת לברכה^{כה}.

ד וכל זה במין אחד, אבל אם אחד של שעורים ואחד של פסמין, אף על פי שהפסמין יפים ונקיים משל שעורים – מברך על של שעורים^{כו},

גלוסקאות: חלות (Bread-rolls).

טז כדלעיל פ"א ה"ז.

יז מ"א שם סוסק"ב. שוע"ר שם. לוח שם.

יח תרומת הדשן סי' לב. רמ"א סי' קסח ס"א. מ"ז שם סק"ג. שוע"ר שם ס"ב. לוח פ"ג ה"ב.

ואפילו אם רוצה לאכול שתיהן, אלא שאינו חפץ בעת לאכול ממין האחד אלא אחר אכילת המין השני (בגלל איזו סיבה) – אינו מחוייב לאכול עכשיו בשביל קדימת ברכתו (ראה שוע"ר סי' ריב ס"ח). וכן אם היו לפניו פירות ולחם לסעודה, והוא חפץ ומתאוה לאכול הפירות לפני הסעודה ולא בתוך הסעודה – אינו חייב להקדים את ברכת הלחם לפני ברכת הפירות (שוע"ר סי' רמט ס"א).

יט שוע"ר שם. לוח שם.

כ משמעות הגמרא ברכות למ', ב. מרדכי שם רמז קכט בשם מהר"מ. הגה"מ הל' ברכות פ"ז אות ד. שו"ע סי'

קסח ס"ב. שוע"ר שם ס"ה. לוח פ"ג ה"ג. וראה גם שוע"ר סי' קסז ס"ג. ש"מנוח מן המוכחר לברך עליה כשהיא פרוסה גדולה, ולא יפרוס ממנה עד לאחר הברכה.

כא תוס' ברכות שם ד"ה אבל. רא"ש שם פ"ו סי' כא. טור ושו"ע שם ס"ד. שוע"ר שם. לוח שם.

כב מ"א שם סק"ז. שוע"ר שם. לוח שם.

כג ואפילו אומר שפת קיבר חביבה עליו, כי פת נקיה קודמת לחביבה (ראה מ"א סי' קסח סק"ז).

כד אגודה ברכות למ', ב סי' קמא. שו"ע שם ס"ד. אליה רבה שם סק"ז. שוע"ר שם. לוח שם.

כה מ"א שם סק"ח. שוע"ר שם. לוח שם.

כו ירושלמי ברכות פ"ו ה"א. רא"ש שם פ"ו סי' כא. טור ושו"ע סי' קסח ס"ד. שוע"ר שם ס"ה. לוח פ"ג ה"ד.

סדר ברכת הנהנין פרק י קלה

לפי שהשעורה מפרשת בשבעת המינים, מה שאין פן בפסוק, אף על פי שהם מין חטים^{כז}, לא הזכירם הכתוב בפרוש^{כח}.

ה פמה דברים אמורים? בששתיהן חביבות עליו בשוה, אבל אם של בפסוק חביבה עליו יותר – יש אמורים^{כט} שמברך על החביב, ויש אמורים^ל שמברך על מין שבעה שבפסוק^{לא}.

ו היו לפניו מיני פרות הרבה שברכותיהם שוות ואין ביניהם מו' המינים^{לב}, אם יש ביניהם מין אחד שהוא חביב אצלו יותר מפלם – מצוה מן המבחר לברך עליו^{לד} ולפטר את השאר בברכתו^{לה}.

[ו] מפל מקום, אם החביב אינו שלם ואחרים הם שלמים – מצוה מן המבחר לברך על השלם^{לז}.

ז ואם אין ברכותיהן שוות – הרי ברכות „בורא פרי העץ” ו„בורא פרי האדמה” קודמין לברכת „שהכל”^{לז}, אף על פי שהמין שברכתו „שהכל” חביב עליו^מ. אבל „בורא פרי העץ” ו„בורא פרי האדמה”, אם המין שברכתו „בורא פרי האדמה” חביב עליו – צריך לברך עליו תחלה^{מא}; ואם

חביב. וכן לענין סדר הקדימה בתוך שבעת המינים, יש דין קדימה למוקדם בפסוק נגד השלם אך לא נגד החביב – ראה לעיל ה"א ולקמן ה"ט. וצ"ע.

לו כיון שהן ברכות חשובות, מפני שהן מבוררות ופרטיות, ה„בורא פרי האדמה” כוללת הפירות הגדלים באדמה, ו„בורא פרי העץ” כוללת הפירות הגדלים באילן (ראה לעיל פ"א ה"ב בהערה), ואילו „שהכל” אינה מבוררת כלל, לפי שכוללת כל דבר (רא"ש ברכות פ"ו ס' כה).

ואם על ידי שיבוך תחילה „בורא פרי העץ” או „בורא פרי האדמה” לא יוכל לברך אח"כ „שהכל”, מפני שדבר שברכתו „בורא פרי העץ” או „בורא פרי האדמה” הוא עיקר ודבר שברכתו „שהכל” הוא מפל, ואם יברך תחילה על העיקר לא יוכל לברך אח"כ על המפל – או יש לו להקדים תחילה את ברכת „שהכל” (כדלעיל פ"ג ה"ד), כי במקרה כזה לא שייך כלל דין קדימה, ויותר טוב להרבות בברכות (שוע"ר ס' ריב ס"ט), אלא שאם העיקר חביב עליו יותר מן המפל – או יש לו להקדים את ברכת העיקר ולפטר את המפל (כדלעיל פ"ג המ"ו).

לז ברכות למ, א ורש"י שם ד"ה מלגלג ותוס' שם ד"ה חביב. מור וש"ע ס' ריא ס"ג ומ"א סק"ג. לוח פ"ג ה"ו.

לח תוס' שם מא, א ד"ה אבל. רבנו יונה כה, ב ד"ה אבל בדעת הרי"ף. רשב"א שם מא, א ד"ה אבל בשם רב האי גאון. סמ"ק ס' קנא. דעה הב' מור וש"ע שם ס"א. מ"ו סק"ב. מ"א שם סק"ד וסק"ג. לוח שם.

כז כדלעיל פ"א ה"ו. בשוע"ר שם הוסיף: „ומכלל ז' המינים הן”.

כח מ"א שם סק"ו בשם אגודה ברכות ס' קמט. מעדני יו"ט על הרא"ש שם אות ש. שוע"ר שם. לוח שם.

כט מ"א ס' קסה סק"ו לדעת הרמב"ם הל' ברכות פ"ה ה"ג (שפוסק כרבנן במשנה ברכות מ, ב שהביב קודם לו' מינים, והוא הדין כאן). שוע"ר ס' קסה סוס"ה. לוח פ"ג ה"ה.

ל כה"ג ברכות פ"ו (ה, א). תוס' שם למ, א ד"ה חביב ודף מא, א ד"ה אבל. רא"ש שם פ"ו ס' כא. רבנו יונה שם כה, ב ד"ה ולענין. מור וש"ע ס' ריא ס"א. שוע"ר ס' קסה שם. לוח שם.

לא ולכן יברך על איזה שירצה (כדלקמן ה"ח).

לב ואם יש ביניהם משבעת המינים – ראה לקמן הלכה מ.

לג תוס' ברכות למ, א ד"ה חביב. רא"ש שם פ"ו ס' כה. מור וש"ע ס' ריא ס"ה. לוח פ"ג ה"ו.

וראה לקמן פרק יב הלכה טו לגבי שני סוגי יין (גרוע והחביב), שצריך לברך על החביב תחילה אף אם בגלל זה לא יוכל לברך ברכת „הטוב והמטיב”.

לד רא"ש שם. לוח שם.

לה מ"א ס' ריא סק"א. לוח שם. משמע ששלם עדיף מחביב, אבל ראה לקמן ה"ח שלענין פירות משבעת המינים, פרי של שבעת המינים עדיף על שלם אך לא על

שניהם שוים בחיבות – טוב להקדים ברכת „בורא פרי העץ“^ט, אף על פי שאין חיוב גמור בדבר^ט.

ח ואם יש ביניהם מז' המינים, אם ברכותיהם שוות (בגון תאנים וענבים עם תפוחים) – עליו^{מא} הוא מברך ופוסט את האחרים^{מב}, אפלו הוא חצי והם שלמים^{מג}. ואם האחרים חביבים עליו יותר – מברך על איזה שיצאה^{מד}.

ואם אין ברכותיהם שוות וצריך לברך על שניהם^{מה} (בגון תאנים או ענבים או צמוקים עם מיני קמניות) – איזה מהם שיצאה יכול להקדים לברך תחלה מן הדין, אם שניהם שוים בחיבות^{מז}, אלא שטוב יותר להקדים ברכת „בורא פרי העץ“ ל„בורא פרי האדמה“^{מח}; ואם אותו שאינו ממין ז' חביב עליו יותר – יש לו להקדימו, אף על פי שברכתו „בורא פרי האדמה“^{מח}.

מא על פרי משבעת המינים.
מב תוס' ברכות מא, א ד"ה אמר. רמב"ם הל' ברכות פ"ח ה"ג. מור וש"ע סי' ריא ס"א. לוח פ"ג ה"ח.
ואם בירך תחילה על התפוחים – ראה לעיל פרק ט הלכה וזו שמביא ב' דעות אם פטר הפירות האחרים, ולמעשה פסק שפטר מצד „ספק ברכות להקל“.

מג מ"א שם סק"א. לוח שם.
מד מ"ז שם סק"א (דבמשנה ברכות מ, ב מובא בזה מחלוקת רבי יהודה והכמיו, ובגמרא שם מא, א „אמר עולא מחלוקת בשברכותיהם שוות, דרבי יהודה סבר מין שבעה עדיף, ורבנן סברי מין חביב עדיף“, ופסק הרא"ש כרבי יהודה, והרמב"ם פסק בהכמיו, וא"כ איך שלא יעשה יצא י"ח אחד הפוסקים הנ"ל). לוח שם.

והיינו כששניהם שלמים או חתוכים, אבל אם מין שבעה שלם והאחרים החביבים חתוכים – מברך על השלם, כדלעיל הלכה ו.

בליל א' דראש השנה – יש לברך על התפוח תחילה אף אם מוגנים לפניו פירות משבעת המינים (אוצר מנהגי חב"ד ע' עט).

מה כלומר, שאין כאן עיקר וטפל. ובוה בא רבנו להדגיש את ההבדל בין דין זה לדין הקודם, בדין הקודם מדובר בדין קדימה בפרי, על איזה פרי יש לברך ולפטור בזה פירות אחרים, ואילו כאן מדובר בדין קדימה בברכה, שכיון שצריך לברך על שניהם, והשאלה היא איזו ברכה יברך תחילה.

מו תוס' שם. ואין כאן עדיפות קדימה למין שבעה, כי דין עדיפות קדימה למין שבעה נאמר רק כשצריך לברך ברכה אחת על הפרי ולפטור את האחרים, ואילו כאן השאלה היא איזו ברכה יברך תחילה.

מז כדלעיל הלכה ז.
מח תוס' שם. רבנו יונה שם כה, ב ד"ה אבל. רשב"א שם מא, א ד"ה אמר בשם רב האי. סמ"ק סי' קנא הל'

וצריך להזהר שלא להתכוין לפטור את פרי העץ בברכת „בורא פרי האדמה“ (לעיל פרק א סוף הלכה ו).

יש לציין שכאן כתב „צריך לברך עליו תחילה“, והיינו שווה מן הדין ואילו לעיל הלכה ו כתב „מצוה מן המובחר“. והביאור בזה, יש הברל בין דין קדימת החביב בפירות שברכותיהם שוות לדין קדימת החביב בפירות שברכותיהם שוות, בפירות שברכותיהם שוות השאלה היא על איזה פרי יברך כדי שפטור את שאר הפירות, ועל זה כתב „מצוה מן המובחר“ לברך על פרי החביב עליו. ואילו בפירות שאין ברכותיהן שוות השאלה היא איזה ברכה יברך תחילה, ועל כך כתב שעל חביב „צריך לברך .. תחילה“, והינו מדין קדימה בברכות, ולא מצד מצוה מן המובחר לברך על החביב.

ועפ"ז מובן עוד דבר, שכל הדין לברך על השלם הוא רק בפירות שברכותיהן שוות, שאז מצוה מן המובחר לברך על השלם ולפטור את האחרים, ואילו בפירות שאין ברכותיהן שוות – לא נאמר דין זה. והביאור בזה בפשטות, כיון שבפירות שאין ברכותיהן שוות, גם אם יקדים את ברכת הפרי שאינו שלם לברכת הפרי השלם שאינו מאותו המין, הרי יצטרך לברך ברכה אחרת על הפרי השלם, וא"כ הפרי השלם לא הפסיד את ברכתו, משא"כ בפירות שברכותיהן שוות.

לט כל בו סי' כד (ברכת הפירות). מ"ז שם (לחוש לדעת בה"ג המובא ברא"ש שם פ"ו סי' כה ובמור וש"ע שם ס"ג דעה הב, ש„בורא פרי העץ“ קודם). מ"א שם סק"ג. לוח שם. והטעם, כיון ש„בורא פרי העץ“ חשובה יותר מפני שהיא מבוררת ומפורטת יותר מברכת „בורא פרי האדמה“ (ראה רא"ש שם, הובא בשוע"ר סי' רב קו"א סק"א).

מ תוס' שם. לוח שם. כי ברכת „בורא פרי העץ“ אינה חשובה כמבוררת כל כך ביחס לברכת „בורא פרי האדמה“, כפי שברכת „בורא פרי האדמה“ חשובה מבוררת ביחס לברכת שהכל" (תוס' שם. רא"ש שם. קו"א שם).

סדר ברכת הנהנין פרק י קלו

ט שבעת המינין עצמן יש להם קדימה זה על זה^ט, שכל המקדם בפסוקי ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש" (דבש" פרושו תמרים^ט) – קודם לברכה^ט, אם הן שוין אצלו בחיבות.

ואם המאחר בפסוק חביב אצלו יותר – איזה שירצה יקדים^ט.

י במה דברים אמורים^ט? בפרות זה עם זה, או בחטה ושעורה זה עם זה^ט, אבל חטה ושעורה עם פרות – יש להקדים החטה ושעורה אף על פי שהפרות חביבים עליו יותר^ט.

יא באיזה חטה ושעורה הכתוב מדבר? כשהן בדרך אכילתן^ט, כגון שעשה ממנו פת^ט, או תבשיל שברכתו "בורא מיני מזונות"^ט, אבל כל שמברכין עליו "בורא פרי האדמה"^ט או "שהכל"^ט – אין מברכין עליו לפני מין ז'^ט, אלא אם כן הוא דבר שחביב אצלו יותר, ואין ברכתו "שהכל"^ט

לעיל הלכה ה.

נד שאם המאחר בפסוק חביב עליו יותר איזה שירצה יקדים.

נה היינו כשברכותיהן שוות, כלומר ברכת "המוציא" של פת חטים מול ברכת "המוציא" של פת שעורים, או ברכת "מזונות" ממן חטים מול ברכת "מזונות" ממן שעורים. אבל ברכת "המוציא" של מין שעורים קודמת לברכת "מזונות" של מין חטים, אפילו היא חביבה יותר, כדלקמן הלכה יד.

נו דרכי משה סי' ריא סוסק"ב. לוח שם. וראה לקמן הי"ב.
נז כהמשך לשון הכתוב שם פסוק ט: "ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם" (ב"י שם ד"ה כתב בה"ג).

נח שברכתו "המוציא".

נט כדלעיל פרק א הלכה ה, ט.

וראה לעיל פ"ט הלכה ח שבברכת מזונות גופא, פת הבאה בכיסנין (שקביעותו מועלת לו לברך "המוציא"), קודמת לתבשיל מין דגן וכל כיוצא בו (שאין קביעותו מועלת לו לברך "המוציא").

ס כדלעיל שם הלכה ה.

סא כדלעיל שם הלכה ט.

סב בה"ג ברכות פ"ו ה, א. רשב"א שם מא, ב ד"ה ולענין. טור וש"ע סי' ריא ס"ה. לוח פ"ג הי"א. כיון שאינו נכלל במין שבעה (מ"א שם סק"ח). אלא צריך להקדים ברכת העץ לפני "שהכל" (כדלעיל הי"ז), וטוב להקדים ברכת העץ לפני ברכת האדמה (כדלעיל הי"ח).

סג שאם ברכתו "שהכל" לא ניתן להקדים אותו אף אם הוא חביב עליו לפני ברכת "בורא פרי העץ".

שאר ברכות. דעה ה' בשו"ע שם. לוח שם. וכדין פירות שאין בהן משבעת המינים, המובא לעיל הלכה ז. ואף ששם הלשון הוא "צריך לברך עליו תחילה", וכאן כתב רק "יש לו להקדימו", נראה שהיינו דך, ובשניהם חובה מדינא להקדים ולברך על החביב תחילה, כי בשני המקומות מדובר מצד דין קדימה בברכות שזו חובה מדינא. ולכן דינם שונה מדין המבואר לעיל בפנים גבי פירות שברכותיהן שוות, שאם פירות שאינן ממן שבעה חביבות עליו – "מברך על איזה שירצה", כי שם זו רק "מצוה מן המוכרח" לברך על החביב, ואין עדיפות מדינא לברך על החביב במקום שיש מין שבעה.

ויש לעיין בלשון אדה"ז כאן שכתב: "יש לו להקדימו אע"פ שברכתו בורא פרי האדמה", שלכאורה דוקא מפני שברכתו "בורא פרי האדמה" יש לו להקדימו, אבל אם היתה ברכתו "בורא פרי העץ" – לא היה חייב להקדימו כדעיל בתחילת ההלכה, ויש לומר שכונתו לומר בזה רק החידוש שבדבר, שיש לו להקדים את ברכת פרי האדמה כנגד ברכת פרי העץ, אף שאין ברכתה מבוררת בברכת פרי העץ.

מט ברכות מא, א. רמב"ם הל' ברכות פ"ח הי"ג. מור וש"ע סי' ריא ס"ד. לוח פ"ג הי"ט. וראה גם לעיל

הלכה א.

נ דברים ה, ה.

נא רמב"ם שם. לוח שם.

כלומר פרי תמרים, ולא דבש תמרים שברכתו "שהכל" כדלעיל פ"ז הי"ט.

נב כדלעיל הי"א ושי"ג.

נג ראה מ"ז שם סק"א וסק"ג. לוח שם. וראה על דרך זה

אָלֵא „בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה“, וּבְרַבְתָּ מִיֵּן ז' הוּא „בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ“^{טז}, כְּמוֹ שְׁנֵתְבָאֵר^{טז}.

יב אָפְלוּ בְרַבְתָּ „בּוֹרֵא מִיֵּי מְזוּזוֹת“ שֶׁל כְּסָמִין וְשִׁבְלַת שׁוּעָל וְשִׁיפּוֹן שְׂאִין כְּתוּבִין בְּפִרוּשׁ בְּפֶסוּק^{טז} – קוֹדְמִין לְבְרַבְתָּ „בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ“ שֶׁל כָּל הַפְּרוֹת אַף שֶׁהֵן מִיֵּן ז'^{טז} (וְלִכֵּן מִיֵּי מְתִיקָה שְׁקוּרִין לְעִקֵּד^{טז} אָפְלוּ הוּא שֶׁל שִׁיפּוֹן – קוֹדְמִין לְכָל מִיֵּי מְרַקְחַת אָפְלוּ הֵן מִמִּין ז', וְאַף שֶׁהֵם חֲבִיבִים עָלָיו בְּיֹתֵר^{טז}).

חִוֵּץ מִן הַיֵּית שֶׁהוּא קוֹדֵם לְשְׁעוּרָה^{טז}, וְאִין צְרִיד לֹאמֵר לְשִׁבְלַת שׁוּעָל וְשִׁיפּוֹן שֶׁהֵן מִיֵּן שְׁעוּרָה^{טז}, אִם שְׁוִין בְּחִיבּוֹת^{טז}, לְפִי שֶׁ„אַרְצֵי“ הַשְּׂנִי שֶׁבְּפֶסוּק הַפְּסִיק הָעֵנָן, וְכָל הַסְּמוּד לֹא חָשׁוּב מִן הַמְּאַחֵר מִ„אַרְצֵי“ הָרֵאשׁוֹן^{טז}. אָבָל חֲטָה קוֹדְמַת לְזֵית, וְכֵן שְׁעוּרָה לְתַמְרִים^{טז}.

יג תַּמְרִים קוֹדְמִין לְעֵנָבִים וְצִמּוּקִין^{טז}. אָבָל הֵיִן קוֹדֵם אָפְלוּ לְזֵית^{טז}, אָפְלוּ הַיֵּית חֲבִיב עָלָיו יֹתֵר^{טז}, מִפְּנֵי שֶׁבְרַבְתָּ „בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן“ הִיא חֲשׁוּבָה מִכָּל הַבְּרַכּוֹת^{טז}, חִוֵּץ מִבְּרַבְתָּ „בּוֹרֵא מִיֵּי מְזוּזוֹת“^{טז}, בֵּין שֶׁל חֲטָה בֵּין שֶׁל שְׁעוּרָה^{טז}, שְׁקוֹדְמַת לְ„בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן“^{טז}, אָפְלוּ הֵיִן חֲבִיב עָלָיו יֹתֵר^{טז}.

עה טור וש"ע סי' ריא ס"ד. לוח פ"ג ה"ג.
והטעם, כיון שהתמרים הם שני ל"ארץ" האחרון, ואילו הענבים הם שליש ל"ארץ" הראשון (טור וש"ע שם).
עו הגהת סמ"ק סי' קנא. טור ורמ"א שם. לוח שם. אף שהיית ראשונה ל"ארץ" האחרון ואילו הגפן הוא שליש ל"ארץ" הראשון.
ולכן גם בברכת „מעין ג'" יש להקדים „על הגפן" לפני „על העץ ועל פרי העץ", כדלעיל פרק א הלכה יד.
עז דרכי משה סי' ריא סוסק"ב. לוח שם.
עח שסועד ומשמח הלב, ולכן ברכתה מבוררת ופרטית יותר, כדלעיל פ"ז ה"א.
עט שגם היא חשובה מפני היותה מזון, והיא גם מבוררת ופרטית, כדלעיל פ"א ה"ג.
פ כיון ששניהם קודמים בפסוק לגפן, ומשמע דמונות של כוסמין ושיפון אינה קודמת ל"בורא פרי הגפן", כיון שאינה מפורשת בפסוק, ולפי זה יש לעיין, אם גם בנוסח ברכה אחרונה של „מעין ג'" יש להקדים „על הגפן" לפני „על המחיה" כמו שאכל מיני מוונות משיפון או כוסמין.
פא כלהת סמ"ק שם. טור ורמ"א שם. לוח שם. וכן גם בנוסח ברכה אחרונה של „מעין ג'" יש להקדים „על המחיה" לפני „על הגפן", כדלעיל שם.
פב כדלעיל הלכה י. לוח שם. ואם היו לפניו מיני מוונות משעורים ויין ויתם, ראה מ"א סוס" ריא „צ"ע מה יעשה, דהא יין קודם לזית, ושעורים קודמין ליין, וזית קודם

סד לוח שם.
סה הלכה ה.
סו אך גם הם מכלל ז' המינים, שהרי הם ממין חטה ושעורה (ראה שו"ע סי' קסח ס"ה).
סז הגה"מ הל' ברכות פ"ח אות ש בשם מהר"מ מרוטנבורג בברכות מהר"ם (ה, א). שו"ע סי' ריא ס"ו. לוח פ"ג ה"ב. והטעם: כיון שברכת מוונות (מפני חשיבות מין דגן שנקרא מזון – לעיל פ"א ה"ג) קודמת לברכת הפירות.
סח מיני מתיקה שברכתן „מוונות".
סט כדלעיל הלכה י.
ע טור סי' ריא. ט"ז שם סק"ד. מ"א שם סק"ח וסק"ג. לוח שם.
והטעם, כיון שהשעורה היא שניה ל"ארץ" הראשון ואילו היות הוא ראשון ל"ארץ" האחרון, וכל זה לענין ברכת „בורא מיני מוונות", אבל לענין ברכת „המוציא" – ראה לקמן הלכה יד.
עא מ"א שם סק"ג. לוח שם. וכדלעיל פ"א ה"ו.
עב כדלעיל הלכה ט. לוח שם.
עג ברכות מא, ב. טור וש"ע שם ס"ד. לוח שם.
עד תוס' שם ד"ה זה. טור שם. לוח שם.
והטעם, כיון שהחיטה כתובה לפני הית, אף שהן זהות בכמיכותן ל"ארץ", וכן השעורה כתובה לפני התמרים, אף שהן זהות בכמיכותן ל"ארץ".

סדר ברכת הנהנין פרק י קלט

יד ברכת הפת⁹⁹, אָפְלוּ שָׁל בְּסִמּוֹן וְשִׁיפוֹן – קוֹדֶמֶת לְכָל הַבְּרָכוֹת, אָפְלוּ לְזוּת וַיִּין¹⁰⁰.

מז כָּל מְקוֹם שֶׁהִחֲבִיב קוֹדֵם⁹⁸, בֵּין שֶׁהוּא חֲבִיב עָלָיו בְּרַב הַפְּעָמִים אֶף עַל פִּי שְׂאִין חֲפִץ בּו עֵתָה⁹⁹, בֵּין שֶׁחֲפִץ בּו עֵתָה¹⁰⁰ אֶף עַל פִּי שְׂאִינו חֲבִיב עָלָיו בְּרַב הַפְּעָמִים – נִקְרָא חֲבִיב. וְאִם יֵשׁ לְפָנָיו שְׁנֵי מִינִים, הָאֶחָד חֲפִץ בּו עֵתָה וְהַשֵּׁנִי חֲבִיב עָלָיו בְּרַב פְּעָמִים – אֵיזָה שְׂרִיצָה יְקָדִים¹⁰¹.

מז כָּל דִּינֵי קְדִימוֹת הִלְלוּ אֵינָן אֶלָּא בְּשִׁשְׁנֵיהֶם לְפָנָיו, אֲבָל אִם אוֹתו שְׂדִינו לְהִקְדִּימו אֵינוּ לְפָנָיו – אֵין צְרִיךְ לְהִמְתִּין עָלָיו¹⁰². וְאִם הִבִּיאוּ לְפָנָיו בְּעוֹדו מְבָרְךְ עַל מִין הָרֵאשׁוֹן, אֶף עַל פִּי שֶׁבְּרָכוֹתֶיהֶן שְׁוֹת וְהַשֵּׁנִי חֲבִיב לוֹ וְהוּא מְמִין ז' – מִכָּל מְקוֹם יֵאבֵל מִמִּין הָרֵאשׁוֹן תַּחֲלָה³.

של ברכה חשובה, אבל כאן מיירי גם בברכת פת של מין כוסמין ושיפון אפילו כנגד הית, ובוה לא מספיק המעם של קדימה בפסוק, אלא צריך למעם שהיא ברכה חשובה יותר. וראה שוע"ר סי' רמט ק"א סק"ג שמיני מתיקה ופרפרת שמושכים את האדם לאכילה – אין בהם דין קדימה, ומותר לאכלם לפני הסעודה. וראה עוד שם סי"א שאם אוכל מאכל מסויים מחמת שחפץ לאכלו עכשיו ולא בתוך הסעודה – אינו צריך כלל להקדים לפניו את ברכת הלחם. וכן משמע מלשון שוע"ר סי' רצט סי"ד שכתב ש, צריך להקדים ברכת הלחם לברכת היין, כשרוצה לאכול מיד, משמע שאם אינו רוצה לאכול מיד – אין עליו דיו קדימה. וראה גם לעיל הלכה ב. וכשצריך להקדים תחילה את ברכת היין (כגון בקידוש והבדלה) – צריך לכסות במפה עד אחר הקידוש וההבדלה, כדי שלא יראה הפת בושתו (שוע"ר סי' רצט סי"ד. סי' תענ סמ"ד).

פה כדלעיל הלכה ו, ז, ח.

פו רבנו יונה ברכות כה, ב ד"ה גמ' מחלוקת. רא"ש שם פ"ו סי' כה. מור ושוע"ר סי' ריא סי"א. לוח פ"ג המ"ו.

פז רמב"ם הל' ברכות פ"ח הי"ג (לפי' הכס"מ שם). שוע"ר שם סי"ב. לוח שם.

פח מ"ז שם סק"א. שוע"ר סי' ריב סי"מ. לוח שם.

פט ב"י סי' ריא ד"ה ומ"ש רבנו בשם. מ"א שם סק"י. לוח שם.

בלוח שם הוסיף (בחצעה"ג): „ולכן נוהגים בסעודת בן זכר שאוכלין מיני קמניות תחלה, ואין ממתניין על מין ז' שמביאים אח"כ".

צ ספר חסידים סי' תתמו. משה משה סי' שנג. מ"א סי' רו סק"ח. שוע"ר שם סוס"י. לוח שם. בשוע"ר כתב המעם „כיון שהתחיל עליו הברכה שבידך עליו".

לשעורים". אך בדעת אדה"ז יש לומר שיברך תחילה מוונת על מין דגן משעורים ואח"כ הגנפ על היין ורק אח"כ העץ על הויתים. ובמעם הדבר יש לומר, משום שקדימת היין לפני הוית וקדימת השעורה לפני היין עדיפות מקדימת הוית לפני השעורה, שכן קדימת היין לפני הוית והשעורה לפני היין, היא גם אם הוית או היין חביבים עליו יותר, כלומר מדובר כאן בקדימה גמורה ומוחלטת, ואילו קדימת הוית לפני השעורה היא רק „אם שוין בחביבות", מה שמוכיח שאין זו קדימה גמורה ומוחלטת. וכיון שקדימת השעורה לפני היין עדיפה על קדימת הוית לפני השעורה, לכן תחילה נדחה היין מלפני השעורה, וככת דחיית השעורה את היין נדחה ממילא גם הוית מלפני השעורה, כיון שהיין הנדחה מן השעורה דוחה את הוית, וכיון שכך, נדחה הוית עד לאחר ברכת היין.

וראה פסקי דינים להצ"צ או"ח ו, ג"ד שמבאר דברי אדה"ז באופן אחר. וראה העו"ב איד ע' 67 ואילך. ברכת „המוציא".

פד אגור סי' רחצ ושכלי הלקט סי' קם (בשם רבי שמואל בן חפני גאון בשערי ברכות). רמ"א סי' ריא סי"ה. לוח פ"ג הי"ד. והוא קודמת גם לברכת „מווונת" (רמ"א סי' ריא סי"ה). וראה גם שוע"ר סי' רמט סי"א שברכת הלחם קודמת לכל הברכות.

והמעם, מפני חשיבותו שפועד הלב, שמושום כך הוציאוהו מכלל פירות הארמה וגם מכלל שאר מזון וקבעו לו ברכה בפני עצמה, כמבואר בשוע"ר סי' קסו סי"א וסי' קסח סי"ח וסי"ב.

וראה שוע"ר סי' רצט סי"ד שכתב המעם שצריך להקדים ברכת הלחם לברכת היין, „לפי שהוא מוקדם בשבת ארץ ישראל בפסוק ארץ חמה ושעורה וגו'". ולא כתב שמפני שברכתו חשובה יותר. ונראה מפני ששם מיירי ביון, שהיא מאוחרת בפסוק, ולכן הסתפק במעם זה, ולא הווקק למעם

פֶּרֶק י"א^א

[דיני בְּרַכַּת הַרִּיחַ^ב וְ"שֵׁתְחִינוּ"^ג, וּבוּ מ"ז הַלְבוֹת]

א בְּרַכַּת הַרִּיחַ הַטּוֹב צָרִיךְ לְבָרֵךְ קֶדֶם שְׂוִיתְחִיל לְהַרִּיחַ^ד, כְּמוֹ שֶׁמְבָרְכִין עַל הָאֲכָלִין קֶדֶם שְׂוִיטְעֵם^ה, לְפִי שְׁאִסוּר לְהַנּוֹת מֵעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרַכָּהוּ.

וְכִיצַד מְבָרְךְ^ז? אִם זֶה שֶׁהַרִּיחַ הַטּוֹב יוֹצֵא מִמֶּנּוּ הוּא מִיֵּן עֵשֶׂב – מְבָרְךְ „בוֹרָא עֵשְׂבֵי בְשָׂמִים"^ח. וַיֵּשׁ לֹאמֹר (עֵשְׂבֵי) הָעֵינִן בְּחִירִיק^ט, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּבֵי „עֵשְׂבוֹת הָרִים”.

ב וְאִם הוּא מִיֵּן עֵץ – מְבָרְךְ עָלָיו „בוֹרָא עֵצֵי בְשָׂמִים"^י. וְאֶפְלוּ אֵינּוּ עֵץ גָּמוּר מִמָּשׁ כְּעֵץ הָאֵילָן^{יב} אֶלָּא גְבַעוּלִין, שְׂאִינֵן רַבִּים מִמָּשׁ כְּעֵשְׂבִים וַיִּרְק אֶלָּא קָשִׁים קֶצֶת כְּגַבְעוּלֵי הַפֶּשֶׁתַּן^{יג}, כְּגוֹן שְׁבַלֶּת גֶּרֶד שְׁקוֹרִין אוֹשְׁפִי^{יד}, וְכֵן סִימָלֶק^{טו} (שְׁקוֹרִין רוֹסמַארי^{טז}) – נִקְרְאִין עֵץ לְעֵינֵן בְּרַכָּה זוֹ, כְּמוֹ שֶׁמְצַיְנוּ

שבולת נרד: נמנה כאחד מסממני הקטורת (ראה כריתות ו, א) (Spikenard). רוסמארין:

.Rosemary

ט מ"ז שם ס"ק יב בשם המדקדקים.

י משלי כו, כה.

יא ברכות מג, א. טור ושו"ע סי' רמז ס"ב וס"ח. שוע"ר סי' רצו ס"ג.

וראה שוע"ר סי' תרלח סוס"ה שמתור להריח בעצי הסכך ודפנות הסוכה, אם הם עצי בשמים וכל כיוצא בזה, כיון שכזה שהוא מריח בהם – אינו מפקיע מעליהם קדושת הסוכה.

יב ראה גם לעיל פרק ו הלכה וז שדין אילן לענין ברכת הריח אינו דומה לדין אילן לענין ברכת הפירות. וראה בהערה הבאה.

יג פסקי ריא"ז ברכות פ"ו ה"ה אות ז. שלמי גבורים (לא, ב) אות ו. מ"א שם ס"ק ט.

וראה בדי השלחן סי' סב ס"ג שצריך גם שהעץ יתקיים לפחות משנה לשנה או שישאר השורש בארץ, כי דבר הנורע בכל שנה – לא שייך לקרותו אילן כלל, והחילוק הוא כזה, שלענין ברכת הפרי צריך שיהיה אילן עם ענפים דוקא, ואילו לענין ברכת הריח אפילו אין לו ענפים כלל. וראה תורת מנחם לסדר ברה"ז כאן שכותב „צ"ע מה נקרא עץ" לענין ברכת הריח.

יד ברכות מג, רע"ב (חלפי דימא) וברש"י שם ד"ה חלפי (והיא שבולת נרד ועשוי כגבועלי הפשתן). טור ושו"ע שם ס"ג.

טו גמרא שם. טור ושו"ע שם.

טז רבנו יונה שם ד"ה וסמלק. דעה ראשונה בשו"ע שם.

א בלוח ברה"ז נשמט רובו של פרק זה המדבר על ברכת הריח, וגם בשוע"ר לא הגיעו לדינו סימנים רטוריים, שהם הסימנים המקבילים בשו"ע לפרק זה. חלקו האחרון של פרק זה (מהלכה יב ואילך), נמצא גם בלוח ברה"ז פ"א, ובשו"ע סי' רכה.

ב כ"ה הכותרת בשו"ע סי' רמז.

ג על פירות, והוא מהלכה יב עד סופו, אבל דיני ברכת „שהחיינו" על שאר דברים יתבאר בפרק הבא.

ד ברכות מג, א. טור ושו"ע סי' רמז ס"א. אבל לאחריו אין צריך לברך כלום (ברכות מד, ב. טור ושו"ע שם), והטעם משום שהנאה מועטת היא (רש"י גדה נב, א ד"ה ריחני. מ"ו ומ"א שם סק"א).

אם הריח פעם אחת בברכה – „אי אפשר לו לברך על כל פעם, אם לא בהיסח הדעת" (שוע"ר סי' מו סוס"א).

ה גמרא שם. רמב"ם הל' ברכות פ"ט ה"א שם.

ו רמב"ם שם. טור ושו"ע שם. וראה גם לעיל פרק א הלכה א, וש"ג.

ואף שהריח הוא דבר שאין הגוף נהנה ממנו כלל אלא הנשמה בלבד (ברכות מג, ב. שוע"ר סי' תריב ס"ז), מכל מקום גם לגוף יש איזו תועלת מהריח, ובלשון הרמב"ן (ברכות מ, א), „ורוח נמי דבר הנכנס לגוף וסועד הוא וכאכילה ושתיה דמי", ובלשון השל"ה (מסכת תענית ר, א), „נחת רוח הוא גם לגוף", ולכן יש לברך על הריח (לקו"ש חי"ד ע' 149).

ז רמב"ם שם. טור שם. לבוש שם ס"ב.

ח ברכות מג, ב. טור ושו"ע שם ס"ב וס"ח. שוע"ר סי' רצו ס"ג.

בלשון הכתוב שהפשתן נקרא עץ, כמו שכתוב^א "ותטמנם בפשתי העץ"^{יח}.
וכן על ריח השמן משפלת נרד (שקורין שפיגנארד^{יט}) – מברך, "בורא
עצי בשמים"^כ.

ג ואם הוא פרי הראוי לאכילה, בין פרי העץ כמו תפוח ואתרוג^{כא}, בין
פרי האדמה^{כב} – מברך על ריחו: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם,
אשר נתן ריח טוב בפרות"^{כג}.

ואם נטלו בידו לאכלו בלבד והריח עולה מאליו אל חטמו – אינו
מברך על ריח זה, הואיל ולא נטלו בידו פרי שיעלה הריח אל חטמו רק
לאכילה לבדה^{כד}, אלא אם פן נמלך ומגביה הפרי אל חטמו להנות מריחו
קדם שייאכלנו^{כה} – אז מברך תחלה "אשר נתן ריח טוב בפרות", ואחר כך
ברכת "בורא פרי העץ" או "בורא פרי האדמה", ואוכלו^{כו}.

ואפלו פרי שאינו ראוי לאכילה אלא על ידי תערובות^{כז}, אם עקרו

בפשתי העץ: בפשתיים כפי שהם עדיין בתוך העץ, והם הקנים של הפשתן (מצו"ד) (Stalks
of flax). שפיגנארד^{יט}: Spikenard essential oil.

כד תוס' שם ד"ה האי מאן. רא"ש ברכות פ"ח ס' ג. טור
ושו"ע שם ס"ב. וראה גם שו"ע"ר ס' תצד ס"ו שאין
צריך לברך על הריח אלא כשמתכוין להריח, אבל אם הריח
מגיע לו מאליו והוא אינו מתכוין אליו, אף שבעל כרחו נהנה
ממנו – אינו מברך עליו.

ואף שלקמן הלכה ח כתב רבנו ש"רגילות הוא ג"כ
להריח מהם בשעת אכילה, והו לענין עצם ברכת הריח על
פירות, אבל לענין הברכה בפועל צריך ליטול הפרי בידו על
מנת להריחו.

כה פרי מגדים ס' רז משב"ז סק"א. והטעם "לפי ששינה
מקומו הראשון שהיה שם הפרי שלא לריח שהוא ידו"
(לקמן הלכה י), ולפי זה יוצא, שדוקא באופן האמור בפנים
מברך, אבל: א) אם נמלך ומקרב חוטמו אל הפרי קודם
שיאכלנו – אינו מברך. ב) אם התחיל לאכול ותוך כדי
אכילה הוא מריח – אינו מברך, כי לא נמלו על מנת להריח.
ומשמע שכל זה כשנמלו בידו לאכלו ואח"כ נמלך
להריחו, אבל פרי המחובר על העץ או המונחים על השלחן
– יכול לברך עליו גם בלי שיגביה הפרי בידו אל חוטמו,
אלא דיו אם מקרב את חוטמו אל הפרי. וראה גם שו"ע"ר
ס' שלו סמ"ו.

כו אליה זוטא שם ס"ק ד. אליה רבה שם ס"ק ו.
כז שו"ת הרשב"א ח"א ס' שצו וס' תכא בשם הראב"ד.
מ"א ס' רמז ס"ק ד. אליה זוטא שם סק"ו ואליה רבה
שם סק"מ.

יז יהושע ב, ו.

יח גמרא שם.

יט ראה גם שו"ע"ר ס' תקיא בסופו.

כ מ"ו שם ס"ק מ. וכדלקמן סוף הלכה ו.

ואם בירך עליהם, "בורא עשבי בשמים" – לא יצא (ב"ח
ס' רמז ד"ה ויראה. מ"א שם סקמ"ו. בדה"ש שם).

כא היינו בכל ימות השנה, אבל בימי הסוכות – ראה לקמן
הלכה ח.

ובימינו שאין נוהגים לאכול האתרוג כמות שהוא אלא
ע"י מרקחת, לכאורה דינו כדין המובא לקמן ה"ד, ויברך
עליו "בורא מיני בשמים".

כב ב"ח ס' רמז ד"ה וכתב עוד על ריח. אליה רבה שם
ס"ק מ.

כג ברכות מוג, ב (שנתן). רמב"ם הל' ברכות פ"מ ה"א
(שנתן). טור ושו"ע שם ס"ב (הנותן). אליה זוטא שם
ס"ק ג ואליה רבה שם ס"ק ה (אשר נתן). שו"ע"ר ס' רצו
ס"ג (הנותן). וראה שו"ע"ר ס' קסו ס"ה (שכל הברכות
מברכים אותן בלשון עבר).

ואם בירך עליהם, "בורא עצי בשמים" – לא יצא (בדה"ש
ס' סב סק"מ).

וראה לקמן הלכה ח בטעם שמברכים ברכת הריח על
פירות העומדים לאכילה, "שאף על פי שעיקרם לאכילה,
מכל מקום רגילות הוא להריח מהם בשעת אכילה, ולכך
נקראים גם כן עומדים לריח".

עומד לְכַד^כ, כְּגוֹן קְנָמוֹן (שְׁקוֹרִין צִימְרִינ"ד)^כ וְצַפְרָן (שְׁקוֹרִין נַעֲגָלִי"ד)^ז שְׁעוֹמְדִין לְתַבְלִין לְתַבְשִׁילִין – יֵשׁ אוֹמְרִים שְׁמִבְרַךְ עַל רִיחָם „אֲשֶׁר נָתַן רִיחַ טוֹב בְּפִרוֹת”^{לז}. וְיֵשׁ חוֹלְקִים בְּזוֹה^{לב} וְאוֹמְרִים שְׁמִבְרַךְ עֲלֵיהֶן „בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים”^{לג}, מֵאַחַר שְׂאִינָם רְאוּיִים לְאֲכִילָה בְּעֵינָם. וּמִסָּפֵק יֵשׁ לְבָרַךְ עֲלֵיהֶם „בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים”^{לד}, שֶׁהִיא פּוֹלְלַת כָּל הַמִּינִים^{לה}, וְיוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּדִיעֵבֶד עַל כָּל הַמִּינִים^{לו}. וְכֵן בְּדָבָר שֶׁסָּפֵק לוֹ אִם הוּא מִיֵּן עֵץ אוֹ מִיֵּן עֵשֶׂב^{לז}.

ד וְרָדִים, שֶׁהֵם שׁוֹשְׁנִים (שְׁקוֹרִין רוּזִי"ז), הַגְּדֵלִים בְּקֶרֶקַע – מְבָרַךְ עַל רִיחָם „בּוֹרֵא עֲשָׂבֵי בְשָׂמִים”^{לח}, וְהַגְּדֵלִים בְּאֵילָן – מְבָרַךְ „בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים”^{לט}, וְאֵף עַל פִּי שְׂרָאוּיִים לְאֲכִילָה בְּמִרְקַחַת^מ – אִין עֶקְרָם עוֹמְדִין לְכַד, אֶלָּא לְהַרְיִח^{מא}.

ה וְכָל שְׂאִינוֹ לֹא מִיֵּן עֵץ וְלֹא מִיֵּן עֵשֶׂב, כְּגוֹן הַמֵּר, וְהוּא מוֹסֵק (שְׁקוֹרִין פִּיזוּ"ם בְּלִשׁוֹן אֲשַׁכְּנוּ^{מב}) הַיּוֹצֵא מִחֲטוּמָּר(ו)ת שְׁבָצוֹנָא חֲתִיב יְדוּעַ, שְׂמִתְקַבֵּץ שָׁם תַּחְלָה כְּמִין דָּם וְאַחַר כֵּךְ מַתְיַבֵּשׁ וְנַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ הַמֵּר^{מג} –

חטוּרַת: בְּלִישָׁה (Hump). חִיָּה יְדוּעַ: חִיָּה שְׂשֻׁמָּה יְדוּעַ (An animal known as yadua).

לח אפילו פירות (כ"י ד"ה ועל כולם. מ"ז שם ס"ק ג).
 לו רמב"ם הל' ברכות פ"ט ה"א. סמ"ג עשין כו הל' ברכות הרית. מור ושוע"ע שם ס"ב. וראה גם שוע"ר ס' רצו ס"ג.
 לז רמב"ם שם ה"ה. תוס' ברכות מג, א ד"ה ועל ההדס, בשם הר"מ מקוצי (סמ"ג שם). מור ושוע"ע שם. והעולם נהגו לברך במוצאי שבת, בורא מיני בשמים" על כל המינים שיהיו, לפי שאין הכל בקאים בברכות – נהגו לברך ברכה שיוצאים בה בדעבד על כל המינים (שוע"ר ס' רצו שם).
 לח מרדכי ברכות פ"ו רמז קמז. הגהות מיימוניות הל' ברכות פ"ט אות ג. כ"י ס' רמז ד"ה כתוב במרדכי.
 לט רמב"ם שם ה"ו. רא"ש ברכות פ"ו ס"ל. מור ושוע"ע שם ס"ג. וראה לעיל פ"ו ה"ד שלענין אכילה ברכת כל הורדים היא „בורא פרי האדמה”.
 מ שו"ת הרשב"א ח"א ס' שצו וס' תתכא בשם הראב"ד. ואם כן לדעה הא' שבהלכה ג ברכתו „אשר נתן ריח טוב בפירות”, ולמעשה, מספיק היו צריכים לברך על ריחם „בורא מיני בשמים”, כדלעיל שם.
 מא מ"א שם ס"ק ו. מ"ז שם ס"ק ה.
 מב ברכות מהר"ם ד"ה על ההדס. לבוש ס' רמז ס"ב. כ"ח שם ד"ה ואם אינו. מ"ז שם ס"ק ב. שוע"ר ס' רצו ס"ג.
 מג רבנו יונה ברכות לא, ב ד"ה הויץ. רא"ש שם פ"ו ס' לה. מור ס' רמז. תורה אור שם.

כח מ"א שם ס"ק ו. כלומר, לאכילה ולא להרחה.
 כט ברכות מהר"ם ד"ה על ההדס (קנמון). מור (קנמון) ושוע"ע שם ס"ב (קנול"ה). מ"ז שם ס"ק ד (צימרנ"ד). לבוש שם ס"ג (קנמון). וראה אליה זוטא שם סק"ו ואליה רבה שם ס"מ.
 והיינו שעיקרו לתבלין אף שרגילין גם לאכול, כדלעיל פ"ז ה"ט (בדי השלחן ס' סב ס"ק ח. תורת מנחם לסדר ברה"צ כאן).
 ל ברכות מהר"ם שם (נעגליין). שוע"ע שם (קלאו"ו). מ"ז שם (שהוא נעגל"ד). וראה לעיל פ"ו ה"ט והכ"ב שאין נאכלין אלא ע"י תערובת.
 לא רא"ש ברכות פ"ו ס' (לענין קנה). מור שם (לענין קנה וקנמון וכיוצא בהם). ש"ע שם (קנול"ה וקלאו"ו).
 לב ברכות מהר"ם שם (קנה וקנמון נעגליין וכיו"ב). הובא בטור שם. אליה רבה שם ס"ק מ.
 לג כדלעיל הלכה ב שנקראים עין לענין ברכת הרית, אף שלענין אכילה ברכת הקנמון היא „בורא פרי האדמה” כדלעיל פ"ו ה"ט.
 לד אגור ס' שה. אליה זוטא ורבה שם. וכן לימון דינו כתבלינים הנ"ל, וברכתו „בורא מיני בשמים”, כיון שאינו ראוי לאכילה כמות שהוא אלא סוחטים אותו לתוך התבשיל (ברכה"ש ס' סב סק"ט).
 ואם בירך עליהם „בורא עצי בשמים” או „אשר נתן ריח טוב בפירות” – יצא (קצות השלחן ס' סב ס"ג).

מְבָרֵךְ עַל רִיחוֹ, "בּוֹרֵא מִיְיָ בְּשָׁמַיִם" ^מ.

וְאָסוּר לְאָכְלוֹ וּלְתַנּוֹ בְּתַבְשִׁיל, מִשּׁוּם חֲשִׁישׁ דָּם ^{מח}. וַיֵּשׁ מִתִּירִין ^{מט}. וּבִעַל
נֶפֶשׁ יַחְמִיר לְעַצְמוֹ בְּסַפֵּק שֶׁל תּוֹרָה ^מ.

וְשָׁמֶן שֶׁפָּטְמוּ בְּבָשָׂמַיִם, אִם יֵשׁ מִמְּשׁוֹת הַבֶּשֶׂם בְּשָׁמֶן – מְבָרֵךְ עַל רִיחַ
הַשָּׁמֶן בְּבְרֵכַת הַבֶּשֶׂם: "עֲצֵי בְּשָׁמַיִם" ^{מח} אוּ "עֲשָׂבֵי בְּשָׁמַיִם" ^{מט}.

וְאִם סָנְגוּ מֵהַשָּׁמֶן לְגַמְרֵי רַק שְׂרִיחוֹ נִקְלַט בְּשָׁמֶן – יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְבָרֵךְ
"בּוֹרֵא מִיְיָ בְּשָׁמַיִם". וַיֵּשׁ לְחַשׁ לְדַבְּרֵיהֶם ^{נא}.

אֲכָל מַיִם הַנִּסְחָטִים מֵהַבֶּשֶׂם – הֲרִי הֵם כְּמִמְּשׁוֹת הַבֶּשֶׂם, וּמְבָרֵךְ עַל
רִיחֵם בְּבְרֵכַת הַבֶּשֶׂם ^{נב} לְדַבְּרֵי הַכֹּהֵן ^{נג}.

וְכֵן עַל רִיחַ שֶׁרָף הַגּוֹמֵף מֵהָעֵצִים, פְּגוֹן הַלְּבוֹנָה וְהַמִּיצָטִיכִי – מְבָרֵךְ
"עֲצֵי בְּשָׁמַיִם" ^{נד}.

לְבוֹנָה: נוֹזֵל הַפּוֹרֵשׁ מֵעֵצִים שׁוֹנִים וְרִיחוֹ טוֹב. נִמְנָה כֹּאחַד מִסַּמְנֵי הַקְּטוֹרֶת (Frankincense).
מִיצָטִיכִי: שֶׁרָף שֶׁל עֵץ שֶׁעוֹשִׂין מִמֶּנּוּ זֶפֶת, וְרִיחוֹ דוֹמֵה לְרִיחַ לְבוֹנָה (רִשִׁי בִּיצֵה לֵג, סוּעִ"ב)
(Gum, mastic).

(באר היטב סי' רמז סקי"ג), כי אבקת הטבק עשויה מעלים
מיובשים אשר אין בהם ריח מבושם, ומולפים לחוכם מי
בושם וכך נוצר הריח הטוב של הטבק, וכיון שבדרך כלל
מי הבושם נספגים בתוך אבקת הטבק ומתייבשים – הרי
זה כריח שאין לו עיקר שאין מברכים עליו (אשל אברהם
מבוטשאטש סי' רמז).

נ רבינו יונה ורא"ש וטור שם בשם הראב"ד. שלמי
הגבורים ברכות לא, ב אות ד בשם ריא"ו.

נא אבל לא היישינן לדברי יש אומרים שהובא בטור וש"ע
שם שלא לברך כלל, דיחיד הוא נגד כל הגאונים (ב"ח
ומ"א שם. נחלת צבי שם ס"ק ו. אליה זוטא שם ס"ק ט.
אליה רבה שם ס"ק יב). וראה בבדי השלחן סי' סב ס"ק יב
ובתורת מנחם לסדר ברה"ג כאן, שמסתפקים בכונת דברי
אדה"ו, אם הכוונה שיש לחוש לברך על זה "בורא מיני
בשמים", או שיש לחוש שלא להריח בזה כלל עד שלא
יברך תחילה על דבר אחר "בורא מיני בשמים".

נב רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ו. רא"ש ברכות פ"ו סל"ז.
טור וש"ע שם ס"ג. וראה גם לעיל סוף ה"ב. אף
שלענין אכילה מי פירות נקראים זיעא בעלמא וברכתם
"שהכל" כדלעיל פ"ו ה"א, לענין ברכת הריח הם נחשבים
כפרי עצמו.

נג כלומר, גם לדעת היש אומרים שלא לברך כלל על ריח
שנקלט מהבושם.

נד רמב"ם שם. רא"ש שם. טור וש"ע שם.

מד ברכות מג, א. טור וש"ע שם ס"ב. ט"ז שם. מ"א שם
ס"ק ג. שוע"ר שם.

מה רבנו מאיר הלוי הובא ברבינו יונה שם ד"ה ורבנו.
רא"ש שם. טור ומ"א שם.

מו רבינו יונה שם (דפרש בעלמא הוא). ט"ז שם. וראה
תורה אור צמ"א.

מז משמע שם"ל שהעיקר להלכה כדעת המתירים, ומשום
כך רק "בעל נפש יחמוד לעצמו". או יש לומר, שזהו
משום שאין זה ספק גמור של תורה אלא ספק ספיקא, שכן
גם לדעת האוסרים אסור רק מספק, "משום חשש דם", כי
מה שמתקבץ שם תחילה הוא לא דם ממש אלא "כמין דם".

מח ברכות מג, סע"א לפירוש הערוך ערך כשר. הובא
ברבינו יונה שם לא, ב ד"ה וכשרתא וברא"ש שם פ"ו
סי' לו ובטור סי' רמז.

מט ב"י שם ד"ה והרמב"ם כדעת הרמב"ם והרא"ש. ש"ע
שם ס"ו.

ולענין מי בושם המצוי בימינו כתבו פוסקי זמנינו (ראה
פסקי תשובות סי' רמז אות ח הערה 58 וש"ג) שאין לברך
עליהם, כיון שרובם עשויים מתרכובות סינטיים ע"י הפרדה
כימית של כימיקלים שעיקרם יש בהם ריח רע, ורק באופן
מלאכותי משנים אותם מברייתם והופכים ריחם לריח טוב,
והרי זה כדון ריח שאין לו עיקר שאין מברכים עליו, כדלקמן
הלכה יא.

וממנם זה גם אין מברכין על הטבק ששואפים בחוטם

ז ואם יש בתוך השמן ממשות משניהם מעצי ומעשבי בשמים – מברך
 „בורא מיני בשמים”^{נח} לדברי הכל^{נז}. וכן אם עצי ועשבי בשמים שחוקים
 ומערבים יחד בעינם בלי תערובות שמן – מברך על ריחם „בורא מיני
 בשמים”^{נו}. אבל אם אינם שחוקים ואפשר להפרידם – צריך לברך על זה
 בפני עצמו ועל זה בפני עצמו^{נא}.

וטוב להקדים ברכת „עצי בשמים” ל„עשבי בשמים”^{נב}. ואם יש ביניהם
 הדם^{נב} – הוא מקדם לברכה^{נב}. ואם יש לפניו גם דבר שברכתו „בורא מיני
 בשמים” – צריך להקדים ברכת „עשבי בשמים” ל„בורא מיני בשמים”^{נב}.
 ח אין מברכין על הריח הטוב אלא אם בן נעשה להריח בו^{נג}, אבל מגמר
 שמגמרים בו את הבגדים לתן בהם ריח – אין מברכין עליו, לפי שלא
 נעשה להריח בעצמו של מגמר^{נד}.

ואין צריך לומר מגמר שמגמרים בבית להעביר ממנו ריח רע. ואפלו
 בשמים שמולך עמו האסמנים לבית הפסא לביטל הריח רע – אין מברכין
 עליהם^{נה} כלל, אף אם בא להריח בהם^{נו} שלא בבית הפסא, הואיל ואין
 עומדים להריח בהם להגות מריחם רק להעביר ריח רע בלבד.

מוגמר: בשמים הניתנים על גבי גחלים, והעשן מפיץ את הריח בבגדים או בבית (Spices placed upon glowing embers).

ולענין הדם בימו הסוכות – ראה לקמן סוף ה"ח.
סב שהיא ברכה כללית כדלעיל הלכה ג, וכדן קדימת
 ברכת „האדמה” לפני ברכת שהכל, כדלעיל פ"י ה"ז.
סג ברכות נג, א. מור ושוע"ע סי' רז ס"ב.
סד ברכות שם. מור ושוע"ע שם ס"ג.
 אבל אם המוגמר נעשה להריח בו – מברכים עליו את
 ברכתו, אם המוגמר הוא ממין עץ – „עצי בשמים”, ואם
 הוא ממין עשב – „עשבי בשמים”, ואם הוא משאר מינים
 – „מיני בשמים” (מור ושוע"ע סי' רטו ס"ג). ויכול להוציא
 את חיבורו בברכה אפילו בעמידה, כיון שהם נהנים יחד
 מהריח העולה ממנו (שוע"ע סי' ריג ס"ה).
 ולענין ברכת על בגדים המוגמרים – ראה לקמן הלכה
 יא.
סה ברכות שם ורש"י ד"ה בשמים. מור ושוע"ע שם ס"ב.
 מ"א שם ס"ק ד.
סו שיטה מקובצת ברכות שם ד"ה ואסיקנא. מ"א שם
 סק"א.

נה רבינו יונה ברכות לא, ב ד"ה וכשרתא ורא"ש שם פ"ו
 סי' לו ומור סי' רטו בשם הראב"ד. שוע"ע שם ס"ו.
נו פרישה שם ס"ק יח.
נז ראה אליה זוטא שם ס"ק יב ואליה רבה שם ס"ק מז.
נח רמב"ם הל' ברכות פ"ט ה"ד. מור ושוע"ע שם ס"י.
נט רוקח סי' שכט. ב"י שם ד"ה כתב הרוקח. לבוש שם
 ס"י. כיון שעצי בשמים" היא ברכה מבוררת יותר
 מעשבי בשמים", וכדלעיל פרק י הלכה ז לענין קדימת
 ברכת „העץ” לברכת „האדמה”.
ס כלומר, הן בעצי בשמים והן בעשבי בשמים.
 ההדס האמור כאן הוא לאו רוקח הדם של מצוה, אלא
 כל הדם יש לו חשיבות יותר משאר מיני ריח, כיון שהתורה
 ציוותה ליטלו בד' מינים (מעדני י"ט ברכות פ"ו סי' למ
 אות א).
סא ברכות מג, ב לגרסת הרא"ש שם סי' למ. מור ושוע"ע
 שם סי"א (לענין קדימת הדם לשמן). וראה שוע"ע סי'
 רטו סי' לענין בשמים במוצאי שבת.

סדר ברכת הנהנין פרק יא קמה

וְלִכְּנֵן יֵשׁ אֹמְרִים^{טז} שְׁהִמְרִית בְּאַתְרוֹג שֶׁל מְצוּהָ – אֵין מְבָרֵךְ עָלָיו כָּל שְׁבַעַת יְמֵי הַחַג^{טז}, אַף עַל פִּי שְׁמַתָּר לְהַרְיח בּוֹ^{טז} – אֵינוֹ עוֹמֵד לְהַרְיח בּוֹ^ע, אֲלֵא לְהַלּוֹ לְשֵׁם מְצוּהָ, וְאֵינוֹ דוֹמֵה לְאַתְרוֹג שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה וְשֶׁאֵר פְּרוֹת הָעוֹמְדִים לְאֲכִילָה^{טז}, שְׁאֵף עַל פִּי שְׁעַקְרָם לְאֲכִילָה, מִכָּל מְקוֹם רְגִילוֹת הוּא גַם בֵּן לְהַרְיח מֵהֶם בְּשַׁעַת אֲכִילָה, וְלִכְּךָ נִקְרָאִים גַּם בֵּן עוֹמְדִים לְרִיח^{טז}.

וְיֵשׁ אֹמְרִים^{טז} שְׁגַם בְּשַׁבַּעַת יְמֵי הַחַג מֵאַחַר שְׁמַתָּר לְהַרְיח בּוֹ – נִקְרָא גַם בֵּן עוֹמֵד לְרִיח כְּמוֹ בְּשֶׁאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה. וְלִכְּנֵן טוֹב לְמַנְעַ מִלְּהַרְיח בּוֹ^{טז} כָּל הַחַג^{טז}, לְהַנְצִיל מִסַּפֵּק בְּרַכָּה^{טז}.

אֲבָל הַהֵדֵם, מִן הַדִּין אֲסוּר לְהַרְיח בּוֹ^{טז} כָּל הַחַג^{טז}, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּהַלְכוֹת לְיֹלָב^{טז}.

טז וְכֵן פִּלְפְּלִין וְזוֹנְגְבִיל פְּתוּשִׁין^{טז} אַף מִי שֶׁנֶּהְנֶה מְרִיחֵם – יֵשׁ אֹמְרִים^{טז} שְׁאֵין לְבָרֵךְ עַל־[הן], לְפִי שְׁמִכְיֹן שְׁעִשׂוּיִן לְתַבְלִין בְּלֶבֶד וְאֵין רְגִילוֹת כָּל כֶּךָ לְהַרְיח בָּהֶם – לֹא נִקְרָאוּ עוֹמְדִים לְרִיח כְּלָל^{טז}, מֵה שְׁאֵין בֵּן קְנָמוֹן וְצִפְרָן^{טז} רְגִילוֹת הוּא לְהַרְיח בָּהֶם אֲפִלּוּ שְׁלֹא בְּשַׁעַת אֲכִילָה, וְגַם בְּשִׁמְשִׁימִים אוֹתָם פְּתַבְשִׁיל מִתְכּוֹנִים גַּם לְהִיזוֹת רִיח הַתְּבָשִׁיל גּוֹדֵף. וְיֵשׁ

טז רבינו שמחה, הובא במדרכי ברכות רמז קמו. הגהות מיימוניות הל' ברכות פ"ט אות ה בשמו. דעה הב' בטור וש"ע ס' רמז ס"ד.

טז סדר ברכות (רמ"מ) ברכת הריח. מ"ז ס' רמז סק"ד וס' תרנג ס"ק א. וראה במ"א ס' רמז סקכ"א בשם רש"ל שיכול לברך עליו שלא בומן נטילה. וכן פסק הצ"צ בחידושים קצח, רע"ד שכן הוא לדברי הכל. וצ"ע.

טז סוכה לו, ב. טור וש"ע ס' תרנג ס"א. בנמרא שם מובא הטעם: „אתרוג דלאכילה קאי, כי אקצייה – מאכילה אקצייה“, ולא מלהריח בו.

ע ולכן אין לברך עליו גם אם מריח בו.

עא דלעיל ריש הלכה ג.

עב מ"ז שם ס"ק יד.

עג ראבי"ה ח"ב ס' תרפא. דעה הא' בטור וש"ע ס' רמז ס"ד.

עד שו"ע שם ס"ד (נכון שלא להריח בו) וס' תרנג ס"א (יש למנוע בו).

ואם מריח – לא יברך, שספק ברכות להקל (מ"א ס' רמז סקכ"ב).

עה ובשמיני עצרת – בארץ ישראל יכול לברך עליו, ובהוציא לארץ טוב להמנע מלהריח בו (ראה שו"ע ס' תרסה

ס"א).

עו ויש תקנה לברך תחילה על פרי אחר שיש בו ריח ולפטור בזה את האתרוג (פמ"ג ס' רמז אשל אברהם סקכ"ב).

עז סוכה שם. טור וש"ע ס' תרנג ס"א. בנמרא שם מובא הטעם „הדס דלריחא קאי, כי אקצייה – מריחא אקצייה“.

עח ולענין שמיני עצרת – בארץ ישראל מותר ובהוציא לארץ אסור (ע"פ שו"ע ס' תרסה ס"א).

עט ס' תרנג בשו"ע"ד לא הגיע לידנו.

פ אבל כל זמן שאינם כתושים – אין להם ריח גמור. שירי כנסת הגדולה רס"י רצו בהגהות הטור. עולת תמיד ס' רצו ס"ק א. מחה"ש שם סק"א. שו"ע"ד ס' רצו ס"ד.

פא מ"ז יו"ד ס' קח ס"ק י בשם מצאתי כתוב. נקודת הכסף שם בשם הב"ח – לענין פלפלין. אליה רבה שם – אף לענין זנגביל. וראה גם שו"ע"ד שם.

פב והוא הדין שאין לברך על ריח קפה או על ריח שום אף מי שנתנה מריחם, כיון ש„אין רגילות כ"כ להריח בהם“.

פג דלעיל הלכה ג.

חולקין בזה^ד. ולכן נכון למנע שלא להריח בהם^ה. וכן שלא להריח בלחם
 חם אם יש לו ריח טוב, להנצל מספק ברכה^ו.

י ואפלו בשמים העומדים להריח בהם, אם הם מנחים באיזה מקום שלא
 הגחו שם כדי להריח בהם שם, פגון שהגחו בחדר להצניעם ולשמרם,
 הרי הנכנס לשם ומריח – אינו מברך, ואפלו נכנס כדי להריח בהם^ז.

אבל פשמנחים בחנות שנמפרים שם – צריך לברך על ריחם כל הנכנס
 לשם ונהנה מהריח^ח, לפי שבהנחתם שם מתכונן המזכר גם שיעלה מהם
 ריח טוב ויקפצו עליהם קונים^ט. וכן המוכר^י מברך בפעם הראשונה^{יא}
 שנכנס ונהנה מהריח.

ואפלו המנחים בחדר להצניעם שם, אם נטלו בידו והגביהם ממקומם
 להקריבם אל חטמו להריח בהם – צריך לברך, מאחר שהם בעצמן
 עומדים להריח, רק שבמקום זה שמנחים עתה אינם מנחים לריח, ובין
 שהגביהם בידו – הרי שנה מקומם לתוך ידו כדי להריח.

(ומטעם זה הנוטל פרי בידו לאכלו בלבד ואחר כך נמלך ומגביה הפרי
 בידו אל חטמו להריח בו – צריך לברך כמו שנתבאר לעיל^{יב}, לפי ששנה
 מקומו הראשון שהיה שם הפרי שלא לריח שהוא ידו^{יג}).

ד וסוברים דעל פלפלין זונגביל (כתושין) צריך לברך.
 ממה משה סי' תקה בשם מהרא"י. ט"ז שם ובאו"ח סי'
 רצו ס"ק ת. שירי כנסת הגדולה שם – לענין פלפלין. עולת
 תמיד שם – אף לענין זונגביל.

ה מה"א סי' רצו ס"ק א. ואם מריח – לא יברך, כי ספק
 ברכות להקל.

ו רמ"א סי' רטו סי"ד (יש אומרים דהמריח בפת חם –
 יש לו לברך שנתן ריח טוב בפת, ויש אומרים דאין
 לברך עליו [כנראה הטעם, כיון שהלחם אינו עומד להרחת
 וגם אין רגילות להריח בו], לכן אין להריח בו). ואם מריח
 – לא יברך עליו (מה"א סי' רטו סוסק"ב).

ז מה"א סי' ריו ס"ק א.

ח ברכות נג, א. מור ושוע"ע סי' ריו ס"א. ב"ח שם ד"ה

הנכנס ואליה רבה שם סק"א, אפילו לא נתכוין להריח".
 אבל ראה שוע"ר סי' תצד סי"ז שלענין ברכת הריח רק אם
 מתכוין להריח מברך עליו ולא אם בעל כרחו נהנה ממנו,
 ואולי יש לומר שכאן בעצם כניסתו לחנות מראה שהוא
 מתכוין להריח, ולכן "כל הנכנס לשם ונהנה מהריח" – צריך
 לברך.

ט ברכות שם. מה"א שם סק"א.

י לשיטת הב"ח הנ"ל שמברך אף שלא נתכוין להריח, דלא
 כמ"ז שם ס"ק א.

יא בכל יום (קצוה"ש סי' סב סי"א).

יב הלכה ג.

יג וראה שוע"ר סי' תצד סי"ז

סדר ברכת הנהנין פרק יא קמו

יא ריח טוב שאין לו עקר, פגזן פגדים המגמרים – יש אומרים^{טז} שאין מברכין על ריחם. וטוב לחש ולמנע מלהריח בהם^{טז}.

אבל כלי שהיו פתוחו בשמים ונקלט הריח לתוכו – לדברי הכל אין לברך עליו, לפי שלא הגחו בו הפשמים כדי שיקלט הריח אל תוכו^{יז}.

יב הרואה פרי חדש שמתחדש משנה לשנה^{יח}, או אפלו שתי פעמים בשנה^{יח}, ונהנה בראיתו – מברך „שהחינו“, אפלו רואהו ביד חברו או על האילן^{יט}. ואם אינו נהנה בראיתו – אינו מברך עד שעת אכילה^כ.

והעולם נהגו שלא לברך בכל ענין עד שעת אכילה^{כא}, כדי שלא לחלק בין מי שנהנה בראיתו למי שלא נהנה^{כב}. ויברך תחלה „שהחינו“^{כג} ואחר כך „בורא פרי העץ“ או „בורא פרי האדמה“^{כד}.

והמברך בשעת ראייה – לא הפסיד, אם נהנה בראיתו^{כה}.

That the origin of the scent is) שהבושם שממנו בא הריח אינו נמצא (absent).

קג פרי מגדים אשל אברהם ס"ק ז.
והטעם כתב בפמ"ג שם כיון שברכת „שהחינו“ תלויה בראה – יש להקדימה לברכת האכילה. אבל מזה שרבנו פסק כן גם לענין ברכת „הטוב והמטיב“ (לקמן פ"ב הי"ג), יש לומר שהטעם הוא יותר כללי: ברכת „שהחינו“ על פירות ושאר הנאות מעניני העולם, וכן ברכת „הטוב והמטיב“, ענינם שבה לבורא על השמחה שיש לאדם שהגיע לזמן שיכול להנות מהפרי החדש או מהבגד החדש, משא"כ ברכת הפרי נתקנה בשעת ההנאה בפועל מהפרי, ולכן יש להקדים את ברכת „שהחינו“ לברכת הפרי. ויתרה מזו, אם יברך תחילה ברכת הפרי ורק אח"כ „שהחינו“ – יהיה בזה משום הפסק בין הברכה לאכילה, וכדלעיל ריש פרק ט. אלא שאם שבה ולא בירך „שהחינו“ לפני ברכת הפרי – יברך אחרי הברכה לפני המעומה (ברח"ש סי' סג סק"ט).

אבל ברכת „שהחינו“ על המצוות מברכים אחרי ברכת המצוה, כיון שברכת שהחינו על המצוות נתקנה בשעת קיום המצוה בפועל, וכמבואר בשוע"ר סי' תרמג ס"א.
ומה שבשוע"ר סי' כב ס"א פסק לברך על מלית הרשה „שהחינו“ לפני ברכת „להתעמק בציצית“, משום ששם ברכת „שהחינו“ היא לא על קיום מצות ציצית, אלא על לבישת מלית חדשה, ולכן יש להקדימה לברכת המלית.
קד לענין ברכת „שהחינו“ על ירקות, ראה לקמן הלכה זו.

קה טור ורמ"א שם. לוח שם.

צד רמב"ם הל' ברכות פ"ט ה"ח. שו"ע סי' ריו ס"ג.
צה לחוש לדעת הטור שם שמצריך ברכה. וראה ט"ז שם ס"ק ב.
צו מ"ז שם.
צז עירובין מ, ב ורש"י שם ד"ה אקרא. רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ב. טור ושו"ע סי' רכה ס"ג. לוח פ"א ה"ב (מומן לזמן).

הטעם שרבנו הכניס בפרק הדין בהלכות ריח דיני „שהחינו“ על פירות, למרות שהיה מן הראוי לכאורה להכניסו בפרק שלאחרי זה המדבר על דינים אלו, נראה משום שהלכות אלו נוגעות גם להלכות ריח, וכמבואר בהלכה האחרונה שבפרק זה, ומשום כך הקדים תחילה לבאר דיני „שהחינו“ על פירות בכלל, כהקדמה לדין „שהחינו“ על הריח.

צח כ"י סי' רכה ד"ה ומ"ש רבינו ואם אינו. רמ"א שם ס"ו. מ"א שם ס"ק יג בשם התוס' (ברכות לו, ב ד"ה היה).
צט רבנו מנוח הל' ברכות שם. טור ושו"ע שם. לוח שם.
ק סמ"ק סי' קנא (ברכות בקשות והודאות). כל בו סי' פו. מ"א שם סק"ו. לוח שם.

קא רא"ש עירובין פ"ג סי' י. רבנו ירוחם נתיב יג סוף ח"ב. הנה"מ שם בשם התוס' ברכות שם ד"ה התם. טור ושו"ע שם. לוח שם.
קב מ"א שם. לוח שם.

יג אין לברך עד שנגמר תשלום גדול הפרי^{קט}. ומכל מקום, אם ברך משהוציאו הפרות, שהם ראויים לברכה^{קט}, שהיא על דרך שנתבאר בפרק ו'^{קט} – אין צריך לחזור ולברך „שהחינו” אחר תשלום גדולם.

ואם לא ברך בראיה ראשונה^{קט} או באכילה הראשונה^{קט} – יש לברך על הראיה השניה או על האכילה השניה בלא שם ומלכות^{קיא}.

יד פרי שיש בו מינים הרבה^{קיב} – מברך על כל מין ומין^{קיד}, כגון שני מיני אגסים (שקורין גדאיליי"ן ובארי"ן^{קיד}), או תפוחים^{קטו} (כגון תפוח שבשדות ותפוח שפעצי היער^{קטו}), או גדגדניות (כגון שקורין וינקשי"ל וקארשי"ן). ואפלו יש להם טעם אחד^{קיד}, כגון אדמות ושחרות^{קיד}.

טז אין מברכין „שהחינו” אלא על דבר הנפר היטב שהוא חדש ואין עתה פיוצא בו מן הישן^{קיס}, לפיכך אין מברכין אלא על פרות שאינן יכולין

גדגדניות: דובדבנים (Cherries). ויינקשיל: דובדבנים חמוצים (Sour cherries). קארשין: דובדבנים מתוקים (Sweet cherries).

„שהחינו”.

קיב כמעטים שונים או בצבעים שונים.

קיג תרומת הדיש סי' לג. שו"ע ורמ"א סי' רכה ס"ד. לוח פ"א ה"ד. כיון שיש להם טעם או צבע שונה.

ואם שני המינים היו לפניו – יפטור את כולם בברכה אחת (באר היטב סי' רכה. בדה"ש סי' סג סק"י). ואם היו לפניו ממין אחד והיה בדעתו לפטור גם את המין השני שיביאו לפניו אח"כ, אף שיצא בברכת הפרי – צ"ע אם יצא בברכת „שהחינו” (בדה"ש שם).

ומברכים שהחינו על יין תירוש חדש (שוע"ר סי' תר ס"ו), והיינו אם לא בירך עדיין על הענבים, אבל אם בירך על הענבים – אינו חוזר ומברך על יין תירוש חדש שנעשה מאותו סוג של ענבים (בדה"ש שם).

קיד ראה לעיל פרק ו' הלכה ה' שאגסים קמנים אלו – ברכתם „שהכל”.

קטו שו"ת מהרי"ל סי' קנו. מ"א שם סק"י. לוח שם.

קטז ראה לעיל שם שתפוחים קמנים אלו – ברכתם „שהכל”.

קיז אלא שצבעם שונה.

קיח ספר חסידים סי' תתמו. מטה משה סי' שם. מ"א שם. לוח שם. ולפי זה לכאורה הוא הדין בתפוחים לבנים ואדומים.

וכן ענבים ירוקים וענבים שחורים (בדה"ש סי' סג סק"ג). וכן שזיפים אדומים ועגולים ושזיפים שחורים ומוארכים (אשל אברהם מבוטשאטש סי' רכה).

קיט מ"א סי' רכה סק"א. לוח פ"א ה"ה.

קו שו"ת הרשב"א ח"א סי' רנ. שו"ע סי' רכה ס"ז. רמ"א שם ס"ג. לוח פ"א ה"ג.

קז בלוח ברה"ג שם: שהם ראויים לברכה „בורא פרי העין”. וראה בדי השלחן סי' סג סק"ז.

קח הלכה א.

קט וכל זמן שמסתכל על הפרי ולא הלך למקום אחר בינתיים – בכלל ראה ראשונה היא (בדה"ש סי' סג סק"ט).

קי כל זמן שלא הפסיק אכילתו באופן שמצריכו לברך שנית – בכלל אכילה הראשונה היא, ויכול לברך „שהחינו” בשם ומלכות, וכדלקמן פ"ב ה"ד גבי לבוש (בדה"ש שם).

קיא לוח שם. זוהי הכרעת רבנו במחלוקת שבין רבנו מנוח הל' ברכות פ"י ה"ב ושו"ת רדב"ז ח"א סי' שיט (הובא במ"א שם סק"ט), שסוברים שאין לברך בראיה השניה או באכילה השניה, לבין שו"ת מהרי"ל סי' קמג ורמ"א שם ס"ג שסוברים שיש לברך בראיה השניה או באכילה השניה, ולכן הכריע רבנו שיברך בלא שם ומלכות. וראה גם לקמן הלכה טז. ויאמר „ברך שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה”.

אבל ראה בפס"ד להצ"צ ליקוטיו תז, כ ובתורת מנחם התוערויות תשמ"ט ח"ג ע' 127 בשם אליה רבה סי' כב שעל ברכת „שהחינו” – לא עוברים על „לא תשא”, ואפשר לברך גם בספק, כי לא אומרים בזה „ספק ברכות להקל”. אך מדברי אדה"ז כאן משמע לכאורה שלא ס"ל כן, או שעכ"פ ס"ל שלא אומרים כלל זה בכל ספק של ברכת

קמט

סדר ברכת הנהנין פרק יא

להתקים משנה לשנה, שפשמגיע החדש אין בעולם פיוצא בו מן הישן, ואף שיש מקימין אותם על ידי תחבולות – הם מעט מזער ואין חוששין להם קכ.

אבל מיני ירקות שמממינים אותם בבורות ומתקימים שם כל ימות השנה (שקורין רעטא"ך או בוריקע"ס) קכא – אין מברכין עליהם בחדושם, הואיל ויש ישנים רבים פיוצא בהם קכב, ואף אם הוא לא אכל מהם כל ימות השנה – הרי אחרים רבים אכלו מהם קכג.

ואם החדש נפר היטב פטעמו וגם במראיתו – מברכין עליו „שהחינו” קכד, כגון הריפות שעושין מדגן חדש, שנכרים היטב שהם חדשים במראית העין ובטעמם שהוא לשבח קכה.

מז ריח המתחדש משנה לשנה – יש אומרים קכו לברך עליו „שהחינו” כמו על פרי מאכל. ויש חולקין קכז. לכן יש לברך בלא שם ומלכות קכח.

רעטאך: צנון (Radish). בוריקעס: סלק (Beets). הריפות: תבשיל ממיני דגן קלופים (Grits).

קכד אפילו אם ישנם רבים כיוצא בהם משנה שעברה, ואפילו אם זה עתה אכל פרי או ירק זה מיבולי אשתקד שהיה בבתי קירור (שו"ת באר משה ח"ה סי' סה).
קכה מ"א שם. לוח שם.
קכו שו"ת רדב"ז ח"א סי' רצו. כנסת הגדולה סי' רכה בהנהגות הטור. הובא במ"א שם ס"ק יב.
קכז דברי חמודות ברכות פ"ו אות קב (משום שהיא הנאה מועמט). שירי כנסת הגדולה סי' רטו הגהות הטור אות כו. מ"א סי' רטז ס"ק א (משום שהם כל השנה). אליה רבה שם ס"ק ב בשם מהר"ם דיין (בין שעיקר הנאת הריח היא של הנשמה, ועל הנשמה שהיא נצחית לא שייך לומר בה „שהחינו וקיימנו").
קכח ראה גם לעיל הלכה יג.

קכ מ"א שם סקי"ד. לוח שם.
קכא ובימינו שמאחסנים בחדרי קירור כמעט כל סוגי קמניות וירקות, וישנם ירקות שמגדלים אותם בחממות, כך שהם מצויין כל השנה – אין לברך עליהם „שהחינו". וראה גם פסקי תשובות סי' רכה אות יז.
קכב שו"ת מהר"י ווייל (דינים והלכות סי' למ). רמ"א שם סי' ו. של"ה שער האותיות דיני ברה"ג כלל יא סי' ב. מ"א שם. לוח שם.
ובימינו מקיימים בחדרי קירור ואיחסון גם פירות, כגון תפוחי עץ לסוגיהן ואגסים לסוגיהן, תמרים, שקדים, אגוזים, אשכוליות ולימונים, ולא ניכר הבדל גדול בין החדשים לישנים – אין מברכים עליהם „שהחינו".
קכג מורדכי סוכה רמז תשעא. מ"א שם סקי"ב (לענין עופות ודגים). לוח שם.

פֶּרֶק יב^א

[פְּרַכְתַּת „שְׁהַחֲיִינוּ“, „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב“ וְכִיּוֹצֵא בָהֶם בּ וְכוּ כֹּא הַלְבוֹת^ג]

א כָּל שְׂמַחַת לְכַבֵּד הַבָּאָה לְאָדָם מִמּוֹבַת עוֹלָם הִזְהִיָּה – חֲזִיב לְבָרְךָ עָלֶיהָ, וְאִם אֵין עִמּוֹ שְׂתָף בְּטוֹבָה – מְבָרְךָ „שְׁהַחֲיִינוּ“, וְאִם יֵשׁ עִמּוֹ שְׂתָף בְּטוֹבָה – מְבָרְךָ „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב“^י.

ב בִּיצֵד? בְּנָה בֵּית חֲדָשׁ אוֹ קִנְהָ, אוֹ קִנְהֵי בְּגָדִים חֲדָשִׁים^{יא}, אֶפְלוּ יֵשׁ לוֹ בֵּית וּבְגָדִים פְּיוֹצֵא בָהֶם יב – צָרִיךְ לְבָרְךָ „שְׁהַחֲיִינוּ“^{יג}. וְכֵן אִם קִנְה וְחֹזֵר וְקִנְה – צָרִיךְ לְבָרְךָ עַל כָּל פְּעַם יד. וְלֹא עַל חֲדָשִׁים בְּלִבְדָּה, אֶלָּא אֶפְלוּ יֵשְׁנִים^{טו} כָּל שֶׁהֵם חֲדָשִׁים לוֹ^{טז} שְׁלֹא הָיוּ שְׁלוֹ מַעוֹלָם יז, אֲבָל אִם הָיוּ שְׁלוֹ וּמְכָרָם וְחֹזֵר וְקִנְיָם – אֵינוֹ מְבָרְךָ עָלֵיהֶם יח.

וְאִם קִנְה בְּגָד לְהַתְּפֹסוֹת בּוֹ פְּעַם הוּא וּפְעַם בְּנֵי בֵּיתוֹ – מְבָרְךָ „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב“ יט, הוּאִיל וְיֵשׁ עִמּוֹ שְׂתָף בְּטוֹבָה כ.

ולכל היותר יכול לצרף לאכילת פרי חדש, אבל לא בלא זה (מענה הרבי בשנת תש"ד, הובא ב„התקשרות" גל' תרכט).
יב כרבי יהודה בכריתא שם ס, א וגמרא שם. רי"ף שם מ"ד, א. רא"ש שם פ"ט ס' מו. מור וש"ע שם. לוח שם.
יג זמן הברכה לגבי בנדים – ראה לקמן הלכה ד. ואילו לגבי בית לא נתבאר, ובפשטות יש לו לברך מיד אחר סיום הבניה או אחר הקניה. ומסתבר שיוכל לברך עד שעת חנוכת הבית שאז מרגיש הוא את השמחה (בדה"ש ס' סד סק"ד).

יד כרבי יוחנן בגמרא שם ללישנא בתרא. רי"ף שם. רא"ש שם. מור וש"ע שם. לוח שם.

טו ירושלמי ברכות פ"ט ריש ה"ג. תוס' שם נ"ג, ב ד"ה ורבי יוחנן. רא"ש שם פ"ט ס' מו. מור וש"ע שם. לוח שם.

טז רא"ש שם. מור וש"ע שם. לוח שם.

יז ב"י בבדק הבית ס' רכג ד"ה ואיתא. שו"ע שם. לוח שם.

יח רשב"א שם נ"ג, ב ד"ה בנה בית בשם הראב"ד. מור וש"ע שם. לוח שם.

יט ס"מ"ק ס' קנא. מור וש"ע שם ס"ה. לוח שם, ושם הוסיף: „במקום שהחיינו". וראה גם לקמן הלכה ג „במקום שהחיינו".

כ לוח שם, ושם הוסיף „שהרי עיקר הנאת הכלים היא תשמישם, אבל בנה או קנה בית חדש אע"פ שדרים בו הוא ובני ביתו – אינו מברך אלא שהחיינו, שעיקר הנאתו לבעל הבית שעשה לו דבר המתקיים".

א המקביל לפרק זה בלוח ברה"נ הוא פרק יא, ובשו"ע עד הלכה יב הוא מס' רכא-רכב (ולא הגיע לדינו בשו"ע יד), ומהלכה יג עד סוף הפרק הוא מס' קעה (וגם זה לא הגיע לדינו בשו"ע יד).

ב לשון הכותרת בלוח ברה"נ שם.

ג בלוח שם: ל"א הלכות.

ד רא"ש ברכות פ"ט סוף ס' מו. מור וש"ע ס' רכג ס"ד. לוח פ"א ה"א.

ה לוח פ"א ה"א. ושם: „לפרקים מועטים". וראה שו"ע יד ס' תרמא ס"א לענין ברכת „שהחיינו" על המצוות, „שעיקר הברכה נתקנה על השמחה שיש לאדם מן המצוה שאינה תדירה וכאה מוּמָן לומָן", ונתבאר בשלחן המלך ח"ב ע' רנמ"ד-סא.

ו בלוח פ"א ה"א כתב „ברכת שהחיינו לא תיקנו לברך אלא בדרך רשות, שאם רצה לברך – רשאי, ואינה לבטלה", אלא שמסיים שם שבכל זאת „אין להקל" לא לברך אותה. ורבנו השמיט כל זה בסדר ברה"נ.

ז ברכות נ"ג, ב. לוח שם.

ח משנה ברכות נד, א. מור וש"ע ס' רכג ס"ג. לוח פ"א ה"ו.

ט לוח שם. וראה לשון שו"ת הרשב"א ח"א ס' רמה.

י לוח שם.

יא משנה שם (כלים חדשים). מור וש"ע שם (כנ"ל). בלוח שם „בין בנדים בין שאר כלי תשמישו". אבל ראה לקמן הלכה ה שאין מברכים על שאר כלי תשמישו.

ברכת „שהחיינו" על מלית גדול לא ראיתי נוהגין כן,

סדר ברכת הנהנין פרק יב קנא

ג ואם נתן לו במתנה, יש אומרים כא שמברך כב במקום „שהחינו” כג – „הטוב והמטיב”, שהוא טובה לו ולנותן (שאם המקבל עני, הוא כד טובה לנותן, שזכהו הקדוש ברוך הוא לעשות צדקה. ואם המקבל עשיר – שמח הנותן, שמקבל ממנו מתנתו כה). ויש חולקים כו. ויש לחש לדבריהם ולברך „שהחינו”, שהיא ברכה הראויה וצריכה ואינה לבטלה לדברי הפלכ. כז.

ד וכל מקום שמברך „שהחינו” או „הטוב והמטיב” על פגדים חדשים – מברך מיד בשעת הקנין, שאין הפרכה אלא על שמחת הלב שהוא שמח בקניתם כח.

והוא שקנה בנד תפור ומתקן, אבל אם צריך לתפרו – יש אומרים כט שלא לברך בשעת הקנין אלא אחר שלבשו מיד לא. ואם לא ברך – יכול לברך כל זמן שלא פשטו כב. אבל אם פשטו על דעת שלא לחזור וללבוש לא לתר אלא לאחר זמן כג – לא יברך בלבישה שניה כד.

ה וכל זה בבגד חשוב שלבו של אדם שמח בו, אבל על דבר שאינו חשוב כל כך, כגון חלוק או מנעלים ואנפילאות לה – אין לברך עליהם כז.

ואנפילאות: כמין גרביים (A type of sock).

ל שהרי עדיין אין לו שמחה מהן, כיון שלא נעשו עדיין מלבושים (שוע"ר סי' כב).

לא ובגד שלובשים דרך עראי למדידה – אינה נקראת לבישה (ברדה"ש סי' סד סק"ו).

ובמלית של מצוה, אם עדיין לא הטיל בה ציצית – יברך בעת המלית הציצית, בכדי שתעלה הברכה גם על המלית הציצית (שוע"ר סי' כב). ואם קנה המלית כשהיא כבר עם ציציותיה – יברך בעת לבישה ראשונה, קודם שיברך להתעמף בציצית (שוע"ר שם).

לב רמ"א סי' כב. עמרת זקנים שם. לוח שם.

לג אף אם בפועל לבשו מיד (קצוה"ש סי' סד ס"ב).

לד לוח שם, ושם הוסיף „כמו שנתבאר גבי פרי". ולעיל פרק יא הלכה יג גבי פרי פסק שיברך בפעם השניה בלא שם ומלכות.

לה גרביים. וראה תורת מנחם התוועדיות תשמ"ט ח"ג ע' 134 שיש מקום לדון אם לברך שהחינו על מכנסיים חדשים, כיון שהמכנסיים בימינו אינם נראים כ"כ.

לו לוח שם סי' כב. וראה רבה שם ס"ק ו. שוע"ר סי' כב. וראה גם סי' תר ס"ו.

כא רא"ש ברכות פ"א סי' מז בשם הירושלמי ברכות פ"ט ה"ג. טור ושוע"ע שם ס"ה. לוח שם.

כב המקבל.

כג ראה שוע"ע סי' רכג ס"ב. ב"ח שם ד"ה כתב. לוח שם. וראה גם לקמן הלכה ח.

כד בלוח שם: היא.

כה רא"ש שם. מ"א שם סק"ח. לוח שם.

כו וסוברים שלא מברך „הטוב והמטיב", אלא „שהחינו". תוס' ורשב"א ברכות נמ, ב ד"ה בנה. טור ושוע"ע סי' שושן כלל א סי' יב בשם כמה פוסקים.

כז פרח שושן שם, הובא בבאר היטב סי' רכג ס"ק טו.

כח רא"ש ברכות פ"ו סי' מז ממשמעות הירושלמי פ"ט ה"ג. רשב"א ברכות נמ, ב ד"ה בנה. טור ושוע"ע סי' רכג ס"ד. וכן פסק בשוע"ר סי' כב. אבל בלוח פ"א ה"ט כתב לברך „אחר שלבשו".

ואם לא בירך בשעת קניית הבגד – יברך שהחינו בעת לבישה ראשונה (שוע"ר סי' כב).

כט מ"א שם סי' רכג ס"ק ו. אליה רבה שם ס"ק ו. שוע"ר סי' כב. וראה גם סי' תר ס"ו.

ואם הוא עני ושמה בהם – יברך^{טז}. ועשיר גדול שקנה בגדים חשובים שאינו שמה בהם מפני שאינם נחשבים אצלו – לא יברך^{טז}. ובמדינות אלו נוהגין שאפלו עני אינו מברך על חלוק ומנעלים וכיוצא בהם^{טז}.

על שאר כלי תשמישי אדם אפלו כלי פסף וזהב – אין נוהגין לברך כלל, לא בקנייתם ולא בתשמישם^{טז}. וכן עקר. וכן בספרים^{טז}.

ו הלובש בגד חדש – יש אומרים^{טז} שמברך „מלביש ערמים“, אף על פי שפבר ברוך בשחר^{טז}. ונכון לברך בלא שם ומלכות^{טז}. וטוב ללבוש קדם ברכת השחר, לפטרו בברכת „מלביש ערמים“ שפשחר^{טז}. וכן בהגורה החדשה^{טז}. ואם לא חגר עד לאחר ברכת השחר – טוב לברך „אזור ישראל בגבורה“ בלי שם ומלכות^{טז}. וכן פכובע^{טז} „ברוך עומר ישראל בתפארה“^{טז}.

ז על שמועות טובות, בין שהיא טובת רבים^{טז}, בין שהיא טובת יחיד^{טז}, כל שלבו שמה בטובתו, כגון שהוא אביו או רבו או רעו אשר כנפשו – מברך „הטוב והמטיב“, „הטוב“ לו ששמה לכונו, „והמטיב“ למי שנעשית לו הטובה^{טז}. ואין צריך לומר אם רואה הטוב בעיניו^{טז}.

לז ראש ש פ"ט ס' מז. טור וש"ע שם.

לח רב"ז ח"א סימן שצה מ"א שם סק". לוח שם. לט רמ"א שם ס"ו, כדעת הטור שם בשם התוס' ברכות נט, ב ד"ה ורבי יוחנן, ותרומת הדשן ס' לו. לוח שם.

מ תוס' סוכה מז, א ד"ה העושה בשם רב שרירא גאון. שו"ת הרשב"א ח"א ס' רמה. הובא כמ"א שם ס"ק ת. ודלא כלוח שם הט"ו שכתב „בין בגדים בין שאר כלי תשמישו“.

מא מ"א שם. יד אהרן שם בהגהות הטור. הובא בבאר היטב שם ס"ק י.

בלוח שם הכ"א כתב ש, מברכים שהחינו על ספרים חדשים חשובים שלבו של אדם שמה בקנייתו, ולא אמרו מצות לאו להנות ניתנו אלא בעשיית המצוה עצמה, אבל הקונה כלי שהמצוה נעשית בו, אם הוא כלי חשוב – יש לו הנאה בו כמו בשאר כלים חשובים". אבל דעת אדה"ז בסדר ברה"נ כשם שאין מברכים על כלי תשמיש – כך אין מברכין על ספרים. אבל על מלית של מצוה מברכים „שהחינו“ כמו כל בגד חשוב, כמבואר בשו"ע ד' ס' כב.

מב ירושלמי ברכות פ"ט ה"ג. הובא בתוס' ברכות נט, ב ד"ה ורבי יוחנן. רא"ש שם פ"ט ס' מז. טור וש"ע ס' רכג ס"ד. לוח פ"א הכ"א.

מג אליה רבה שם ס"ק ז.

מד המניח בשו"ת הלכות קמנות ח"א ס' ה, הובא בבאר היטב שם סק"ג.

מה אליה רבה שם (יכול לפוטרו).

מו הלכות קמנות שם. באר היטב שם. לוח שם.

כלומר, יתגור לפני ברכת השחר ויפטור אותו בברכת „אזור ישראל בגבורה“. ראה שו"ע ד' ס' ב.

מז המניח בהלכות קמנות שם. באר היטב שם.

מח הלכות קמנות שם. באר היטב שם. לוח שם.

מט המניח בהלכות קמנות שם. באר היטב שם.

כלומר, שאם לא חבש לפני ברכות השחר לפוטרו בברכת „עומר ישראל בתפארה“ (ראה שו"ע ד' שם) – טוב לברך עליו ברכה זו בלא שם ומלכות.

נ משנה ברכות נד, א. טור וש"ע ס' רכב ס"א. לוח פ"א הכ"ג.

נא ראה אליה רבה ס' רכא סק"ד. לוח שם. ומשמע אף שהוא עצמו אינו שותף בטובה זו, אלא ששמה בטובת הרכיב.

נב ספר חסידים ס' תתמג. אליה רבה ס' רכג סק"א. לוח שם.

נג אבל בעל הטובה עצמו לא יברך „הטוב והמטיב“ עבור זה שחברו שמה בטובתו, דמי אומר שבאמת חבירו שמח כל כך בטובתו עד שראוי לברכה, ואינו דומה למקבל מתנה דלעיל (הלכה ג) שמברך „הטוב והמטיב“ על שמחת הנותן, כיון ששם שמחת הנותן אינה מטובת המקבל אלא מטובת עצמו שזכה להיות נותן (בדה"ש ס' סד סק"י).

נד לוח שם.

סדר ברכת הנהנין פרק יב קנג

ואם בשוהו מוכת עצמו – מברך „שהחינו”. ואם יש לו שתף בה – מברך „הטוב והמטיב”^{נח}. והוא הדין אם רואה בעיניו או יודע מעצמו הטובה שהגיע לו^ט – מברך „שהחינו”, אם אין לו שתף בה^{סז}.

ח על שמועות רעות – אומר: „ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, דיין האמת”^{טט}. ואין צריך לומר אם רואה בעיניו^ס.

ומנהג העולם לומר „ברוך דיין האמת” בלא שם ומלכות בששומעים במיתת איזה אדם מישראל^{סא}. אבל במי שיש לו צער במיתתו מפני אהבתו לו, וכל שכן באדם חשוב שמת – צריך לומר בשם ומלכות^{סב}.

ואם מת אביו שיורשו – מברך בתחלה: „ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, דיין האמת”, ואחר כך „שהחינו”^{סג}. ואם יש לו עוד אח שיורש עמו^{סד}, אף על פי שאין אחיו אצלו^{סה} – מברך כל אחד „הטוב והמטיב” במקום „שהחינו”^{סו}, בין ששמעו במיתתו בין שראו^{סז}.

ואין מברכין על שמועה בין טובה בין רעה אלא אם כן שמע מפי אדם נאמן שראה את הדבר^{סח}, ואם אין המגיד נאמן בעיניו – יברך בלי שם ומלכות^{סט}.

שירשו: כלומר, שאביו השאיר לו ירושה והוא לבדו יורשו (That he is his fathers sole heir).

נה הרא"ה ברכות שם ד"ה א"ל מת אביו. לוח שם.
נו שו"ע שם. מ"ז שם סק"ב. לוח שם. וראה גם לעיל הלכה ג.
בלוח שם הוסיף הטעם „הואיל והם שותפים בטובה אחת ממש, שהם שותפים בכל המזון כולו קודם החלוקה שכולו לזה וכולו לזה”.
נז לוח שם. וכדלעיל הלכה ו.
נח ספר התסידים סי' תתמא. מטה משה סי' שפט. מ"א סי' רכב סק"א. לוח שם.
נט לוח שם.
וראה בדה"ש סי' סד סק"ב שאם אח"כ נתבררה לו השמועה כנונה בודאות – מסתבר שיברך שוב בשם ומלכות, כיון שאז מתעורר בשמחה וצער יותר מהפעם הקודמת.

ב. מור ושור"ע סי' רכב ס"א. לוח שם.
מ"א סי' רכא סק"ב וסי' רכג סק"א. לוח שם.
לכאורה צ"ל: שהגיעה לו. וכ"ה בלוח שם.
לוח שם.
משנה ברכות נד, א. מור ושור"ע סי' רכב ס"ב. לוח פי"א הכ"ד.
לוח שם.
כ"ח סי' רכג ד"ה אמרו לו. מ"ז שם סק"ד. מ"א שם סק"ד. לוח שם.
מ"ז שם. לוח שם.
ברכות נג, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ז. מור ושור"ע סי' רכג ס"ב. לוח פי"א הכ"ד.
גמרא שם. רמב"ם שם. מור ושור"ע שם. לוח שם.

ט המוציא מציאה – מברך: „הטוב והמטיב“^ט, „הטוב“ לו, „והמטיב“ לעניי ישראל, שהרי נתחייב בצדקה^{טא}, שכל אדם חיב לתן לפי השגת ידו^{טב}, וכופין וממשכנין על זה^{טג} (כמו שכתוב בהלכות צדקה טד). מה שאין בן באחד שירש את אביו^{טו} – אין זו טובה לעניי ישראל, שהרי גם אביו נתחייב לתן צדקה מממון זה לעניים^{טז}, והמעשר שפירש הבן^{טז} – יכול הוא להוציא לשאר מצוות^{טז}.

י כל נוטל נדן צריך לברך „שהחינו“ כמו בירשה^{טז}. וכן אם הרויח רוח גדול. והוא הדין להפקד, כל הפסד גדול שפא לו כממונו^{טג}, אם דרך פני אדם להצטער עליו^{טב} – מברך „דין האמת“^{טג}.

וחייב אדם לברך על הרעה^{טד} בדעת שלמה ובנפש חפצה^{טז}, בדרך שמברך על הטובה^{טז}.

כופין: לוקחין ממנו בכח (To take by force). וממשכנין: לוקחים ממנו משכון מביתו אם לא רוצה ליתן צדקה (To take collateral as security). נדן: נדוניה (Dowry). בדעת שלמה ובנפש חפצה: כלומר, בלב שלם (With acceptance).

מה שכתב רבנו „יכול הוא להוציא לשאר מצוות“, כנראה הכוונה לשאר מצוות שאינן חובה עליו, כמובא בש”ך יו”ד סי’ רמט סק”ג (בשם תשובת מהר”ם): „כמו להיות בעל ברית או להכניס התן וכלה לחופה וכן לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאילן לאחרים ללמוד בהם, אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה מצוה – יכול לקנות מן המעשר“. וראה גם הל’ ת”ת לרבנו פ”א ה”ז (לענין הוצאות בניו הגדולים). לקו”ש ח”ט ע’ 346 (הדפסת ספרים והחזקת מוסדות תורה). וראה גם בהערות וצינונים להל’ ת”ת (להגרמ”ש אשכנזי) ח”ב ע’ 482 ואילך.

פ דלעיל הלכה ח. וראה גם לעיל הלכה ג נבי מתנה. ודלא כמו שכתב בלוח פ”א הכ”ט שהמקבל מתנה ונדן מברך „הטוב והמטיב“.

פא ירושלמי ברכות פ”ו ה”ג. לוח שם הכ”ו.

פב לוח שם. ואם הוא מצטער בדבר שאין דרך בני אדם להצטער עליו – אינו מברך, דבמלה דעתו אצל כל אדם (קצוה”ש סי’ סד ס”ז).

פג בלוח שם כתב שיש לו לברך כן „אף על פי שיבוא לו טובה ממנה לאחר זמן, כגון שבא לו שטף על שדהו אע”פ שכשיעבור השטף הוא טובה לו שהשקה שדהו, מ”מ עכשיו היא רעה לו“. אבל רבנו השמימו כאן.

פד משנה ברכות נד, א. מור וש”ע סי’ רכב ס”ג. שוע”ר סי’ קיג ס”ט. לוח שם פ”א הכ”ו. וראה גם שוע”ר סי’ מו סוס”ד.

פה ברכות ס, ב (לקבולינהו בשמחה). רש”י שם ד”ה לקבולינהו (בלבב שלם). רמב”ם הלכות ברכות פ”א ה”ג (במובת נפש). מור וש”ע שם ס”ג. לוח שם.

פו משנה ברכות נד, א. מור וש”ע שם. לוח שם. וראה

ע ברכות ס, א. מור וש”ע סי’ רכב ס”ד. לוח פ”א הכ”ה. אע”פ שירא שמא יבא לו רעה ממנה, כגון שמצא מטמון רב וירא פן ישמע המלך ויקח כל אשר לו, כיון שעכשיו היא טובה לו (לוח שם הכ”ח).

עא ראה שוע”ר הל’ מכירה ומתנה קו”א סק”א ש, בצדקה עיקר המצוה היא משום עניות העני, ולא משום הממון שנתחייב בצדקה. . שמצוה ליתן לו למלאות חסרונו, אלא שמי שכבר הפריש חומש מממונו, או שאין ידו משגת, יוכל להפטר ממנה, כי המצוה היא על כלל ישראל. וראה לקו”ש חכ”ז ע’ 219 הערה 30 וע’ 221 הערה 39.

עב וכיון שידו משגת עתה יותר ממה שהשיגה ידו עד עתה, הרי נתחייב בצדקה בשיעור גדול יותר ממה שהיה חייב עד עתה.

עג וכיון שכופים ומוציאים ממנו צדקה בעל כרחו (כשידו משגת), הרי ודאי שהעניים יקבלו צדקה ממוציאה זו, ולכן מברך על זה „הטוב והמטיב“.

עד הלכות אלו בשוע”ר לא הניעו לדינו, וראה מור וש”ע יו”ד סי’ רמז ס”א וסי’ רמח סעי’ א”ב.

עה לוח שם הכ”ה.

עו שמברך „שהחינו“, כדלעיל הלכה ח.

עז וא”כ אין כאן לעניים טובה חדשה.

עח כלומר, בנוסף לחיוב הצדקה שנתחייב הבן ליתן מממון זה, שבוה לא נתחדש דבר אצל הבן, כי גם אביו היה מחויב ליתן צדקה מממון זה, הרי נתחדש אצל הבן חובת מעשר, ובוה ישנה לכאורה טובה חדשה לעניי ישראל.

עט לוח שם בהגהת.

כלומר, הבן יכול לבזבז את כספי המעשר לשאר מצוות ולא דוקה לצדקה, וא”כ שוב אין כאן טובה חדשה לעניים.

סדר ברכת הנהנין פרק יב קנה

יא הַרְוָא אֶת חֲבֵרוֹ¹⁹ הַחֵבִיב עָלָיו¹⁹ הַרְבֵּה¹⁹ וְשָׂמַח וְנִהְנֶה בְּרֵאִיתוֹ³, אִם לֹא רָאָהוּ זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם – יִבְרַךְ „שֶׁחֵינִי“³³, וְאִם לֹא רָאָהוּ זֶה שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשִׁים³³ – צָרִיךְ לִבְרַךְ: „בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַחִיָּה הַמַּתִּים“³³. וְאִפְלוּ הָיְתָה לוֹ מִמֶּנּוּ יְדִיעָה בִּינְתוּם בְּכֹתֵב אוֹ בְּעַל פֶּה, כִּי עָקַר הַבְּרָכָה הוּא עַל הַנָּאָה וְשִׂמְחַת הַלֵּב בְּרֵאִית פָּנָיו¹³.

וְגַם הַנְּשִׁים מְבָרְכוֹת כֵּן עַל רֵאִית חֲבֵרוֹתֵיהֶן כְּשִׂשְׂמֵחוֹת בְּרֵאִיתָן³³. וְכֵן הָאִישׁ עַל אִשְׁתּוֹ¹³, כַּגֹּן אִמּוֹ אוֹ בִתּוֹ וְאַחֹתוֹ¹³.

יב יְלֵדָה אִשְׁתּוֹ זָכָר – חֵיב לִבְרַךְ „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב“³³, „הַטּוֹב“ לוֹ, „וְהַמְּטִיב“ לְאִשְׁתּוֹ, שְׂנוּחַ לָהּ גַּם כֵּן בְּזָכָר³³. וְכֵן עַל כָּל בֶּן וְבִן שְׂנוּלָד לוֹ². וְהִיא גַּם כֵּן חֵיבַת לִבְרַךְ כֵּן³³. וְאִפְלוּ אִם הוּא בְּעִיר אַחֶרֶת וְכָאוּ וְאָמְרוּ לוֹ יְלֵדָה אִשְׁתְּךָ זָכָר – מְבָרַךְ „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב“³³.

וְאִם מֵתָה אִשְׁתּוֹ בְּלִדְתָהּ – נִכּוֹן שְׂלֵא לִבְרַךְ „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב“, אֲלָא „שֶׁחֵינִי“³³.

וְכִשְׁחֹזֵר וְרוֹאֶה הַבֵּן הַנּוֹלָד¹³, אִם רוֹאֶהוּ תוֹךְ ל' יוֹם מִיּוֹם שִׁשְׁמַע –

בראייתו (בדה"ש סי' סק"ו. תורת מנחם לברה"נ).
צג ברכות שם. טור וש"ע שם. בלוח שם הוסיף: „אבל אם לא ראהו עתה אלא ששלח לו כתבים, אע"פ שהוא נהנה מאד בראייתו אותם מפני שלא ראהו זה זמן רב או שלא ראהו מעולם – אינו מברך על ראייתו“.
צד שו"ת הלכות קמנות ח"א סי' רכ (לענין „שהחיינו“, אך לא לענין „מחיה המתים“).
צה כ"י סי' רכה בשם תשובת הרשב"א. לכוש שם ס"א. עמרת זקנים שם.
צו אליה רבה שם ס"ק ג.
צז הלכות קמנות ח"א סי' ריג.
צח ברייתא נמ"ב. טור וש"ע סי' רכג ס"א. לוח פ"א ה"ל.
צט גמרא שם. לוח שם.
ק שו"ת הרשב"א ח"א סי' רמה. מ"ז סי' רכג סק"א. עמרת זקנים שם. לוח שם.
קא סמ"ק סי' קנא. שו"ע שם. לוח שם.
קב רא"ש ברכות פ"ט סוף סי' טו. מרדכי שם רמז רמז. כ"י ריש סי' רכג. עמרת זקנים שם. לוח שם (אע"פ שאין אשתו כאן, הואיל והיא משותפת עמו בטובה אחת ממש).
קג דרכי משה שם סק"ב (בדעת הרשב"א שם). רמ"א שם ס"א. לוח שם.
קד הלכות קמנות ח"א סי' רא. יד אהרן סי' רכג בהגהות כ"י. פרי מגדים סי' רכה א"א סי' ק"ג.

תניא פכ"ו „ופירשו בגמרא לקבולי בשמחה, כמו שמחת המוכה ונראית, כי גם זה למוכה, רק שאינה נגלית ונראית לעיני בשר, כי היא מעלמא דאיתכסיא שלמעלה מעלמא דאיתגליא“ וראה לקוטי שיחות חלק ד ע' 1081 הערה 35. לקוטי שיחות חלק ז ע' 22 הערה 17.
פז ברכות נח, ב. טור וש"ע סי' רכה ס"א. לוח פ"א הכ"ב.
פח תוס' שם ד"ה הרואה. רא"ש שם פ"ט סי' ט. טור וש"ע שם. לוח שם.
פט טור וש"ע שם. לוח שם.
צ רבנו יונה שם מג, ב ד"ה הרואה. רא"ש שם. טור וש"ע שם. לוח שם.
צא ואפילו יש גם אחרים שנהנים בראייתו – אינו מברך אלא שהחיינו ולא הטוב והמטיב, לפי שאין זו טובה אלא שמחת הלב בלבד (לוח שם).
וראה תורת מנחם התוועדויות תשמ"ט ח"ג ע' 127 שבפועל לא נוהגים לברך כן, ושצ"ע הטעם. ומסיים שם, שבכל אופן מו שרוצה לברך – כודאי לא יקפידו עליו, ויש לענות אחריו אמן בלב שלם.
צב והודש העיבור עולה למנין י"ב חדש (בדה"ש סי' סו סק"ו).
בלוח שם הוסיף „ואין צריך לומר אם לא ראהו מעולם“, ומזה שרבנו השמיטו כאן משמע דס"ל שאין לו לברך, וכדעת השערי תשובה סי' רכה ס"ב שאם הכירו זה את זה ע"י מכתבים אין אהבה ביניהם כ"כ עד שיהיה שמח ונהנה

סדר ברכת הנהנין פרק יב

קנו

אין צריך לחזור ולברך "שהחינו", מאחר שפבר ברוך עליו "הטוב והמטיב", אבל אם אחר קט' ל' יום – צריך לברך, אפילו אם ראהו כבר לפני שלשים יום קט', אם לבו שמיח ונהנה.

ואפילו על בת צריך לברך כל שלשים יום בשנהנה ושמיח בראיתה כמו שנתבאר קט', אלא שעל השמועה אינו מברך כלום, שאינה שמועה מובהקת.

יג על שני יין קט', דהינו בפמרים להביא ממנו לשותות ממינים שונים קט', או מפלים שונים, דהינו שהשני הוא מחבית אחרת קט', שאפילו הוא ממין יין הראשון קט' נחשב כמין יין אחר קט' – צריך לברך על השני קדם שיטעם ממנו קט': "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, הטוב והמטיב" קט', אף על פי שהוא בעגן שאין צריך לברך עליו "בורא פרי הגפן" קט', פגון פני חבורה המספין אצל בעל הבית ודעתם מתחלה על כל מה שייביא להם בעל הבית קט', שמפני חשיבות היין שהוא משמיח אלהים ואנשים קט' – תקנו חכמים עליו עוד ברכה קט' בפמרים בשמחה להביא ממנו לשותות עוד יין שני.

ואפילו אין ידוע שהשני משבח מן הראשון, אלא בסתם קכ.

ואם הוא בעגן שצריך לחזור ולברך "בורא פרי הגפן" על השני, פגון

הלכה יש שמברכים ברכה זו דוקא בחבורה, ומשמעות הברכה היא "הטוב לו, והמטיב לחברו שעמו".

קטז ברכות שם. שו"ע סי' קעה ס"א. וכל שכן בענין שצריך לברך עליו בורא פרי הגפן, כדלקמן בסמוך (ב"ח רס"ו קעה. גנת ורדים כלל א סי' מה. וכן הוכיח מהרא"ש וקצור פסקי הרא"ש ברכות פ"ט סט"ו. וראה גם לקמן הלכה כא).

קיז כדלעיל פרק ה הלכה ה. וראה עוד לקמן הלכה טו כשהיו שני הינות על השלחן ובידך על דעת לשתות גם את השני.

קיח שופטים מ, יג. ברכות לה, א. שו"ע סי' קפב ס"ב. מה שדייק רבנו להביא פסוק זה המדבר על שמחת הרבים, ולא הפסוק "יין ישמח לבב אנוש" (תהלים קד, טו), המדבר על שמחת היחיד, נראה שהוא ע"פ המבואר לקמן הלכה יט שאין מברכים ברכה זו אלא כששותים בחבורה (באור ברה"צ ע' 401).

קיט תוס' שם נמ, ב ד"ה הטוב. רא"ש ברכות פ"ט סי' טו.

קכ תוס' שם. טור ושו"ע סי' קעה ס"ב. ובלוח שם כתב "שאינו ידוע אם השני הוא משובח מן הראשון או גרוע ממנו, שעיקר הברכה אינה אלא על ריבוי היין".

קה כלומר, אם ראהו לאחר ל' יום. ובכמה נוסחאות: אבל לאחר.

קו וראה גם לקמן פ"ג הי"ג, ושם יתבאר איך מונין את השלשים יום.

קיז בהלכה יא.

קח ראה קידושין בסופה (אוי לו למו שבניו נקבות). נדה לא, ב (נקבה – נקיה באה לעולם, נקבה – שהכל עצמים בה).

קט ברכות נמ, סוע"ב. טור ושו"ע סי' קעה ס"א. לוח פ"א ה"ו.

קי רמב"ם ה' ברכות פ"ד ה"מ.

קיא ירושלמי ברכות פ"ו ה"ה. רש"י ורשב"ם פסחים קא, א ד"ה אחר. ר"ת בתוס' ברכות שם ד"ה הטוב. לוח שם.

קיב לוח שם.

קיג כדלקמן הלכה טו.

קיד כ"י סי' קעה ד"ה מצאתי כתוב. וראה אליה רבה שם ס"ק ט דהינו לכתחלה. ואפילו מועם ממנו פחות מרביעית – יברך (ברדה"ש סי' סא סק"ד).

קטו ברכות שם. רמב"ם שם. טור ושו"ע שם. וראה לקמן

סדר ברכת הנהנין פרק יב קנז

בְּנִמְלֶךְ קכא – יְבָרֵךְ תַּחֲלָה „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב” וְאַחַר כֵּן „בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן” קכב.

אָבֵל אִם יָדוּעַ לֹא שֶׁהַשְּׁנֵי גְרוּעַ מִן הָרֵאשׁוֹן – אֵין לְבָרֵךְ עָלָיו „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב” קכג, אִפְלוּ אֵינוֹ גְרוּעַ אֱלֵא מְעַט קכד. אֱלֵא אִם בֵּן הָרֵאשׁוֹן הוּא יֵין אָדָם וְשְׁנֵי לְבָן, בֵּינָן שֶׁהַלְבֵּן הוּא בְּרִיא לְגוֹף יוֹתֵר מִן הָאָדָם – יֵשׁ לְבָרֵךְ עָלָיו „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב” אִף עַל פִּי שֶׁהוּא גְרוּעַ מִמֶּנּוּ קכה מְעַט בְּטַעַם, כָּל שְׂאֵינוֹ גְרוּעַ הִרְבֵּה קכו עַד שְׂאֵינוֹ רְאוּי לְשִׁתּוֹתוֹ אֱלֵא עַל יְדֵי הַדְּחַק קכז.

יָד וְאִם שְׁתֵּה לְבָן וְאַחַר כֵּן הָאָדָם, אִם יָדוּעַ שֶׁהָאָדָם מִשְׁבַּח יוֹתֵר בְּטַעַם – מְבָרֵךְ עָלָיו קכח. אָבֵל בְּסֵתָם אֵינוֹ מְבָרֵךְ קכט, בֵּינָן שֶׁהַלְבֵּן בְּרִיא יוֹתֵר לְגוֹף. וְאֵין צָרִיךְ לֹאמֵר שֶׁאִם שְׁתֵּה תַּחֲלָה יֵין יִשְׁן קכז וְאַחַר כֵּן חֲדָשׁ שְׂאֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו בְּסֵתָם קלא, אֱלֵא אִם בֵּן יָדוּעַ שֶׁהוּא מִשְׁבַּח בְּטַעְמוֹ כְּמוֹ הַיִּשְׁן קלב.

מִזֶּ וְכָל מְקוֹם שֶׁמְבָרֵךְ עַל הַשְּׁנֵי בְּסֵתָם – הָרִי זֶה מְבָרֵךְ עָלָיו אִפְלוּ הֵבִיאוּהוּ עַל הַשְּׁלַחַן בְּבַת אַחַת עִם הָרֵאשׁוֹן, שֶׁשְׁתֵּה תַּחֲלָה וּבָרֵךְ עָלָיו „בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן” עַל דַּעַת לְשִׁתּוֹת גַּם הַשְּׁנֵי, אִף עַל פִּי בֵּן מְבָרֵךְ „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב” כְּשִׁשׂוֹתָה מִן הַשְּׁנֵי, בֵּינָן שֶׁהוּא שְׁנֵי בְּשִׁתֵּיהֶן קלג.

אָבֵל אִם יוֹדֵעַ שֶׁהוּא גְרוּעַ מִחֲבֵרוֹ וּכְבֵר הֵבִיאוּ לֹא שְׁנֵיהֶם אִפְלוּ בְּזֶה אַחַר זֶה – לֹא יְבָרֵךְ תַּחֲלָה „בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן” עַל הַגְּרוּעַ בְּדֵי לְבָרֵךְ „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב” עַל הַמְּשַׁבַּח, שֶׁהָרִי הוּא חָבִיב לֹא קלד, וְכָל הַחֲבִיב מִן חֲבֵרוֹ – קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ לְבָרֵךְ עָלָיו בְּרֵכַת הַנְּהַנִּין (כְּמוֹ שֶׁנִּתְפָּאֵר בְּפֶרֶק י' קלה), וְאִף עַל פִּי שְׁלֵא יְבָרֵךְ אַחַר כֵּן „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב” עַל הַגְּרוּעַ – אֵין בְּכֵן כְּלוּם.

קכט שִׁירֵי כְּנֵה"ג ס' קעה הַגְּהוּת ב"י אוֹת ד. עוֹלַת תְּמִיד שֵׁם סק"ב. מ"א שֵׁם. לוח שֵׁם.
קל רֵאָה פּמ"ג אִשֵּׁל אֲבֵרָהֶם ס' ערב סק"ג. (הוֹבֵא בְּבֵרָה"ש ס' פ סק"א) שִׁינָן יִשָּׁן הוּא זֶה שֶׁעֲבָרוּ עָלָיו אֲרִבְעִים יוֹם. וְרֵאָה גַם לְקַמֵּן הַלְכָה מִזֶּ.
קלא כִּי יֵין יִשָּׁן מִשׁוּבַח יוֹתֵר, כְּמִבּוֹאֵר בְּשׁוּע"ר ס' ערב ס"ב.
קלב עֲמַרְתָּ צְבִי שֵׁם סק"ב. עֲמַרְתָּ וְקִנִּים שֵׁם סק"א. אֵלֵיהָ רֵבָה שֵׁם סק"ד. לוח שֵׁם.
קלג רִבְנוּ מִנּוּחַ הַל' בְּרִכּוֹת פ"ד ה"ט. מוֹר וּשְׁוֹע"ע ס' קעה ס"א. לוח פ"א ה"ה.
קלד רֵאָבִי"ה ס' קנב. מִרְדְּכֵי בְּרִכּוֹת רִמּוֹ רִמּוֹ. שׁוּע"ע שֵׁם ס"ג. לוח שֵׁם.
קלה הַלְכָה ו.

קכא כַּדְלָעִיל פֶּרֶק הַ הַלְכָה ה. וְהַמְעַם מְבוֹאֵר לְעִיל פֶּרֶק יא הַלְכָה יב בְּהַעֲרָה, וְאִם שִׁבַּח וּבִירַךְ תַּחֲלִילָה בְּרִכַּת „הַגֶּפֶן” – יְבָרֵךְ אַחֲרָיו „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב” (בְּדֵה"ש ס' סא סק"ד).
קכג תּוֹם' פִּסְחִים שֵׁם ד"ה שִׁינָן בְּדַעַת רִשְׁב"ם שֵׁם. לוח שֵׁם.
קכד ב"י רִישׁ ס' קעה בְּדַעַת הַמּוֹר. מ"ז שֵׁם סק"ב. לוח שֵׁם.
קכה מִרְדְּכֵי פִּסְחִים פ"י (לֹה, ב). רִמּו"א שֵׁם ס"ב. לוח שֵׁם.
קכו ב"ח שֵׁם ד"ה וּמ"ש וּפִירֵשׁ מ"א שֵׁם סק"ג. לוח שֵׁם.
קכז אֵלֵיהָ רֵבָה שֵׁם סק"ה. לוח שֵׁם.
קכח ב"ח ס' קעה ד"ה וּמ"ש וּפִירֵשׁ. מ"ז שֵׁם סוּפִק"ב. מ"א שֵׁם סק"ג. לוח פ"א ה"ו.

וּמְכַל מְקוּם, אִם עָבַר וּבְרַךְ „בּוֹרֵא פְּרֵי הַנֶּפֶן” עַל הַגְּרוּעַ – יִבְרַךְ „הַטּוֹב
וְהַמְּטִיב” עַל הַמְּשֻׁבָּח, אִף עַל פִּי שֶׁהֵבִיאוּם בְּבֵת אַחַת עַל הַשְּׁלַחַן קטז, וְאַפְלוּ
הֵבִיאוּ הַמְּשֻׁבָּח תַּחֲלָה, בֵּינָן שֶׁהוּא שְׁנֵי בְּשֵׁתֵיהֶּ.

מִזֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׁמֻבְּרָכִים „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב” עַל הַיַּיִן שְׁמֻחֲבִית
אַחֶרֶת? בְּשֵׁנֵתָנוּ כָּל אֶחָד בְּחֲבִית בְּפָנָי עֲצַמּוּ תוֹךְ מ' יוֹם לְדַרְיִכְתוֹ קמז,
שְׁבִינָן שְׁכָל אֶחָד הָיָה תוֹסֵס בְּחֲבִית בְּפָנָי עֲצַמּוּ קמח – הָרִי הֵם בְּשֵׁנֵי מִינֵי יַיִנוֹת.
אָבָל אִם הָיוּ תוֹסְסִים בְּכָלִי אֶחָד וְלֹאֲחֵר מ' יוֹם חֲלָקוּם וּנְתַנּוּם בְּב' חֲבִיּוֹת –
הָרִי הַכֹּל יַיִן אֶחָד, וְאִין מְבָרְכִין „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב” עַל הַשְּׁנֵי בְּכָל עֲנִין קמט.

יֵן אִם הֵבִיאוּ לְפָנֵיהֶם עוֹד מִיֵּן יַיִן שְׁלִישִׁי – חוֹזְרִין וּמְבָרְכִין „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב”
שְׁנֵיתָ קמ, וְהוּא שְׁלֵא הִיְתָה דַּעְתָּם מִתַּחֲלָה עָלָיו בְּשִׁבְרָכוּ בְּרֵאשׁוֹנָה.

יח אִין מְבָרְכִין „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב” עַל הַיַּיִן הַשְּׁנֵי אֶלָּא בְּשִׁישׁ לָהֶם מִן
הָרֵאשׁוֹן קמא וְרוֹצִים לְשִׁתּוֹת הַשְּׁנֵי מִשּׁוּם שְׁנׁוּי יַיִן, בְּדִי שִׁיטְעֵמוּ יַיִן אַחֵר
מִשְׁנָה מִן הָרֵאשׁוֹן, אָבָל אִם הֵם שׁוֹתִין יַיִן הַשְּׁנֵי מִפְּנֵי שֶׁכָּבַר כָּלָה הָרֵאשׁוֹן
– אִין מְבָרְכִין עָלָיו „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב” קמב.

יט אִין מְבָרְכִין „הַטּוֹב וְהַמְּטִיב” אֶלָּא בְּשִׁשְׁנֵים שׁוֹתִים יַחַד בְּחִבּוּרָה אַחַת קמג,
וְהוּא הַדִּין אִם אֲשֶׁתּוֹ אוֹ בְּנֵיו שׁוֹתִין עִמּוֹ קמד, אָבָל לֹא הַשׁוֹתָה יַחִיד,
שְׁכֵן מִשְׁמַעוֹת הַבְּרָכָה „הַטּוֹב” לוֹ „וְהַמְּטִיב” לְחִבְרוֹ שְׁעִמּוֹ קמה.

וְגַם „שֶׁהַחֲנִינוּ” אֵינּוּ מְבָרְךְ, כִּי לֹא תִקְנּוּ הַבְּרָכָה אֶלָּא מִשּׁוּם רַבּוּי

דיני ברה"נ כלל ז. כנה"ג סי' קעה בהגהות הב"י. מ"א סי'
קעה סק"א. לוח פי"א ה"י.

בלוח שם הוסף הטעם „שזה ריבוי יין הוא ולא ינות,
כיון שאין מתכוונין לו בשביל שהוא יין אחר, אלא בשביל
שכלה הראשון”.

קמג ברכות נט, ב. טור ושו"ע סי' קעה ס"ד. לוח פי"א
הי"א.

וראה לוח שם הי"ב לגבי אורה אימתי מברך „הטוב
והמטיב”, ורבנו השמיט כל זה כאן, ומסתמית לשונו לעיל
הלכה יג גבי בני חבורה היושבים אצל בעל הבית, משמע
לכאורה שאורה מברך „הטוב והמטיב” בכל מצב.

קמד תוס' שם ד"ה התם. שו"ע שם. לוח שם. כלומר,
וישתה היין השני בלי לברך „הטוב והמטיב”.

קמה תוס' שם. שו"ע שם. לוח שם.

קלו ב"ח שם ד"ה הביאו. ט"ז שם סק"ד. מ"א שם סק"ב.
לוח שם.

קלז טור סי' קעה בשם רבנו פרץ שקיבל מרבתי. שו"ע
שם ס"ו. לוח פי"א ה"ט. בטור ושו"ע שם „לביצירתו”,
ורבנו שינה „לדריכתו”, מפני שמהטעם המובא בפנים
„שנתנו כל אחד בחבית בפני עצמו כו'”, ברור שהכוונה
לדריכה.

קלח לבוש שם ס"ו. לוח שם.

קלט טור ושו"ע שם. לוח שם.

קמ שיירי כנסת הגדולה סי' קעה הגהות ב"י אות א. אליה
זוטא ורבה שם ס"ק ו.

קמא משמע לאו דוקא על השלחן אלא אפילו בבית.

קמב רבנו ירוחם נתיב מז ח"א בשם מצאתי בהגהה. רדב"ז
ח"ד סי' אקצה בשם הראב"ד. של"ה שער האותיות

השומחה קמט, ובשותה יחידי אין רבוי שומחה כל כך קמט.

ולכן גם אם חברו שותה מיני זה בחדר אחר – אינו מצטרף קמט.

ב ואפלו כשמיסב עמו יחד – אין מברכין „הטוב והמטיב“ אלא כששניהם שותין מהיין השני, אבל אם חברו שותה יין הראשון לבדו – אינו מברך „הטוב והמטיב“ על השני קמט.

ואם שניהם שותין יין השני ביחד אלא שייין הראשון שתה הוא לבדו – יש להסתפק בדבר קמט. וספק ברכות להקל קמט.

בא מברכין „הטוב והמטיב“ על היין בין בתוך הסעודה קמט בין שלא בתוך הסעודה קמט, אלא שבתוך הסעודה כל אחד ואחד מהמסבין צריך לברך לעצמו קמט, וכן בברכת „בורא פרי הגפן“ קמט, ושלא בתוך הסעודה יכול האחד להוציא חבריו בברכתו אם נתפנונו לצאת ידי חובה קמט.

ואם שתו בפעודה יין אחד ומברכין ברכת המזון על יין אחר – אין צריך לברך עליו „הטוב והמטיב“ קדם שישתה ממנו אחר ברכת המזון, שהרי כבר אמר „הטוב והמטיב“ בברכת המזון קמט.

רא"ש ברכות פ"ט ס' טו. מרדכי שם בשם רבינו יחיאל מפרי"ש. טור ושוע"ע ס' קעה ס"ה.

קנה כמבואר בשוע"ר ס' קעד ס"א שכיון שעסקים באכילה אין בית הבליעה פנוי לענות אמן כדי שרצאו

בברכה.

קנו כמבואר בשוע"ר ס' ריג ס"ד. וראה שם שבדיעבד יוצאים י"ח גם אם לא עונים אמן.

יש להעיר שבשוע"ר ס' ריג ס"ז כתב שיש מצוה בדבר שאחד מברך לכולם, משום „ברוב עם הדרת מלך“, אך מלשון רבנו כאן שכתב „יכול“, משמע קצת שאין עדיפות בדבר שאחד יברך לכולם.

אמנם ראה בשוע"ר ס' קסז ס"ח שנהגו עכשיו לברך כל אחד לעצמו, משום שהרמון לא היו נוהרים מלהשיח בין שמיעת הברכה להמעימה, להכין הנהיגו לברך כל אחד לעצמו. וראה גם שוע"ר ס' תרי"ח ס"ח לענין ברכת המצות, אך שם כותב הטעם משום „שעכשיו על הרוב אין השליח ציבור מכויין להוציא אחרים, לכן יברך כל אחד ואחד לעצמו בלחש“, ע"ש.

קנז מ"א ריש ס' קעה. לוח שם.

קמו כדלעיל הלכה יג.

קמז תוס' שם.

קמח תשב"ץ סוף ס' רצט. ב"י שם ד"ה ואין. מ"א שם סק"א. לוח פ"א הי"ג.

בלוח שם כתב טעם אחר כיון שאינם שותפים באותה טובה עצמה „שכוס ששותה זה אינו שותה זה“ (ולכן אין לברך אלא אם שותפו עמו), אבל רבנו כאן שכתב הטעם משום ש„בשותה יחידי אין ריבוי שמחה כל כך“ – לא הוצרך לטעם שבלוח.

קמט מרדכי ברכות רמז רטז. תשב"ץ ס' רצז ורחצ. עולת תמיד ס' קעה סק"ד. מ"א שם סק"ה. לוח פ"א

הי"א.

קנ דברי חמודות ברכות פ"ט ס' מח בשם הגהה שבקיצור ב"י. מ"א שם סק"ד. לוח שם.

קנא באר היטב שם סק"ה. לוח שם.

קנב רש"י ברכות נמ, ב ד"ה שינוי יין. לוח פרק יא הלכה ד.

קנג גינת ורדים כלל א ס' מהימנו. לוח שם.

קנד תוס' ברכות מג, א ד"ה הואיל בשם רבינו יחיאל.

פֶּרֶק יג^א

[בְּרַבְת נְסִים וְחֻדְאָה^ב, וּבִז י"ז הַלְבוֹת^ג]

א יְחִיד שְׁנַעְשָׂה לוֹ גַם בְּאִיזָה מְקוֹם, בְּגוֹן שְׁנַפֵּל עָלָיו כְּתוּלָה וְנִצּוּל, אוֹ חִיָּה רָעָה אוֹ לְסִטִּים – חַיֵּב הוּא עֲצֻמוֹ – בְּשִׁירָאָה אוֹתוֹ מְקוֹם לְאַחַר שְׁלֵשִׁים יוֹם^ד – לְבָרְךָ: „בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּדֶת הָעוֹלָם, שְׁעָשָׂה לִי גַם בְּמָקוֹם הַזֶּה". וְאֶפְלוּ אִם אֵין הַיָּם יָדוּעַ עַל פִּי הַמְּקוֹם.

וְאַחַר הַיָּם מִיָּד בְּשִׁירָאָה לֹא עֲשָׂה – צָרִיךְ לְבָרְךָ „הַגּוֹמֵל", כְּמוֹ שִׁיתְבְּאָר^ה.

וְאִם חוֹזֵר וְרוֹאֶה מְקוֹם זֶה לְאַחַר ל' יוֹם מִרְאִיָּה הָרֵאשׁוֹנָה – חוֹזֵר וּמְבָרְךָ^ו. וְכֵן לְעוֹלָם.

מִי שְׁנַעְשָׂה לוֹ נְסִים הַרְבֵּה בְּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה, בְּשִׁירָאָה כָּל אֶחָד מֵהַמְּקוֹמוֹת – צָרִיךְ לְהַזְכִּיר שָׂאָר כָּל הַמְּקוֹמוֹת וְכוּלָּלָם בְּבִרְכָּה אַחַת, וְאוֹמֵר „שְׁעָשָׂה לִי גַם בְּמָקוֹם הַזֶּה וּבְמָקוֹם פְּלוֹנִי וּבְמָקוֹם פְּלוֹנִי"^ז.

ברכת הניסים כשישוב לעבור עוד במקום ההוא. ומסיים שם „ומיב לברך בלא שם ומלכות אם היה חשש סכנת נפשות". אך רבנו השמיט כל זה כאן, ומלשונו נראה שפוסק לגמרי כדעה הראשונה. וראה לקמן הלכה ז לענין ברכת „הגומל".

יש לציין שברכת „שעשה לי נס" (בניגוד לברכת „הגומל"), אינה על ההצלה וכיטול הסכנה, אלא על עצם החסר שהקב"ה עשה לו גם, ולכן אין מזכירים בנוסח ברכה זו „לחייבים" כמו בברכת „הגומל" (ראה לקו"ש הל"ג ע' 140 ובהערה 18).

ח גמרא שם. מור ושוע"ע שם. לוח שם ה"א.

ט אבל תוך ל' לא יברך, הואיל וכבר בירך ברכת „הגומל" שהיא עומדת גם במקום ברכת הנסים (לוח שם ה"ז).

י תוס' שם ד"ה אבני. מרדכי שם רמז ריא. מ"א שם סק"א. לוח שם ה"א.

יא לקמן הלכה ב.

יב תוס' שם ד"ה הרואה. רא"ש שם פ"ט סי' א. מור ושוע"ע שם ס"ג. לוח שם ה"ה, ושם הוסיף, והיא חובה עליו כמו בפעם הראשונה".

יג מר בריה דרבינא ברכות שם. רא"ש שם. מור ושוע"ע שם ס"ה. לוח שם ה"א.

וראה לוח שם ה"ז ש"מי שמברך על מקום שנעשה בו גם וחוזר ורואה מקום אחר שנעשה בו גם – חוזר ומברך ברכה זו ואפילו בו ביום". ורבנו השמיטו כאן.

א המקביל לפרק זה בלוח ברה"נ הוא פרק יב, ובשו"ע הוא סי' ריח"רכה, סי' אלו בשוע"ר לא הניעו לדינו.

ב לשון הכותרת בלוח שם.

וכתב בלוח ברה"נ פ"ב ה"ד, שכל הברכות האמורות בפרק זה „אע"פ שאינן על הנאה ולא על מצוה, אלא הן שבח והודאה כדי לזכור את הבורא תמיד – הרי הן כשאר ברכות של חובה, שהן צריכות לברך בשם ומלכות, ואם דלג שם ומלכות – לא יצא ידי חובה, וחייב לחזור ולברך". וראה גם שוע"ר סי' ריד ס"א. וצ"ע שלמעשה חלק מהברכות המובאות בפרק זה לא נהגו לברך כלל כיום.

ג בלוח שם: כ"ו הלכות.

ד ברכות נד, א. מור ושוע"ע סי' ריח ס"ד. לוח פ"ב ה"א.

ה שו"ת הריב"ש סי' שלו. אליה רבה סי' ריח סק"ג.

ו גמרא שם. מ"א שם סק"א. לוח שם ה"ז, ושם „אם נפל עליו אריה למרפו וכיוצא בו מחיות רעות שיש סכנה בנפלה על האדם – הרי הצלתו מהם קרוי נס".

ז משמע שהמדובר בלסימם בדוגמת חיות רעות, אבל בסתם גנבים – אין צריך לברך. והנה בלוח שם הביא בזה שתי דעות, לדעה אחת: „אין מברכין על הנס אלא כשהוא יוצא ממנהג העולם, אבל אם הוא מנהג העולם ותולדתו, כגון שבאו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצול וכל כיוצא בזה – אין זה קרוי נס, ואינו מברך שעשה לי נס במקום הזה". ויש אומרים שגם אם גנבים באו לו או שורדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה – נקרא גם, וצריך לברך

סדר ברכת הנהנין פרק יג קסא

וְכַל יוֹצְאֵי יָרְכוּ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ גַם בְּאוֹתוֹ מְקוֹם יי, אִם הֵנִס יְדוּעַ עַל פִּי הַמְּקוֹם יי, בְּגוֹן שֶׁנֶּפֶל עָלָיו כְּתָל – חֲיִבִים הֵם וּבְנִיָּהֶם עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת לְבָרֵךְ בְּשְׂרׁוּאִים הַמְּקוֹם „בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה גַם לְאֲבֵינוּ בַּמְּקוֹם הַזֶּה“, שֶׁכָּלֵם שֶׁתְּפִים בְּאוֹתוֹ הֵנִס יי. אֲבָל אִין צְרִיכִים לְהַזְכִּיר שָׂאָר הַמְּקוֹמוֹת יי. וְאֶפְלוּ הַבְּנִים שֶׁנּוֹלְדוּ קִדָּם לָכֵן שְׂאִינִם שֶׁתְּפִים בְּגַם זֶה – חֲיִבִים לְבָרֵךְ עַל גַּם אֲבִיהֶם יי.

ב אַרְבַּעַה צְרִיכִים לְהוֹדוֹת יי וּלְבָרֵךְ בְּרֵפֶת „הַגּוֹמֵל“ (בְּנֶסֶח שֶׁפְּתוּב בַּסְּדוּר יי): יוֹרְדֵי הַיָּם יי בְּשִׁיעָלוֹ מִמַּנּוֹ יי, וְהוֹלְכֵי מִדְּבָרוֹת יי בְּשִׁיעָיו לְיָשׁוּב, וְמִי שֶׁהָיָה חוֹלָה וְנִתְרַפָּא יי, וְמִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֶסְרוֹרִים יי

והולכי מדברות: שנמצאים בסכנת נפשות מפני חיות רעות וליסטים הנמצאים שם.

רבנו פ"ב ה"י (בחצ"ר) משמע שהנוסח הוא „שגמלני כל טוב“. ומה שכתב שם בלוח ה"ח „כנוסח שכתוב בסידור“, אין הכוונה לסידור רבנו, שהרי סידור רבנו עדיין לא נדפס או, אלא הכוונה לנוסח המובא בסידורים בכלל (שהוא שונה מהנוסח המובא בש"ס ובכמה ראשונים). ומה שלא כתב רבנו את נוסח הברכה כמו שכתב נוסח שאר ברכות, נראה שהוא ע"פ מה שכתב לקמן הלכה ד (בסוגריים) „שהברכה כתובה וקבועה כבר והוא יודעה“, כלומר נוסח ברכה זו היתה מפורסם מאד, ומשום כך לא הוצרך רבנו לכתובו. וראה בספר הסידור ע' עה.

במעם שמזכירים בנוסח הברכה „הגומל לחיבים“, מפרש הב"י ריש סי' ריט „כלומר אפילו לאותם שהם חייבים, והיינו שהם רשעים... עם כל זה גומל להם טובות, וגם אני כאחד מהם, שאע"פ שאיני הנון גמלני בכל טוב“. אבל במאמר אדמו"ר הרי"צ ד"ה ברוך הגומל בס"ח"מ תרפ"ז ע' ריא מפרש, דהזכרת „חובה לעצמו“ ענינה „שימצא חוב בעצמו אשר בעבורו עמד ר"ל בסכנה, והוא בעצמו מודה שהיה חייב בדבר הסכנה ח"ו“.

כא אבל לא יורדי נהרות (ביאור הלכה סי' ריט. בדה"ש סי' סה סק"א). ומטום הטם מעבר לים – הרי הוא כסוג של יורדי ים, וכל שכן לפי המבואר לקמן הלכה ז שלא דוקא ארבעה אלו צריכים להודות אלא כל מי שהיה במקום סכנה וניצול – יש לו לברך (לקו"ש ח"ב ע' 152).

כב משמע אפילו אם מתעכב שם לזמן קצר.

כג משום שהמדובר הוא מקום סכנה כיון שנמצאים בו חיות רעות וליסטים (רבינו יונה מג, א. ד"ה ארבעה) והעוברים את המדבר ברכבות – אין הנוסעים נמצאים במצב סכנה ואין להם לברך „הגומל“ (בדה"ש סי' סה סק"ב).

כד לגמרי, כדלקמן הלכה ה.

כה ברכות נד, ב. טור וש"ע סי' ריט ס"א. לוח פ"ב ה"ח.

יד רשב"א ברכות שם ד"ה הוואה לגירסת הרי"ף שם מג, א. טור שם בשם יש מפרשים. ש"ע שם ס"ד. לוח שם ה"ב.

טו ראה תוס' שם ד"ה אבני. מרדכי שם. מ"א שם. לוח שם. בלוח שם ה"ג הוסף „שכל שאין הנס ידוע – אינן מברכין על אותו המקום אלא אותו האיש שנעשה לו שם הנס“.

טז רשב"א שם. לביש שם ס"ד. לוח שם ה"ב.

יז מ"א שם סק"ו. לוח שם.

יח מ"א שם סק"ו. לוח שם.

בלוח שם ה"ג כתב „וכן מברך אדם על גס רבו אע"פ שכבר לימדו חכמה קודם לכן והוא שהנס ידוע ע"פ המקום“, וצ"ע שרבנו השמיטו כאן (בדה"ש סי' סו סק"ד. תורת מנחם לסדר ברה"ז).

וראה עוד בלוח שם שמביא „יש אומרים שמי שרואה האדם שנעשה לו הנס – מברך עליו“, והיינו באביו או רבו, ומסיים שם „ויש לברך בלא שם ומלכות“, ורבנו השמיטו כאן.

יט כלומר להביא קרבן תודה בזמן שבת המקדש היה קיים. וכיום יוצאים בברכת הגומל.

וראה שו"ע מהר"ת סי' א בסופו שארבעה הצריכים להודות צריכים לומר פרשת תודה (ויקרא ז, יא"ט) במקום קרבן תודה שנתחייבו בה. וראה אגרות קדש חב"ד ע' שסח שאף שלא הביאו אדה"ז ענין זה בסידורו – אל יבטלו המפורש בשו"ע אדה"ז. וראה עוד שם שכדאי גם להנהיג שיפרישו לצדקה עבור צרכי רבים, כמבואר במ"א סי' ריח סק"ב.

כ בסידור רבנו הנוסח הוא: „ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, הגומל לחיבים טובות שגמלני טוב“. וכ"ה הנוסח בכת"י הרמב"ם הל' ברכות פ"ה ה"ח החתום בחתימת ידו, הוצאת ירושלים תשכ"ד. וראה גם רמב"ם הוצאת קאפה. אבל בלוח ברה"ז (שנדפס לפני חיבור סידור

על ידי עסקי נפשות^{כז} ויצא, או על עסקי ממונ^{כח} אם היה מענה בכבלי ברזל^{כט}.

וצריך לברך ברכה זו בפני עשרה^{כט}, ושנים מהם תלמידי חכמים^ל. ואם אין מצויין שם תלמידי חכמים – לא יניח מלברך^{לא}. והמברך עולה למנין העשרה^{לב}. ונהגו לברך בבית הפנסת אחר קריאת התורה^{לג}, לפי שיש שם עשרה^{לד}. ואם ברך בפחות מעשרה – יש אומרים^{לה} שיצא. ומוב לחזר ולברך בעשרה בלא שם ומלכות^{לו}.

ג קטן אין צריך להודות, אפלו הגיע לחנוך מצוה^{לז}. אבל נשים ועבדים חייבים בברכה זו^מ, ולכן כל אשה יולדת פשתקום מחליה^{מא} – תברך בבית הפנסת של נשים, וישמעו עשרה אנשים מבפנים^{מב}.

עסקי נפשות: שהואשם בעניני נפשות, וא"כ היה בסכנת חיים. מעונה בכבלי ברזל: קשור ואסור בשלשלאות של ברזל, כלומר שהיה בסכנת חיים.

המברך ברכת „הגומל“ לאחר הקריאה הסמוכה לאמירת קדיש – ימתין מלברך עד אחר הקדיש (ספר המנהגים הב"ד ע' 14).
לד ארחות חיים הל' שני וחמישי אות כה. שו"ע שם. לוח שם. שהרי אין קורין בספר תורה בפחות מעשרה (משנה מגילה כג, ב. שו"ע סי' קמג ס"א. שו"ע"ר סי' סו ס"ה).
לה מור שם. דעה א' בשו"ע שם. לוח שם.
לו שו"ע שם. לוח שם. והיינו, לחוש לדעת האומרים שלא יצא.

לז שו"ת מהר"ם מינץ סי' יד. כנסת הגדולה סי' קנט בהנהגות המור. מ"א שם בריש סי'. לוח פ"ב ה"ט. והטעם, דלא שייך לומר „לחייבים טובות“, דלאו בר עונשין הוא (מ"א שם).

לח ראה כנה"ג שם, הובא במ"א שם. לוח שם.
לט בפשטות היינו לאחר שלשים יום מלידתה, כי עד אז היא כחולה שאין בה סכנה (ראה שו"ע"ר סי' של ס"ה). אבל בכף החיים סי' ריט סק"ז כתב לברך אחר שבעה ימים. משמע שרק אחרי לידה יש להן לברך „הגומל“, אבל לא אחרי כל מחלה אחרת. וכן כתבו במנחת שלמה ח"ב סי' ד אות לא ושו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נג. וראה במנחת שלמה שם שכנראה הטעם הוא מפני שבלידה נתחייבה בקרבן.

מ כנה"ג שם. יד אהרן שם בהנהגות המור. לוח שם. והמנהג בירושלים שעושים מנין בבית היולדת לתפלת מעריב ומברכת „הגומל“ (ברה"ש סי' סה סק"ו). ואמנם מנהג כמה קהילות שהנשים לא מברכות כלל ברכת „הגומל“, וכדעת המג"א ריש סי' ריט (ראה פסקי תשובות סי' ריט אות י בסופה, וש"נ).

כו מ"א שם סק"א. לוח שם.
כז רבנו יונה שם מג, א ד"ה ארבעה בשם רב האי גאון. שו"ת הר"י מיוגאש סי' צ. אליה זומא ורבה שם סק"ב. לוח שם.

כח לוח שם. וכן מפורש בתהלים קו, י „אסירי עני וברזל“, וע"פ המובא שם קה, יח „ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו“, הרי שהמעונה בכבלי ברזל נוגע עד הנפש (וכן מפורש במור ושו"ע אה"ע סי' קמא סמ"ו), ובוה מיישב אדה"ו בין דברי רבנו יונה לדברי המ"א (שער הכולל פכ"ג סק"ב).

וצ"ע בדין חבוש על עסקי נפשות כמאסר בית, דאולי אפשר לומר דלהיותו נוגע בנפש – הרי הוא כיושב ב„צלמות“ (לקו"ש ח"ב ע' 27 הערה 39).

כט אכ"י כגמרא שם. מור ושו"ע ס"ג. לוח שם. והטעם, מפני שנאמר (תהלים קז, ו) „ורוממוהו בקהל עם“ (גמרא שם), וקהל נקרא עשרה – ראה רש"י כתובות ז, ב ד"ה במקהלות (גליון הש"ס).

ל מר זוטרא שם. ר"ף שם. רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ה. שו"ע שם. לוח שם. והטעם, מפני שנאמר (תהלים שם) „ובמושב זקנים יחלוהו“ (גמרא שם), וזקנים היינו תלמידי חכמים, ומיעוט זקנים שנים.

לא תוס' שם ד"ה ואימא. מרדכי שם רמז ריב. שו"ע שם. לוח שם.

לב שו"ת הלכות קמנות ח"א סי' רעא. יד אהרן סי' ריט בהנהגות המור. באר היטב שם סק"ד. לוח שם.

לג תוס' שם. מרדכי שם. שו"ע שם. לוח שם.
לאחר ברכת „הגומל“ נוהגים השומעים לומר „מי שגמלך טוב הוא יגמלך כל טוב סלה“ (סידור רבנו), ותחילה צריכים לענות אמן על הברכה (אגרות קודש חלק ד עמוד רס).

ד מי ששָׁמַח בְּלִבּוֹ עַל הַצֵּלָת חֲבֵרוֹ – רָשָׁא לְבָרַךְ בְּרָכָה זוּמָא בְּמַטְבַּע זוּמָא, אוּ בְּמַטְבַּע אַחֲרַת, כְּגוֹן „בְּרִיךְ רַחֲמָנָא” אֵלֶּהָנָא מְלָפָא דְעֵלְמָא מְה, דִּיהֲבַךְ לָן וְלֹא יִהְבְּךְ לְעַפְרָא”. וְאִין צְרִיךְ לְבָרַךְ בְּפָנֵי עֲשָׂרָה מְה.

אָבֵל אִם אֵינוֹ שָׁמַח בְּלִבּוֹ לְתַן שְׂבַח וְהוֹדָאָה מִחֲמַת שְׂמַחְתּוֹ (אֵלָא מִחֲמַת שְׂהַבְרָכָה פְּתוּבָה וְקִבְעוּיָה כְּכַר וְהוּא יוֹדְעָה) – הָרִי זוּ בְּרָכָה לְבַטְלָהָ מְה. וְאִם צְרִיךְ לְבָרַךְ בְּפָנֵי מַפְנֵי הַשָּׁלוֹם – יְבָרַךְ בְּלֹא שֵׁם וּמְלֻכוֹת מְה. וְאִפְלוּ בְּשֵׁם לְבַד, כְּגוֹן „בְּרִיךְ רַחֲמָנָא” מְה – לֹא יֹאמְרִי, שְׁהָרִי אִסּוּר בְּרָכָה לְבַטְלָהָ הוּא מְשׁוּם הַזְּפֵרַת שֵׁם שְׁמִים לְבַטְלָהָ נְא, בֵּין שְׂמִיפּוֹר בְּלִשׁוֹן הַקֵּדָשׁ בֵּין בְּשָׂאָר לְשׁוֹנוֹת נְב. וְלִכְּן צְרִיךְ לְהַזְהִיר לְאוֹתָם שְׁרָגִיל עַל לְשׁוֹנָם לְאֹמַר „בְּרוּךְ ה'” בְּלִשׁוֹן אֲשַׁפְּנוּנָא אַף עַל דְּבַר שְׂאִין בּוֹ שְׂמַחַת הַלֵּב מְה.

ה אִין לְבָרַךְ עַד שְׂיִצָּא מִהַסְפֵּנָה לְגַמְרִי, לְפִיכָךְ לֹא יְבָרַךְ הַחוּלָה עַד שְׂיִחְזוֹר לְבְרִיו לְגַמְרִי נְה.

וְאִם אַחַר מְלַבְרַךְ – יֵשׁ לוֹ תְשְׁלוּמִין כָּל זְמַן שְׂיִרְצָה נְב. וְנִכּוֹן שְׂלֹא לְאַחַר ג' יָמִים מְה, לְפִיכָךְ אִם יִצָּא מִן הַסְפֵּנָה בְּיוֹם ב' אַחַר קְרִיאַת הַתּוֹרָה – יְבָרַךְ בְּפָנֵי עֲשָׂרָה בְּלֹא סֵפֶר תּוֹרָה, וְלֹא יִמְתִּין עַד יוֹם ה' מְה.

That He has given you to us, and not) לנו ולא לעפר : שנתן אותך לנו ולא לעפר (to the dust).

(שנושא את שם ה' לשוא), ואיסור ברכה לבטלה הוא מדרבנן, כמבואר בשוע"ר סי' רטו ס"ג, וש"נ.
נב פמ"ג שם. שוע"ר סי' פה סוס"ג. לוח שם.
נג כגון גא"ט בלשון אשכנז או בוג"א בלשון פולין ורוסיא (ראה שוע"ר סי' פה ס"ג), וכן אל"ה בערבית.
נד לוח שם. בשוע"ר נזכרו פרטים נוספים בענין הזכרת שם ה': א) לא אסרו אלא להזכיר השם לבטלה או בברכה שאינה צריכה, אבל תחינות ובקשות שיש בהם הזכרת שמות – אומרים כל היום (סי' קפח ס"ה). ב) לא אסרו אלא שלא לצורך, אבל לצורך מותר להזכיר אפילו בדבר הרשות (סי' רטו ס"ג), ומדברי רבנו בפנים משמע שרק בדבר שיש בו „שמחת הלב” – נקרא הדבר „לצורך”. וצ"ע.
נה פסקי ושו"ת מהר"ש מלובלין סי' א. עמרת זקנים סי' ריט אות ב. לוח פי"ב הי"א.
נו מור ושו"ע שם סי' לוח שם.
נז ב"י שם ד"ה ואם איהר בשם ארחות חיים שכתב כן בשם הרמב"ן, שו"ע שם. לוח שם.
נח כנה"ג סי' ריט בהנהגות ב"י בשם הרשב"ץ. מ"א שם סק"ו. לוח שם.

מא פסקי ריא"ו ברכות פ"ט ה"ט אות ד. שלטי הגבורים מג, א אות ו. דרכי משה סי' ריט אות א. ב"ח שם ד"ה ואם. מ"א שם סק"ד. לוח פי"ב ה"י.
מב בלוח ברה"ג שם: ויכול לומר „שגמלני כל טוב” [ולפי הנוסח בסדרור רבנו „שגמלני טוב"], כיון שזו היא טובה לו מה שניצל חבירו מחמת אהבתו לו ושמתתו בו.
מג ברכות נט, ב. מור ושו"ע שם סי' ב. לוח שם.
מד רבנו יונה שם מג, א ד"ה אמר. מ"ז שם סק"ג. לוח שם.
מה רבנו יונה שם. שו"ע שם. מ"ז שם. לוח שם.
מו רבנו יונה שם ד"ה אמר. מ"ז שם. מ"א שם. לוח שם.
מז מ"ז שם. לוח שם.
מח מ"ז שם. לוח שם.
מט ראה שוע"ר סי' קסז סי"ג, שרחמנא הוא שם של ה' בבבל (אע"פ שבתרגום הוא כינוי של רחום).
נ פמ"ג שם משב"ז סק"ג. לוח שם. ויש לתווכך בין זה לבין מה שהתירו שאלת שלום לחבירו בשם (ראה שוע"ר סי' קנו סוס"ב בהגהה).
נא אלא שאיסור הזכרת שם שמים לבטלה הוא מן התורה

ו יש אומרים^{נט} שאין החולה מברך אלא על הלי שיש בו סכנה, כגון מכה של חלל^ס וכיוצא בו מחליים שמחללים עליהם את השבת. ולמעשה יש לנהוג, שכל שמפיל על מפתו יותר מג' ימים^{סא} – יש לו לברך בעמדו^{סב}.

ז יש אומרים^{סג} שאין מברכין "הגומל" אלא על ארבעה שמנו חכמים בלבה. ויש אומרים^{סד} שהוא הדין לכל מי שהיה בסכנה ונצול, כגון שנפל עליו פתל, או שנצול מדריסות שזר וסוס ונגיחותיו^{סה}, או שעמד עליו אריה לטרפו בישוב^{סו}, או אם גנבים פאו לו^{סז} או שודדי לילה^{סח} ונצול – כלם חייבים לברך "הגומל", כל שהיה חשש סכנת נפשות^{סט}. וכן נהגו.

ח הרואה חכמי ישראל^{עא} – צריך לברך: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, שחלק מחכמתו ליראיו"^{עב}. חכמי אמות העולם^{עג}, שחכמים בחכמת העולם^{עד} – צריך לברך: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, שנתן מחכמתו לבשר ודם"^{עה}. ואם אינן חכמים אלא בדתם – אינו מברך עליהם^{עו}.

ט הרואה מלכי אמות העולם^{עא} – צריך לברך: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, שנתן מפבורו לבשר ודם"^{עב}. ואפלו סומא שיודע שהמלך

בש"ע שם וכן במ"א שם סק"י הלשון הוא "כל מי שנעשה לו נס". וראה שו"ת אדה"ס' כח קרוב לסופו ד"ה ואולם, שאין הכוונה ל"נס ממש שהוא שינוי הטבע ככבשן האש, אלא דמקרי נס בלשון בני אדם, וגם בלשון חכמים כעל הניסים דפורים". וראה גם מ"ז שם סק"ו.

ע מ"ז שם סק"ו. מ"א שם סק"י. לוח שם.

עא חכמים בחכמת התורה.

עב ברכות נח, א. מור וש"ע ס' רכד ס"ו. לוח פ"ב הי"ד.

עג ברכות שם. מור וש"ע שם ס"ו. לוח שם.

עד סמ"ק ס' קנא (הל' ברכות בקשות והודאות). שו"ע שם. לוח שם.

עה בישראל שהם חלק אלריה ודבקים בהקב"ה אומר "שחלק מחכמתו" (מ"א שם סק"ד), משא"כ באומות העולם שאינם דבקים בה' אומר "שנתן", כלומר שאחרי הנתינת אין להם שום קשר עם הנותן (מ"ז שם סק"א).

עו ב"י שם ד"ה כתב הסמ"ק. מ"א שם סק"ה. לוח שם.

עז כנמרא ובפוסקים הובא גם דין הרואה מלכי ישראל, ורבו השמיטו כאן, כיון שאינו מצוי בזמן הזה (עד

ביאת משיח צדקנו).

עח ברכות נח, א. מור וש"ע ס' רכד ס"ה. לוח פרק יב הלכה זו.

נט מור ס' ריט בשם הראב"ד. רמ"א שם ס"ה. לוח פ"ב הי"ב.

ס דהיינו באיברים הפנימיים (שו"ע"ר ס' שכח ס"ב).

סא מושמע אף שאין מחללים עליו את השבת.

סב מ"ז שם סק"ה. לוח שם. ופשוט שאם היה בסכנה אף שלא נפל למשכב שלשה ימים – יברך (בדה"ש ס' סה סק"י).

סג אבודרהם ע' שמ בשם רבנו גרשום ברבי שלמה, ארחות חיים הל' שני וחמישי בשם יש אומרים ושכן פסק רבנו שם טוב פלכו בשם התוס'. דעה ב' בשו"ע ס' ריט ס"ט. לוח פ"ב הי"ג.

סד פסקי ריא"ב ברכות פ"ט ה"א אות ד. שלמי גבורים ברכות מג, א אות ו. שו"ת הריב"ש ס' שלו. דעה א' בשו"ע שם. לוח שם.

סה של השור. ובימינו כל מי שהיה מעורב בתאונת דרכים באופן שהיה חשש סכנה לחייו וניצל – מברך "הגומל".

סו אבל שלא כישוב אלא במדברות ויערות – צריך לברך "הגומל" גם כשלא עמד ארי לטרפו, כדלעיל הלכה ב.

סז כיום בסתר.

סח ע"פ לשון הפסוק עובדיה א, ה.

סט כלוח שם הוסיף בהנהגה "ומה שלא מנו חכמים אלא ד', מפני שכל הסכנות נכללו בהולכי מדברות".

סדר ברכת הנהנין פרק יג קסה

עוֹבֵר – מְבָרֵךְ^ט. וְהוּא הַדִּין בְּכָל שְׁאָר בְּרֻכּוֹת הָרְאִיָּה (שִׁיתְפָּאָר בְּפִרְקָא זֶה) שְׂאִינְהָ⁹ שֶׁל הַנְּאֻהָ^{9א} אֵלָא שְׁעַל יְדֵי בְּנֵי נִזְפָּרִים שְׁבָחוּ שֶׁל מְקוֹם בְּרוּךְ הוּא^{9ב}.

י מְצֻנָּה לְהַשְׁתַּדֵּל לְרֵאוֹת מְלֻךְ^{9ג}, אִפְלוּ שֶׁל אַמּוֹת הָעוֹלָם^{9ד}. וְאִם רָאָה פְּעַם אַחַת – אַל יִבְטֵל מִלְמוּדוֹ יוֹתֵר לְרֵאוֹתוֹ, אִם לֹא שָׂבָא בְּחִיל יוֹתֵר וּבְכַבּוּד גָּדוֹל יוֹתֵר^{9ה}.

יא הַרְוָאָה בְּתֵי יִשְׂרָאֵל בִּישׁוּבָן^{9ו} – צְרִיךְ לְבָרֵךְ: „בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֻךְ הָעוֹלָם מְצִיב גְּבוּל אֱלֻמְנָה”^{9ז}. בְּחֶרְבָּנָן – צְרִיךְ לְבָרֵךְ: „בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֻךְ הָעוֹלָם, דִּין הָאֱמֶת”^{9ח}. וְהָעוֹלָם נִהְגוּ שְׁלֹא לְבָרֵךְ אֵלָא עַל בְּתֵי בְּנֵי־סִיּוֹת שְׁמַתְפַּלְלִין בְּתוֹכָם^{9ט}.

הַרְוָאָה קַבְרֵי יִשְׂרָאֵל – צְרִיךְ לְבָרֵךְ: „בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֻךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בְּדִין, וְזָן אֶתְכֶם בְּדִין, וְכִלְפַּל אֶתְכֶם בְּדִין”^{9י}. וְהַמִּית אֶתְכֶם בְּדִין^{9יא}, וְיודֵעַ מִסֵּפֶר פְּלָכְכֶם^{9יב}, וְהוּא עֵתִיד לְהַחְיוֹתְכֶם וּלְהַקִּים אֶתְכֶם בְּדִין”^{9יג}, וְחוֹתָם: „בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחִיָּה הַמֵּתִים”^{9יד}.

יב הַרְוָאָה בְּרִיּוֹת מְשֻׁנּוֹת^{9טו}, אִם הֵם מְמַעֵי אִמּוֹן – צְרִיךְ לְבָרֵךְ „בְּרוּךְ אַתָּה

נהגו שלא לומר אלא על בתי תפלה של עכו"ם (לוח שם, וכאן נשמט כנראה מפני הצנזורה).

צ ברייתא שם נח, ב (ואסף אתכם בדין). מור וש"ע שם סי"ב. לוח שם ה"ח, אך שם לא הועתק כל נוסח הברכה.

צא רי"ף שם מג, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"י. מור שם. לבוש שם סי"ב.

צב מר בריה דרבינא ברכות שם. רי"ף שם. רא"ש ברכות פ"ט סי' יא. מלבושי יו"ט שם ס"ק ד. אליה רבה שם ס"ק ח בשם כמה פוסקים.

צג בגמרא שם „ועתיד להקיימכם בדין”. ברי"ף שם „ועתיד להחיותכם בדין”. בטור שם „ועתיד להחיותכם בדין ולהקיימכם בדין”.

צד גמרא שם. מור וש"ע שם. לוח שם.

הרואה קברי עכו"ם אומר: בושא אמכם מאד חפרה יולדתכם הנה אחרית גוים מדבר ציה וערבה (גמרא שם. מור וש"ע שם. לוח שם. ונראה שנשמט כאן מפני הצנזורה).

צה אפילו נכרים (לוח פ"ב סוף ה"ב). בלוח שם פירטו: „כגון הכושי, ומי שהוא לבן ביותר, ומי שהוא אדום ביותר, והננסין, או שבטנו גדול ומתוך עביו נראית קומתו מקופחת, ומי שהוא ארוך הרבה וקצר [=צר, כלומר דק ורוח] ופרצופו שמוט ובלב, ומי שהוא מלא יבלת, ומי שכל

עט מ"א שם סק"ו ממשמעות הגמרא שם. לוח שם.

פ בלוח שם: שאינם.

פא משא"כ הרואה פרי חדש דלעיל פ"א ה"ב, או הרואה את חבירו דלעיל פ"ב ה"א, אינו מברך, דשם צריך להיות „נהנה כראיתו”, כלשון רבנו שם ושם.

פב לוח שם.

פג ממלכי ישראל, משום כבודן (מ"א שם סק"ו).

פד ברכות נח, א. שאם זיכה [לעולם הבא ויראה כבוד המלך המשיח] – יבחין [כמה יותר כבוד יש] בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם (גמרא ורש"י שם). מור וש"ע סי' רכד ס"ט. לוח פ"ב הט"ו.

פה ספר חסידים סי' תתקן. מ"א שם סק"ו. לוח שם.

פו משמע אפילו בחוץ לארץ. וכ"כ האליה רבה סי' רכד סק"ו מסתימת הפוסקים.

פז ע"פ משלי טו, כה (ויצב גבול אלמנה). כיון שמאז חורבן הבית ישראל נמשלו לאלמנה, כמ"ש (איכה א, א): „היתה כאלמנה” (חזא"ג מהרש"א ברכות נח, ב).

פח ברייתא ברכות נח, רע"ב. מור וש"ע סי' רכד ס"ו. לוח פ"ב ה"ז.

פט כנורסת הרי"ף שם מג, ב. כל בו סי' פו. באור מהרש"ל למור שם. מ"א שם סק"ט. אליה רבה שם. לוח שם.

הרואה בתי עכו"ם, בישובן – אומר: בית גאים יסח ה' ויצב גבול אלמנה, בחורבן – אומר: א"ל נקמות ה' וגו', והעולם

ה' אלקינו מלך העולם, משנה הבריות". ואם נשתנו אחר כך – מברך "דין האמת"^{צו} בשם ומלכות אם מצטער עליהם^{צא}, כמו שנתבאר^{צב}.

הרואה אילנות טובות ונאות ובריות נאות^{צט} – צריך לברך: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, שפכה לו בעולמו"^ק.

יג כל ברכות הראיה, אם חוזר ורואה אותו דבר שברך עליו בתוך שלשים יום – אינו חוזר ומברך^{קא}, ומונין מיום הראיה (פגון אם ראה ביום א' בשבת, כשחוזר ורואה בסוף ד' שבועות ביום ג' – חוזר ומברך^{קב}).

אבל אם ראה אחר פיוצא בו, פגון מלך אחר או חכם אחר, אפלו ראה זה אחר זה מיד – צריך לחזור ולברך^{קג}, חוץ מקברי ישראל, שאפלו ראה קבר אחר^{קד} – אינו מברך תוך שלשים^{קה}, וחוץ מברכת "משנה הבריות" וברכת "שפכה לו בעולמו", שאינו מברך על פיוצא בו כלל^{קי} אפלו אחר שלשים אלא בפעם ראשונה שרואה החדוש גדול^{קי}.

יד היוצא בימי ניסן^{קכ} וראה אילנות^{קכז} שמוציאין פרח^{קכח} – צריך לברך:

אפילו בתוך שלשים יום. בלוח שם הכ"ב הוסיף גבי הרואה בריות טובות: "אלא אם כן השני נאה יותר, ואז מברך אפילו תוך שלשים יום". קז מור סי' רכה בשם הראב"ד (בתשובות ופסקים סי' רב). שו"ע שם ס"ט. דעה א' בלוח שם הכ"א (שהשינוי גדול עליו) והכ"ב (שהחדוש גדול עליו). בלוח שם הכ"א הביא דעה ב' שאחר שלשים צריך לברך "ברוך משנה הבריות" אם לא ראה כיוצא בו בתוך שלשים, וסיים "וטוב לברך בלא שם ומלכות", אבל רבנו השמיט דעה זו כאן. וראה עוד בלוח שם שכתב שכן הוא גם לענין ברכת "ברוך דיין האמת" (שבהלכה יב דלעיל), אם רואה את אותו אדם, וכאן השמיטו, ומשמע שדינו כדין שאר ברכות הראיה. קח יש אומרים ניסן לא דוקא, אבל מסתימת לשון אדה"ו משמע שניסן דוקא (אג"ק חכ"ג ע' שמה). קט לכתחילה יש לו לברך על שני אילנות לפחות, ואם אין שם אלא אילן אחד – יברך עליו (ברדה"ש סי' סו סוסקי"ח). קי דוקא באילנות מאכל, אבל לא באילנות סרק, וכן מפורש בבאר היטב סי' רכה סק"א משו"ת הלכות קמנות ח"ב סי' כח (לקו"ש חכ"ג ע' 116 הערה 33). בלוח פי"ב הכ"ג כתב: "ואם אחר מלברך עד שנפל הפרח וגדלו הפירות – לא יברך עוד, ויש חולקים, לכן טוב לברך בלא שם ומלכות". אך רבנו השמיטו כאן, ומסתימת לשונו משמע שם"ל שאין לו לברך אלא על אילנות שיש בהם פרח בלבד.

שערות ראשו רבוקים זה בזה .. וכן הרואה את החינר, ואת הקישע בידיו, ואת הסומא, והמוכה שחין, ומי שמנומר בנקודות דקות לבנות". צו ברכות נח, ב. מור ושו"ע סי' רכה סעי' ח"ט. לוח שם. צז מור שם בשם הראב"ד בתשובות ופסקים סי' רב. שו"ע שם ס"ט בשם "ויש מי שאומר". לוח שם. צח לעיל פרק יב הלכה ה, י. צט אפילו נכרי או בחמה נאה (לוח פי"ב הכ"ב). ק ברייתא ברכות שם. מור ושו"ע שם ס"י. לוח שם. קא תוס' ברכות נד, א ד"ה הרואה. רא"ש שם פ"ט סי' א. מור ושו"ע סי' רכד סי' ג. לוח פי"ב הי"ט. וראה גם לעיל פי"ב הי"ב. אבל אם חוזר ורואה אחר ל' יום – חוזר ומברך, והיא חובה כמו בפעם הראשונה (לוח שם ה"ה). קב אליה רבה סי' ריח סק"ב. מטה יהודה סי' רכד סק"ב. לוח שם. קג שו"ת הראב"י אב"ד סי' לד, לו, עג, הובא בשו"ת הרדב"ו ח"א סי' רצו. מ"א סי' רכד סק"י. לוח שם הי"ט. קד אפילו בעיר אחרת (לוח שם). קה מטה יהודה סי' רכד סק"ב. לוח שם, בלוח שם כתב המעם, "כי דין אחד לכל המתים ומשפט אחד לכולם, ולא שייך בו ריבוי כמו בכבוד והכמה, ודי בברכה אחת לשלשים יום". קו אבל ראה ברית משונה אחרת שאינה כיוצא בו, כגון שבתחילה ראה כושי ועכשיו רואה לוזקן – מברך

„ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, שלא חסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להנות בהם בני אדם”^{קיא}. ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה^{קיב}.

מז על הזיקין, והוא פמין פוכב היורה פחיץ בארץ השמים ממקום למקום ונמשך אורו בשבט^{קיד}, ועל הזועות^{קיד}, והוא רעדת הארץ^{קטז}, ועל הפרקים, ועל הרעמים, ועל הרוח^{קטז} שנשב בזעף^{קיד}, והוא ריח סערה חזקה ביותר^{קיד}, על כל אחד מאלו – צריך לברך: „ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, עושה מעשה בראשית”. ואם רוצה – יאמר^{קטז}: „ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, שפחו וגבורתו מלא עולם”^{קכ}.

ואם שמע רעם וראה ברק פאחד – מברך על שניהם ברכה אחת^{קכא}. אבל בזה אחר זה – מברך על זה וחוזר ומברך על זה^{קכב}.

ונהגו העולם במדינות אלו לברך על הפרק „עושה מעשה בראשית” ועל הרעם „שפחו וגבורתו מלא עולם”^{קכג}, לפי שפרב פעמים הם באים זה אחר זה מיד ואינם חפצים לברך ברכה אחת ב' פעמים זה אחר זה, כי טוב יותר לשבח למקום ברב השפחות מלשפחו בשבח אחד^{קכד}, ויבחרו לרעם

ונמשך אורו כשבט: האור של הכוכב נמשך לאורכו כמו מקל, והוא הנקרא כוכב שביט (I.e. leaves a trail of light).

קיא. מור ושוע ס' רכו ס"א. לוח פ"ב הכ"ד.
 קיז. משנה שם נד, א. לוח שם.
 קטו. גמרא שם נמ, א ורש"י ד"ה גוהה. מור ושוע שם. לוח שם.
 קטז. משנה שם נד, א. מור ושוע שם. לוח שם.
 קיז. גמרא שם נמ, א. מור ושוע שם. לוח שם.
 קיח. רא"ש שם פ"ט ס' יג. לוח שם.
 קיט. במקום „עושה מעשה בראשית”.
 קכ. רבא בגמרא שם וכפירוש התוס' שם ד"ה רבא. רי"ף שם מג, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"י הי"ד. מור ושוע שם. לוח שם.
 קכא. מ"א שם סק"א. לוח שם.
 קכב. אליה רבה שם סק"ד. לוח שם. וצריך לברך מיד שרואה או שומע „תוך כדי דיבור” מהראיה או השמיעה, אבל אחר „כדי דיבור” – יברך בלא שם ומלכות, כדלקמן הלכה יז. וכ"כ בקצוה"ש ס' סו ס"ב.
 קכג. מ"ז שם סק"א. לוח שם.
 קכד. ראה אליה רבה שם (לברך שניהם). וראה נוסח פיוט גשמת (תמולול ברב התשכחות) לוח שם.

קיא. ברכות מג, ב. מור ושוע ס' רכו ס"א. לוח שם.
 קיב. מרדכי ברכות רמז קמח. הגה"מ הל' ברכות פ"י אות ט בשם מהר"מ מרוטנבורג. שוע שם. לוח שם.
 משמע שאם לא יברך כשראה בפעם הראשונה – לא יברך כשרואה בפעם השניה (ודלא כאליה רבה ס' רכו). ואף שלגבי „שהחינו” פסק לעיל (פרק יא הלכה יג) לברך בפעם השניה בלא שם ומלכות – יש לחלק, כי „שהחינו” נתקנה על שמחת הלב, וזו ישנה גם בפעם השניה, לכן יש אומרים שיברך גם בראיה השניה, אבל ברכת האילנות היא שבה על הבריאה שברא השי"ת (ולא על השמחה שברבר, כי אם כן היה צריך לברך על כל מין אילן בפני עצמו), ולכן כאן לדברי הכל לא יברך כשרואה בפעם השניה (כדה"ש ס' סו סק"ג).
 בלוח שם הוסיף: „ואם חזר ורואה אחר שלשים יום אילנות שמוציאים פרח – יברך בלא שם ומלכות”. אך רבנו השמוניו כאן, מפני דס"ל שאין לברך אלא פעם אחת (כדלעיל סוף הלכה יג), וגם מפני שס"ל שיש לברך רק בימי ניסן (אנ"ק שם).
 קיג. משנה ברכות נד, א וגמרא שם נח, ב ורש"י ד"ה

„שכחו וגבורתו מלא עולם“, לפי שהרעם מראה פח וגבורה יותר מן הפרק קכח.

טז כל זמן שלא נתפזרו העבים – נפטר על כל הפרקים בברכה שפרך בפעם ראשונה, וכן על הרעמים קכז. אבל אם נתפזרו בין פרק לפרק ובין רעם לרעם – צריך לחזור ולברך עליהם קכז.

יז היה יושב במקום לא טהור קכח ושמע קול רעם או ראה פרק, אם יכול לצאת ולברך תוך כדי דבור קכט לסיום הרעם או הפרק – צריך לצאת ולברך קל, וכגון שלא נגע עדין במקום המנופת קלא ולא עשה צרכיו עדין קלב, או שייכול לטול ידיו תוך כדי דבור קלג, ואם לאו קלד – לא יצא קלה.

לא יצא: לברך.

קכה ט"ז שם. לוח שם.

קכו פעם אחת ביום (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ב), ומשמע שלמחרתו צריך לברך אף אם לא נתפורו העננים בינתיים (משנ"ב סי' רכז). וראה ברה"ש סי' סו סקכ"ג שנשאר בזה בצ"ע, כי לא מצא מעם מניח את הדעת שיברך ביום השני שוב, ואולי יש לומר שמכיון שהקב"ה „מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית“ (כנוסח ברכת „יוצר“), לכן יש לברך בכל יום מחדש על הברקים והרעמים. קכז ירושלמי ברכות פ"ט ה"ב, הובא ברי"ף שם מג, ב, וכפירוש רבנו יונה שם ד"ה אם בשם ר"ח. רא"ש שם פ"ט סי' יג. טור ושוע"ר סי' רכו ס"ב. לוח פי"ב הכ"ה.

ראה רבנו יונה שם שכתב שנתפורו העננים באופן ש„שמים זכו בעיניו“, וכתב בלחם המודות שם סקמ"א „וה"ל דלאפוקי שנתפורו ע"י הרוח אחד הנה ואחד הנה, אבל עדיין מעונן כל הרקיע“, ומשמע שלפחות רוב הרקיע צריך להיות בלי עננים. ולכאורה כן יש לפרש גם בלשון הטור והשו"ע וסדר רבנו שנקטו „נתפורו“.

קכח כלומר, שאינו יכול לברך שם. ובלוח פי"ב הכ"ז הנוסח: בבית הכסא.

קכט והוא כדי שאילת שלום תלמד לרב, שהן ג' תיבות „שלום עלך רבי“ (שוע"ר סי' רו ס"ג).

קל ירושלמי ברכות פ"ט ה"ב. רא"ש שם פ"ט סי' יג. טור ושוע"ר סי' רכו ס"ג. לוח שם.

קלא שאם נגע במקום המינופת – אסור לו לברך בלי לטול ידיו (ראה שוע"ר מהדו"ת סי' א ס"ז. אלא שלענין זה יכול לנקות ידיו בכל דבר המנקה ולא דוקא במים – ראה שוע"ר שם סי' ד ס"א).

אבל ראה שוע"ר סי' ד ס"ח „אלו דברים שהן צריכים

נמילה במים דוקא .. והיוצא מבית הכסא“. משמע קצת אפילו לא עשה צרכיו, אך מדיוק הלשון „היוצא מבית הכסא“ ולא „הנכנס לבית הכסא“, אולי יש לומר שמדובר שעשה צרכיו דוקא, שעל זה שייך לומר הלשון „היוצא מבית הכסא“, דהיינו לאחר שעשה שם צרכיו, ולא בסתם כניסה. ועצ"ע.

אבל עצם השהייה בבית הכסא מבלי לעשות צרכיו – אינה מצריכה נמילת ידים.

קלב שאם עשה צרכיו, ודאי נגע במקום המינופת, וצריך ליטול ידיו (ראה שוע"ר סי' קס ס"ו בסוגריים), אבל אם לא נגע במקום המינופת – מן הדין יכול לברך גם בלי ליטול ידיו, אלא שנכון הדבר שירחוק ידיו קודם שיברך (ראה שוע"ר סי' ז ס"ב וסי' תריג ס"ד). ולפי זה צ"ע האם חומרא זו של רחיצת ידיו בשביל לברך בידים נקיות גוברת על החיוב שמן הדין לברך על הרעם או הברק, או שיש לו לברך על הברק והרעם בלי ליטול ידיו. ולהעיר שלענין יוה"כ אין חומרא זו דוחה את איסור הרחיצה ביום הכיפורים. וראה הגהות רעק"א על השו"ע סי' רכו שנשאר בזה בצ"ע.

קלג מ"א שם סק"ב. לוח שם. והיינו שנוטל ידיו מעט – ראה סדר נמילת ידים לסעודה ס"ו.

קלד אם אינו יכול לצאת ולברך תוך כדי דיבור.

קלה ירושלמי שם. רא"ש שם. טור ושוע"ר שם. לוח שם.

ואם שמע קול רעם באמצע קריאת שמע וברכותיה – יפסיק ויברך, ואפילו באמצע הפרק ובאמצע הפסוק, שאם מפסיק לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד של בשר ודם – קל וחומר לכבודו של הקדוש ברוך הוא (שוע"ר סי' סו ס"ד).

ואחר פְּדֵי דְבוּר – אִין לְבָרְךָ עַל הָעֵבֶר^{קלז}. וַיֵּשׁ חוֹלְקִים בְּזוֹה^{קלז}. וּסְפֵק

בְּרֻכּוֹת לְהִקְלֵל. לְכֹן^{קלח} אַחַר תּוֹךְ פְּדֵי דְבוּר – יִבְרַךְ בְּלֹא שֵׁם וּמְלָכוֹת^{קלט}.

במדינות רוסיה (אנ"ק חמ"ז ע' שכן). וראה על דרך זה לעיל ריש פרק ו.

ויש לברך על הקשת אפילו בתוך שלשים יום מהראיה הראשונה, ומשמע שאפילו באותו יום שעדיין לא נתפורו העינים – יש לו לברך אם רואה קשת שני (בדה"ש שם סקכ"ו).

הרואה חמה בתקופתה והוא מעשרים ושמונה לעשרים ושמונה שנה, והתקופה (תקופת ניסן) כליל יום רביעי – אזי ביום רביעי בבקר מברך „ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, עושה מעשה בראשית" (שו"ע סי' רכט ס"ב). קצוה"ש סי' סו סמ"ו. לקו"ש חכ"ב ע' 201). גם הנשים מברכות ברכת החמה (לקו"ש שם). סדר ברכת החמה ע"פ מנהג חב"ד – ראה לקו"ש שם. שערי הלכה ומנהג ח"א ע' רכא.

אין מברכין על ליקוי חמה או לבנה, משום שלא הובאה ברכתם בתלמוד (אנ"ק חמ"ז ע' רס).

בענין ברכת „ברוך שנפטרני" למי שנעשה בנו בר מצוה המובא ברמ"א בסיומן רכה ס"ב ראה סידור רבנו (סדר קריאת התורה) שמברכים אותה בשם ומלכות. ומנהג חב"ד לברך בלא שם ומלכות (ספר המנהגים עמ' 15).

וראה טור ושו"ע סי' רכא סעי' א"ב שמובא הדין שאם היו בצער מחמת עצירת גשמים וירדו גשמים מברכים עליהם. . . מודים אנחנו לך ה' אלקינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו, ואילו פינו מלא שירה כים וכו' עד הן הם יורו ויברכו את שמך מלכנו, והותם ברוך אתה ה' אל רוב ההודאות". והביאו רבנו בשו"ע סי' ו ס"ו, ושם ביאר הטעם שברכה זו אינה פותחת בברוך „כיון שהיא כולה לשון הודאה".

וראה רמ"א סי' רכא ס"ב שכותב הטעם שאין נוהגים לברך ברכה זו, „משום שמדינות אלו תדירים בגשמים ואינן נעצרים כל כך". ונראה שמטעם זה לא העתיקו רבנו בסדר ברה"ג. וכתבו ב"ו וט"ו שם סק"א: „ופשימא, שאפילו באותן ארצות שרגילין במטר, אם נעצרו הגשמים והיה העולם בצער ואח"כ ירדו גשמים, שצריך לברך".

קלו ר"ן פסחים ד, א ד"ה ומיהו בירושלמי, ממשמעות הירושלמי שם. אליה רבה סי' רכו בסופו שכן משמעות הפוסקים. לוח שם.

קלז ט"ז שם סק"ב. אליה רבה שם. לוח שם. וראה גם שו"ע"ר סי' מו ס"ג שברכות השבח „אינן דומין לברכות המצות שצריך לברך עובר לעשייתן, לפי שמברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות, אבל ברכות הללו שהן שבח והודאה יכול לברך אותן גם אחר כך. . . כיון שלאחר מכן מברך – לא נתנו בהם חכמים שיעור תכיפה".

קלח בלוח שם: ולכן.

קלט לוח שם.

ולענין, שעצה זו לברך בלא שם ומלכות מובאת בסדר ברה"ג בשבעה מקומות (פ"א, יג, טו. פ"ב, ו, ח. פ"ג, ב, ד, יז), וכולם בברכת השבח וההודיה ואף לא אחת בברכת הנהנין. וראה פמ"ג סי' ריט אשל אברהם סוסק"א שכתב לענין ברכת הגומל ללא שם ומלכות: „דברכות אינן מעכבות, רק הודאה בעינין". כלומר, שבעצם אין כאן ברכה, כי ברכה ללא שם ומלכות אינה ברכה (ראה שו"ע"ר סי' ריד ס"א), וישנו כאן רק ענין השבח וההודאה, שהם העיקר, והברכה אינה מעכבת, לכן מועילה העצה לברך בלא שם ומלכות. ועפ"ז מובן מה שלא מועיל כן לענין ברכת הנהנין, כי שם עצם הברכה הוא העיקר, כמבואר לעיל ריש פ"א. אבל עצי"ע שהרי ראינו עצה זו לברך בלא שם ומלכות גם בברכת המצות, כמבואר בסדר נט"י ה"ז לענין נטילת ידים, ובשו"ע"ר סי' תלב סוס"ה לענין בדיקת חמין, והרי שם עצם עשיית המצוה הוא העיקר ולא מופס הברכה שאינה מעכבת.

הרואה את הקשת – מברך „ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, וזכר הברית, ונאמן בבריתו, וקיים במאמרו", ואסור להסתכל בו ביותר (שו"ע סי' רכט ס"א. קצוה"ש סי' סה סמ"ו). וכן הוא מנהג חב"ד לברך על ראיית הקשת (היום יום כ"ט תשרי), אף שלא הביאו אדה"ו בסדר ברה"ג. והטעם שלא הביאו, י"ל משום שהו דבר שאינו הגיל

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שני

קובץ
שלשלת האור

היכל
שלישי

לוח ברכת הנהניז

מכבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו הגדול הגאון האלהי
החסיד המפורסם אור עולם מופת הדור
נזר ישראל ותפארתו קדוש ה'

מרנא ורבנא

מוה' **שניאור זלמן** נבג"מ

מסודרת מחדש
מוגהת ומתוקנת

הוצאה שני'

יוצא לאור על ידי מערכת
"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושלוש לבריאה
מאתיים שנה להסתלקות (הילולא) של רבנו הזקן

לוח ברכת הנהנין

יען כי רבים הלכותיהם
ורבים הנכשלים בהם
וזה היום שקיינו מצאנו ראינו
קונטרס מלוקט מפי פוסקים ראשונים ואחרונים
ומברר ומלבן דרך הישרה
והעמידן בלשון צח ונקי ובשפה ברורה
הלכות קבועות שנה כאן בלשון המושג
ולחקל על הקורא העתקנו בקצרה הלכות הצריכות ושכיחות במדינתנו,
וחלקנו לפרקים, למען ירוץ כל הקורא בו ומלאה הארץ דעה וגו':

פרק א

דיני ברכות ראשונות ואחרונות על כל המינים בכללם ובו עשרים הלכות

א מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה'.
ומדברי סופרים לברך לפני כל אכילה ושתייה וכל הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה
כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלואה וגו':

ב על כל האוכלין ומשקין מברכין ברכה כוללת לכמה מינים. בורא פרי האדמה לכל
מיני פירות הארץ. ובורא פרי העץ לכל מיני פירות האילן. ושהכל נהיה בדברו לשאר
כל אוכלין ומשקין (וכמו שיתבאר לקמן פרטי דינים אלו):

חויץ מן היין והפת שמפני חשיבותם קבעו להם ברכה מיוחדת להם בפני עצמם. שהיין
הוציאו מכלל פירות האילן לברך עליו בורא פרי הגפן מפני חשיבותו שמשמח הלב שנאמר
ויין ישמח לבב אנוש. ואם בירך בורא פרי העץ לא יצא. והפת הוציאו מכלל פירות הארץ
[לברך עליה המוציא לחם מן הארץ] מפני חשיבותו שסועד הלב שנאמר ולחם לבב אנוש
יסעד. ואם בירך בורא פרי האדמה לא יצא:

ג וכל שהוא ממין דגן ולא עשאו פת אף על פי שאינו נקרא לחם מכל מקום הוא חשוב
ונקרא מזון לפיכך מיני תבשילין של קמח או דייסא מברכים עליהם בורא מיני מזונות
(אם אין בהם מרק ואם יש בהם מרק יתבאר לקמן):

ואם בירך עליהם בורא פרי האדמה לא יצא ואם בירך בורא מיני מזונות על הפת לא
יצא:

לוח ברכת הנהנין פרק א

קעד

ד בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא אבל אם בירך על פרי הארץ בורא פרי העץ לא יצא ועל כולם אם בירך שהכל נהיה בדברו יצא אפילו על פת ויין. לפיכך כל פרי שהוא ספק לו אם הוא פרי העץ או פרי האדמה מברך בורא פרי האדמה. ואם אינו יודע כלל מה הוא אם הוא פרי או לא מברך שהכל נהיה בדברו:

ה וכן כשנסתפק לו מצד הדין (וכמו שיתבאר לקמן דבר שהוא ספק ברכה) מחמת מחלוקת הפוסקים, וכל זה כשנולד לו ספק אחר שלמד או בדיעבד אבל לכתחילה אסור לצאת בברכת שהכל אלא צריך לברך על כל דבר ברכה הראויה לו ואם הוא עם הארץ ילך אצל חכם וילמדנו הלכות ברכות:

ו על כל האוכלין ומשקין מברכים אחריהם בורא נפשות רבות. חוץ מן הפת שמברכין אחריו ברכת המזון וחוץ מן ז' המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל שהם חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון וזית ותמרה שמברכין (עליהם) [אחריהם] ברכה אחת מעין ג' ברכות וכן על היין היוצא מן הגפן, וכוסמין מין חטה ושכולת שועל ושיפון מין שעורה:

ז אין מברכין בורא מיני מזונות על הדגן אלא כשאוכלו בדרך אכילתו כגון תבשיל הנעשה מקמח או דגן עצמו שנחלק לשנים או לג' או יותר ונתבשל במים או בשאר משקים וזו היא הנקראת דייסא בכל מקום (שקורין קאש"ע) או אפילו לא נחלק רק שהוסרה קליפתו ודרכו להאכל כך מבושל כגון הריפות של שעורים (שקורין גנצ"י גרי"ץ) או אפילו לא הוסרה קליפתו אלא שנשלק עד שנתמעך יפה ונדבקו הגרעינים זה לזה מרוב הבישול אבל אם הוא שלם שלא הוסרה קליפתו ולא נתמעך אינו מברך אלא בורא פרי האדמה ולאחריו בורא נפשות רבות ולא על המחיה ויש מסתפקים בזה ומספק זה אומרים שאין לאכול ממנו כשיעור כי אם בתוך הסעודה ונכון לחוש לדבריהם לכתחלה אבל אם אירע שאכל שלא בתוך הסעודה יברך בורא נפשות רבות:

ח קמח של אחד מחמשת המינים ששלקו ועירבו במים או בשאר משקים (כמו שקורין קלאה"ע או קוואש"ע) אם נעשה רך וקלוש כל כך עד שראוי לשתייה (כמו שכר) אינו מברך עליו אלא שהכל אבל אם הוא עב קצת שהוא ראוי לאכילה ולסעוד הלב אף על פי שאינו עב לגמרי שיהא ראוי ללועסו מברך עליו בורא מיני מזונות ולאחריו על המחיה:

ט דוחן הרי הוא כשאר מיני קטניות ומברכין על קמחו שהכל (כמו שיתבאר לקמן דין קמח קטניות) וכן על הפת הנעשית מקמחם מברך עליהם שהכל אבל האורז אם בשלו עד שנתמעך או שמתנו ועשה ממנו פת מברך עליו בורא מיני מזונות ואחריו בורא נפשות רבות ויש אומרים שאפילו לא נתמעך בבישול מברך עליו בורא מיני מזונות ומספק ראוי לברך עליו שהכל כשהוא שלם:

י מנהג העולם שמפרשים אורז ריי"ז דוחן היר"ז, אבל יש מפרשים אורז היר"ז דוחן ריי"ז. לפיכך ירא שמים לא יאכל בין אורז בין דוחן (מבושל) בין שלם בין נתמעך כי אם בתוך הסעודה וכשאוכל שלא בתוך הסעודה יברך שהכל על כולם:

קעה

לוח ברכת הנהנין פרק א

יא אכל פירות משבעת המינים ואכל מיני מזונות ושתה יין יכלול הכל בברכה אחת ויקדים המחיה ואחר כך הגפן ואחר כך פרי העץ ויאמר כך על המחיה ועל הכלכלה על הגפן ועל פרי הגפן על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה כו' וחותם ונודה לך על הארץ ועל המחיה ועל פרי הגפן ועל הפירות ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה ועל פרי הגפן והפירות:

יב אכל פירות מז' המינים ואכל תפוחים וכיוצא בהם אין צריך לברך בורא נפשות רבות על התפוחים לפי שהם בכלל ברכת על העץ ועל פרי העץ אבל אם אכל תפוחים ושתה יין צריך לברך בורא נפשות רבות על התפוחים ואפילו חתם על הארץ ועל הפירות:

יג אבל אם אכל ענבים או צמוקים ושתה יין ובירך על הגפן ועל פרי הגפן נפטרו מברכת על העץ של הענבים או הצמוקים לפי שגם הם פרי הגפן. והוא שנתכוין לפוטרים אבל בסתם אינו פוטרים הואיל וברכתם המיוחדת להם אינה פרי הגפן אלא פרי העץ. לפיכך לכתחילה לא יתכוין לפוטרים בברכת הגפן אלא יכלול אותם בה בפירוש כמו שנתבאר:

יד וכן בברכה ראשונה לא יתכוין בברכת היין לפטור גם הענבים או הצמוקים אלא יברך עליהם ברכה המיוחדת להם ואם נתכוין לפוטרים או שמעה ובירך על הענבים או הצמוקים בורא פרי הגפן יצא:

טו ברכת שלושה אינה פוטרת מעין שלש שאם אכל פירות מז' המינים ומעה ובירך ברכת המזון לא יצא חוץ מתמרים ויין הואיל והם סועדים את הלב ואפילו לא אמר עליהם אלא ברכת הזן לברכה בין על התמרים בין על היין יצא אע"פ שלא אמר מעין ברכת הארץ וירושלים ואין צריך להזכיר ולברך מעין שלש מכל מקום אם נזכר עד שלא חתם בברכת הזן לא יחתום אלא יתחיל מיד ועל שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה כו' ויסיים בברכת מעין ג' וברכת הזן שבירך היא במקום על הגפן או על העץ של תמרים:

טז וכל זה בדיעבד אבל לכתחלה צריך לברך על כל דבר ברכתו המיוחדת לו ולא יפטור תמרים ויין בברכת המזון ואפילו הוא צריך לברך ברכת המזון על הפת שיאכל מיד ואפילו כבר אכל וגמר סעודתו ורוצה לברך ברכת המזון צריך לברך תחלה מעין ג' על התמרים שלפני הסעודה אבל לא על היין שלפני הסעודה ולא על תמרים ויין שאחר הסעודה (כמו שיתבאר לקמן פרטי דינים אלו):

יז ומיני מזונות יש אומרים שנפטרים ג"כ בברכת המזון בדיעבד וטוב לחוש לדבריהם לחוש לספק ברכות:

וכן תמרים ויין יש אומרים שנפטרים בברכת על המחיה בדיעבד אבל בשר ודגים ושאר מיני לפתן אע"פ שזונין ומשביעים אינן בכלל מחיה כמו תמרים ויין:

יח ברכת בורא נפשות רבות אינה פוטרת מעין ג':

לפיכך כל דבר שנסתפק בברכתו אם ברכתו הוא מעין ג' או בורא נפשות רבות ורוצה

לוח ברכת הנהנין פרק א

קע

לאוכלו שלא בתוך הסעודה יאכל עמו דבר שברכתו בורא נפשות רבות ודבר שברכתו מעין ג' מאותו המין שמסתפק בו כגון אם מסתפק בתבשיל אם ראוי לברך אחריו על המחיה או בורא נפשות רבות יאכל מיני מזונות ודבר אחר שברכתו בורא נפשות רבות בוודאי ויברך על המחיה ובורא נפשות רבות ופותר תבשיל זה ממה נפשך:

יז ואם מסתפק בפרי אם הוא משבעת המינים יאכל פרי אחר שהוא מז' המינים בודאי ויברך על העץ ועל פרי העץ ויוצא גם על פרי זה ממה נפשך ואין צריך לדבר אחר לברך עליו בורא נפשות רבות:

אבל אם אין לו פרי אחר אין לו תקנה על ידי שישתה יין ויברך על הגפן או לאכול תבשיל מחמשת המינים ויברך על המחיה ולכלול על העץ ועל פרי העץ בעל הגפן או בעל המחיה על הספק לפיכך לא יאכלנו אלא בתוך הסעודה אבל אם כבר אכל מוטב לכוללו בברכה על הספק:

ב ואם אין לו שום דבר לכוללו בברכתו יברך על העץ ועל פרי העץ שהוא יוצא בה ממה נפשך אבל לא בורא נפשות רבות שהוא ספק ברכה לבטלה:

ואם הוא תבשיל שברכתו ספק אם היא על המחיה או בורא נפשות רבות ואין לו דבר אחר שברכתו מעין ג' לכוללו בברכתו לא יברך אחריו כלל לא מעין ג' ולא בורא נפשות רבות אלא אם כן יש לו דבר אחר לברך אחריו בורא נפשות רבות:

פרק ב

דיני שיעור ברכה אחרונה וכו' יב הלכות

א ברכה אחרונה בין של אוכלין בין של משקין צריכים שיעור שאין מברכין אותה אלא אם כן אכל כשיעור הראוי להיות נקרא אכילה ולא מעימה או שתה כשיעור הראוי להיות שתיה:

ואין אכילה פחותה מכזית ואין שתיה פחותה מרביעית הלוג שהיא ביצה ומחצה בקליפתה ואפילו שותה משקה חריף וחזק שדרך כל אדם לשתות ממנו מעט כמו י"ש אין הנאת שתייתה חשובה אם אין בה שיעור שתיית כל המשקים שהיא רביעית:

ויש מסתפקים בברכה אחרונה של יין אם מברכים אותה על כזית וטוב לזהר שלא לשתות אלא פחות מכזית או רביעית אבל בדיעבד שכבר שתה כזית ואין לו כדי רביעית אין צריך לברך אחריו:

ב אכל כחצי זית ושהה מעט וחזר ואכל כחצי זית אם יש מתחילת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה יותר מכדי אכילת פרס (שהוא חצי ככר של ששה ביצים) אינן מצטרפין זה עם זה ואפילו לא הפסיק כלל באכילתו אלא שהה כל כך מתחילת אכילת הכזית עד סופו:

וכל שלא שהה יותר מכדי אכילת פרס מצטרפות שני אכילות להחשב כאחת אפילו אם הוא בענין שהשניה נחשבת סעודה אחרת לענין ברכה ראשונה כגון ששינה מקומו בינתיים:

וחצי ככר זה משערים בפת חטים שנאכלת מהר ומיסב ואוכל בלפתן ואינו פונה אנה ואנה ואוכל מהר:

ג לפיכך קמח של א' מחמשת מיני דגן שעירב עם קמח של מיני קמניות ועשה ממנו פת אף על פי שמברך עליו המוציא שהדגן עיקר אפילו אם הוא מועט כמו שיתבאר לקמן מכל מקום אינו מברך לאחריו ברכת המזון אלא אם כן יש בקמח הדגן כזית בכדי אכילת פרס מהתערובת ואז צריך לברך ברכת המזון על כזית מהתערובת ויש אומרים שאינו מברך ברכת המזון עד שיאכל כל הפרס ויש לחוש לדבריהם להקל בספק ברכות:

ד אבל אם תערובת קמח הדגן הוא פחות משיעור זה אפילו אכל הרבה אינו מברך ברכת המזון אבל מברך מעין ג' אפילו לא אכל אלא כזית כיון שיש טעם פת בכללן אף שאין בו ממשות הפת אלא כל שהוא:

אבל תבשיל הנעשה מתערובת קמח דגן עם קמח קמניות אינו מברך אחריו על המחיה אלא אם כן יש בדגן כזית בכדי אכילת פרס אבל מברך לפניו בורא מיני מזונות כל שיש בו טעם דגן:

ה במה דברים אמורים בתערובת קמח בקמח שהם נבללים זה בזה ואין קמח הדגן ניכר כלל אבל תערובת קמח דגן או דגן עצמו במינים אחרים אפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס מברך על המחיה אפילו על כזית מהתערובת כיון שממשות הדגן ניכר:

ו קמח חטים שעירבו עם קמח אורז מברך אחריו ברכת המזון אם עשה ממנו פת או מעין ג' אם עשה ממנו תבשיל אפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס כל שיש בו טעם דגן לפי שהחטים גוררים את האורז שיהיה נדון ככולו חטים:

ז שיעור צירוף שתיה יש אומרים שהוא בכדי שיעור שתיית רביעית ואם שתה כחצי רביעית בחפזון שלא כדרך שתיית רוב בני אדם ושהה מעט וחזר ושתה אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתיית רביעית של שאר כל אדם מצטרפין זה עם זה (והוא הדין אם לא הפסיק בינתיים אלא ששהה בשתייתו כל כך) ויש אומרים ששיעור צירוף השתיית רביעית בכדי אכילת פרס כמו צירוף אכילות וספק ברכות להקל:

ח כל האוכלין מצטרפין זה עם זה לכזית ומברך לאחריהם כברכת הקל שבהן כגון אכל כחצי זית מז' המינים וכחצי זית מדבר שברכתו האחרונה הוא בורא נפשות רבות מברך אחריהם בורא נפשות רבות ואם אכל כחצי זית פת וכחצי זית משבעת המינים מברך לאחריהם מעין שלש:

וכל המשקין מצטרפין זה עם זה לרביעית אבל אוכלין ומשקין אינן מצטרפים זה עם זה לא לכזית ולא לרביעית:

לוח ברכת הנהנין פרק ב

קעח

ט רוטב שנתבשל בו אוכל אינו מצטרף עמו כי משקה גמור הוא לכל דבר:

וכן אוכל שנימוח כל כך עד שראוי לשתייה יצא מתורת אוכל. וכן משקה שנקרש עד שראוי לאכילה יצא מתורת משקה אפילו יש בו מופח על מנת להמפיח:

י יש מסתפקים לומר שכל דבר שהוא כברייתו כגון ענבה אחת או אפילו קמנית אחת אפשר שמברך אחריהם ברכה אחרונה לכך נכון לזוהר שלא לאכול בריה פחותה מכזית:

ואינה נקראת בריה אלא אם כן אוכלה כמות שהיא אבל אם זרק הגרעין מן הפרי בפרי שדרך לאכול גרעיניה או אם חסר קצת מגוף הפרי שלא אכלו כלו הרי לא אכל בריה שלימה:

ואם אכל מה שבתוך הגרעין וזרק קליפתו וכן פרי שאין דרך לאכול גרעיניהן כיון שאכל מה שראוי לאכול ממנו הרי אכל בריה שלימה. והוא שהובא הפרי לפניו לאכול כשהוא שלם אבל אם קודם שהובא לפניו חסר ממנו גרעינתה כמו שרגיל להיות בזיתים מלוחים אין עליו חשיבות בריה:

ואם נתחתך או נתרסק אפילו אחר שהובא לפניו ואפילו חתכו כדי לאכלו אין לו חשיבות בריה:

יא וכל זה בכרכה אחרונה אבל לכרכה ראשונה אין צריך שיעור אכילה או שתייה אלא אפילו מעימה כל שהיא אסור ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה:

יב ואינה חשובה הנאה אלא הנאת מעיו ולא הנאת החיך לבדו כגון הטועם את התבשיל לידע אם הוא צריך מלח ותבלין או אם הוא טוב למאכל וחוזר ופולט אין צריך לברך אף על פי שנהנה בטעמו ואפילו טועם הרבה עד כדי רביעית:

פרק ג

דין קדימה בכרכות ובו מזו הלכות

א הביאו לפניו לאכול חתיכות של פת ופת שלימה מצוה מן המובחר לברך על השלימה ואפילו היא פת קיבר וקטנה והחתיכות פת נקיה וגדולה מהשלימה והוא שהכל ממין אחד אבל אם השלימה משעורים והחתיכה מחטים אפילו היא פרוסה קטנה היא קודמת לברך עליה שכל המוקדם בפסוק ארץ חטה ושעורה וגו' מוקדם לברכה ואעפ"כ ירא שמים יוצא ידי שתיהן שמניח הפרוסה בתוך השלימה ובוצע משתיהן יחד הואיל וגם השעורה היא מזו המינין והיא שלימה אבל אם השלימה היא של שיפון (שקורין קארי"ן) אף על פי שהוא מין שעורים כיון שלא הזכירו הכתוב בפירוש אין צריך להניחו כלל עם פרוסה של חטים:

ב וכל זה כשרוצה לאכול משתיהן אבל אם אינו רוצה לאכול אלא מאחת מהן יברך עליה ואין לו לחוש להשנית אע"פ שהיא מוקדמת בפסוק והיא חשובה וחביבה עליו שמשום קדימתה וחשיבותה אינו מחויב לאכול ממנה כלל ואפילו אם רוצה לאכול פרוסה שאינה משבעת המינים ולפניו שלימה שהיא משבעת המינים אינו מחויב לאכול ממנה מפני שלימותה וחשיבותה:

ג הביאו לפניו לאכול שתי גלוסקאות שלימות או שתי פרוסות אחת גדולה ואחת קטנה מברך על הגדולה והוא ששתייהן ממין אחד ושוות בנקיות אבל אם היתה הקטנה נקיה והגדולה פת קיבר מברך על הנקיה ואם שתיהן שוות בגדולתן ושתייהן נקיות רק שזו לבנה יותר מזו מברך על הלבנה יותר אבל אם השניה שאינה לבנה כל כך היא גדולה מזו יש להסתפק איזה מהן קודמת לברכה:

ד וכל זה במין אחד אבל אם אחת של שעורים ואחת של כוסמין אע"פ שהכוסמין יפה ונקיה משל שעורים מברך על של שעורים לפי שהשעורה מפורשת בשבעת המינים משא"כ כוסמין אף על פי שהוא מין חמים לא הזכירם הכתוב בפירושו:

ה כמה דברים אמורים כששתייהן חביבות עליו בשוה אבל אם של כוסמין חביבה עליו יותר יש אומרים שמברך על החביב ויש אומרים שמברך על מין ז' שבפסוק:

ו היו לפניו מיני פירות הרבה שברכותיהם שוות ואין ביניהם מז' המינים אם יש ביניהם מין אחד שהוא חביב אצלו יותר מכולם מצוה מן המובחר לברך עליו ולפטור את השאר בברכתו. ומכל מקום אם החביב אינו שלם ואחרים הם שלמים מצוה מן המובחר לברך על השלם:

ז ואם אין ברכותיהן שוות הרי ברכות בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה קודמין לברכת שהכל אף על פי שהמין שברכתו שהכל חביב עליו אבל בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה אם המין שברכתו בורא פרי האדמה חביב עליו צריך לברך עליו תחלה (ואח"כ על פרי העץ כי לא נפטור בברכת בורא פרי האדמה אלא כשברך על פרי העץ עצמו ולא כשברך על פרי האדמה. כמה דברים אמורים במברך סתם אבל אם נתכוין לפטור בברכתו גם פרי העץ יצא ואפילו לא היה פרי העץ עדיין לפניו כשברך אלא שאח"כ הביאו לפניו) ואם שניהם שווים בחביבות טוב להקדים ברכת בורא פרי העץ:

ח ואם יש ביניהם מז' המינים אם ברכותיהם שוות (כגון תאנים וענבים עם תפוחים) עליו הוא מברך ופטר את האחרים אפילו הוא חצי והם שלמים ואם האחרים חביבים עליו יותר מברך על איזה שירצה:

ואם אין ברכותיהם שוות וצריך לברך על שניהם (כגון תאנים או ענבים או צמוקים עם מיני קמניות) איזה מהם שירצה יקדים לברך תחלה אם שניהם שווים בחביבות ואם אותו שאינו ממין ז' חביב עליו יותר יש לו להקדימו אף על פי שברכתו בורא פרי האדמה וברכת מין ז' היא ברכת בורא פרי העץ:

לוח ברכת הנהנין פרק ג

ט שבעת המינין עצמן יש להם קדימה זה על זה שכל המוקדם בפסוק ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש (דבש פירושו תמרים) קודם לברכה אם הן שוין אצלו בחיבות ואם המאוחר בפסוק חביב אצלו יותר איזה שירצה יקדים:

י כמה דברים אמורים בפירות זה עם זה או בחטה ושעורה זה עם זה אבל חטה ושעורה עם פירות יש להקדים החטה ושעורה אף על פי שהפירות חביבים עליו יותר:

יא באיזה חטה ושעורה הכתוב מדבר כשהן בדרך אכילתן כגון שעשה ממנו פת או תבשיל שברכתו בורא מיני מזונות אבל כל שמברכין עליו בורא פרי האדמה או שהכל אין מברכין עליו לפני מין ז' אלא אם כן הוא דבר שחביב אצלו יותר ואין ברכתו שהכל אלא בורא פרי האדמה וברכת מין ז' הוא בורא פרי העץ כמו שנתבאר:

יב אפילו ברכת בורא מיני מזונות של כוסמין ושבולת שועל ושיפון שאין כתובין בפירוש בפסוק קודמין לברכת בורא פרי העץ של כל הפירות אף שהן מין ז' (ולכן מיני מתיקה שקורין לעקי"ך אפילו הוא של שיפון קודמין לכל מיני מרקחת אפילו הן ממין ז' ואף שהם חביבים עליו ביותר) חוץ מן הזית שהוא קודם לשעורה ואין צריך לומר לשבולת שועל ושיפון שהן מין שעורה אם הן שוין בחיבות לפי שארץ השני שבפסוק הפסיק הענין וכל הסמוך לו חשוב מן המאוחר מארץ הראשון אבל חטה קודמת לזית וכן שעורה לתמרים:

יג תמרים קודמין לענבים וצמוקין אבל היין קודם אפילו לזית אפילו הזית חביב עליו יותר מפני שברכתו בורא פרי הגפן היא חשובה מכל הברכות חוץ מברכת בורא מיני מזונות בין של חטה בין של שעורה שקודמת לבורא פרי הגפן אפילו היין חביב עליו יותר:

יד ברכת הפת אפילו של כוסמין ושיפון קודמת לכל הברכות אפילו לזית ויין:

טו כל מקום שהחביב קודם בין שהוא חביב עליו ברוב הפעמים אף על פי שאין חפץ בו עתה בין שחפץ בו עתה אף על פי שאינו חביב עליו ברוב הפעמים נקרא חביב. ואם יש לפניו שני מינים האחד חפץ בו עתה והשני חביב עליו ברוב הפעמים איזה שירצה יקדים:

טז כל דיני קדימות הללו אינן אלא כששניהם לפניו אבל אם אותו שדינו להקדימו אינו לפניו אינו צריך להמתין עליו (ולכן נוהגים בסעודת בן זכר שאוכלין מיני קמניות תחלה ואין ממתנין על מין ז' שמביאים אח"כ) ואם הביאו לפניו בעודו מברך על מין הראשון אף על פי שבכרתייהן שוות והשני חביב לו והוא ממין ז' מכל מקום יאכל ממין הראשון תחלה:

פרק ד

דין עיקר פוטרי הטפלה ובו יז הלכות

א תערובות שני מינין שהן מעורבין יחד ואין ברכותיהם שוות אם הא' הוא עיקר והשני אין נותנין בו כי אם לתקנו ולהכשירו הרי העיקר פוטרי את הטפל בברכתו בין מברכה ראשונה בין מברכה אחרונה ואם שניהם עיקר אם אחד מהם הוא הרוב הרי זה נחשב עיקר והמיעוט נחשב טפל ובטל לגבי הרוב:

ב מין דגן הואיל ונקרא מזון הוא חשוב עיקר לעולם שאפילו רוב התבשיל דבש או מינים אחרים ומיעוטו מאחד מחמשת מיני דגן ואפילו עיקרו מחמת הדבש או מינים אחרים והדגן אינו אלא להטעימו ולהכשירו הוא נעשה עיקר ומברך עליו בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין ג' (אם אכל כשיעור שנתכאר לעיל) והוא שיש ממשות הדגן כמה שאוכל אבל אם אין בו אלא טעמו בלבד אינו מברך בורא מיני מזונות:

ג כמה דברים אמורים שהדגן מועט נחשב עיקר כשנותנין אותו כדי ליתן טעם בתערובות אבל אם אין נותנים אותו אלא כדי לצבוע את התבשיל או כדי לדבוק ולהקפוטו (שיהא עב קצת) הרי הוא טפל לתבשיל:

ד כמה דברים אמורים שאין מתכוונין כלל לאכילת הדגן אבל אם מתכוונין ג"כ לאכילתו לפי שהוא מתקן התערובת ומכשירו גם כן לאכילה כגון מיני מתיקה (שקורין לעקי"ך או טארטי"ן ומרציפאנ"ס) אע"פ שהדבש והבשמים הם כמעט עיקר והדגן מועט כדי לדבק בלבד אף על פי כן מברכין עליו בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין ג':

ה וכן עיסה שיש בה מילוי בשר ודגים וגבינה ופירות וכיוצא בהם נעשה המילוי טפל לעיסה ונפטרי בברכת העיסה בין שברכתה המוציא בין שברכתה בורא מיני מזונות (ועל דרך שיתבאר להלן) ואפילו אם המילוי הוא רב מאד ועיקר הכוונה בעיסה זו לאכילת המילוי ואין צריך להחמיר ליקח קצת המילוי מן העיסה ולברך עליו כי היא ברכה לבטלה אם אוכל גם העיסה ואפילו אוכל אח"כ המילוי לבדו [הגה. אבל אם אינו אוכל אלא המילוי לבדו בלא פת מברך עליו ברכה הראויה לו שהכל או בורא פרי האדמה או בורא פרי העץ] כיון שבירך על העיקר אין צריך לחזור ולברך על הטפל:

ו ולא זו בלבד אמרו אלא כל דבר שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטרי את הטפלה אפילו אינן מאכלים מעורבין זה עם זה כלל אלא שאוכל שניהם יחד ועיקר האכילה הוא מין אחד והשני אינו בא אלא מחמת הראשון שאם לא היה אוכל הראשון לא היה אוכל השני עתה הרי השני נפטרי בברכת הראשון ואפילו הוא לחם שהוא חשוב מכל המינין כגון מי שחפץ לאכול דג מליח וכדי שלא יזיקנו בגרונו אוכל עמו פת הרי היא טפלה לדג ונפטרת בברכתו:

והוא שאינו רעב ואינו תאב לאכילת הפת ולא היה אוכלה כלל עכשיו אם לא המליח

קפב לוח ברכת הנהנין פרק ד

אבל אם הוא תאב גם לאכילת פת אף על פי שאוכלה עם המליח אינה מפלה אליו אפילו אם הוא תאב להמליח יותר וצריך לברך עליה המוציא [הגהה]. ופותר את המליח הואיל והוא מהדברים שדרכם לבוא מחמת הסעודה שהם נפטרים לעולם בברכת הפת אף כשאינן באים מחמתו]:

ז וכן מי שאוכל לפני הסעודה פת שרויה ביין שרף אף על פי שעיקר כוונתו בזה הוא על היין שרף אלא שמפני שהוא חזק וקשה לו לשתותו לבדו שורה בו פת ואוכלה אף על פי כן כיון שהוא לפני הסעודה ודאי כוונתו גם כן לסעוד הלב לפיכך צריך לברך עליה המוציא [הגהה]. ופותר את היי"ש הבלוע בו ואם כוונתו לעורר תאות המאכל פותר את היי"ש ששותה בפני עצמו גם כן]:

וכן פת הבאה בכיסנין שמברכין עליה בורא מיני מזונות (ועל דרך שיתבאר לקמן) אם שורה אותה ביין או יי"ש ושאר משקים אין צריך לברך על המשקה הבלוע בה ולא על משקה שעל גבה כגון שמטבל בדבש ואוכל:

ח אבל השורה פת ביי"ש וכוונתו על היי"ש לבדו אלא מפני שהוא חזק וקשה עליו לשתותו לבדו הוא שורה בו פת ואינו תאב לו כלל כגון שהוא אחר הסעודה צריך לברך עליה שהכל:

ואפילו אם מתכוין ומתאוה לטעם פת השרויה במשקה אלא שאינו עושה לאכילה אלא לשתיה כגון שמפרר לחם דק דק ונותן לתוך שכר חם כדי שיתן בו מעם כיון שאין בלחם ממשות ודבר חשוב השכר עיקר:

ט וכל זה בפת או מאכל אחר שאוכל עם המליח או עם היי"ש ביחד אבל מה שאוכל אחר כך לבדו צריך לברך עליו תחילה וסוף אלא אם כן שגם באכילה זו הוא מפל כגון מי שאוכל פת למתק השתיה ששתה כבר הרי הפת מפלה למשקה ואין צריך לברך עליה:

י וכל פת שהיא מפלה לענין ברכה היא מפלה גם כן לענין נטילת ידים ואין צריך ליטול ידיו אפילו אוכל כביצה:

וטוב למנוע מלאכול פת למתק השתיה כי מי יוכל להבחין אם אוכלה למיתוק או למילוי הכרם שאז צריך לברך עליה המוציא:

יא במה דברים אמורים כשרוצה לאכול למתק השתיה ששתה כבר אבל אם רוצה לאכול בשביל השתיה לפני השתיה כגון הרוצה לשתות בבוקר ורוצה לאכול מעט כדי שלא ישתה על לב ריקן אף על פי שאכילה זו היא צורך השתיה ומפלה אליה צריך לברך עליה ברכה המיוחדת לה כדי שלא יהנה מהעולם הזה בלא ברכה:

ויש אומרים שאם שותה משקה שברכתו שהכל שיברך גם על המאכל שאוכל תחלה שהכל ולא ברכתו המיוחדת לו כיון שאכילתו אינה אלא לצורך השתיה ומפילה אליה מברך עליה ברכת השתיה שהיא עיקר:

יב אבל כל טפל שאין אכילתו טפלה אל העיקר אלא כשאוכל שניהם יחד או הטפל אחר העיקר וכשאוכלו קודם העיקר אין אכילתו טפלה אליו כלל כגון שהביאו לו פת או מאכל אחר לאכול עם המליח שלא יזיקנו בגרונו או למתק השתיה אחר שישתה וכשבא לאכול ממנו לפני המליח או לפני השתיה אין אכילה זו טפלה אליה כלל צריך לברך עליה ברכתה המיוחדת לה ולא ברכת המליח או המשקה אע"פ שהיא שהכל:

יג לפיכך טוב שיאכל ממנו מעט קודם ברכת המליח או המשקה כדי שיברך עליו ברכה המיוחדת לו ולא יפטרונו בכרכה אחרת בתורת טפלה כדי להרבות בברכות כי לעולם ירבה אדם בברכות הצריכות וימעט בשאינם צריכות וזו היא ברכה הצריכה שהרי היא מיוחדת להטפל ולא ברכת העיקר ולא צוו למעט אלא כשיכול לפטור שני דברים בכרכה אחת המיוחדת לשניהם:

יד במה דברים אמורים כשאין העיקר חביב לו יותר מהטפל אלא שהשעה צריכה לכך לעשות ממנו עיקר כגון שאכל כבר פירות מתוקין ביותר והוצרך לאכול אחריהם מליח לחתך הליחות הנקבצות באצטומכא ואוכל עמו איזה מאכל שלא יזיקנו בגרונו ואין המליח חביב לו ואינו מתאוה לו כלל כמו שאינו מתאוה להמאכל שאוכל למתק המליח או אפילו אם העיקר חביב עליו עכשיו אלא שברוב הפעמים הטפל חביב עליו יותר ואין צריך לומר אם גם עכשיו הטפל חביב עליו יותר אלא שאעפ"כ לא היה אוכלו אם לא היה אוכל המליח ומפני זה הוא טפל אליו אבל אם העיקר חביב עליו לעולם יותר מהטפל צריך לברך עליו תחילה ופטר את הטפל ואפילו אם ברכת העיקר היא שהכל וברכת הטפל היא מבוררת ופרטית בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה שהם קודמין לברכת שהכל (כמו שנתבאר לעיל) כיון שלא היה אוכלו כלל אם לא העיקר ואפילו אם עכשיו כשאוכל הטפל עם העיקר הטפל חביב עליו יותר אלא שכשאוכלו לבדו אינו חביב לו כמו העיקר אין לו לברך עליו כלל:

טז לעולם אין הטפל נפטר בברכת העיקר ואפילו אם הם ב' מינים שברכותיהם שוות אלא כשהיה הטפל לפניו או שהיתה דעתו עליו בבירור בשעה שברך על העיקר אבל אם אחר הברכה הביאוהו לפניו ולא היתה דעתו עליו אין טפילתו מועלת כלום לפטרו בברכת העיקר לא מברכה ראשונה אע"פ שברכותיהם שוות ולא מברכה האחרונה כשאין בברכותיהם שוות אלא א"כ קבע עצמו על העיקר והוא דבר שקביעות מועלת בו מפני שדרכו בכך כגון פת ויין וכן שכר ודבש במדינות אלו:

ומכל מקום מי שאוכל פת או מאכל אחר למתק השתיה ודרכו בכך ברוב הפעמים הרי זה כאילו היתה דעתו עליו ואם אין דרכו בכך מברך על הפת שהכל בברכת המשקה שהפת טפילה אליו:

[הגהה. אבל אין צריך ליטול ידיו תחילה אף אם הוא בענין שצריך לברך עליה המוציא כגון שהיא טפילה לדבר שאין ברכתו שהכל כיון שאוכלה בתורת טפלה ולא תקנו נטילת ידים אלא כשאוכלה לסעוד הלב]:

מזו וכל מפילה הנאכלת אחר אכילת העיקר אינה נפטרת בברכתו אלא אם כן אוכלה במקום שאכל העיקר ולא שינה מקומו בינתיים מחדר לחדר אלא א"כ היא מפילה לדבר המעון ברכה לאחריה במקומו (ופרטי דין זה יתבאר לקמן) שאז אין עמידתו גמר סעודתו כל זמן שלא בירך ברכה האחרונה (כמו שיתבאר שם):

פרק ה

דברים הבאים בתוך הסעודה ובו מזו הלכות

א דברים הבאים בתוך הסעודה אם הם דברים שדרך לקבוע סעודה עליהם ואין דרכם (כל כך) לאכול כל היום אלא בשעת הסעודה בלבד בין ללפת בהם את הפת כגון בשר ודגים וגבינה וירקות וביצים ומיני מלוחים בין למזון ולהשביע כגון כרוב (שקורין קרוי"ט) ותרדין (שקורין בורקי"ס) ודייסא וכל מעשה קדרה שאינן באין ללפת הפת אלא למזון ולתבשיל אין צריך ברכה לפניהם אפילו אוכלם בלא פת שברכת המוציא שבירך על הפת שהוא עיקר הסעודה פוטרם ולא לאחריהם שברכת המזון פוטרם:

ב ואם הם דברים שאין דרך לקבוע סעודה עליהם לא ללפת ולא להשביע אלא דרכם לאכלם כל היום אפילו שלא בשעת הסעודה כגון כל מיני פירות וכיוצא בהם בין חיין בין מבושלים ואפילו נתבשלו עם בשר אם אוכלם עם פת נעשה מפלה לפת וברכת המוציא פוטרם ואם אוכל אותם בלא פת טעונים ברכה לפניהם אפילו אוכלם בגמר הסעודה כדי לעכל המאכל או לקנוח להקל מכובד המאכל (אבל אין טעונין ברכה לאחריהם אפילו אוכלם באמצע הסעודה לא לעכל ולא לקנוח אלא לתענוג בלבד):

ג ואפילו אוכל מהם מעט עם פת ורוצה לאכול גם כן בלא פת צריך לברך לפניהם. במה דברים אמורים כשהביאו לפניו פירות לקנוח ולתענוג אבל אם הביאו אותם ללפת בהם את הפת גם כן אין צריך לברך לפניהם אם אוכל מהם תחלה עם פת ודעתו לאכול מהם עוד עם פת אף על פי שבינתיים אוכל בלא פת אין צריך לברך לפניהם ואף אם אחר כך נמלך שלא ללפת בהם בסוף אין בכך כלום כיון שבשעה שאוכל מהם כוונתו ללפת בהם עדיין. וטוב לנהוג לאכול מהם תחלה בלא פת ולברך ואחר כך יאכל בין עם פת בין בלא פת:

ד וכל זה כשקבע לפתן סעודתו על דבר אחר ובאמצע הסעודה הביאו לו פירות אבל אם קבע לפתן סעודתו על הפירות אין צריך לברך לפניהם אף על פי שאוכל מהם בתחלת אכילתו בלא פת ויש חולקים ולכן טוב שיאכל תחלה מעט עם פת ואז אף אם אוכל מהם בלא פת אין צריך לברך ואפילו אין דעתו לאכול עוד פת:

ה וכל מקום שאין הפירות נפטרים בברכת הפת צריך לברך עליהם אפילו היו לפניו בשעה שבירך המוציא ונתכוין לפוטרם וכל מקום שהם נפטרים נפטרים אפילו לא היו

קפה

לוח ברכת הנהנין פרק ה

לפניו בשעה שברך המוציא ולא היה דעתו בפירוש עליהם כי מן הסתם דעתו על כל מה שיביאו לפניו כיון שקובע עצמו לאכילה:

ז אבל אם ידוע שלא היה דעתו על זה כלל כגון שלאחר ברכת המוציא שלחו לו דורון מבית אחרים שאינו סמוך עליהם ולא היה דעתו על הדורון אינו נפטר בברכת הפת אפילו הוא דבר שדרכו ללפת בו את הפת ומלפת בו הפת. ועכשיו אין העולם נוהרים בזה במדינות אלו מפני שבינינו הוא דבר מצוי שאחד שולח לחבירו דורון בסעודה אפילו מבית אחרים:

ז מים או שאר משקין אין לברך עליהם בתוך הסעודה ואפילו שותה לצמאו ולא לשרות המאכל שבמעיו לפי שאי אפשר לאכילה בלא שתיה ואפילו היה צמא קודם סעודה כיון שאז לא רצה לשתות כדי שלא יזיקו לו המים נמצא כי שתיית המים בסבת הפת היא וברכת הפת פותרתם [הגהה]. והוא שקובע סעודה על הפת אבל אם אוכל מעט פת בשביל שלא יזיקו לו המים מברך על הפת שהכל כמו שנתבאר לעיל (בפ"ד):

ואפילו משקין ששותין אותן שלא לצמאון כגון שכר ומי דבש אין לברך עליהם בתוך הסעודה כי אין דרכם לשתותם קודם הסעודה אלא אחריה לפיכך כשבאים בתוך הסעודה הרי הם טפלים לסעודה וגם אם אוכל איזה דבר למתק השתייה הרי זה טפל למשקה והמשקה ללחם ונפטרים בברכת הלחם:

ח אבל יין אף על פי שבא לשתותו בתוך הסעודה מברך עליו אף על פי ששותהו לשרות האכילה שבמעיו אבל אינו מברך לאחריו שנפטר בברכת המזון:

ואם שתה יין לפני הסעודה אפילו קודם שקבע עצמו לסעודה אין צריך לברך על היין שבתוך הסעודה אלא אם כן לא היה בדעתו כלל לשתות יין בתוך הסעודה ואחר כך נמלך:

ט והוא שברך באותו חדר שסועד בו ולא יצא ממקומו בינתיים אבל אם סועד בחדר אחר או שיצא ממקומו בינתיים צריך לחזור ולברך אלא אם כן שתה כשיעור רביעית. במה דברים אמורים בסתם אבל אם היה דעתו בפירוש לפטור היין שבתוך הסעודה אפילו סועד בחדר אחר אינו צריך לחזור ולברך אם היו שני החדרים בבית אחד:

י וי"ש שבתוך הסעודה אם שותהו כדי לעורר תאות המאכל הרי הוא טפל לסעודה ואין צריך לברך עליו ואם שותהו כדי לחמם האצטומכא לעכל המאכל צריך לברך עליו אלא אם כן בירך עליו או על שאר משקה לפני הסעודה לפיכך אין צריך לברך עליו בשבת בכל ענין שנפטר בכוס של קידוש:

יא ואפילו קידש על היין שהיין פוטר כל מיני משקים מברכה אפילו שלא בשעת הסעודה ואפילו אינו קובע עצמו לשתיית יין אלא שותה מעט לצורך מצוה כגון קידוש והבדלה ושותה משקין הרבה אח"כ. והוא שהיו המשקין לפניו בשעה שברך או שהיה דעתו עליהם:

לוח ברכת הנהנין פרק ה

יב דברים הבאים לאחר הסעודה כגון בסעודות גדולות שמושכין ידיהם מן הפת ומסירים אותה ועורכים השלחן לאכול פירות ופרפראות [הגהה. שברכתן בורא מיני מזונות ועל דרך שיתבאר לקמן ואם ברכתן המוציא נפטרים בברכת הפת] ולקבוע שתיה מן הדין היה ראוי לברך על המשקים ועל הפירות (גם לאחריהם) ועל הפרפראות אא"כ בירך עליהם לפני הסעודה אלא שלא נהגו כן ויש להם על מה שיסמכו:

אבל אם קובעין שתיה על היין צריכין לברך אם לא שתו לפני הסעודה במקום סעודה ואפילו שתו בתוך הסעודה וברכו עליו בורא פרי הגפן אינו פוטר את היין הבא לאחר הסעודה אפילו היה דעתם עליו אלא אם כן נתכוונו בפירוש לפטרו בברכה זו מפני שהיין שבתוך הסעודה הוא בא לשרות האכילה שבמעיים ואין לשרות פוטר את שבא לשתות שהוא חשוב ממנו שלא בכוונה וכמו שנתבאר בפרק ו:

יג וכל משקין ששותה לפני הסעודה ואינו פוטר דברים שבתוך הסעודה או אחר הסעודה אף על פי שבדעתו לשתות גם כן בתוך הסעודה צריך לברך אחריו אם שתה כשיעור חוץ מן היין לפי שבא לפתוח בני מעיים להמשיך אדם לתאות אכילה ומכלל הסעודה הוא לפיכך אין צריך לברך אחריו אפילו אין בדעתו כלל לשתות יין בתוך הסעודה והוא הדין ליי"ש:

יד וכן מי שמקדש על היין הואיל ואין קידוש אלא במקום סעודה מכלל הסעודה הוא ואין צריך לברך אחריו אבל המבדיל על היין ולא היה בדעתו כלל לשתות יין בתוך הסעודה צריך לברך אחריו ואפילו שכח ולא בירך לפני הסעודה וזכר בתוך הסעודה קודם ברכת המזון [הגהה. אבל לאחר ברכת המזון לא יברך שברכת המזון פוטרת על היין בדיעבד כמו שנתבאר לעיל (פ"א)]:

במה דברים אמורים שאין לו כוס לברכת המזון אבל אם דעתו לברך ברכת המזון על הכוס אין צריך לברך אחריו לפני הסעודה שנפטר בברכה אחרונה שמברך על הכוס של ברכת המזון:

טז וכן מי שאוכל לפני הסעודה פרפראות כמו מיני מתיקה ומיני מרקחת להמשיך הלב לאכילה אף על פי שאין לו פרפראות אחר הסעודה לפוטרו אין צריך לברך אחריהם לפני הסעודה שנפטריין בברכת המזון כמו יין (לשתיה) שלפני הסעודה:

פרק ז

דיני הפסק ועקירת מקום ובו עשרים הלכות

א כל הברכות צריך שלא יפסיק בין ברכה לאכילה אפילו מפני הכבוד והיראה ואפילו בעודו לועס עד שיבלע. ואם הפסיק בין ברכה לאכילה ודיבר דבור שאינה לצורך האכילה צריך לחזור ולברך ואם שח בעודו לועס יש להסתפק אם צריך לחזור ולברך:

ב ואפילו בשתיקה אסור להפסיק יותר מכדי שאילת שלום תלמיד לרב שהן ג' תיבות אלו שלום עלך רבי ואם שהה יותר אין צריך לחזור ולברך ושהייה שהיא צורך אכילה אינה חשובה הפסק כלל לפיכך המברך על הפרי וחותרך ממנו ואוכל לא יחתוך עד אחר הברכה כדי שיברך על השלם למצוה מן המוכרח (כמו שנתבאר בפ"ג) ואין לחוש להפסק שהיית החתוך בין ברכה לאכילה:

ומכל מקום האוכל אגוז וכיוצא בו ישברנו ואחר כך יברך כי שמא התליע או נרקב בתוכו ונמצא בירך לבטלה:

ג צריך לזהר מאד בכוונת הברכות שיכין ענין הברכה שהוא מברך את ה' ועל מה הוא מברך ולא יהא לבבו פונה לדבר אחר:

ד כל דבר שמברך עליו לאכלו או להריח בו או לעשות בו מצוה צריך ליטלו בימינו כשהוא מברך:

ונטילה על ידי כלי שמה נטילה ומכל מקום טוב לזהר שלא ליטול על ידי סכין:

ואם לא אחזו כלל אם היה לפניו בשעת הברכה יצא ואם בירך ואחר כך הביאו לפניו אפילו בירך על דעת כן צריך לחזור ולברך:

ה מי שבירך על פירות שלפניו ואחר כך הביאו לו יותר מאותו המין או ממין אחר שנפטר בברכת הראשון כגון שברכותיהן שוות או שהראשון עיקר והשני טפלה אינו צריך לחזור ולברך אפילו הביאו לפניו מין האחר אחר שכלה הראשון שכבר אכלו כולו:

והוא שכשבירך היתה דעתו גם על השני לאכלו אפילו לא היה בדעתו בפירוש לפוטרו בברכה זו אבל אם לא היתה דעתו עליו בשעת הברכה אם השני הוא ממין הראשון ממש אינו צריך לחזור ולברך אפילו כלה המין הראשון ואם אינו מאותו המין אלא ששניהם מין פירות או שניהם מין משקין אם יש עדיין לפניו ממין הראשון אינו צריך לברך ואם כבר כלה הראשון צריך לחזור ולברך אבל אם הם שני מינין לגמרי אלא שנפטר בברכת הראשון מחמת שברכותיהן שוות או שהאחד עיקר והשני טפלה כגון ששותה שכר או יי"ש ואחר כך הביאו לו דגים או גבינה למתק השתיה אף על פי שהכל ברכה אחת וגם הדגים טפלים לשכר שעל ידי כך שותה יותר והיה לפניו עדיין ממין הראשון אינם נפטרים בברכה אחת אלא אם כן היתה דעתו עליהם או שהיו לפניו בשעת הברכה:

ויש אומרים שאף על פי שהביאו לפניו ממין הראשון ולא אכל הראשון עדיין צריך לחזור ולברך אם לא היתה דעתו עליו וספק ברכות להקל ולכתחלה טוב לזהר להיות דעתו על כל מה שיביאו לו:

ואורחים הקרואים אצל בעל הבית כיון שדעתם על בעל הבית שזימנם הרי דעתם על כל מה שיביא לפניהם:

ו וכל זה כשהראשון והשני הם שוים בחשיבות שאין להשני דין קדימה על הראשון אילו

לוח ברכת הנהנין פרק ו

קפח

היו שניהם לפניו אבל אם היה להשני דין קדימה על הראשון אף על פי שהיו שניהם לפניו בשעת הברכה אין ברכת שאינו מוקדם פוטרת את המוקדם לברכה אלא אם כן נתכוין לפוטרו בפירוש בברכה זו וכשנתכוין לפוטרו פוטרו אפילו לא היה לפניו בשעת הברכה:

ז לפיכך מי שהיו לפניו מעשה קדירה של ה' מיני דגן ופת הבאה בכיסנין שברכתו גם כן בורא מיני מזונות אלא שקביעות סעודה מועלת לו לברך המוציא (על דרך שיתבאר לקמן) וברך על מעשה קדירה לא פטר את הפת הבאה בכיסנין אלא אם כן נתכוין בפירוש לפוטרו בברכה זו לפי שאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב ממנו שלא בכונה. וכן אם היו לפניו שני מיני פת הבאה בכיסנין שהאחד קביעות סעודה מועלת בו והשני אין קביעות סעודה מועלת בו (ועל דרך שיתבאר) או פת הבאה בכיסנין שקביעות סעודה מועלת בה עם פרורי לחם מדובקים שאין עליהם תורת לחם או שנתבשלו:

ח נטל בידו פרי לאכלו וברך עליו ונפל מידו ונאבד או נמאס עד שאינו ראוי לאכילה ויש ממין זה לפניו עוד וכן אם בירך על הכוס ונשפך וחוזר וממלא מהקנקן העומד לפניו שמוכן לשתייה אינו צריך לחזור ולברך והוא שהיתה דעתו עליו בבירור לאכול או לשותות ממה שלפניו אף אם לא היה נופל מידו מה שבירך עליו אבל אם בסתם אין הברכה חלה אלא על מה שבידו בשעת הברכה:

ט ואפילו אם היתה דעתו בבירור לאכול ולשתות עוד אין הברכה חלה אלא כשהוא לפניו בשעת הברכה אבל אם אחר כך הביאוהו לפניו צריך לחזור ולברך אם נפל מה שבידו ממנו אפילו במקום שלא היה צריך לברך אם היה אוכל ושותה ממה שבידו:

ומכל מקום העומד על אמת המים מברך ושותה אף על פי שהמים שהיו לפניו כשבירך חלפו והלכו:

י וכל מקום שהוא צריך לחזור ולברך וברכתו הראשונה היא לבטלה צריך לומר אחריה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וכן כל שמוכיר שם שמים לבטלה:

ואם נפל מידו האוכל או נשפך הכוס קודם שאמר אלהינו יסיים ויאמר למדני חוקך שיהא נראה כקורא פסוק ואין כאן הזכרת שם שמים לבטלה וכן כל ברכה לבטלה שזוכר בה קודם שאמר אלהינו:

יא היה אוכל בחדר זה ונטל המאכל בידו והלך לחדר אחר לאכול שם צריך לחזור ולברך אף על פי שלא הסיח דעתו בינתיים ואפילו חוזר לאכול במקומו כיון ששינה מקומו בינתיים הפסיק אכילתו ואם מתחלה כשבירך בחדר זה היה בדעתו לשנות מקומו מחדר לחדר באמצע אכילתו אפילו אוכל בחדר השני מאכל אחר שברכתו כברכת הראשון אינו צריך לחזור ולברך והוא שהיו שני החדרים בבית אחד אבל מבית לבית או אפילו מבית לחצר אין דעתו מועלת כלום אפילו נטל המאכל בידו כשהולך וחוזר ואוכלו במקום השני בלא היסח הדעת בינתיים:

לוח ברכת הנהנין פרק ו קפט

יב במה דברים אמורים שאינו יכול לראות מקומו הראשון במקום שאוכל אבל אם במקום שאוכל יכול לראות את מקומו הראשון שאכל שם אפילו דרך חלון ואפילו מקצת מקומו אינו צריך לחזור ולברך אפילו מבית לחצר ואפילו לא היה כן בדעתו כשבירך ואפילו על מאכל אחר [הגהה. אם היה בדעתו לאכול כשבירך כמו שנתבאר] שברכתו כברכת הראשון:

יג וכל זה ביחיד או בבני חבורה ועקרו כולם ממקום למקום אבל אם הניחו מקצתם במקומם אפילו אחד מהם והשאר הלכו כולם אפילו לבית אחר אפילו אינו סמוך לבית זה כשהם חוזרים אינם צריכים לברך על מה שיאכלו כאן אבל אם רוצים לאכול במקום שהלכו צריכים לברך ואין מועיל מה שהניחו מקצת חברים בבית זה למה שיאכלו בבית אחר:

יד וכל זה בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומם אבל דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם הואיל והוא צריך לחזור למקומו אין עמידתו גמר סעודתו לפיכך כשחזור ואוכל ושותה אפילו במקום אחר על דעת סעודתו הראשונה הוא אוכל ושותה לסיים סעודתו ואין צריך לומר כשחזור למקומו ואין צריך לברך בתחלה אפילו לא הניח מקצת חברים והוא שאכל כבר כוית אבל פחות מכזית דינו כדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומם:

טז ומה הם דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומן יש אומרים כל שהוא מז' המינין אפילו פירות ויין הואיל וברכתם האחרונה היא מעין ג' היא חשובה להצריך לברך במקום אכילה ויש אומרים שמזין דגן בלבד טעון ברכה לאחריו במקומו מפני חשיבותו שנקרא מזון ויש אומרים פת בלבד ולכתחלה יחמיר בכל שבעת המינין לברך במקומו וכן לענין שינוי מקום בדיעבד אין צריך לחזור ולברך שספק ברכות להקל:

טז ואפילו הלך בתוך הסעודה לבית אחר ואוכל ושותה שם דברים שאינם טפלים לסעודה לענין ברכה ראשונה והוצרך לברך עליהם בבית הראשון כגון פירות כיון שהם טפלים לענין ברכה אחרונה ונפטרים בברכת המזון על דעת סעודתו הראשונה הוא אוכל ושותה ואינו צריך לברך עליהם שם אפילו לא אוכל שם פת:

(הגהה. ואם אוכל שם פת ואין רוצה לחזור ולאכול פת במקומו הראשון מברך ברכת המזון במקום שנמר אכילת הפת):

ואפילו לא היה כן בדעתו כשבירך המוציא לשנות מקומו באמצע סעודתו:

ומכל מקום לכתחלה אסור לעקור ממקומו עד שיברך ברכת המזון או ברכה מעין ג' בכל דבר הטעון ברכה לאחריו במקומו:

[הגהה. ואם שכח ועקר ממקומו ואין לו פת לאכול שם צריך לחזור למקומו אפילו היה שונג אם אפשר לו שאין עליו עכוב מחמת החבורה שנתלוו עמו בדרך ואינם רוצים להמתין עליו ובדיעבד יצא אם בירך במקום שנוכר אפילו עקר במזיד ואפילו לכתחלה אם הוא רחוק כל כך שעד שיחזור למקומו יתעכל המזון במעיו ולא יהיה רשאי לברך עוד יברך במקום שנוכר]:

יז במה דברים אמורים כשלא היה כן בדעתו כשבירך המוציא אבל אם מתחלה כשבירך המוציא היה בדעתו לגמור סעודתו בבית אחר מותר שהרי מתחלה לא קבע במקום זה כל סעודתו לפיכך נהגו הולכי דרכים שאוכלים דרך הילוכם ויושבים ומברכים במקום סיום אכילתם מפני שלכך נתכוונו מתחלה אבל אם אינו הולך כלל כדי לאכול שם אף על פי שהיה בדעתו מתחלה לילך לשם לא ילך עד שיברך ברכת המזון אלא אם כן הולך לצורך מצוה עוברת:

יח ואפילו בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהם במקומם אם קבע עליהם והם דברים שקביעתם קביעות כגון שכר ומי דבש (או שתיית קאווי) במדינות אלו אין שנוי מקום חשוב הפסק אם חוזר למקומו אלא כששהה חוץ למקומו כגון שהלך לדבר עם חבירו והפליג בדברים או שהלך לבית הכנסת או שהלך לאיזה עסק ושהה בו אבל אם לא שהה אפילו עשה איזה דבר מדברי הרשות בדרך עראי כגון שהוצרך לנקביו ונכנס לבית הכסא וכיוצא בזה אינו חשוב הפסק ואין צריך לומר אם דיבר עם חבירו ולא הפליג ואפילו הוא דבר הרשות ואין צריך לומר אם יצא להביא דבר מצרכי האכילה או השתייה:

יט האוכל בשדה שאינה מוקפת מחיצות כיון שמתרחק עד שלא יוכל לראות מקומו הראשון נקרא שינוי (כמו מחדר לחדר שבהיקף מחיצות) ואפילו אוכל פירות האילן במזרחו וחוזר ואוכל ממנו במערבו כיון שאינו יכול לראות מקומו הראשון מפני האילן שמפסיק נקרא שינוי מקום וצריך לחזור ולברך אם לא היה בדעתו לאכול במערבו כשבירך במזרחו:

אבל אם אוכל בחדר אחד אף על פי שיש מקום גבוה באמצע ובא לאכול אחוריו כגון אחורי התנור שאינו יכול לראות מקומו הראשון אין זה שינוי מקום כיון שמוקף מחיצות:

ב וכן האוכל בגן ורוצה לאכול מפירות כל אילן ואילן כיון שבירך על אחד אין צריך לברך על האחרים אם היה בדעתו כן כשבירך:

ומגן לגן המוקפים מחיצות כל אחד בפני עצמו אפילו הם סמוכים זה לזה צריך לחזור ולברך אפילו אם כשבירך היה דעתו על הכל לפי שהם כמו מבית לבית שאין דעתו מועלת כלום וכן מאילן לאילן במקום שאינו מוקף מחיצות:

פרק ז

דיני נמלך וכו' מ הלכות

א גמר בלבו שלא לאכול או לשתות ואחר כך נמלך זוקק לחזור ולברך בכל מקום חוץ מבסעודה שאף על פי שגמר בלבו שלא לאכול עוד אין זה סילוק והיסח הדעת כיון שדרכו של אדם להמשך ולהגרר מאכילה לאכילה ופעמים שאדם יושב בסעודה קמנה וממשיך לסעודה גדולה ואין נמלך זוקק ברכה בסעודה אלא אם כן בשעה שבירך המוציא

קצא לוח ברכת הנהנין פרק ז

לא היה לו אלא מעט לחם ולא היה יודע כלל בשעת הברכה שיהיה לו יותר אחר כך ואחר כך נתנו לו יותר או אפילו אחר כך נמלך וקנה מן השוק עוד לחם אבל אם יש לו לחם בביתו וחותרך לו חתיכה לאכול אותה ואחר כך רוצה לחתוך עוד אין זה נמלך שדרך אדם הוא כן:

ב וכן שאר מאכלים שידוע שבשעת ברכת המוציא לא היה דעתו עליהם כלל ואפילו לחם ושאיר דברים שהיה דעתו עליהם אלא שגמר מלאכול ועקר ממקומו והסיח דעתו מלאכול עוד כשחזור לסעודתו צריך לחזור ולברך לפי שאין דרכו של אדם להתגרר מאכילה לאכילה אלא כשיושב במקום קביעות סעודתו ולא כשיוצא למקום אחר:

ג וכל זה באכילה אבל בשתיה אם גמר בלבו שלא לשתות עוד ואחר כך נמלך צריך לחזור ולברך ואפילו לא גמר בלבו בפירוש אם אמר תנו כוס ונברך ברכת המזון וכן אם אמר באו ונברך ברכת המזון הרי זה סילוק והיסח הדעת משתיה ואם נמלך לשתות צריך לברך בתחלה אבל אם נמלך לחזור לאכילתו אוכל בלא ברכה ואם מחמת אכילה זו נגרר לו לשתות שותה גם כן בלא ברכה אבל אם לא נמלך לחזור לסעודתו וצמא לשתות מחמת אכילה ראשונה צריך לברך אבל אין צריך לברך ברכה אחרונה וכן אם נמלך לאכול שאר דברים הבאים מחמת סעודה אף שאין בדעתו לאכול פת כלל אין צריך לברך עליהם:

ד אבל אם נטל הכוס בידו לברך ברכת המזון אף על פי שלא נטל ידיו וגם לא אמר מתחלה תנו כוס ונברך ברכת המזון הרי זה סילוק והיסח הדעת לגמרי מאכילה ושתייה וצריך לברך עליהם וגם ברכה אחרונה צריך לברך על שאר דברים הבאים מחמת הסעודה קודם ברכת המזון שכסעודה אחרת היא כיון שסילק דעתו מהפת:

ה ואם נטל ידיו מים אחרונים אף על פי שלא נטל הכוס הרי זה סילוק והיסח הדעת לגמרי וצריך לברך ואפילו בברכה אינו רשאי לאכול ולא לשתות משום הפסק בין מים אחרונים לברכת המזון אלא אם כן רוצה לחזור וליטול מים אחרונים אחר כך סמוך לברכת המזון:

ו וכל מקום שצריך לחזור ולברך המוציא משום היסח הדעת צריך לחזור וליטול ידיו כראוי לאכילת פת ומים האחרונים אינן עולין לו אפילו נטלן כראוי לאכילת פת הואיל ולא נתכוין בהם לאכילת פת:

ז אם בעל הסעודה אמר נברך ברכת המזון כל המסובין אסורים לשתות בלא ברכה והוא ששתקו והסכימו לדבריו אבל אם אחד מהאורחים או מבני ביתו אמר כן אף האומר עצמו יכול לחזור ולשתות עם בעל הבית מפני שידוע שאין הדבר תלוי בו אלא בבעל הבית וכיון שבעל הבית לא עשה היסח הדעת אף הוא דעתו סומכת על בעל הבית לשתות עמו:

ח וכן הקרואים בבית בעל הבית לאכול מיני פירות אף על פי שמביאין להם בזה אחר

זה אינם צריכים לברך אלא על הראשון ואף על פי שבשעת הברכה לא היו יודעים כמה יביאו להם כיוון שדעתן על בעל הסעודה שזימנם אבל אם בא אליהם איש אחר שלא זימנוהו ואינו קובע עצמו עמהם אלא נכנס אצלם לפי שעה וכל אחד מהמסובין מושיט לו כוס או מיני פירות צריך לברך על כל אחד ואחד אם מושיטין לו אחר שכבר בירך על הכוס שלפניו ואפילו עדיין לא שתה כלו. ועכשיו שהמנהג הוא כן שמושיטין כוסות הרבה למי שנכנס למסיבה הקבועים לשתיה אין צריך לברך אלא על כוס הראשון:

ט אין ב' אכילות נפטרים בברכה א' אלא כשלא שהה בינתים שיעור שיתעכל המזון במעיו אבל אם שהה כל כך צריך לחזור ולברך וכן הרוצה לפטור ב' שתיות בברכה אחת ושהה בינתים כשיעור עיכול. וכמה שיעורו כל שאינו רעב מאותה אכילה הראשונה או שאינו צמא משתיה הראשונה:

פרק ח

פרמי דיני ברכת הפת ובו יז הלכות

א הואיל וחשיבות הלחם לברך עליו המוציא מפני שסועד הלב כמו שביארנו (בפ"א) לפיכך לא תקנו חכמים לברך המוציא וברכת המזון ארבע ברכות (כי מן התורה די בברכה אחת מעין שלש שהרי לא נאמר אלא פעם אחת וברכת את ה' אלהיך וחכמים תקנו מנין הברכות ולא תקנו) אלא על הלחם שדרך רוב בני אדם לקבוע סעודה עליו:

אבל מיני לחמים שאין דרך רוב בני אדם לקבוע סעודה עליהם אין מברכין המוציא וברכת המזון אלא אם כן אכל מהם כשיעור קביעות סעודה דהיינו כשיעור שרוב בני אדם רגילין לקבוע סעודה על שיעור כזה ומשערין באכילת מין זה לבדו (שהוא שיעור עומר לגלגולת (שהם מ"ג ביצים וחומש) לשתי סעודות):

ומכל מקום אם הוא קבע סעודתו עליו ואכל עמו בשר ודברים אחרים כמו שנוהגין בסעודת לחם גמור עד ששבע וגם אחרים רגילים לקבוע עליו אם אוכלין עמו שאר דברים כמו שאכל הוא (והוא כשיעור ג' ביצים מפת לסעודה אחת) מברך המוציא וברכת המזון:

וכן אם הוא שבע ממנו לבדו וגם אחרים רגילים לשבוע ממנו כשמלפתין אותו באיזה לפתן מברך המוציא וברכת המזון:

ב ואם בתחלה היה בדעתו לאכול מעט ובירך בורא מיני מזונות ואח"כ נמלך ואכל שיעור שרוב בני אדם קובעין סעודה עליו אפילו אין כדי קביעות סעודה במה שנשאר יברך ברכת המזון אע"פ שלא בירך המוציא כיון שבין הכל יש כדי קביעות סעודה ואם נמלך לאכול כדי קביעות סעודה מלבד מה שכבר אכל צריך ליטול ידיו ולברך המוציא ואין צריך לברך תחלה ברכה אחת מעין ג' על מה שכבר אכל דכיון ששניהם מין לחם אחד סעודה אחת היא:

ג ואלו הם מיני לחמים שאין דרך רוב בני אדם לקבוע סעודה עליהם פת הבאה בכיסנין ולחמניות וטרונקין וטריתא:

פת הבאה בכיסנין יש מפרשים שהיא פת עשויה כמין כיסין שממלאין אותה קודם אפייתה בדבש או צוק"ר או שקדים או שאר כל מיני פירות או תבלין אע"פ שהעיסה עצמה נילושה במים ונאפית בתנור או במחבת בלי שום משקה ובכלל זה מה שעושים בפורים עיסה ממולאת בשומשומין (או כגון עפי"ל פלאדי"ן ופאוידל"א פלאדי"ן):

במה דברים אמורים שהמילוי הוא מפירות וכיוצא בהם מדברים שאין דרך לקבוע סעודה עליהם אלא אוכלין לקננה ותענוג אבל אם המילוי הוא מבשר ודגים וגבינה וירקות וביצים שדרך ללפת בהם את הפת או שדרך לקבוע סעודה עליהם למזון ולשובע כגון כרוב ותרדין וכיוצא בהם ממעשה קדירה שהן מעיקר הסעודה (כמו שנתבאר בפ"ה) אין מילוי זה מוציא את הפת מתורת לחם גמור ומברכין עליה המוציא וברכת המזון ומכל מקום ירא שמים לא יאכל מהם פחות מכשיעור קביעת סעודה אלא בתוך הסעודה למזון ולשובע:

ד ויש מפרשים שפת הבאה בכיסנין היא פת שנילושה בדבש או בחלב וחמאה או בשומן או כמי ביצים או בשאר משקין חוץ ממים ואפילו עירב בה מעט מים אם הרוב משאר משקין מברכין עליה בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין ג' אלא א"כ אוכל כשיעור קביעות סעודה וכן אם עירב בה תבלין הרבה יותר ממים אבל אם אכל שיעור קביעות סעודה מברך ברכת המזון על תערובת זה אפילו התבלין והדבש הם יותר מהקמח שכמעט הדבש והתבלין הם עיקר והקמח הוא לדבקם ולהקפותם אם יש בתערובת זה כזית קמח בכדי אכילת פרס מהתערובת:

ה והלכה כדברי שניהם להקל וכל בעל נפש הרוצה להחמיר על עצמו לא יאכל פחות משיעור קביעות סעודה אלא פת שנילושה במשקין או במי פירות והיא ממולאת ג"כ בפירות וכיוצא בהם אלא אם כן אוכל בתוך הסעודה למזון ולשובע:

ו לחמניות הן ריקין דקים (שקורין בלינ"ש) הנעשים מתערובת קמח ומים שבוחשין בקדרה בלילה רכה ושופכים על מחבת שאין בה משקה בין שהרתיחה תחלה ואח"כ שפך בה בין ששפך בה ואח"כ הרתיחה ומעט משקה שמושחין המחבת אינו נקרא משקה:

ז ויש אומרים אפילו כשנאפו בלא משקה אין מברכין עליהם המוציא וברכת המזון כשאוכל שיעור קביעות סעודה אלא כשאינו ריקין דקין מאד אחר האפיה כגון ששפך הרבה על המחבת עד שנעשו עבים קצת ע"י האפיה אע"פ שאינם עבים לגמרי אבל אם גם אחר האפיה הם ריקים דקים מאד והיא הנקרא טריתא (כמו אותן בלינצע"ס שאופין למגנן) כיון שמתפשמים מאד על המחבת אין עליהם תורת לחם כלל ויש לחוש לדבריהם שלא לאכול מהם כשיעור קביעות סעודה אלא בתוך הסעודה למזון ולשובע:

ח אבל אותן שביליתן עבה אע"פ שלא גלגלו אותן בידיים כדרך לישת עיסה רק שעירבו

לוח ברכת הנהנין פרק ה

קצד

קמח ומים בלילה עבה ואפו בתנור או במחבת בלי משקה (כמו בליני"ש או לאמקע"ם שעושים מקמח חמים בלילה עבה) לחם גמור הוא ומברכין עליו המוציא וברכת המזון אפילו לא אכל שיעור קביעות סעודה:

ז אבל טרוקנין דהיינו שעושים גומא בכירה ונותן קמח ומים מעורבים בה (וכן כששופך קמח ומים לתוך הכלי) ונאפית שם בלא משקה הואיל ובלילתה רכה מאד אין מברכין אלא בורא מיני מזונות ומעין ג' אבל אם אכל שיעור קביעות סעודה מברך עליה המוציא וברכת המזון כיון שעל ידי האפיה נעשית עבה:

י כל מיני לחמים הללו שאין דרך רוב בני אדם לקבוע סעודה עליהם אם בא לאכלם בתוך הסעודה אם באין למזון ולשובע נפטרים בברכת הפת ואפילו מיני עיסה הממולאים בפירות (כגון עפי"ל פלאדי"ן או פאוידלא פלאדי"ן) אין לברך על הפירות שבהם לפי שהפירות הללו הם טפילים לגבי העיסה ונפטרים עמה בברכת הפת ואפילו מיני עיסה שבלילתם רכה מאד ונמגנו במשקה נפטרים בברכת הפת כמו שנפטרים כל מעשה קדרה:

אבל אם באין לקנוח סעודה להקל מכובד המאכל ולתענוג כמו שרגילין שכוססין עוגות יבשות (שקורין קיכל"ך) בסוף הסעודה או מיני מתיקה (כמו מה שקורין טאר"ט) אינן נפטרים בברכת הפת וצריך לברך עליהם בתחילה אלא שהפת הבאה בכיסנין אין מברכין עליהם בתוך הסעודה אלא אם כן היא עיסה שנילושה בדבש וגם היא ממולאת במיני פירות שהיא נקראת פת הבאה בכסנין לדברי הכל אבל מה שאינה נקראת פת הבאה בכיסנין לדברי הכל הרי מספק אין מברכין עליה בתוך הסעודה:

יא וכל זה כשנאפה בתנור או במחבת בלי משקה או כמעט משקה שמושחין בה המחבת שלא תישרף אבל אם נמגנה במשקה או שנתבשלה אפילו היתה בלילתה עבה כשאר עיסות ואפילו יש לה תאר לחם אחר המיגון והבישול כגון שנאפית במחבת אלא שהיה שם מעט מים שנתבשלה בהם בשעת אפייתה או מעט משקה שנמגנה בהם בשעת אפייתה נתבטלה מתורת לחם ע"י בישול או מיגון ואפילו אוכל ממנה כשיעור קביעות סעודה אינו מברך עליה אלא בורא מיני מזונות ומעין ג':

ואם בא לאוכלם בתוך הסעודה לקינוח ולתענוג מברך עליה בורא מיני מזונות ופשטידא ופלאדין וקרעפליך למזון ולשובע הן באות ואין לברך עליהם בתוך הסעודה אפילו הם מטונגות כיון שהם ממולאות בבשר וגבינה ולא בפירות:

ויש מחמירין אם היתה בלילה עבה כשאר עיסות ויש עליה תורת לחם אחר המיגון והבישול לברך עליה המוציא וברכת המזון וירא שמים יוצא ידי שניהם ולא יאכלנו אלא בתוך הסעודה למזון ולשובע אבל שלא בתוך הסעודה לא יאכל אף שנמגנה במשקה כי אם פחות מכשיעור קביעות סעודה וכן בפשטידא ופלאדין וקרעפיל שיש אומרים שהן פת הבאה בכיסנין אפילו ממולאות בבשר וגבינה ואפילו נאפות בתנור אין להחמיר שלא לאכול שלא בתוך הסעודה כי אם כשיעור קביעות סעודה:

קצה לוח ברכת הנהנין פרק ח

יב אבל מיני עיסה שנתבשלו בקדרה (כמו לאקשין וכן קרעפליך במקום שאין אופין אותן במחבת שיש בה משקה אלא מבשלין אותן תחלה ואח"כ ממגנין) אין עליהם תאר לחם כלל ואין להחמיר בהם כלל שלא לאכלם בלא המוציא וברכת המזון אפילו בקביעות סעודה ואפילו הן חתיכות גדולות שיש בכל אחת מהן כזית ויותר (כגון קניידליך):

ואין צריך לומר מיני עיסה שבלילתן רכה וממגנין במשקה (וכמו אותו שקורין פיין קוכין) שאפילו אוכל מהם שיעור קביעות סעודה מברך בורא מיני מזונות לפי שלא היתה עליהם תורת לחם מעולם לא בשעת לישתן שבלילתן רכה ולא בשעת אפייתן כיון שנמגנו במשקה ואין לחם אלא האפוי ולא הממוגן:

יג כמה דברים אמורים בעיסה שנתבשלה אבל לחם גמור שנתבשל אחר האפיה (וכן קרעפליך שיש בכל אחד כזית שאופין במחבת בלי משקה ואח"כ ממגנין לפי מה שנתבאר שמילוי בשר וגבינה אינו מוציא העיסה מתורת פת) לא נתבטל מתורת לחם ע"י בישול ומברכים עליו המוציא וברכת המזון אפילו בלא קביעות סעודה ואפילו אם נימוח בבישול ולא נשאר מכל פרוסה אלא כזית:

אבל פרוסה פחותה מכזית בין שהיתה פרוסה גדולה ונחלקה ע"י הבישול בין שהיתה פחותה מכזית קודם שנתבשלה (כמו שדרך לפרר המצות ולבשלם) יצאה מתורת לחם ע"י הבישול לענין ברכה אפילו אם נראה שיש בה תאר לחם שכיון שנתבשל אינו חשוב תאר לחם ומברך עליהם בורא מיני מזונות ומעין ג' אפילו אם אוכל שיעור קביעות סעודה מפירורים פחותים מכזית ואפילו נדבק על ידי הבישול ויש בהם עתה כזית ויותר בכל חתיכה אלא שקודם הבישול לא היה בכל אחד בפני עצמו כזית:

יד כמה דברים אמורים שנתבשלו בכלי ראשון אבל אם הניחם (לפירורי מצות שאין בהם כזית בכל אחד) בקערה ועירה עליהם מכלי ראשון יש למנוע שלא לאכלם כי אם בתוך הסעודה אם נראה שיש עליהם תאר לחם דהיינו שניכר וידוע שהוא לחם:

אבל אם הלך מהם תאר הלחם על ידי העירווי ואפילו פירורים השרויים במים צוננים שהלך מהם תאר הלחם על ידי שרייה זו מברך עליהם בורא מיני מזונות ומעין ג' אפילו אם אוכל כשיעור קביעות סעודה כיון שאין כזית בכל אחד מהם וגם לא תאר לחם וכל שהמים מתלבנים מחמת הפירורים כבר הלך מהם תאר הלחם והוא הדין לחתיכות פת שמייבשין על הגחלים ושורין אותו בשכר (שקורין פעניא"ן) שאם אין כזית בכל אחד וגם לא תאר לחם מברכין עליהם בורא מיני מזונות:

טז וכן פירורי לחם שמחברים ומדבקים אותם בקערה בדבש או חלב או מרק אם אין עליהם תאר לחם מחמת זה ואין בכל אחד בפני עצמו כזית אין מברכים עליהם המוציא וברכת המזון אפילו בקביעות סעודה אבל פירורי לחם שאינם מחוברים יחד אע"פ שאין עליהם תאר לחם מפני שהן דקין ביותר מברכין עליהם המוציא וברכת המזון אפילו

בלא קביעות סעודה ואפילו על פירור אחד דק כקמח מברך המוציא שכיון שהוא פת בפני עצמו אינו יוצא מתורת פת לעולם ואפילו אם נותן פירורים דקים לתוך איזה משקה לפי שעה לרכבם ואינן שוהים בתוכו עד שילך תאר הלחם מעליהם ע"י שרייה זו מברך עליהם המוציא אע"פ שאין עליהם תאר לחם מחמת שהם דקים ביותר ואפילו אם נותנם במשקה חם שהיד סולדת בהם אם הוא בכלי שני שאינו מבשל:

מז וכן אם פירר הלחם לפירורים דקים כקמח וחזר וגבלם יחד (כמו שעושים בפסח מקמח מצה) תחלה במים עד שהלך תאר הלחם מהם כיון שעכשיו יש בהם כזית צריך לברך עליו המוציא וברכת המזון ואפילו אם לש אותם ברותחין של כלי שני ואפילו אם לש אותם במשקין ומי פירות אין להם דין פת הבאה בכיסנין כיון שהיו לחם גמור מתחילתם אינן יוצאים לעולם מתורת פת אם יש בכל אחד כזית המגובלים יחד בדרך לישה ואפילו אם אחר הלישה טגנן במשקה (כמו שקורין חרימז"ל) או אפילו בישלו בקדרה (כמו שקורין קניידלי"ך) לא נתבטלו מתורת לחם אם יש בכל אחד כזית המגובל ונלוש יחד:

אבל אם לש אותם ברותחין מכלי ראשון (כגון שחלט הקמח תחלה ברותחין) כיון שיצאו מתורת לחם בשעה שנתבשלו ולא היה בהם כזית בכל פירור הרי דינם כקמח שנילוש שמברכין עליו בורא מיני מזונות אחר המיגון אע"פ שיש בו כזית אבל אם נאפו בתנור אחר שחלטו פת גמור הוא:

יז בצק שאופין בשפוד ומושחין אותו בשמן או שומן או מי ביצים או מי פירות (כמו שעושים מה שקורין שלאשצני"ס) אין תורת לחם עליו כלל ומברך עליו בורא מיני מזונות ומעין ג' אפילו בקביעות סעודה:

פרק ט

פרטי דיני פירות ובו כ הלכות

א כל האילנות משויצאו פרי אף על פי שהוא קטן מאד שם פרי עליו ומברכין עליו ברכתו הראויה לו דהיינו בורא פרי העץ (חוץ מזיתים וענבים וחרובים שלא העתקנו חילוקי דיניהם לפי שאינם גדלים במדינתינו) ובלבד שלא יהא מר או עפוז (כלומר זוע"ר שטעמם כטעם העפצים שקורין גאליש) ביותר עד שאינו ראוי לאכילה אפילו על ידי הדחק שאז אין מברכין עליו כלל ואפילו אם מיתקן על ידי האור או דבר אחר אין מברכים עליו אלא שהכל נהיה בדברו:

ב וכן שקדים המרים אין מברכים עליהם כשהם גדולים ואינן ראויין לאכילה אפילו על ידי הדחק אבל אם מיתקן על ידי האור או דבר אחר מברכין עליהם בורא פרי העץ:

ג גרעיני הפירות אם הם מתוקים וראויים לאכילה שם פרי עליהם ומברכין עליהם בורא

קצו

לוח ברכת הנהנין פרק ט

פרי העץ ואם הם מרים אינו מברך עליהם כלל ואף אם מיתקן על ידי האור או דבר אחר אינו מברך עליהם אלא שהכל נהיה בדברו:

ד קליפי הפירות כגון קליפי מרנצי"ן המרוקחים מברך עליהם בורא פרי האדמה ואם בירך עליהם בורא פרי העץ יצא:

ה מיני פירות גרועים הגדלים ביער כגון תפוחים קמנים ואגסים (שקורין בארין) קמנים (הקשים) אף על פי שהם ראויים לאכילה אינן חשובים פרי ואין מברכים עליהם אלא שהכל נהיה בדברו בין חיין בין מבושלים אבל אגוזים הגדלים ביער פירות חשובים הם ומברכין עליהם בורא פרי העץ:

ו וכן עשבי השדה שאינן נורעין הואיל והם גרועים מצד עצמן יש אומרים שמברכין עליהם שהכל. והאר"י ז"ל היה נוהג לברך בורא פרי האדמה על הגדלים בארץ ובורא פרי העץ על הגדלים באילן אפילו הם מינים גרועים כעשבים ודומיהם:

ז תותים (שקורין יאגיד"ס) השחורים ברכתם בורא פרי העץ אבל אותן שדומין למראה כרתי (שקורין בלו"א) והם הנקראים במדינתנו (דורניצע"ס) או האדומים הנמצאים בתמוז (שקורין במדינתנו שוניצע"ס ומאליני"ש) ברכת בורא פרי האדמה (וכן אותם שקורין זוראוויני"ש וברושניצע"ס) ואותן אדומים הנמצאים גם כן בחורף (שקורין ראביני"ש וקאליני"ש) הואיל ואין בהם אלא שרף לכך כנוס בתוך החרצנים ומוצצין אותן וזורקין מברכין עליהם שהכל ואף אם בולען עם הקליפה והגרעין מכל מקום עינינו רואות שהקליפה והגרעין אין ראויים לאכילה אם כן אין לברך עליהם אלא על המשקה שבתוכה:

ח שרש לאקריין אם בולעו מברך עליו בורא פרי האדמה ולא בורא פרי העץ לפי שאינו עיקר הפרי כי הוא שרש תחת הקרקע וכן זנגביל כשהוא ראוי לאכילה כגון שעשה ממנו מרקחת [הגהה. או בעודו רטוב אבל כשהוא יבש אינו ראוי לאכילה ואין מברכין עליו כלל וכן על פלפלין יבשים אבל הכוסם צימריני"ד יבש מברך עליו בורא פרי האדמה] שאף שנעשה ראוי לאכילה ע"י הדבש אין הדבש חשוב עיקר אלא מפל שהרי הדבש הוא בא להכשירו ולתקנו. וכן העושה זנגביל ושאר בשמים שחוקים ומעורבים עם צוקר (שקורין מאגי"ן פולווע"ר) מברך על הזנגביל והבשמים שהם עיקר:

ט וכן הצולה זנגביל לרפואה מברך בורא פרי האדמה אבל אם צולה ציטווער לרפואה הואיל ואין דרך לאכלו בפני עצמו אפילו על ידי טיגון אלא ליתנו בתבשיל לתת טעם בתבשיל ואז התבשיל הוא עיקר ואין האכילה נקראת על שם הציטווער"ר כלל הרי הוא כאלו אינו עומד לאכילה כלל ואין שם פרי עליו כלל לפיכך אינו מברך עליו אלא שהכל. וכן שאר מיני בשמים ותבלין שאין דרכם להאכל אלא כשמתבל בהם התבשיל אפילו תקנן והכשירן לאכילה כמות שהם מברכין עליהם שהכל:

י על הירקות מברך בורא פרי האדמה בין חיין בין מבושלים וכן מיני קמניות שמוכין חיין ומבושלים ואפילו מיני ירקות וקמניות שטובים מבושלים יותר מחיין אם דרך רוב בני אדם לאכלם ג"כ כשהם חיין מברך עליהם בורא פרי האדמה גם כשהם חיין:

לוח ברכת הנהנין פרק ט

קצה

יא ואפילו מיני ירקות שאין דרך רוב בני אדם לאכלם חיינן אלא ע"י פת או דבר אחר כגון בצלים וכיוצא בהם ובהם לאכלם בפני עצמן ומכל מקום שום ובצל שהזקיננו ואינם ראוים לאכלם חיינן בלא פת מפני שהם שורפים במאוד מברך עליהם שהכל:

יב וכשהם מבושלים מברך עליהם בורא פרי האדמה אפילו בישלם בפני עצמן ואע"פ שדרך אכילתם מבושלים הוא ליתנם בתבשיל ולא לאכלם בפני עצמן מכל מקום כיון שגם כשהם בתבשיל דרכם להאכל ואכילתם חשובה אע"פ שהיא מפילה הרי דרך אכילה זו מחשיבתם לברך עליהם בורא פרי האדמה בכל ענין שהם מבושלים:

יג השבת (שקורין אני"ס) והכמון (שקורין קימ"ל) הואיל וגם כשכשהם בתבשיל אין אכילתם חשובה שאינן עשוין לאכילה כלל אלא למעם בלבד לפיכך אף כשבישולם בפני עצמן או אפילו אוכלם חיים אינו מברך עליהם אלא שהכל:

יד שום ובצל שלא הזקיננו וכן כרישים וכיוצא בהם שהם טובים חיים וכשמבשלים אותם בפני עצמן הם מתקלקלים ואין טעמן טוב כמו חיים מברך עליהם שהכל כיון שנשתנו לגריעותא ואפילו נתבשלו עם בשר או עם דבר אחר ונשתבחו כיון שאין השבת מצד עצמן והתבשיל שמשביחן הוא העיקר:

טז אגוז המטוגן בדבש אפילו בישלו במים קודם הטיגון ונשתנה טעמו לגריעותא וברכתו אז שהכל נהיה בדברו אע"פ כשחזר וניתקן ע"י הטיגון חזר לברכתו שהיא בורא פרי העץ ואף שתיקון זה הוא ע"י הדבש וברכת הדבש היא שהכל מכל מקום האגוז חשוב עיקר והדבש טפל אליו לתקנו ולהכשירו וכן בכל מיני פירות מרוקחים בין פירות האילן בין פירות הארץ ואפילו פירות שאין ראויין לאכילה כלל בלא טיגון בדבש כגון ורדים (שקורין רוזי"ן) וכיוצא בהם אין הדבש עיקר אלא טפל שהרי אינו בא אלא להכשיר הפרי לאכילה והרי זה כפרי שאין דרכו להאכל חי אלא מבושיל שמברכין עליו ברכתו ולא ברכת המים שנתבשל בהם והכשירוהו לאכילה:

וברכת הורדים בורא פרי האדמה לפי שהן פרחים ולא עיקר הפרי:

טז ויש מיני ירקות שאין דרך לאכלם חיים אפילו עם פת אלא מבושלים או מלוחים או כבושים כגון כרוב (שקורין קרו"ט ותרדין שקורין בורקי"ס) מברך עליהם כשהם חיינן שהכל נהיה בדברו ומבושלים או כבושים בורא פרי האדמה:

יז וכן מיני לפתות (שקורין ריבי"ן [ומערי"ן]) דרך אכילתם הוא לאכלם מבושלים ומברך עליהם בורא פרי האדמה כשהם מבושלים ואפילו אם היו משתנים לגריעותא אם היו מבושלים בלא בשר ונשתבחו מחמת הבשר כיון שדרכם בכך לבשולם עם בשר כדי שיתן טעם בהם [הגהה. משא"כ בשום ובצלים וכיוצא בהם שדרכם ליתנם בתבשיל שיתנו הם טעם בו ולא התבשיל בהם] וכשהם חיים מברך עליהם שהכל שאין זו דרך אכילתם שעל דעת כן נוטעים אותן:

קצט

לוח ברכת הנהנין פרק ט

יח וכן קטניות יבשים האוכלם חיים מברך שהכל שאין זו דרך אכילתם אבל בעודם רטובים מברך בורא פרי האדמה אפילו על השרביטין הראוים לאכילה במה דברים אמורים בשל גנות שהן נזרעים על דעת לאכלן חיים אבל הנזרעים בשדות דרכם להניחם עד שיתייבשו ולאכלם מבושלים לפיכך כשהם חיים מברך שהכל:

יט צנון מברכין עליו בורא פרי האדמה אף על פי שסופו להקשות:

כ הצוקר מברכין עליו שהכל ואם בירך על הוי"ט צוקר שעושיין מקנים המתוקים בורא פרי העץ יצא:

פרק י

פרטי ברכת שאר אוכלין ומשקין ובו כה הלכות

א על דבר שאין גדולו מן הארץ כגון בשר בהמה חיה ועוף ודגים חלב וגבינה וביצים ומים ומלח ודבש מברכים שהכל נהיה בדברו. וכן כמהין ופטריות (שקורין שוועמליך) אף שגידולם מן הארץ שמלחלוחית הארץ הם גדלים על העצים ועל הכלים כיון שאין יניקתם מן הארץ אלא מן האויר אינם נקראים פרי האדמה ומברכין עליהם שהכל נהיה בדברו:

ב וכן כל דבר שנשתנה לקלקול נשתנו ברכתו המיוחדת לו ומברכים עליו ברכה הכוללת שהיא שהכל נהיה בדברו כגון הפת שעפשה ותבשיל שנשתנה צורתו ונתקלקל מעט אבל אם נתקלקל לגמרי עד שאינו ראוי לאכלה כלל אפילו על ידי הדחק אין מברכין עליו כלל וכן בפת שעפשה:

וכן יין שהחמיץ עד שבני אדם נמנעים לשתותו מפני חמיצותו מברכין עליו שהכל נהיה בדברו. ואם נעשה חומץ גמור דהיינו שהוא חזק כל כך שבשמשליכים אותו על הארץ הוא מבעבע ומעלה רתיחות אין מברכין עליו כלל מפני שמזיקו ואם עירבו במים עד שהוא ראוי לשתיה מברך עליו שהכל:

ג וכן כל מיני פירות שבשלם במים ועשה מהם משקה ואפילו שכר שעורים מברכים עליו שהכל ולא בורא מיני מזונות הואיל והוא צלול ועומד לשתיה:

ד יין שריחו חומץ וטעמו יין עדיין שם יין עליו ולא נשתנית ברכתו אבל אם טעמו חומץ אף על פי שריחו יין מברכין עליו שהכל:

ה יין מבושל מברכים עליו בורא פרי הגפן וכן יין שמערבים בו דבש ופלפלין אף על פי שנשתנה טעם היין על ידי הדבש ופלפלין לא נשתנה לגרועותא וברכתו בורא פרי הגפן:

ו יין שנתערב בו אחד משאר משקין אם נתערב כל כך עד שנפסד טעם היין אין לברך

ר לוח ברכת הנהנין פרק י

בורא פרי הגפן אלא שהכל כיון שנשתנה לגריעותא ואם נתערב בו דבר שאינו מפסיד טעם היין הולכין אחר הרוב:

ויון שמזוגו במים אפילו המים הם הרוב מברכים עליו בורא פרי הגפן אם הוא יין חזק שראוי לשתותו על ידי מזיגה גדולה כזו ודרך בני אדם לשתותו במקום יין על ידי מזיגה כזו שאם לא כן במלה דעתו אצל כל אדם. ואם היין הוא אחד מששה במים שיש במים ששה פעמים כמותו אין מברכין עליו בורא פרי הגפן בכל ענין:

ז אין מברכין על המים שהכל נהיה בדברו בתחלה ובורא נפשות רבות לאחריהם אלא כששותה לצמא אוכל אם שותה להבליע לוגמתו שחנקתו אינו מברך לא בתחלה ולא בסוף לפי שאין הנאה לאדם בשתיית המים אלא בשעה שהוא צמא אבל שאר משקים שיש הנאה לגוף בשתייתן ובטעמן צריך לברך עליהן בתחלה ובסוף אף על פי שאינו תאב להם ואינו שותה ברצון אלא מחמת אונס לוגמתו שחנקתו:

ח וכן כל האוכלין ומשקין שאדם אוכל ושותה לרפואה אם טעמן טוב והחיד נהנה מהם מברך עליהם תחלה וסוף אף על פי שאינו תאב להם כלל ואינו אוכלם אלא מחמת אונס חליו אבל אם הם רעים שאין לו הנאה מהם אף על פי שמתרפא בהם אינו מברך לא בתחלה ולא בסוף (ואם אינם טובים ולא רעים לגמרי יש מי שרצה לומר שלעולם מברך עליהם שהכל):

ט וכן חולה האוכל ביום הכפורים או מי שאוכל דבר איסור מפני הסכנה כיון שנהנה צריך לברך תחלה וסוף אף על פי שאינו נהנה ברצון כלל אלא מחמת אונס חליו:

י דבש שבישלו עם מיני בשמים כתושים כדי לבשמו כמנהג הולכי דרכים הדבש עיקר והבשמים מפלים ומברך שהכל שהרי הבשמים באים לתקן הדבש ולהטעימו. אבל מיני מרקחות מפירות או עשבים או מיני בשמים מרוקחים בדבש אפילו הם כתושים ביותר ומעורבים בדבש הם חשובים עיקר ומברכים עליהם ברכתם על דרך שנתבאר לקמן, לפי שהדבש הוא בא לקיים הדבר המרוקח בו לפיכך הוא מפל אצלו אפילו הוא הרבה ממנו:

במה דברים אמורים במרקחת (שהיא עשויה לקיום לאכול ממנה מעט מעט לפרקים ולא לאכלה הרבה למזון ולתבשיל לפיכך אין הדבש נחשב עיקר אף על פי שהוא הרוב) אבל תבשיל (שהוא עשוי לאכילה) הנעשה מתערובת דבש ומינים אחרים שאינם מה' מיני דגן כגון פירות וקטניות הולכים אחר הרוב ואם הרוב הוא דבש הוא עיקר ופוסט את הפירות אפילו אינם כתושים ומעורבים עמו אלא עומדים בעינם בתוכו כיון שנתבשלו יחד ונעשו תבשיל אחד והוא הדין לשאר משקין חוץ ממים אלא אם כן האחד הוא עיקר והשני אינו אלא לתקן ולהכשיר אכילת חבירו:

יא כל הפירות שסחטן להוציא מימיהם אין מימיהם חשובים כמותם לברך עליהם בורא פרי העץ אלא מברכים עליהם שהכל נהיה בדברו (ולכן מברכים על משקה ווישני"ק או מאלני"ק שהכל נהיה בדברו) חוץ מזיתים וענבים שהמשקה היוצא מהם כמותם וראוי לברך עליהם בורא פרי העץ:

לוח ברכת הנהנין פרק י רא

אלא שהיין מפני חשיבותו גורם ברכה לעצמו ברכה מבוררת ופרטית יותר והיא בורא פרי הגפן ואם בירך בורא פרי העץ לא יצא (כמו שנתבאר לעיל פרק א) והשמן אינו מברך עליו כלל כששותהו לבדו מפני שהוא מוזק לו ואם אוכלו עם פת או מערבו בשאר משקין (כמו שרגילין ליתנו לשכר) הפת או המשקין עיקר ומברך על הפת או על המשקה ופוטרו את השמן אלא אם כן חושש בגרונו ושותהו לרפואה מעורב בשאר משקין שאף על פי שהשמן מועט הוא עיקר שמכוין בו לשותתו לרפואה ולכן מברך עליו בורא פרי העץ ופוטרו את המשקה שהוא טפל אליו:

יב כל הפירות אפילו זיתים וענבים ששראן או בישלן במים אף על פי שנכנס טעם הפרי במים אינו מברך על אותם המים אלא שהכל נהיה בדברו אפילו נתייבשו ודרך לאכלם על ידי בישול מכל מקום אין עיקר נטיעתם על דעת כן:

במה דברים אמורים בפירות שדרכם להאכל חיין אבל מיני ירקות שדרך אכילתם על ידי בישול מי בישולם כמותם שעל דעת כן נוטעים אותם לאכול גם מימיהם עמהם או עם פת ולא יצאו מתורת אוכל לגמרי לפיכך מברכים עליהם ברכת הירקות אף אם בא לשותתם בפני עצמם:

ויש אומרים שכל הפירות מי בישולם או שרייתם כמותם ומברך עליהם בורא פרי העץ אם בא לשותתם בפני עצמם כיון שעיקר בישול המים בשביל הפירות ויש להמשקה טעם הפרי:

והלכך לכתחלה יברך על המרק שהכל ויוצא לדברי הכל אבל אם אכל מתחלה הפרי ובירך עליו בורא פרי העץ ואחר כך בא לשותת המרק לא יברך על המרק שהכל כי שמא נפטר כבר בברכת בורא פרי העץ על כן טוב שישתה דבר אחר תחלה לברך עליו שהכל:

יג וכל זה לצאת ידי ספק ברכה ראשונה אבל בספק ברכה אחרונה כגון מי שריית או בישול צימוקים או תאנים או שאר פירות משבעת המינים שברכתם האחרונה היא מעין ג' וכששותה המרק לבדו יש להסתפק אם יברך מעין ג' או בורא נפשות רבות לא ישתה כשיעור אלא תוך הסעודה או יאכל פרי מז' המינים (כשיעור) וגם ישתה מים (כשיעור) כדי שיצטרך לברך מעין ג' וגם בורא נפשות רבות:

יד וכל זה כששראן או בישלן על דעת לאכלן עם מימיהם שאז תורת מרק עליהם אבל אם בישל או שרה צימוקים על דעת שלא לאכלן כלל אלא על דעת לשותת מימיהן תורת יין עליו אף על פי שלא משך עדיין אותו מן הצמוקים ומברך עליו בורא פרי הגפן וכן בשאר פירות אם שראן או בישלן לשותת מימיהם לבדם אין שם מרק עליהם אלא שם משקה ולדברי הכל מברך עליו שהכל נהיה בדברו ובורא נפשות רבות ולכן מברכין על מים מבושלים עם עלים (שקורין מו"א) או על מי שריית תותים ותפוחים (שקורין עפ"ל קוואס או יאגיד"ס קוואס) שהכל נהיה בדברו (וכן על שתיית הקאו"י):

לוח ברכת הנהנין פרק י

רב

מזו וכן מרק של כל מעשה קדרה מחמשת המינין (הגהה. בין שהגרעינין שלמים רק שאינן עומדים בעינין שנתבשלו כ"כ עד שנתמעכו (וברכתם בורא מיני מזונות) בין שנחלקו במכתשת לשנים או לשלשה ויותר בין תבשיל [מ]קמח של חמשת המינין כמו שנתבאר כל זה בפ"א) אין המרק נחשב כתבשיל לברך עליו בורא מיני מזונות אם בא לשתותו בפני עצמו אלא אם כן בשלו כדי לאכול התבשיל שאז הוא בטל לגבי התבשיל אבל אם עיקר הבישול בשביל המרק לבדו כמו שמבשלין שעורים לחולה לשתות המרק לרפואה (או כמו ששותין מים מבושלים עם מיני דגן קלוי שקורין יאריצי"ע) מברכים עליו שהכל נהיה בדברו וממעם זה מברכים על שבר שעורים שהכל נהיה בדברו ולא בורא מיני מזונות:

ואפילו אם אוכל ג"כ התבשיל עם המרק (כגון שעושיין תבשיל משעורים או שכולת שועל שקורין גרי"ץ) ונותנים מים הרבה שאין ראוי רק לשורפו (שקורין זו"פ) אין המרק נפטר בברכת התבשיל שאינו טפל אליו כלל כיון שעיקר הבישול בשביל המרק. ומכל מקום כדי לעשות על צד היותר טוב ראוי לברך תחלה על המרק ולשתות ממנו בפני עצמו מעט ואחר כך יברך על התבשיל בורא מיני מזונות שגם התבשיל אינו נעשה טפל אל המרק אף על פי שעיקר הבישול בשבילו לפי שמין דגן הוא חשוב ואינו נעשה טפל להפסיד ברכתו כל שבא ליתן טעם בקדירה:

מזו אבל תבשיל מין דגן שהגרעינים עומדים בעינים שברכתו בורא פרי האדמה כמו שנתבאר בפ"א הרי המרק כמרק של שאר פירות שאפילו עיקר הבישול בשביל אכילת הפירות אין מברכים על המרק אלא שהכל נהיה בדברו לסברא הראשונה הואיל ואין דרך אכילתן על ידי בישול ואף חמשת מיני דגן אין דרך אכילתם על ידי בישול כשהם שלמים ועומדים בעינים אלא לעשות מהם פת או תבשיל לאחר שנכתשו או נטחנו שמפני זה אין מברכים עליהם בורא מיני מזונות מפני חשיבותם אלא לאחר שנכתשו או נטחנו שהוא דרך אכילתם (כמו שנתבאר בפ"א):

אבל מיני קמניות שדרך אכילתם על ידי בישול גם בעודם שלמים ועומדים בעינים מברכין על המרק בורא פרי האדמה לדברי הכל:

והוא שאין עיקר הבישול בשביל המרק לבדו אבל אם עיקר הבישול בשביל המרק בין במיני קמניות בין במיני דגן מברכין עליו שהכל אף אם אוכל גם כן התבשיל עמו שאינו טפל אליו כלל ואינו נפטר בברכתו. אלא לעשות על צד היותר טוב ראוי לברך תחלה על המרק ולשתות ממנו מעט בפני עצמו ואחר כך יברך על התבשיל אם הוא מין דגן אבל אם הוא מיני קמניות לא יברך על התבשיל כלל לפי שהוא טפל אל המרק ונפטר בברכתו כיון שעיקר הבישול בשבילו וכן בפירות שעיקר בישולם לצורך המרק:

ין אבל מיני ירקות אף אם נתבשלו לצורך המרק כגון לשתותו לרפואה מברך עליו ברכת הירקות כיון שכל העולם מבשלים אותם לאכילה ואז המרק בטל לגבי התבשיל לא נשתנית ברכת המרק בשביל זה שבישולם לצורך מימיהם:

לוח ברכת הנהנין פרק י

רג

[הגהה. כי במלה דעתו אצל כל אדם ואינו דומה למרק של שעורים שמבשלים לחולה שאין לומר בו במלה דעתו אצל כל אדם שמבשלים לאכילה והמרק במל לגבי התבשיל שהרי הרבה בני אדם עושין דייסא משעורים שהיא בלא מרק כלל והרבה אין מבשלים אותו כלל אלא עושין ממנו פת וכן מיני קמניות הרבה עושין מהם כעין דייסא בלא רוטב והרבה עושין מהם פת והרבה אוכלין אותם חיים וכן פירות שדרכם להאכל חיים וגם היבשים שאין דרכם להאכל חיים הרבה שורין אותן לצורך מימיהם כמו שרגילין באגסים יבשים ובצמוקי ענבים לפיכך מברך עליהם שהכל נהיה בדברו לדברי הכל]:

יח מי שריית פירות שנכבשו בהם להתקיים (כגון אונגרקי"ם או כרוב שקורין קרוי"ט) אין מברכים עליהם אלא שהכל לפי סברא הראשונה אף על פי שנכנס טעם הפרי במים הואיל ולא נכבשו בהם כדי שיתנו בהם טעם ולא היתה הכוונה כלל על המים שיהיו מוכשרים ומוטעמים יותר בטעם הפרי שיכנס בהם כמו שהכוונה הוא בכישול ירקות (או בשריית תרדין שקורין בורקי"ם) גם על המים שיהיו מוטעמים בטעם הירק שלכך נחשבים כמותם הואיל ונתבשלו גם לצורך עצמן ולא לצורך הירקות לבדם אבל לפי סברא האחרונה כיון שעיקר שרייתם הוא בשביל הפירות מברכין עליהם כברכת הפרי שנשרה בו:

יט וכל זה במרק שנתבשל בו המאכל או שנשרה בו עד שנתן בו טעם אבל אם לא נשרה בו אלא שעירבן לאכלם יחד ובא לשתותו בפני עצמו צריך לברך עליו בפני עצמו ואם בא לאכלן ביחד אין צריך לברך עליו כלום אפילו הוא יין מפני שהוא טפל למאכל ונפטר בברכתו ואם עיקר כוונתו על המרק והמאכל הוא לתת בו טעם המרק עיקר ואם כוונתו על שניהם אין הולכים בו אחר הרוב אלא מברך על שניהם, תחלה על המאכל ויאכל ממנו מעט ואחר כך שהכל נהיה בדברו על המרק ואפילו אם המאכל הוא מין דגן אינו נחשב עיקר לפטור המרק מברכתו לפי שאף מין דגן עצמו שנעשה רך וראוי לשתייה כמרק אין מברכין עליו בורא מיני מזונות (כמו שנתבאר בפ"א):

אבל מרק שנתבשל בו המאכל או נשרה בו ונתן בו טעם הרי הוא במל לגבי המאכל וכאוכל הוא חשוב הואיל ועיקרו בשביל המאכל כמו שנתבאר לסברא האחרונה או מפני שדרך המאכל לאכול עמו מרק כמו שנתבאר לסברא הראשונה:

כ ואפילו במרק שנתבשל בו לא נחלקו אלא כשנתבשל בו הפרי לבד בלא בשר אבל אם נתן בשר בקדירה אין לברך על המרק אלא שהכל נהיה בדברו אם בא לשתותו בפני עצמו אפילו במרק של ירקות כי טעם הבשר שבמרק חשוב עיקר יותר מטעם הירקות או הפרי אבל מרק של תבשיל ממין דגן שמברכין עליו בורא מיני מזונות הרי טעם הדגן שבמרק חשוב עיקר יותר מטעם הבשר שמין דגן חשוב מכל המינים (כמו שנתבאר לעיל):

כא וירקות שנתבשלו בחומץ או במשקה שקורין בארש"ט או במשקה אחר חוץ ממים אין מברכין על המרק ברכת הירקות לפי סברא ראשונה שאין מי ירקות חשובים כמותם אלא מפני שמבשלים בהם עד שיתנו טעמם בהם ויאכלום גם כן כיון שיש להחומץ או שאר משקה עוד טעם של עצמו הרי טעם זה עיקר כמו בפירות המרוקחים בדבש

לוח ברכת הנהנין פרק י

רד

שמעם שלהם חשוב עיקר ומברכים עליהם ברכתם ולא ברכת הדבש אף על פי שנתבשלו בו כדי שיתן טעם בהם ולא אמרו שמרק הירקות כמותם אלא במים שאין להם טעם הנאה של עצמן אלא למי שהוא צמא אבל לסברא האחרונה אם עיקר הבישול בשביל הירקות הרי המרק בטל אצלם ונחשב כמותם משנתנו בו טעם אף על פי שיש להם עוד טעם שלהם:

בב כל הפירות אין מברכים עליהם ברכתם אלא כשאוכלם בדרך אכילתם שעל דעת כן נוטעים אותם כגון פירות שדרך אכילתם הוא לאכלם מבושלים מפני שהם טובים יותר מבושלים מחיים אע"פ שהם טובים וראוים לאכילה גם כשהם חיים אין מברכים עליהם ברכתם אלא לאחר הבישול אבל כשהם חיים מברכים עליהם שהכל נהיה בדברו אבל פירות שדרך אכילתם הוא ג"כ לאכלם כשהם חיים אפילו הם טובים מבושלים יותר מחיים מברכין עליהם ברכתם בין חיים בין מבושלים:

ואפילו פירות שדרך אכילתם הוא כשהם חיים ולא מבושלים שאין דרך רוב העולם לבשלם לא נשתנית ברכתם בשביל שבישולם שכיון שהגיעו לכלל פרי כשהם חיים אין הבישול מבטל תורת פרי מהם והוא שלא נשתנה טעמם לגריעותא שהם טובים מבושלים כמו חיים אבל אם הם טובים יותר חיים מבושלים כיון שנשתנו מדרך אכילתם לגריעותא בטעמם ירדו ממעלתם ומברכים עליהם שהכל נהיה בדברו:

בג וכן אם נשתנה תארם לגמרי ע"י הבישול מכמות שהיה בעודם בדרך אכילתם כגון שנתבשלו כל כך עד שנימוחו לגמרי עד שאין עליהם תאר הפרי כלל כמות שהיה בעודנו חי שהוא דרך אכילתו נשתנית ברכתם ומברכים עליהם שהכל נהיה בדברו אבל פירות שדרך אכילתם הוא כשהם מבושלים אע"פ שנימוחו בבישול דרך אכילתם הוא ג"כ ולא נשתנית ברכתם אע"פ שנשתנה תארם לגמרי ואם לא נימוחו אע"פ שנתרסקו ונתמעכו לגמרי עדיין תאר הפרי עליהם ולא נשתנית ברכתם אע"פ שאין דרך אכילתן בכך הואיל ולא נשתנה תארם לגמרי:

בד אבל (שומשמן שטחנן וכן) אגוז שכתשו ביותר עד שאינו ניכר במהותו ותארו וכן קטניות מבושלים שנתמעכו דרך כלי מנוקב שהוא דק מאד או שעשה תבשיל מקמח של מיני קטניות מברכים עליהם שהכל נהיה בדברו אבל אם מיעך אותם בכף מברך עליהם בורא פרי האדמה כיון שממשן קיים וניכר מהותן ותארן (ולכן על רעטיך איין גימאכ"ץ מברכין בורא פרי האדמה) ועוד שדרך אכילתם בכך:

ואפילו פירות שנכתשו ביותר עד שאין תארם עליהם אם הוא דרך אכילתם לא נשתנית ברכתם כגון זנגביל"ל או בשמים שחוקים ומעורבים עם צוקר או מרוקחים בדבש לא נשתנית ברכתם מפני שדרך אכילת הבשמים היא ע"י שחיקה וכן ורדים (שקורין רוזין) שדרך אכילתם הוא לחתכם דק דק ולרקחם מברכים עליהם ברכתם אפילו הם כתושים ביותר שאין תארם עליהם כלל אבל אגוז המרוקח בדבש אם כתוש ביותר עד שאינו ניכר במהותו ותארו מברכים עליו שהכל נהיה בדברו הואיל ודרך אכילתו הוא בעודו חי ושלם

לוּחַ בְּרַכַּת הַנְּהִינִין פֶּרֶק י' רה

וכן כל כיוצא בו מפירות הנאכלים חיים (ולכן מברכים על מיני סא"ק איין גימאכ"ץ שהכל):

ויש אומרים שאפילו פירות שנימוחו לגמרי בבישול ואין עליהם תאר הפרי כלל או שנכתשו ביותר עד שאין מהותן ותארן ניכר כלל לא נשתנית ברכתם אע"פ שאין דרך אכילתם בכך:

כה כמה דברים אמורים בדברים שאין דרך לעשות מהם פת אבל מיני קמניות שדרך לעשות מהן פת [הגהה. ומה שמברכין על פת קמניות שהכל אע"פ שאין לה עילוי אחר זהו מפני שהפת נשתנה ויצא מתורת פרי לגמרי יותר משינוי פירות הנימוחים או הנטחנים ונכתשים ביותר] אפילו נשתנו קצת בעודם חיים כגון מין קיטנית (שקורין גריקע) שטוחנין אותו קצת (שקורין גרויפ"ץ) ועושין ממנו דייסא כיון שיש לו עילוי אחר בפת הרי שינויו [מוציאו] מתורת פרי ומברכין עליו שהכל נהיה בדברו הואיל ולכלל מעלתו עדיין לא בא נגרע אבל לסברא הראשונה מברכין עליו בורא פרי האדמה שהרי זהו דרך אכילתו (ולא נשתנה מהותו ותארו) ואדרבה עשיית פת מקיטניות אינה דרך אכילתן ולכן מברכין על הפת שהכל:

ולענין הלכה בכל זה ספק ברכות להקל בדיעבד אבל לכתחלה מברך שהכל לצאת לדברי הכל:

פֶּרֶק י"א

ברכת שהחיינו והטוב והמטיב וכיוצא בהם ובו לא הלכות

א כל שמחת לבב הבאה לאדם מטובת עולם הזה לפרקים מועטים חייב לברך עליה ואם אין עמו שותף בטובה מברך שהחיינו ואם יש עמו שותף בטובה מברך הטוב והמטיב:

ב כיצד הרואה פרי חדש מתחדש מזמן לזמן קבוע ונהנה בראיתו מברך שהחיינו אפילו רואהו ביד חברו או על האילן ואם אינו נהנה בראיתו אינו מברך עד שעת אכילה והעולם נהגו שלא לברך בכל ענין עד שעת אכילה כדי שלא לחלק בין מי שנהנה בראיתו למי שלא נהנה ומכל מקום המברך בשעת ראיה לא הפסיד אם נהנה בראיתו:

ג אין לברך עד שנגמר תשלום גידול הפרי ומכל מקום אם בירך משהוציאו הפירות שהם ראויים לברכת בורא פרי העץ [הגהה. חוץ מזיתים וענבים וחרובים, ולא העתקנו חילוקי דיניהם לפי שאינם מצויים במדינתנו, קודם תשלום גידולם] אין צריך לחזור ולברך שהחיינו אחר תשלום גידולם:

ואם לא בירך בראיה ראשונה או באכילה הראשונה יש לברך על הראיה השניה או על האכילה השניה בלא שם ומלכות:

לוח ברכת הנהנין פרק יא

ד פרי שיש בו מינים הרבה מברך על כל מין ומין כגון שני מיני אגסים (שקורין גדאוויליי"ן ובארי"ן) או תפוחים (כגון תפוח שבשדות ותפוח שבעצי היער) או גודגדניות (כגון שקורין ויינקשי"ל וקארשי"ן) ואפילו יש להם טעם אחד כגון אדומות ושחורות:

ה בירך על הענבים אינו חוזר ומברך על היין לפי שאין מברכין שהחיינו אלא על דבר הניכר היטב שהוא חדש ואין עתה כיוצא בו מן הישן:

לפיכך אין מברכין אלא על פירות שאינן יכולין להתקיים משנה לשנה שבשמגיע החדש אין בעולם כיוצא בו מן הישן ואף שיש מקיימין אותם על ידי תחבולות הם מעט מזער ואין חוששין להם אבל מיני ירקות שמממינים אותם בבורות ומתקיימים שם כל ימות השנה (שקורין רעטא"ך או בוריקע"ס) אין מברכין עליהם בחדושם הואיל ויש ישנים רבים כיוצא בהם ואף אם הוא לא אכל מהם כל ימות השנה הרי אחרים רבים אכלו מהם:

ואם החדש ניכר היטב בטעמו וגם במראיתו מברכין עליו שהחיינו כגון הריפות שעושין מדגן חדש שניכרים היטב שהם חדשים במראית העין ובטעמם שהוא לשבח:

ו על היין כשמרבים להביא ממנו מכלים שונים דהיינו שהשני הוא מחבית אחרת אפילו הכל מין אחד מברכים הטוב והמטיב ואפילו בסתם שאינו יודע אם השני הוא משובח מן הראשון או גרוע ממנו שעיקר הברכה אינה אלא על ריבוי יינות:

ומכל מקום אם יודע שהשני גרוע מן הראשון אין לברך עליו אפילו אינו גרוע אלא מעט אלא אם כן הראשון הוא יין אדום והשני לבן כיון שהלבן הוא בריא לגוף יותר מן האדום יש לברך עליו הטוב והמטיב אף על פי שהוא גרוע ממנו מעט בטעם כל שאינו גרוע הרבה עד שאינו ראוי לשתותו אלא על ידי הדחק:

ז ואם שתה הלבן ואחר כך האדום אם יודע שהאדום משובח יותר בטעם מברך עליו אבל בסתם אינו מברך כיון שהלבן בריא יותר לגוף ואין צריך לומר שאם שתה תחלה יין ישן ואחר כך חדש שאינו מברך עליו בסתם אלא אם כן יודע שהוא משובח בטעמו כמו הישן:

ח וכל מקום שמברך על השני בסתם הרי זה מברך עליו אפילו הביאווהו על השלחן בבת אחת עם הראשון ששתה תחלה ובירך עליו בורא פרי הגפן על דעת לשתות גם השני אף על פי כן מברך הטוב והמטיב כששותה מן השני כיון שהוא שני בשתיה:

אבל אם יודע שהוא גרוע מחבירו וכבר הביאו לו שניהם אפילו בזה אחר זה לא יברך תחלה בורא פרי הגפן על הגרוע כדי לברך הטוב והמטיב על המשובח שהרי הוא חביב לו וכל החביב מן חבירו קודם את חבירו לברך עליו ברכת הנהנין (כמו שנתבאר בפרק ג) ואף על פי שלא יברך אחר כך הטוב והמטיב על הגרוע אין בכך כלום:

ומכל מקום אם עבר ובירך בורא פרי הגפן על הגרוע יברך הטוב והמטיב על המשובח אף על פי שהביאום בבת אחת על השולחן ואפילו הביאו המשובח תחלה כיון שהוא שני בשתיה:

לוח ברכת הנהנין פרק יא

ט כמה דברים אמורים שמברכים הטוב והמטיב על היין שמחבית אחרת כשנתנו כל אחד בחבית בפני עצמו תוך מ' יום לדריכתו שכיון שכל אחד היה תוסס בחבית בפני עצמו הרי הם כשני מיני יינות אבל אם היו תוססים בכלי אחד ולאחר מ' יום חלקום ונתנום בב' חביות הרי הכל יין אחד ואין מברכין הטוב והמטיב על השני בכל ענין:

י אין מברכין הטוב והמטיב על השני אלא כשמביאים אותו לפניהם משום שנוי יין כדי שיטעמו יין אחר משונה מן הראשון אבל אם שותין השני מפני שכבר כלה הראשון אין מברכין עליו הטוב והמטיב שזה ריבוי יין הוא ולא ריבוי יינות כיון שאין מתכוונין לו בשביל שהוא יין אחר אלא בשביל שכלה הראשון:

יא אין מברכין הטוב והמטיב אלא כששנים שותין בחבורה אחת (אבל לא השותה יחידי שכן משמעות הברכה הטוב לו והמטיב לחבירו שעמו):

והוא שחבירו שותה מן היין השני אבל אם חבירו שותה יין הראשון לברו אינו מברך הטוב והמטיב על השני ואם שניהם שותין יין השני ביחד אלא שייך הראשון שתה הוא לברו יש להסתפק בדבר וספק ברכות להקל:

יב ואפילו שניהם שותין שני היינות יש לחוש שלא לברך הטוב והמטיב אלא כשהם שותפים ביין השני ולא כשאחד הוא בעל הבית והשני הוא אורח אצלו ואף ששניהם שותין מקנקן אחד מלא יין שמוזגין ממנו לכוסות שלפניהם מכל מקום אין להאורח חלק כלל ביין שבקנקן שאין לו אלא מה שבעל הבית נותן לפניו ובוה אין בעל הבית שותף עמו לפיכך שניהם אינם מברכין הטוב והמטיב:

אלא אם כן בעל הבית שמח כמה שמהנה להאורח ביין זה שאז שתיית האורח היא טובה גם לבעל הבית והרי הוא שותף עמו בטובה זו ומברך האורח הטוב והמטיב:

אבל אם אשתו ובניו שותין עמו מברך הטוב והמטיב שכיון שיש להם רשות למוזג בעצמם [נ] מן הקנקן הרי זה כאילו יש להם חלק בו לפיכך בסעודות גדולות שבעל הבית נותן הקנקן על השלחן לפני האורחים הקרואים שימוזג לעצמו מי שירצה הרי זה כאילו יש להם חלק בו וכולם שותים בו ומברכין הטוב והמטיב:

יג שנים שאין שותין כאחת אלא כל אחד בחדר אחר אף על פי שמוזגין מקנקן אחד שהם שותפין בו אינן מברכין הטוב והמטיב שאין מברכין הטוב והמטיב אע"פ שאין שותפו אצלו אלא כשהם שותפים באותה טובה עצמה ממש כגון שני אחים שירשו ממון וכיוצא בזה שהם שותפים בכל הממון קודם החלוקה (כמו שיתבאר לקמן) משא"כ ביין שכוס זה ששותה זה אינו שותה זה לפיכך אינו מברך הטוב והמטיב אא"כ שותפו אצלו:

יד מברכין הטוב והמטיב על היין בין בתוך הסעודה בין שלא בתוך הסעודה:

ואם שתו בסעודה יין אחד ומברכין ברכת המזון על יין אחר אין צריך לברך עליו הטוב והמטיב קודם שישתה ממנו אחר ברכת המזון שהרי כבר אמר הטוב והמטיב בברכת המזון:

לוח ברכת הנהנין פרק יא

רח

מז בנה או קנה בית חדש או קנה כלים חדשים בין בגדים בין שאר כלי תשמישו אפילו יש לו כיוצא בהם חייב לברך שהחיינו וכן אם קנה וחזר וקנה חייב לברך על כל פעם ולא על חדשים בלבד אלא אפילו על ישנים כל שהם חדשים לו שלא היו שלו מעולם אבל אם היו שלו ומכרם וחזר וקנאם אינו מברך עליהם:

מז ואם נתנו לו כמתנה מברך במקום שהחיינו הטוב והמטיב שהיא טובה לו ולנותן שאם המקבל עני היא טובה לנותן שזיכהו הקב"ה ממון לעשות צדקה ואם המקבל עשיר שמח הנותן שמקבל ממנו מתנתו:

יז וכן אם קנה כלים להשתמש בהם הוא ובני ביתו מברך הטוב והמטיב במקום שהחיינו הואיל ויש עמו שותף בטובה שהרי עיקר הנאת כלים היא תשמישם:

אבל בנה או קנה בית חדש אע"פ שדרים בו הוא ובני ביתו אינו מברך אלא שהחיינו שעיקר הנאתו לבעל הבית שעשה לו דבר המתקיים:

לפיכך אם קנה כלים הקיימים ואינם נפגמים בתשמישם כגון כלי זהב וכסף וכיוצא בהם אף על פי שמשתמשים בהם הוא ובני ביתו אינו מברך הטוב והמטיב אלא שהחיינו:

יח ואם קנה כלים מיוחדים לו וכלים מיוחדים לבני ביתו מברך על שלו שהחיינו ועל של בני ביתו הטוב והמטיב לפי שגם לו יש שמחת לבב כשקונה כלים חדשים לבני ביתו שהם אשתו ובניו ובנותיו או יתום שמגדל בביתו לפיכך הוא מברך בשעת הקנין והם מברכים כשלוכשים הטוב להם והמטיב לנותן כשאר מקבלי מתנה אבל עבדו ושפחתו הרי זה כמוכרם להם כי שכיר הוא בא בשכרו לפיכך אינו מברך כלום בשעת הקנין אלא הם מברכין כשלוכשים:

יט וכל מקום שמברך כשקונה כלים חדשים שהחיינו או הטוב והמטיב מברך אחר שלבשו מיד ואם לא בירך יכול לברך כל זמן שלא פשטו אבל אם פשטו על דעת שלא לחזור וללבשו לאלתר אלא לאחר זמן לא יברך בלבישה שנייה (כמו שנתבאר גבי פרי):

כ וכל זה בכלים חשובים שלבו של אדם שמח בהם אבל על דבר שאינו חשוב כל כך כגון חלוק או מנעלים ואנפילאות אין לברך עליהם וכן שאר כלי תשמישו של אדם שאינם חשובים כל כך ואם הוא עני ושמח בהם יברך ועשיר גדול שקנה כלים חשובים שאינו שמח בהם מפני שאינם נחשבים אצלו לא יברך ובמדינות אלו נוהגין שאפילו עני אינו מברך על חלוק ומנעלים וכיוצא בהם:

כא מברכים שהחיינו על ספרים חדשים חשובים שלבו של אדם שמח בקנייתן ולא אמרו מצות לאו ליהנות ניתנו אלא בעשיית המצוה עצמה אבל הקונה כלי שהמצוה נעשית בו אם הוא כלי חשוב יש לו הנאה בו כמו בשאר כלים חשובים מאחר שכבר צריך לו כלי חשוב זה לאיזה צורך שיהיה יש לו הנאה כשיש לו שלו:

לוח ברכת הנהנין פרק יא

יש מי שאומר שכשם שתיקנו שהלובש מלבוש חדש מברך מלביש ערומים כך תיקנו שהלובש כובע חדש מברך ברכת עומר ישראל בתפארה והחוגר חגורה חדשה מברך ברכת אזור ישראל בגבורה:

בב הרואה את חבירו החביב עליו הרבה ושמה ונהנה בראייתו אם לא ראהו זה שנים עשר חודש ואין צריך לומר אם לא ראהו מעולם צריך לברך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם מחיה המתים ואם לא ראהו זה שלשים יום מברך שהחיינו:

ואפילו אם יש גם אחרים שנהנים בראייתו אינו מברך אלא שהחיינו ולא הטוב והמטיב לפי שאין זו טובה אלא שמחת הלב בלבד:

אבל אם לא ראהו עתה אלא ששלח לו כתבים אע"פ שהוא נהנה מאד בראייתו אותם מפני שלא ראהו זה זמן רב או שלא ראהו מעולם אינו מברך על ראייתו:

בג על שמועות טובות בין שהיא טובת רבים בין שהיא טובת יחיד כל שלבו שמח בטובתו כגון שהוא אביו או רבו או רעו אשר כנפשו מברך הטוב והמטיב הטוב לו ששימח לבבו והמטיב למי שנעשית לו הטובה ואין צריך לומר אם רואה הטוב בעיניו:

ואם בשרוהו טובת עצמו מברך שהחיינו ואם יש לו שותף בה מברך הטוב והמטיב והוא הדין אם רואה בעיניו או יודע מעצמו הטובה שהגיע לו מברך שהחיינו אם אין לו שותף בה:

כד על שמועות רעות אומר ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם דיין האמת ואין צריך לומר אם רואה בעיניו:

ומנהג העולם לומר ברוך דיין האמת בלא שם ומלכות כששומעים ממיתת איזה אדם מישראל אבל במי שיש לו צער במיתתו מפני אהבתו לו וכל שכן באדם חשוב שמת צריך לומר בשם ומלכות:

ואם מת אביו שיורשו מברך בתחלה ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם דיין האמת ואחר כך שהחיינו ואם יש לו עוד אח שיורש עמו אף על פי שאין אחיו אצלו מברך כל אחד הטוב והמטיב במקום שהחיינו הואיל והם שותפים בטובה אחת ממש שהם שותפים בכל הממון כולו קודם החלוקה שכולו לזה וכולו לזה בין ששמעו ממיתתו בין שראו:

ואין מברכין על שמועה בין טובה בין רעה אלא אם כן שמע מפי אדם נאמן שראה את הדבר ואם אין המגיד נאמן בעיניו יברך בלא שם ומלכות:

כה המוציא מציאה מברך הטוב והמטיב הטוב לו והמטיב לעניי ישראל שהרי נתחייב בצדקה שכל אדם חייב ליתן כפי השגת ידו וכופין וממשכנין על זה כמו שכתוב בהלכות צדקה [הגהה. מה שאין כן באחד שירש את אביו אין זו טובה לעניי ישראל שהרי גם אביו נתחייב ליתן צדקה מממון זה לעניים והמעשר שיפריש הבן יכול הוא להוציא לשאר מצות]:

לוח ברכת הנהנין פרק יא

רי

בן חייב אדם לברך על הרעה בדעה שלימה ובנפש חפוצה כדרך שמברך על הטובה:

בז מברך על הרעה דיין האמת אע"פ שיבוא לו טובה ממנה לאחר זמן כגון שבא לו שטף על שדהו אע"פ שכשיעבור השטף הוא טובה לו שהשקה שדהו מכל מקום עכשיו היא רעה לו וכן כל הפסד גדול שבא לו בממונו אם דרך בני אדם להצטער עליו:

בח וכן מברך על הטובה הטוב והמטיב אע"פ שירא שמא בא לו רעה ממנה כגון שמצא מטמון רב וירא פן ישמע למלך ויקח כל אשר לו כיון שעכשיו היא טובה לו מברך הטוב והמטיב:

בט מי שהוכרח מחמת עניותו לקחת אשה עשירה שלא בחפצו מברך הטוב והמטיב ודיין האמת ואם נושא בחפצו מברך הטוב והמטיב לבד הטוב על הממון שהכניסה והמטיב לה שכל מתנה היא טובה למקבל ולנותן (כמו שנתבאר לעיל) וכן כל נוטל נדן צריך לברך כן:

ל וכן על כל בן זכר שנולד לו לאדם חייב לברך הטוב והמטיב הטוב לו והמטיב לאשתו שנזח לה גם כן בזכר והיא גם כן חייבת לברך כן ואפילו אם הוא בעיר אחרת ובאו ואמרו לו ילדה אשתך זכר מברך הטוב והמטיב הטוב לו והמטיב לאשתו אף על פי שאין אשתו כאן הואיל והיא משותפת עמו בטובה אחת ממש ואם מתה אשתו בלידתה נכון שלא לברך הטוב והמטיב אלא שהחיינו:

לא ברכת שהחיינו לא תיקנו אלא בדרך רשות שאם רצה לברך רשאי ואינה לבטלה ומזה נתפשט שרבים מקילים בכל הברכות כיוצא באלו וטועים הם שלא אמרו אלא בברכת שהחיינו לבדה ואף גם בזאת הברכה אין להקל:

פרק יב

ברכת הנסים והודאה וכו' בו הלכות

א יחיד שנעשה לו נס באיזה מקום חייב הוא עצמו כשיראה אותו מקום לברך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שעשה לי נס במקום הזה. ואפילו אין הנס ידוע על פי המקום:

ומי שנעשו לו נסים הרבה במקומות הרבה כשיראה כל אחד מהמקומות צריך להזכיר שאר כל המקומות וכוללם בברכה אחת ואומר שעשה לי נס במקום הזה ובמקום פלוני ובמקום פלוני:

ב וכל יוצאי יריכו של אדם שנעשה לו נס באיזה מקום אם הנס ידוע על פי המקום חייבים הם ובניהם עד סוף כל הדורות לברך כשירואים המקום ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שעשה נס לאבינו במקום הזה שכולם שותפים באותו הנס אבל אין צריך

לוח ברכת הנהנין פרק יב ריא

להזכיר שאר המקומות. ואפילו הבנים שנולדו לו קודם לכן שאינם שותפים בנם זה חייבים לברך על נם אביהם:

ג וכן מברך אדם על נם רבו אע"פ שכבר למדו חכמה קודם לכן והוא שהנם ידוע על פי המקום שכל שאין הנם ידוע על פי המקום אינן מברכין על אותו המקום אלא אותו האיש שנעשה לו שם הנם ויש אומרים שמי שרואה האדם שנעשה לו הנם מברך עליו כמו שמברך כשרואה המקום שנעשה לו נם הידוע על פי המקום כגון שהוא אביו או רבו ויש לברך בלא שם ומלכות:

ד אבל כל שמחוייב לברך לדברי הכל בין ברכה זו בין שאר ברכות הראייה אף על פי שאינן על הנאה ולא על מצוה אלא הן שבח והודאה כדי לזכור את הבורא תמיד הרי הן כשאר ברכות של חובה שהן צריכות לברך בשם ומלכות ואם דילג שם ומלכות לא יצא ידי חובתו וחייב לחזור ולברך:

ה כל ברכת הראייה אם חזר וראה אותו דבר אחר ל' יום חזר ומברך והיא חובה כמו בפעם הראשונה (חוץ מדברים שאמרו בהם בפירוש שלא תקנו לברך על ראייתם כלל אלא בפעם ראשונה בלבד כמו שנתבאר בפ"ט ויתבאר עוד לקמן):

ושלשים יום אלו מונין אותם מיום הראייה כגון אם ראה ביום א' וחזר ורואה בסוף ד' שבועות ביום ג' חזר ומברך:

ו כמה דברים אמורים כשחוזר ורואה אותו דבר בעצמו תוך שלשים יום ואז אף אם חזר וראה תוך ל' לראייה שנייה אינו חוזר ומברך אבל אם רואה אחר כיוצא בו צריך לחזור ולברך לפיכך מברכין על הרעמים והברקים בכל פעם לפי שבכל פעם הם אחרים וכן מי שמברך על מקום שנעשה בו נם וחוזר ורואה מקום אחר שנעשה בו נם חוזר ומברך ברכה זו ואפילו בו ביום:

ז אין מברכין על הנם אלא כשהוא יוצא ממנהג העולם אבל אם הוא מנהג העולם ותולדתו כגון שבא גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצול וכל כיוצא בזה אין זה קרוי נם ואינו מברך שעשה לי נם במקום הזה כשחוזר ורואה אחר שלשים יום:

אבל מברך בפעם ראשונה ברכת הגומל הואיל ובא לידי סכנה וניצול (כמו שיתבאר לקמן):

אבל אם נפל עליו אריה למרפו וכיוצא בו מחיות רעות שיש סכנה בנופלם על האדם הרי הצלתו מהם קרוי נם ומברך על מקום זה ברכות הנסים כשחוזר ורואהו אחר ל' יום: אבל תוך ל' לא יברך הואיל וכבר בירך ברכת הגומל שהיא עומדת גם במקום ברכת הנסים:

ויש אומרים שגם אם גנבים באו לו או שודדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה קרוי נם וצריך לברך ברכת הנסים כשישוב לעבור עוד במקום ההוא וטוב לברך בלא שם ומלכות אם היה חשש סכנת נפשות:

ריב לוח ברכת הנהנין פרק יב

ה ארבעה צריכים להודות ולברך ברכת הגומל (כנוסח שכתוב בסידור) יורדי הים כשיעלו ממנו והולכי מדברות כשיגיעו לישוב ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים על ידי עסקי נפשות ויצא או על עסקי ממון אם היה מעונה בכבלי ברזל:

וצריך לברך ברכה זו בפני עשרה ושנים מהם תלמידי חכמים ואם אין מצויין שם תלמידי חכמים לא יניח מלברך והמברך עולה למנין העשרה ונהגו לברך בבית הכנסת אחר קריאת התורה לפי שיש שם עשרה ואם בירך בפחות מעשרה יש אומרים שיצא וטוב לחזור ולברך בעשרה בלא שם ומלכות:

ט קמן אין צריך להודות אפילו הגיע לחינוך מצוה אבל נשים ועבדים חייבים בכרכה זו לכן כל אשה יולדת כשתקום מחליה תברך בבית הכנסת של נשים וישמעו עשרה אנשים מבפנים:

י מי ששמח בלבו על הצלת חברו רשאי לברך ברכה זו במטבע זו [הגהה. ויכול לומר שגמלני כל טוב כיון שזו היא טובה לו מה שניצל חברו מחמת אהבתו לו ושמחתו בו] או במטבע אחרת כגון בריך רחמנא אלהנא מלכא דעלמא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא ואין צריך לברך בפני עשרה:

אבל אם אינו שמח בלבו ליתן שבח והודאה מחמת שמחתו (אלא מחמת שהברכה כתובה וקבעה כבר והוא יודעה) הרי זו ברכה לבטלה ואם צריך לברך בפניו מפני השלום יברך בלא שם ומלכות ואפילו בשם לבד כגון בריך רחמנא לא יאמר שהרי איסור ברכה לבטלה הוא משום הזכרת שם שמים לבטלה בין שמוכיר בלשון הקודש בין בשאר לשונות ולכן צריך להזהיר לאותם שרגיל על לשונם לומר ברוך ה' בלשון אשכנזי אף על דבר שאין בו שמחת הלב:

יא אין לברך עד שיצא מהסכנה לגמרי לפיכך לא יברך החולה עד שיחזור לבוריו לגמרי ואם איחר מלברך יש לו תשלומין כל זמן שירצה ונכון שלא לאחר ג' ימים לפיכך אם יצא מן הסכנה ביום ב' אחר קריאת התורה יברך בפני עשרה בלא ספר תורה ולא ימתין עד יום ה':

יב יש אומרים שאין החולה מברך אלא על חולי שיש בו סכנה כגון מכה של חלל וכיוצא בה מחליים שמחללים עליהם את השבת ולמעשה יש לנהוג שכל שמוטל על מטתו יותר מג' ימים יש לו לברך בעמדו:

יג יש אומרים שאין מברכין הגומל אלא על ארבעה שמנו חכמים בלבד ויש אומרים שהוא הדין לכל מי שהיה בסכנה וניצול [הגהה. ומה שלא מנו חכמים אלא ד' מפני שכל סכנות נכללו בהולכי מדברות] כגון שנפל עליו כותל או שניצול מדריסות שור (וסוס) ונגיחותיו או שעמד עליו אריה לטרפו ביישוב או אם גנבים באו לו או שודדי לילה וניצול כולם חייבים לברך הגומל וכן נהגו:

לוח ברכת הנהנין פרק יב

יך הרואה חכמי ישראל צריך לומר ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שחלק מחכמתו ליראיו. חכמי אומות העולם שחכמים בחכמות העולם צריך לברך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שנתן מחכמתו לבשר ודם. ואם אינן חכמים אלא בדתם אינו מברך עליהם:

מז הרואה מלכי אומות העולם צריך לברך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שנתן מכבודו לבשר ודם. ואפילו סומא שיודע שהמלך עובר מברך והוא הדין בכל שאר ברכות הראיה (שיתבאר בפרק זה) שאינה של הנאה אלא שעל ידי כן נזכרים שבחו של מקום ברוך הוא:

מז מצוה להשתדל לראות מלך אפילו של אומות העולם. ואם ראה פעם אחת אל יבטל מלמודו יותר לראותו אם לא שבא בחיל יותר ובכבוד גדול יותר:

יז הרואה בתי ישראל בישובן צריך לברך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם מציב גבול אלמנה בחורבנן צריך לברך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם דיין האמת. בתי עכו"ם בישובן אומר בית גאים יסח ה' ויצב גבול אלמנה בחורבנן אומר אל נקמות ה' וגו' והעולם נהגו שלא לברך אלא על בתי כנסיות שמתפללין בתוכם וכן להיפך בבתי תפלה של עכו"ם:

יח הרואה קברי ישראל צריך לברך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר יצר אתכם בדין וכו' וחותרם ברוך אתה יי מחיה המתים קברי עכו"ם אומר בושא אמכם מאד כו':

יט כל ברכות הראיה אם חזר וראה אותו דבר שבירך עליו בתוך שלושים יום אינו חוזר ומברך אבל אם ראה דבר אחר כיוצא בו כגון מלך אחר או חכם אחר אפילו ראה זה אחר זה מיד צריך לחזור ולברך אבל על קברי ישראל אם הולך מעיר לעיר ורואה קבר אחר אין צריך לחזור ולברך אשר יצר אתכם בדין כי דין אחד לכל המתים ומשפט אחד לכולם ולא שייך בו ריבוי כמו בכבוד וחכמה ודי בכרכה אחת לל' יום:

כ הרואה בריות משונות כגון הכושי (שקורין מורי"ן) ומי שהוא לבן ביותר ומי שהוא אדום ביותר והננסין (שקורין קארלי"ק) או שבטנו גדול ומתוך עביו נראית קומתו מקופחת ומי שהוא ארוך הרבה וקצר ופרצופו שמוט וכולט ומי שהוא מלא יבלת ומי שכל שערות ראשו דבוקים זה בזה צריך לומר ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם משנה הבריות וכן הרואה את החיגר ואת הקיטע בידיו ואת הסומא והמוכה שחין ומי שמנומר בנקודות דקות לבנות אם הם ממעי אמו צריך לומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם משנה הבריות ואם נשתנו אחר כך מברך דיין האמת בשם ומלכות אם מצטער עליהם כמו שנתבאר לעיל. אבל ברכת משנה הבריות צריך לומר אפילו על נכרי:

כא יש אומרים שאינו מברך משנה הבריות אלא פעם ראשונה שהשינוי עליו גדול מאוד אבל כשחוזר ורואה שנית אותו דבר או דבר אחר כיוצא בו אינו מברך וכן בכרכת

לוח ברכת הנהנין פרק יב

ריד

דיין האמת על מי שמצטער עליו אם חוזר ורואה אותו אדם אפילו אחר שלושים יום אינו חוזר ומברך עליו [הגהה. אבל אם ראה אדם אחר שמצטער עליו אף אם הוא כיוצא בראשון כגון ששניהם סומים חוזר ומברך]. ויש אומרים שאם רואה אחר שלושים יום צריך לחזור ולברך משנה הבריות אם לא ראה כיוצא בו בתוך שלושים יום וכן בברכת דיין האמת אם לא ראה אותו אדם תוך שלושים יום. ומוב לברך בלא שם ומלכות:

בב הרואה אילנות טובות ונאות ובריות נאות אפילו נכרי או בהמה נאה צריך לברך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שככה לו בעולמו. ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה אותו דבר שהוא חידוש גדול עליו אבל כשחוזר ורואה אותו או דבר אחר כיוצא בו אינו חוזר ומברך לסברא הראשונה אפילו אחר שלושים יום אלא אם כן השני נאה יותר ואז מברך אפילו תוך שלושים יום אבל לפי סברא האחרונה מברך אם ראה אותו אחר שלושים יום אבל תוך שלושים לכולי עלמא אינו חוזר ומברך על כיוצא בו:

בג היוצא בימי ניסן וראה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה ואם חוזר ורואה אחר שלושים יום אילנות שמוציאים פרח יברך בלא שם ומלכות (כמו שנתבאר לעיל בכל בריות ואילנות טובות) ואם איחר מלברך עד שנפל הפרח וגדלו הפירות לא יברך עוד ויש חולקים בזה לכן טוב לברך בלא שם ומלכות:

בד על הזיקין והוא כמין כוכב היורה כחץ באורך השמים ממקום למקום ונמשך אורו כשבת ועל הזועות והוא רעדת הארץ ועל הברקים ועל הרעמים ועל הרוח שנשב בזעף והיא רוח סערה חזקה ביותר על כל א' מאלו צריך לברך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם עושה מעשה בראשית ואם רצה יאמר ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שכחו וגבורתו מלא עולם:

ואם שמע רעם וראה ברק כאחד מברך על שניהם ברכה אחת אבל בזה אחר זה מברך על זה וחוזר ומברך על זה ונהגו העולם במדינות אלו לברך על הברק עושה מעשה בראשית ועל הרעם שכחו וגבורתו מלא עולם לפי שברוב פעמים הם באים זה אחר זה מיד ואינם חפצים לברך ברכה אחת ב' פעמים זה אחר זה מיד כי טוב יותר לשבח למקום ברוב תשבחות מלשבחו אחד ובחרו לרעם שכחו וגבורתו מלא עולם לפי שהרעם מראה כח וגבורה יותר מן הברק:

בה כל זמן שלא נתפזרו העבים נפטר על כל הברקים בברכה שברך בפעם ראשונה וכן על הרעמים אבל אם נתפזרו בין ברק לברק ובין רעם לרעם צריך לחזור ולברך עליהם:

בו היה יושב בבית הכסא ושמע קול רעם או ראה ברק אם יכול לצאת ולברך תוך כדי דיבור לסיום הרעם או הברק צריך לצאת ולברך (וכגון שלא נגע עדיין במקום

רטו

לוח ברכת הנהנין פרק יב

הטינופת ולא עשה צרכיו עדיין או שיכול ליטול ידיו תוך כדי דיבור) ואם לאו לא יצא:

ואחר כדי דיבור אין לברך על העבר ויש חולקים בזה וספק ברכות להקל ולכן אחר תוך כדי דיבור יברך בלא שם ומלכות:

עד כה הגיע ידינו להעתיק מקצת הקונטרס במלי דברכות והלכותיהן והנה זה בא לפרקים שעלו בדינו כמנין י"ב זה השער לה' צדיקים יבאו בו:

הוספות

ביאור מאת כ"ק אדמו"ר זי"ע

בסדר ברה"נ פרק א, הלכה א

כתב אדה"ז בסדר ברה"נ פ"א ה"א: „מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון, שנאמר: ואכלת ושבעת וברכת את ה'". הלכה זו מקורה בגמרא², והעתיקה רבינו מלשון הרמב"ם ריש הל' ברכות, והביאה רבינו גם בשו"ע שלו³.

אלא שישנם כמה שינויים בין לשון אדה"ז והרמב"ם, וכן ישנם שינויים בלשון רבינו גופא בין לשונו בשו"ע ללשונו בסידור:

א) הרמב"ם כותב „מצות עשה .. לברך אחר אכילת מזון” (סתם), ואילו אדה"ז בשו"ע מוסיף „(מצות עשה .. לברך) את ה' כו'”, ובסידור השמיטו.

ב) הרמב"ם מעתיק מהפסוק גם תיבת „(וברכת את ה') אלקיך”, ואילו אדה"ז אינו מעתיק תיבת „אלקיך” (לא בשו"ע ולא בסידור).

ג) הרמב"ם אינו מרמז להמשך הפסוק „(על הארץ הטובה אשר נתן לך) בתיבת „וגו'”, ואילו אדה"ז בשו"ע מרמז להמשך הפסוק בתיבת „וגו'”, משא"כ בסידור.

אף ששינויים אלו הם שינויים קלים, אך הרי ידוע עד כמה מדוייקים הם דברי הרמב"ם ואדה"ז, ובפרט שבנדוד"ד אדה"ז שינה בהעתקתו מלשון הרמב"ם, ועד"ז בלשון רבינו בסידורו ששינה מלשונו עצמו בשו"ע.

והנה את השינוי הראשון בין לשון הרמב"ם ואדה"ז – אפשר לבאר, כדלקמן: דהטעם שהרמב"ם כותב „לברך” (סתם) – ולא כתב „את ה'” – הוא מכיון שכבר הזכיר זאת בכותרת להלכות ברכות, דכתב (שם) „מצות עשה אחת והיא לברך את השם הגדול והקדוש אחר אכילה”, לכן לא הוצרך הרמב"ם לכתוב שוב פעם „לברך את ה'” בגוף ההלכה. משא"כ אדה"ז בשו"ע שלא כתב הקדמה כזו, לכן כתב בגוף ההלכה „מצות עשה .. לברך את ה'”.

אבל צריך להבין: למה צריך בכלל הרמב"ם (בכותרת) ואדה"ז בשו"ע להשמיענו ש„מצות עשה .. לברך את ה'” – הרי זהו פסוק מפורש „וברכת את ה'”, וא"כ גם באם היה כותב „לברך” סתם, היה ברור למי הכוונה? ולאידך גיסא, באם צריך להשמיענו זאת, מדוע השמיטו רבינו בסידורו?

(1) דברים ת, י.

(2) ברכות כא, א.

(3) סי' קסז ס"א.

והביאור בזה, ע"פ ביאור החילוק במטרת החיבור של הרמב"ם והשו"ע מחד והסידור מאידך: הרמב"ם והשו"ע שניהם הם אוסף וקובץ הלכות, שענינם ידיעת ההלכות. משא"כ ההלכות שרבינו הכניסם לסידורו הן רק ההלכות שנוגעות לחיי היום יום בפועל⁴, ונכתבו בסגנון של הוראות למעשה בפועל⁵. אחד מהחילוקים שמסתעפים מזה הוא בענין דיוק הלשון, שדיוק הלשון בסידור הוא בעיקר בשביל שההלכה תבטא ברור איך צריכה להיות ההנהגה על אתר⁶, אבל אינו נוגע כ"כ מה שיהיה אפשר לדייק מזה בהנהגה אחרת לגבי הלכה אחרת. משא"כ דיוק הלשון בשו"ע, הוא באופן כזה שלא יהיה אפשר לדייק ממנו שום ענין שאינו מתאים עם המובא בהלכות אחרות בשו"ע.

ועפ"ז אפשר לבאר מה שאדה"ז בשו"ע מדייק ומוסיף „(לברך) את ה'“, ובסידור השמיטו: ידוע הכלל, שתיבת „את“ בתושב"כ באה לרבות. כדאיתא בגמרא⁷ עה"פ⁸ „את ה' אלקיך תירא“ – „לרבות תלמידי חכמים“. ועד"ז תיבת „את“ בפסוק שלפנינו באה לרבות, דמובא בראשונים⁹, „וברכת את“, „לרבות בעל הבית“, ולכן הדין הוא¹⁰ ש„אורח מברך (המזון) כדי שיברך לבעה"ב“.

ולכן הוצרך אדה"ז בשלחנו וכן הרמב"ם¹¹ בכותרת להל' ברכות להוסיף, „מצות עשה מן התורה לברך את ה' – כדי לשלול טעות זו, שלא נטעה לומר שה„מצות עשה מן התורה“ כוללת גם חיוב ברכה לבעל הבית (שנלמד מתיבת „את“, כנ"ל).

משא"כ בסידור, אינו מעתיק תיבות „את ה'“ למנוע טעות הנ"ל, כיון שענינו לבאר רק את ההנהגה על אתר, ואין ענינו למנוע טעות וכיו"ב בקשר להנהגה אחרת, כנ"ל. ועוד להוסיף, בסידור לא מובא הדין ש„האורח מברך כדי שיברך לבעה"ב“¹², ולכן גם אינו צריך למנוע טעות הנ"ל (שהמ"ע מה"ת אינה כוללת חיוב ברכה לבעה"ב), משא"כ ברמב"ם ושו"ע אדה"ז שהובא דין זה.

(4) ראה לקו"ש חט"ו ע' 374 שבכללות זהו ההפרש בין ספר היד להרמב"ם לבין השלחן ערוך. אבל מובן, שלגבי ההלכות שבסידור, שהן רק הלכות הצריכות ממש על דרך הרגיל, גם השו"ע ענינו קיבוץ הלכות. (5) ובכל אופן צ"ע למה הכניס אדה"ז בסידורו כל סדר ברה"ג, שהוא חיבור שלם בפ"ע (ולא רק ליקוט של הלכות הרגילות ביותר, כהלכות נטילת שחרית, ציצית וכו' שבסידור). (6) שצריך לברך על אתר ה', ומה שלא כתב זאת, משום שזה דבר המובן מאליו שברכת המזון היא להקב"ה, וכמו שהביא על זה את הפסוק „וברכת את ה'“.

(7) פסחים כב, א.

(8) דברים י, כ.

(9) סמ"ג עשין כז בשם הירושלמי. ספר המנהיג הל' סעודה ט"ו בשם התוספתא.

(10) (ברכות מו, א. רמב"ם הל' ברכות פ"ז ה"ב. טור ושו"ע סי' רא ס"א. שוע"ר שם ס"ד)

(11) ואף שהרמב"ם שם הלכה א מקדים „מנהגות רבות נהגו .. וכולן דרך ארץ“, וא"כ אין מקום לטעות שהוא מ"א מן התורה – כתב לברך „את ה'“, כי מכללי הרמב"ם שאינו סומך על מה שיכתוב לאח"ז בריחוק מקום (יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ו).

(12) ולהעיר שאין נוהגין שהמזון יברך ברכה זו לבעה"ב, כי אם כולם (ואפילו כשאין זימון) אומרים בסוף ברכת המזון „הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה“, וכמו שתמה במעדני יו"ט ברכות פ"ז סי' יא אות ט. וראה לבוש סי' רא ס"א.

הוספות

רכא

ומה שאדה"ז השמיט תיבת „אלקיך” (בשו"ע ובסידור) אף שהרמב"ם הביאו (שאלה הב' דלעיל):

ידועה דרכו של אדה"ז בשלחנו, להביא טעמי ההלכה כדי שידעו ההלכה בטעמיה¹³, ובכמה מקומות גם מביא הפסוק שמשם נלמד הענין, והבאת הפסוק משמשת בעיקר כטעם להלכה (לא כמקור לה), ועד"ז בנדוד"ד – הפסוק שהביא אדה"ז כאן הוא בעיקר כטעם להלכה.

וגם בסידור, אף שענינו להביא פסקי הנהגות הנוגעות למעשה בפועל, אך גם שם דרכו להביא בכמה מקומות טעמים בקצרה, במקום שמוסיף בענין ההנהגה למעשה בפועל¹⁴ (כגון תוספת בכוונה ובחיות וכו' בקיום ההלכה). והפסוק שהביא כאן „ואכלת ושבעת וברכת את ה'” גם הוא לשם זה, שעל ידו מוכן גדר ההלכה, שהגדר והטעם של ברהמ"ז הוא „ואכלת ושבעת וברכת את ה'”, שמכיון שהוא נעשה שבע באכילתו, חלה עליו החובה לברך את ה'.

וע"כ לא הביא אדה"ז בשו"ע ובסידור תיבת „אלקיך” שבהמשך הפסוק, כיון שתיבה זו אינה נוגעת לידיעת טעם ההלכה של ברכת המזון וגדרה, ואדרבא תיבה זו מבטאת ענין הפכי מברכת המזון (וברכת הנהנין), כדלקמן:

דהנה איתא בתוספתא¹⁵ שמתיבת „אלקיך” – מלשון „דיינך” – נלמד „שכשם שאתה מברך על הטובה כך אתה מברך על הרעה”, „בכל דין שדנך בין במדת הטוב בין במדת הפורענות” – שענין זה הוא ההיפך מענין ברכת המזון וברכת הנהנין, שהברכה בהם היא דוקא על שביעת (והנאת) הגוף¹⁶.

אבל דרכו של הרמב"ם שאינו מביא בהלכותיו את הטעמים להלכה¹⁷, והפסוק „ואכלת ושבעת” לא הובא כטעם להלכה אלא כמקור שמשם נלמד ענין זה, לכן הביא גם תיבת „אלקיך” שהוא סיום הענין.

והטעם שאדה"ז רמז בשלחנו להמשך הפסוק בתיבת „וגומר”, אף שאינו ברמב"ם (שאלה הג' דלעיל): הוא ג"כ ע"פ הנ"ל, דמה שאדה"ז הביא הפסוק זהו מפני שע"י יובנו

13) ראה הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל. וראה הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ג. ועד"ז שם רפ"ב.

14) ואף שגם ידיעת הטעמים הוא מפני ש, אם אינו יודע טעמי ההלכות אינו מבין גופי ההלכות לאשורן על בוריי"ן (הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב) – מובן גודל החילוק בין הבנה „לאשורן על בוריי"ן”, להוספת ידיעה בהנהגה בפועל והכוונה הבאה ע"י טעם קצר.

15) ברכות פ"ו, ג. ברכות מה, ב.

16) נוסף לזה שהברכה על הרעה היא ממין אחר דברכות שנמנו – ראה רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ד. וההשוואה ל„מברך על הטובה” היא רק בזה שצריך „לקבלינהו בשמחה” – ברכות ס, ב. רמב"ם שם פ"ה ה"ג. טוש"ע

או"ח סי' רכב ס"ג. סדר ברכת הנהנין פי"ב ה"י.

17) ראה הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב בקו"א.

הטעם והגדר בהלכה, ולענין ידיעת גדר ברכת המזון ש"מן התורה", נוגעים (לא רק התיבות, וברכת את ה'"/, אלא) גם התיבות שבהמשך הפסוק "על הארץ הטובה", כדלקמן:

דהנה איתא בגמרא¹⁸ והביאו אדה"ז בשלחנו¹⁹, שמהתיבות "על הארץ הטובה" שבהמשך הפסוק לומדים, שמן התורה ברכת המזון כוללת ברכה "על הארץ ועל המקדש (ירושלים)". ולכן כתב אדה"ז "וגומר" לרמז לענין זה שג' הברכות דברכת המזון הן מהתורה. משא"כ הרמב"ם שלא הביא בהלכותיו לימוד זה²⁰, לכן הביא רק התיבות "וברכת את ה' אלקיך" – בלי הוספת "וגו" – כיון שלהלכה (של "מ"ע .. לברך אחר אכילת מזון") נוגעים רק התיבות "וברכת את ה' אלקיך".

ומה שהשמיט רבינו תיבת "וגו" בסידורו, זהו כיון שהסידור ענינו פסקי הנהגות למעשה, לפיכך אין ענינו להביא שם פסוקים, אא"כ כטעם להלכה זו, כנ"ל. ולכן גם לא רמז להמשך הפסוק בתיבת "וגו", כיון שהמשך הפסוק אינו נצרך כאן כטעם להלכה זו²¹.

* * *

בהמשך ההלכה כותב אדה"ז: "וכל הנהנה מן העוה"ז²² בלא ברכה – כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר²³: לה' הארץ ומלואה וגו'". וכן כתב אדה"ז בשו"ע שלו שם.

מקור הענין הוא בגמרא²⁴ דאיתא שם, "אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר: לה' הארץ ומלואה". אבל הרמב"ם בהל' ברכות²⁵ לא הביא מאמר זה, אלא הביא מאמר שהובא בגמ' לפני זה²⁶, "וכל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה – מעל".

וי"ל החילוק ביניהם בפשטות: הרמב"ם שלא כתב בספרו טעמי ההלכות²⁷, נקט ההלכה – "מעל". אבל אדה"ז שכתב בספרו טעמי ההלכות²⁸, כתב ההלכה בטעמה –

(18) ברכות מח, ב. תוספתא שם רפ"ו.

(19) ס"י קסח ס"ח, ר"ס קפז.

(20) ברפ"ב דהלכות ברכות. ולהעיר מכס"מ שם (ה"ב. וכ"ה בב"י לטאו"ח ס"י קצא), דלהרמב"ם הנך קראי אסמכתא בעלמא נינהו. אבל כוונתו רק בנוגע למנין הברכות (שאינו מהתורה), כי "מן התורה הי' די בברכה א' מעין שלש" (שו"ע אדה"ז ס"י קסח שם ובקו"א סק"א. ס"י קצא).

(21) ע"פ לקו"ש חכ"ד ע' 72-67.

(22) בגמ' שם כא, א הגירסא "מן העוה"ז". וכ"ה בסידור אדה"ז סדר הנהנין רפ"א.

(23) תהלים כד, א.

(24) ברכות לה, סע"א.

(25) פ"א ה"ב.

(26) ברכות שם.

(27) ראה הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב בקו"א.

(28) ראה הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל.

הוספות

רכג

„כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלואה". וכמפורש ברש"י שם²⁹, „מעל – כנהנה מן ההקדש, דכתיב לה' הארץ ומלואה"³⁰.

והנה הלכה זו העתיק אדה"ז גם בסידורו סדר ברה"נ³¹, אלא שבסידור הוסיף תיבת „וגומר"³² לאחר ציטוט התיבות „לה' הארץ ומלואה" מהפסוק, משא"כ בשו"ע שלא כתב תיבה זו³³.

וי"ל, ששינוי זה הוא ע"פ החילוק הכללי שבין שו"ע אדה"ז ובין הסידור:

הסידור כיון שענינו הוראות למעשה, לפעמים מוסיף אדה"ז בלשונו אף בדבר המובן בלאו הכי, כדי שההנהגה בפועל תהי' כדבעי בוודאות. משא"כ בשו"ע שאין ענינו הוראות למעשה גרידא כנ"ל, הלשון הוא בקיצור ואינו כותב דבר המובן מעצמו.

ולכן בסידור הוא מוסיף אחר התיבות „לה' הארץ ומלואה" תיבת „וגומר" שמרמז בזה להמשך הפסוק „תבל ויושבי בה", דבזה הוא מוסיף ביאור בהלכה ד„כל הנהנה מן העולם הזה כו' כאלו נהנה מקדשי שמים" (דהיינו שהכל שייך להקב"ה), שזה מודגש יותר בתיבות „תבל ויושבי בה", כיון ש„לה' הארץ ומלואה" מוסב על ארץ ישראל³⁴, והמשך הפסוק מוסיף שגם „תבל" – כל העולם – שייך „לה'", ועוד יותר גם „יושבי בה" שייכים „לה'". ובמילא הדין ד„כל הנהנה מן העוה"ז" הוא אפילו כשהמאכל שייך למישהו אחר ואפילו לגוי, וכשאוכל מהם בלא ברכה הוי „כאילו נהנה מקדשי שמים"³⁵.

(29) ד"ה מעל.

(30) ע"פ לקו"ש חכ"ד ע' 67 ובהערה 8.

(31) רפ"א.

(32) וכ"ה בברכות שם. אבל ברי"ף (ונוסח הכ"י בדק"ס) שם הובא גם סיומ הכתוב. ועד"ז בירושלמי שם.

(33) להעיר שבהבאת הפסוק שלפני כן „ואכלת ושבעת וברכת את ה'" (השינוי הוא להיפך, שבשו"ע כתב בהמשך לזה „וגומר" ובסידור השמיטו).

(34) רש"י תהלים עה"פ (ע"פ מדרש תהלים עה"פ בתחלתו „והעיר זה ארצו (ארץ ישראל) .. לכך נאמר לה' הארץ ומלואה)).

(35) ע"פ לקו"ש חכ"ד ע' 72.

לוח ברכות

מדריך מפורט לברכות הנהנין ודיניהן לכל סוגי המאכלים

ברכה אחרונה	ברכה ראשונה		סוג המאכל והמשקה
א			
בורא נפשות	העץ	Avocado	אבוקדו
בורא נפשות	האדמה	Watermelon	אבטיח
בורא נפשות	העץ	Walnut	אגוז
בורא נפשות	העץ	Ground Nuts (recognizable as nuts)	אגוזים טחונים אם תוארם ניכר
בורא נפשות	שהכל	Ground Nuts (not recognizable as nuts)	אגוזים טחונים שאין תוארם ניכר
בורא נפשות	העץ	Pear	אגס
על המחיה	מזונות	Noodles	אטריות
בורא נפשות	העץ	Blueberries	אוכמניות
בורא נפשות	שהכל	Rice (not during meals)	אורז ¹ (שלא בסעודה)
בורא נפשות	האדמה	Pineapple	אננס
בורא נפשות	האדמה	Peas	אפונה
בורא נפשות	העץ	Peach	אפרסק
בורא נפשות	העץ	Persimmon	אפרסמון
בורא נפשות	האדמה	Artichoke	ארטישוק
בורא נפשות	העץ	Grapefruit	אשכולית
בורא נפשות	העץ	Citron (edible)	אתרוג (הראוי לאכילה)
בורא נפשות	העץ	Unripe Citron (used as Jam)	אתרוג בוסר ועשה ממנו מרקחת
ב			
בורא נפשות	האדמה	Peanuts	בוטנים
על המחיה	מזונות	Bulgur (cooked)	בורגול (מבושל)
על המחיה ³	מזונות ³	Boureka (Cheese, Potato) on puff pastry	בורקס ² (גבינה, תפוח אדמה) מבצק עלים

(3) ולא יאכל כשיעור קביעות סעודה (346 סמ"ק מהבצק עצמו) או כדי שביעה (ששבע לגמרי ממאפה זה).

(1) לכתחילה רצוי לאכול בתוך הסעודה.
(2) רצוי לאכול רק בתוך הסעודה.

לוח ברכות

רכו

ברכה אחרונה	ברכה ראשונה		סוג המאכל והמשקה
ברכת המזון	המוציא	Boureka (Cheese, Potato) on regular dough	בורקס (הנ"ל) מבצק רגיל
בורא נפשות	האדמה	Sweet potato (cooked)	בטטה (מבושלת)
על המחיה	מזונות	Pretzels (flavored)	בייגלה ⁴ (מתובל)
על המחיה	מזונות	Bagel comprised mainly of juice, not for the purpose of a meal	בייגל ⁴ שנילוש ברוב מי פירות, אם אינו קובע על זה סעודה
ברכת המזון	המוציא	Bagel comprised mainly of juice, for the purpose of a meal	בייגל הנ"ל שקבע עליו סעודה או שאוכלו כדי שביעה
על המחיה	מזונות	Bissley (made of Corn)	ביסלי (מקמח דגן)
על המחיה	מזונות	Biscuits	ביסקוויטים ⁵
בורא נפשות	שהכל	Egg (Raw or cooked)	ביצה (חיה ומבושלת)
בורא נפשות	שהכל	Beer	בירה
בורא נפשות	שהכל	Bamba	במבה
בורא נפשות	האדמה	Banana	בננה
בורא נפשות	האדמה	Raw Onion	בצל חי
בורא נפשות	שהכל	Cooked Onion	בצל מבושל
בורא נפשות	האדמה	Green Onion	בצל ירוק
בורא נפשות	האדמה	Broccoli	ברוקולי
בורא נפשות	שהכל	Meat	בשר
ג			
בורא נפשות	שהכל	Cheese	גבינה
בורא נפשות	העץ	Guava	גויאבה
אין צורך בברכה	שהכל	Chewing Gum	גומי לעיסה (מסטיק)
בורא נפשות	האדמה	Carrot (Raw and cooked)	גזר (חי ומבושל)
על המחיה	מזונות	Jach'nun (Fried oily pastry dough)	ג'חננון ⁶ , נילוש ברוב שמן ומטוגן במחבת
בורא נפשות	שהכל	Ice Cream	גלידה

(6) אין לאכול כדי שביעה אלא בתוך סעודה.

(4) רצוי לאכול רק בתוך הסעודה.
(5) רצוי לאוכלם רק בתוך הסעודה (בלא ברכה).

לוח ברכות

רכז

ברכה אחרונה	ברכה ראשונה		סוג המאכל והמשקה
על המחיה ובורא נפשות	תחילה שהכל על הגלידה ואח"כ מזונות על הגביע	Ice Cream in Cone	גלידה בגביע
בורא נפשות	האדמה	Red Pepper	גמבה
על המחיה ⁷	מזונות	Gefilte Fish mixed with many bread crumbs (for added satisfaction)	געפילטע פיש שמערבים בתוכו הרבה פירורי לחם (כדי להשביע קצת).
בורא נפשות	שהכל	Gefilte Fish mixed with some bread crumbs (for consistency only)	געפילטע פיש שמערבים בתוכו מעט פירורי הלחם כדי לייצבו, ואין מתכווין כלל לאכילתם.
קלוי – בורא נפשות ⁸ , מבושל – על המחיה.	קלוי – האדמה, מבושל – מזונות.	Granola	גרנולה
על המחיה	מזונות	Pearl Barley (Cooked)	גריסי פנינה (מבושלים)
בורא נפשות	שהכל	Watermelon Seeds	גרעיני אבטיח ודלעת
בורא נפשות ⁸	האדמה	Pumpkin Seeds planted for the seeds	גרעיני אבטיח ודלעת שמגדלים אותם רק בשביל הגרעינים
בורא נפשות	האדמה	Sunflower Seeds	גרעיני חמניות
בורא נפשות ¹⁰	העץ	Pine Nuts	גרעיני צנובר ⁹
ד			
בורא נפשות	שהכל	Honey	דבש דבורים
בורא נפשות	שהכל	Honey (from Dates)	דבש תמרים
בורא נפשות	העץ	Cherries	דובדבנים
בורא נפשות	שהכל	Millet (baked or boiled)	דוחן ¹¹ (אפוי ומבושל)
על המחיה	מזונות	Porridge from grain	דייסת מיני דגן
בורא נפשות	שהכל	Semolina, suitable only for drinking	דייסת סולת, אם היא רכה מאוד שראויה רק לשתיה
על המחיה	מזונות	Semolina, of thicker consistency for eating (use of the tongue is necessary to swallow)	דייסת סולת, אם היא קצת סמיכה שראויה לאכילה (היינו שצריך את עזרת הלשון כדי לבולעה).

(8) אבל לכתחילה לא יאכל כשיעור אלא בסעודה.

(8) אם אכל שיעור כזית בתוך 4 דקות.

(9) גרעיני צנובר גדלים על עץ אורן וראויים לאכילה כמות שהם.

(10) אם אכל שיעור כזית בתוך 4 דקות.

(11) לכתחילה רצוי לאכול דוחן מבושל בתוך הסעודה.

(7) ברכת על המחיה היא בתנאי שיש כזית מפירורי הלחם בתוך שיעור של שלש ביצים מהמאכל (דהיינו בתוך 171 סמ"ק מהמאכל צריך לפחות 27 סמ"ק של דגן). ואם אין, אזי צריך לאכול כזית שברכתה בורא נפשות בודאי. ואם אין לו – לא יאכל כלל. ואם אכל – לא יברך ברכה אחרונה.

לוח ברכות

רכה

ברכה אחרונה	ברכה ראשונה		סוג המאכל והמשקה
בורא נפשות	האדמה	Squash (cooked)	דלורית (מבושלת)
בורא נפשות	האדמה	Pumpkin (cooked)	דלעת (מבושלת)
ו			
בורא נפשות ¹²	שהכל	Vodka (for enjoyment)	וודקה (אם נהנה בשתייתו)
בורא נפשות ¹²	שהכל	Whiskey	וויסקי
אין צורך בברכה		Vitamin (swallowed)	ויטמין ע"י בליעה
	שהכל	Vitamin (for sucking)	ויטמין מתוק למציצה
על המחיה	מזונות	Wafer	ופלה
ז			
על העץ	העץ	Olives	זיתים
אין צורך בברכה		Dry Ginger	זנגביל יבש
בורא נפשות	האדמה	Moist Ginger	זנגביל לח הראוי לאכילה או מרוקח
ח			
בורא נפשות	העץ	Quince	חבוש
בורא נפשות	האדמה	Chickpeas (cooked)	חמוס (מבושל)
בורא נפשות	שהכל	Chickpeas (salad)	חמוס (סלט)
אין צורך בברכה		Strong Vinegar	חומץ חזק
בורא נפשות	שהכל	Vinegar mixed with water (drinkable)	חומץ מעורב במים (הראוי לשתייה)
על המחיה	מזונות	Wheat	חיטה (תבשיל)
בורא נפשות	האדמה	Wheat (roasted)	חיטה (קלויה)
בורא נפשות	שהכל	Wheat Germ eaten as is	חיטה (נבט) ואוכלו כמות שהוא
בורא נפשות	שהכל	Milk	חלב
אין צורך בברכה		Sour Milk	חלב חמוץ
בורא נפשות	שהכל	Coconut Milk	חלב קוקוס

לוח ברכות

רכמ

ברכה ראשונה	ברכה אחרונה	סוג המאכל והמשקה	
בורא נפשות	שהכל	Sesame Halva	חלבה
ברכת המזון	המוציא	Sweet Bread (made mostly with water)	חלה מתוקה (שנילושה ברוב מים)
בורא נפשות	העץ	Cranberry	חמוציות
			חמין – ראה טשולנט
בורא נפשות	האדמה	Lettuce	חסה
בורא נפשות	האדמה	Eggplant	חציל
בורא נפשות	שהכל	Mustard	חרדל
בורא נפשות	העץ	Carob	חרוב
בורא נפשות	האדמה	Horseradish	חריין
ט			
בורא נפשות	שהכל	Tahina	טחינה
בורא נפשות	האדמה ¹³ כברכת הרוב (תפ"א ושעועית נגד הבשר)	Cholent (Stew) Made with potato, meat and beans	טשולנט (חמין) תערובת תפ"א בשר ושעועית
על המחיה ¹⁴	מזונות	Cholent Made with potato, meat beans and grain (wheat, barley or kishka)	טשולנט תערובת תפ"א, בשר, שעועית ומיני דגן (גריסי חיטה או קישקע)
י			
על הגפן ¹⁵	הגפן	Wine (consisting at least 25% wine)	יין – (שיש בו לפחות 25 אחוז יין)
בורא נפשות	שהכל	Acidified Wine	יין שהחמיץ (בטעם)
בורא נפשות	שהכל	Brandy (Liquor) for enjoyment	יין שרף (משקה חריף, שנהנה משתייתו)
בורא נפשות	האדמה	Cooked vegetables that the cooking did not diminish their flavor	ירקות מבושלים שלא נגרע טעמם ע"י הבישול
בורא נפשות	שהכל	Cooked vegetables that their flavor is diminished (like tomatoes and cucumbers)	ירקות מבושלים שנגרע טעמם ע"י הבישול (כמו עגבניות ומלפפונים)
בורא נפשות	האדמה	Pickled vegetables	ירקות כבושים

(14) אם יש כזית דגן בכדי אכילת פרס (כדלעיל בהערה 7).
(15) אם שתי רביעית בתוך 4 דקות.

(13) ואם הבשר הוא בפני עצמו, ואוכל אותו בנפרד, יברך על
הבשר שהכל.

לוח ברכות

ברכה אחרונה	ברכה ראשונה		סוג המאכל והמשקה
בורא נפשות	שהכל	Blended vegetables that are not recognizable at all	ירקות מרוסקים (בבלנדר) שלא ניכר תוארם כלל
בורא נפשות	האדמה	Shredded vegetables that are recognizable (contains pieces of the vegetable)	ירקות מרוסקים שניכר תוארם (שיש בהם חתיכות של ירק)
כ			
בורא נפשות	שהכל	Cilantro	כוסברה
		Spelt (see Wheat)	כוסמין (מין חיטים) – ראה חיטה
בורא נפשות	האדמה	Buckwheat	כוסמת (מין קטניות)
על המחיה	מזונות	Dumplings	כופתאות (קניידלך)
בורא נפשות	שהכל	Truffles	כמהין
בורא נפשות	שהכל	Cumin	כמון
בורא נפשות	האדמה	Cabbage (all types)	כרוב (לסוגיו)
בורא נפשות	האדמה	Celery	כרפס ¹⁶
ל			
בורא נפשות	שהכל ¹⁷	Hearts of Palm	לבבות דקל (קורא)
על המחיה	מזונות	Pancakes (Wheat)	לביבות מקמח
בורא נפשות	האדמה	Pancakes (Shredded Potato)	לביבות מתפוחי אדמה מרוסקים
בורא נפשות	שהכל	Pancakes (Potato flour)	לביבות מקמח תפוחי אדמה
ברכת המזון	המוציא ¹⁸	Bread	לחם
ברכת המזון	המוציא	Bread (cooked pieces larger than a <i>kazayit</i> , after the cooking there remained a <i>kazayit</i> in each of the pieces)	לחם – פירר לחתיכות גדולות מכזית ובישול, וגם אחר הבישול נשאר כזית בכל אחת מהן ¹⁹
על המחיה	מזונות	Bread (cooked pieces larger than a <i>kazayit</i> , after the cooking there did not remain a <i>kazayit</i> in each of the pieces)	לחם – פירר לחתיכות גדולות מכזית וע"י הבישול נתפררו עד שלא נשאר כזית בכל אחת מהן ²⁰
על המחיה	מזונות	Bread (cooked pieces smaller than a <i>kazayit</i>)	לחם – פירר לפירורים קטנים ²¹ מכזית (כל חתיכה) ובישול ²²

16) וראה לקמן ערך סלרי ופטרזיליה.

17) ואם נטעו הדקל על דעת לאכול לבבות הדקל – ברכתו

האדמה.

18) אפילו על פירור.

19) אף שהלך מהם תואר לחם.

20) אפילו לא הלך מהם תואר לחם.

21) אפילו חזרו ונדבקו ע"י הבישול.

22) אם נשאר בהם תואר לחם גם אחרי הבישול – רצוי שלא לאכול כדי שביעה.

23) אם לא הלך מהם תואר לחם – אין לאוכלם אלא בתוך הסעודה.

לוח ברכות

רלא

ברכה אחרונה	ברכה ראשונה		סוג המאכל והמשקה
על המחיה	מזונות	Bread (cooked crumbs smaller than a <i>kazayit</i> , poured from the original pot or from the second, and they no longer have the appearance of bread)	לחם – פירר לפירורים פחותים מכזית ועירה מכלי ראשון או שרה בכלי שני, והלך ²³ מהם תואר לחם
על המחיה	מזונות	Bread (crumbs smaller than a <i>kazayit</i> , soaked in liquids for flavor, and they no longer have the appearance of bread)	לחם – פירר לפירורים פחותים מכזית וגבל אותם במשקים וטיגנם, והלך ²³ מהם תואר לחם
על המחיה	מזונות	Bread (crumbs soaked in cold water, and they no longer have the appearance of bread)	לחם – פירר לפירורים דקים ושרה אותם במים צוננים עד שהלך מהם תואר לחם
בורא נפשות ¹²	שהכל	Lemon	לימון
בורא נפשות	שהכל	Liqueur	ליקר
בורא נפשות	כברכת הרוב	Fruit Compote (mixed of <i>haetz</i> and <i>boadama</i> (cooked or otherwise mixed together)	לפתן פירות ²⁴ מעורב מפירות העץ והאדמה (שהתבשלו או נכבשו יחדיו)
בורא נפשות	האדמה	Turnip (cooked)	לפת (מבושל)
מ			
בורא נפשות	שהכל	Water	מים (לצמא)
בורא נפשות	שהכל ²⁵	Mineral Water (for health)	מים מינרליים (לרפואה)
בורא נפשות	שהכל	Soda	מי סודה (אף שאינו צמא)
בורא נפשות	שהכל	Fruit and Vegetable Juice	מיץ פירות וירקות
על הגפן	הגפן	Grape Juice	מיץ ענבים
בורא נפשות	האדמה	Melon	מילון
על המחיה	מזונות	Malawah (Fried pastry dough)	מלאווח ²⁶
אין צורך בברכה		Salt	מלח
בורא נפשות	האדמה	Cucumber	מלפפון
בורא נפשות	העץ	Mango	מנגו
בורא נפשות	העץ	Mandarin	מנדרינה
ברכת המזון	המוציא	Matzah	מצה ²⁷
בורא נפשות	שהכל	Margarine	מרגרינה

(24) וראה לקמן ערך סלט פירות.

(26) רצוי לאוכלו בתוך הסעודה.

(25) ואומר (לפני ברכת שהכל) "יהי רצון שיהיה לרפואה".

(27) גם במשך כל השנה.

ברכה ראשונה	ברכה אחרונה	סוג המאכל והמשקה	
מזונות (גם אם שותה המרק לבדו)	על המחיה	Noodle Soup (cooked with the intention to eat the noodles with the broth)	מרק אטריות כשבישולן על דעת לאכלן עם מימיהם
העץ, ואם רוצה לשתות המרק בנפרד, יברך תחילה על המרק שהכל ²⁸ , ורק אח"כ יברך על הפרי בורא פרי העץ	בורא נפשות. ובפירות של שבעת המינים יברך "על העץ" על הפרי, ואם שתה רק המרק, לא ישתה מהם רביעית אלא בתוך הסעודה, ואם שתה שלא בתוך הסעודה, יאכל פרי משבעת המינים וגם ישתה מים, ויברך אחריהם על העץ ובורא נפשות.	Fruit Soup (cooked with the intention to eat the fruit with the broth)	מרק פירות כשבישולן על דעת לאכלן עם מימיהם
האדמה ²⁹	בורא נפשות	Soup (mixed with meat and vegetables, both primary, majority of vegetables)	מרק שמעורב בו בשר וירקות ושניהם עיקר והרוב ירקות
מזונות	על המחיה ³⁰	Soup (Meat, noodles and vegetables to be eaten together)	מרק שהתבשלו בו אטריות ירקות ובשר על מנת לאכלם יחד
האדמה (גם אם שותה המרק לבדו)	בורא נפשות	Vegetable Soup (Whether to be eaten with the vegetables or not)	מרק ירקות – בין כשבישל על דעת לאכול עם מימיהם ובין כשבישל על דעת לאכול רק מימיהם
יברך תחילה על המרק שהכל, ואח"כ יברך על התבשיל מזונות	על המחיה ובורא נפשות	Soup (made of Grain) Cooked for the broth	מרק מיני דגן שכל כוונת בישולו היא רק בשביל המשקה
על השקדי מרק – על המחיה. על המרק – בורא נפשות	על השקדי מרק – מזונות. על המרק – שהכל	Clear Soup (with croutons added after cooking, with the intention to eat the croutons and the soup)	מרק צלול שהוסיפו בתוכו לאחר הבישול שקדי מרק, וכוונתו גם על המרק וגם השקדי מרק
מברך על הכל מזונות	על המחיה	Clear Soup (main intention for the croutons)	מרק הנ"ל, אם עיקר כוונתו על השקדי מרק
האדמה (גם אם שותה המרק לבדו)	בורא נפשות	Bean Soup Cooked to eat the beans and the broth	מרק קטניות כשבישולן על דעת לאכלן עם מימיהם
העץ	בורא נפשות	Apricot	משמש
ג			
		Wheat Germ	נבט חיטה – ראה חיטה

(29) ואם אוכל הבשר בנפרד, יברך על הבשר שהכל. (30) אם יש כזית אטריות בכדי אכילת פרס, כדלעיל בהערה 7.

(28) ואם בירך תחילה בורא פרי העץ על הפרי, ואח"כ בא לשתות המרק, רצוי שישתה דבר אחר שברכתו שהכל, לפטור בזה המרק, ואם אין לו דבר אחר, ישתה המרק בלא ברכה.

לוח ברכות

רלג

ברכה אחרונה	ברכה ראשונה		סוג המאכל והמשקה
בורא נפשות	שהכל	Sprouts	נבטים
בורא נפשות	האדמה	Lentil Stew	נזיד עדשים
בורא נפשות	העץ	Nectarine	נקטרינה
בורא נפשות	שהכל	Sausage	נקניק
ס			
בורא נפשות	העץ	Cactus fruit	סברס
בורא נפשות	האדמה	Soy Bean	סויה (פיתיתים מבושלים)
בורא נפשות	שהכל	Soy (products)	סויה (מוצרי סויה)
בורא נפשות	שהכל	Sugar (also sugar cane)	סוכר (אף מקנה סוכר)
בורא נפשות ³¹	שהכל	Candy	סוכריות
בורא נפשות	שהכל	Egg or Tuna Salad	סלט ביצים, טונה
בורא נפשות	האדמה	Eggplant Salad (the eggplant is recognizable)	סלט חצילים אם תואר החצילים ניכר
בורא נפשות	שהכל	Eggplant Salad (the eggplant is not recognizable)	סלט חצילים כשאין תואר החצילים ניכר
בורא נפשות	האדמה	Vegetable Salad	סלט ירקות
בורא נפשות	האדמה על תפוח אדמה, ושהכל על הביצים	Potato Salad	סלט מיוזג (תערובת תפוחי האדמה וביצים)
בורא נפשות	על ³² פירות העץ – העץ, ועל פירות האדמה – האדמה	Fruit Salad (Mixed haetz and hoadama, both primary)	סלט פירות העץ והאדמה אם שניהם עיקר
בורא נפשות	ברכת העיקר ³³ (העץ או האדמה)	Fruit Salad (Mixed haetz and hoadama, only one being prime)	סלט פירות העץ והאדמה ואחד בא רק לתת טעם והשני עיקר
בורא נפשות	האדמה	Beets (Cooked)	סלק (מבושל)
בורא נפשות	שהכל ³⁴	Celery	סלרי
על המחיה	מזונות	Spaghetti	ספגטי

33) אם שניהם חביבים עליו בשווה – רצוי לברך תחילה על הטפל ואח"כ לברך על העיקר.
34) במקום שדרך רוב בני אדם לאכלו חי – האדמה.

31) אם אכל שיעור כזית בתוך 4 דקות.
32) ואם אינו יכול להבדיל ביניהם, יברך כברכת הרוב.

ברכה ראשונה	ברכה אחרונה	סוג המאכל והמשקה	
מזונות	על המחיה ³⁵	Donut	סופגניה
ע			
האדמה	בורא נפשות	Tomato	עגבניה
האדמה	בורא נפשות	Lentil	עדשים
מזונות	על המחיה	Cake (made with Juice or Milk)	עוגה שנילושה בחלב או במי פירות וכיו"ב ³⁶
מזונות (ובלבד שלא יאכל ממנה כשיעור קביעות סעודה או כדי שביעה)	על המחיה	Cake (with a filling made of fruit etc. and the filling is the main part, even if the dough is made with water)	עוגה הממולאת במויני מתיקה או פירות והם עיקר העוגה אף שנילושה ברוב מים
תחילה שהכל על הקצפת ואח"כ מזונות על העוגה	על המחיה, על העוגה, ובורא נפשות על הקצפת, אם אכל כשיעור כזית מכל אחד מהם	Cake with frosting (added after baking)	עוגה עם קצפת (שמרחו לאחר האפיה)
שהכל	בורא נפשות	Cake with flour added only for texture and consistency	עוגה שהקמח מעורב בה רק בשביל לדבק או להקשות העוגה
מזונות	על המחיה ³⁷	Cake with flour added for flavor	עוגה שהקמח מעורב בה בשביל לתת בה טעם
המוציא	ברכת המזון	Dry Crackers water based	עוגיות יבשות שנילושו ברוב מים
מזונות ³⁹	על המחיה	Dry Crackers water based with flavors	עוגיות יבשות שנילושו ברוב מים אך הם מתובלות מאד ³⁸
מזונות	על המחיה ⁴⁰	Dough Cooked or deep fried	עיסה מבושלת או מטוגנת בטיגון עמוק
מזונות	על המחיה	Dough fried	עיסה מטוגנת בטיגון רגיל ⁴¹
העץ	על העץ	Grapes	ענבים
העץ	בורא נפשות	Chestnuts	ערמונים

(35) אפילו כדי שביעה.

(36) רצוי לאוכלה רק בתוך הסעודה.

(37) ובלבד שיש שם כזית קמח דגן בשיעור של כדי אכילת פרס,

וכדלעיל בהערה 7.

(38) רצוי לאוכלם רק בתוך הסעודה.

(39) ולא יאכל מהם כשיעור קביעות סעודה, או כדי שביעה.

(40) אפילו כדי שביעה.

(41) ולא יאכל כדי שביעה אלא בתוך הסעודה.

לוח ברכות

רלה

ברכה אחרונה	ברכה ראשונה		סוג המאכל והמשקה
פ			
בורא נפשות	העץ	Pomelo	פומלה
בורא נפשות	האדמה	Popcorn	פופקורן
בורא נפשות	שהכל ⁴²	Parsley (Raw)	פטרזויליה (חי)
בורא נפשות	האדמה	Raspberry	פטל (פרי)
בורא נפשות	שהכל	Mushrooms	פטירות
אין מברך		Unripe Fruits unfit for eating	פירות בוסר שאינם ראויים לאכילה
בורא נפשות	שהכל	Unripe Fruits unfit for eating, but sweetened	פירות בוסר הנ"ל שהמתיק אותן
בורא נפשות	מברך ברכתם: העץ או האדמה	Unripe Fruits edible	פירות בוסר הראויין לאכילה
	העץ	Cooked Fruits that the taste hasn't diminished	פירות מבושלים שלא נגרע טעמם
בורא נפשות	שהכל	Cooked Fruits that the taste has been diminished	פירות מבושלים שנגרע טעמם
בורא נפשות	העץ	Pickled or Dried Fruits	פירות כבושים, מיובשים
בורא נפשות	העץ	Crushed Fruits in a ... still recognizable	פירות מרוסקים במגרדת או במטחנה שתוארם ניכר
בורא נפשות	שהכל	Crushed Fruits in a blender no longer recognizable	פירות מרוסקים בבלנדר שאין תוארם ניכר
על המחיה ⁴³	מזונות ⁴⁴	Pizza with dough made of majority of Juice or Milk	פיצה שנילושה ברוב חלב או ברוב משקים ⁴³
ברכת המזון	המוציא	Pizza with dough made of water	פיצה שנילושה ברוב מים
בורא נפשות	שהכל	Falafel	פלאפל
בורא נפשות	האדמה ⁴⁵	Pepper (Raw or Pickled)	פלפל (חי, כבוש)
בורא נפשות	האדמה	Passiflora	פסיפלורה (שעונית)
בורא נפשות	העץ	Pistachio	פיסתוק
בורא נפשות	האדמה	Papaya	פפאיה
בורא נפשות	שהכל	Crispy Rice	פריכי אורז

44) ולא יאכל כשיעור קביעות סעודה, או כדי שביעה.
45) ואם בירך העץ יצא.

42) במקום שדרך רוב בני אדם לאכלו חי בפני עצמו – ברכתו האדמה.

43) רצוי לאוכלה בתוך הסעודה בלבד.

לוח ברכות

רלו

ברכה אחרונה	ברכה ראשונה		סוג המאכל והמשקה
צ			
על העץ	העץ	Raisins	צימוקים
	אינו מברך	Cloves	ציפורן
בורא נפשות	האדמה	Chips (Potato)	צ'יפס (חטיף תפוח"א)
בורא נפשות	האדמה	Radish	צנון
		Pine Nuts	צנובר – ראה גרעיני צנובר
ברכת המזון	המוציא	Dried Bread Slices	צנימים
על המחיה	מזונות	Soaked in liquid and they broke apart and lost the appearance of bread	צנימים – שרה אותם במשקים ונתפררו והלך מהם תואר לחם
ק			
בורא נפשות	העץ	Cashew Nuts	קשיו (אגוזי קשיו)
על המחיה (אם אכל כשיעור)	מזונות	Kabukim (Peanuts covered with a thick layer of dough)	קבוקים עם מעטה עבה של בצק
על המחיה	מזונות	Oats	קוואקר (פתיתי שיבולת שועל מבושלים)
על המחיה	מזונות	Noodle Kugel	קוגל אטריות
בורא נפשות	האדמה	Potato Kugel	קוגל תפוחי אדמה
בורא נפשות	האדמה	Kohlrabi	קולורבי (כרוב הקלה)
על המחיה	מזונות	Couscous	קוסקוס
בורא נפשות	העץ	Coconut	קוקוס
בורא נפשות	האדמה	Legumes	קיטניות
בורא נפשות	שהכל	Legumes crushed or grinded even if they are recognizable	קיטניות מרוסקות ע"י טחינה או כתישה מועטת אף שתוארם ניכר
בורא נפשות	העץ	Kiwi	קיווי
בורא נפשות	האדמה	Zucchini	קישואים
על המחיה	מזונות	Kishke	קישקע
בורא נפשות	האדמה	Caramelized Orange Peel	קליפת תפוז מרוקחת
בורא נפשות	שהכל	Coarse Wheat Flour (Edible)	קמח חיטים שאינו טחון דק לגמרי וראוין לאכילה קצת
	אין צורך בברכה	Wheat Flour	קמח חיטים טחון לגמרי ואינו ראוי לאכילה כלל

לוח ברכות

רלז

ברכה אחרונה	ברכה ראשונה		סוג המאכל והמשקה
על המחיה ⁴⁵	מזונות	Dumplings	קניידלאך
בורא נפשות ⁴⁶	שהכל	Coffee	קפה (כוס קפה)
אין צורך בברכה		Cocoa Powder	קקאו (יבש)
בורא נפשות	העץ	Sweetened Cocoa	קקאו (ממותק בסוכר)
בורא נפשות	שהכל	Cocoa in a drink	קקאו (מעורב במשקה)
על המחיה	מזונות	Croutons	קרוטונים מתובלים
אם אכל כשיעור כזית משניהם – יברך על המחיה על הביסקויט וברא נפשות על הקצפת	תחילה שהכל על הקצפת ואח"כ מזונות על הביסקויט	Krembo (frosted cream puffs)	קרמבו
על המחיה ⁴⁷	מזונות	Dough Pouches	קרעפלעך
בורא נפשות	שהכל	Cornflakes	קורנפלקס העשוי מקמח תירס
ר			
בורא נפשות	כברכת הפרי	Jam with fruits visible	ריבה אם ניכר תואר הפרי
בורא נפשות	שהכל	Jam no fruit visible	ריבה אם אין ניכר תואר הפרי
על העץ (אם אכל כשיעור)	העץ	Pomegranate	רימון
ש			
בורא נפשות	שהכל	Garlic (cooked)	שום (מבושל)
בורא נפשות	האדמה	Garlic (Raw)	שום (חי)
בורא נפשות	האדמה	Sesame	שומשום
בורא נפשות	שהכל	Sesame Products	שומשום (מוצרי שומשום)
בורא נפשות	שהכל	Chocolate	שוקולד
בורא נפשות	העץ	Plum	שיזף (חי ומיובש)
		Oats	שיבולת שועל – ראה לעיל ערך קוואקר וערך חיטה
		Rye	שיפון – ראה לעיל ערך חיטה

47) אפילו אכל כדי שביעה.

45) אפילו כדי שביעה.
46) ובלבד שישתה רביעית תוך 4 דקות.

לוח ברכות

רלה

ברכה אחרונה	ברכה ראשונה		סוג המאכל והמשקה
בורא נפשות. אך לכתחילה אין לאכול כשיעור אלא בתוך הסעודה	האדמה	Puffed Wheat	שלוה
אין צורך בברכה		Olive Oil	שמן זית
על העץ (ברביעית שמן זית)	העץ	Olive Oil with liquid (for medicinal purposes)	שמן זית מעורב במשקה (אם מתכוין לרפואה)
בורא נפשות	שהכל	Olive Oil with liquid (not for medicinal purposes)	שמן זית מעורב במשקה ואינו מתכוין לרפואה
בורא נפשות	שהכל	Dill	שמיר
בורא נפשות	שהכל	Schnitzel (in potato starch)	שניצל (במעטה קמח תפוח אדמה)
על המחיה ⁴⁸	מזונות	Schnitzel covered in flour, with the intention to add flavor to the schnitzel, and to eat the flour	שניצל במעטה קמח, וכוונתו שיתן טעם בשניצל, וכשאוכלו כוונתו גם על המעטה
בורא נפשות	האדמה	Beans (cooked)	שעועית לסוגיו (מבושל)
		Barley	שעורה – עיין ערך חיטה
בורא נפשות	העץ	Almonds	שקדים
בורא נפשות	שהכל	Shakshuka Egg and Tomato	שקשוקה ביצים ועגבניות
ת			
על העץ	העץ	Figs	תאנה
בורא נפשות	האדמה	Strawberry	תות שדה
בורא נפשות	העץ	Mulberry	תות עץ
בורא נפשות	האדמה	Lupine	תורמוס
בורא נפשות	האדמה	Corn	תירס (מבושל)
על העץ	העץ	Date	תמר
בורא נפשות	העץ	Orange	תפוז
בורא נפשות	העץ	Apple	תפוח
בורא נפשות	האדמה	Potato	תפוח אדמה (מבושל)
בורא נפשות	האדמה	Spinach	תרד

ברכה אחרונה	ברכה ראשונה		סוג המאכל והמשקה
אין צורך בברכה אף על המים		Medications (pills to swallow)	תרופה (גלולות לבליעה)
	שהכל	Medications (sweet pills to suck)	תרופה (גלולות מותוקות למציצה)
אין צורך בברכה		Medications (bitter syrup)	תרופה (סירופ מר)
	שהכל	Medications (sweet syrup)	תרופה (סירופ מתוק)

טבלת ברכות

מי שיברך בטעות או בשוגג (מחוסר ידיעה) ברכה ראשונה או אחרונה על דבר שברכתו הראשונה או האחרונה שונה לכל הדעות¹ – האם יצא ידי חובה?

(טבלת סיכום ע"פ סדר ברה"נ פרק א ובהערות שם)

דברים שברכתם שהכל ובורא נפשות	פרי האדמה	פרי העץ	יין	מזונות	פת	
לא יצא	לא יצא	לא יצא	לא יצא	יצא ³ . על תבשיל מין דגן – לא יצא ⁴		המוציא ²
לא יצא	לא יצא	לא יצא	לא יצא		יצא ⁵	מזונות
לא יצא	לא יצא	לא יצא. על ענבים – יצא ⁷		לא יצא	לא יצא	הגפן ⁶
לא יצא	לא יצא ⁹		יצא ⁸	לא יצא	לא יצא	העץ
לא יצא		יצא ¹³	ספק אם יצא ¹²	יצא ¹¹	יצא ¹⁰	האדמה
	יצא ¹⁸	יצא ¹⁷	יצא ¹⁶	יצא ¹⁵	יצא ¹⁴	שהכל

הנחלת הכלל

- 1) אבל אם יש דעה האומרת (שהובאה בסדר ברה"נ לאדה"ז) שזו היא ברכתו לכתחילה, אף אם להלכה לא פוסקים כן – יצא י"ח בדיעבד. ראה סדר ברה"נ בכ"כ מקומות.
 - 2) יש לציין, שברכת „המוציא” על פת פוטרת לכתחילה כל הדברים הבאים בתוך הסעודה בתור מזון ולא לקינוח (ראה סדר ברה"נ פ"ד ה"א).
 - 3) בדה"ש סי' מח סק"א.
 - 4) בדה"ש שם.
 - 5) סדר ברה"נ פ"א ה"ג.
 - 6) יש לציין, שברכת „הגפן” על יין פוטרת לכתחילה כל המשקים שברכתם „שהכל” (ראה סדר ברה"נ סוף פ"א).
 - 7) סדר ברה"נ שם הט"ז.
 - 8) הגהת מהרי"ל לשוע"ר סי' רב ס"י בשם אדה"ז. שו"ת צ"צ
- 9) סדר ברה"נ שם ה"ד.
 - 10) חידושי צ"צ יא, א. יש להעיר שבלוח ברה"נ פ"א ה"ב כתב שלא יצא, אך בסדר ברה"נ השמיטו רבנו.
 - 11) מכל שכן מפת. אבל בלוח שם ה"ג כתב שלא יצא.
 - 12) חידושי צ"צ ז, רע"ג.
 - 13) סדר ברה"נ פ"א ה"ד.
 - 14) סדר ברה"נ שם.
 - 15) שם.
 - 16) שם.
 - 17) שם.
 - 18) שם.

טבלת ברכות

רמא

דברים שברכתם שהכל ובורא נפשות	פרי האדמה	פרי העץ	יין	מזונות	פת	
לא יצא ²⁴	לא יצא ²³	לא יצא. על תמרים — יצא ²²	יצא ²¹	יצא ²⁰		ברכת המזון ¹⁹ (ברכת הזן)
לא יצא ²⁸	לא יצא	לא יצא. על תמרים — יצא ²⁷	יצא ²⁶		לא יצא ²⁵	על המחיה
לא יצא	לא יצא	לא יצא. על ענבים וצימוקים — יצא ³⁰		לא יצא	לא יצא	על הגפן ²⁹
לא יצא	לא יצא	יצא ³³	יצא ³²	לא יצא	לא יצא	על העץ ³¹
		על פירות מז' המינים — לא יצא ³⁶	לא יצא ³⁵	לא יצא ³⁴	לא יצא	בורא נפשות

ברכה אחרונה

(29) יש לציין, שברכת "על הגפן" על היין פוטרת לכתחילה את כל שאר המשקאות (ראה סדר ברה"נ פ"א הכ"א).

(30) סדר ברה"נ שם הי"ד.

(31) יש לציין שברכת "על העץ" על פירות מז' המינים פוטרת לכתחילה כל פירות העץ.

(32) בדה"ש סי' ס סק"ו.

(33) משמעות סדר ברה"נ פ"א הי"ד. קצוה"ש סי' ס"ג.

(34) סדר ברה"נ פ"א הי"ה.

(35) שם.

(36) שם.

(19) יש לציין, שברכת המזון על פת פוטרת לכתחילה כל הדברים שבאו בתוך הסעודה (ראה סדר ברה"נ פ"ד).

(20) סדר ברה"נ שם הי"ז.

(21) שם.

(22) שם.

(23) שם.

(24) שם.

(25) אג"ק ח"ד ע' כד.

(26) לוח ברה"נ פ"א הי"ז.

(27) שם.

(28) סדר ברה"נ פ"א הי"ח.

סדר ברכות

לפי סדר קדימותם וחשיבותם

(ע"פ שיטת אדמו"ר הזקן בסדר ברה"נ פרק י')

- (א) ברכת המוציא על לחם של חיטים¹.
- (ב) ברכת המוציא על לחם של שעורים².
- (ג) ברכת המוציא על לחם של כוסמין³.
- (ד) ברכת המוציא על לחם של שבולת שועל או שיפון⁴.
- (ה) ברכת מזונות על מאפה של חיטים.
- (ו) ברכת מזונות על תבשיל של חיטים⁵.
- (ז) ברכת העץ על זית⁶.
- (ח) ברכת מזונות על מאפה של שעורים.
- (ט) ברכת מזונות על תבשיל של שעורים⁷.
- (י) ברכת הגפן על היין⁸.
- (יא) ברכת מזונות על מאפה של כוסמין⁹.
- (יב) ברכת מזונות על תבשיל של כוסמין.

(6) ברכת העץ של זית קודמת לברכת מזונות של שעורה, כי הזית קודם בפסוק לשעורה (ה"ב). ואם מיני המזונות של שעורה או של שבולת שועל ושיפון חביבים עליו יותר מהזית — יקדים איזה שירצה (ע"פ ה"ט). אך אינה קודמת לברכת הגפן. וראה לקמן הערה 8.

(7) ברכת מזונות של חטה ושעורה קודמת לברכת הגפן אפילו היין חביב עליו יותר (ה"ג), מפני שהחטה והשעורה קודמים לגפן בפסוק, וגם ברכתם מבוררת כברכת היין.

(8) ברכת היין קודמת לברכת העץ של זיתים, אף שהזית קודם לגפן בפסוק, כיון שברכת הגפן חשובה יותר מברכת העץ, ולכן היא קודמת לו אפילו אם הזית חביב עליו יותר (ה"ג). והיא קודמת גם לברכת מזונות של כוסמין ושל שבולת שועל ושיפון, כיון שאינן מפורשים בפסוק (משמעות ה"ג"ד). ואם היו לפניו מיני מזונות משעורים ויין וזיתים, מברך תחילה על המזונות ואח"כ על היין ואח"כ הזיתים — ראה הביאור בזה לעיל פרק י' הערה פא.

(9) ברכת מזונות של כוסמין קודמת לברכת העץ של הזית, כיון שהיא ממין חיטה שקודמת לזית בפסוק (משמעות ה"ב).

(1) ובזה גופא הסדר הוא: (א) שלם, (ב) נקי, (ג) גדול, (ד) לבן. אך ביחס ללחם משאר מינים, לחם של חיטה קודם אפילו הוא פרוס וקטן, ושל שאר מינים הוא שלם וגדול (ה"א).

(2) ואם של שעורים חביב עליו יותר משל חיטים — איזה שירצה יקדים (ה"ט).

(3) ואם הוא חביב עליו, יש מחלוקת אם יקדים את של כוסמין על של שעורים וחיטים (ה"ה), ולכאורה ההכרעה צריכה להיות שיקדים איזה מהם שירצה, אך רבנו לא כתב כן בפירושו. וצ"ע.

(4) ברכת המוציא (של כל מיני דגן) כיון שהיא חשובה מכל הברכות היא קודמת לכל הברכות (ה"ד). יתכן שלחם של שבולת שועל קודם ללחם של שיפון, כיון ששיפון נזכר תמיד אחרי שבולת שועל (דהיינו שהוא סוג הכי פחות חשוב במיני דגן), ואדה"ז אף מזכירו בלשון „אפילו” ביחס לשאר מינים (ראה ה"ב בחצ"ג), אך כיון שלא כתוב כן במפורש, לכן סתמתי בפנים. ואם של שיבולת שועל או שיפון חביב עליו יותר משאר מינים, דינו כבהערה הקודמת.

(5) פ"ט ה"ח.

סדר ברכות

רמג

- (יג) ברכת מזונות על מאפה של שבולת שועל או שיפון.
(יד) ברכת מזונות על תבשיל של שבולת שועל או שיפון¹⁰.
(טו) ברכת העץ על תמרים.
(טז) ברכת העץ על ענבים.
(יז) ברכת העץ על תאנים.
(יח) ברכת העץ על רימונים¹¹.
(יט) ברכת העץ¹² על שאר פירות שאינן משבעת המינים¹³.
(כ) ברכת האדמה על פירות האדמה¹⁴.
(כא) ברכת שהכל על שאר מאכלים ומשקאות¹⁵.

14) ואם הוא חביב, הוא קודם לברכת פרי העץ, אף על פירות של שבעת המינים (ה"ח). מדברי אדה"ז בהי"א משמע שאין עדיפות לברכת פרי האדמה על מין חטה ושעורה להקדימו לשאר פירות.
15) א) אפילו הן חביבות עליו, אין להקדימם לשאר ברכות (ה"ז). ב) אם רוצה לאכול עתה (מפני סיבה) מהמאכלים שברכתם שהכל, ורק אח"כ רוצה לאכול משאר מאכלים של שאר המינים, אינו חייב להקדימם לברכת שהכל (ראה שוע"ר סי' רמט סי"א וסי' רצט סי"ד).
ג) אם ע"י שיקדים את ברכת שאר המינים יפסיד את ברכת שהכל מדין עיקר וטפל, יש לו להקדים את ברכת שהכל לברכת שאר המינים, כדי להרבות בברכות הצריכות (שוע"ר סי' ריב ס"ט). אלא שאם העיקר חביב עליו יותר מהטפל — יש לו להקדים את ברכת העיקר ולפטור את הטפל (פ"ג הט"ו).

10) והיא קודמת לברכת העץ אפילו אם פרי העץ חביב עליו יותר (הי"ב).
11) ואם הרימון חביב עליו, יכול להקדימו אפילו לזית (ה"ט). ברכת העץ על פירות משבעת המינים יש להם דין קדימה על פירות שאינם משבעת המינים אפילו אם שאר פירות שאינן משבעת המינים הם שלמים ופרי משבעת המינים אינו שלם. ואם הפרי שאינו משבעת המינים חביב עליו — יכול להקדימו (ה"ח).
12) דין קדימת ברכת העץ (אפילו על פירות של שבעת המינים) על ברכת פרי האדמה, אינו „חייב גמור“, אלא רק „טוב להקדים“ (ה"ו וה"ח).
13) ובהם גופא: א) מצוה מן המובחר לברך על החביב תחילה. ב) אם החביב אינו שלם, מצוה מן המובחר לברך על השלם תחילה. ג) כשהפרי חביב עליו, יכול להקדימו אפילו לפירות משבעת המינים (ה"יח).